

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

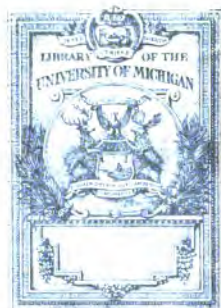
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Elisha Jones
Lispie Dec 21 1884

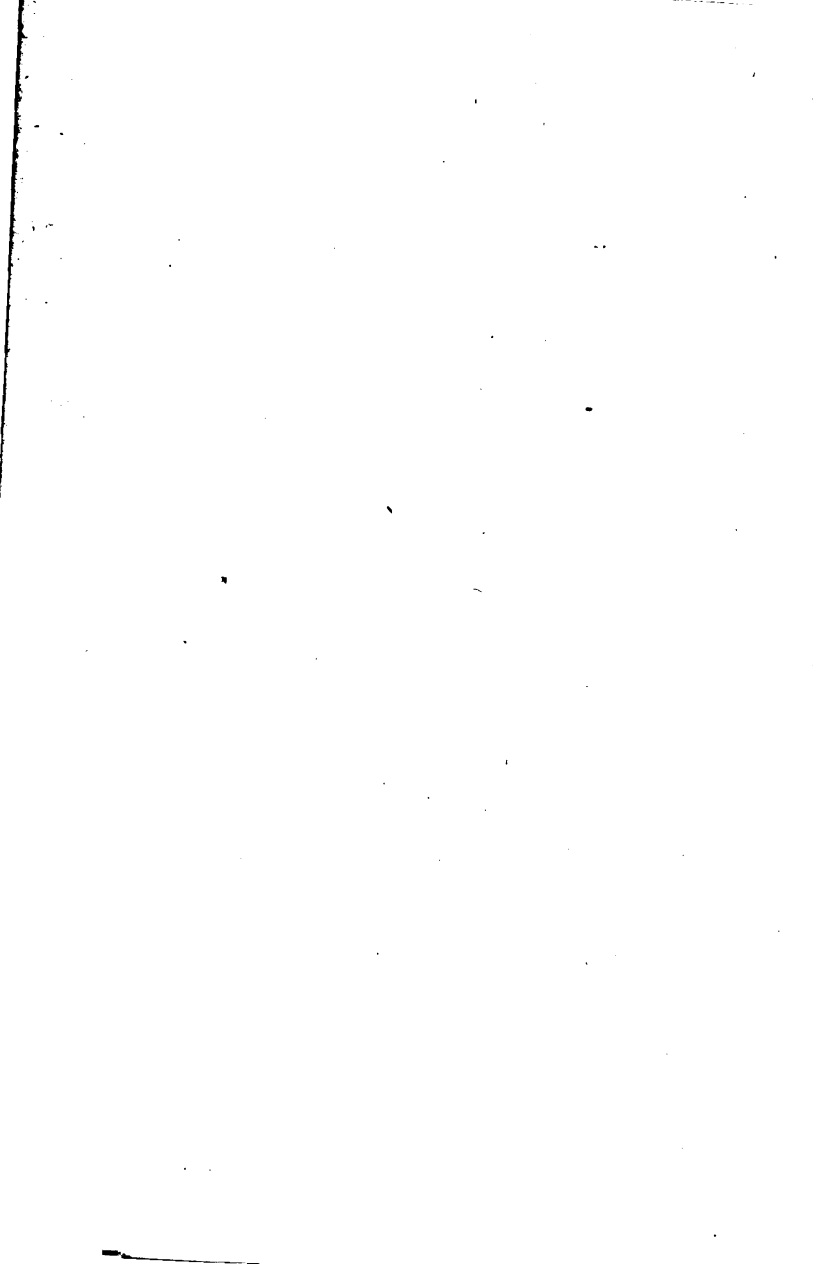
PRESENTED BY
THE HEIRS OF
ELISHA JONES
ASSOCIATE PROFESSOR
OF LATIN 1881-88

888

P6V

S6

1860

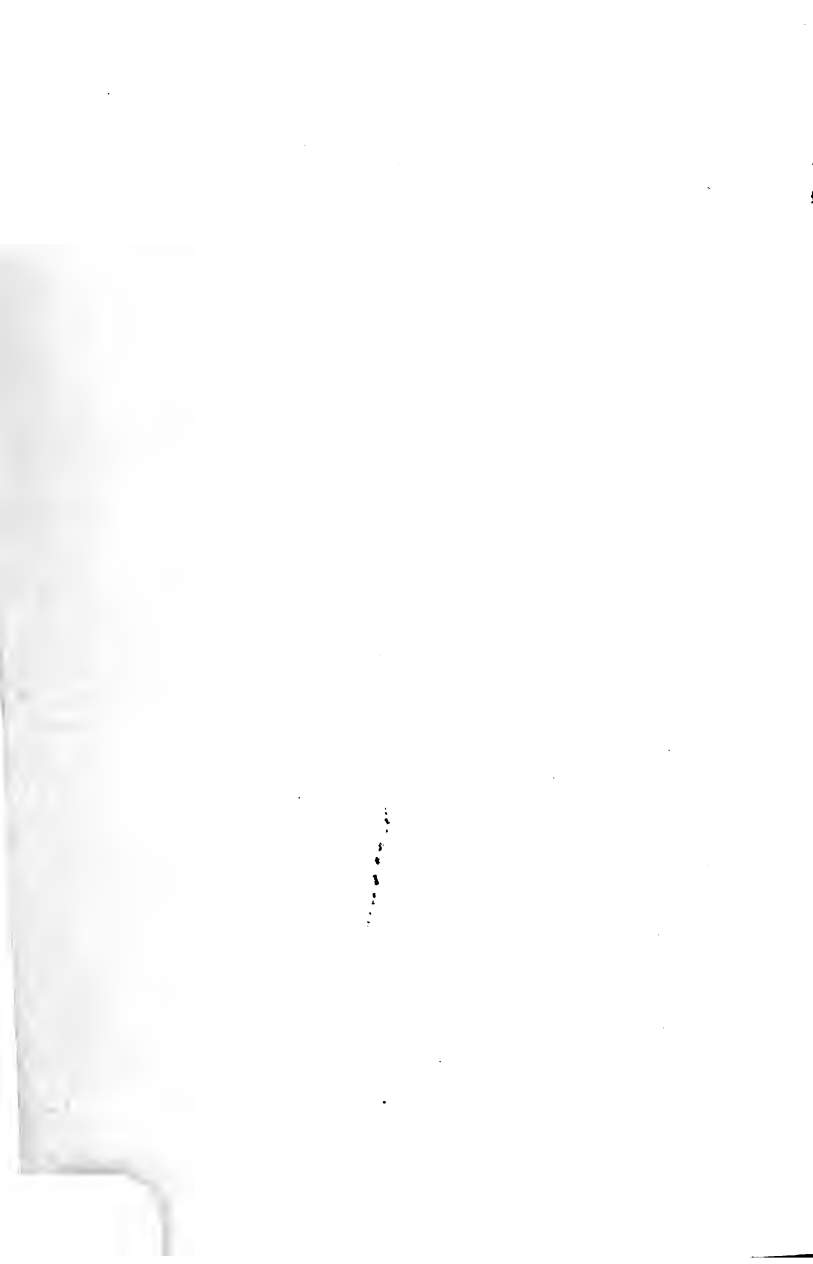
**PLUTARCHI
VITAE PARALLELAE.**

**ITERUM RECOGNOVIT
CAROLUS SINTENIS.**

VOL. III.

**LIPSIÆ.
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.
MDCCCLXIX.**

ADNOTATIO CRITICA.

INDEX NOTARUM.

Br = Bryanus	Sch = Schaeferus
C = Coraes	So = Solanus
R = Reiskius	St = Stephanus
S = Sintenis	X = Xylander.

Vita Niciae p. 1, 9 ὑπερβαλίσθαι pro ὑπερβαλέσθαι St.
 — 2, 21 Μελησιού S: Μιλησιού v. — 23 ἐκ Κέω R: ἐν Κέω
 v. — 24 ἀλλ' C et codex: ἀλλὰ καὶ v. — 3, 6 θράσος] τὸ θρά-
 σος R. — 10 δημαγωγούν pro δημαγωγῶν St. — 16 παρείχε
 C: παρέχειν v. — 4, 27 τῇ στήλῃ ἐνέγραψεν propter hiatum
 suspecta. — 32 ἐνεστίν pro ἔστιν Muretus. — 5, 21 Χαρικλήης
 S: Χαρικλῆς v. — οὖν pro οὐκ anonymus. — 24 τοῦτ' ἔδωκε]
 τοῦτ' ἔδρασε Cobetus. — 30 ἐσρακέναι Meinekius: ἐωρακέναι
 v. — 31 παθῶν anonymus: μαθῶν v. — 7, 14 καλούοντα pro
 καλύοντα Muretus. — 20 μικρὰς Br et codex: μικρὰς v. — 31
 Δήλιω pro Δήλω X. — 8, 3 γενομένου pro γερόμενον Mure-
 tus. — 12 δ' αὐτῶ Br: δὴ αὐτῶ v. — 25 Θυρέαν C: Θυραλαν
 v. — 10, 7 ἤγαγεν Wyttenbachius: ἤνεγκεν v. — 14 γ' ἔτι
 Porsonus: γέ ποῦ v. — 12, 12 συμβαινόντες C: συμβάλλοντες
 v. — 25 προτέρων R: πρότερον v. — 13, 10 οὐδ' C: οὐτ' v.
 — 15 προεντυγχάνοντες R: προσεντυγχάνοντες v. — 23 μετα-
 βαλλόμενος C et codex: μεταβαλλόμενος v. — 16, 9 δ' οὖν S:
 γοῦν v. — 12 βουλῆς] σπουδῆς Emperius. — 17, 3 πραότητα]
 θρασύτητα So, θερμοσύτητα S. — 18, 18 κάκεινα] κάκεινον C.
 — 17 Ἀδώνια C et codex: Ἀδώνεια v. — εἶχον] ἦγον Mure-
 tus. — 19, 12 γνώμην] δῶμην Sch. — ὑπεξέλυσε R: ἐπεξέλυσε
 v. — 17 αὐτῶν S: αὐτῶ v, αὐτοῖς R. — 20, 1 ἕτεροι — ἕργω
 S: ἕτερον — ἕργον v, ἕτερον — ἕργω codices. — 2 γενέσθαι
 ἐπιτελῆς] ἐπιτελεῖς γενέσθαι S. — 16 ἑαυτῶ R: ἑαυτοῦ v. —
 21, 4 δ'] γὰρ S. — 14 ἐλείπετο pro λείπεσθαι St. — 15 ἤλπιξεν
 C: ἤλπισεν v. — 28 Ὀλυμπιείου S: Ὀλυμπίου v. — 22, 4 αὐ-
 θις Emperius: εὐθύς v. — 20 ἐλεῖν] ἀνελεῖν C cl. Thucyd. 6,
 97. — 24, 3 ἦλθεν add. S. — 19 καθαρὰν] καθ' Ἰμέραν S cl.

a*

Thucyd. 7, 1. — 30 παρόντος τοῦ κινδύνου ἀφικνεῖται] τοῦ κινδύνου παρόντος ἀφικνεῖται S. — 25, 22 εἰσὶν] φησὶν Bekkerus. — 25 οὐ — μόνον pro ὄ — μόνου Muretus. — 26, 15 αἰτούμενον pro αἰτούμενος St. — 20 ἐμβαλόντων] ἐμβαλόντες S. — 27, 21 ἄριστον C cl. Thucyd. 7, 40: ἀριστερόν v. — 28, 8 ἢ Pflugkius: καὶ v. — 13 παραμενούντων pro παραμενότων Muretus. — 21 στρατηγοῖς] συστρατηγοῖς S. — 29, 5 ἐπιβαῖνον R: ἀποβαῖνον v. — 11 οἶαν Muretus: οἶον v. — 30, 15 βουλευέσθαι pro βουλεύσασθαι X. — 18 παρέσχε] παρέστη C. — 20 συνεχώρησαν pro συνεχώρησεν Amiotus. — 31, 3 πρὸς Br: πρὸς v. — 4 τε R: γε v. — 32, 19 ἀνασχετὰ Ἀθηναίους] ἀνασχετὰ τοῖς Ἀθηναίους S. — 32 ἀναβάντας ἤδη πληρουμένον τῶν τριήρων. Ἐπεὶ δ' οἱ μάντιες S: ἀναβάντας. Ἦδη δὲ πληρουμένων τῶν τριήρων, ἐπειδὴ οἱ μάντιες v. — 33, 9 ἀπροσδοκῆτους pro ἀπροσδοκῆτως Muretus. — 13 ἄλλας ἐπιφερομένας Muretus et codex: ἄλλαις ἐπιφερομέναις v. — 32 βιάσεσθαι pro βιάσασθαι St. — 34, 9 ὑπέμεινεν R: διέμεινε v. — ἃ ψευδῶς ἔδεισεν ὑπὸ pro ἀψευδῶς καὶ ἔδεισε μὴ τὸ Muretus. — 35, 7 λαμπρυνάμενος R: λαμπρυνόμενος v. — 32 μόρος] φθόρος S. — 36, 4 ἐντυχλαῖς R: ἀτυχλαῖς v. — 22 ὦν R: ὄν v. — 37, 22 post ἐνὸς aliquid excidisse suspicatur S. — 38, 2 ἀλλ' ἦσαν] ὀλίγοι δ' ἦσαν? S. — 7 ἐντὸς pro ἐντὸς Muretus et codex. — 16 δῆ R: δὲ v. — τοὺς Κανυλοῦς R: τοῦ Κανυλοῦ v. — 18 δέχεσθαι Muretus: μάχεσθαι v.

Vita Crassi 39, 21 Πλωτίου Wytttenbachius: Πλωτίνου v. — 31 μία πασῶν R: μία πασῶν δ' v, μὴ μία, πασῶν δ' S. — 40, 4 ὑπατεῖαν Emperius: πολιτεῖαν v. — 14 κρατίστοις Wytttenbachius: ἀκρατήτοις v. — 27 ἀργυρεῖων Muretus: ἀργυρίων v. — 41, 19 ἐδάνεισε S: ἐδάνειξε v. — 26 ὑπερέβαλεν C et codex: ὑπερέβαλλεν v. — 42, 10 γοῦν S: δ' οὔν v. — 12 φεῦ — 13 ἠγοούμενος del So. — 15 Κίννας καὶ Μάριος κρατήσαντες R: Κίννα καὶ Μαρίου κρατήσαντος v. — 28 Πακιακοῦ] Πακιαικοῦ S. — 31 ἐπιλιπόντων R: ἀπολιπόντων v, ἐπιλειπόντων Bekkerus. — 43, 8 παραπέμποσιν λαύραν C: παραπέμποσιν αὐραν v. — 9 ἄγουςαν C: ἀνάγουςαν codices, ἀνάγουςιν v. — 10 ἀλλήλων Br: ἄλλων v. — 15 καταλάμπεται ἡμέρας] καταλάμπεται δι' ἡμέρας Emperius. — 44, 3 δεδιδαγμένα] δεδιδαγμένα S. — 8 Ψευεστέλλας libri. — 15 Μαλάκηη C: Μαλακῆη v. — 19 συνειλοχότα Sch: συνειληχότα v. — 25

στρατιάν S: στρατεῖαν v. — 30 ἔργω] ἐγὼ Br. — 45, 19 ὠσθέντων S: ὠσθέντων, ἐνίαν v. — 46, 5 ὄπηλίκος Sch: ὡς πηλίκος v. — 9 ἦ R: ἦν v. — 20 περιεγίνετο C et codices duo: περιεγένετο v. — 47, 20 ἔφησεν R: φησὶν v. — 48, 12 ἀτυχῆς R: εὐτυχῆς v. — 12 ἦ — συνέφευγε post ὀργιασμοῖς transponi mavult S. — 49, 1 ποιμένων R et codex: ποιμένες v. — 5 Φούριον pro Φρούριον St. — 9 Σαλλίνας pro Σαλήνας Amiotus. — 18 αὐτὰς C: αὐτοὺς v. — 50, 8 Μόμμιον Bekkerus: Μάμιον v. — 51, 10 ἐπιλειπούσης R: ὑπολειπούσης v. — 12 πνευμάτι] cf. Pelop. 9. — 14 στρατιᾶς Br: στρατείας v. — 31 Καννίκος] Γάινικος S cl. Frontin. 2, 4, 7. — 52, 20 καὶ δὴ ἀρχαιρεσιάζοντες] καὶ δὴ καὶ ἀρχαιρεσιάζοντες? S. — 23 παραστρατοπεδεύσας Br: παραστρατοπεδεύσασθαι v. — 29 ἔχοι] ἔξει Sch. — 53, 6 διαφηγόντες ἐμπεδόντες C: διαπεσόντες v. — 16 τοῦ Πομπηίου αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ὑπατεῖαν καλουμένου] αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ὑπατεῖαν καλουμένου τοῦ Πομπηίου,? S. — 32 Ὀνάτιος] ὦν Γάϊος S cl. Pomp. 23. — 54, 30 κομίζοντα τὸ περὶ τὸν Κατιλίαν ἐξηγουμένην S: κομίζοντα περὶ τοῦ Κατιλίαν καὶ ζητουμένην v. — 55, 18 ἦ pro ἦ anonymus. — 20 ἀρθεῖς Emperius: ἀλρεθεῖς v. — 21 λαμπρῶς pro λαμπρὸς Muretus. — 22 καλῶς del S. — 29 οἷς γε So: ὥστε v. — 30 αὐτὸν pro ἐαυτὸν Muretus. — 32 Λοῦκαν pro Λουκίαν Muretus. — 56, 20 συμφέρει μετιέναι R: μετιέναι συμφέρει v. — 57, 11 βῆμα Emperius: οἴκημα v. — 58, 1 τοῦτο] τοῦτον R. — 59, 20 δεξόμενος Br: δεξιόμενος v. — 30 γυμνασιῶν R: γυμνασίαν v. — 61, 25 πορεύεσθαι pro πορεύεσθαι St. — 63, 27 δεῆσον So: δεησόντων v. — 65, 9 θινῶν τινων ἐρήμων] δεινῶν ἐρήμων Appianeā, unde θινῶν ἐρήμων C. — 27 βύθιον R: βύθον v. — 66, 17 αὐτοὺς] αὐτοὶ Cohetus. — 68, 2 αὐτός, τῆ δὲ R: αὐτὸς δὲ τῆ codices, αὐτὸς τῆ v. — 5 τῶν ἀνασίσλων] ἀνασίλλω C. — 71, 20 ὑπολειμμένους C: ἀπολειμμένους v. — 72, 28 εἰ δεῖ] ἔδει Muretus. — 73, 11 πελάται Gelenius: ἐπιπόται v, πελτασταὶ Appianeā. — 75, 8 Βαργοντήϊος Schweighaeuserus: Βαργοντίνος v. — 23 διὰ λόγων — συγγενέσθαι] διὰ λόγων — γενέσθαι S. — 79, 26 ὄνομα del Sch. — 80, 32 πρόσθεν C: πρόσωθεν v. — 81, 5 χορείας S: πόρνας v, χορείαν Appianeā.

82, 31 τόποις pro τοῖς Muretus. — 83, 6 ἄλλως δὲ] ἀλλ' ὡς R. — 18 ἦν μέρος ἃ Muretus: ἦ μέρος δ' v. — 22 εἰτ' ἀχρή-

στως Emperius: εἶτα χρηστῶς v. — 84, 13 ἀνεπίρφθονον C: ἐπίρφθονον v. — 85, 8 καίτοι ὃ γε] καίτοι γε S. — 15 εἰ δέοι] εἰ δὲ δέοι Br. — 86, 10 ἀπέειπε pro ἐπέειπε vel ἔδεισε St. — 12 Καίσαρος R: καὶ Καίσαρος v. — 15 προσεργάσασθαι] προσκατεργάσασθαι R. — 16 ἀντέσχευ] ἀντέσχετο Haitingerus. — 22 ἠττημένοις R et codex: ἠττωμένοις v. — 87, 18 αὐτῆς] αὐθις S cl. 85, 23.

Vita Sertorii 88, 5 ἀριθμῶ Muretus: ἀριθμῶν v. — συμπλέκεται C: ἐμπλέκεται v. — 25 καὶ add R. — 89, 10 Νούσσοις] Νουρσία X. — 90, 5 Καστῶνι S: Κάστλωνι v. — 9 Γυρισσινῶν] Ὠρισίαν So, Ὠριτανῶν S. — 17 στρατιώτας πάντας] στρατιώτας S. — 91, 1 ὑφήκατο pro ὑφήκετο St. — 12 ἐξεδέξαντο pro ἐξεδέξατο St. — 24 οὐ πολλῶ ἐλάττους τῶν μυρίων] οὐ πολλῶ τῶν μυρίων ἐλάττους Benseleerus. — 92, 3 προσερχόμενος pro προσερχόμενος Muretus. — 4 ὑπολειπόμενον C: ἀπολειπόμενον v. — 26 πλουσίους C post Amiotum: πολλοὺς v. — 93, 19 καταβαλεῖ R et codex: καταβάλη v. — 24 πλήθει μὲν καὶ ἡλικία ἀκμάζοντα] πλήθει καὶ ἡλικία μὲν ἀκμάζοντα S. — 94, 2 υποβαλλόμενος pro ὑποβαλλόμενος St. — 23 Πιτνούσση C: Πιτνούση v. — 95, 12 ἀπέχουσι Photius: ἀπέχουσαι v. — 96, 11 Τίγγιν X: Τιγέννην v. — 18 Τιγγίται vel Τιγγιτανοὶ C: Τιγεννηῆται v. — 97, 5 καὶ del C. — 20 δοκεῖ So: δοκῆ v. — 25 γινόμενων πονηρῶν C: γινόμενον πονηρῶν v. — 98, 2 Σπανός C: Σπάνος v. — 12 ἀκούειν] ὑπακούειν Cobetus. — 99, 10 Φουρίδιον Ruhnkenius: που Φίδιον v. — 12 Λεύκιον S: καὶ Λούσιον v. — 15 Ῥωμαίων pro Ῥωμαίων St. — 18 Μάλλιον So: Λόλλιον v. — 104, 18 εἴτε μὴ C et codex: εἴτε τὸ μὴ v. — 20 ἄλλως R: ἄλλως δ' v. — 105, 28 ὑπερβαλόντι R et codex: ὑπερβάλλοντι v. — 107, 10 et 12 Σούκρωνι] Σούκρονα Muretus. — 11 Τουρίαν S: Τουτίαν v. — 108, 5 σκότους ἤδη ὄντος] σκότους ἤδη S. — 7 ἀνέστρεψε Sch et codex: ἀνέστρεψε v. — 111, 11 ταπεινὸν Br et codex: ταπεινὸν μὲν v. — 28 ἡσύχων ἔχων ἐπεικῶς δι' αἰτίας] ἡσύχων ἔχων ἐπεικῶς δλαιταν Emperius. — 112, 23 ἠνέσχετο ὁ] ἠνέσχετο S. — 115, 19 θρασύτητι Emperius: βραδοντήτι v. — 22 οὔτε προσέχων Sch: οὐδὲ προσέχων v. — 23 καὶ del Emperius. — 116, 22 ὁ τοῦ Μαλλίου ἀντεραστῆς propter hiatum suspecta.

Vita Eumenis 116, 31 Εὐμένη C et deinceps: Εὐμενή v. — 117, 26 συνώκισε C: συνώκιζε v. — 118, 16 καὶ Sch et

codex: ἦ v. — 27 εἶχε pro ἔσχε St. — 119, 7 ἔνω ὄντι] ὄντι
 ξένω Benseleerus. — πολυπραγμονεῖν] πολυπραγμονεῖν ἐν C.
 — 21 ἀναδεξόμενος C: ἀναδεξάμενος v. — 121, 6 τὰ C et co-
 dices: τὰ τε v. — 30 δόντας καὶ add R. — 122, 4 στρατιῶν Br:
 στρατεῖαν v. — 30 προῆγεν R: προσῆγεν v. — 123, 7. τούτου
 So: τοῦτο v. — 18 γῆς pro τῆς Muretus. — 23 δὴ Sch et co-
 dices: δὲ δὴ v. — 124, 31 ἐπεδράξαντο C et codices tres, alius
 ἀπεδράξαντο: ἐπελάβοντο v. — 125, 26 τι So: τῆ v. — 127,
 20 καὶ add R. — 128, 7 φυλάξασθαι Br: φράξασθαι v. — 23
 ὑμῶν C: ἡμῶν v. — 129, 13 ἄτε δὴ συνήθεις γεγονότες καὶ
 ἀλλήλοις κεχηρημένοι πολλὰ? S. — 27 ἀποκατέστησε C et codi-
 ces: ἀπεκατέστησε v. — 30 ἐγκρατῶς S: ἐγκρατῆς v. — γέ-
 γονε del S. — 130, 3 φιλοφροσύνην R: φιλοφροσύνη v. — 10
 πάντων R: ἀπάντων v. — 15 μαραινόμενων pro μαραινόμενον
 Muretus. — 25 δ' ἀνηρημένους Benseleerus: δὴ ἀνηρημένους
 v. — 30 σταλαγμὸν Emperius et codex: στεναγμὸν v. — 133,
 2 τεθραμμένα] τεθρυμμένα? S. — 134, 2 ἐγένοντο C et codex:
 ἐγίνοντο v. — 4 Περσίδι R et codices: Περσικῇ v. — 135, 14
 βραχεῖαν Dacerius: τραχεῖαν v. — 136, 3 περιβαλλόμενος R:
 περιβαλλόμενος v. — 5 γενομένου R: γινομένου v. — 137, 31
 ῥάδιον λαθῶν] ῥᾶον διαλαθῶν S. — 138, 19 ἂν ἔσθησε R:
 ἀνέσθησε v. — ὑμῶν So et codex: ἡμῶν v. — 139, 5 ἄχθει]
 ἄχει So. — 21 ἦ add St. — 26 προσίετο R: προσήγετο v. —
 140, 3 ναὶ Sch. et codices: καὶ v. — 21 παρέδωκε Σιβυρτίῳ
 C post Br: παρέδωκεν Ἰβυρτίῳ v.

141, 3 δυνάμεων sepsit Bekkerus, τε del S. — 16 τοίνυν
 R: τοῖς νῦν v. — 24 στρατηγίαν R: στρατεῖαν v. — 28 γενο-
 μένῳ pro γενόμενος Muretus. — 142, 3 ἐπ' R: ἐν v.

Vita Agesilai 142, 27 Μελησιππίδα C. Keilius: Μελι-
 σιππίδα. — 29 βιοτεύσειν Sch: βιοτεύειν v. — 143, 8 φύσει
 ἡγεμονικῶ propter hiatum suspecta. — 11 συντρεφομένων Mu-
 retus: συστρεφομένων v. — 144, 25 τὴν ἀρετὴν] διὰ τὴν ἀρε-
 τὴν Br. — 145, 4 φθισιβρότου R: φθισίβροτον v. — 20 ὃ So:
 ὡς v. — 22 τοιοῦτόν ἐστι R: τοιοῦτο ἐκ v. — 146, 17 δεηθεῖσι
 pro δεηθεῖς St. — 23 παύσασθαι Sch et codex: παύσεσθαι v.
 — 24 πάντα R: ταῦτα v, ἑαυτὰ? S. — 147, 25 ἔχοντα R et
 codex: εὐθύς ἔχοντα v. — 28 ἀγαθὸν διαπεπρᾶχθαι Emperius:
 ἀγαθὸν ἅμα πεπρᾶχθαι codices quidam, διαπεπρᾶχθαι ἀγαθὸν
 v. — 149, 2 ἄλλως δέ] ἄλλως τε S. — 7 Λυσάνδρου μᾶλλον ἢ

S et cobices duo: μάλλον *Λυσάνδρου* ἢ v. — 32 ἤδειν] *νῆ Δί'* Codetus. — 151, 14 ἐμισθοῦντο. — 16 ἐππεύειν om *apophthegmata*. — 30 ἄψασθαι Br: ἄψασθαι v. — 154, 18 δεῖνόν R: δεῖν libri, δεῖ v. — 156, 15 φέρεται S: ἀναφέρεται v. — 24 ἐλεεῖν ἅμα καὶ φρονεῖν] ἐλεεῖν ἅμα καὶ φιλεῖν *codices duo*, φιλεῖν ἅμα καὶ φρονεῖν S. — 157, 31 ἤδη τῆς Ἑλλάδος ἐξωρισμένον *codices duo*: τῆς Ἑλλάδος ἤδη ἐξωρισμένον v. — 158, 5 στρατηγούς] στρατοῦς *Emperius*. — 7 μέντοι οὐδὲν κρείσσον] μέντοι κρείσσον οὐδὲν S. — 159, 17 προάγειν So: προσάγειν v. — 26 ἄνδρας — καὶ hoc loco perversa suo loco erunt transposita post *Κόνωνος* 160, 25 S. — 160, 13 μόρας pro μοίρας *Muretus*. — 25 οὖν add *Muretus*. — 163, 4 μητέρα γινωσκόντων S et *codices duo*: μητέρα ἐπιγινωσκόντων v. — 23 ἐν βιβλίῳ ἀπολειμμένον] ἐν βιβλίῳ καταλειμμένον *Emperius*. — 164, 21 lacunam indicavit S. — 165, 11 συμπεριπατοῦντας *apophth.*: περιπατοῦντας v. — 15 *δεικηλίκτας* *apophth.*: *δικηλίκτας* v. — 166, 17 ποιούμενος So et *codex*: ποιουμένους v. — 168, 11 Ἀρχίδαμ Br et postea: Ἀρχίδαμ v. — 15 βούλευμα Sch: βούλημα v. — 17 *Θηβαῖοι* *Amiotus*: Ἀθηναῖοι v. — 169, 6 Μέλωνα Br: Γέλωνα v. — 28 αὐτῶ κινδυνεύοντι *codices duo*: κινδυνεύοντι αὐτῶ v. — 170, 9 σκέψασθαι pro σκέψασθαι St. — 173, 3 δίκαιον αὐτονομεῖσθαι *codices duo*: δίκαιον εἶναι αὐτονομεῖσθαι v. — 24 αὐτονόμον del S. — 174, 6 παρὰ Sch: πρὸς v. — 176, 15 τούτῳ παντὶ S et *codex*: τούτῳ ἅπαντι v. — 180, 14 ἐλάττονα *Emperius* et *codices duo*: ἐλασσόνα ἀλλὰ v. — 182, 26 στρατηγὸν ἐπιδούς C: στρατηγῶ ἐπιδούς v. — 31 κεί γὰρ *Emperius*: εἰ γὰρ v, καὶ γὰρ *codices*. — 184, 31 πράξει Sch: πράξῃ v. — 185, 18 ὑπονοοῦσι] ὧν ὑπονοοῦσι R, τοῖς ὑπονοοῦσι καὶ προσδοκῶσι πρὸς ἄμυναν τρεπομένοις S.

Vita Pompeii 188, 29 ἐν add S. — 189, 3 ἔφηνεν C et *codex*: ἔφηνεν v. — 191, 13 διδόναι Sch: δοῦναι v. — 24 πελάται S: αἰγελάται v. — 192, 8 ἐκ δὲ τούτου οἱ] ἐκ τούτου δ' οἱ vel ἐκ δὲ τούτου καὶ S. — 27 ἀπολειπόντας C et *codices duo*: ἀπολιπόντας v. — 193, 7 ἑαυτῶ δούς τὸ So et *codex*: ἑαυτὸν δούς τὸ v. — 194, 6 μετεβάλλοντο Sch et *codices duo*: μετεβάλλοντο v. — 8 ἐφέντος R: ἀφέντος v. — 195, 2 οὐ καλῶς ἔφη ἔχειν] οὐκ ἔφη καλῶς ἔχειν vel οὐ καλῶς ἔχειν ἔφη S. — 13 πανταχοῦ] πεντάθλου? S. — 17 δὲ C: τε v. — 196, 30 Ῥωμαῖον St: Ῥωμαίων v. — 197, 29 κελεύοντα εἰς] κελεύ-

οντος εἰς cl. 199, 26 S. — 198, 3 Μόμιον X: Μόμιον v. — 14 ἀποτεθειμένων C: ἀποτιθειμένων v. — 199, 14 ῥύμη Br ῥώμη v. — 18 ἐγκαταστήσας R et codices duo: καταστήσας v. — 27 στρατιὰν Br: στρατεῖαν v. — 200, 9 οὕτως ἐπαύσαντο S et codices duo: ἐπαύσαντο οὕτω v. — 201, 17 κωλύσων] κολούσων So. — 19 ἐκέλευσε Sch et codices tres: ἐκέλευε v. — 29 ἐλεφάντων ἄρματι codex: ἄρματι ἐλεφάντων v. — 202, 18 εὐνοία τῇ πρὸς ἑαυτὸν ἐκείνω codex: τῇ πρὸς αὐτὸν εὐνοία ἐκείνω v. — 203, 11 ἐν ἀξίωματι] cf. Galb. 3. — 17 κεννηκότα Emperius: νενικηκότα v. — 26 μεταβαλομένης C et codex: μεταβαλλομένης v. — 204, 12 ἔσχατον νόσημα τῶν] ἔσχάτων νοσημάτων τῶν S. — 14 Πλω X: Ἀππίω v. — 206, 2 ἐπιπότῃ pro ἐπιπότης Muretus. — 208, 27 τῆς δημορχίας R post Amiotum: τῆς βουλῆς codices, τοῦ δήμου ex aldina v. — 209, 13 ἐλάττονα τοῦ R: ἔλαττον αὐτοῦ v. — 25 δόντας S: διδόντας v. — 210, 17 φανῆναι Amiotus: φάναι v. — 211, 32 ἐπαργύροις Sch: ὑπαργύροις v. — 212, 12 Λακινίω X: Λευκανίω v. — 15 πρῶτον Emperius: πρότερον v. — 213, 1 ἀπιέναι R: ἀπειναι v. — 19 et saepius deinceps ταμείων C: ταμείων v. — 30 μὲν R: τε v. — 214, 12 τυφωθῆναι So: τυφλωθῆναι v. — 14 κενὸν πολὺ margo Amioti: κλόνον κενὸν πολὺν libri plerique: κλόνον πολὺν v. — 216, 12 ἐκόμιζεν R: ἐκόλαζεν v. — 29 τοὺς πολλοὺς St: πολλοὺς v. — 217, 1 δὲ add Emperius. — 9 ἀναλαβῶν] ἀναλαμβάνων S. — 218, 14 Μάλλιος] Μανίλιος anonymus. — 219, 32 δάφναις ἀνεστεμμέναις Br: δάφνας ἀνεσταλμένας v. — 220, 1 ὁμοῦ καὶ] ὁμοίως Sch, aliquid excidisse suspicatur S. — 221, 2 Σπαρτακελοῖς S: Σπαρτακίους v. — 27 στρατιὰν pro στρατεῖαν St. — 222, 3 ἐπιέναι pro ἐπειναι St. — 25 Τρικράτεια Cobetus v. l. 87: Τρικρατία v. — 31 Σίνωρα C: Ἴνωρα v. — 223, 19 δὲ post ἀναλαβῶν So: post αὐτὸς v. — 25 ἀπολυσάμενος R: ἀποδυσάμενος v. — 30 ἰδρυσάμενος ἑαυτοῦ R: ἰδρυσασθαι ἑαυτοῦ v. — 32 ἀφρηῆσθαι R: ἀφρησθε v. — 224, 1 Σωφηνῆν C: Σωφῆνην et mox Σωφῆνης v. — 21 ἔθνη del S. — 25 στρατιὰν Br: στρατεῖαν v. — 226, 20 Ἀρβηλίτιδος Br: Ἀρβηλίτιδος v. — 26 ψάλτου τινὸς οὐκ εὐτυχοῦς τάλλα, πρεσβυτοῦ δὲ θυγατῆρ] ψάλτου τινός, οὐκ εὐτυχοῦς τάλλα, πρεσβυτοῦ θυγατῆρ S. — 227, 13 βάλλει C et codex: βάλλη v. — 30 καὶ add C. — 228, 11 ἄ So: ἄς v. — 17 δυναστῶν Br: δυνατῶν v. — 229, 1 φυλακὰς Muretus:

φύλακας v. — 230, 15 ἐποίει αὐτὸς ὁ Πομπήϊος] ἐποίει Πομπήϊος αὐτὸς S. — 231, 9 ῥᾶον anonymus: ῥᾶδιον v. — 12 περὶ Wyttenbachius: ἐπὶ v. — 27 ὕψος] εἰς ὕψος So. — 234, 10 βουλευμάτων] βουλήματος Wyttenbachius. — 12 ἀμῶς R: ἄλλως v. — 15 ὑπιδομένου Sch: ὑπειδομένου v. — 235, 16 χρυσίου Zonaras: χρυσοῦ v. — 29 τρεῖς R: τρεῖς v. — 236, 2 ὑπῆχθαι R: ἐπῆχθαι v. — 6 τετταράκοντα] πεντήκοντα X. — 19 Λεύκολλον anonymus: Λεύκολλος v. — 22 κολουούσα anonymus: κελεύουσα v. — 237, 1 ἐν ἀγορᾷ ἔχων] ἔχων ἐν ἀγορᾷ Benselerus. — 238, 2 προαγαγῶν R et codices duo: προσαγαγῶν v. — 15 et 17 Καίπλωνι Amiotus: Σκηπίωνι v. — 30 κατάντης πράξιν Wyttenbachius: κατ' ἀντίσπραξιν v. — 239, 8 ἐξέπεμπε C: ἐξέπεμψε v. — 240, 32 λιποθυμίας S: λειποθυμίας v. — 241, 1 ἀναλαμβάνοντος R et codex: ἀναλαβόντος v. — 6 στρατιᾶς C: στρατείας v. — 22 Σαρδόνα S: Σαρδῶνα v. — 242, 10 πολέμων C et codex: πολεμίων v. — 22 μετεῖναι Muretus: μετεῖναι v. — 30 Καὶ R: ὃ καὶ v. — 31 μὲν ἂν Sch: μὲν δὴ v. — 243, 15 μὲν τὸν X: Μέλιτον v. — 22 ἀντὶ δὲ Κάτωνος S: Ἀντίαν δὲ καὶ v. — 245, 16 ἐπέσχευ] ἐπήρηκεσεν vel ἀπέχρησεν C. — 20 ποτε So: τότε v. — 246, 14 Πομπήϊον μόνον ἐλέσθαι ὑπατον] μόνον ἐλέσθαι Πομπήϊον ὑπατον cl. Cat. min. 47 S. — 19 εἰσηνηγεμένη C et codex: εἰσηνηγεμένην v. — 247, 1 φράσειν pro φράζειν St. — 21 ἐπεὶ] ἔπειτα C. — 27 καὶ τριακοσίους C: καὶ τοὺς τριακοσίους v. — 248, 21 στρατεία] στρατηγία Sch. — 249, 18 αἰτίων Sch: αἰτιῶν v. — 25 ῥᾶον R: ῥᾶδιον v. — 28 ἐξεφλαύριζε Emperius: ἐξεφλαύρισε v. — 250, 16 μεταβαλλόμενος C et codex: μεταβαλλόμενος v. — 17 ἀμηγάνων Sch: ἀμηγάνων v. — 19 ὠφειλετο Emperius: ὠφείλετο v. — 251, 11 δεξιούμενον R: δεξαμένων v. — 252, 3 στρατιᾶν et 30 στρατιᾶς C: στρατεῖαν et στρατείας v. — 6 θάτερον anonymus: θατέραν v. — 18 Ρουβίκωνα S: Ρουβικῶνα v. — 253, 17 εἰς add C. — 32 ἔπεσθαι αὐτῶ] ἔπεσθαι S cl. Caes. 33. — 254, 14 ὡς τοῦτο Haitinger: ὡς τὸ v, ὡς οὐ τὸ libri non nulli. — 18 Βρεντέσιον S: Βρεντήσιον v, mox Βρεντεσηνοῦς. — 255, 17 μὲν] μὲν ἐν Muretus. — 256, 8 Λαβειῶν] Λαβιηνοῦς X. — 257, 1 καὶ del S. — 16 δυσχερεῖαις C: δυσχωρίαις v. — 258, 30 τὸν — πολεμοῦντα Muretus: τῶν πολεμοῦντων v. — 259, 15 αὐτὸν Ἀγνόβαρβος S: αὐτὸν ἀεὶ ὁ βάρβαρος vel ὁ βάρβος codices, αὐτὸν ἀεὶ ὁ Αἰνόβαρβος ex aldina

v. — 32 στρατιᾶς Br: στρατηγίας v. — 260, 28 ἀρθεῖσα Hel-
dus: ἀφθεῖσα v. — 29 ἐπὶ ἐπὶ τὸ R. — 31 πρὸς Σκοτοῦσαν
Amiotus: πρὸ σκότους v. — 261, 13 εἰς τάξιν sepsit Bekkerus.
— 29 εἰώθασιν] εἰώθεσαν S cl. Caes. 45. — 262, 21 ἕκαστος
ἐσκοπεῖ τὸ καθ' αὐτὸν S: ἐσκοπεῖτο ἕκαστος καθ' αὐτὸν v. —
32 δ' ἔτι anonymus: δέ τι v. — 263, 10 μαχοῦμενοι συνῆσαν
C: μαχόμενοι συνῆσαν v. — 31 ἀνασχεῖν C: ἐνσχεῖν v. — 264,
27 ἐννοοῦντι] ἐννοῶν ἔτι S. — 265, 2 συνεισέπιπτον Sch: συν-
έπιπτον v. — 26 ἢ del Sch, ὁ R. — 266, 4 ἀπιέναι pro ἀπει-
ναι St. — 10 ἐώρακει Sch: ἐώρακε v. — 12 περὶ R et codices
tres: περὶ τῶν v. — 17 ἐπιστήσας Emperius: ἐπιστᾶς v. —
267, 2 ἄν add R. — 5 ἐπεραιούτο C: ἐπέρα οὕτω v. — 25 περι-
πλεύσαντα Bekkerus: παραπλεύσαντα v. — 268, 20 κακοπολι-
τελαν· ἐρέσθαι] κακοπολιτελαν· ἀντερέσθαι? S sed etiam quae
praecedunt corrupta sunt ac fortasse manca. — 269, 1 τῇ δὲ
κρείττονι ἀδηρίτως] τῇ κρείττονι δ' ἀδηρίτως S. — 2 περιορ-
μῆσαι] παρορμῆσαι Br. — 21 ἀπολιπόντα Sch: ἀπολιπόντας v.
— 272, 10 ἤρχετο St: ἤρετο v. — 20 δέοντα Zonaras: δέοντος
v. — 273, 16 καθορώμενος R: καθορώμενον v. — 22 ἄγους
τοσοῦτου καταπεπληγμένην Emperius: οὕτω καταπεπληγμένην
ex aldina v, ἀγούστος οὕτω καταπεπληγμένην codices. — 26
λειφθεῖς So et codex: ληφθεῖς v.

274, 17 υἱὸν αὐτοῦ ἀπέδειξε] υἱὸν ἀπέδειξε S. — 27 πο-
λιτικά C: πολιτικά καὶ v. — 275, 11 ἠπόρησαν X: ἠπόρησεν
v. — Εὐρυνπαντίδαι Valckenarius: Εὐρυντῶνι δὲ v. — 12 πα-
ρασχεῖν X: παρέσχεν v. — 14 μέντοι R: μὲν v. — 15 ἴαμα pro
ἄμα anonymus. — 276, 1 δοκεῖ C et codex: δοκῆ v. — 7 ὁμό-
κληρον So: ὀλόκληρον v. — 10 μεταβαλομένοις C et codex:
μεταβαλλομένοις v. — 11 τὸν Ἀρμενίων C et codex: τῶν Ἀρ-
μενίων v. — 12 φήσας R et codices duo: καὶ φήσας v. — 277,
1 ὄντα R: τὸ v. — 7 ὑφ' C: ἀφ' v. — 8 ἄν add R. — 19 ἄν
add C. — 278, 2 Θηβαίους So: Θηβαίων v. — 10 προαπολέ-
σθαι So: προσαπολέσθαι v. — 12 αὐτοὺς So: αὐτὸς v.

Vita Alexandri 279, 5 τοῦ Καίσαρος] τὸν Καίσαρος S.
— 16 πολιορκίαι Br: πολιορκία v. — 280, 16 συνούσης ἀφο-
σιούμενον codices duo: συνούση ἀφοσιούμενον v. — 281, 13
φ' γ' S: ὡς v. — 20 ἄτην ἄμα] ἄμ' ἄτην S. — 27 συγγεγεννη-
μένον C: συγγεγεννημένον v. — 31 μάλισθ' ἄ S: μάλιστα v.
— 282, 15 ἐξαιρεῖ R: ἐξαιρεῖ v. — 23 οὔτε — οὔτε C: οὐδέ

— οὐδὲ v. — 283, 10 πολέμους R: πολεμίους v. — 29 οὐ Br: οὖν v. — 284, 1 τῷ γένει Ἀκαρνάν] τὸ γένος Ἀκαρνάν Benselerus. — 6 Βουκεφάλαν C: Βουκέφαλον v. — 26 προπίπτουσαν Schmiederus: προσπίπτουσαν v. — 285, 1 ἔφεις C: ἀφεις v. — 27 βαθυτέρων C: βαρύτερων v. — 286, 23 Ὀνησίκριτος So: Ὀνησικράτης v. — 287, 9 Μαίδαν X: Μεδάρων v. — 288, 20 Πιξόδαρος S et mox: Πηξόδαρος v et mox Πηξοδώρω. — 289, 1 ἴοντα St: ὄντα v. — 7 Θεσσαλὸν S: Θετταλὸν v. — 9 δ' Ἐριγίου Schmiederus: δὲ Φρύγιον v. — 290, 13 αὐτοῖς Ἀθηναίους So: αὐτοὺς Ἀθηναίους v. — ἐθέλων ἀνὴρ φανῆναι del So. — 26 τὰ del R. — 292, 1 χερσὶν Sch: χεροῖν v. — 12 Ἰνδοὺς S: Ἰνδοῖς v. — 293, 21 τετρακισχιλίους et 23 πεντακισχιλίους R: πεντακισχιλίους — τετρακισχιλίους v. — 294, 27 τὸ — νεομισμένον Sch: τῶν — νεομισμένων v. — 295, 20 καὶ τὸ δόρυ κατακλάσας Emperius et codex: τὸ δόρυ καὶ κατακλάσας τοῦτο v. — 28 μέλας Blancardus: μέγας v. — 296, 25 θαλάσση pro θαλάσσης St. — 297, 5 παύσεσθαι pro παύσασθαι St. — 12 προσεχεῖς anonymus: προσηχεῖς v. — 23 εἰκόνα ἀνακειμένην] εἰκόνα κειμένην? S. — 26 ἐν παιδιᾷ ἀποδιδούς τιμῆν] ἐν παιδιᾷ τιμὴν ἀποδιδούς Benselerus. — 31 ἐνδεδεμένην] συνδεδεμένην Cobetus. — 298, 8 τὴν λύσιν γενέσθαι ἐξελόντι] γενέσθαι τὴν λύσιν ἐξελόντι? S. — 9 συνειλητο τὸ Schmiederus: συνεῖχε τὸ v. — 21 ἀστάνδης pro ἀσγάνδης St. — 24 γενήσεσθαι pro γενέσθαι St. — 32 λουσαμένῳ ἐν] λουσαμένῳ? S. — καταπαγέντι] καὶ παγέντι Sch. — 299, 2 βοηθήσειν] βοηθεῖν C. — 30 ἐπιλιπεῖν C: ἐπιλείπειν v. — 300, 1 φαῖσας S: φῶσας v. — 23 Πινάρῳ Br: Πινδάρῳ v. — 27 τοσοῦτῳ] τοσοῦτον S. — 301, 20 μὲν ὄλκια So: μενόλκια v. — 25 τραπέζας] τὰς τραπέζας Sch. — 26 ἀξίαν R: ἄξια v. — 302, 1 ἑαυτοῦ ἔμπαθῆς] ἑαυτοῦ συμπαθῆς R. — 7 τὰ S: τὰ ἀπὸ v, utrumque om codex. — 12 δὲ R et codex: δὲ καὶ v. — 24 Βαρσίνης Br et codex: Βαρσῆνης v. — 30 καὶ τὸ κάλλος del Schmiederus. — 303, 12 ἐκέλευσεν Sch et codex: ἐκέλευεν v. — 14 νεανίσκῳ del Br. — 23 βεβουλημένος S: βεβουλευμένος v. — 24 οὐδὲ C: οὔτε v. — 304, 7 ἔλυσεν C: ἔλυσεν. — 8 ἐντέθεικεν Emperius: συντέθεικεν v. — 19 ἡ δικάζων ἢ συντάττων S: ἡ συντάττων ἢ δικάζων v. — 305, 10 πολλάκις vel hic vel 12 del S. — 306, 10 ὑπεξέφευγε C: ὑπεξέφυγε v. — 307, 24 ἔφ' C: ὕφ' v. — 308, 16 οὔκον C et codex: οὔκ-

ον οὐκ v. — ἀσύμβολος anonymus: ἀσύμβουλος v. — 309,
 11 μέγεθος ἐπὶ Emperius: μεγάλοι ἐπὶ v. — 12 ὑπέλιπον Br:
 ὑπελίποντο v. — 13 ἀλλὰ C et codices tres: ἀλλὰ καὶ v. —
 28 ὑπεξέφερε R et codices duo: ἐπεξέφερε v. — 312, 4 δ' οὖν
 Bekkerus: γοῦν v. — 10 κυκλίαν C: ἐγκυκλίαν v. — 313, 17
 εἰ] ἔδει? S, exoidisse id suspicabatur R. — 315, 1 διηρηκέναι
 R: διηρημένους v. — 16 Γαυγαμήλοις X: Γαυσαμήλοις v. —
 23 μὲν ἐν pro μὲν St. — 28 Φόβω margo Amioti: Φοίβω v.
 — 31 Γορδυναίων Br: Γορδυναίων v. — 317, 4 ὑποτροπήν C:
 ἀποτροπήν v. — 21 ὑπένδυμα C: ἐπένδυμα v. — 28 εἶχεν
 Sch: ἦν εἶχεν v. — 318, 15 τῇ πτήσει ὄρθιον] τὴν πτήσιν ὄρ-
 θιον Benseleus. — 319, 9 διαφυγεῖν C et codex: διαφεύγειν
 v. — 320, 7 Βαβυλωνίαν C et codices duo: Βαβυλωνίων v. —
 9 ἐν Ἐκβατάνοις del S. — 14 ἐξαπτόμενος R: ἐξαπτομένης v.
 — 17 ἐλαφρῶ] ἐλαφρῶς R. — 321, 13 ἐγγύθεν Br: ἐκείθεν v.
 — 16 ἐν δὲ τοῖς R: ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις v. — 19 lacunam indi-
 cavit Amiotus. — 23 χαμόθεν] χαμᾶθεν G. Dindorfus. — 322,
 2 κατηγορήσουσιν C et codex: κατηγοροῦσιν v. — 6 φασὶ C et
 codex: φησὶ v. — 24 λύκος Sch: Λύκος C, Λύκιος v. — 324,
 14 ὀλίγων. Ἀρίστων R: ὀλίγων ἀρίστων v. — 31 ἔβαλλε C et
 codices tres: ἔβαλε v. — 325, 2 ἔδωκε Sch: δέδωκεν v. — 8
 εἶχον C et codices duo: εἶχεν v. — 23 τὸν Βαγῶου ἔδωκεν οἴ-
 κον, ἐν ᾧ λέγεται τῶν περὶ Σοῦσα χιλίων ταλάντων εὔρεθῆναι
 ἱματισμὸν] τὸν Βαγῶου τῶν περὶ Σοῦσα ἔδωκεν οἶκον, ἐν ᾧ
 λέγεται χιλίων ταλάντων ἱματισμὸν εὔρεθῆναι S. — 327, 4 τὰ
 C et codex: τὰ μὲν v. — 17 ἔθυσεν Sch et codices tres: ἔθυσεν
 v. — κἀκεῖνω θῦσαι ἐκέλευσεν] κἀκεῖνον ἐκέλευσεν vel κἀκεῖ-
 νον ἐκέλευσε θῦσαι S. — 20 χρήσεται C: χρήσεται v. — 31
 ἔλευθέρως] ἔλευθέρων anonymus. — 328, 12 πάροδον R: παρό-
 δων πίστιν v. — 16 τότε δὲ ἐξήλανθεν Sch: τότε δὲ ἐξήλανθεν
 v. — 32 τὸ ποτόν Sch et codex: ποτόν v. — 329, 9 συνεισπε-
 σεῖν Sch: συνεκπесеῖν v. — 330, 10 στρατείας pro στρατιᾶς
 St. — 18 ἄγοντες S: αὐτῶ ἄγοντες v. — 331, 14 ἐπὶ] ἔπρω
 S. — 17 Πολύκλειτος C: Πολύκριτος v. — 21 Θεαγγελεὺς Rei-
 nesius: εἰσαγγελεὺς v. — 332, 5 λέγων] λόγον So. — 9 ἐφῆκε
 C: ἔφη καὶ v, servato ἔφη Bekkerus ἀφιέναι pro ἀπιέναι. —
 17 ὠμοῦ τε R: ὠμοῦτο v. — 25 χρόνῳ Wyttenbachius: χρόνῳ
 v. — 334, 14 τούτου S: τοῦτο v. — 17 καὶ πρὸς] πρὸς R. —
 24 χαλεπῶς del R. — 28 Κεβαλίνῳ anonymus: Βαλείνῳ v. —

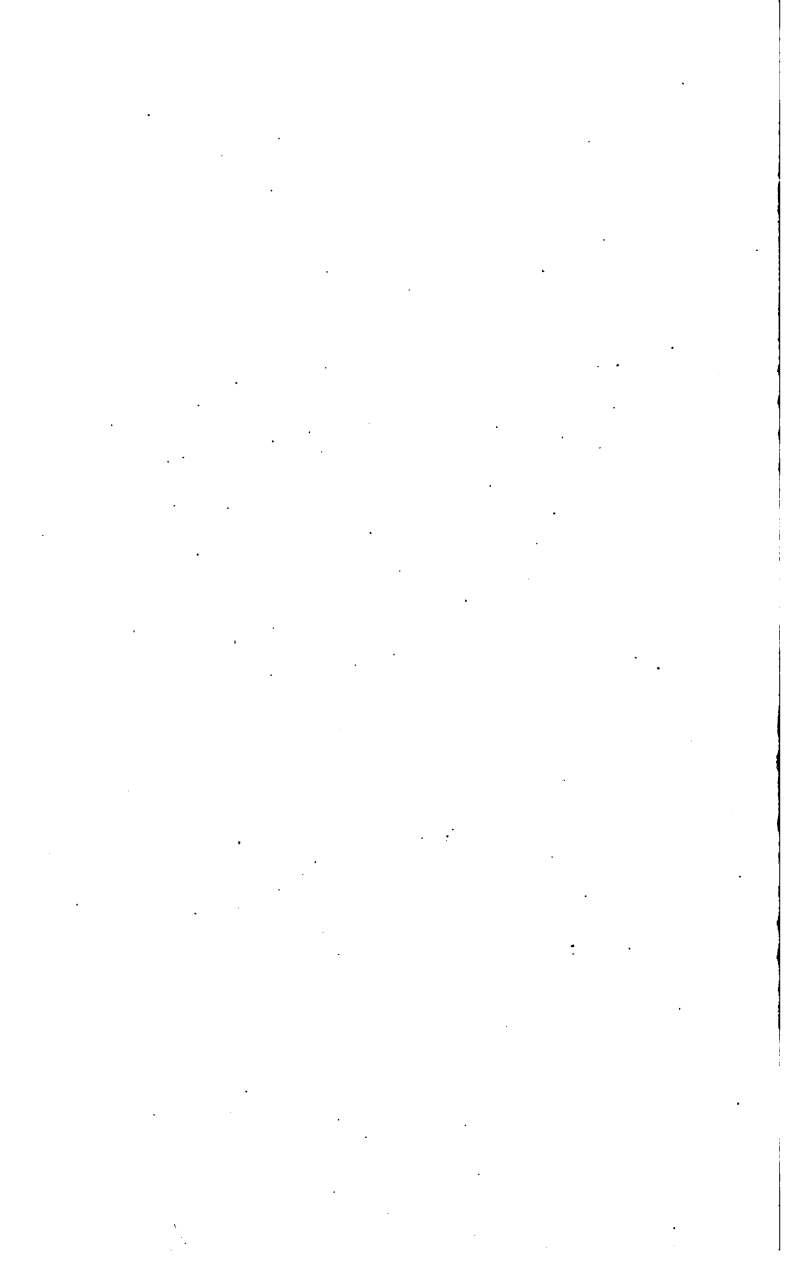
335, 1 ἐποίησεν pro ἐποίησαν St. — ὑποψίαν Br: ὑπεροψίαν v. — 2 ἕτερον] Μέτρωνα anonymus. — 17 ἀναπετάσαντος anonymus: ἀναπετάσαντες v. — 336, 7 κατὰ Φιλώταν ἀγριώτερα C et codices tres: κατὰ Φιλώτα ἀγριώτερα v. — 10 εὐρίσκομεν pro εὐρίσκοντες anonymus. — 19 Κλεομάντει] Κλεομένει Wytttenbachius. — 22 ἰδεῖν Heldius: εἶδεν v. — 338, 2 Ἀριστοφάνους] Ἀριστόνου Palmerius. — 339, 16 πολλὰ] τὰλλα Emperius. — 22 τοῖς So: τοῖς δὲ v. — 340, 25 πικρὸν καὶ βαρὺ ἐγγενέσθαι] βαρὺ καὶ πικρὸν ἐγγενέσθαι vel πικρὸν καὶ βαρὺ γενέσθαι S. — 341, 16 ἐν τῷ συμποσίῳ del S. — 25 ὑπογενομένης C: ὑπογινομένης v. — 342, 3 προβαλόντι R: προβάλλουτι v. — 4 εἶπεν R: εἶπεῖν v. — 26 ἐν — Ὁξυδράκαις del Sch. — 343, 16 αὐτοὶ So: αὐτοῦ v. — 344, 4 γενέσει ἐλαίου διαφέρειν] γενέσει διαφέρειν ἐλαίου S. — στυλπνότητα R et codex: στυλβοτητα v. — 12 στρατείας Br: στρατιᾶς v. — 22 Σισυμῆθρου C et codices tres et post: Σισυμῆθρον v. — 23 ἀπρόσβατον] ἀπρόσμαχον Sch, ἀπότομον C, quod pro ἄβατον scribendum suspicatur S. — 345, 5 ἤδη ἔχων] ἔχων ἤδη S. — 346, 31 αὐτούς Sch: αὐτός v. — 347, 18 Κοῖνον Blancardus: κοινῆ v. — 30 προσμαχομένους Br et codex: προμαχομένους v. — 348, 2 ἐξῆρει C: ἐξῆρε v. — 7 καὶ τοὺς] τοὺς C. — 14 ἀπὸ S: ὑπὸ v. — 349, 17 Πραισιῶν C et codex: Πραισιαιῶν v. — 350, 13 καὶ τὸ σῶμα R: τὸ σῶμα καὶ v. — 15 προσέστησαν Br: προσέστησαν v. — 26 ἐν del R. — 351, 2 ἀνήχθη R: ἀνήλθε v. — 9 ἀποκρινόμενον C et codex: ἀποκρινόμενον v. — 19 βουλόμενος Br: βουλόμενον v. — 22 οὗτος anonymus: οὗτος v. — 27 ἀνθρώπων] ἀνθρώπου S. — 31 ἀνθρώπων C et codex: ἄνθρωπον v. — ἔχον] ἔχοι Br. — 352, 5 ἀποκρινόμενον R et codex: ἀποκρινόμενον v. — 354, 11 ταῖς φιάλαις om Amiotus, ὁ φάλης T. Faber. — 28 στρατεία pro στρατιὰ St. — 29 τραῦμα R et Zonaras: στρατεύμα v. — 32 ἐνεποίησε C: ἐποίησε v. — 355, 8 πολέμων] πόλεων R. — 29 μοι add C et Zonaras. — 356, 7 Βαβυλωνί ὄψεσθαι hiant. — 20 ταλαντιαῖον S: τάλαντον v. — 26 καλὸν] ἄλλον C. — 31 διαλύσας] διέλυσε anonymus. — 358, 10 κόρανον] κάρανον C. — 24 ἅμα S: ἀλλὰ v. — 359, 4 Κοσσαίων C: Κουσσαῖον v. — 16 ἐξεργάσεσθαι Br: ἐξεργάσασθαι v. — 360, 9 οἱ νεανίσκοι οἱ] τῶν νεανίσκων οἱ? S. — σφαιρίζοντες] συσφαιρίζοντες R. — 16 χρόνον γεγυμένα ἐν] γεγυμένα χρόνον ἐν Benselerus. — 18 προαγαγεῖν Sch et

codex: προάγειν v. — 24 Ἴόλας S: Ἴόλαος v. — 361, 21 ἡ δεισιδαιμονία, ἢ, δίκην ὕδατος ἀεὶ πρὸς τὸ ταπεινούμενον καταρθέοντος, ἀνεπλήρωσεν ἀβελτερίας κατάφοβον τὸν Ἀλέξανδρον γενόμενον C. — 362, 3 φρενιτιᾶσαι R: φρενητιᾶσαι v. — 6 τὰ add C. — 363, 13 Νωνάκριδι οὔσης hiant.

Vitae Caesaris initium mutilum esse intellexit Emperius et Emperio prior Niebuhrius. — 364, 20 προήλθεν So et codices tres: προσήλθεν v. — 365, 3 Φαρμακοῦσσαν C: Φαρμακοῦσαν v. — 9 τὸν τῶν R: τῶν v. — 14 ἡμέραις — δεούσαις] ἡμέρας — δεούσας S. — 366, 6 ἡκρόατο Cobetus v. l. 391: ἡκροᾶτο v. — 11 ἀλλ' del St, ἄλλοις Br. — 20 πολλαὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος R: πολλαὶ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τῶν. — 367, 8 ἡγητέον] ἡγητέον οὔτω St. — 22 Ποπίλιον X: Πόπιλιον v. — 368, 7 Βέτερι X: Βαίτωρι v. — 27 διέσπαστο R et codex: διεσπάτο v. — 369, 3 ἄδηλος R: ἄδηλον v. — 8 εἰ τετιθάσσευται R: εἴτε τιθασσεύεται v. — 14 εἶη ὁ propter hiatum suspecta. — 370, 28 παρέξει C et codex: πράξει v. — 373, 4 δὴ Br et codex: δέ v. — 374, 6 γράμμασι C et codices tres: πράγμασι v. — ἀποδόντων C et codices quatuor: ἀποδιδόντων v. — 18 ὑπερβάλλοντος Sch et codex: ὑπερβαλόντος v. — 20 λυπρὸν C: λυπρῶν v. — παρερχομένου R: παρερχομένους v. — 375, 3 γοῦν] δ' οὖν S. — 17 στρατειῶν Sch: στρατηγιῶν v. — 376, 2 ἀπ' R: ὑπ' v. — 30 τῆς — εὐλαβείας] τῆ — εὐλαβεῖα St. — 377, 1 ὑποδραττόμενος] ἐπιδραττόμενος C. — 3 Καίπλωνι pro Σκηπίωνι St. — 32 ἔφη ὁ Καῖσαρ] ἔφη Καῖσαρ vel εἶπεν ὁ Καῖσαρ S. — 378, 26 καθωμίλλης Wyttenbachius et codex: καθωμάλισε v. — 379, 12 Σκεύας Amiotus: Σκευάξ v. — 32 ἐλόντες S: ἔχοντες v. — 380, 6 λήματα R et codex: λήμματα v. — 381, 31 ὀμαλῶς] ὀμαλεῖς R. — 382, 17 περιόντων Br: παρόντων v. — 27 ἐπινεμήσεσθαι Br et codex: ἐπινομήσεσθαι v. — 383, 2 πορεύεσθαι C: πορεύεσθαι v. — 13 μὴ Br: ὃ μὴ v. — 21 συμβαλεῖν C et codices duo: συμβάλλειν v. — 31 ἀπέλιπε C et codices tres: ἀπέλειπε v. — 385, 1 δοκεῖ pro δοκῆ St. — 12 Καῖσαρ δ' S: καὶ γὰρ v. — 17 διαφθειρόντες C et codices: διαφθειραντες v. — 386, 9 Οὐσίπας X: οὐς ἴπας v. — 387, 10 ἀσπαζομένους] ἀσπαζομένους Οὐβίλους Emperius. — 388, 13 Τιτύριον S: Τηγύριον v. — 26 ἀνοικοδομεῖν] ἀποικοδομεῖν? S — 389, 11 πάγοι So: πάγοις v. — 14 ἀσάφεια πολλή Br: ἀσάφεια πολλῇ v. — 17 Ἀρβέρινοι C: Ἀρβέννοι v. — 29 δοκῶν

del R. — 390, 3 χρόνῳ πολλῶ ἤν] χρόνων πολλῶν ἤν? S. — 16 ὅλοις R: ἄλλοις v. altius latere vitium suspicatur S. — 17 φόνῳ R: φόβῳ v. — 19 Ἀρβέρνοι C: Ἀρουβηνοὶ v. — 391, 25 ἀφαλόμενος R: ἀφαλλόμενος pars codicum, ἀφελόμενος v. — 392, 5 ἀπὸ R: ἐπὶ v. — 17 ὥσπερ] ὡσπερ ναῦν R. — 393, 14 Καίσαρι κελεύει S: Καίσαρι ἐκέλευε v. — 18 ὑπάτεῦντι S: ὑπάτῳ ὄντι v. — 20 προσεκόμεσεν So: προσεκόμισεν v. — 394, 24 βλα Muretus: διὰ v. — 395, 11 καὶ ante Κικέρων del Sch. — 396, 8 καὶ del R. — 397, 17 ὡς] ὦν Bekkerus. — 398, 15 ἐξέλειπον C: ἐξέλιπον v. — 399, 17 καὶ del Sch. — 400, 14 τῷ σώματι C et codices: σώματι v. — 401, 7 πολέμων X: πολεμίων v. — 11 θυρεοῦ τίς ἐστι φειδῶ ἐν] θυρεοῦ φειδῶ τίς ἐστὶν ἐν? S. — 32 Ἀούν Dacerius: Ἀνίου v. — 402, 13 ad ἐλάθοντο aliquid desiderabat R. — 403, 8 ἐκινδύνευσεν R: ἐκινδύνευσεν μὲν v. — 20 ἐπήρατο R: ἐπειράτο v. — 404, 6 ἐπισπάσασθαι pro ἐπισπάσασθαι St. — 18 τειχομαχοῦντες] τειχοφυλακοῦντες pars codicum, τειχοδομοῦντες S. — 27 Πομπηῖον — βουλόμενον C: Πομπητῶ — βουλομένῳ v. — 32 παρῶξνον C et codices: παρῶξναν v. — 405, 25 ἐδόκει — Ῥωμαίων del So, aliis visa est oratio manca esse. — 406, 9 Κορφίνιος] Κορνηφίκιος X. — 407, 8 Καλβῖνον pro Καλβίνιον St. — 408, 2 προκαλούμενον R et codices: προσκαλούμενον v. — 3 ἄμιλλαν Emperius: ἄμυναν v. — 7 δὲ So: γὰρ v. — 15 οἱ Πομπητῶν ἱππεῖς] οἱ ἱππεῖς τοῦ Πομπητῶν? S. — 29 ἀπεστρέφοντο Br et codex: ἐπεστρέφοντο v. — 409, 5 ἦ — τεθαμβημένος del S. — 14 οἷαι R: ταῖς v. — 16 γράμμασιν del S. — 19 ἔτι κτεινομένους Hasius: ἐπικτεινομένους v. — 29 τὰ add C. — 410, 13 εἶπεν ὅτι codices: ἔφη ὅτι v. — 411, 27 ἐμβᾶσα Br et codices: ἐκβᾶσα v. — 412, 3 συμβασιλεύουσαν C et codex: συμβασιλεύουσαν v. — 413, 27 Ἀντώνιος καὶ Κορφίνιος] Κορφίνιος καὶ Ἀντώνιος X. — 414, 9 λαθῶν Schmiederus: καὶ λαθῶν v. — 30 τερπόμενοι καθῆντο S: τερπόμενοι ἐκάθηντο v. — 415, 4 ὅτε] ὅ τι Bekkerus. — 17 προσέβαλλε pro προσέβαλε St. — ὑφ' R: ἐφ' v. — 29 αἰσθησιν ἤδη σειομένην S: αἰσθησιν, ἤδη σειόμενον v. — 416, 24 Κάτωνα] Κικέρωνα R et codex suspectae fidei. — 417, 19 συνειλοχότας Orellius: συνειληγότας v. — 25 λαβόντες R: λαβόντας v. — 418, 13 δημοσίᾳ R: δημόσια v. — 20 μὲν del S. — 32 ἀνέγκλητον] ἀνέγκλητον ἐαυτὸν R. — 419, 11 κάλλιστον ἄμα codices: κάλλιστον ἐαυτοῦ

ἄμα v. — 420, 13 Ταρρακίνη R: Ταρρακίνην v. — 16 Πωμεν-
 τίνον S: Πωμέντιον So, Νωμεντίνον v. — Σητίαν pro Σήτιον
 anonymus. — 421, 2 Μερκηδόνιον] Μερκηδίνον? S cl. Num.
 18. — 11 τοῦτο anonymus: παρὰ libri plerique, περι v. num
 καὶ παρὰ τοῖς βασκαίνουσι καὶ βαρνονομένοις τὴν δύναμιν
 αἰτίας εἶχε? — 12 γοῦν S: οὖν pars codicum, γάρ v. — 29
 αὐτῶ R et codices: αὐτοῦ v. — 422, 12 ἐπισπάσθαι C et codi-
 ces: ἐπισπάσασθαι v. — 30 ἐπὶ τῶν] ὑπὲρ τῶν Bekkerus. —
 423, 23 δὲ post μητρός del C. — 25 ἐξ ἑαυτοῦ μὲν ὀρμῆσαι co-
 dices: μὲν ἐξ ἑαυτοῦ ὀρμῆσαι v. — 424, 15 αὐτὸς pro αὐτοῦς
 anonymus. — 426, 21 ἐντύχη C et codices: ἐντύχοι v. — 26
 παρελθόντα S: προελθόντα v. — 427, 22 προσκεκοσμημένων
 So: προκεκοσμημένων v. — 428, 3 Τιλλίω S: Τυλλίω C, Με-
 τιλλίω v et mox Μετίλλιος. — 11 βαθεῖαν Br: βαρεῖαν v. —
 31 ἀπὸ R: ὑπὸ v. — ὑπὸ τῶν So et codex: ἀπὸ τῶν v. —
 429, 1 αὐτήν] αὐτῆς R. — 8 ἐλθόντος Βρούτου codex: Βρού-
 του ἐλθόντος v. — 430, 4 ἐψηφίσατο C: ἐψηφίσαντο v. — 14
 πληθὸς] πένθος Emperius. — 431, 8 παντὶ ἀρχὴν καὶ δυνα-
 στεῖαν] παντὶ δυναστεῖαν καὶ ἀρχὴν? S.

Ν Ι Κ Ι Α Σ .

I. Ἐπεὶ δοκοῦμεν οὐκ ἀτόπως τῷ Νικίᾳ τὸν Κράσσου
 παραβάλλειν καὶ τὰ Παρθικὰ παθήματα τοῖς Σικελι-
 κοῖς, ὧρα παραιτεῖσθαι καὶ παρακαλεῖν ὑπὲρ ἐμοῦ τοὺς
 ἐντυγχάνοντας τοῖς συγγράμμασι τούτοις, ὅπως ἐπὶ ταῖς
 διηγήσεσιν αἰς Θουκυδίδης, αὐτὸς αὐτοῦ περὶ ταῦτα 5
 παθητικώτατος, ἐναργέστατος, ποικιλώτατος γενόμενος,
 ἀμιμῆτως ἐξενήνοχε, μηδὲν ἡμᾶς ὑπολάβωσι πεπονθέναι
 Τιμαίῳ πάθος ὅμοιον, ὃς ἐλπίσας τὸν μὲν Θουκυδίδην
 ὑπερβαλεῖσθαι δεινότητι, τὸν δὲ Φίλιστον ἀποδείξειν
 παντάπασι φορτικὸν καὶ ἰδιώτην, διὰ μέσων ὠθεῖται 10
 τῇ ἱστορίᾳ τῶν μάλιστα κατωρθωμένων ἐκείνοις ἀγῶ-
 νων καὶ ναυμαχιῶν καὶ δημηγοριῶν, οὐ μὰ Δία

παρὰ Λύδιον ἄρμα

πεξὸς οἰχνεύων

ὅς φησι Πίνδαρος, ἀλλ' ὅλως τις ὄψιμαθῆς καὶ μειρα- 15
 κιάδης φαινόμενος ἐν τούτοις καὶ κατὰ τὸν Δίφιλον

παχὺς, ἄνθυλευμένος στέατι Σικελικῷ,

κολλαχοῦ δ' ὑπορρέων εἰς τὸν Ξέναρχον, ὥσπερ ὅταν
 λέγῃ τοῖς Ἀθηναίοις οἰωνὸν ἠγήσασθαι γεγυμέναι τὸν
 ἀπὸ τῆς νίκης ἔχοντα τοῦνομα στρατηγὸν ἀντειπόντα 20
 πρὸς τὴν στρατηγίαν, καὶ τῇ περικοπῇ τῶν Ἑρμῶν
 κροσημαίνειν αὐτοῖς τὸ δαιμόνιον, ὡς ὑπὸ Ἑρμοκρά-
 τος τοῦ Ἑρμῶνος πλεῖστα πείσονται παρὰ τὸν πόλε-
 μόν· ἔτι δ' εἰκὸς εἶναι τὸν Ἡρακλέα τοῖς μὲν Συρακου-
 σίοις βοηθεῖν διὰ τὴν Κόρην, παρ' ἧς ἔλαβε τὸν Κέρ- 25
 ερον, ὀργλῆσθαι δὲ τοῖς Ἀθηναίοις, ὅτι τοὺς Αἰγε-
 τίας, ἀπογόνους ὄντας Τρώων, ἔσωξον, αὐτὸς δ' ὑπὸ

Λαομέδοντος ἀδικηθεὶς ἀνάστατον ἐποίησε τὴν πόλιν.
 Ἄλλὰ τούτῳ μὲν ἴσως ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐμμελείας ταῦτά
 τε γράφειν ἐπήγει καὶ τὴν Φιλίστου διάλεκτον εὐθύνειν
 καὶ τοῖς περὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην λοιδορεῖσθαι.
 5 ἔμοι δ' ὅλως μὲν ἢ περὶ λέξιν ἄμιλλα καὶ ζηλοτυπία
 πρὸς ἑτέροισι μικροπρεπὲς φαίνεται καὶ σοφιστικόν, ἂν
 δὲ πρὸς τὰ ἀμίμητα γίννηται, καὶ τελῶς ἀναλθῆτον.
 Ἄς γοῦν Θουκυδίδης ἐξήνεγκε πράξεις καὶ Φίλιστος,
 ἐπεὶ παρελθεῖν οὐκ ἔστι, μάλιστα γὰρ δὴ τὸν τρόπον καὶ
 10 τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων πα-
 θῶν καλυπτομένην περιεχοῦσας, ἐπίδραμῶν βραχέως
 καὶ διὰ τῶν ἀναγκαίων, ἵνα μὴ παντάπασιν ἀμελῆς
 δοκῶ καὶ ἀργὸς εἶναι, τὰ διαφεύγοντα τοῦ πολλοῦ, 524
 ὑφ' ἑτέρων δ' εἰρημένα σποράδην ἢ πρὸς ἀναθήμασιν
 15 ἢ ψηφίσμασιν εὐρημένα παλαιοῖς πεπεύραμαι συναγα-
 γεῖν, οὐ τὴν ἄχρηστον ἀθροῖζων ἱστορίαν, ἀλλὰ τὴν
 πρὸς κατανόησιν ἡθῶν καὶ τρόπου παραδιδούς.

II. Ἐνεστὶν οὖν περὶ Νικίου πρῶτον εἰπεῖν ὃ γέ-
 γραφεν Ἀριστοτέλης, ὅτι τρεῖς ἐγένοντο βέλτιστοι τῶν
 20 πολιτῶν καὶ πατρικὴν ἔχοντες εὐνοίαν καὶ φιλίαν πρὸς
 τὸν δῆμον, Νικίας ὁ Νικηράτου καὶ Θουκυδίδης ὁ Με-
 λησίου καὶ Θηραμένης ὁ Ἄγνωτος, ἦττον δὲ οὗτος ἢ
 ἐκεῖνοι· καὶ γὰρ εἰς δυσγένειαν ὡς ξένος ἐκ Κέω λειο-
 δόρηται, καὶ διὰ τὸ μὴ μόνιμον, ἀλλ' ἐπαμφότερί-
 25 ζον ἀεὶ τῇ προαιρέσει τῆς πολιτείας ἐπεκλήθη Κόθορ-
 νος. Ἐκείνων δὲ πρεσβύτερος μὲν ὁ Θουκυδίδης ἦν, καὶ
 πολλὰ καὶ Περικλεῖ δημαγωγοῦντι τῶν καλῶν καὶ ἀγα-
 θῶν προϊστάμενος ἀντεπολιτεύσατο, νεώτερος δὲ Νι-
 κίας γενόμενος ἦν μὲν ἐν τινὶ λόγῳ καὶ Περικλέους
 30 ζῶντος, ὥστε ἀκείνῳ συστρατηγῆσαι καὶ καθ' αὐτὸν
 ἄρξαι πολλάκις, Περικλέους δ' ἀποθανόντος εὐθύς εἰς
 τὸ πρωτεύειν προήχθη, μάλιστα μὲν ὑπὸ τῶν πλουσίων

καὶ γνωρίμων, ἀντίταγμα ποιουμένων αὐτὸν πρὸς τὴν Κλέωνος βδελυρίαν καὶ τόλμαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν δῆμον εἶχεν εὖνουν καὶ συμφιλοτιμούμενον. Ἴσχυε μὲν γὰρ ὁ Κλέων μέγα γερονταγωγῶν κἀναμισθαρευεν διδοῦς, ὅμως δὲ καὶ τὴν πλεονεξίαν αὐ- 5 τοῦ καὶ τὴν ἰταμότητα καὶ θράσος ὀρῶντες αὐτοί, οἷς πρὸς χάριν ἔπραττεν, οἱ πολλοὶ τὸν Νικίαν ἐπήγοντο. Καὶ γὰρ οὐκ ἦν αὐστηρὸν οὐδ' ἐπαχθὲς ἄγαν αὐτοῦ τὸ σεμνόν, ἀλλ' εὐλαβεία τιμὴ μεμιγμένον αὐτῷ τῷ δεδιέναι δοκοῦντι τοὺς πολλοὺς δημαγωγοῦν. Τῇ φύσει γὰρ 10 ὦν ἀδαρσῆς καὶ δύσελπις ἐν μὲν τοῖς πολεμικοῖς ἀπέκρυπτεν εὐτυχία τὴν δειλίαν· κατώρθου γὰρ ὁμαλῶς στρατηγῶν· τὸ δ' ἐν τῇ πολιτείᾳ φοφοδεὲς καὶ πρὸς τοὺς συκοφάντας εὐθορύβητον αὐτοῦ καὶ δημοτικὸν ἐδόκει καὶ δύναμιν οὐ μικρὰν ἀπ' εὐνοίας τοῦ δήμου 15 παρεῖχε τῷ δεδιέναι τοὺς ὑπερορῶντας, αὔξειν δὲ τοὺς δεδιότας. Τοῖς γὰρ πολλοῖς τιμὴ μεγίστη παρὰ τῶν μειζόνων τὸ μὴ καταφρονεῖσθαι.

III. Περικλῆς μὲν οὖν ἀπὸ τε ἀρετῆς ἀληθινῆς καὶ λόγου δυνάμεως τὴν πόλιν ἄγων οὐδενὸς ἐδεῖτο σχη- 20 ματισμοῦ πρὸς τὸν ὄχλον οὐδὲ πιθανότητος, Νικίας δὲ τούτοις μὲν λειπόμενος, οὐσία δὲ προέχων ἀπ' αὐτῆς ἐδημαγῶγει. Καὶ τῇ Κλέωνος εὐχερεία καὶ βωμολοχία πρὸς ἠδονὴν μεταχειριζομένη τοὺς Ἀθηναίους διὰ τῶν ὁμοίων ἀντιπαρεξάγειν ἀπίθανος ὦν, χορηγίαις ἀνελάμ- 25 βανε καὶ γυμνασιαρχίαις ἐτέραις τε τοιαύταις φιλοτιμίαις τὸν δῆμον, ὑπερβαλλόμενος πολυτελείᾳ καὶ χάριτι τοὺς πρὸ ἑαυτοῦ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἄπαντας. Εἰστήκει δὲ καὶ τῶν ἀναθημάτων αὐτοῦ καθ' ἡμᾶς τό τε Παλλάδιον ἐν ἀκροπόλει, τὴν χρύσωσιν ἀποβεβληκός, καὶ ὁ τοῖς 30 χορηγικοῖς τρίποσιν ὑποκείμενος ἐν Διονύσου νεώς· ἐνίκησε γὰρ πολλάκις χορηγήσας, ἐλείφθη δὲ οὐδέποτε.

Λέγεται δ' ἔν τινι χορηγία παρελθεῖν οἰκίτης αὐτοῦ
 κεκοσμημένος εἰς σχῆμα Διονύσου, κάλλιστος ὄφθηναί
 καὶ μέγιστος, οὐπὼ γενειῶν ἡσθέντων δὲ τῶν Ἀθη-
 ναίων τῇ ὄψει καὶ κροτούντων ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀνα-
 5 στὰς ὁ Νικίας εἶπεν, ὡς οὐχ ὄσιον ἡγοῖτο δουλεύειν
 καταπεφημισμένον θεῶ σῶμα, καὶ τὸν νεανίσκον ἀπη-
 λευθέρωσε. Μνημονεύεται δ' αὐτοῦ καὶ τὰ περὶ Δῆ-
 λου, ὡς λαμπρὰ καὶ θεοπρεπῆ φιλοτιμήματα. Τῶν γὰρ
 χορῶν, οὓς αἱ πόλεις ἐπεμπον ἄσομένους τῷ θεῷ, 525
 10 προσπλέοντων μὲν ὡς ἔτυχεν, εὐθύς δ' ὄχλου πρὸς
 τὴν ναῦν ἀπαντῶντος ἄδειν κελευομένων κατ' οὐδένα
 κόσμον, ἀλλ' ὑπὸ σπουδῆς ἀσυντάκτως ἀποβαινόντων
 ἅμα καὶ στεφανομένων καὶ μεταμφιευννυμένων, ἐκεῖ-
 νος, ὅτε τὴν θεωρίαν ἤγεν, αὐτὸς μὲν εἰς Ῥήνειαν ἀ-
 15 ἔβη τὸν χορὸν ἔχων καὶ τὰ ἱερεῖα καὶ τὴν ἄλλην παρα-
 σκευήν, ζευῆμα δὲ πεποιημένον Ἀθήνησι πρὸς τὰ μέτρα
 καὶ κεκοσμημένον ἐκπρεπῶς χρυσώσσει καὶ βαφαῖς καὶ
 στεφάνοις καὶ αὐλαίαις κομίζων, διὰ νυκτὸς ἐγεφύρωσε
 τὸν μεταξὺ Ῥηνείας καὶ Δήλου πόρον οὐκ ὄντα μέγαν·
 20 εἶθ' ἅμα ἡμέρᾳ τὴν τε πομπὴν τῷ θεῷ καὶ τὸν χορὸν
 ἄγων κεκοσμημένον πολυτελεῶς καὶ ἄδοντα διὰ τῆς γε-
 φύρας ἀπεβίβαξε. Μετὰ δὲ τὴν θυσίαν καὶ τὸν ἀγῶνα
 καὶ τὰς ἐστιάσεις τὸν τε φοῖνικα τὸν χαλκοῦν ἔστησεν
 ἀνάθημα τῷ θεῷ, καὶ χωρίον μυρίων δραχμῶν πριάμε-
 25 νος καθιέρωσεν, οὗ τὰς προσόδους ἔδει Δηλίους κατα-
 θύοντας ἐστιᾶσθαι, πολλὰ καὶ ἀγαθὰ Νικία παρὰ τῶν
 θεῶν αἰτουμένους· καὶ γὰρ τοῦτο τῇ στήλῃ ἐνέγραψεν,
 ἦν ὡσπερ φύλακα τῆς δωρεᾶς ἐν Δήλῳ κατέλιπεν. Ὁ δὲ
 φοῖνιξ ἐκείνος ὑπὸ τῶν πνευμάτων ἀποκλασθεῖς ἐνέ-
 30 πεσε τῷ Ναξίῳ ἀνδριάντι τῷ μεγάλῳ καὶ ἀνέτρεψε.

IV. Τούτοις δ' ὅτι μὲν πολὺ τὸ πρὸς δόξαν καὶ
 φιλοτιμίαν πανηγυρικὴν καὶ ἀγοραῖον ἔνεστιν, οὐκ ἄδη-

λον, ἀλλὰ τῷ λοιπῷ τρόπῳ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἦθει πιστεύσειεν ἂν τις εὐσεβείας ἐπακολούθημα τὴν τοιαύτην χάριν καὶ δημαγωγίαν γενέσθαι· σφόδρα γὰρ ἦν τῶν ἐκπεπληγμένων τὰ δαιμόνια καὶ θειασμῷ προσκείμενος, ὡς φησι Θουκυδίδης. Ἐν δέ τινι τῶν Πασιφῶντος δια- 5 λόγων γέγραπται, ὅτι καθ' ἡμέραν ἔδυε τοῖς θεοῖς, καὶ μάντιν ἔχων ἐπὶ τῆς οἰκίας προσεποιεῖτο μὲν αἰεὶ σκέπτεσθαι περὶ τῶν δημοσίων, τὰ δὲ πλεῖστα περὶ τῶν ἰδίων καὶ μάλιστα περὶ τῶν ἀργυρείων μετὰλλων· ἐκέκτητο γὰρ ἐν τῇ Λαυρεωτικῇ πολλά, μεγάλα μὲν εἰς 10 πρόσοδον, οὐκ ἀκινδύνους δὲ τὰς ἐργασίας ἔχοντα· καὶ πλῆθος ἀνδραπόδων ἔτρεφεν αὐτόθι, καὶ τῆς οὐσίας ἐν ἀργυρίῳ τὸ πλεῖστον εἶχεν. Ὅθεν οὐκ ὀλίγοι περὶ αὐτὸν ἦσαν αἰτοῦντες καὶ λαμβάνοντες. Ἐδίδου γὰρ οὐχ ἦττον τοῖς κακῶς ποιεῖν δυναμένοις ἢ τοῖς εὖ πάσχειν 15 ἀξίοις, καὶ ὅλως πρόσοδος ἦν αὐτοῦ τοῖς τε πονηροῖς ἢ δειλίᾳ καὶ τοῖς χρηστοῖς ἢ φιλανθρωπία. Λαβεῖν δὲ περὶ τούτων μαρτυρίαν καὶ παρὰ τῶν κωμικῶν ἔστι. Τηλεκλείδης μὲν γὰρ εἰς τινα τῶν συκοφαντῶν ταυτὶ πεποίηκε·

20

Χαρικλέης μὲν οὖν ἔδωκε μνᾶν, ἵν' αὐτὸν μὴ λέγη, ὡς ἔφν τῇ μητρὶ παίδων πρῶτος ἐκ βαλλαντίου. τέσσαρας δὲ μνᾶς ἔδωκε Νικίας Νικηράτου· ἂν δ' ἕκατι τοῦτ' ἔδωκε, καίπερ εὖ εἰδὼς ἐγὼ οὐκ ἐρῶ, φίλος γὰρ ἄνῆρ, σωφρονεῖν δέ μοι δοκεῖ. 25 Ὅ δ' ὑπ' Εὐπόλιδος κωμωδούμενος ἐν τῷ Μαρικᾷ παράγων τινὰ τῶν ἀπραγμόνων καὶ πενήτων λέγει·

A. Πόσου χρόνου γὰρ συγγεγένησαι Νικία;

B. οὐδ' εἶδον, εἰ μὴ ἄναγχος ἐστῶτ' ἐν ἀγορᾷ.

A. ἄνῆρ ὁμολογεῖ Νικίαν ἑορακέναι.

καίτοι τί παθῶν ἂν εἶδεν, εἰ μὴ προῦδίδου;

Γ. ἠκούσατ', ὦ ξυνήλικες,

30

ἐπ' αὐτοφώρῳ Νικίαν εἰλημμένον.

B. ὑμεῖς γάρ, ὦ φρενοβλαβεῖς,
λάβοιτ' ἂν ἄνδρ' ἄριστον ἐν κακῷ τινι;

Ἄδ' Ἀριστοφάνους Κλέων ἀπειλῶν λέγει

5 Λαρυγγίῳ τοὺς ρήτορας καὶ Νικίαν ταράξω.

Ἐποδηλοὶ δὲ καὶ Φρίνιχος τὸ ἀθαρσὲς αὐτοῦ καὶ κατα-
πεπληγμένον ἐν τούτοις

Ἦν γὰρ πολίτης ἀγαθός, ὡς εὖ οἶδ' ἐγώ,
κούχ' ὑποταγεῖς ἐβάδιξεν, ὥσπερ Νικίας.

526

10 V. Οὕτω δὴ διακείμενος εὐλαβῶς πρὸς τοὺς συκο-
φάντας οὔτε συνεδείπνει τινὶ τῶν πολιτῶν οὔτε κινο-
λογίαις οὔτε συνδιημερεύσεσιν ἐνέβαλλεν ἑαυτὸν οὐδ'
ὄλως ἐσχόλαξε ταῖς τοιαύταις διατριβαῖς, ἀλλ' ἄρχων
μὲν ἐν τῷ στρατηγίῳ διετέλει μέχρι νυκτός, ἐκ δὲ βου-
15 λῆς ὑστάτος ἀπῆει πρῶτος ἀφικνούμενος. Εἰ δὲ μηδὲν
ἐν κοινῷ πράττειν ἔχοι, δυσπρόσοδος ἦν καὶ δυσέντευ-
κτος οἰκουρῶν καὶ κατακεκλεισμένος. Οἱ δὲ φίλοι τοῖς
ἐπὶ ταῖς θύραις φοιτῶσιν ἐνετύγγανον καὶ παρηγοῦντο
συγγνώμην ἔχειν, ὡς καὶ τότε Νικίου πρὸς δημοσίας
20 χρεῖας τινὰς καὶ ἀσχολίας ὄντος. Καὶ ὁ μάλιστα ταῦτα
συντραγῶδῶν καὶ συμπεριτιθεὶς ὄγκον αὐτῷ καὶ δόξαν
Ἰέρων ἦν, ἀνὴρ τεθραμμένος ἐπὶ τῆς οἰκίας τοῦ Νικίου
περὶ τε γράμματα καὶ μουσικὴν ἐξησκημένος ὑπ' αὐτοῦ,
προσποιούμενος δ' υἱὸς εἶναι Διονυσίου τοῦ Χαλκοῦ
25 προσαγορευθέντος, οὗ καὶ ποιήματα σώζεται, καὶ τῆς
εἰς Ἰταλίαν ἀποικίας ἡγεμῶν γενόμενος ἔκτισε Θου-
ρίους. Οὗτος οὖν ὁ Ἰέρων τὰ τε πρὸς τοὺς μάντις
ἀπόρρητα διεπράττετο τῷ Νικίᾳ, καὶ λόγους ἐξέφερον
εἰς τὸν δῆμον, ὡς ἐπίπονόν τινα καὶ ταλαίπωρον διὰ
30 τὴν πόλιν ζῶντος αὐτοῦ βίου· ᾧ γ' ἔφη καὶ περὶ λου-
τρὸν ὄντι καὶ περὶ δεῖπνον ἀεὶ τι προσπίπτειν δημό-
σιον· „ἀμελῶν δὲ τῶν ἰδίων ὑπὸ τοῦ τὰ κοινὰ φροντί-

ζειν μόλις ἄρχεται καθεύδειν περὶ πρῶτον ὕπνον. Ὅθεν αὐτῷ καὶ τὸ σῶμα διάκειται κακῶς, καὶ τοῖς φίλοις οὐ προσηγῆς οὐδὲ ἡδύς ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τούτους προσαποβέβληκε τοῖς χρήμασι πολιτευόμενος. Οἱ δ' ἄλλοι καὶ φίλους κτώμενοι καὶ πλουτίζοντες αὐτούς ἀπὸ τοῦ βή- 5 ματος εὐπαθοῦσι καὶ προσπαλοῦσι τῇ πολιτείᾳ. “ Τῷ δ' ὄντι τοιοῦτος ἦν ὁ Νικίου βίος, ὥστ' αὐτὸν εἶπειν τὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος εἰς αὐτόν

προστάτην δὲ τοῦ βίου

τὸν ὄγκον ἔχομεν, τῷ δ' ὄχλῳ δουλεύομεν. 10

VI. Ὅρων δὲ τῶν ἐν λόγῳ δυνατῶν ἢ τῷ φρονεῖν διαφερόντων ἀποχρώμενον εἰς ἓνια τὰς ἐμπειρίαις τὸν δῆμον, ὑφορώμενον δ' αἰεὶ καὶ φυλαττόμενον τὴν δεινότητα καὶ κολούοντα τὸ φρόνημα καὶ τὴν δόξαν, ὡς δῆλον ἦν τῇ Περικλέους καταδίκη καὶ τῷ Δάμωνος 14 ἔξοστρακισμῷ καὶ τῇ πρὸς Ἀντιφῶντα τὸν Ῥαμνούσιον ἀπιστία τῶν πολλῶν, καὶ μάλιστα δὴ τοῖς περὶ Πάχητα τὸν ἐλόντα Λέσβον, ὃς εὐθύνας διδοὺς τῆς στρατηγίας ἐν αὐτῷ τῷ δικαστηρίῳ σπασάμενος ξίφος ἀνεῖλεν ἑαυτόν, τὰς μὲν ἐργῶδεις πάνυ καὶ μακρὰς ἐπειρᾶτο δια- 20 κρούεσθαι στρατηγίας, ὅπου δ' αὐτὸς στρατεύοιτο τῆς ἀσφαλείας ἐχόμενος καὶ τὰ πλεῖστα κατορθῶν, ὡς εἰκός, εἰς οὐδεμίαν αὐτοῦ σοφίαν ἢ δύναμιν ἢ ἀρετὴν ἀνέφερε τὰς πράξεις, ἀλλὰ παρεχώρει τῇ τύχῃ καὶ κατέφενγεν εἰς τὸ θεῖον τῷ φθόνῳ τῆς δόξης ὑφιέμενος. Ἐπεμαρ- 25 τύρει δὲ καὶ τὰ πράγματα· πολλῶν γὰρ τότε προσκρουσμάτων τῇ πόλει καὶ μεγάλων γενομένων οὐδενὸς ἀπλῶς ἐκεῖνος μετέσχεν, ἀλλὰ περὶ Θράκην μὲν ἠττήθησαν ὑπὸ Χαλκιδῆων Καλλιᾶδου τε καὶ Ξενοφῶντος στρατηγούντων, το δ' Αἰτωλικὸν πταῖσμα συνέβη Δημοσθένους 30 ἄρχοντος, ἐν δὲ Δηλίῳ χιλίους αὐτῶν ἀπέβαλον Ἴπποκράτους ἡγουμένου, τοῦ δὲ λοιμοῦ τὴν πλεῖστην αἰτίαν

ἔλαβε Περικλῆς διὰ τὸν πόλεμον εἰς τὸ ἄστυ κατακλεί-
 σας τὸν ἀπὸ τῆς χώρας ὄχλον, ἐκ τῆς μεταβολῆς τῶν
 τόπων καὶ διαίτης ἀήθους γενομένου. Νικίας δὲ τού-
 των ἀπάντων ἀναίτιος ἔμεινε· καὶ στρατηγῶν εἶλε μὲν
 5 Κύθηρα, νῆσον εὐὴ κατὰ τῆς Λακωνικῆς πεφυκυῖαν καὶ
 Λακεδαιμονίους ἔχουσαν οἰκήτορας, ἔλαβε δὲ καὶ πολλὰ 527
 τῶν ἐπὶ Θράκης ἀφροστώτων καὶ προσηγάγετο, κατα-
 κλείσας δὲ Μεγαρεῖς εἰς τὴν πόλιν εὐθύς μὲν ἔσχε Μί-
 νωφαν τὴν νῆσον, ὀλίγω δ' ὕστερον ἐκ ταύτης ὀρμώμε-
 10 νος Νισαίας ἐκράτησεν, εἰς δὲ τὴν Κορινθίαν ἀποβάς
 ἐνίκησε μάχῃ καὶ διέφθειρε Κορινθίων πολλοὺς καὶ
 Λυκόφρονα τὸν στρατηγόν. Ἐνθα δ' αὐτῷ συνέβη τῶν
 οἰκειῶν δύο νεκροὺς ἀπολιπεῖν διαλαθόντας περὶ τὴν
 ἀναίρεσιν. Ὡς οὖν τοῦτ' ἔγνω, τάχιστα τὸν στόλον
 15 ἐπιστήσας ἐπεμψε κήρυκα πρὸς τοὺς πολεμίους περὶ
 ἀναιρέσεως. Καίτοι κατὰ νόμον τινὰ καὶ συνήθειαν
 ἐδόκουν οἱ νεκρῶν ὑποσπόνδων λαβόντες ἀναίρεσιν
 ἀπολέγεσθαι τὴν νίκην, καὶ τρόπαιον ἰστάναι τοὺς
 20 τούτου τυχόντας οὐκ ἐνθεσμον ἦν· νικᾶν γὰρ τοὺς
 κρατοῦντας, μὴ κρατεῖν δὲ τοὺς αἰτοῦντας, ὡς λαβεῖν
 μὴ δυναμένους. Ἄλλ' ὅμως ἐκεῖνος ὑπέμεινε μᾶλλον
 προέσθαι τὸ νίκημα καὶ τὴν δόξαν ἢ καταλιπεῖν ἀτά-
 φους δύο τῶν πολιτῶν. Πορθήσας δὲ τὴν παραλλίαν
 τῆς Λακωνικῆς καὶ τοὺς ἀντιστάντας Λακεδαιμονίων
 25 τρεψάμενος εἶλε Θυρέαν Ἀλγινητῶν ἐχόντων, καὶ τοὺς
 αἰρεθέντας ἀπήγαγε ζῶντας εἰς Ἀθήνας.

VII. Ἐπεὶ δὲ Δημοσθένους Πύλον τειχίσαντος ἐπε-
 στρατεύσαν ἅμα πεζῶ καὶ ναυσὶ Πελοποννήσιοι, καὶ
 μάχης γενομένης ἀπελήφθησαν ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ νήσω
 30 Σπαρτιατῶν ἄνδρες ἀμφὶ τοὺς τετρακοσίους, μέγα μὲν,
 ὥσπερ ἦν, ἠγούμενοι τὸ λαβεῖν αὐτοὺς Ἀθηναῖοι, χα-
 λεπῆς δὲ καὶ δυσέργου τῆς πολιορκίας οὔσης ἐν χωρίοις

ἀνύδροις, καὶ θέρους μὲν μακρὰν καὶ πολυτελῆ τὴν πε-
 ριαγωγὴν τῶν ἐπιτηδείων ἐχούσης, σφαλερὰν δὲ χειμῶ-
 νος καὶ παντελῶς ἄπορον, ἤχθοντο καὶ μετεμέλοντο
 πρὸς βίαν Λακεδαιμονίων ἀπώσάμενοι περὶ σπουδῶν
 καὶ εἰρήνης ἀφικομένην πρὸς αὐτούς. Ἀπεώσαντο δὲ 5
 Κλέωνος ἐναντιωθέντος οὐχ ἥμιστα διὰ Νικίαν· ἐχθρὸς
 γὰρ ὢν αὐτοῦ καὶ προθύμως ὄρων συμπράττοντα τοῖς
 Λακεδαιμονίοις ἔπεισε τὸν δῆμον ἀποψηφίσασθαι τὰς
 σπουδὰς. Ὡς οὖν ἦ τε πολιορκία μῆκος ἐλάμβανε καὶ
 δεινὰς ἀπορίας ἐπυνθάνοντο περιεστάναι τὸ στρατόπε- 10
 δον, δι' ὀργῆς εἶχον τὸν Κλέωνα. Τοῦ δ' εἰς τὸν Νικίαν
 ἐκτρέποντος τὴν αἰτίαν καὶ κατηγοροῦντος, ὅτι δειλίᾳ
 καὶ μαλακίᾳ προΐεται τοὺς ἄνδρας, ὡς αὐτοῦ γε στρατη-
 γοῦντος οὐκ ἂν περιγενομένους χρόνον τοσοῦτον, τοῖς
 Ἀθηναίοις εἰπεῖν παρέστη· „Τί δ' οὐχὶ καὶ νῦν αὐτὸς 15
 σὺ πλεῖς ἐπὶ τοὺς ἄνδρας;“ ὃ τε Νικίας ἀναστὰς ἐξί-
 στατο τῆς ἐπὶ Πύλον στρατηγίας αὐτῷ καὶ λαμβάνειν
 ὀπόσῃν βούλεται δύναμιν ἐκέλευσε καὶ μὴ θρασύνεσθαι
 λόγοις ἀκινδύνοις, ἀλλ' ἔργον τι τῇ πόλει παρασχεῖν
 ἄξιον σπουδῆς. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀνεδύετο τῷ μὴ 20
 προσδοκῆσαι τοῦτο θορυβούμενος· ἐγκελευομένων δὲ
 ταῦτά τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Νικίου καταβοῶντος
 ἔξαρθεῖς καὶ ἀναφλεχθεῖς τὸ φιλότιμον ὑπεδέξατό τε
 τὴν στρατηγίαν καὶ προσδιωρίσατο πλεύσας ἐντὸς ἡμε-
 ρῶν εἴκοσιν ἢ κατακτενεῖν ἐκεῖ τοὺς ἄνδρας ἢ ζῶντας 25
 ἄξιον Ἀθήναζε. Τοῖς δ' Ἀθηναίοις ἐπῆλθε γελάσαι μέγα
 μᾶλλον ἢ πιστεῦσαι· καὶ γὰρ ἄλλως εἰώθεσαν αὐτοῦ τὴν
 κουφότητα καὶ μανίαν φέρειν μετὰ παιδιᾶς οὐκ ἀηδῶς.
 Λέγεται γὰρ ἐκκλησίας ποτὲ οὔσης τὸν μὲν δῆμον κα-
 θήμενον ἄνω περιμένειν πολὺν χρόνον, ὅψε δ' εἰσελθεῖν 30
 ἐκεῖνον ἐστεφανωμένον καὶ παρακαλεῖν ὑπερθέσθαι τὴν
 ἐκκλησίαν εἰς αὐρίον· „Ἀσχολοῦμαι γάρ“ ἔφη „σήμε-

ρον ἔστιαν μέλλων ξένους καὶ τεθυκῶς τοῖς θεοῖς· “
τοὺς δ’ Ἀθηναίους γελάσαντας ἀναστῆναι καὶ διαλυῖσαι
τὴν ἐκκλησίαν.

VIII. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε τύχη χρησάμενος ἀγα-
5 θῆ καὶ στρατηγῆσας ἄριστα μετὰ Δημοσθένους ἐντὸς οὐ
προεῖπε χρόνου τῶν Σπαρτιατῶν ὅσοι μὴ κατὰ μάχην 528
ἔπεσον τὰ ὄπλα παραδόντας ἤγαγεν αἰχμαλώτους. Καὶ
τοῦτο τῷ Νικίᾳ μεγάλην ἤνεγκεν ἀδοξίαν. Οὐ γὰρ ἀσπί-
δος ὄψις, ἀλλ’ αἰσχρὸν τι καὶ χεῖρον ἐδόκει τὸ δειλίᾳ
10 τὴν στρατηγίαν ἀποβαλεῖν ἐκουσίως καὶ προεῖσθαι τῷ
ἐχθρῷ τηλικούτου κατορθώματος ἀφορμᾶς, αὐτὸν ἀπο-
χειροτονήσαντα τῆς ἀρχῆς. Σκώπτει δ’ αὐτὸν εἰς ταῦτα
πάλιν Ἀριστοφάνης ἐν μὲν Ὅρνισιν οὕτω πως λέγων·

Καὶ μὴν μὰ τὸν Δί’ οὐχὶ νυστάζειν γ’ ἔτι
15 ὥρα’ στὴν ἡμῖν οὐδὲ μελλονικίαν.
ἐν δὲ Γεωργοῖς ταῦτα γράφων·

A. Ἐθέλω γεωργεῖν. B. Εἶτα τίς σε κωλύει;

A. Ὑμεῖς· ἐπεὶ δίδωμι χιλίας δραχμᾶς,
ἐάν με τῶν ἀρχῶν ἀφῆτε. B. Δεχόμεθα·

20 δισχίλιαί γάρ εἰσι σὺν ταῖς Νικίῳ.

Καὶ μέντοι καὶ τὴν πόλιν ἔβλαψεν οὐ μικρὰ τῷ Κλέωνι
τοσοῦτον προσγενέσθαι δόξης ἑάσας καὶ δυνάμεως, ὑφ’
ἧς εἰς βαρὺ φρόνημα καὶ θράσος ἐμπροσθὸν ἀκάθεκτον
ἄλλας τε τῇ πόλει προσετρίψατο συμφορᾶς, ὧν οὐχ ἦκι-
25 στα καὶ αὐτὸς ἀπέλαυσε, καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ βήματος κό-
σμον ἀνελὼν καὶ πρῶτος ἐν τῷ δημηγορεῖν ἀνακραγῶν
καὶ περισπᾶσας τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν μηρὸν πατάξας καὶ
δρόμῳ μετὰ τοῦ λέγειν ἅμα χρησάμενος τὴν ὀλίγον
ὑστερον ἅπαντα τὰ πράγματα συγγέασαν εὐχέρειαν καὶ
30 ὀλιγωρίαν τοῦ πρέποντος ἐνεποίησε τοῖς πολιτευομέ-
νοις.

IX. Ἦδη δέ που καὶ Ἀλκιβιάδης ἐνεφύετο τηνικαυτα

τοῖς Ἀθηναίοις δημαγωγὸς οὐχ ὁμοίως ἄκρατος, ἀλλ' οἶον ἢ Αἰγυπτίων χώρα λέγεται δι' ἀρετὴν ἐκφέρειν ὁμοῦ

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μειμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρὰ, οὕτως ἢ Ἀλκιβιάδου φύσις ἐπ' ἀμφοτέρα πολλὴ ὄνεισα καὶ λαμπρὰ μεγάλων ἐνέδωκεν ἀρχὰς νεωτερισμῶν. Ὅθεν οὐδ' ἀταλλαγεῖς τοῦ Κλέωνος ὁ Νικίας καιρὸν ἔσχε παντὶ· σιν ἀναπαῦσαι καὶ καταστορέσαι τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐξ ὁδὸν τὰ πράγματα σωτήριον καταστήσας ἐξέπεσε φύμῃ καὶ σφοδρότητι τῆς Ἀλκιβιάδου φιλοτιμίας αὐτίθις ἐξωσθεῖς εἰς τὸν πόλεμον. Ἐπράχθη δὲ οὕτως. Οἱ μάλιστα προσπολεμοῦντες τῇ εἰρήνῃ τῆς Ἑλλάδος Κλέων καὶ Βρασίδης ἦσαν, ὧν ὁ πόλεμος τοῦ μὲν ἀπέκρυπτε τὴν κακίαν, τοῦ δὲ τὴν ἀρετὴν ἐκόσμηι. Τῷ μὲν γὰρ ἀδικημάτων μεγάλων, τῷ δὲ κατορθωμάτων ἀφορμὰς παρεῖχε. Τούτων οὖν ἅμα πεσόντων ἐν μάχῃ μιᾷ περὶ Ἀμφίπολιν εὐθύς ὁ Νικίας παραλαβὼν τοὺς μὲν Σπαρτιάτας ἐκπαλαί τῆς εἰρήνης ὀρεγομένους, τοὺς δ' Ἀθηναίους οὐκέτι τῷ πολέμῳ θαρροῦντας, ἀμφοτέρους δ' οἶον ἐκλελυμένους καὶ παρακαθιέντας ἐκουσίως τὰς χεῖρας, ἔπραττεν, ὅπως εἰς φιλίαν τὰς πόλεις συναγαγῶν καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἀπαλλάξας κακῶν καὶ ἀναπαυσάμενος βέβαιον οὕτω τὸ τῆς εὐτυχίας ὄνομα πρὸς τὸν αὐτίθις χρόνον ποιοίτο. Τοὺς μὲν οὖν εὐπόρους καὶ πρεσβυτέρους καὶ τῶν γεωργῶν τὸ πλῆθος αὐτόθεν εἰρηρικὸν εἶχεν· ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολλοῖς ἐντυγχάνων ἰδίᾳ καὶ διδάσκων ἀμβλυτέρους ἐποίησε πρὸς τὸν πόλεμον, οὕτως ἤδη τοῖς Σπαρτιάταις ἐλπίδας ἐνδιδούς προεκαλεῖτο καὶ προὔτρεπεν ἔχεσθαι τῆς εἰρήνης. Οἱ δ' ἐπίστενον αὐτῷ διὰ τε τὴν ἄλλην ἐπιείκειαν, καὶ ὅτι τοῖς ἡλωκόσι περὶ Πύλον καὶ δεδεμένοις ἐπιμελόμενος καὶ περιέπων φιλανθρωπῶς ἐλαφροτέραν ἐποίησεν τὴν

ἀτυχίαν. Ἦσαν οὖν πρότερον πεπονημένοι τινὰ πρὸς ἀλλήλους ἐκεχειρίαν ἐνιαύσιον, ἐν ἧ συνιόντες εἰς ταῦτό καὶ γενόμενοι πάλιν ἀδείας καὶ σχολῆς καὶ πρὸς ξένους καὶ οἰκείους ἐπιμιξίας ἐπόθουν τὸν ἀμίαντον καὶ ἀπό- 529
5 λεμον βίον, ἠδέως μὲν ἀδόντων τὰ τοιαῦτα χορῶν ἀκού-
οντες

Κεῖσθω δόρον μοι μίτον ἀμφιπλέκεν ἀράχνης· ἠδέως δὲ μεμνημένοι τοῦ εἰπόντος, ὅτι τοὺς ἐν εἰρήνῃ καθεύδοντας οὐ σάλπιγγες, ἀλλ' ἀλεκτρούνες ἀφνυλί- 10
ζουσι. Λοιδοροῦντες οὖν καὶ προβαλλόμενοι τοὺς λέγοντας, ὡς τρεῖς ἐννέα ἔτη διαπολεμηθῆναι πέπρωται τὸν πόλεμον, ἔπειθ' οὕτω περὶ παντὸς εἰς λόγους συμβαίνοντες ἐποιήσαντο τὴν εἰρήνην, δόξα τε παρέστη τοῖς πλείστοις ἀπαλλαγὴν κακῶν σαφῆ γεγονέναι, καὶ τὸν 15
Νικίαν διὰ στόματος εἶχον, ὡς ἀνὴρ εἴη θεοφιλῆς καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτῷ δι' εὐσέβειαν ἐπωνύμῳ γενέσθαι τοῦ μεγίστου καὶ καλλίστου τῶν ἀγαθῶν δέδωκε. Τῷ γὰρ ὄντι Νικίου τὴν εἰρήνην ἐνόμιζον ἔργον, ὡς Περικλέους τὸν πόλεμον. Ὁ μὲν γὰρ ἐπ' αἰτίαις μικραῖς εἰς συμφο- 20
ρὰς μεγάλας ἐμβαλεῖν ἐδόκει τοὺς Ἕλληνας, ὁ δὲ τῶν μεγίστων κακῶν ἐπεισεν ἐκλαθέσθαι φίλους γενομένους. Διὸ καὶ τὴν εἰρήνην ἐκείνην ἄχρι νῦν Νικίειον καλοῦσι.

Χ. Γενομένων δὲ συνθηκῶν, ὅπως τὰ χωρία καὶ τὰς πόλεις, ἃς εἶχον ἀλλήλων, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδι- 25
δῶσι, προτέρων ἀποδιδόντων τῶν κληρῶ λαχόντων, ἀνήσατο τὸν κληρὸν ὁ Νικίας κρύφα χρήμασιν, ὥστε προτέρους ἀποδιδόναι τοὺς Λακεδαιμονίους. Καὶ τοῦτο μὲν ἱστορεῖ Θεόφραστος. Ἐπεὶ δὲ Κορίνθιοι καὶ Βοιωτοὶ πρὸς τὰ πραττόμενα δυσκολαινοντες αἰτίαις καὶ μέμ 30
ψεσιν αὐτίς ἐδόκουν ἀνακαλεῖσθαι τὸν πόλεμον, ἐπεισεν ὁ Νικίας τοὺς Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους τῇ εἰρήνῃ τὴν συμμαχίαν ὥσπερ κράτος ἢ δεσμὸν ἐπιθέντας

φοβρωτέρους τε τοῖς ἀφισταμένοις καὶ βεβαιοτέρους ἀλλήλοις γενέσθαι. Πραττομένων δὲ τούτων ὁ Ἀλκιβιάδης οὔτε πρὸς ἡσυχίαν εὐπεφυκῶς καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀχθόμενος, ὅτι τῷ Νικίᾳ προσέκειντο καὶ προσεῖχον, αὐτὸν δ' ὑπερεώρων καὶ κατεφρόνουν, ἐν ἀρχῇ μὲν 5 εὐθύς ὑπεναντιωθεὶς τῇ εἰρήνῃ καὶ ἀντιστὰς οὐδὲν ἐπέβαινε, ὀλίγῳ δ' ὕστερον ὁρῶν οὐκ ἔτι τοῖς Ἀθηναίοις ὁμοίως ἀρέσκοντας τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀλλ' ἀδίκειν δοκοῦντας, ὅτι Βοιωτοῖς ἔθεντο συμμαχίαν καὶ Πάνακτον ἐστῶσαν οὐ παρέδωκαν οὐδ' Ἀμφίπολιν, ἐπε- 10 φύετο ταῖς αἰτίαις καὶ παρώξυνε τὸν δῆμον ἐφ' ἐκάστη. Τέλος δὲ πρεσβείαν μεταπεμψάμενος Ἀργείων ἔπραττε συμμαχίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐπεὶ δὲ πρέσβεις ἐλθόντες ἐκ Λακεδαιμόνος αὐτοκράτορες καὶ τῇ βουλῇ προεντυγχάνοντες ἔδοξαν ἐπὶ πᾶσιν ἤκειν τοῖς δικαίοις, 15 δείσας ὁ Ἀλκιβιάδης, μὴ καὶ τὸν δῆμον ἀπὸ τῶν αὐτῶν λόγων ἐπαγάγωνται, περιῆλθεν αὐτοὺς δι' ἀπάτης καὶ ὄρκων ὡς ἅπαντα συμπράξων, ἂν μὴ φῶσι μηδ' ὁμολογήσωσιν ἤκειν αὐτοκράτορες· μάλιστα γὰρ οὕτως ἂ βούλονται γενήσεσθαι. Πεισθέντων δὲ καὶ μεταστάντων 20 ἀπὸ τοῦ Νικίου πρὸς ἐκείνον, ἐμβαλὼν αὐτοὺς εἰς τὸν δῆμον ἡρώτα πρῶτον, εἰ περὶ πάντων ἤκουσιν αὐτοκράτορες· ὡς δ' ἤρνούντο, παρ' ἐλπίδας μεταβαλόμενος τὴν τε βουλὴν ἐπεκαλεῖτο μάρτυρα τῶν λόγων καὶ τὸν δῆμον ἐκέλευε μὴ προσέχειν μηδὲ πιστεύειν οὔτω περι- 25 φανῶς ψευδομένοις καὶ νῦν μὲν ταῦτα, νῦν δὲ τάναντία περὶ τῶν αὐτῶν λέγουσι. Θορυβουμένων δ', ὡς εἰκόσ, αὐτῶν καὶ τοῦ Νικίου μηδὲν ἔχοντος εἶπεῖν, ἀλλ' ἄχει καὶ θαύματι πεπληγός, ὁ μὲν δῆμος εὐθύς ὤρητο τοὺς Ἀργείους καλεῖν καὶ ποιεῖσθαι συμάχους, ἐβοή- 30 θησε δὲ τῷ Νικίᾳ σεισμός τις διὰ μέσου γενόμενος καὶ διαλύσας τὴν ἐκκλησίαν. Τῇ δ' ὕστεραίᾳ πάλιν τοῦ δή-

μου συνελθόντος πολλὰ ποιήσας καὶ εἰπὼν ἔπεισε μόλις ἐπισχεῖν τὰ πρὸς Ἀργείους, αὐτὸν δὲ πέμψαι πρὸς Λα-530 κεδαιμονίους, ὡς πάντων καλῶς γενησομένων. Ἐλθὼν δ' εἰς Σπάρτην τὰλλα μὲν ὡς ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πρόθυ- 5 μος εἰς αὐτοὺς ἐτιμήθη, πράξας δ' οὐδέν, ἀλλὰ κρατη- θείς ὑπὸ τῶν βοιωτιαζόντων ἐπανῆλθεν, οὐ μόνον ἀδο- ξῶν καὶ κακῶς ἀκούων, ἀλλὰ καὶ δεδιῶς τοὺς Ἀθηναί- ουσ λυπουμένους καὶ ἀγανακτοῦντας, ὅτι πεισθέντες ὑπ' ἐκείνου τοσοῦτους καὶ τοιούτους ἀνδρας ἀπέδωκαν· 10 οἱ γὰρ ἐκ Πύλου κομισθέντες ἦσαν ἕξ οἰκῶν τε πρώτων τῆς Σπάρτης καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς τοὺς δυνατωτά- τους ἔχοντες. Οὐ μὴν ἐπραξάν τι τραχύτερον ὀργῇ πρὸς ἐκείνον, ἀλλὰ τὸν Ἀλκιβιάδην στρατηγὸν εἵλοντο, καὶ Μαντινεῖς καὶ Ἡλείους Λακεδαιμονίων ἀποστάντας 15 ἐποίησαντο συμμάχους μετ' Ἀργείων, καὶ ληστὰς εἰς Πύ- λον ἐπεμψαν κακουργεῖν τὴν Λακωνικὴν· ἕξ ὧν αὐτίς εἰς πόλεμον κατέστησαν.

XI. Ἀκμαζούσης δὲ τῆς πρὸς τὸν Νικίαν τοῦ Ἀλκι- βιάδου διαφορᾶς καὶ γιγνομένης ὀστρακοφορίας, ἣν εἰ- 20 ᾠθει διὰ χρόνου τινὸς ὁ δῆμος ποιεῖσθαι, ἕνα τῶν ὑπό- πτων ἢ διὰ δόξαν ἄλλως ἢ πλοῦτον ἐπιφθόνων ἀνδρῶν τῷ ὀστράκῳ μεθιστὰς εἰς δέκα ἔτη, πολὺς θόρυβος ἀμ- φοτέρους περιῖστατο καὶ κίνδυνος, ὡς θατέρου πάντως ὑποπεσομένου τῷ ἔξοστρακισμῷ. Τοῦ μὲν γὰρ Ἀλκι- 25 βιάδου καὶ τὸν βίον ἐβδελύττοντο καὶ τὸ θράσος ᾠρῶ- δουν, ὡς μᾶλλον ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γραφομένοις δη- λοῦται, τὸν δὲ Νικίαν ὃ τε πλοῦτος ἐπίφθονον ἐποίει καὶ μάλιστα τῆς διαίτης τὸ μὴ φιλάνθρωπον μηδὲ δη- 30 κει, πολλὰ δ' ἤδη ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν ἀντιτείνων παρὰ γνώμην βιαζόμενος πρὸς τὸ συμφέρον ἐπαχθὴς ἦν. Ὡς δ' ἀπλῶς εἶπειν, νέων ἦν καὶ πολεμοποιῶν ἄμιλλα

πρὸς εἰρηνοποιούς καὶ πρεσβυτέρους, τῶν μὲν εἰς τοῦ-
του, τῶν δ' εἰς ἐκεῖνον τὸ ὄστρακον τρεπόντων.

Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς ὡς πού καὶ τότε διαστάς ὁ δῆμος δίχα χώραν ἔδωκε τοῖς ἰταμωτάτοις καὶ πανουργοτάτοις, ὧν ἦν καὶ Ἵπέρβολος ὁ Περιθολίδης, ἄνθρωπος ἀπ' οὐδεμιᾶς τολμῶν δυνά-
μεως, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τολμᾶν εἰς δύναμιν προελθὼν καὶ γενόμενος δι' ἣν εἶχεν ἐν τῇ πόλει δόξαν ἀδοξία τῆς πό-
λεως. Οὗτος ἐν τῷ τότε χρόνῳ τοῦ μὲν ὄστράκου πόρρω τιθέμενος ἑαυτόν, ἄτε δὴ τῷ κύφῳι μᾶλλον προσήκων, ἐλπίζων δὲ θατέρου τῶν ἀνδρῶν ἐκπεσόντος αὐτὸς ἀν-
τίπαλος τῷ λειπομένῳ γενέσθαι, καταφανῆς ἦν ἠδόμε-
νός τε τῇ διαφορᾷ καὶ παροξύνων τὸν δῆμον ἐπ' ἀμφο-
τέρους. Συνιδόντες οὖν τὴν μοχθηρίαν οἱ περὶ τὸν Νι-
κίαν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην, καὶ λόγον δόντες ἀλλήλοις κρύφα, καὶ τὰς στάσεις συναγαγόντες εἰς ἓν ἀμφοτέρας καὶ ἀναμίξαντες, ἐκράτησαν, ὥστε μηδέτερον αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν Ἵπέρβολον ἐξοστρακισθῆναι. Καὶ παραυτίκα μὲν ἠδονὴν τοῦτο καὶ γέλῳτα τῷ δήμῳ παρέσχευ, ὕστε-
ρον δὲ ἠγανάκτου ὡς καθυβρισμένον τὸ πρᾶγμα τοῦτο πρὸς ἄνθρωπον ἀνάξιον γεγονέναι νομίζοντες, εἶναι γάρ τι καὶ κολάσεως ἀξίωμα, μᾶλλον δὲ κόλασιν τὸν ἐξοστρακισμὸν ἠγούμενοι Θουκυδίδη καὶ Ἀριστείδην καὶ τοῖς ὁμοίοις, Ἵπερβόλῳ δὲ τιμὴν καὶ προσποίησιν ἀλα-
ξουείας, εἰ διὰ μοχθηρίαν ἔπαθε ταῦτά τοις ἀρίστοις, ὡς πού καὶ Πλάτων ὁ κωμικὸς εἶρηκε περὶ αὐτοῦ.

Καίτοι πέπραχε τῶν τρόπων μὲν ἄξια,
αὐτοῦ δὲ καὶ τῶν στιγμάτων ἀνάξια·
οὐ γὰρ τοιούτων εἴνεκ' ὄστραχ' εὐρέθη.

Καὶ τὸ πέρασ οὐδεὶς ἔτι τὸ παράπαν ἐξοστρακίσθη μετὰ
531 Ἵπέρβολον, ἀλλ' ἔσχατος ἐκεῖνος, πρῶτος δ' Ἴππαρχος ὁ
Χολαργεὺς συγγενῆς τις ὦν τοῦ τυράννου. Ἀκριτον δ'

ἡ τυχη πρᾶγμα καὶ ἄληπτον λογισμῷ. Νικίας γάρ, εἰ τὸν περὶ ὄστράκου κίνδυνον ἀνέρριψε πρὸς Ἀλκιβιάδην, ἢ κρατήσας ἂν ἀσφαλῶς ᾤκει τὴν πόλιν ἐκείνον ἐξελάσας, ἢ κρατηθεὶς αὐτὸς ἐξῆι πρὸ τῶν ἐσχάτων ἀτυχιῶν, 5 τὸ δοκεῖν ἄριστος εἶναι στρατηγὸς διαφυλάξας. Οὐκ ἄγνοῶ δ' ὅτι Θεόφραστος ἐξοστρακισθῆναι φησι τὸν Ἰπέρβολον Φαίλακος, οὐ Νικίου, πρὸς Ἀλκιβιάδην ἐρίσαντος. Ἄλλ' οἱ πλείονες οὕτω γεγράφασιν.

XII. Ὁ δ' οὖν Νικίας, τῶν Αἰγεστέων πρέσβεων καὶ 10 Δεοντίων παραγενομένων καὶ πειθόντων τοὺς Ἀθηναίους στρατεύειν ἐπὶ Σικελίαν, ἀντιστάμενος ἠττάτο τῆς βουλῆς Ἀλκιβιάδου καὶ φιλοτιμίας, πρὶν ὅλως ἐκκλησίαν γενέσθαι κατασχόντος ἤδη πλήθος ἐλπίζει καὶ λόγοις προδιεφθαρμένον, ὥστε καὶ νέους ἐν παλαίστραις 15 καὶ γέροντας ἐν ἐργαστηρίοις καὶ ἡμικυκλίοις συγκαθεζομένους ὑπογράφειν τὸ σχῆμα τῆς Σικελίας καὶ τὴν φύσιν τῆς περὶ αὐτὴν θαλάσσης καὶ λιμένας καὶ τόπους, οἷς τέτραπται πρὸς Λιβύην ἢ νῆσος. Οὐ γὰρ ἄθλον ἐποιοῦντο τοῦ πολέμου Σικελίαν, ἀλλ' ὄρμητήριον, ὡς 20 ἀπ' αὐτῆς διαγωνισόμενοι πρὸς Καρχηδονίους καὶ σχήσοντες ἅμα Λιβύην καὶ τὴν ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν θάλασσαν. Ὡς οὖν ὄρμητο πρὸς ταῦτα, ὁ Νικίας ἐναντιούμενος οὔτε πολλοὺς οὔτε δυνατοὺς εἶχε συναγωνιστάς. Οἱ γὰρ εὐποροὶ δεδιότες, μὴ δοκῶσι τὰς λειτουργ- 25 γίας καὶ τριηραρχίας ἀποδιδράσκειν, παρὰ γνώμην ἡσύχαζον. Ὁ δ' οὐκ ἔκαμνε οὐδ' ἀπηγόρευεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ψηφίσασθαι τὸν πόλεμον Ἀθηναίους καὶ στρατηγὸν ἐλέσθαι πρῶτον ἐκείνον μετ' Ἀλκιβιάδου καὶ Δαμάχου πάλιν ἐκκλησίας γενομένης ἀναστὰς ἀπέτρεπε 30 καὶ διεμαρτύρετο, καὶ τελευτῶν διέβαλε τὸν Ἀλκιβιάδην ἰδίῳν ἔνεκα κερδῶν καὶ φιλοτιμίας τὴν πόλιν εἰς χαλεπὸν ἐξωθεῖν καὶ διαπόντιον κίνδυνον. Ἐπραξε δ' οὐδὲν

μᾶλλον, ἀλλ' ὑπὸ ἐμπειρίας δόξας ἐπιτηδειότερος εἶναι
καὶ πολλὴν ἀσφάλειαν ἔξειν πρὸς τὴν Ἀλκιβιάδου τόλ-
μαν καὶ τὴν Λαμάχου πραότητα τῆς ἐκείνου συγκεραν-
νυμένης εὐλαβείας, βεβαιότεραν ἐποίησε τὴν χειροτονίαν.
Ἀναστὰς γὰρ ὁ μάλιστα τῶν δημαγωγῶν ἐπὶ τὸν πόλε- 5
μον παροξύνων τοὺς Ἀθηναίους Δημόστρατος ἔφη τὸν
Νικίαν προφάσεις λέγοντα παύσειν· καὶ ψήφισμα γρά-
ψας, ὅπως αὐτοκράτορες ᾧσιν οἱ στρατηγοὶ κἀνταῦθα
κἀκεῖ βουλευόμενοι καὶ πράττοντες, ἐπισε τὸν δῆμον
ψηφίσασθαι.

10

XIII. Καίτοι λέγεται πολλὰ καὶ παρὰ τῶν ἱερέων
ἐναντιοῦσθαι πρὸς τὴν στρατείαν· ἀλλ' ἑτέρους ἔχων
μάντις ὁ Ἀλκιβιάδης ἐκ δὴ τινων λογίων προὔφερε πα-
λαιῶν μέγα κλέος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ Σικελίας ἔσεσθαι.
Καὶ θεοπρόποι τινὲς αὐτῷ παρ' Ἄμμωνος ἐφίκοντο 15
χρησμὸν κομίζοντες, ὡς λήφονται Συρακουσίους ἅπαν-
τας Ἀθηναῖοι· τὰ δ' ἐναντία φοβούμενοι δυσφημεῖν
ἐκρυπτον. Οὐδὲ γὰρ τὰ προὔπτα καὶ καταφανῆ τῶν ση-
μείων ἀπέτρειπεν, ἧ τε τῶν Ἑρμῶν περικοπή μιᾶ νυκτὶ
πάντων ἀκρωτηριασθέντων πλὴν ἐνός, ὃν Ἀνδοκίδου 20
καλοῦσιν, ἀνάθημα μὲν τῆς Αἰγῆδος φυλῆς, κείμενον
δὲ πρὸ τῆς τότε οὔσης Ἀνδοκίδου οἰκίας, καὶ τὸ πρα-
χθὲν περὶ τὸν βωμὸν τῶν δῶδεκα θεῶν. Ἄνθρωπος γάρ
τις ἐξαίφνης ἀνακηδήσας ἐπ' αὐτόν, εἶτα περιβὰς ἀπέ-
κοψεν αὐτοῦ λίθῳ τὸ αἰδοῖον. Ἐν δὲ Δελφοῖς Παλλά- 25
διον ἔστηκε χρυσοῦν ἐπὶ φοίνικος χαλκοῦ βεβηκός, ἀνά-
θημα τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν Μηδικῶν ἀριστείων· τοῦτ'
ἐκοπτον ἐφ' ἡμέρας πολλὰς προσπετόμενοι κόρακες, καὶ
τὸν καρπὸν ὄντα χρυσοῦν τοῦ φοίνικος ἀπέτρωγον καὶ
532 κατέβαλλον. Οἱ δὲ ταῦτα μὲν ἔφασαν εἶναι Δελφῶν 30
κλάσματα πεπεισμένων ὑπὸ Συρακουσίων· χρησμοῦ δέ
τινος κελεύοντος αὐτοὺς ἐκ Κλαζομενῶν τὴν ἰέρειαν τῆς

Ἄθηνᾶς ἄγειν μετεπέμψαντο τὴν ἄνθρωπον· ἐκαλεῖτο δὲ Ἡσυχία. Καὶ τοῦτο ἦν, ὡς ἔοικεν, ὃ παρήνει τῇ πλείε τὸ δαιμόνιον, ἐν τῷ παρόντι τὴν Ἡσυχίαν ἄγειν. Ἐἶτε δὴ ταῦτα δεῖσας εἰτ' ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ τὴν στρατείαν 5 φοβηθεὶς ὁ ἀστρολόγος Μέτων (ἦν γὰρ ἐφ' ἡγεμονίας τινὸς τεταγμένος) προσεποιεῖτο τὴν οἰκίαν ὑφάπτειν ὡς μεμηνῶς. Οἱ δὲ φασιν οὐ μανίαν σκηψάμενον, ἀλλὰ νύκτωρ ἐμπρήσαντα τὴν οἰκίαν προελθεῖν εἰς τὴν ἀγορὰν ταπεινόν, καὶ δεῖσθαι τῶν πολιτῶν, ὅπως ἐπὶ συμ- 10 φορᾷ τοσαύτη τὸν υἱὸν αὐτοῦ μέλλοντα πλεῖν τριήραρχον εἰς Σικελίαν ἀφῶσι τῆς στρατείας. Σωκράτει δὲ τῷ σοφῷ τὸ δαιμόνιον οἷς εἰώθει συμβόλοις χρησάμενον πρὸς αὐτὸν ἐμήνυσε κάκεινα, τὸν ἐκπλουν ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς πόλεως πραττόμενον. Ὁ δὲ τοῖς συνήθεσι καὶ φίλοις 15 ἔφρασε, καὶ διῆλθεν εἰς πολλοὺς ὁ λόγος. Οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ τὰ τῶν ἡμερῶν, ἐν αἷς τὸν στόλον ἐξέπεμπον, ὑπέδραττεν. Ἀδῶνια γὰρ εἶχον αἱ γυναῖκες τότε, καὶ προὔκειτο πολλαχόθι τῆς πόλεως εἰδῶλα, καὶ ταφαὶ περὶ αὐτὰ καὶ κοπετοὶ γυναικῶν ἦσαν, ὥστε τοὺς ἐν λόγῳ 20 ποιουμένους τιτὶ τὰ τοιαῦτα δυσχεραίνειν καὶ δεδιέναι περὶ τῆς παρασκευῆς ἐκείνης καὶ δυνάμεως, μὴ λαμπρότητα καὶ ἀκμὴν ἐπιφανεστάτην σχοῦσα ταχέως μαρανθῆ.

XIV. Τὸ μὲν οὖν ἐναντιωθῆναι ψηφισομένη τῇ στρατεία τὸν Νικίαν καὶ μήθ' ὑπ' ἐλπίδων ἐπαρθέντα μήτε 25 πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος ἐκπλαγέντα μεταθέσθαι τὴν γνώμην ἀνδρὸς ἦν χρηστοῦ καὶ σώφρονος· ἐπεὶ δ' οὔτε τοῦ πολέμου τὸν δῆμον ἀποτρέψαι πειρώμενος οὐδ' αὐτὸν ἐξελέσθαι τῆς στρατηγίας δεόμενος ἰσχυσεν, ἀλλ' ὥσπερ ἀράμενος καὶ φέρων αὐτὸν ὁ δῆμος ἐπέθηκε τῇ 30 δυνάμει στρατηγόν, οὐδεὶς ἔτι καιρὸς ἦν τῆς πολλῆς εὐλαβείας καὶ μελλήσεως, ὥστε παιδὸς δίκην ἀπὸ τῆς νεῶς ὀπίσω βλέποντα καὶ τὸ μὴ κρατηθῆναι τοῖς λογι-

σμοῖς ἀναλαμβάνοντα καὶ στρέφοντα πολλάκις ἐναμ-
 βλῦναι καὶ τοὺς συνάρχοντας αὐτῶ καὶ τὴν ἀκμὴν δια-
 φθεῖραι τῶν πράξεων, ἀλλ' εὐθύς ἔδει τοῖς πολεμίοις
 ἐμφύντα καὶ προσκείμενον ἐλέγχειν τὴν τύχην ἐπὶ τῶν
 ἀγῶνων. Ὁ δὲ, Λαμάρχου μὲν ἀντικρὺς ἀξιοῦντος πλεῖν 5
 ἐπὶ Συρακούσας καὶ μάχην ἐγγιστα τῆς πόλεως τιθέναι,
 Ἀλκιβιάδου δὲ τὰς πόλεις ἀφιστάναι Συρακουσίων, εἶθ'
 οὕτως ἐπ' αὐτοὺς βαδίζειν, τὰ ἐναντία λέγων καὶ κε-
 λεύων ἀτρέμα παρὰ τὴν Σικελίαν κομιζομένους καὶ πε-
 ριπλέοντας ἐπιδείξασθαι τὰ ὄπλα καὶ τὰς τριήρεις, εἴτ' 10
 ἀποπλεῖν Ἀθήναζε μικρὸν τῆς δυνάμεως Αἰγεστεῦσιν
 ἀπαρξαμένους, αὐτίκα τε τὴν γνώμην ὑπεξέλυσε καὶ
 κατέβαλε τὸ φρόνημα τῶν ἀνδρῶν. Καὶ μετ' ὀλίγου χρό-
 νον Ἀλκιβιάδην Ἀθηναίων μεταπεμψαμένων εἰς κρίσιν,
 λόγῳ μὲν ἀποδειχθεὶς δεύτερος ἡγεμῶν, δυνάμει δὲ μό- 15
 νος ὢν οὐκ ἐπαύσατο καθήμενος ἢ περιπλέων ἢ βουλευ-
 ὄμενος, πρὶν ἐγγηρᾶσαι μὲν αὐτῶν τὴν ἀκμὴν τῆς ἐλ-
 πίδος, ἐκρυῆναι δὲ τῶν πολεμίων τὸ θάμβος καὶ τὸν
 φόβον, ὃν ἡ πρώτη παρέθηκεν αὐτοῖς ὄψις τῶν δυνά-
 μεων. Ἐτι δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου παρόντος ἐξήκοντα ναυσὶ 20
 πλεύσαντες ἐπὶ Συρακούσας τὰς μὲν ἄλλας ἀνεῖχον ὑπὲρ
 τοῦ λιμένος ἔξω παρατάξαντες, δέκα δὲ κατήλαννον εἰσω
 κατασκοπῆς εἵνεκα· καὶ Λεοντίνοὺς ἐπὶ τὴν οἰκίαν
 ἀποκαλοῦσαι διὰ κήρυκος αὐταὶ λαμβάνουσι ναῦν πο-
 λεμίαν σανίδας κομίζουσαν, εἰς ἃς ἀπεγράφοντο κατὰ 25
 φυλὰς αὐτοὺς οἱ Συρακούσιοι· κείμεναι δ' ἄπωθεν τῆς
 πόλεως ἐν ἱερῷ Διὸς Ὀλυμπίου τότε πρὸς ἐξέτασιν καὶ
 533 κατάλογον τῶν ἐν ἡλικίᾳ μετεπέμφθησαν. Ὡς οὖν ὑπὸ
 τῶν Ἀθηναίων ἀλοῦσαι πρὸς τοὺς στρατηγοὺς ἐκομίσθη-
 σαν καὶ τὸ πλῆθος ᾤφθη τῶν ὀνομάτων, ἠχθέσθησαν 30
 οἱ μάντις, μὴ ποτε ἄρα τὸ χρεῶν ἐνταῦθα τοῦ χρησμοῦ
 περαιννοί, λέγοντος, ὡς Ἀθηναῖοι λήψονται Συρακουσίους

ἄπαντας. Οὐ μὴν ἀλλ' ἕτεροί φασιν ἔργῳ τοῦτο τοῖς Ἀθηναίοις γενέσθαι ἐπιτελὲς καθ' ὃν χρόνον ἀποκτείναντες Δίωνα Κάλλιππος ὁ Ἀθηναῖος ἔσχε Συρακούσας.

XV. Ἀποκλεύσαντος δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου μετ' ὀλίγον ἐκ Σικελίας, τὸ πᾶν ἤδη κράτος ὁ Νικίας ἔσχεν. Ὁ δὲ Λάμαχος ἦν μὲν ἀνδρώδης καὶ δίκαιος ἀνὴρ καὶ τῇ χειρὶ χρώμενος ἀφειδῶς κατὰ τὰς μάχας, πένης δὲ τοσοῦτον καὶ λιτός, ὥστε καθ' ἐκάστην στρατηγίαν ἀπολογίεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις μικρὸν ἀργύριον εἰς ἔσθῃτα καὶ κρηπίδας ἑαυτῶ. Τοῦ δὲ Νικίου καὶ διὰ τᾶλλα μέγας ἦν καὶ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ διὰ τὴν δόξαν ὁ ὄγκος. Λέγεται δ' ἐν τῷ στρατηγίῳ ποτὲ βουλευομένων τι κοινῇ τῶν συναρχόντων κελευσθεῖς ὑπ' αὐτοῦ πρῶτος εἰπεῖν γνώμην Σοφοκλῆς ὁ ποιητῆς ὡς πρεσβύτατος ὢν τῶν συστρατήγων „Ἐγὼ“ φάναι „παλαιότατος εἰμί, ἐν δὲ πρεσβύτατος.“ Οὕτω δὴ καὶ τότε τὸν Λάμαχον ἄγων ὑφ' ἑαυτῶ στρατηγικώτερον ὄντα, καὶ χρώμενος εὐλαβῶς καὶ διὰ μελλήσεως ἀεὶ τῇ δυνάμει, πρῶτον μὲν ἀπωτάτω τῶν πολεμίων ἐκπεριπλέων Σικελίαν θάρσος ἔδωκεν αὐτοῖς, ἔπειτα προσβαλὼν Ἰβλη πολιχνίῳ μικρῶ καὶ πρὶν ἐλεῖν ἀποστάς κομιδῇ κατεφρονήθη. Καὶ τέλος εἰς Κατάνην ἀπῆλθε πράξας οὐδὲν ἢ καταστρεφάμενος Ἰγκαφα, βαρβαρικὸν χωρίον, ὅθεν λέγεται καὶ Λαῖδα τὴν ἑταῖραν ἔτι κόρην ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις πρᾶθεισαν εἰς Πελοπόννησον κομισθῆναι.

XVI. Τοῦ δὲ θέρους διελθόντος, ἐπεὶ τοὺς Συρακουσίους ἐπυνθάνετο προτέρους ἐπ' αὐτοὺς ἀφίξεσθαι τεθαρρηκότας, οἱ δ' ἱππεῖς ὕβρει προσελαύνοντες ἤδη πρὸς τὸ στρατόπεδον ἠρώτων, εἰ Καταναῖοις συννοικήσοντες ἢ Λεοντίνοισι κατοικιοῦντες ἤκουσι, μόλις ὁ Νικίας ᾤρηψε πλεῖν ἐπὶ Συρακούσας. Καὶ βουλόμενος ἀδεῶς καὶ καθ' ἡσυχίαν ἰδρῦσαι τὸν στρατὸν, ὑπέπεμ-

φεν ἄνθρωπον ἐκ Κατάνης κελύοντα τοὺς Συρακου-
 σίους, εἰ βούλονται λαβεῖν ἔρημον ἀνδρῶν τὸ στρατό-
 πεδον καὶ τὰ ὄπλα τῶν Ἀθηναίων, ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ πρὸς
 Κατάνην πανστρατιᾷ παραγενέσθαι, τῶν δ' Ἀθηναίων
 ἐν τῇ πόλει τὰ πλεῖστα διατριβόντων ἔγνωκέναί τοὺς δ
 Συρακουσίων φίλους, ὅταν ἐκείνους προσιόντας αἰ-
 σθῶνται, τὰς τε πύλας καταλαμβάνειν ἅμα καὶ τὸν ναύ-
 σταθμον ὑποπιμπράναι· πολλοὺς δὲ εἶναι τοὺς συνε-
 στώτας ἤδη καὶ τὴν ἐκείνων περιμένοντας ἄφιξιν. Τοῦτ'
 ἄριστα Νικίας ἐστρατήγησε παρὶ Σικελίαν. Πανστρατιᾷ 10
 γὰρ ἔξαγαγὼν τοὺς πολεμίους καὶ τὴν πόλιν ὁμοῦ τι
 ποιήσας ἔρημον ἀνδρῶν, αὐτὸς ἐκ Κατάνης ἀναχθεὶς
 τῶν τε λιμένων ἐκράτησε καὶ τῷ στρατοπέδῳ κατέλαβε
 χώραν, ὅθεν ἤκιστα βλαπτόμενος οἷς ἐλείπειτο τῶν πο-
 λεμίων, ἤλαξεν ἐξ ὧν ἐθάρρει πολεμήσειν ἀκωλύτως. 15
 Ἐπεὶ δ' ἀναστρέψαντες ἐκ Κατάνης οἱ Συρακούσιοι παρ-
 ετάξαντο πρὸ τῆς πόλεως, ἐπαγαγὼν ταχὺ τοὺς Ἀθη-
 ναίους ἐκράτησε. Καὶ πολλοὺς μὲν οὐκ ἀπέκτεινε τῶν
 πολεμίων· οἱ γὰρ ἰππεὶς ἐμποδῶν ἐγένοντο τῇ διώξει·
 τοῦ δὲ ποταμοῦ διαφθείρων καὶ ἀποκόπτων τὰς γεφυ- 20
 ρας παρέσχεν Ἐφοκράτει λέγειν παραδαρρύνοντι τοὺς
 Συρακουσίους, ὅτι γελοῖός ἐστιν ὁ Νικίας, ὅπως οὐ μα-
 χεῖται στρατηγῶν, ὥσπερ οὐκ ἐπὶ μάχῃ πεπλευκώς. Οὐ
 μὴν ἀλλὰ φόβον τε καὶ κατάπληξιν ἰσχυρὰν ἐνειργάσατο
 τοῖς Συρακουσίοις, ὥστ' ἀντὶ τῶν ὄντων τότε πεντεκαί- 25
 δεκα στρατηγῶν ἐτέρους ἐλέσθαι τρεῖς, οἷς πίστιν ἔδω-
 534 κεν ὁ δῆμος δι' ὄρκων, ἢ μὴν ἕσσειν ἄρχειν αὐτοκράτο-
 ρας. Τοῦ δ' Ὀλυμπιεῖον πλησίον ὄντος ὄρμησαν οἱ
 Ἀθηναῖοι καταλαβεῖν, πολλῶν ὄντων ἐν αὐτῷ χρωσῶν
 καὶ ἀργυρῶν ἀναθημάτων. Ὁ δὲ Νικίας ἐπίτηδες ἀνα- 30
 βαλλόμενος ὑστέρησε καὶ περιεῖδε φρουρὰν εἰσελθού-
 σαν παρὰ τῶν Συρακουσίων, ἡγούμενος, ἐὰν τὰ χρήματα

διαρπάσωσιν οἱ στρατιῶται, τὸ μὲν κοινὸν οὐκ ὠφελή-
 θήσεσθαι, τὴν δ' αἰτίαν αὐτὸς ἔξειν τοῦ ἀσεβήματος.
 Τῇ δὲ νίκη περιβοήτῳ γενομένη χρησάμενος εἰς οὐδέν,
 ὀλίγων ἡμερῶν διαγενομένων αὐτίς ἀνεχώρησεν εἰς
 5 Νάξον, κάκει διεχείμασε, πολλὰ μὲν ἀναλίσκων στρατιᾶ
 τοσαύτη, πράττων δὲ μικρὰ πρὸς Σικελούς τινας ἀφι-
 σταμένους πρὸς αὐτόν, ὥστε τοὺς Συρακουσίους αὐτίς
 ἀναταρρήσαντας ἐξελάσαι πρὸς Κατάνην καὶ τὴν τε χώ-
 ραν τεμεῖν καὶ τὸ στρατόπεδον κατακαῦσαι τῶν Ἀθη-
 10 ναίων. Ἄ δὴ πάντες ἤτιῶντο τὸν Νικίαν, ὡς ἐν τῷ δια-
 λογίζεσθαι καὶ μέλλειν καὶ φυλάττεσθαι τὸν τῶν πρά-
 ξων ἀπολλύντα καιρόν· ἐπεὶ τὰς γε πράξεις οὐδεὶς ἂν
 ἐμέμψατο τοῦ ἀνδρός· ὀρμήσας γὰρ ἦν ἐνεργὸς καὶ δρα-
 στήριος, τολμῆσαι δὲ μελλητῆς καὶ ἄτολμος.

15 XVII. Ὡς δ' οὖν ἐκίνησε τὴν στρατιὰν πάλιν ἐπὶ τὰς
 Συρακούσας, οὕτως ἐστρατήγησε καὶ μετὰ τοσαύτης
 ὀξύτητος ἅμα καὶ ἀσφαλείας ἐπῆλθεν, ὥστε λαθεῖν μὲν
 εἰς Θάψον τὰς ναυσὶ προσμίξας καὶ ἀποβάς, φθάσαι δὲ
 τὰς Ἐπιπολὰς κατασχών, τῶν δὲ προσβοηθούτων λο-
 20 γάδων κρατήσας ἐλεῖν μὲν τριακοσίους, τρέψασθαι δὲ
 καὶ τὴν ἵππον τῶν πολεμίων ἅμαχον εἶναι δοκοῦσαν. Ὁ
 δὲ πάντων μάλιστα καὶ Σικελιώτας ἐξέπληξε καὶ τοὺς
 Ἕλλησιν ἀπιστίαν παρέσχευ, ὀλίγῳ χρόνῳ περιετείχισε
 Συρακούσας, πόλιν Ἀθηναίων οὐκ ἐλάττονα, δυσεργοτέ-
 25 ραν δὲ χωρίων ἀνωμαλίαις καὶ θαλάσση γειτυνίῳσῃ καὶ
 παρακειμένοις ἔλεσι τεῖχος κύκλῳ περὶ αὐτὴν τοσοῦτον
 ἀγαγεῖν. Ἄλλὰ τοῦτ' ἐξεργάσασθαι μικρὸν ἐδέησε τοῦ
 παντὸς ἀνθρώπου οὐδ' ὑγιαίνουντι χρώμενος ἑαυτῷ πρὸς
 τοσαύτας φροντίδας, ἀλλὰ νόσον νοσῶν νεφροῖτιν, ἧς τὸ
 30 μὴ προσεκπονηθῆν λείμμα ποιεῖσθαι δίκαιόν ἐστι. Θαυ-
 μάξω δὲ τοῦ στρατηγοῦ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν τῶν
 στρατιωτῶν ἀνδραγαθίαν ἐν οἷς κατώρθουν. Ὁ μὲν γὰρ

Εὐριπίδης μετὰ τὴν ἦταν αὐτῶν καὶ τὸν ὄλεθρον γρά-
φων ἐπικήδειον ἐποίησεν

Οἶδε Συρακοσίους ὀκτὼ νίκας ἐκράτησαν

Ἄνδρες, ὅτ' ἦν τὰ θεῶν ἕξ ἴσου ἀμφοτέροις·

οὐκ ὀκτὼ δὲ νίκας, ἀλλὰ πλείονας ἂν τις εὖροι Συρα- 5
κουσίους νενικημένους ὑπ' αὐτῶν, πρὶν ἐκ θεῶν ὄντως
ἢ τύχης ἀντίστασιν τινα γενέσθαι τοῖς Ἀθηναίοις ἐπὶ
πλείστον αἰρομένοις δυνάμεως.

XVIII. Ταῖς μὲν οὖν πλείσταις πράξεσι βιαζόμενος
τὸ σῶμα παρῆν ὁ Νικίας· ἀκμὴν δὲ ποτε τῆς ἀρρωστίας 10
λαβούσης ὁ μὲν ἐν τείχεσι μετ' ὀλίγων ὑπηρετῶν κατέ-
κειτο, τὴν δὲ στρατιὰν ἔχων ὁ Λάμαχος προσεμάχετο
τοῖς Συρακουσίοις ἐκ τῆς πόλεως τεῖχος ἀνάγουσι πρὸς
τὸ τῶν Ἀθηναίων, ὃ κωλύσειν ἔμελλε διὰ μέσου τὸν
ἀποτερισμὸν. Τῷ δὲ κρατεῖν τῶν Ἀθηναίων ἀτακτότε- 15
ρον φερομένων πρὸς τὰς διώξεις, ἀπομονωθεὶς ὁ Λάμα-
χος ὑπέστη τῶν Συρακουσίων τοὺς ἵππους ἐπιφερομέ-
νους. Ἦν δὲ πρῶτος αὐτῶν Καλλικράτης, ἀνὴρ πολεμι-
κὸς καὶ θυμοειδής. Πρὸς τοῦτον ἐκ προκλήσεως κατα-
στάς ὁ Λάμαχος ἐμονομάχησε, καὶ λαβὼν πληγὴν πρότε- 20
ρος, εἶτα δοὺς καὶ πεσὼν ὁμοῦ συναπέθανε τῷ Καλλι-
κράτει. Καὶ τὸ μὲν σῶμα κρατήσαντες αὐτοῦ μετὰ τῶν
535 ὀπλων ἐξῆραν οἱ Συρακούσιοι, δρόμῳ δ' ἐφέροντο πρὸς
τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηναίων, ἐν οἷς ὁ Νικίας ἦν οὐκ ἔχων
τοὺς βοηθοῦντας. Ὅμως δ' ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἔξαναστάς 25
καὶ κατιδὼν τὸν κίνδυνον ἐκέλευσε τοὺς καθ' ἑαυτὸν,
ὅσα ξύλα πρὸ τῶν τειχῶν ἐτύγγανεν εἰς μηχανὰς παρα-
βεβλημένα, καὶ τὰς μηχανὰς αὐτὰς πῦρ κομίσαντας ἄψαι.
Τοῦτο τοὺς Συρακουσίους ἐπέσχε καὶ τὸν Νικίαν ἔσωσε
καὶ τὰ τεῖχη καὶ τὰ χρήματα τῶν Ἀθηναίων· φλόγα 30
γὰρ ἀρθεῖσαν διὰ μέσου πολλὴν ἰδόντες ἀπετράπησαν
οἱ Συρακούσιοι. Τούτων δὲ πραχθέντων ἀπολέλειπτο

μὲν ὁ Νικίας μόνος τῶν στρατηγῶν, ἦν δ' ἐλπίδος μεγά-
 λης. Καὶ γὰρ πόλεις μεθίσταντο καὶ πλοῖα μεστὰ σίτου
 πολλαχόθεν [ἤλθεν*] εἰς τὸ στρατόπεδον, τοῖς πράγμα-
 σιν εὖ φερομένοις πάντων προστιθεμένων. Καὶ λόγοι
 5 τινὲς ἤδη παρὰ τῶν Συρακουσίων ἐγίνοντο περὶ συμ-
 βάσεως πρὸς αὐτόν, ἀπεγνωκότων τὴν πόλιν. Ὅπου καὶ
 Γυλίππος ἐκ Λακεδαιμόνος πλέων βοηθὸς αὐτοῖς, ὡς
 ἤκουσε κατὰ πλοῦν τὸν ἀποτερισμὸν καὶ τὰς ἀπορίας,
 οὕτως ἐπλεῖ τὸ λοιπὸν, ὡς ἐχομένης μὲν ἤδη τῆς Σικε-
 10 λίας, Ἰταλιώταις δὲ τὰς πόλεις διαφυλάξων, εἰ καὶ τοῦ-
 τό πως ἐγγένοιτο. Μεγάλη γὰρ ἡ δόξα διεφύλακτα τοῦ
 κρατεῖν πάντα τοὺς Ἀθηναίους καὶ στρατηγὸν ἔχειν
 ἄμαχον δι' εὐτυχίαν καὶ φρόνησιν. Ὁ δὲ Νικίας εὐθύς
 αὐτὸς καὶ παρὰ φύσιν ὑπὸ τῆς ἐν τῷ παρόντι φάμης καὶ
 15 τύχης ἀνατεταραχθεὶς, μάλιστα δὲ τοῖς ἐκ Συρακουσῶν
 διαλεγομένοις κρύφα καὶ πέμπουσι πρὸς αὐτὸν ὄσον
 οὐπω τὴν πόλιν ἐνδίδοσθαι κατὰ συμβάσεις νομίζων,
 οὐδένα τοῦ Γυλίππου λόγον ἔσχε προσπλέοντος οὐδὲ
 φυλακὴν ἐποιήσατο καθαρὰν, ἀλλὰ τῷ παντελῶς ὑπερο-
 20 ρᾶσθαι καὶ καταφρονεῖσθαι λαθῶν αὐτὸν ὁ ἀνὴρ εἰσέ-
 πλευσε διὰ πορθμοῦ, καὶ προσκομισθεὶς ἀπωτάτω τῶν
 Συρακουσῶν στρατιὰν συνηγάγετο πολλήν, οὐδ' εἰ πάρ-
 εστι τῶν Συρακουσίων ἐπισταμένων οὐδὲ προσδοκῶν-
 των. Διὸ καὶ παρήγγελλο μὲν αὐτοῖς ἐκκλησίᾳ περὶ τῶν
 25 πρὸς τὸν Νικίαν ὁμολογιῶν, καὶ τινες ἐβάδιζον ἤδη, πρὶν
 ἢ παντελῶς ἀποτερισθῆναι τὴν πόλιν οἰόμενοι δεῖν γε-
 νέσθαι τὰς διαλύσεις· βραχὺ γὰρ ἦν κομιδῇ τὸ ἀπολει-
 πόμενον τοῦ ἔργου, καὶ τοῦτο παραβεβλημένην εἶχε τὴν
 παρασκευὴν τῆς τειχοδομίας σύμπασαν.

30 XIX. Ἐν τούτῳ δὲ καιροῦ παρόντος τοῦ κινδύνου
 ἀφικνεῖται Γογγύλος ἐκ Κορίνθου μιᾷ τριήρει· καὶ συν-
 δραμόντων πρὸς αὐτόν, ὡς εἰκός, πάντων ἔφραξεν, ὅτι

Γύλιππος ἀφίξεται διὰ ταχέων καὶ νῆες ἄλλαι βοηθοὶ
 προσπλέουσιν. Οὐπω δὲ τῷ Γογγύλῳ πιστευόντων βε-
 βαίως ἤκεν ἄγγελος παρὰ τοῦ Γυλίππου καλεύοντος
 ἀπαντᾶν. Οἱ δὲ θαρρήσαντες ἐξωπλίζοντο· καὶ προσῆ-
 γεν εὐθύς ὁ Γύλιππος ἐξ ὁδοῦ παρατεταγμένος ἐπὶ τοὺς 5
 Ἀθηναίους. Ὡς δὲ κἀκείνους ἀντέταξεν ὁ Νικίας, θέ-
 μενος ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους ὁ Γύλιππος τὰ ὄπλα καὶ κή-
 ρυκα πέμψας ἔλεγε διδόναι τοῖς Ἀθηναίοις ἄδειαν ἀπι-
 οῦσιν ἐκ Σικελίας. Ὁ μὲν οὖν Νικίας οὐθὲν ἠξίωσεν
 ἀποκρίνασθαι· τῶν δὲ στρατιωτῶν τινες καταγελωῶντες 10
 ἠρώτων, εἰ διὰ παρουσίαν ἐνὸς τρίβωνος καὶ βακτηρίας
 Λακωνικῆς οὕτως ἰσχυρὰ τὰ Συρακουσίων ἐξαίφνης γέ-
 γονεν, ὥστ' Ἀθηναίων καταφρονεῖν, οἱ πολὺ ῥωμα-
 λεωτέρους Γυλίππου καὶ μᾶλλον κομῶντας τριακοσίους
 ἔχοντες ἐν πέδαις δεδεμένους ἀπέδωκαν Λακεδαιμονί- 15
 οῖς. Τίμαιος δὲ καὶ τοὺς Σικελιώτας φησὶν ἐν μηδενὶ
 λόγῳ ποιεῖσθαι τὸν Γύλιππον, ὕστερον μὲν αἰσχροκέρ-
 δεικν αὐτοῦ καὶ μικρολογίαν καταγνόντας, ὡς δὲ πρῶ-
 τον ᾤφθη, σκώπτοντας εἰς τὸν τρίβωνα καὶ τὴν κόμην.
 Ἐἴτα μέντοι φησὶν αὐτοῖς, ὅτι τῷ Γυλίππῳ φανέντι κα- 20
 θάπερ γλαυκὶ πολλοὶ προσέπησαν ἐτοίμως στρατευό-
 μενοι. Καὶ ταῦτα τῶν πρώτων ἀληθέστερά εἰσιν· ἐν
 536 γὰρ τῇ βακτηρίᾳ καὶ τῷ τρίβωνι τὸ σύμβολον καὶ τὸ
 ἀξίωμα τῆς Σπάρτης καθορῶντες συνίσταντο. Κἀκείνου
 τὸ πᾶν ἔργον γεγονέναι φησὶν οὐ Θουκυδίδης μόνον, 25
 ἀλλὰ καὶ Φίλιστος, ἐνὴρ Συρακούσιος καὶ τῶν πραγμά-
 των ὁρατῆς γενόμενος. Τῇ μὲν οὖν πρώτῃ μάχῃ κρα-
 τήσαντες οἱ Ἀθηναῖοι τῶν Συρακουσίων ὀλίγους τινὰς
 ἀπέκτειναν καὶ Γογγύλον τὸν Κορίνθιον, εἰς δὲ τὴν
 ἐπιούσαν ἡμέραν ἔδειξεν ὁ Γύλιππος οἷόν ἐστιν ἐμπει- 30
 ρία. Τοῖς γὰρ αὐτοῖς ὄπλοις καὶ ἵπποις καὶ χωρίοις χρη-
 σάμενος οὐχ ὡσαύτως, ἀλλὰ μεταθεὶς τὴν τάξιν ἐνίκησε

τοὺς Ἀθηναίους· καὶ φυγόντων εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπιστήσας τοὺς Συρακουσίους, τοῖς λίθοις οἷς ἐκείνοι προσεκόμιζον καὶ τῇ ὕλῃ παροικοδομῶν εἰς διαστολὰς ἀπέκοψε τὸν ἐκείνων περιτειχισμόν, ὥστ' αὐτοῖς μηδὲν
 5 εἶναι πλέον κρατούσιν. Ἐκ τούτου δὲ θαρρήσαντες οἱ Συρακούσιοι τὰς τε ναῦς ἐπλήρουν καὶ τοῖς ἵππεῦσι τοῖς ἑαυτῶν καὶ ἀκολουθοῖς περιελαύνοντες πολλοὺς ἤρουν. Καὶ ὁ Γύλιππος ἐπιὼν ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτὸς ἐξώρμα καὶ συνίστη πάντας ἐρωμένως ὑπακούοντας αὐτῷ καὶ συλ-
 10 λαμβανομένους, ὥστε τὸν Νικίαν αὐτίς εἰς ἐκείνους ἀποτρεπόμενον τοὺς πρώτους λογισμοὺς καὶ συμφρο-
 νοῦντα τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολὴν ἀθυμεῖν, καὶ γράφειν τοῖς Ἀθηναίοις κελεύοντα πέμπειν ἕτερον στρατὸν ἢ καὶ τοῦτον ἀπαγαγεῖν ἐκ Σικελίας, αὐτῷ
 15 δὲ πάντως αἰτούμενον τῆς στρατηγίας ἄφεςιν διὰ τὴν νόσον.

XX. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι καὶ πρότερον μὲν ὄρμητο πέμπειν ἑτέραν δύναμιν εἰς Σικελίαν, φθόνῳ δὲ τῶν
 20 πρῶτον πραττομένων πρὸς εὐτυχίαν τοῦ Νικίου τοσαύ-
 την πολλὰς διατριβὰς ἐμβalόντων τότε γοῦν ἔσπευδον βοηθεῖν. Καὶ Δημοσθένης μὲν ἐμέλλε μεγάλῳ στόλῳ πλεῖν ἐκ χειμῶνος, Εὐρυμέδων δὲ διὰ χειμῶνος προ-
 εξέπλευσε χρήματα κομίζων καὶ συστρατήγους ἀποφαί-
 νων ἡρημένους τῷ Νικίᾳ τῶν αὐτόθι στρατευομένων
 25 Εὐθύδημον καὶ Μένανδρον. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐξαίφνης ἐπιχειρούμενος ὁ Νικίας
 τὰς μὲν ναυσὶν ἠττώμενος τὸ πρῶτον ὁμως ἐξέωσε καὶ κατέδυσσε πολλὰς τῶν πολεμίων, πρὸς δὲ τὸ πεζὸν οὐκ ἔφθασε βοηθῶν, ἀλλ' ἄφνω προσπεσὼν ὁ Γύλιππος
 30 εἶλε τὸ Πλημμύριον, ἐν ᾧ σκευῶν τριηρικῶν καὶ χρη-
 μάτων πολλῶν ἀποκειμένων ἐκράτησε πάντων καὶ διέ-
 φθειρεν ἄνδρας οὐκ ὀλίγους καὶ ζῶντας ἔλαβε· τὸ δὲ

μέγιστον, ἀφείλετο τοῦ Νικίου τῆς ἀγορᾶς τὴν εὐπέ-
 τειαν. Ἦν γὰρ ἡ κοιμὴ παρὰ τὸ Πλημύριον ἀσφαλῆς
 καὶ ταχεῖα τῶν Ἀθηναίων κρατούντων, ἐκπεσόντων δὲ
 χαλεπὴ καὶ μετὰ μάχης ἐγίνετο πρὸς τοὺς πολεμίους
 ἐκεῖ ναυλοχοῦντας. Ἔτι δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν τοῖς Συρα- 5
 κουσίοις οὐκ ἀπὸ κράτους ἐφαίνετο νενικημένον, ἀλλ'
 ἀταξία περὶ τὴν δίωξιν. Αὐτίς οὖν ἐπεχείρουν παρα-
 σκευαζόμενοι λαμπρότερον. Ὁ δὲ Νικίας οὐκ ἐβού-
 λετο ναυμαχεῖν, ἀλλὰ πολλὴν ἀβελτερίαν ἔλεγεν εἶναι,
 στόλου τοσοῦτου προσπλέοντος αὐτοῖς καὶ δυνάμεως 10
 ἀκραιφνοῦς, ἣν ἤγε Δημοσθένης σπεύδων, ἀπ' ἐλατ-
 τόνων καὶ χορηγουμένων φαύλως διαγωνίσασθαι. Τοῖς
 δὲ περὶ τὸν Μένανδρον καὶ τὸν Εὐθύδημον ἀρτίως εἰς
 τὴν ἀρχὴν καθισταμένοις φιλοτιμία καὶ ζῆλος ἦν πρὸς
 ἀμφοτέρους τοὺς στρατηγούς, τὸν μὲν Δημοσθένην 15
 φθῆναι πράξαντάς τι λαμπρὸν, ὑπερβαλέσθαι δὲ τὸν
 Νικίαν. Πρόσχημα δ' ἦν ἡ δόξα τῆς πόλεως, ἣν ἀπόλ-
 λυσθαι καὶ καταλύεσθαι παντάπασι φάσκοντες, εἰ φο-
 βηθήσονται Συρακουσίους ἐπιπλέοντας, ἐξεβιάσαντο
 ναυμαχῆσαι. Καὶ καταστρατηγηθέντες ὑπ' Ἀρίστωνος 20
 τοῦ Κορινθίων κυβερνήτου τοῖς περὶ τὸ ἄριστον, ὡς
 εἴρηκε Θουκυδίδης, κατὰ κράτος ἠττήθησαν καὶ πολ-
 537 λούς ἀπέβαλον· καὶ ἀθυμία πολλὴ περιεστήκει τὸν Νι-
 κίαν τῇ τε μοναρχίᾳ κακοπαθοῦντα καὶ σφαλλόμενον
 αὐτίς ὑπὸ τῶν συναρχόντων.

25

XXI. Ἐν τούτῳ δὲ Δημοσθένης ὑπὲρ τῶν λιμένων
 ἐπεφαίνετο λαμπρότατος τῇ παρασκευῇ καὶ δεινότατος
 τοῖς πολεμίοις, ἐπὶ νεῶν ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν ἄγων
 ὀπλίτας πεντακισχιλίους, ἀκοντιστάς δὲ καὶ τοξότας
 καὶ σφενδονήτας τρισχιλίων οὐκ ἐλάττους, ὄπλων δὲ 30
 κόσμου καὶ παρασήμοις τριήρων καὶ πλήθει κελευστῶν
 καὶ αὐλητῶν θεατρικῶς καὶ πρὸς ἐκπληξιν πολεμίων

ἐξησηκήμενος. Ἦν οὖν, ὡς εἰκός, αὐθις ἐν φόβῳ μεγά-
 λῳ τὰ Συρακουσίων εἰς οὐδὲν πέρασ οὐδὲ ἀπαλλαγὴν,
 ἀλλὰ πονοῦντας ἄλλως καὶ φθειρομένους αὐτοὺς μάτην
 ὀρώντων. Τὸν δὲ Νικίαν οὐ πολὺν χρόνον εὐφρανεν
 5 ἡ παρουσία τῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἅμα τῷ πρῶτον ἐν λό-
 γοις γενέσθαι, τοῦ Δημοσθένους εὐθύς ἐπιχειρεῖν τοῖς
 πολεμίοις κελεύοντος καὶ τῷ ταχίστῳ τῶν κινδύνων
 περὶ τοῦ παντὸς διαγωνισαμένους ἐλεῖν Συρακούσας ἢ
 ἀποπλεῖν οἰκαδε, δεισας καὶ θαυμάσας τὴν ὀξύτητα
 10 καὶ τόλμαν ἐδεῖτο μηδὲν ἀπεγνωσμένως πράττειν μηδὲ
 ἀνοήτως. Τὴν γὰρ τριβὴν εἶναι κατὰ τῶν πολεμίων
 οὔτε χρήματα κεκτημένων ἔτι, μήτε τῶν συμμάχων αὐ-
 τοῖς πολὺν χρόνον παραμενούντων, εἰ δὲ θλίβοντο ταῖς
 ἀπορίαις, ταχὺ πάλιν ἐπ' αὐτὸν ἐπὶ συμβάσεις τραπη-
 15 σομένων, ὡς πρότερον. Καὶ γὰρ ἦσαν ἄνδρες οὐκ ὀλί-
 γοι τῶν ἐν Συρακούσαις διαλεγόμενοι τῷ Νικίᾳ κρύφα
 καὶ μένειν κελεύοντας, ὡς καὶ νῦν ὑπερπονούντων τῷ
 πολέμῳ καὶ τὸν Γύλιππον βαρυνομένων, εἰ δὲ μικρὸν
 ἐπιτείνωσι αἱ ἀνάγκαι, παντάπασιν ἀπαγορευσόντων.
 20 Τούτων ὁ Νικίας τὰ μὲν ἀνιπτόμενος, τὰ δ' οὐ θέλων
 ἐν φανερῷ λέγειν, ἀτολμίας παρέσχε τοῖς στρατηγοῖς
 δόξαν, καὶ ταῦτ' ἐκεῖνα πάλιν ἤκειν φάσκοντες αὐτοῦ,
 μελλήματα καὶ διατριβὰς καὶ ἀκριβολογίας, αἷς ἀπώ-
 λεσε τὴν ἀκμὴν οὐκ εὐθύς ἐπιχειρῶν τοῖς πολεμίοις,
 25 ἀλλ' ἔωλος καὶ καταφρονούμενος, τῷ Δημοσθένει προσ-
 ετίθεντο. Καὶ ὁ Νικίας μόλις συνεχώρησεν ἐκβια-
 σθεῖς. Οὕτω δὲ τὴν περὶ τὴν στρατιὰν ἀναλαβὴν ὁ Δη-
 μοσθένης νυκτὸς ἐπεχείρει ταῖς Ἐπιπολαῖς· καὶ τοὺς
 μὲν φθάσας πρὶν αἰσθῆσθαι τῶν πολεμίων ἀπέκτεινε,
 30 τοὺς δ' ἀμυνομένους ἐτρέψατο. Καὶ κρατῶν οὐκ ἔμεινε,
 ἀλλ' ἐχώρει προσωτέρω, μέχρι οὐ τοῖς Βοιωτοῖς ἐνέ-
 τυχε. Πρῶτοι γὰρ οὗτοι συστρέψαντες ἑαυτοὺς καὶ

συνδραμόντες εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἐναντίοις τοῖς δόρασι
 μετὰ βοῆς εἴσαντο καὶ πολλοὺς αὐτοῦ κατέβαλον. Δι'
 ὄλου δὲ τοῦ στρατεύματος εὐθύς ἦν πτοία καὶ ταραχὴ,
 καὶ τοῦ φεύγοντος ἤδη καταπιμπλάμενον τὸ ἔτι νικῶν
 καὶ τὸ ἐπιβαλὼν καὶ προσφερόμενον ὑπὸ τῶν πεφοβη- 5
 μένων ἀνακοπτόμενον ἑαυτῷ περιέπιπτε, τοὺς μὲν φεύ-
 γοντας οἴομενον διώκειν, τοῖς δὲ φίλοις ὡς πολεμίοις
 χρώμενον. Ἡ γὰρ ἄτακτος ἀνάμιξις ἐν ταύτῃ μετὰ φό-
 βου καὶ ἀγνοίας καὶ τὸ τῆς ὄψαως ἄπιστον ἐν νυκτὶ
 μήτε σκότος ἄκρατον μήτε φῶς ἐχούση βέβαιον, ἀλλ' 10
 οἶαν εἰκὸς ἤδη καταφερομένης σελήνης καὶ περισκιαζο-
 μένης ὄπλοις πολλοῖς καὶ σώμασι κινουμένοις διὰ τοῦ
 φωτὸς μὴ διασαφοῦσαν τὰ εἶδη φόβῳ τοῦ πολεμίου καὶ
 τὸ οἰκτεῖον ποιεῖν ὑποπτον, εἰς δεινὰς ἀπορίας καὶ περι-
 πετειὰς καθίστη τοὺς Ἀθηναίους. Ἐτυχον δὲ πῶς καὶ 15
 τὴν σελήνην ἔχοντες ὀπισθεν· ὅθεν αὐτοὶ μὲν αὐτοῖς
 τὰς σκιὰς ἐπιβάλλοντες ἀπέκρυπτον τὸ πλῆθος τῶν
 ὄπλων καὶ τὴν λαμπρότητα, τοὺς δ' ἐναντίους ὁ πρὸς
 τὴν σελήνην τῶν ἀσπίδων ἀντιφωτισμὸς πολὺ πλείονας
 538 ὀρᾶσθαι καὶ λαμπροτέρους ἐποίει. Τέλος δὲ πανταχόθεν 20
 αὐτοῖς, ὡς ἐνέδοσαν, προσκειμένων τῶν πολεμίων φεύ-
 γοντες οἱ μὲν ὑπ' ἐκείνων, οἱ δ' ὑπ' ἀλλήλων ἀπέθνη-
 σκον, οἱ δὲ κατὰ τῶν κρημνῶν ὀλισθαίνοντες· τοὺς δ'
 ἀποσκειθασθέντας καὶ πλανωμένους ἡμέρας ἐπιγενομέ-
 νης οἱ ἱππεῖς καταλαμβάνοντες διέφθειρον. Ἐγένοντο 25
 δὲ νεκροὶ δισχίλιοι, καὶ τῶν περιγενομένων ὀλίγοι μετὰ
 τῶν ὄπλων ἀπεσώθησαν.

XXII. Ὁ μὲν οὖν Νικίας πληγείς οὐκ ἀπροσδοκή-
 τως ἤτιστα τοῦ Δημοσθένους τὴν προπέθειαν· ἐκείνος
 δὲ περὶ τούτων ἀπολογησάμενος ἐκέλευσεν ἀποπλεῖν 30
 τὴν ταχίστην· οὔτε γὰρ ἄλλην ἀφίξεσθαι δύναμιν αὐ-
 τοῖς οὔτ' ἀπὸ τῆς παρούσης τῶν πολεμίων κρατεῖν,

- ὅπου γε καὶ κρατοῦντας ἐκείνων ἔδει μεταστῆναι καὶ
 φυγεῖν τὸ χωρίον, αἶψά μὲν, ὡς πυνθάνονται, βαρὺ καὶ
 νοσῶδες ὄν στρατοπέδῳ, νῦν δ', ὡς βλέπουσι, καὶ διὰ
 τὴν ὥραν ὀλέθριον. Μετοπώρου γὰρ ἦν ἡ ἀρχή· καὶ
 5 πολλοὶ μὲν ἠσθένουν ἤδη, πάντες δὲ ἠθύμουν. Ὁ δὲ
 Νικίας χαλεπῶς ἤκουε τὴν φυγὴν καὶ τὸν ἀπόπλουν,
 οὐ τῷ μὴ δεδιέναι τοὺς Συρακουσίους, ἀλλὰ τῷ μᾶλλον
 τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὰς ἐκείνων δίκας καὶ συκοφαντίας
 φοβείσθαι. Δεινὸν μὲν οὖν οὐδὲν ἀντόθι προσδοκᾶν
 10 ἔφασκεν, εἰ δὲ συμβαίῃ, μᾶλλον αἰρεῖσθαι τὸν ὑπὸ τῶν
 πολεμίων θάνατον ἢ τὸν ὑπὸ τῶν πολιτῶν, οὐχ ὅμοια
 φρονῶν οἷς ὕστερον ὁ Βυζάντιος Λέων εἶπε πρὸς τοὺς
 ἑαυτοῦ πολίτας· „Βούλομαι“ γὰρ ἔφη „μᾶλλον ὑπὸ
 ὑμῶν ἢ μεθ' ὑμῶν ἀποθανεῖν“. περὶ μέντοι τόπου καὶ
 15 χώρας, εἰς ἣν μετατάξουσι τὸ στρατόπεδον, βουλευσε-
 σθαι καθ' ἡσυχίαν. Ταῦτα δ' αὐτοῦ λέγοντος ὁ μὲν
 Δημοσθένης οὐδὲ τῇ προτέρᾳ γνώμῃ κατεντυχήσας
 ἐπαύσατο βιαζόμενος, τοῖς δ' ἄλλοις παρέσχε τὸν Νι-
 κίαν προσδοκῶντα καὶ πιστεύοντα τοῖς ἔνδοξοις ἔρ-
 20 ρωμένως ἀναμάχεσθαι περὶ τῆς ἀποβάσεως· διὸ καὶ συν-
 εχώρησαν. Ὡς μὲντοι στρατιὰ Συρακουσίους ἐπῆλθεν
 ἄλλη καὶ μᾶλλον ἤπτετο τῶν Ἀθηναίων ἢ νόσος, ἤδη
 καὶ τῷ Νικίᾳ συνεδόκει μεθίστασθαι, καὶ παρήγγειλε
 τοῖς στρατιώταις εὐτρεπεῖς εἶναι πρὸς ἀπόπλουν.
- 25 **XXIII.** Ὡς δ' ἦν ἔτοιμα ταῦτα πάντα καὶ τῶν πο-
 λεμίων οὐδεὶς παρεφύλαττεν, αἶτε δὴ μὴ προσδοκῶν-
 των, ἐξέλιπεν ἡ σελήνη τῆς νυκτός, μέγα δέος τῷ Νικίᾳ,
 καὶ τῶν ἄλλων τοῖς ὑπὸ ἀπειρίας ἢ δεισιδαιμονίας ἐκ-
 πεπληγμένοις τὰ τοιαῦτα. Τοῦ μὲν γὰρ ἡλίου τὴν περὶ
 30 τὰς τριακάδας ἐπισκότησιν ἁμῶς γέ πως ἤδη συνεφρό-
 νουν καὶ οἱ πολλοὶ γενομένην ὑπὸ τῆς σελήνης· αὐτὴν
 δὲ τὴν σελήνην, ᾧτινι συντυγχάνουσα καὶ πῶς αἰφνί-

διον ἐκ πανσελήνου τὸ φῶς ἀπόλλυσι καὶ χροῖας ἴησι παντοδαπὰς, οὐ ῥᾶδιον ἦν καταλαβεῖν, ἀλλ' ἀλλόκοτον ἠγοῦντο καὶ πρὸ συμφορῶν τιῶν μεγάλων ἐκ θεοῦ γινόμενον σημεῖον. Ὁ γὰρ πρῶτος σαφέστατον τε πάντων καὶ θαρραλεώτατον περὶ σελήνης καταυγασμῶν καὶ 5 σκιᾶς λόγον εἰς γραφὴν καταθέμενος Ἀναξαγόρας οὗτ' αὐτὸς ἦν παλαιὸς οὔτε ὁ λόγος ἐνδοξος, ἀλλ' ἀπόρητος ἔτι καὶ δι' ὀλίγων καὶ μετ' εὐλαβείας τινὸς ἢ πίστεως βαδίζων. Οὐ γὰρ ἠνείχοντο τοὺς φυσικοὺς καὶ μετεωρολέσχας τότε καλουμένους, ὡς εἰς αἰτίας ἀλόγους καὶ 10 δυνάμεις ἀπρονοήτους καὶ κατηναγκασμένα πάθη διατρίβοντας τὸ θεῖον, ἀλλὰ καὶ Πρωταγόρας ἔφυγε καὶ Ἀναξαγόραν εἰρχθέντα μόλις περιεποιήσατο Περικλῆς καὶ Σωκράτης, οὐδὲν αὐτῶ τῶν γε τοιούτων προσῆκον, ὅμως ἀπώλετο διὰ φιλοσοφίαν. Ὅψὲ δ' ἡ Πλάτωνος 15 ἐκλάμψασα δόξα διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνδρός, καὶ ὅτι ταῖς 539 θείαις καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, ἀφείλε τὴν τῶν λόγων τούτων διαβολὴν καὶ τοῖς μαθήμασιν εἰς ἅπαντας ὁδὸν ἐνέδωκεν. Ὁ γοῦν ἑταῖρος αὐτοῦ Δίων, καθ' ὃν χρόνον ἔμελλεν ἄρας ἐκ 20 Ζακύνθου πλεῖν ἐπὶ Διονύσιον ἐκλιπούσης τῆς σελήνης, οὐδὲν διαταραχθεὶς ἀνήχθη, καὶ κατασχὼν ἐν Συρακούσαις ἐξέβαλε τὸν τύραννον. Τῷ μέντοι Νικίᾳ συνῆχθη τότε μηδὲ μάντιν ἔχειν ἔμπειρον· ὁ γὰρ συνήθης αὐτοῦ καὶ τὸ πολὺ τῆς δεισιδαιμονίας ἀφαιρῶν 25 Στιλβίδης ἐτεθνήκει μικρὸν ἔμπροσθεν. Ἐπεὶ τὸ σημεῖον, ὡς φησι Φιλόχορος, φεύγουσιν οὐκ ἦν πονηρὸν, ἀλλὰ καὶ πάννυ χρηστόν· ἐπικρύψεως γὰρ αἱ σὺν φόβῳ πρᾶξεις δέονται, τὸ δὲ φῶς πολέμιόν ἐστιν αὐταῖς. Ἄλλως τε καὶ τῶν περὶ ἥλιον καὶ σελήνην ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας 30 ἐποιοῦντο φυλακὴν, ὡς Αὐτοκλείδης διεγράψεν ἐν τοῖς ἔξηγητικοῖς· ὁ δὲ Νικίας ἄλλην ἐπεισε σελήνης ἀναμέ-

νειν περίοδον, ὥσπερ οὐκ εὐθύς θεασάμενος αὐτὴν ἀποκαθαρθείσαν, ὅτε τὸν σκιερὸν τόπον καὶ ὑπὸ τῆς γῆς ἀντιφραττόμενον παρήλθε.

XXIV. Μικροῦ δὲ πάντων ἀφόμενος τῶν ἄλλων
 5 ἔθυέ τε καὶ διεμαντεύετο καθήμενος, ἕως ἐπήλθον αὐ-
 τοῖς οἱ πολέμιοι, τῷ μὲν περὶ τὰ τείχη καὶ τὸ στρατό-
 πεδον αὐτῶν πολιορκοῦντες, ταῖς δὲ ναυσὶ κύκλω τὸν
 λιμένα περιλαμβάνοντες, οὐκ αὐτοὶ μόνον ταῖς τριήρε-
 σιν, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδάρια πανταχόθεν ἐπιβαίνοντα τῶν
 10 ἀλιάδων καὶ ταῖς σκάφαις προσπλέοντα προύναλειτο
 τοὺς Ἀθηναίους καὶ προύπηλάκιζεν. Ὡν ἕνα, παιδα
 γνωρίμων γονέων, Ἡρακλείδην, προσεξέλασαντα τῷ
 πλοῖῳ ναῦς Ἀττικὴ διώκουσα καταλαμβάνει. Δείσας δὲ
 περὶ αὐτῷ Πόλλιχος ὁ θεῖος ἀντελαύνει δέκα τριήρε-
 15 σιν, ὧν ἤρχεν· οἱ δ' ἄλλοι περὶ τοῦ Πολλίχου φοβηθέν-
 τες ὡσαύτως ἀνήγοντο. Καὶ ναυμαχίας ἰσχυρᾶς γενο-
 μένης ἐνίκησαν οἱ Συρακούσιοι, καὶ τὸν Εὐρυμέδοντα
 πολλῶν μετ' ἄλλων διέφθειραν. Ἦν οὖν οὐκέτι μένειν
 ἀνασχετὰ Ἀθηναίοις, ἀλλὰ τῶν στρατηγῶν κατεβόων
 20 περὶ κελεύοντες ἀναχωρεῖν. Καὶ γὰρ οἱ Συρακούσιοι
 νικήσαντες εὐθύς ἐνέφραξαν καὶ ἀπέκλεισαν τὸν διέκ-
 πλουν τοῦ λιμένος. Οἱ δὲ περὶ τὸν Νικίαν τοῦτο μὲν
 οὐκ ἐπαίδοντο· δεινὸν γὰρ ἦν ἀπολιπεῖν ὀγκάδας τε
 πολλὰς καὶ τριήρεις ὀλίγον ἀριθμῷ διακοσίων ἀποδεού-
 25 σας· ἐμβιβάσαντες δὲ τῶν περὶ τοὺς ἀρίστους καὶ τῶν
 ἀκοντιστῶν τοὺς ἀλκιμωτάτους ἐπλήρωσαν ἑκατὸν καὶ
 δέκα τριήρεις· αἱ γὰρ ἄλλαι ταρσῶν ἐνδεεῖς ἦσαν. Τὸν
 δὲ λοιπὸν ὄχλον ἔστησε παρὰ θάλασσαν ὁ Νικίας ἐκλι-
 πῶν τὸ μέγα στρατόπεδον καὶ τὰ τείχη τὰ συνάπτοντα
 30 πρὸς τὸ Ἡράκλειον, ὥστε, μὴ τεθυκότων τὴν εἰδισμέ-
 νην θυσίαν τῷ Ἡρακλεῖ τῶν Συρακουσίων, θῦσαι τότε
 τοὺς ἱερεῖς καὶ στρατηγούς ἀναβάντας ἤδη πληρουμέ-
 νων τῶν τριήρων

XXV. Ἐπεὶ δ' οἱ μάντιες τοῖς Συρακουσίοις ἀπήγγειλαν ἐκ τῶν ἱερῶν λαμπρότητα καὶ νίκην μὴ καταρχομένοις μάχης, ἀλλ' ἀμυνομένοις (καὶ γὰρ τὸν Ἡρακλέα πάντων κρατεῖν ἀμυνόμενον καὶ προεπιχειρούμενον), ἀνήχθησαν. Ἡ δὲ ναυμαχία πολὺ μεγίστη καὶ δ
καρτερωτάτη γενομένη, καὶ μηδὲν ἐλάττονα πάθη καὶ
θορούβους παρασχούσα τοῖς θεωμένοις ἢ τοῖς ἀγωνιζο-
μένοις διὰ τὴν παντὸς ἐπίβλεψιν τοῦ ἔργου ποικίλας
μεταβολὰς καὶ ἀπροσδοκίτους ἐν ὀλίγῳ λαμβάνοντας,
ἔβλαπτε ταῖς αὐτῶν παρασκευαῖς οὐχ ἦττον τῶν πολε- 10
μίων τοὺς Ἀθηναίους. Ἀθρόαις γὰρ ἐμάχοντο ταῖς
ναυσὶ καὶ βαρελαῖς πρὸς κούφας ἀλλαχόθεν ἄλλας ἐπι-
φερομένας, καὶ βαλλόμενοι λίθοις ὁμοίαν ἔχουσι τὴν
πληγὴν πανταχόθεν ἀντέβαλλον ἀκοντίοις καὶ τοξεύ-
μασιν, ὧν ὁ σάλος τὴν εὐθυβολίαν διεστρεφεν, ὥστε 15
μὴ πάντα κατ' αἰχμὴν προσφέρεσθαι. Ταῦτα δ' Ἀρί-
540 σταν ὁ Κορίνθιος κυβερνήτης ἐδίδαξε τοὺς Συρακου-
σίους, καὶ παρὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἀγωνιζόμενος προ-
θύμως ἐπεσεν ἤδη κρατούντων τῶν Συρακουσίων. Γε-
νομένης δὲ μεγάλης τροπῆς καὶ φθορᾶς ἢ μὲν κατὰ 20
θάλασσαν φυγὴ τοῖς Ἀθηναίοις ἀποκέκοπτο· χαλεπὴν
δὲ καὶ διὰ γῆς τὴν σωτηρίαν ὀρῶντες οὔτε ναῦς ἀφέλ-
κοντας ἐγγύθεν ἔτι τοὺς πολεμίους ἐκώλυον οὔτε νε-
κρῶν ἤτησαν ἀναίρεσιν, ἅτε δὴ τῆς ἐκείνων ἀταφίας
τὴν τῶν νοσούντων καὶ τετρωμένων ἀπόλειψιν οἰκτρο- 25
τέραν οὐσαν ἤδη πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, αὐτοὺς δὲ
κἀκείνων ἐπιπονωτέρους ἠγούμενοι, μετὰ πλειόνων
κακῶν ἐπὶ ταὐτὸ πάντως ἀφιζομένους τέλος.

XXVI. Ὀρμημένων δ' αὐτῶν ἀπαίρειν διὰ νυκτὸς
οἱ μὲν περὶ τὸν Γύλιππον, ὀρῶντες ἐν θυσίαις καὶ πό- 30
τοις τοὺς Συρακουσίους διὰ τε τὴν νίκην καὶ τὴν ἐορ-
τὴν ὄντας, οὔτε πείσειν οὔτε βιάσεσθαι προσεδόκων

ἀναστάντας ἤδη προσφέρεσθαι τοῖς πολεμοῖς ἀπιοῦσιν,
 Ἐρμοκράτης δ' αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ συνθεὶς ἐπὶ τὸν Νι-
 κίαν ἀπάτην ἐπεμψέ τινας τῶν ἐταίρων πρὸς αὐτόν, ἀπ'
 ἐκείνων μὲν ἦκειν τῶν ἀνδρῶν φάσκοντας, οἳ καὶ πρό-
 5 τερον εἰώθεσαν κρύφα τῷ Νικίᾳ διαλέγεσθαι, παραι-
 νοῦντας δὲ μὴ πορεύεσθαι διὰ τῆς νυκτός, ὡς τῶν Συ-
 ρακουσίων ἐνέδρας πεπονημένων αὐτοῖς καὶ προκατε-
 χόντων τὰς παρόδους. Τούτῳ δὲ καταστρατηγηθεὶς ὁ
 Νικίας ὑπέμενεν ἃ ψευδῶς ἔδειξεν ὑπὸ τῶν πολεμίων
 10 ἀληθῶς παθεῖν. Προελθόντες γὰρ ἅμ' ἡμέρᾳ τὰς δυσ-
 χωρίας τῶν ὁδῶν κατέλαβον καὶ τὰς διαβάσεις τῶν
 ποταμῶν ἀπετελίχισαν τὰς τε γεφύρας ἀπέκοψαν, ἐν δὲ
 τοῖς ὀμαλοῖς καὶ πεδινοῖς τοὺς ἵππους ἔταξαν, ὥστε μη-
 δένα λελεῖφθαι τοῖς Ἀθηναίοις τόπον ἀμαχεὶ προελ-
 15 θεῖν. Οἱ δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὴν νύκτα τὴν
 ἑτέραν ἐπιμείναντες ἐπορεύοντο κλαυθμῷ καὶ ὀλοφυρ-
 μῷ, καθάπερ ἐκ πατρίδος, οὐ πολεμίας, ἀνιστάμενοι,
 διὰ τὰς ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων καὶ τὰς ἀπολείψεις τῶν
 ἀδυνάτων φίλων καὶ συνήθων, ὅμως τὰ παρόντα κακὰ
 20 κουφότερα τῶν προσδοκωμένων νομίζοντες εἶναι. Πολ-
 λῶν δὲ δεινῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ φαινομένων οὐδὲν ἦν
 οἰκτρότερον αὐτοῦ Νικίου θέαμα, κεκακωμένου μὲν
 ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, συνεσταλμένου δὲ παρ' ἀξίαν εἰς
 ἀναγκαίαν δίαιταν καὶ τὰ μικρότατα τῶν ἐφοδίων εἰς τὸ
 25 σῶμα πολλῶν διὰ τὴν νόσον δεόμενον, πρᾶττοντος δὲ
 μετ' ἀρρωστίας καὶ καρτεροῦντος ἃ πολλοὶ τῶν ἐρρω-
 μένων μόλις ὑπέμενον, καταφανοῦς δὲ πᾶσιν ὄντος οὐ
 δι' αὐτόν οὐδὲ τῷ φιλοψυχεῖν τοῖς πόνοις ἐμμένοντος,
 ἀλλὰ δι' ἐκείνους τὴν ἐλπίδα μὴ προτεμένου. Καὶ γὰρ
 30 εἰς δάκρυα καὶ ὀδυρμοὺς τῶν ἄλλων ὑπὸ φόβου καὶ λύ-
 πης τρεπομένων, ἐκεῖνος, εἰ ποτε βιασθεῖη τοῦτο ποιη-
 σαι, δῆλος ἦν τὸ αἰσχρὸν καὶ τὸ ἀκλεῆς τῆς στρατείας

ἀναλογιζόμενος πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴν δόξαν ὧν ἤλα-
πιζε κατορθώσκειν. Οὐ μόνον δ' αὐτοῦ τὴν ὄψιν ὄρων-
τες, ἀλλὰ καὶ τῶν λόγων μνημονεύοντες καὶ τῶν παραι-
νήσεων, ἃς ἐποίησατο κωλύων τὸν ἔκπλου, ἔτι μᾶλλον
ἐνόμιζον ἀναξίως ταλαιπωρεῖν· καὶ πρὸς τὰς ἐκ θεῶν 5
ἐλπίδας ἀθύμως εἶχον, ἐννοοῦντες, ὡς ἀνὴρ θεοφιλῆς
καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα λαμπρυνάμενος πρὸς τὸ θεῖον οὐ-
δενὸς ἐπιεικεστέρα τύχη χρῆται τῶν κακίστων ἐν τῷ
στρατεύματι καὶ ταπεινοτάτων.

XXVII. Οὐ μὴν ἀλλ' ὃ γε Νικίας ἐπειράτο καὶ 10
φωνῇ καὶ προσώπῳ καὶ δεξιῶσει κρείττων ὄρασθαι τῶν
δεινῶν. Καὶ παρὰ πᾶσάν γε τὴν πορείαν ἐφ' ἡμέρας
ὀκτῶ βαλλόμενος καὶ τραυματιζόμενος ὑπὸ τῶν πολε-
541 μίων ἀήτητον ἐφύλαττε τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἄχρι
οὗ Δημοσθένης ἐάλω καὶ τὸ μετ' ἐκείνου στράτευμα, 15
περὶ τὴν Πολυζήλειον ἀυλὴν ἐν τῷ διαμάχεσθαι καὶ
ὑπολείπεσθαι κνικλωθέν. Αὐτὸς δὲ Δημοσθένης спа-
σάμενος τὸ ξίφος ἐπληξε μὲν ἑαυτόν, οὐ μὴν ἀπέθανε,
ταχὺ τῶν πολεμίων περισχόντων καὶ συλλαβόντων αὐ-
τόν. Ὡς δὲ τῷ Νικία προσελάσαντες ἔφραζον οἱ Συρα- 20
κούσιοι καὶ πέμψας Ἰππέας ἔγνω τὴν ἐκείνου τοῦ στρα-
τεύματος ἄλωσιν, ἠέλιου σπείσασθαι πρὸς τὸν Γύλιπ-
πον, ὅπως ἀφῶσι τοὺς Ἀθηναίους ἐκ Σικελίας ὄμηρα
λαβόντες ὑπὲρ τῶν χρημάτων, ὅσα Συρακουσίοις ἀνά-
λωτο πρὸς τὸν πόλεμον. Οἱ δ' οὐ προσεῖχον, ἀλλὰ πρὸς 25
ὕβριν καὶ μετ' ὀργῆς ἀπειλοῦντες καὶ λοιδοροῦντες
ἐβαλλον ἤδη πάντων ἐνδεῶς ἔχοντα τῶν ἀναγκαίων.
Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα διεκαρτέρησε καὶ τὴν ἐπι-
οῦσαν ἡμέραν προῆει βαλλόμενος πρὸς τὸν Ἀσίναρον
ποταμόν. Ἐκεῖ δὲ τοὺς μὲν οἱ πολέμιοι συνενεγκόντες 30
ἐνέσεισαν εἰς τὸ ρεῖθρον, οἱ δὲ φθάνοντες ὑπὸ δίψους
ἔρριπτον ἑαυτούς· καὶ πλεῖστος ἐνταῦθα μόρος ἦν καὶ

- ώμοτατος ἐν τῷ ποταμῷ πινόντων ἅμα καὶ σφαττομέ-
νων, ἄχρι Νικίας Γυλίππῳ προσπεσῶν εἶπεν· „Ἐλεος
ὑμᾶς, ὦ Γύλιππε, λαβέτω νικῶντας, ἐμοῦ μὲν μηδεὶς,
ὃς ἐπὶ τηλικαύταις εὐτυχίαις ὄνομα καὶ δόξαν ἔσχον, τῶν
5 δ' ἄλλων Ἀθηναίων, ἐννοηθέντας, ὅτι κοιναὶ μὲν αἱ
τύχαι τοῦ πολέμου, μετρίως δ' αὐταῖς καὶ πράως ἐχρή-
σαντο ἐν οἷς εὐτύχουν Ἀθηναῖοι πρὸς ὑμᾶς.“ Τοιαῦτα
τοῦ Νικίου λέγοντος ἔπαθε μὲν τι καὶ πρὸς τὴν ὄψιν
αὐτοῦ καὶ πρὸς τοὺς λόγους ὁ Γύλιππος· ἦδει γὰρ τοὺς
10 Λακεδαιμονίους εὐ πεπονθότας ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὰς γε-
νομένας διαλύσεις· μέγα δ' ἠγεῖτο πρὸς δόξαν, εἰ ζῶν-
τας ἀπαγάγοι τοὺς ἀντιστρατήγους. Διὸ τὸν τε Νικίαν
ἀναλαβὼν ἐθάφρυνε καὶ τοὺς ἄλλους ζωρεῖν παρήγ-
γειλε. Βραδέως δὲ τοῦ παραγγέλματος διῆκνουμένου
15 πολλῷ τῶν φονευθέντων ἐλάττονες οἱ διασωθέντες ἐγέ-
νοντο· καίτοι πολλοὶ διεκλάπησαν ὑπὸ τῶν στρατιω-
τῶν. Τοὺς δὲ φανερῶς ἐαλωκότας ἀθροίσαντες τὰ μὲν
κάλλιστα καὶ μέγιστα δένδρα τῶν περὶ τὸν ποταμὸν
ἀνέδησαν αἰχμαλώτοις πανοπλίαις, ἐστεφανωμένοι δὲ
20 αὐτοὶ καὶ κοσμήσαντες ἵππους διαπρεπῶς, κείραντες δὲ
τοὺς τῶν πολεμίων εἰσήλαννον εἰς τὴν πόλιν, ἀγῶνα
λαμπρότατον, ὧν Ἕλληνες πρὸς Ἕλληνας ἠγωνίσαντο
καὶ νίκην τελεωτάτην κράτει πλείστῳ καὶ δῶμη μεγίστη
προθυμίας καὶ ἀρετῆς κατωρθώκοτες.
- 25 XXVIII. Ἐκκλησίας δὲ πανδήμου Συρακουσίων καὶ
τῶν συμμάχων γενομένης, Εὐρυκλῆς ὁ δημαγωγὸς ἔγρα-
ψε πρῶτον μὲν τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ τὸν Νικίαν ἔλαβον,
λερὰν ἔχειν θύοντας καὶ σχολάζοντας ἔργων, Ἀσιναρίαν
τὴν ἑορτὴν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καλοῦντας· ἡμέρα δ' ἦν
30 τετρὰς φθίνοντος τοῦ Καρνείου μηνός, ὃν Ἀθηναῖοι
Μεταγειτυῖάνα προσαγορεύουσι· τῶν δ' Ἀθηναίων
τοὺς μὲν οἰκέτας ἀποδόσθαι καὶ τοὺς ἄλλους συμμά-

χοις, αὐτοὺς δὲ καὶ τοὺς ἀπὸ Σικελίας φρουρεῖν ἐμβα-
 λόντας εἰς τὰς λατομίας πλὴν τῶν στρατηγῶν, ἐκείνους
 δὲ ἀποκτεῖναι. Ταῦτα προσδεχομένων τῶν Συρακου-
 σίων Ἑρμοκράτης μὲν εἰπὼν, ὅτι τοῦ νικῶν κρείττον
 ἐστὶ τὸ καλῶς χρῆσθαι τῇ νίκῃ, οὐ μετρίως ἐθοροβήθη, 5
 Γύλιππον δὲ τοὺς στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων ἐξαιτού-
 μενον ξῶντας ἀγαγεῖν Λακεδαιμονίοις ὑβρίζοντες ἤδη
 τοῖς εὐτυχήμασιν οἱ Συρακούσιοι κακῶς ἔλεγον, ἄλλως
 τε καὶ παρὰ τὸν πόλεμον αὐτοῦ τὴν τραχύτητα καὶ τὸ
 Λακωνικὸν τῆς ἐπιστάσεως οὐ φραδίως ἐνηνοχότες, ὡς δὲ 10
 542 Τίμαιός φησι, καὶ μικρολογίαν τινὰ καὶ πλεονεξίαν κα-
 τεγνωκότες, ἀρρώστημα πατρῶον, ἐφ' ᾧ καὶ Κλεανδρί-
 δης ὁ πατὴρ αὐτοῦ δάφρων ἀλοὺς ἐφυγε, καὶ οὗτος αὐ-
 τὸς ἀπὸ τῶν χιλίων ταλάντων, ἃ Ἀνσάνδρος ἔπεμψεν
 εἰς Σπάρτην, ὑφελόμενος τριάκοντα καὶ κρούσας ὑπὸ 15
 τὸν ὄροφον τῆς οἰκίας, εἶτα μηνυθεὶς, αἰσχίστα πάν-
 των ἔξεπεσεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῷ Ἀνσάνδρου βίῳ
 μᾶλλον διηκρίβωται. Δημοσθένην δὲ καὶ Νικίαν ἀπο-
 θανεῖν Τίμαιος οὐ φησιν ὑπὸ Συρακουσίων κελευσθέν-
 τας, ὡς Φίλιστος ἔγραψε καὶ Θουκυδίδης, ἀλλ' Ἑρμο- 20
 κράτους πέμψαντος, ἐτι τῆς ἐκκλησίας συνεστῶσης, καὶ
 δι' ἐνὸς τῶν φυλάκων παρόντων αὐτοὺς δι' αὐτῶν
 ἀποθανεῖν· τὰ μέντοι σώματα πρὸς ταῖς πύλαις ἐκβλη-
 θέντα κείσθαι φανερὰ τοῖς δεομένοις τοῦ θεάματος.
 Πυνθάνομαι δὲ μέχρι νῦν ἐν Συρακούσαις ἀσπίδα κει- 25
 μένην πρὸς ἱερῷ δεικνυσθαι, Νικίου μὲν λεγομένην,
 χρυσοῦ δὲ καὶ πορφύρας εὐ πως πρὸς ἄλληλα μεμιγμέ-
 νων δι' ὑφῆς συγκεκορημένην.

XXIX. Τῶν δ' Ἀθηναίων οἱ μὲν πλεῖστοι διεφθά-
 ρησαν ἐν ταῖς λατομίαις ὑπὸ νόσου καὶ διαίτης πονηρᾶς, 30
 εἰς ἡμέραν ἐκάστην κοτύλας δύο κριθῶν λαμβάνοντες
 καὶ μίαν ὕδατος, οὐκ ὀλίγοι δ' ἐπράθησαν διακλαπέν-

τες ἢ καὶ διαλαθόντες ὡς οἰκείται. Καὶ τούτους ὡς οἰ-
 κέτας ἐπώλουν σιζόντες ἵππον εἰς τὸ μέτωπον· ἀλλ'
 ἦσαν οἱ καὶ τοῦτο πρὸς τῷ δουλεύειν ὑπομένοντες.
 Ἐβοήθει δὲ καὶ τούτοις ἢ τ' αἰδῶ καὶ τὸ κόσμιον· ἢ
 5 γὰρ ἤλευθεροῦντο ταχέως ἢ τιμώμενοι παρέμενον τοῖς
 κεκτημένοις. Ἐνιοὶ δὲ καὶ δι' Εὐριπίδην ἐσώθησαν.
 Μάλιστα γὰρ, ὡς ἔοικε, τῶν ἐκτὸς Ἑλλήνων ἐπόθησαν
 αὐτοῦ τὴν μουσάν οἱ περὶ Σικελίαν· καὶ μικρὰ τῶν
 ἀφικνουμένων ἐκάστοτε δείγματα καὶ γεύματα κομι-
 10 ζόντων ἐκμανθάνοντες ἀγαπητῶς μετεδίδοσαν ἀλλή-
 λους. Τότε γοῦν φασὶ τῶν σωθέντων οἰκαδε συχνούς
 ἀσπάσασθαι τὸν Εὐριπίδην φιλοφρόνως, καὶ διηγέσθαι
 τοὺς μὲν, ὅτι δουλεύοντες ἀφείδησαν ἐκδιδάξαντες ὅσα
 τῶν ἐκείνου ποιημάτων ἐμέμνητο, τοὺς δ', ὅτι πλανώ-
 15 μενοι μετὰ τὴν μάχην τροφῆς καὶ ὕδατος μετέλαβον τῶν
 μελῶν ἄσαντες. Οὐ δεῖ δὲ θαυμάζειν, ὅτι τοὺς Καννίους
 φασὶ πλοίου προσφερομένου τοῖς λιμέσιν ὑπὸ ληστρί-
 δων διωκομένου μὴ δέχεσθαι τὸ πρῶτον, ἀλλ' ἀπειρ-
 γειν, εἶτα μέντοι διαπυνθανομένους, εἰ γινώσκουσιν
 20 ἄσματα τῶν Εὐριπίδου, φησάντων ἐκείνων, οὕτω παρ-
 εἶναι καὶ καταγαγεῖν τὸ πλοῖον.

XXX. Ἀθηναίοις δὲ φασὶ τὴν συμφορὰν οὐχ ἦμιστα
 διὰ τὸν ἄγγελον ἄπιστον γενέσθαι. Ξένος γὰρ τις, ὡς
 ἔοικεν, ἀποβὰς εἰς Πειραιᾶ καὶ καθίσας ἐπὶ κουρείου
 25 ὡς ἐγνωκότων ἤδη τῶν Ἀθηναίων λόγους ἐποίειτο περὶ
 τῶν γεγονότων. Ὁ δὲ κουρεὺς ἀκούσας, πρὶν ἄλλους
 πυνθάνεσθαι, δρόμῳ συντείνας εἰς τὸ ἄστυ καὶ προσ-
 βαλὼν τοῖς ἄρχουσιν εὐθύς κατ' ἀγορὰν ἐνέβαλε τὸν
 λόγον. Ἐκπλήξεως δὲ καὶ ταραχῆς, ὡς εἰκόσ, γενομέ-
 30 νης οἱ μὲν ἄρχοντες ἐκκλησίαν συναγαγόντες εἰσήγαγον
 τὸν ἄνθρωπον· ὡς δ' ἐρωτώμενος, παρ' οὗ πύθοιτο,
 σαφὲς οὐδὲν εἶχε φράζειν, δόξας λογοποιὸς εἶναι καὶ

ταράττειν τὴν πόλιν, εἰς τὸν τροχὸν καταδεθεῖς ἐστρεβλοῦτο πολὺν χρόνον, ἕως ἐπῆλθον οἱ τὸ πᾶν κακόν, ὡς εἶχεν, ἀπαγγέλλοντες. Οὕτω μόλις ὁ Νικίας ἐπιστεύθη παθῶν ἃ πολλάκις αὐτοῖς προεῖπεν.

5

Κ Ρ Α Σ Σ Ο Σ.

10

543 I. Μάρκος δὲ Κράσσος ἦν τιμητικοῦ καὶ θριαμβικοῦ πατρός, ἐτράφη δ' ἐν οἰκίᾳ μικρᾷ μετὰ δυοῖν ἀδελφῶν. Καὶ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ γυναῖκες ἦσαν ἔτι τῶν γουέων ζώντων, καὶ πάντες ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἐφοίτων τράπεζαν, ὅθεν οὐχ ἥμισυ δοκεῖ καὶ διὰ τοῦτο σῶφρων 15 καὶ μέτριος γενέσθαι περὶ τὴν δίαίταν. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἐτέρου τῶν ἀδελφῶν τῇ γυναικὶ συνώκησε καὶ τοὺς παῖδας ἐξ ἐκείνης ἔσχεν, οὐδενὸς ἦττον καὶ περὶ ταῦτα Ῥωμαίων εὐτακτος γενόμενος. Καίτοι προῖων καθ' ἡλικίαν αἰτίαν ἔσχε Λικιννία συνιέναι τῶν Ἑστιά- 20 δων μιᾷ παρθένων· καὶ δίκην ἔφυγεν ἡ Λικιννία Πλωτίου τινὸς διαώκοντος. Ἦν δὲ προάστειον αὐτῇ καλόν, ὃ βουλόμενος λαβεῖν ὀλίγης τιμῆς ὁ Κράσσος καὶ διὰ τοῦτο προσκείμενος ἀεὶ τῇ γυναικὶ καὶ θεραπεύων εἰς τὴν ὑποψίαν ἐκείνην ἐνέπεσε· καὶ τρόπον τινὰ τῇ φιλο- 25 πλουτίᾳ τὴν αἰτίαν τῆς φθορᾶς ἀπολυσάμενος ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀφείδη. Τὴν δὲ Λικιννίαν οὐκ ἀνῆκε πρότερον ἢ τοῦ κτήματος κρατῆσαι.

II. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν λέγουσι πολλαῖς ἀρεταῖς τοῦ Κράσσου κακίαν μόνην ἐπισκοτῆσαι τὴν φιλοπλουτίαν· 30 ἔοικε δὲ μία πασῶν ἐρρωμενεστέρα τῶν ἐν αὐτῷ κακιῶν γειομένη τὰς ἄλλας ἀμαυρῶσαι. Τεκμήρια δὲ τῆς φιλο-

πλουτίας αὐτοῦ μέγιστα ποιοῦνται τὸν τε τρόπον τοῦ
 πορισμοῦ καὶ τῆς οὐσίας τὸ μέγεθος. Τριακοσίων γὰρ
 οὐ πλείω κερτημένος ἐν ἀρχῇ ταλάντων, εἶτα παρὰ τὴν
 ὑπατεῖαν ἀποθύσας μὲν τῷ Ἡρακλεῖ τὴν δεκάτην καὶ
 5 τὸν δῆμον ἐστιάσας, τρεῖς δὲ μῆνας ἐκάστῳ Ῥωμαίων
 σιτηρέσιον ἐκ τῶν αὐτοῦ παρασχών, ὅμως πρὸ τῆς ἐπὶ
 Πάρθους στρατείας αὐτὸς αὐτῷ θέμενος ἐκλογισμὸν τῆς
 οὐσίας εὗρεν ἑκατὸν ταλάντων τίμημα πρὸς ἑπτακισχι-
 10 λίοις. Τὰ δὲ πλείστα τούτων, εἰ δεῖ μετὰ βλασφημίας
 εἰπεῖν τὸ ἀληθές, ἐκ πυρὸς συνήγαγε καὶ πολέμου, ταῖς
 κοιναῖς ἀτυχίαις προσόδῳ τῇ μεγίστῃ χρησάμενος. Ὅτε
 γὰρ Σύλλας ἔλθων τὴν πόλιν ἐπώλει τὰς οὐσίας τῶν ἀνη-
 ρημένων ὑπ' αὐτοῦ, λάφυρα καὶ νομίξων καὶ ὀνομάζων,
 καὶ βουλόμενος ὅτι πλείστοις καὶ κρατίστοις προσομόρ-
 15 ξασθαι τὸ ἄγος, οὔτε λαμβάνων οὔτ' ὀνούμενος ἀπέπε-
 πρὸς δὲ τούτοις ὄρῶν τὰς συγγενεῖς καὶ συνοίκους τῆς
 Ῥώμης κῆρας ἐμπρησμοὺς καὶ συνιξήσεις διὰ βάρος καὶ
 πλήθος οἰκοδομημάτων, ἔωνεῖτο δούλους ἀρχιτέκτονας
 καὶ οἰκοδόμους. Εἶτ' ἔχων τούτους ὑπὲρ πεντακοσίου
 20 ὄντας, ἐξηγόραξε τὰ καιόμενα καὶ γειννιῶντα τοῖς καιο-
 μένοις, διὰ φόβον καὶ ἀδηλότητα τῶν δεσποτῶν ἀπ' ὀλί-
 γης τιμῆς προεμένων, ὥστε τῆς Ῥώμης τὸ πλείστον μέ-
 ρος ὑπ' αὐτῷ γενέσθαι. Τοσοῦτους δὲ κερτημένος τε-
 χνίτας οὐδὲν φκοδόμησεν αὐτὸς ἢ τὴν ἰδίαν οἰκίαν, ἀλλ'
 25 ἔλεγε τοὺς φιλοικοδόμους αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτῶν καταλύε-
 σθαι χωρὶς ἀνταγωνιστῶν. Ὅντων δ' αὐτῷ καμπόλλων
 ἀργυρείων, πολυτιμῆτου δὲ χώρας καὶ τῶν ἐργαζομέ-
 νων ἐν αὐτῇ, ὅμως ἄν τις ἠγήσαιτο μηδὲν εἶναι ταῦτα
 πάντα πρὸς τὴν τῶν οἰκετῶν τιμὴν· τοσοῦτους ἐκέκτητο 544
 30 καὶ τοιοῦτους, ἀναγνώστας, ὑπογραφεῖς, ἀργυρογνώμο-
 νας, διωικητάς, τραπεζοκόμους, αὐτὸς ἐπιστατῶν μαν-
 θάνουσι καὶ προσέχων καὶ διδάσκων καὶ ὅλως νομίξων

τῷ δεσπότῃ προσήκειν μάλιστα τὴν περὶ τοὺς οἰκέτας ἐπιμέλειαν ὡς ὄργανα ἐμψυχα τῆς οἰκονομικῆς. Καὶ τοῦτο μὲν ὀρθῶς ὁ Κράσσος, εἶπερ, ὡς ἔλεγεν, ἠγείτο τὰ μὲν ἄλλα διὰ τῶν οἰκετῶν χρῆναι, τοὺς δὲ οἰκέτας δι' αὐτοῦ κυβερνᾶν· τὴν γὰρ οἰκονομικὴν ἐν ἀψύχοις 5 χρηματιστικὴν οὖσαν ἐν ἀνθρώποις πολιτικὴν γιγνομένην ὀρωμεν· ἐκεῖνο δὲ οὐκ εὖ, τὸ μηδένα νόμιζεν μηδὲ φάσκεν εἶναι πλούσιον, ὃς οὐ δύναται τρέφειν ἀπὸ τῆς οὐσίας στρατόπεδον (ὁ γὰρ πόλεμος οὐ τεταγμένα σιτεῖται, κατὰ τὸν Ἀρχίδαμον, ὥσθ' ὁ πρὸς πόλεμον πλοῦ- 10 τος ἀόριστος), καὶ πολὺ τῆς Μαρίου γνώμης ἀπηρημέως. Ἐκεῖνος γάρ, ἐπεὶ κατ' ἀνδρα νεύμας ἐκάστῳ δέκα καὶ τέσσαρα πλέθρα γῆς ἔγνω πλέον ἐπιζητοῦντας, „Μηδεῖς“ ἔφη „γένεοιτο Ῥωμαίων ὀλίγην ἠγοούμενος τὴν τρέφειν ἀρχοῦσαν.“ 15

III. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ ξένους ἦν φιλότιμος ὁ Κράσσος· ἀνέφκτο γὰρ ἡ οἰκία πᾶσι, καὶ τοῖς φίλοις ἐδά- νειζεν ἄνευ τόκων, ἀπῆτει δ' ἀποτόμως τοῦ χρόνου παρελθόντος, εἰς ὃν ἐδάνεισε, καὶ τὸ προῖκα πολλῶν ἐγίνετο τόκων ἐπαχθέστερον. Ἐν δὲ τοῖς δειπνοῖς ἡ μὲν 20 κλῆσις ἦν ὡς τὰ πολλὰ δημοτικὴ καὶ λαϊκῆς, ἡ δ' εὐτέλεια τὴν καθαριότητα καὶ τὴν φιλοφροσύνην ἠδίοινα τοῦ πολυτελοῦς εἶχε. Παιδείας δὲ τῆς περὶ λόγον μάλιστα μὲν τὸ φηγορικὸν καὶ χρεῖῳδες εἰς πολλοὺς ἤσκησε, καὶ γενόμενος δεινὸς εἰπεῖν ἐν τοῖς μάλιστα Ῥω- 25 μαίων ἐπιμελείᾳ καὶ πόνῳ τοὺς εὐφρονεστάτους ὑπερέβαλεν. Οὐδεμίαν γὰρ οὕτω δίκην φασὶ μικρὰν οὐδ' εὐκαταφρόνητον γενέσθαι, πρὸς ἣν ἀπαράσκευος ἦλθεν, ἀλλὰ καὶ Πομπηίου πολλάκις ὀκνοῦντος καὶ Καίσαρος ἔξαναστῆναι καὶ Κικέρωνος ἐκεῖνος ἀνεπλήρου 30 τὴν συνηγορίαν. Καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον ἤρρεσκεν ὡς ἐπιμελῆς καὶ βοηθητικός. Ἦρρεσκε δὲ καὶ τὸ περὶ τὰς

δεξιώσεις και προσαγορεύσεις φιλόανθρωπον αὐτοῦ και δημοτικόν. Οὐδενὶ γὰρ οὕτως ἀπήνητσε Ῥωμαίων ἀδόξω και ταπεινῷ Κράσσος, ὃν ἀσπασάμενον οὐκ ἀντιπροσηγόρευσεν ἐξ ὀνόματος. Λέγεται δὲ και πολυμαθῆς καθ' ἱστορίαν γενέσθαι, και τι και φιλοσοφῆσαι τοῖς Ἀριστοτέλους λόγοις προσθέμενος, ὃν διδάσκαλον εἶχεν Ἀλέξανδρον, ἄνθρωπον εὐκολίας και πραότητος ἀπόδειξιν διδόντα τὴν πρὸς Κράσσον συνήθειαν. Οὐ γὰρ ἦν ἀποφήνασθαι ῥαδίως, πότερον προσῆλθεν αὐτῷ πενέστερος 5 ἢ προσελθὼν ἐγένετο. Μόνος γοῦν αἰεὶ τῶν φίλων αὐτῷ συναποδημῶν στέγαστρον ἐλάμβανεν εἰς τὴν ὁδὸν και τοῦτ' ἐπανελθὼν ἀπητείτο. [Φεῦ τῆς ὑπομονῆς, οὐδὲ τὴν πενίαν ὁ τλήμων ἀδιάφορον ἡγούμενος.] Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

15 IV. Ἐπεὶ δὲ Κίννας και Μάριος κρατήσαντες εὐθύς ἦσαν ἐνδηλοι κατιόντες οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος, ἐπ' ἀναιρέσει δ' ἀντικρυς και ὀλέθρῳ τῶν ἀρίστων, οἱ μὲν ἐγκαταληφθέντες ἀπέθνησκον, ὃν ἦν και ὁ πατήρ Κράσσου και ὁ ἀδελφός, αὐτὸς δὲ νέος ὢν παντάπασι 20 τὸ μὲν αὐτίκα δεινὸν ἐξέφυγε, πάντῃ δὲ περιβαλλόμενον ἑαυτὸν αἰσθανόμενος και κυνηγετούμενον ὑπὸ τῶν τυράννων τρεῖς φίλους ἀναλαβὼν και θεράποντας δέκα, τάχει δ' ὑπερβάλλοντι χρησάμενος εἰς Ἰβηρίαν ἔφυγε, γεγυῶς πάλαι στρατηγούντος τοῦ πατρὸς αὐτόθι και 25 φίλους πεποιημένος. Εὐρῶν δὲ πάντας περιδεῖς και τὴν ἀμότητα τὴν Μαρίου καθάπερ ἐφεστῶτος αὐτοῖς τρέμοντας, οὐδενὶ γενέσθαι φανερὸς ἐθάρρησεν, ἀλλ' εἰς 545 ἀγροὺς ἐμβαλὼν παραλίους Οὐίβλιου Πακιακοῦ σπῆλαιον ἔχοντας εὐμέγεθες ἔκρυψεν ἑαυτόν. Πρὸς δὲ τὸν 30 Οὐίβιον ἔπεμψεν ἓνα δοῦλον ἀποπειρώμενος, ἥδη και τῶν ἐφοδίων ἐπιλιπόντων. Ὁ δὲ Οὐίβιος ἀκούσας ἦσθη τε σωζομένῳ και πυθόμενος τὸ πλῆθος τῶν σὺν αὐτῷ

καὶ τὸν τόπον αὐτὸς μὲν οὐκ ἦλθεν εἰς ὄψιν, τὸν δὲ τῶν χωρίων ἐπίτροπον προσαγαγὼν ἐγγὺς ἐκέλευσε καθ' ἡμέραν δεῖπνον πεποιημένον κομίζεσθαι, καὶ τιθέντα παρὰ τὴν πέτραν ἀπέρχεσθαι σιωπῇ καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν μηδ' ἐξετάζειν, προειπὼν πολυπραγμονοῦντι θάνατον, 5 συμπράττοντι δὲ τοῦτο πιστῶς ἐλευθερίαν. Τὸ δὲ σπήλαιον οὐκ ἄπωθεν μὲν ἐστὶ θαλάσσης, κρημνοὶ δὲ περὶ αὐτὸ συμφερόμενοι λεπτὴν καὶ ἀσαφῆ παραπέμπουσι λαύραν ἄγουσαν εἰσω, παρελθόντι δ' ὕψος τε θαυμαστὸν ἀναπέπταται καὶ κατ' εὖρος ἔχει κόλπους δι' ἀλ- 10 λήλων ἀνοιγομένους μεγάλαις περιφερείαις. Ἄμοιρεὶ δ' οὔτε ὕδατος οὔτε φωτός, ἀλλὰ πηγὴ μὲν ἡδίστου νάματος ὑπορρεῖ παρὰ τὸν κρημνόν, αὐτοφυεῖς δὲ ῥωχμοὶ τῆς πέτρας ἢ μάλιστα περιπίπτει τὸ φῶς ἔξωθεν ὑπολαμβάνουσι, καὶ καταλάμπεται ἡμέρας τὸ χωρίον. Ὁ δ' 15 ἐντὸς ἀῆρ ἀστάλακτος καὶ καθαρὸς, πυκνότητι τῆς πέτρας τὸ νοτερόν καὶ ἀποτηκόμενον εἰς τὴν πηγὴν ἐκπιεζούσης.

V. Ἐνταῦθα διατρίβοντι τῷ Κράσσῳ τὰ ἐπιτήδεια καθ' ἡμέραν ἐφοῖτα κομίζων ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸς μὲν 20 οὐχ ὄρων ἐκείνους οὐδὲ γινώσκων, ὑπ' ἐκείνων δὲ καθορώμενος εἰδότην καὶ παραφυλαττόντων τὸν καιρὸν. Ἦν δ' ἄφθονα καὶ πρὸς ἡδονήν, οὐ μόνον χρεῖαν, ποιούμενα τὰ πρὸς τὸ δεῖπνον. Ἐγνώκει γὰρ ὁ Οὐτίβιος ἀπάσῃ φιλοφροσύνῃ θεραπεύειν τὸν Κράσσον, ᾧ γε καὶ τὸ 25 τῆς ὥρας ἐν νῶ λαβεῖν ἐπῆλθεν, ὡς παντάπασι νεανίας εἶη καὶ τι καὶ ταῖς καθ' ἡλικίαν ἡδοναῖς αὐτοῦ χαριστέον, ἐπεὶ τὴν γε χρεῖαν ἀναγκαίως μᾶλλον ἢ προθύμως ὑπουργοῦντος εἶναι. Δύο δὲ θεραπαινίδας εὐπρεπεῖς ἀναλαβὼν ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν θάλασσαν. Ὡς δ' ἦλθεν 30 ἐπὶ τὸν τόπον, δείξας τὴν ἄνοδον ἐκέλευεν εἰσω πορεύεσθαι καὶ θαρρεῖν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Κράσσον ἰδόντες

προσερχομένας ἔδεισαν, μὴ καταφανὲς καὶ γνώριμον εἶη τὸ χωρίον· ἀνέκρινον οὖν αὐτάς, τί βούλονται καὶ τίνες εἰσίν. Ὡς δ' ἀπεκρίναντο δεδιδαγμέναι δεσπότην ζητεῖν ἐνταῦθα κρυπτόμενον, μαθὼν ὁ Κράσσος τοῦ Οὐτίβιου 5 τὴν πρὸς αὐτὸν παιδίαν καὶ φιλοφροσύνην ἀνέλαβε τὰς παιδίσκας· καὶ συνῆσαν αὐτῷ τὸν λοιπὸν χρόνον ὧν ἔδειτο φράζουσαι καὶ διαγγέλλουσαι πρὸς τὸν Οὐτίβιον. Τούτων φησὶ τὴν ἑτέραν ἤδη πρεσβῦτιν οὔσαν ὁ Φαινεστέλλας ἰδεῖν αὐτός, καὶ πολλάκις ἀκοῦσαι μεμνημέ-

10 νης ταῦτα καὶ διεξιούσης προθύμως.

VI. Ὁ δὲ Κράσσος ὀκτῶ μῆνας οὕτω διαγαγὼν καὶ διακλαπεῖς, ἅμα τῷ πυθέσθαι τὴν Κίονα τελευτήν φανερὸς γενόμενος, συνδραμόντων πρὸς αὐτὸν οὐκ ὀλίγων ἀνθρώπων, ἐπιλεξάμενος δισχιλίους καὶ πεντακοσίους 15 ἐπήρχετο τὰς πόλεις· καὶ μίαν γε διήρπασε Μαλάκην, ὡς πολλοὶ γεγράφασιν, αὐτὸν δὲ φασὶν ἀρνεῖσθαι καὶ διαμάχεσθαι πρὸς τοὺς λέγοντας. Ἐκ τούτου συναγαγὼν πλοῖα καὶ διαπεράσας εἰς Λιβύην ἀφίκετο πρὸς Μέτελλον Πίον, ἐνδοξὸν ἄνδρα, συνειλοχότα στρατιὰν 20 οὐκ εὐκαταφρόνητον. Οὐ πολὺν δὲ χρόνον ἐνταῦθα παρέμεινε, ἀλλὰ στασιάσας τῷ Μετέλλῳ πρὸς Σύλλαν ἀπῆρε καὶ συνῆν ἐν τοῖς μάλιστα τιμώμενος. Ἐπεὶ δὲ διαβὰς εἰς Ἰταλίαν ὁ Σύλλας πάντας ἐβούλετο τοὺς σὺν αὐτῷ νέους ἔχειν ἐνεργοὺς καὶ πρὸς ἄλλην ἄλλον ἔτα-

25 τε πρᾶξιν, ἀποστελλόμενος εἰς Μαρσοὺς ἐπὶ στρατιὰν ὁ Κράσσος ἦτι φύλακας· ἡ γὰρ ἀράδος ἦν παρὰ τοὺς πολεμίους. Εἰπόντος δὲ τοῦ Σύλλα σὺν ὀργῇ καὶ σφό-

546 δρα πρὸς αὐτὸν „Αἰδωμί σοι φύλακας τὸν πατέρα, τὸν ἀδελφόν, τοὺς φίλους, τοὺς συγγενεῖς, ὧν παρανόμως 30 καὶ ἀδίκως ἀναιρεθέντων ἔργῳ μετέρχομαι τοὺς φονεῖς,“ οὕτω παθὼν τι καὶ παροξυνθεὶς ὁ Κράσσος εὐθύς ἐξῆλθε, καὶ διὰ τῶν πολεμίων ὠσάμενος εὐρώστως δύναμιν

τε συχνήν ἠθροισε καὶ πρόθυμον αὐτὸν ἐν τοῖς ἀγῶσι
 τῷ Σύλλᾳ παρεῖχεν. Ἀπ' ἐκείνων δὲ τῶν πράξεων λέ-
 γουσιν αὐτῷ πρῶτον ἐγγενέσθαι τὴν πρὸς Πομπήιον
 ὑπὲρ δόξης ἄμιλλαν καὶ φιλοτιμίαν. Ὁ γὰρ Πομπήιος
 ἡλικία τε λειπόμενος αὐτοῦ καὶ πατρὸς γεγωνῶς ἀδοξή- 5
 σαντος ἐν Ῥώμῃ καὶ μισηθέντος ἔσχατον μῖσος ὑπὸ τῶν
 πολιτῶν, ἐν ἐκείνοις τοῖς πράγμασιν ἐξέλαμψε καὶ διε-
 φάνη μέγας, ὥστε Σύλλαν, ἃ πρεσβυτέροις καὶ ἰσοτίμοις
 οὐ πάνυ πολλάκις παρεῖχεν, ὑπεξανίστασθαι προσιόν-
 τος αὐτοῦ καὶ κεφαλὴν ἀποκαλύπτεσθαι καὶ προσεπιπεῖν 10
 αὐτοκράτορα. Ταῦτα διέκαιε καὶ παρώξυνε τὸν Κράσ-
 σον οὐκ ἀλόγως ἐλασσοῦμενον. Ἐμπειρίας τε γὰρ ἐνδεής
 ἦν καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ τὴν χάριν ἀφήρουν αἱ συγ-
 γενεῖς κῆρες ἐπιφερόμεναι, φιλοκέρδεια καὶ μικρολογία.
 Καὶ γὰρ πόλιν Ὀμβρικὴν Τουδερτιανὴν ἔλῶν ἔδοξε πλει- 15
 στα τῶν χρημάτων σφετερίσασθαι, καὶ διεβλήθη πρὸς
 Σύλλαν. Ἀλλ' ἐν γε τῷ περὶ τὴν Ῥώμην ἀγῶνι πάντων
 γενομένῳ μερίστῳ καὶ τελευταίῳ Σύλλας μὲν ἠττήθη,
 τῶν κατ' αὐτὸν ὠσθέντων καὶ συντριβέντων, Κράσ-
 σος δὲ τὸ δεξιὸν κέρασ ἔχων ἐνίκησε καὶ μέχρι νυ-
 κτὸς διώξας τοὺς πολεμίους ἐπεμψε πρὸς Σύλλαν, δεῖ-
 πνον αἰτῶν τοῖς στρατιώταις καὶ τὸ κατόρθωμα φράζων.
 Ἐν δὲ ταῖς προγραφαῖς καὶ δημεύσεσι πάλιν κακῶς
 ἤκουσεν, ἀνωόμενός τε τιμῆς βραχείας μεγάλα πράγματα
 καὶ δωρεὰς αἰτῶν. Ἐν δὲ Βρεττίοις λέγεται καὶ προ- 25
 γράφαι τινὰ οὐ Σύλλα κελεύσαντος, ἀλλ' ἐπὶ χρηματι-
 σμῶ, δι' ὃ καὶ Σύλλαν καταγνόντα πρὸς μηθὲν ἔτι χρῆ-
 σθαι δημόσιον αὐτῷ. Καίτοι δεινότητος ἦν Κράσσος
 πάντας ἀνθρώπους κολακείᾳ κατεργάσασθαι, πάλιν δ'
 αὐτὸς ὑπὸ πάντων διὰ κολακείας εὐάλωτος. Ἴδιον δὲ 30
 καὶ κείνο περὶ αὐτοῦ λέγεται, φιλοκερδέστατον ὄντα μά-
 λιστα μισεῖν καὶ λοιδορεῖν τοὺς ὁμοίους.

VII. Ἡνία δὲ Πομπήιος αὐτὸν εὐημερῶν ἐν ἡγεμονίαις καὶ πρὶν ἢ βουλῆς μεταλαβεῖν θριαμβεύων καὶ Μάγνος, ὅπερ ἐστὶ μέγας, ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἀναγορευθεῖς. Καί ποτε καὶ φήσαντός τινος, ὡς Πομπήιος Μάγνος 5 πρόσεισι, γελάσας ἠρώτησεν, ὀπηλίκος. Ἀπογνοὺς δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἐξισώσασθαι πρὸς ἐκεῖνον ὑπεδύετο τὴν πολιτείαν, σπουδαῖς καὶ συνηγορίαις καὶ δανεισμοῖς καὶ τῷ συμπαραγγέλλειν καὶ συνεξετάζεσθαι τοῖς δεομένοις τι τοῦ δήμου κτώμενος δύναμιν ἀντίπαλον καὶ δόξαν ἢ 10 Πομπήιος εἶχεν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων στρατειῶν. Καὶ πρᾶγμα συνέβαινεν αὐτοῖς ἴδιον. Μείζον γὰρ ἦν ἀπόντος ὄνομα τοῦ Πομπηίου καὶ κράτος ἐν τῇ πόλει διὰ τὰς στρατείας· παρῶν δὲ πολλάκις ἡλαττοῦτο τοῦ Κράσσου, διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὸ πρόσχημα τοῦ βίου φεύ- 15 γων τὰ πλήθη καὶ ἀναδυόμενος ἐξ ἀγορᾶς καὶ τῶν δεομένων ὀλίγοις καὶ μὴ πάνυ προθύμως βοηθῶν, ὡς ἀκμαιοτέραν ἔχει τὴν δύναμιν ὑπὲρ αὐτοῦ χρώμενος. Ὁ δὲ Κράσσος ἐνδελεχὲς τὸ χρήσιμον ἔχων καὶ σπάνιος οὐκ ᾧν οὐδὲ δυσπρόσοδος, ἀλλ' ἐν μέσαις ἀεὶ ταῖς σπου- 20 δαῖς ἀναστρεφόμενος, τῷ κοινῷ καὶ φιλανθρωπῶ περιεγίνετο τῆς ἐκεῖνου σεμνότητος. Σώματος δὲ ἀξίωμα καὶ λόγου πειθῶ καὶ προσώπου χάριν ἀγωγὸν ἀμφοτέροις ὁμοίως προσεῖναι λέγουσιν. Οὐ μέντοι πρὸς ἐχθρὰν τι- 547 νὰ τὸν Κράσσον ἢ κακόνοιαν ἐξήνεγκεν οὗτος ὁ ζῆλος, 25 ἀλλὰ καὶ Πομπηίῳ καὶ Καίσαρι τιμωμένοις μὲν ὑπὲρ αὐτὸν ἤχθετο, τῇ δὲ φιλοτιμίᾳ ταύτῃ δυσμένειαν ἢ κακοῦθειαν οὐ συνῆπτε· καίτοι Καίσαρ ὑπὸ ληστῶν ἀλούς ἐν Ἀσίᾳ καὶ φρουρούμενος ἀνεβόησεν· „Ἡλίκης, ὦ Κράσσε, χαρᾶς ἀπολαύσεις πυθόμενος τὴν ἐμὴν ἄλωσιν.“ 30 Ἀλλ' ὅστερόν γε φιλικῶς ἀλλήλοις προσεφέροντο· καί ποτε τῷ Καίσαρι μέλλοντι μὲν εἰς Ἰβηρίαν ἐξίεναι στρατηγῷ, χρήματα δ' οὐκ ἔχοντι τῶν δανειστῶν ἐπιπεσόν-

των καὶ τῆς παρασκευῆς ἐπιλαμβανομένων ὁ Κράσσος οὐ περιεΐδεν, ἀλλ' ἀπήλλαξεν ὑποθεὶς αὐτὸν ἔγγυον τριάκοντα καὶ ὀκτακοσίων ταλάντων. Καθόλου δὲ τῆς Ῥώμης εἰς τρεῖς νενεμημένης δυνάμεις, τὴν Πομπηίου, τὴν Καίσαρος, τὴν Κράσσου (Κάτωνος γὰρ ἡ δόξα μεί- 5 ζων ἦν τῆς δυνάμεως καὶ τὸ θανυμαζόμενον πλέον ἰσχυ- εν), ἡ μὲν ἔμφρων καὶ καθεστῶσα μερὶς ἐν τῇ πόλει Πομπηίου ἐθεράπευε, τὸ δ' ὄξυ καὶ φερόμενον μετ' εὐ- χειρίας ταῖς Καίσαρος ἐλπίσιν ἐπηκολούθει, Κράσσος δὲ μέσος ὧν ἀμφοτέραις ἐχρῆτο, καὶ πλείστας μεταβολὰς 10 ἐν τῇ πολιτείᾳ μεταβαλλόμενος οὔτε φίλος ἦν βέβαιος οὔτε ἀνήκεστος ἐχθρός, ἀλλὰ φραδίως καὶ χάριτος καὶ ὀργῆς ἐξέπιπτεν ὑπὸ τοῦ συμφέροντος, ὥστε πολλάκις μὲν ἀνθρώπων, πολλάκις δὲ νόμων ἐν ὀλίγῳ φανῆναι τῶν αὐτῶν συνήγορος καὶ ἀντίδικος. Ἴσχυε δὲ καὶ χά- 15 ριτι καὶ φόβῳ, φόβῳ δ' οὐκ ἔλαττον. Ὁ γοῦν πλείστα πράγματα παρασχὼν τοῖς καθ' αὐτὸν ἄρχουσι καὶ δη- μαγωγοῖς, Σικίννιος, πρὸς τὸν εἰπόντα, τί δὴ μόνου οὐ σπαράττει τὸν Κράσσον, ἀλλὰ παρήσι, χόρτου αὐτὸν ἔχειν ἔφησεν ἐπὶ τοῦ κέρατος. Εἰώθεισαν δὲ Ῥωμαῖοι 20 τὸν κυρίττοντα τῶν βοῶν ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας χόρτῳ περιελίσσειν τὸ κέρας.

VIII. Ἡ δὲ τῶν μονομάχων ἐπανάστασις καὶ λεηλα- σία τῆς Ἰταλίας, ἦν οἱ πολλοὶ Σπαρτάκειον πόλεμον ὀνο- μάξουσιν, ἀρχὴν ἔλαβεν ἐκ τοιαύτης αἰτίας. Λέντλου 25 τινὸς Βατιάτου μονομάχου ἐν Καπύῃ τρέφοντος, ὧν οἱ πολλοὶ Γαλάται καὶ Θραῖκες ἦσαν, ἐξ αἰτιῶν οὐ πονη- ρῶν, ἀλλ' ἀδικία τοῦ πριαμένου συνειρχθέντες ὑπ' ἀνάγκης ἐπὶ τῷ μονομαχεῖν, ἐβουλεύσαντο μὲν διακό- σιοι φεύγειν, γενομένης δὲ μηνύσεως οἱ προαισθημένοι 30 καὶ φθάσαντες ὀγδοήκοντα θυεῖν δέοντες ἐκ τινος ὀπτα- νείου κοπίδας ἀράμενοι καὶ ὀβελίσκους ἐξεπήδησαν,

ἐντυχόντες δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ἀμάξαις ὄπλα κομιζούσαις μονομάχων εἰς ἑτέραν πόλιν ἀφήρπασαν καὶ ὠπλίσαντο· καὶ τόπον τινὰ καρτερὸν καταλαβόντες ἡγεμόνας εἶλοντο τρεῖς, ὧν πρῶτος ἦν Σπάρτακος, ἀνὴρ Θραξ τοῦ Νομαδικοῦ γένους, οὐ μόνον φρόνημα μέγα καὶ φώμην ἔχων, ἀλλὰ καὶ συνέσει καὶ πραότητι τῆς τύχης ἀμείνων καὶ τοῦ γένους Ἑλληνικώτερος. Τούτῳ δὲ λέγουσιν, ὅτε πρῶτον εἰς Ῥώμην ὄντιος ἤχθη, δράκοντα κοιμωμένον περικεπλεγμένον φανῆναι περὶ τὸ πρόσωπον, ἣ γυνὴ δ' ὁμόφυλος οὖσα τοῦ Σπαρτάκου, μαντικὴ δὲ καὶ κάτοχος τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς, ἔφραξε τὸ σημεῖον εἶναι μεγάλης καὶ φοβερᾶς περὶ αὐτὸν εἰς ἀτυχὲς τέλος ἐσομένης δυνάμεως· ἢ καὶ τότε συνῆν αὐτῷ καὶ συνέφρυγε.

15 IX. Καὶ πρῶτον μὲν τοὺς ἐκ Καπύης ἐλθόντας ὡσάμενοι καὶ πολλῶν ὄπλων ἐπιλαβόμενοι πολεμιστηρίων ἄσμενοι ταῦτα μετελάμβανον, ἀπορρίψαντες ὡς ἄτιμα καὶ βάρβαρα τὰ τῶν μονομάχων· ἔπειτα Κλωδίου στρατηγοῦ μετὰ τρισχιλίων πεμφθέντος ἐκ Ῥώμης καὶ πο-
20 λιορκοῦντος αὐτοὺς ἐν ὄρει μίαν ἔχοντι καὶ χαλεπὴν καὶ στενὴν ἄνοδον, ἣν ὁ Κλώδιος ἐφρούρει, τὰ δ' ἄλλα 548 κρημνοὺς ἀποτόμους καὶ λισσάδας, ἄμπελον δὲ πολλὴν ἀγρίαν ἐπιπολῆς πεφυκυῖαν, ἔτεμνον τῶν κλημάτων τὰ χρήσιμα, καὶ συμπλέκοντες ἐξ αὐτῶν κλιμακίδας εὐτό-
25 νους καὶ βαθείας, ὥστ' ἄνωθεν ἀνηρτημένας παρὰ τὸ κρημνωδὲς ἄπτεσθαι τῶν ἐπιπέδων, κατέβαινον ἀσφαλῶς δι' αὐτῶν πλὴν ἑνός. Οὗτος δὲ τῶν ὄπλων ἕνεκα μείνας, ἐπεὶ κατέβησαν, ἤφιει κάτω τὰ ὄπλα καὶ βαλῶν ἅπαντα τελευταῖος ἀπεσώζετο καὶ αὐτός. Ταῦτ' ἡγνόουν
30 οἱ Ῥωμαῖοι· διὸ καὶ περιελθόντες αὐτοὺς ἐξέπληξαν τῷ αἰφνιδίῳ, καὶ φυγῆς γενομένης ἔλαβον τὸ στρατόπεδον.

Και προσεγίνοντο πολλοὶ τῶν αὐτόθι βοτῆρων καὶ ποι-
 μένων αὐτοῖς, πλήκται καὶ ποδώκεις ἄνδρες, ὧν τοὺς
 μὲν ᾧπλιζον, τοῖς δὲ προδρομοῖς καὶ ψιλοῖς ἐχρῶντο.
 Δεύτερος ἐκπέμπεται πρὸς αὐτοὺς στρατηγὸς Πούπλιος
 Βαρῖνος, οὗ πρῶτα μὲν ὑποστρατηγὸν τινα Φούριον 5
 ἔχοντα δισχιλίους στρατιώτας ἐτρέψαντο συμβαλόντες·
 ἔπειτα σύμβουλον αὐτῷ καὶ συνάρχοντα Κοσσίνιοι
 ἀποσταλέντα μετὰ πολλῆς δυνάμεως ἐπιτηρήσας ὁ Σπάρ-
 τακος λουόμενον περὶ Σαλίνας μικρὸν ἐδέησε συναρ-
 πάσαι. Χαλεπῶς δὲ καὶ μόλις ἐκφυγόντος εὐθύς μὲν 10
 ἐκράτησε τῆς ἀποσκευῆς, ἐκ ποδὸς δὲ κατέχων καὶ διώ-
 κων φόνῳ πολλῷ τὸ στρατόπεδον εἶλεν. Ἔπεσε δὲ καὶ
 Κοσσίνιος. Αὐτὸν δὲ τὸν στρατηγὸν ἄλλαις μάχαις πολ-
 λαῖς καταγωνισάμενος, τέλος δὲ τοὺς τε ραβδούχους καὶ
 τὸν ἵππον αὐτοῦ λαβών, ἦδη μὲν μέγας καὶ φοβερός ἦν, 15
 ἐφρόνει δὲ τὰ εἰκότα, καὶ μὴ προσδοκῶν ὑπερβαλέσθαι
 τὴν Ῥωμαίων δύναμιν ἤγεν ἐπὶ τὰς Ἄλπεις τὸν στρατὸν,
 οἰόμενος δεῖν ὑπερβαλόντας αὐτὰς ἐπὶ τὰ οἰκεία χω-
 ρεῖν, τοὺς μὲν εἰς Θράκην, τοὺς δ' εἰς Γαλατίαν. Οἱ δὲ
 πλήθει τε ὄντες ἰσχυροὶ καὶ μέγα φρονοῦντες οὐχ ὑπή- 20
 κουνον, ἀλλ' ἐπόρθουν ἐπιπορευόμενοι τὴν Ἰταλίαν. Οὐκ-
 ἐτ' οὖν τὸ παρ' ἄξιαν καὶ τὸ αἰσχρὸν ἠνώχλει τῆς ἀπο-
 στάσεως τὴν σύγκλητον, ἀλλὰ δὴ διὰ φόβον τε καὶ
 κίνδυνον ὡς πρὸς ἓνα τῶν δυσκολωτάτων πολέμων καὶ
 μεγίστων ἀμφοτέρους ἐξέπεμπον τοὺς ὑπάτους. Ὡν 25
 Γέλλιος μὲν τὸ Γερμανικὸν ὕβρει καὶ φρονήματι τῶν
 Σπαρτακείων ἀποσχισθὲν ἐξαίφνης ἐμπεσὼν ἅπαν διέ-
 φθειρε, Λέντλου δὲ τὸν Σπάρτακον μεγάλους στρατο-
 πέδοις περιλαβόντος ὀρμήσας ὁμόσε καὶ μάχην συνάψας
 ἐκράτησε μὲν τῶν πρεσβευτῶν, ἔλαβε δὲ τὴν ἀποσκευὴν 30
 ἅπασαν. Ὡθουμένῳ δ' αὐτῷ πρὸς τὰς Ἄλπεις Κάσσιος
 ὁ τῆς περὶ Πάδου Γαλατίας στρατηγὸς ἔχων μυρίου

ἀπήντησε· καὶ γενομένης μάχης κρατηθεὶς καὶ πολλοὺς ἀποβαλὼν μόλις αὐτὸς ἐξέφυγε.

Χ. Ταῦθ' ἡ βουλὴ πυθομένη τοὺς μὲν ὑπάτους πρὸς ὀργὴν ἐκέλευσεν ἡσυχίαν ἄγειν, Κράσσου δὲ τοῦ πολέμου στρατηγὸν εἴλετο· καὶ πολλοὶ διὰ δόξαν αὐτῷ καὶ φιλίαν συνεστράτευον τῶν ἐπιφανῶν. Αὐτὸς μὲν οὖν ὑπέμεινε πρὸ τῆς Πικηνίδος ὡς τὸν Σπάρτακου ἐκεῖ φερόμενον δεξιόμενος, Μόμμιον δὲ πρεσβευτὴν ἄγοντα δύο τάγματα κύκλω περιέπεμψεν, ἔπεσθαι κελεύσας τοῖς 10 πολεμίοις, συμπλέεσθαι δὲ μὴ μηδὲ ἀψιμαχεῖν. Ὁ δ' ἅμα τῷ πρῶτον ἐπ' ἐλπίδος γενέσθαι μάχην θέμενος ἠττήθη· καὶ πολλοὶ μὲν ἔπεσον, πολλοὶ δὲ ἄνευ τῶν ὄπλων φεύγοντες ἐσώθησαν. Ὁ δὲ Κράσσος αὐτὸν τε τὸν Μόμμιον ἐδέξατο τραχέως, καὶ τοὺς στρατιώτας ὀπλί- 15 ζων αὐτίς ἐγγυητὰς ἦται τῶν ὄπλων, ὅτι φυλάξουσιν, πεντακοσίους δὲ τοὺς πρώτους, καὶ μάλιστα τοὺς τρέσαντας, εἰς πεντήκοντα διανείμας δεκάδας ἀφ' ἐκάστης ἀπέκτεινεν ἓνα τὸν κλήρω λαχόντα, πάτριόν τι τοῦτο διὰ πολλῶν χρόνων κόλασμα τοῖς στρατιώταις ἐπαγα- 20 γῶν. Καὶ γὰρ αἰσχύνῃ τοῦ θανάτου τῷ τρόπῳ πρόσεστι, καὶ δρᾶται πολλὰ φοικῶδη καὶ σκυθρωπὰ περὶ τὴν κόλασιν ἀπάντων θεωμένων. Οὕτω δ' ἐπιστρέψας τοὺς 549 ἄνδρας ἤγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Ὁ δὲ Σπάρτακος ὑπέξεχώρει διὰ Λευκανίας εἰς τὴν θάλασσαν· ἐν δὲ πορθμῷ 25 ληστρίσι Κιλίσσαις ἐπιτυχῶν ὤρησεν ἄψασθαι Σικελίας καὶ δισχίλλους ἄνδρας ἐμβαλὼν εἰς τὴν νῆσον αὐτίς ἐκζωπυρῆσαι τὸν δουλικὸν ἐκεῖ πόλεμον, οὕτω πολὺν χρόνον ἀπεσβηκότα καὶ μικρῶν πάλιν ὑπεκκαυμάτων δεόμενον. Ὁμολογήσαντες δὲ οἱ Κίλικες αὐτῷ καὶ δῶρα 30 λαβόντες ἐξηπάτησαν καὶ ἀπέπλευσαν. Οὕτω δὲ πάλιν ἀπὸ θαλάσσης ἀναξεύξας ἐκάθισε τὸν στρατὸν εἰς τὴν Ῥηγίνων χερσόνησον. Ἐπελθὼν δ' ὁ Κράσσος, καὶ τοῦ

τόπου τὴν φύσιν ὄρων ὑψηγομένην τὸ δέον, ὥρμησεν ἀποτειχίσαι τὸν ἰσθμὸν, ἅμα καὶ τὴν σχολὴν τῶν στρατιωτῶν ὑφαιρῶν καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν πολεμίων. Μέγα μὲν οὖν ἦν καὶ χαλεπὸν τὸ ἔργον, ἦνυσε δὲ καὶ κατειργάσατο παρὰ δόξαν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, τάφρον ἐμβαλὼν ἐκ 5 θαλάσσης εἰς θάλασσαν διὰ τοῦ ἀνχένος σταδίων τριακοσίων, εὖρος δὲ καὶ βάθος ἴσον πεντεκαίδεκα ποδῶν· ὑπὲρ δὲ τῆς τάφρου τεῖχος ἔστησεν ὕψει καὶ ῥώμῃ θυμαστόν. Ὡν ὁ Σπάρτακος ἠμέλει καὶ κατεφρόνει τὸ πρῶτον· ὡς δὲ τῆς λείας ἐπιλειπούσης προΐεναι βουλό-10 μενος συνείδε τὸν ἀποτειχισμὸν καὶ λαμβάνειν οὐδὲν ἦν ἐκ τῆς χερρονήσου, νύκτα νιφετώδη καὶ πνεῦμά τι χεμέριον παραφυλάξας ἔχωσε τῆς τάφρου μέρος οὐ πολὺ γῆ καὶ ὕλη καὶ κλάδοις δένδρων, ὥστε τῆς στρατιᾶς περαιῶσαι τὸ τρίτον. 15

XI. Ἐφοβήθη μὲν οὖν ὁ Κράσσος, μὴ λάβοι τις ὄρμη τὸν Σπάρτακον ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν, ἐθάρρησε δὲ πολλῶν ἐκ διαφορᾶς ἀποστάντων αὐτοῦ καὶ στρατοπεδευσαμένων καθ' αὐτοὺς ἐπὶ Λευκανίδος λίμνης, ἦν φασὶ τρέπεσθαι διὰ χρόνου γινομένην γλυκεῖαν καὶ αὐ-20 θις ἄλμυρᾶν καὶ ἄποτον. Τούτοις ἐπελθὼν ὁ Κράσσος ἐξέωσε μὲν ἀπὸ τῆς λίμνης, ἀφηρέθη δὲ τὸν φόνον καὶ τὴν δίωξιν αὐτῶν ἐπιφανέντος ὀξέως τοῦ Σπαρτάκου καὶ τὴν φυγὴν ἐπιστήσαντος. Γεγραφῶς δὲ τῇ βουλῇ πρότερον, ὡς χρῆ καὶ Δούκουλλον ἐκ Θράκης καλεῖν 25 καὶ Πομπήϊον ἐξ Ἰβηρίας, μετενόει, καὶ πρὶν ἤκειν ἐκείνους ἔσπευδε διαπράξασθαι τὸν πόλεμον, εἰδὼς ὅτι τοῦ προσγενομένου καὶ βοηθήσαντος, οὐκ αὐτοῦ τὸ κατόρθωμα δόξει. Πρῶτον μὲν οὖν διαγνοὺς τοῖς ἀφεστῶσι καὶ κατ' ἰδίαν στρατευομένοις, ὧν ἀφηγοῦντο Γάϊος 30 Καννίκιος καὶ Κάστος, ἐπιθέσθαι, λόφον τινὰ προκαταληψομένους ἄνδρας ἑξακισχιλλίους ἀπέστειλε, λαυθάνειν

πειρᾶσθαι κελεύσας. Οἱ δ' ἐπειρῶντο μὲν τὴν αἰσθησιν ἀποκρύπτειν τὰ κράνη καταμπέχοντες, ὀφθέντες δ' ὑπὸ
 δυεῖν γυναικῶν προθυομένων τοῖς πολεμίοις ἐκινδύνευσαν, εἰ μὴ Κράσσος ὀξέως ἐπιφανείς μάχην ἔδτετο πασῶν
 5 καρτερωτάτην, ἐν ἣ τριακοσίους ἐπὶ δισχιλλίοις καὶ μυρρίοις καταβαλὼν δύο μόνους εὔρε κατὰ νότου τετραμένους, οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἐστῶτες ἐν τάξει καὶ μαχόμενοι τοῖς Ῥωμαίοις ἀπέθανον. Σπαρτάκῳ δὲ μετὰ τὴν
 τούτων ἤτταν ἀναχωροῦντι πρὸς τὰ ὄρη τὰ Πετηλίνα
 10 Κόντιος τῶν περὶ Κράσσον ἡγεμόνων καὶ Σκρώφας ταμίας ἐξαπτόμενοι παρηκολούθουν. Ἐπιστρέψαντος δὲ γίνεται φυγὴ μεγάλη τῶν Ῥωμαίων, καὶ μόλις τρωθέντα τὸν ταμίαν ἀρπάσαντες ἀπεσώθησαν. Τοῦτο τὸν Σπάρτακον ἀπώλεσε τὸ κατόρθωμα, φρονήματος ἐπιγενομένου
 5 τοῖς δραπέταις. Οὐκέτι γὰρ ἤξιουν φυγομαχεῖν οὐδ' ἐλείδοντο τοῖς ἄρχουσιν, ἀλλ' ἤδη καθ' ὁδὸν ὄντας ἐν τοῖς ὄπλοις περισχόντες ἠνάγκασαν αὐτοὺς ὀπίσω διὰ τῆς Λευκανίας ἄγειν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους, εἰς ταὐτὸ τῷ Κράσσω σπεύδοντες. Ἦδη γὰρ ὁ Πομπήιος προσιῶν ἀπηγ- 550
 20 γέλλετο· καὶ δὴ ἀρχαιρεσιάζοντες ἦσαν οὐκ ὀλίγοι τὴν νίκην ἐκείνῳ τοῦ πολέμου προσήκειν· ἐλθόντα γὰρ εὐθὺς μαχεῖσθαι καὶ καταλύσειν τὸν πόλεμον. Ἐπειγόμενος οὖν διαγωνίσασθαι καὶ παραστρατοπεδεύσας τοῖς πολεμίοις ᾤφρτε τάφρον, πρὸς ἣν ἐκπηδῶντες οἱ δοῦ-
 25 λοι προσεμάχοντο τοῖς ἐργαζομένοις. Ἄσι δὲ πλειόνων ἐκατέρωθεν ἐκβοηθούντων ὁρῶν τὴν ἀνάγκην ὁ Σπάρτακος ἄπαν παρέταξε τὸ στράτευμα. Καὶ πρῶτον μὲν τοῦ ἵππου προσαχθέντος αὐτῷ σπασάμενος τὸ ξίφος καὶ εἰπὼν, ὅτι νικῶν μὲν ἔχοι πολλοὺς ἵππους καὶ καλοὺς
 30 τῶν πολεμίων, ἠττώμενος δὲ οὐ δεῖξαι, κατέσφαξε τὸν ἵππον· ἔπειτα πρὸς Κράσσον αὐτὸν ἀποθούμενος διὰ πολλῶν ὄπλων καὶ τραυμάτων ἐκείνου μὲν οὐκ ἔτυχεν,

ἐκατοντάρχας δὲ δύο συμπεσόντας ἀνείλε. Τέλος δὲ φυγόντων τῶν περὶ αὐτόν, αὐτὸς ἐστῶς καὶ κυκλωθεὶς ὑπὸ πολλῶν ἀμυνόμενος κατεκόπη. Κράσσου δὲ τῆ τύχη χρησαμένου καὶ στρατηγήσαντος ἄριστα καὶ τὸ σῶμα τῷ κινδύνῳ παρασχόντες, ὅμως οὐ διεφυγε τὸ κατόρθωμα 5 τὴν Πομπηίου δόξαν. Οἱ γὰρ δια[φυγόντες ἐμ*]πεσόντες αὐτῷ διεφθάρησαν, ὥστε καὶ γράψαι πρὸς τὴν σύγκλητον, ὅτι μάχη μὲν τοὺς δραπέτας φανερῶ Κράσσος νενίκηκεν, αὐτὸς δὲ τοῦ πολέμου τὴν ἔξιν ἀνήρηκε. Πομπηίος μὲν οὖν ἀπὸ Σερτωρίου καὶ Ἰβηρίας ἐπιφα- 10 νῶς ἐθριάμβευσε, Κράσσος δὲ τὸν μὲν μέγαν θρίαμβον οὐδ' αὐτὸς αἰτεῖν ἐπεχείρησεν, ἐδόκει δὲ καὶ τὸν πεζόν, οὐρανὸν δὲ καλούμενον, ἀγεννῶς καὶ παρ' ἀξίαν ἐπὶ δουλικῷ πολέμῳ θριαμβεῦσαι. Τί δ' οὗτος ἐκείνου διαφέρει, καὶ περὶ τῆς κλήσεως, ἐν τῷ Μαρκέλλου βίῳ γέγραπται. 15

XII. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Πομπηίου αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ὑπατείαν καλουμένου, ἐλπίδας ἔχων ὁ Κράσσος συνάρξιν ὅμως οὐκ ᾤκησε τοῦ Πομπηίου δεηθῆναι. Δεξιόμενος δὲ τὴν χρεῖαν ἀσμένως ἐκείνος (ἐπεθύμει γὰρ ἅμῳς γέ πως αἰεὶ χάριτός τινος ὀφειλέτην λαβεῖν τὸν 20 Κράσσου) ἐσπούδασε προθύμως, καὶ τέλος εἶπεν ἐκκλησιάζων, ὡς οὐκ ἐλάττονα περὶ τοῦ συνάρχοντος ἔξει χάριν ἢ περὶ τῆς ἀρχῆς. Οὐ μὴν ἔμειναν ἐπὶ ταύτης τῆς φιλοφροσύνης εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάντες, ἀλλ' ὀλίγου δεῖν περὶ πάντων διαφερόμενοι καὶ πάντα δυσκολαίνου- 25 τες ἀλλήλοις καὶ φιλονεικοῦντες ἀπολίτευτον καὶ ἄπρακτον αὐτοῖς τὴν ὑπατείαν ἐποίησαν, πλὴν ὅτι Κράσσος Ἡρακλεῖ μεγάλην θυσίαν ποιησάμενος εἰστίασε τὸν δῆμον ἀπὸ μυρίων τραπεζῶν καὶ σίτον ἐμέτρησεν εἰς τρίμηνον. Ἦδη δὲ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς τελευτώσης ἔτυχον μὲν 30 ἐκκλησιάζοντες, ἀνὴρ δὲ τις οὐ τῶν ἐπιφανῶν, ἱππεὺς Ῥωμαίων, ἀγροῖκος δὲ τῷ βίῳ καὶ ἰδιώτης, Ὀνάτιος Αὐ-

ρήλιος, ἀναβάς ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ προσελθὼν ὄψιν διηγείτο κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτῷ γενομένην. „Ὁ γὰρ Ζεὺς“ ἔφη „μοι φανεὶς προσέταξεν εἰς κοινὸν εἰπεῖν, ὅπως μὴ πρότερον περιῦθτε τοὺς ὑπάτους ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἢ φίλους γενέσθαι.“ Ταῦτα λέγοντος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ δήμου διαλλάττεσθαι κελεύοντος ὁ μὲν Πομπήλιος ἡσυχίαν ἤγεν ἐστῶς, ὁ δὲ Κράσσος ἐμβαλὼν τὴν δεξιὰν αὐτῷ πρότερος „Οὐδέν“ εἶπεν „ὦ ἄνδρες, οἶμαι, πολιται, ταπεινὸν πράττειν οὐδ’ ἀνάξιον ἐμαντοῦ καταρχόμενος εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς Πομπήλιον, ὃν ὑμεῖς μήπω γενειῶντα Μέγαν ἀνηγορεύσατε καὶ μήπω μετέχοντι βουλῆς ἐψηφίσασθε θρόναμβον.“

XIII. Ἡ μὲν οὖν ὑπατεία τοῦ Κράσσου ταῦτ’ ἔσχεν ἄξια μνήμης, ἣ δὲ τιμητεία παντάπασιν ἀτελής καὶ 15 ἄπρακτος αὐτῷ διῆλθεν, οὔτε γὰρ βουλῆς ἐξέτασιν οὔθ’ ἱππέων ἐπίσκεψιν οὔτ’ ὑποτίμησιν πολιτῶν ἐποιήσατο, 551 καίτοι συνάρχοντα Ῥωμαίων ἔχοντι τὸν πρῶτον Λουτάτιον Κάτλον. Ἀλλὰ φασιν ἐπὶ δεινὸν ὀρμήσαντι τῷ Κράσσῳ πολίτευμα καὶ βίαιον, Αἴγυπτον ποιεῖν ὑποτε- 20 λῆ Ῥωμαίους, ἀντιβῆναι τὸν Κάτλον ἐρρωμένως· ἐκ δὲ τούτου γενομένης διαφορᾶς ἐκόντας ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν. Ἐν δὲ τοῖς περὶ Κατιλίαν πράγμασι μεγάλοις καὶ μικροῦ δεήσασιν ἀνατρέψαι τὴν Ῥώμην ἤψατο μὲν τις ὑπόνοια τοῦ Κράσσου καὶ προσῆλθεν ἄνθρωπος ὀνομά- 25 ζων ἀπὸ τῆς συνωμοσίας, οὐδεὶς δὲ ἐπίστευσεν. Ὅμως δ’ ὁ Κικέρων ἐν τινι λόγῳ φανερός ἦν Κράσσῳ καὶ Καίσαρι τὴν αἰτίαν προστριβόμενος. Ἀλλ’ οὗτος μὲν ὁ λόγος ἐξεδόθη μετὰ τὴν ἀμφοῖν τελευτήν, ἐν δὲ τῷ Περι ὑπατείας ὁ Κικέρων νύκτωρ φησὶ τὸν Κράσσον ἀφι- 30 κέσθαι πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν κομίζοντα τὰ περὶ τὸν Κατιλίαν ἐξηγουμένην, ὡς ἤδη βεβαιοῦντα τὴν συνωμοσίαν. Ὁ δ’ οὖν Κράσσος αἰεὶ μὲν ἐμίσει τὸν Κικέρωνα

διὰ τοῦτο, τοῦ δὲ βλάπτειν ἀναφανδὸν ἐμποδῶν εἶχε τὸν υἱόν. Ὁ γὰρ Πόπλιος ὢν φιλόλογος καὶ φιλομαθῆς ἐξήρητο τοῦ Κικέρωνος, ὥστε καὶ συμμεταβαλεῖν αὐτῷ τὴν ἐσθῆτα κρινομένῳ καὶ τοὺς ἄλλους νέους ταῦτά ποιοῦντας παρασχεῖν. Τέλος δὲ τὸν πατέρα πείσας φί- 5
λον ἐποίησεν.

XIV. Ὁ δὲ Καίσαρ ὡς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας, παρασκευαζόμενος ὑπατείαν μετιέναι καὶ Κράσσον ὄρων καὶ Πομπήιον αὐθις ἐν διαφοραῖς πρὸς ἀλλήλους ὄντας, οὔτε θατέρου δεηθεὶς ἐβούλετο λαβεῖν ἐχθρὸν τὸν ἔτε- 10
ρον, οὔτε μηδετέρου συνεργοῦντος ἤλπιζε κατορθώσειν. Ἐπραττεν οὖν διαλλαγὰς αὐτοῖς προσκείμενος καὶ δι-
δάσκων, ὡς καταλύοντες ἀλλήλους αὔξουσι Κικέρωνας καὶ Κάτλους καὶ Κάτωνα, ὧν οὐδεὶς λόγος, ἂν ἐκεῖνοι
συνενεγκόντες εἰς ταῦτό τὰς φιλίας καὶ τὰς ἐταιρείας 15
ἐνὶ κράτει καὶ μιᾷ γνώμῃ τὴν πόλιν ἄγωσι. Πείσας δὲ
καὶ διαλλάξας συνήγαγε καὶ συνέστησεν ἐκ τῶν τριῶν
ἰσχὺν ἄμαχον, ἣ κατέλυσε Ῥωμαίων τὴν βουλήν καὶ τὸν
δῆμον, οὐκ ἐκείνους δι' ἀλλήλων μείζονας, ἀλλὰ δι' ἐκε-
νων ἑαυτὸν μέγιστον ἀπεργασάμενος. Εὐθὺς γὰρ ἀρ- 20
θεὶς ὑπ' ἀμφοτέρων ὑπατος ἀπεδείχθη λαμπρῶς. Ἐπα-
τεύοντι δ' αὐτῷ [καλῶς] ψηφισάμενοι στρατευμάτων
ἡγεμονίαν καὶ Γαλατίαν ἐγχειρίσαντες ὥσπερ εἰς ἀκρό-
πολιν κατέστησαν, οἴομενοι καθ' ἡσυχίαν νεμήσεσθαι τὰ
λοιπὰ πρὸς ἀλλήλους ἐκείνῳ βεβαιοῦντες ἣν ἔλαχεν ἀρ- 25
χήν. Πομπήιος μὲν οὖν ὑπὸ φιλαρχίας ἀμέτρον ταῦτ' ἔπραττε·
τῶν δὲ Κράσσου νοσημάτων τὸ ἀρχαῖον ἢ φι-
λοπλουτία καινὸν ἔρωτα προσλαβοῦσα καὶ ζῆλον ἐπι-
ταῖς Καίσαρος ἀριστεταῖς τροπαίων καὶ θριάμβων, οἷς
γε μόνοις ἐλαττοῦσθαι προὔχοντα τοῖς ἄλλοις, αὐτὸν 30
οὐκ ἀνῆκεν οὐδ' ἐλώφησε πρὶν εἰς ὄλεθρον ἀκλεῆ καὶ
δημοσίας συμφορὰς τελευτῆσαι. Καίσαρος γὰρ εἰς Λοῦ-

καν πόλιν ἐκ Γαλατίας καταβάντος ἄλλοι τε πολλοὶ Ῥωμαίων ἀφίκοντο, καὶ Πομπήϊος καὶ Κράσσος ἰδίᾳ συγγενόμενοι πρὸς αὐτὸν ἐγνώσαν ἐγκρατέστερον ἔχεσθαι τῶν πραγμάτων καὶ πᾶσαν ὑφ' ἑαυτοῖς ποιεῖσθαι τὴν ἡγεμονίαν, Καίσαρος μὲν ἐν τοῖς ὄπλοις μένοντος, ἄλλας δὲ ἐπαρχίας καὶ στρατεύματα Πομπήϊου καὶ Κράσσου λαβόντων. Ἐνταῦθα δ' ὁδὸς ἦν μία δευτέρας ὑπατείας αἰτησις· ἦν μετιόντων ἐκείνων ἔδει συμπράττειν Καίσαρα, τοῖς τε φίλοις γράφοντα καὶ τῶν στρατιωτῶν πέμ-
10 ποντα πολλοὺς ἀρχαιρεσιάζοντας.

XV. Ἐπὶ τούτοις οἱ περὶ Κράσσον εἰς Ῥώμην ἐπαυελθόντες εὐθύς ἦσαν ὑποπτοὶ, καὶ πολὺς ἐχώρει διὰ πάντων λόγος οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ γεγονέναι τὴν σύνοδον αὐτῶν. Ἐν δὲ τῇ βουλῇ Μαρκελλίνου καὶ Δομίτιου
15 Πομπήϊου ἐρωτῶντων, εἰ μέτεισιν ὑπατείαν, ἀπεκρίνα- 552
το τυχὸν μὲν μετιέναι, τυχὸν δὲ μὴ μετιέναι· καὶ πάλιν ἐρωτώμενος ἔφη μετιέναι τοῖς δικαίοις πολίταις, μὴ μετιέναι δὲ τοῖς ἀδίκτοις. Τούτου δὲ δόξαντος ὑπερηφάνους ἀποκρίσεις καὶ τετυφωμένας ποιεῖσθαι μετριώτε-
20 ρον ὁ Κράσσος εἶπεν, εἰ τῇ πόλει συμφέρει, μετιέναι τὴν ἀρχήν, εἰ δὲ μὴ, πεπαύσεσθαι. Διὸ καὶ τινες ἐθάρρησαν ὑπατείαν μετελθεῖν, ὧν ἦν καὶ Δομίτιος. Γενομένων δὲ φανερῶν ἐκείνων ἐν ταῖς παραγγελίαις οἱ μὲν ἄλλοι δεισαντες ἀπέστησαν, Δομίτιον δὲ Κάτων οἰκτεῖον
25 ὄντα καὶ φίλον ἐθάρρυνεν ἐγκελευόμενος καὶ παρορμῶν ἔχεσθαι τῆς ἐλπίδος ὡς ὑπερμαχοῦντα τῆς κοινῆς ἐλευθερίας· οὐ γὰρ ὑπατείας Πομπήϊου δεῖσθαι καὶ Κράσσου, ἀλλὰ τυραννίδος, οὐδ' ἀρχῆς αἰτησιν, ἀλλ' ἀρπαγὴν ἐπαρχιῶν καὶ στρατοπέδων εἶναι τὰ πραττόμενα. Ταῦτα
30 δὲ καὶ λέγων οὕτω καὶ φρονῶν ὁ Κάτων μονουοῦ βία προῆγεν εἰς ἀγορὰν τὸν Δομίτιον, καὶ συνίσταντο πολλοὶ πρὸς αὐτούς. Καὶ τὸ θαυμάζον οὐκ ὀλίγον ἦν, „Τί

δὴ δευτέρας οὗτοι χηρῶσιν ὑπατείας; τί δὲ πάλιν μετ' ἀλλήλων; τί δ' οὐ μεθ' ἑτέρων; πολλοὶ δ' εἰσὶν ἄνδρες ἡμῖν οὐκ ἀνάξιοι δῆπου Κράσσω καὶ Πομπηίῳ συνάρχειν. “ Ἐκ τούτου δεισαντες οἱ περὶ Πομπηίου οὐδενὸς ἀπείχοντο τῶν ἀκοσμοτάτων καὶ βιαιοτάτων, ἀλλὰ πρὸς 5 πᾶσι τοῖς ἄλλοις λόχον ὑφέντες τῷ Δομιτίῳ νυκτὸς ἔτι μετὰ τῶν ἄλλων κατερχομένῳ κτείνουσι μὲν τὸν ἀνέχοντα τὸ φῶς πρὸ αὐτοῦ, συντιτρώσκουσι δὲ πολλοὺς, ὧν ἦν καὶ Κάτων. Τρεψάμενοι δὲ καὶ κατακλείσαντες εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνους ἀνηγορεύθησαν ὑπατοὶ· καὶ μετ' 10 οὐ πολὺν χρόνον αὐτοῖς ὄπλοις περισχόντες τὸ βῆμα καὶ τὸν Κάτωνα τῆς ἀγορᾶς ἐκβαλόντες καὶ τινὰς ὑποστάντας ἀποκτείναντες, Καίσαρι μὲν ἄλλην ἐπέδοσαν πενταετίαν τῆς ἀρχῆς, αὐτοῖς δὲ τῶν ἐπαρχιῶν ἐψηφίσαντο Συρίαν καὶ Ἰβηρίας συναμφοτέρας. Κληρουμένων δὲ 15 Συρίαν ἔλαχε Κράσσος, τὰ δ' Ἰβηρικὰ Πομπηίος.

XVI. Ἦν δὲ οὐκ ἀκούσιος ὁ κλῆρος ἅπασιν. Οἷ τε γὰρ πολλοὶ Πομπηίου μὴ μακρὰν εἶναι τῆς πόλεως ἐβούλοντο, καὶ Πομπηίος ἐρῶν τῆς γυναικὸς αὐτόθι τὰ πολλὰ διατρέβειν ἔμελλε, Κράσσος δὲ ὑπὸ χαρᾶς εὐθύς ἐκπε- 20 σόντι τῷ κλήρῳ καταφανῆς ἦν οὐδὲν εὐτύχημα λαμπρότερον ἑαυτῷ γεγονέναι τοῦ παρόντος ἠγούμενος, ὥς μόλις ἐν ἀλλοτρίοις καὶ πολλοῖς ἡσυχίαν ἄγειν, πρὸς δὲ τοὺς συνήθεις πολλὰ κενὰ καὶ μεираκιῶδη λέγειν παρ' ἡλικίαν τὴν ἑαυτοῦ καὶ φύσιν, ἦμιστα κομπαστῆς ἢ σο- 25 βαρὸς τῷ βίῳ γεγονώς. Τότε δ' ἐπηρμένος κομιδῇ καὶ διεφθαρμένος οὐ Συρίαν οὐδὲ Πάρθους ὄρον ἐποιεῖτο τῆς εὐπραξίας, ἀλλ' ὥς παιδιὰν ἀποφανῶν τὰ Λουκούλου πρὸς Τιγράνην καὶ Πομπηίου πρὸς Μιθριδάτην ἄχρι Βακτριῶν καὶ Ἰνδῶν καὶ τῆς ἕξω θαλάσσης ἀνήγευ 30 ἑαυτὸν ταῖς ἐλπίσι. Καίτοι τῷ γραφέντι περὶ τούτων νόμῳ Παρθικὸς πόλεμος οὐ προσῆν. Ἦιδεσαν δὲ πάν-

τες, ὅτι πρὸς τοῦτο Κράσσος ἐπτόηται· καὶ Καίσαρ ἐκ
 Γαλατίας ἔγραψεν αὐτῷ τὴν ὁρμὴν ἐπαινῶν καὶ παρο-
 ξύνων ἐπὶ τὸν πόλεμον. Ἐπεὶ δὲ δημαρχῶν Ἀτήλος
 ἔμελλε πρὸς τὴν ἔξοδον ἐναντιώσεσθαι, καὶ συνίσταντο
 5 πολλοὶ χαλεπαίνοντες, εἴ τις ἀνθρώποις οὐδὲν ἀδικοῦ-
 σιν, ἀλλ' ἐνσπόνδοις πολεμήσων ἄπεισι, δείσας ὁ Κράσ-
 σος ἐδεήθη Πομπήλου παραγενέσθαι καὶ συμπροπέμ-
 ψαι. Μέγα γὰρ ἦν ἐκείνου τὸ πρὸς τὸν ὄχλον ἀξίωμα·
 καὶ τότε παρεσκευασμένους πολλοὺς ἐνίστασθαι καὶ κα-
 10 ταβοᾶν ὀρώμενος πρὸ αὐτοῦ παιδρῶ βλέμματι καὶ προ-
 σῶπῳ κατεπράυνεν ὁ Πομπήλος, ὥσθ' ὑπέκειν σιωπῇ
 δι' αὐτῶν προτοῦσιν. Ὁ δ' Ἀτήλος ἀπαντήσας πρῶτον 553
 μὲν ἀπὸ φωνῆς ἐκώλυε καὶ διεμαρτύρετο μὴ βαδίζειν,
 ἔπειτα τὸν ὑπηρέτην ἐκέλευεν ἀψάμενον τοῦ σώματος
 15 κατέχειν. Ἄλλων δὲ δημάρχων οὐκ ἐώντων, ὁ μὲν ὑπη-
 ρέτης ἀφῆκε τὸν Κράσσον, ὁ δ' Ἀτήλος προδραμῶν ἐπὶ
 τὴν πύλην ἔθηκεν ἐσχαρίδα καιομένην, καὶ τοῦ Κράσ-
 σου γενομένου κατ' αὐτὴν ἐπιθυμιῶν καὶ κατασπένδων
 ἀρὰς ἐπηρᾶτο δεινὰς μὲν αὐτὰς καὶ φορικῶδεις, δεινοὺς
 20 δὲ τινὰς θεοὺς καὶ ἀλλοκότους ἐπ' αὐταῖς καλῶν καὶ
 ὀνομάζων. Ταύτας φασὶ Ῥωμαῖοι τὰς ἀρὰς ἀποθέτους
 καὶ παλαιὰς τοιαύτην ἔχειν δύναμιν, ὡς περιφυγεῖν
 μηδένα τῶν ἐνσχεθέντων αὐταῖς, κακῶς δὲ πράσσειν καὶ
 τὸν χρησάμενον, ὅθεν οὐκ ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν αὐτὰς οὐδ'
 25 ὑπὸ πολλῶν ἀρᾶσθαι. Καὶ τότε οὖν ἐμέμφοντο τὸν
 Ἀτήλου, εἰ δι' ἦν ἐχαλέπαινε τῷ Κράσσῳ πόλιν, εἰς αὐ-
 τὴν ἀρὰς ἀφῆκε καὶ δεισιδαιμονίαν τοσαύτην.

XVII. Ὁ δὲ Κράσσος εἰς Βρεντέσιον ἦλθεν. Ἐτι δ'
 ἀστατούσης χειμῶσι τῆς θαλάσσης οὐ περιέμεινε, ἀλλ'
 30 ἀνήχθη καὶ συχνὰ τῶν πλοίων ἀπέβαλε, τὴν δ' ἄλλην
 ἀναλαβὼν δύναμιν ἠπέιγετο περὶ διὰ Γαλατίας. Εὐ-
 ρῶν δὲ τὸν βασιλέα Δηϊόταρον πάνυ μὲν ὄντα γηραιὸν

ἤδη, κτίζοντα δὲ νέαν πόλιν, ἐπέσκωψεν εἰπών· „ὦ βασιλεῦ, δωδεκάτης ὥρας οἰκοδομεῖν ἄρχη.“ Γελάσας δ' ὁ Γαλάτης· „Ἄλλ' οὐδ' αὐτός“ εἶπεν „ὡς αὐτοκράτορ, ὡς ὄρω, πρωτὶ λίαν ἐπὶ Πάρθους ἐλαύνεις.“ Ἦν δ' ὁ Κράσσος ἐξήκοντα μὲν ἔτη παραλλάττων, πρεσβύτερος δὲ τὴν ὄψιν ἢ καθ' ἡλικίαν. Ἀφικόμενον δ' αὐτὸν ἐδέξατο τὰ πράγματα τῆς ἐλπίδος ἀξίως τὸ πρῶτον. Καὶ γὰρ ἔξευξε ῥαδίως τὸν Εὐφράτην καὶ διήγαγε τὸν στρατὸν ἀσφαλῶς, καὶ πόλεις πολλὰς ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ κατέσχεν ἐκουσίως προσθεμένας. Ἐν μιᾷ δ', ἧς Ἀπολλώνιος ἐτυράννει, στρατιωτῶν ἑκατὸν ἀναιρεθέντων ἐπαγαγὼν τὴν δύναμιν αὐτοῖς καὶ κρατήσας διήρπασε τὰ χρήματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀπέδοτο· Ζηνοδοτίαν ἐκάλουν τὴν πόλιν οἱ Ἕλληνες. Ἐπὶ ταύτης ἀλούσης δεξιόμενος αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῆς στρατιᾶς ἀναγορευθῆναι πολλὴν ὄφλεν αἰσχύνην, καὶ ταπεινὸς ἐφάνη καὶ περὶ τὰ μέλζονα δύσελπις οὕτω πλεονέκτημα μικρὸν ἠγάπηκώς. Ἐμβαλὼν δὲ φρουρὰς ταῖς προσκεχωρηκυῖαις πόλεσιν, ὧν ἀριθμὸς ἦν ἑπτακισχίλιοι πεξοί, χίλιοι δ' ἱππεῖς, ἀνεχώρησεν αὐτὸς ἐν Συρίᾳ διαχειμάσων καὶ δεξιόμενος αὐτόθι τὸν υἱὸν ἦκοντα παρὰ Καίσαρος ἐκ Γαλατίας αὐτόν τε κεκοσμημένον ἀριστείοις καὶ χιλίους ἱππεῖς ἐπιλέκτους ἄγοντα. Τοῦτο πρῶτον ἀμαρτεῖν ἔδοξεν ὁ Κράσσος μετὰ γε τὴν στρατείαν αὐτὴν μέγιστον ἀμάρτημα τῶν γενομένων, ὅτι πρόσω χωρεῖν δεόν ἔχουσαν τε Βαβυλῶνος καὶ Σελευκείας, δυσμενῶν αἰεὶ Πάρθοις πόλεων, χρόνον ἐνέδωκε τοῖς πολεμίοις παρασκευῆς. Ἐπειτα τὰς ἐν Συρίᾳ διατριβὰς ἠτιῶντο χρηματιστικὰς μᾶλλον οὔσας ἢ στρατηγικὰς· οὐ γὰρ ὄπλων ἀριθμὸν ἐξετάζων οὐδὲ γυμνασιῶν ποιούμενος ἀμίλλας, ἀλλὰ προσόδους πόλεων ἐκλογιζόμενος καὶ τὰ χρήματα τῆς ἐν Ἱεραπόλει θεοῦ σταθμοῖς καὶ τρυτάναις μεταχει-

ριζόμενος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐπιγράφων δὲ καὶ δήμοις καὶ δυνάσταις στρατιωτῶν καταλόγους, εἴτ' ἀνιείς ἀργύριον διδόντας ἠδόξει καὶ κατεφρονεῖτο τούτοις. Γίνε-
 5 οὖν μὲν Ἀφροδίτην, οἱ δὲ Ἦραν, οἱ δὲ τὴν ἀρχὰς καὶ σπέρματα πᾶσιν ἐξ ὑγρῶν παρασχούσαν αἰτίαν καὶ φύσιν νομίζουσι καὶ τὴν πάντων εἰς ἀνθρώπους ἀρχὴν ἀγαθῶν καταδείξασαν. Ἐξιόντων γὰρ ἐκ τοῦ ἱεροῦ πρῶτος ἐσφάλῃ κατὰ τὰς πύλας ὁ νεανίας Κράσσος, εἴτ' ἐπ'
 10 αὐτῷ περιπεσὼν ὁ πρεσβύτερος.

554

XVIII. Ἦδη δὲ τὰς δυνάμεις ἐκ τῶν χειμαδίων συναθροίζοντος αὐτοῦ πρέσβεις ἀφίκοντο παρ' Ἀρσάκου βραχύν τινα λόγον κομίζοντες. Ἔφασαν γάρ, εἰ μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων ὁ στρατὸς ἀπέσταλται, πόλεμον ἄσπον-
 15 δον εἶναι καὶ ἀδιάλλακτον, εἰ δὲ τῆς πατρίδος ἀκούσης, ὡς πυνθάνονται, Κράσσος ἰδίων ἔνεκα κερδῶν ὄπλα Πάρθοις ἐπενήνοχε καὶ χώραν κατείληψε, μετριάξειν Ἀρσάκην καὶ τὸ μὲν Κράσσου γῆρας οὐκ εἰσεῖναι, ἀφιέναι δὲ Ῥωμαίοις τοὺς ἄνδρας, οὓς ἔχει φρουρομένους μάλ-
 20 λον ἢ φρουροῦντας. Πρὸς ταῦτα Κράσσου κομπάσαντος, ὡς ἐν Σελευκείᾳ δώσει τὰς ἀποκρίσεις, γελᾶσας ὁ πρεσβύτατος τῶν πρέσβεων Οὐαγλῆς καὶ τῆς χειρὸς ὑπτίας δείξας τὸ μέσον „Ἐντεῦθεν“ εἶπεν „ὦ Κράσσε, φύσσονται τρίχες πρότερον ἢ σὺ ὄψει Σελεύκειαν.“
 25 Οὗτοι μὲν οὖν ἀπήλαννον ὡς βασιλεῖα Ἰρῶδην πολεμητέα φράσσοντες, ἐκ δὲ τῶν πόλεων, ἃς ἐφρούρουν Ῥωμαῖοι τῆς Μεσοποταμίας, παραβόλως τινὲς διεκπεσόντες ἄξια φροντίδων ἀνήγγελλον, αὐτόπται μὲν γεγυνοῦτες τοῦ τε πλήθους τῶν πολεμίων καὶ τῶν ἀγῶνων,
 30 ὧν ἠγωνίσαντο προσμαχόμενοι ταῖς πόλεσιν, οἷα δὲ φιλεῖ πάντα πρὸς τὸ δεινότερον ἐξαγγέλλοντες, ὡς ἄφυκτοι μὲν οἱ ἄνδρες διώκοντες, ἄληπτοι δὲ φεύγοντες,

βέλη δὲ πτηνὰ προθέοντα τῆς ὄψεως καὶ πρὶν ὀφθῆναι τὸν βάλλοντα χωροῦντα διὰ τοῦ προστυχόντος, τῶν δὲ καταφράκτων ὄπλα τὰ μὲν διὰ παντὸς ὠθεισθαι, τὰ δὲ πρὸς μηδὲν ἐνδιδόναι πεποιημένα. Ταῦτα τῶν στρατιωτῶν ἀκούοντων τὸ θράσος ὑπέπιπτε. Πεπεισμένοι 5 γὰρ οὐδὲν Ἀρμενίων διαφέρειν Πάρθους οὐδὲ Καππαδοκῶν, οὓς ἄγων καὶ φέρων Λούκουλλος ἀπέειπε, καὶ τοῦ πολέμου τὸ χαλεπώτατον ἠγούμενοι μακρὰν ὁδὸν ἔσεσθαι καὶ διώξιν ἀνθρώπων εἰς χεῖρας οὐκ ἀφιζομένων, παρ' ἐλπίδας ἀγῶνα καὶ κίνδυνον μέγαν προσεδό- 10 κων, ὥστε καὶ τῶν ἐν τέλει τινὰς οἶεσθαι δεῖν ἐπισχόντα τὸν Κράσσον αὐτίς ὑπὲρ τῶν ὄλων γνώμην προθέσθαι. Τούτων ἦν Κάσσιος ὁ ταμίης. Ἐσυχῆ δὲ παρεδήλου καὶ οἱ μάντις, ὡς αἰὲν πονηρὰ σημεῖα καὶ δυσέκδυτα προφαίνοιτο τῷ Κράσσῳ διὰ τῶν ἱερῶν. Ἄλλ' οὔτε τού- 15 τοις προσεῖχεν οὔτε τοῖς ἑτερόν τι πλήν ἐπέλεγσθαι παραινούσιν.

XIX. Οὐχ ἥμισυ δ' αὐτὸν Ἀρταβάξης ὁ Ἀρμενίων βασιλεὺς ἐπέρωσεν· ἦλθε γὰρ εἰς τὸ στρατόπεδον μεθ' ἑξακισχιλίων ἱππέων. Καὶ οὗτοι μὲν ἐλέγοντο φύλακες 20 καὶ προπομποὶ βασιλέως· ἑτέρους δὲ μυρίους ὑπισχνεῖτο καταφράκτους καὶ τρισμυρίους πεζοὺς οἰκισίτους. Ἐπειθε δὲ Κράσσον ἐμβαλεῖν δι' Ἀρμενίας εἰς τὴν Παρθίαν· οὐ γὰρ μόνον ἐν ἀφθόνοις διάξειν τὴν στρατιὰν αὐτοῦ παρέχοντος, ἀλλὰ καὶ πορεύσεσθαι δι' 25 ἀσφαλείας, ὄρη πολλὰ καὶ λόφους συνεχεῖς καὶ χωρία δύσιππα πρὸς τὴν ἵππον, ἢ μόνη Πάρθων ἀλκή, προβαλλόμενον. Ὁ δὲ τὴν προθυμίαν αὐτοῦ καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς βοηθείας μετρίως ἠγάπησε, βαδιῆσθαι δ' ἔφη διὰ Μεσοποταμίας, ὅπου πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Πω- 30 μαίων ἄνδρας ἀπέλιπεν. Ὁ μὲν οὖν Ἀρμένιος ἐπὶ τούτοις ἀπήλαυσε. Τῷ δὲ Κράσσῳ διαβιβάζοντι τὴν στρα-

- τιὰν κατὰ τὸ Ζεῦγμα πολλὰ μὲν ὑπερφνεῖς βρονταὶ περιερρήγγυνντο, πολλὰ δὲ κατήστραπτεν ἐναντία τῷ στρατῷ, πνεῦμα δὲ νέφει καὶ πρηστῆρι μεμιγμένον ἐρεῖσαν αὐτοῦ κατὰ τῆς σχεδίας ἀνέρρηξε πολλὰ καὶ 5 συνέτριψεν. Ἐβλήθη δὲ καὶ κεραυνοῖς δυσὶν ὁ χῶρος, οὗ στρατοπεδεύειν ἐμελλεν. Ἴππος δὲ τῶν στρατηγικῶν ἐπιφανῶς κεκοσμημένος βία συνεισπάσας τὸν ἠνίοχον εἰς τὸ φεῖθρον ὑποβρύχιος ἠφανίσθη. Λέγεται δὲ καὶ τῶν αἰετῶν ὁ πρῶτος ἀρθεῖς ἀπὸ ταυτομάτου μεταστρα- 555
- 10 φῆναι. Πρὸς δὲ τούτοις συνέπεσε μετὰ τὴν διάβασιν μετρομένοις τὰ ἐπιτήδεια τοῖς στρατιώταις πρῶτα πάντων δοθῆναι φακούς καὶ ἄλας, ἃ νομίζουσι Ῥωμαῖοι πένθιμα καὶ προτιθένται τοῖς νέκυσιν, αὐτοῦ τε Κράσσου δημηγοροῦντος ἐξέπεσε φωνὴ δεινῶς συγχέασα τὸν 15 στρατόν. Ἔφη γὰρ τὸ ζεῦγμα τοῦ ποταμοῦ διαλύειν ὅπως μηδεὶς αὐτῶν ἐπανεῖλθη. Καὶ δέον, ὡς ἦσθετο τοῦ δῆματος τὴν ἀτοπίαν, ἀναλαβεῖν καὶ διασαφῆσαι πρὸς τοὺς ἀποδειλιῶντας τὸ εἰρημένον, ἠμέλησεν ὑπὸ ἀνταδείας. Τέλος δὲ τὸν εἰθισμένον καθαρομὸν ἐσφαγιάζετο, 20 καὶ τὰ σπλάγγνα τοῦ μάντεως αὐτῷ προσδόντος ἐξέβαλε τῶν χειρῶν· ἐφ' ᾧ καὶ μάλιστα δυσχεραίνοντας ἰδὼν τοὺς παρόντας ἐμειδίασε καὶ, „Τιοῦτον“ ἔφη „τὸ γῆρας· ἀλλὰ τῶν γε ὄπλων οὐδὲν ἂν ἐκφύγοι τὰς χεῖρας.“
- 25 XX. Ἐκ τούτου παρὰ τὸν ποταμὸν ἐξήλανθεν ἑπτὰ μὲν ἔχων ὀπλιτῶν τάγματα καὶ τετρακισχιλίων ὀλίγον ἀποδέοντας ἱππεῖς, ψιλούς δὲ τοῖς ἱππεῦσι παραπλησίους. Τῶν δὲ προδρόμων τινὲς ἀπὸ σκοπιᾶς ἐπανεληθόντες ἠγγελλον ἀνθρώπων μὲν ἔρημον εἶναι τὴν χώ- 30 ραν, ἱππων δ' ἐντετυχημέναι πολλῶν ἰχθυσιν οἶον ἐκ μεταβολῆς ὀπίσω διακομένων. Ὅθεν αὐτός τε Κράσσοσ ἐτι μᾶλλον εὐέλπις ἦν, καὶ τοῖς στρατιώταις παντά-

πασι τῶν Πάρθων παρέσθη καταφρονεῖν, ὡς οὐκ ἀφι-
 ξομένων εἰς χεῖρας. Ὅμως δ' οἱ περὶ Κράσσου αὐτίς
 διελέγοντο τῷ Κράσσῳ, καὶ παρήνουν μάλιστα μὲν ἐν
 πόλει τινὶ τῶν φρουρουμένων ἀναλαβεῖν τὴν δύναμιν,
 ἄχρι οὗ τι πύθεται περὶ τῶν πολεμίων βέβαιον, εἰ δὲ 5
 μὴ, χωρεῖν ἐπὶ Σελευκείας παρὰ τὸν ποταμόν· εὐπο-
 ρίαν γὰρ τὰ σιτηγὰ τῆς ἀγορᾶς παρέξειν ἅμα συγκαταί-
 ροντα πρὸς τὸ στρατόπεδον, καὶ φύλακα τοῦ μὴ κυκλω-
 θῆναι τὸν ποταμὸν ἔχοντας ἀπ' ἴσης ἀεὶ πρὸς ἐναντίους
 μαχεῖσθαι τοὺς πολεμίους. 10

XXI. Ταῦτα τοῦ Κράσσου διασκοποῦντος ἔτι καὶ
 βουλευομένου παραγίνεται φύλαρχος Ἀράβων, Ἀριά-
 μνης ὄνομα, δολερὸς καὶ παλίμβολος ἀνὴρ καὶ πάντων,
 ὅσα συνήνεγκεν εἰς ὄλεθρον ἢ τύχη κακά, μέγιστον αὐ-
 τοῖς καὶ τελειότατον γενόμενον· τοῦτον δ' ἤδεσαν ἐνίοι 1:
 τῶν Πομπηΐῳ συνεστρατευμένων ἀπολαύσαντά τι τῆς
 ἐκείνου φιλανθρωπίας καὶ δόξαντα φιλορρώμαιον εἶ-
 ναι· τότε δ' ὑφείτο τῷ Κράσσῳ μετὰ γνώμης τῶν βασι-
 λέως στρατηγῶν, εἰ δύναίτο παρατρέψας αὐτὸν ἀπω-
 τάτω τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν ὑπάρειῶν εἰς πεδίον ἐκβα- 20
 λεῖν ἀχανὲς καὶ περιελαννόμενον. Πάντα γὰρ διενο-
 οῦντο μᾶλλον ἢ κατὰ στόμα προσφέρεσθαι Ῥωμαίοις.
 Ἐλθὼν οὖν πρὸς τὸν Κράσσον ὁ βάρβαρος (ἦν δὲ καὶ
 πιθανὸς εἰπεῖν) Πομπηΐου μὲν ὡς εὐεργέτην ἐπῆναι,
 Κράσσον δὲ τῆς δυνάμεως μακαρίσας ἐμέμφετο τῆς δια- 25
 τριβῆς μέλλοντα καὶ παρασκευαζόμενον, ὥσπερ ὅπλων
 αὐτῷ δεῆσον, οὐ χειρῶν οὐδὲ ποδῶν τῶν ταχίστων ἐπ'
 ἀνθρώπους, οἳ πάλαι ζητοῦσιν ἀρπάσαντες τὰ τιμιώ-
 τατα τῶν χρημάτων καὶ σωμάτων εἰς Σκύθας ἢ Ἴνκα-
 νοὺς ἀναπτέσθαι. „Καίτοι μάχεσθαι μέλλοντας“ ἔφη 30
 „σπεύδειν ἔδει, πρὶν ἅπασαν ἐν ταύτῳ γενέσθαι τὴν
 δύναμιν ἀναδαρσῆσαντος βασιλέως· ἐπεὶ νῦν γε Σου-

ρήνας ὑμῖν προβέβληται καὶ Σιλλάκης ἐφ' αὐτοὺς ἀνα-
 δεξάμενοι τὴν δίωξιν, ὁ δ' οὐδαμῆ φανερός ἐστι. “
 Ταῦτα δὲ ἦν ψευδῆ πάντα. Διχῆ γὰρ εὐθὺς Ἰρῶδης
 διελὼν τὴν δύναμιν αὐτὸς μὲν Ἀρμενίαν ἐπόρθει τιν-
 5 νύμενος Ἀρταουάσδην, Σουρήναν δ' ἀφῆκεν ἐπὶ Ῥω-
 μαίους, οὐχ ὑπερφροσύνη χρώμενος, ὡς ἐνιοὶ φασιν·
 οὐ γὰρ ἦν τοῦ αὐτοῦ Κράσσον μὲν ἀπαξιούν ἀνταγωνι-
 στήν, ἄνδρα Ῥωμαίων πρῶτον, Ἀρταουάσδη δὲ προσπο- 556
 λεμῆν καὶ ταῖς Ἀρμενίων ἐπιόντα κώμας ἐξαιρεῖν,
 10 ἀλλὰ καὶ πάνυ δοκεῖ καταδείσας τὸν κίνδυνον αὐτὸς
 μὲν ἐφεδρεύειν καὶ καταδοκεῖν τὸ μέλλον, Σουρήναν
 δὲ προκαθεῖναι πειρασόμενον μάχης καὶ περιέλεγοντα
 τοὺς πολεμίους. Οὐδὲ γὰρ ἦν τῶν τυχόντων ὁ Σουρή-
 νας, ἀλλὰ πλούτῳ μὲν καὶ γένει καὶ δόξῃ μετὰ βασιλέα
 15 δεύτερος, ἀνδρεία δὲ καὶ δεινότητι τῶν καθ' αὐτὸν ἐν
 Πάρθοις πρῶτος, ἔτι δὲ μεγέθει καὶ κάλλει σώματος ὡς
 οὐδεὶς ἕτερος. Ἐξήλαυνε δὲ καθ' ἑαυτὸν ἀεὶ χιλίαις
 σκενοφορούμενος καμήλοις, καὶ διακοσίας ἀπήνας ἐπή-
 γετο παλλακίδων, ἵππεις δὲ κατάφρακτοι χίλιοι, πλειό-
 20 νες δὲ τῶν κούφων παρέπεμπον, εἶχε δὲ τοὺς σύμπαν-
 τας ἵππεις ὁμοῦ πελάτας τε καὶ δούλους μυρίων οὐκ
 ἀποδέοντας. Κατὰ γένος μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς ἐκέκτητο βα-
 σιλεὶ γενομένῳ Πάρθων ἐπιτιθέναι τὸ διάδημα πρῶτος,
 Ἰρῶδην δὲ τοῦτον αὐτὸν ἐξεληλαμένον εἰς Πάρθους
 25 κατήγαγε, καὶ Σελεύκειαν αὐτῷ τὴν μεγάλην εἶλε πρῶ-
 τος ἐπιβάς τοῦ τείχους καὶ τρεψάμενος ἰδίᾳ χειρὶ τοὺς
 ἀντιστάνας. Οὓπω δὲ γεγωναὶς ἔτη τριάκοντα κατ'
 ἐκείνον τὸν χρόνον εὐβουλίας καὶ συνέσεως δόξαν εἶχε
 μεγίστην, οἷς οὐχ ἦμιστα καὶ τὸν Κράσσον ἐσφηλε, διὰ
 30 θάρσος καὶ φρόνημα πρῶτον, εἶτα ὑπὸ δέους καὶ συμ-
 φορῶν ταῖς ἀπάταις εὐχείρωτον γενόμενον.

XXII. Τότ' οὖν ὁ βάρβαρος, ὡς ἐπεισεν αὐτόν, ἀπο-

σπάσας τοῦ ποταμοῦ διὰ μέσων ἤγε τῶν πεδίων ὁδὸν ἐπιεικῆ καὶ κούφην τὸ πρῶτον, εἶτα μοχθηράν, ἄμμου βαθείας ὑποδεχομένης καὶ πεδίων ἀδένδρων καὶ ἀνύδρων καὶ πρὸς οὐδὲν οὐδαμῆ πέρας ἐφικτὸν αἰσθήσει πανομένων, ὥστε μὴ μόνον δίψει καὶ χαλεπότητι τῆς 5 πορείας ἀπαγορεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ὕψεως ἀπαρμύθητον ἀθυμίαν παρέχειν οὐ φυτὸν ὄρωσιν, οὐ ρεῖθρον, οὐ προβολὴν ὄρους καθιέντος, οὐ πόαν διαβλαστάνουσαν, ἀλλ' ἀτεχνῶς πελάγιόν τι χεῦμα θινῶν τινων ἐρήμων περιεχόντων τὸν στρατόν. Ἦν μὲν οὖν καὶ 10 ἀπὸ τούτων ὁ δόλος ὑποπτος· ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ Ἀρταουάσδου τοῦ Ἀρμενίου παρῆσαν ἄγγελοι φράζοντες, ὡς πολλῶ συνέχοιτο πολέμῳ ῥυέντος ἐπ' αὐτὸν Ἰρῶδου, καὶ πέμπειν μὲν ἐκεῖνῳ βοήθειαν οὐ δύναται, παραινεὶ δὲ Κράσσω μάλιστα μὲν ἐκεῖ τραπέσθαι καὶ γενόμενου 15 μετ' Ἀρμενίων ὁμοῦ διαγωνίσασθαι πρὸς τὸν Ἰρῶδην, εἰ δὲ μὴ, πορεύεσθαι καὶ στρατοπεδεύειν αἰεὶ τὰ ἱππασίμα φεύγοντα καὶ προσχωροῦντα τοῖς ὄρεινοις, Κράσσος μὲν οὐδὲν ἀντιγράψας ὑπ' ὀργῆς καὶ σκαιότητος ἀπεκρίνατο νῦν μὲν Ἀρμενίοις μὴ σχολάζειν, αὐτίς δ' 20 ἀφίξεσθαι δίκην ἐπιθήσων Ἀρταουάσδῃ τῆς προδοσίας. Οἱ δὲ περὶ Κάσσιον αὐτίς ἠγανάκτου, καὶ Κράσσου μὲν ἀχθόμενον αὐτοῖς ἐπαύσαντο νουθετοῦντες, ἰδίᾳ δὲ τὸν βάρβαρον ἐλοιδόρου· „Τίς σε δαίμων πονηρός, ὦ κάκιστε ἀνθρώπων, ἤγαγε πρὸς ἡμᾶς; τίσι δὲ φαρμάκοις 25 καὶ γοητείαις ἐπεισας Κράσσον εἰς ἐρημίαν ἀχανῆ καὶ βύθιον ἐκχέαντα τὴν στρατιὰν ὁδὸν ὀδεύειν Νομάδι ληστάρχη μᾶλλον ἢ Ῥωμαίων ἀντοκράτορι προσήκουσαν;“ Ὁ δὲ βάρβαρος ἀνὴρ ὦν ποικίλος ἐκείνους μὲν ὑποπίπτων ἐθάρρυνε καὶ παρεκάλει μικρὸν ἔτι καρτερῆσαι, 30 τοὺς δὲ στρατιώτας ἅμα συμπαραθέων καὶ παραβοηθῶν ἐπέσκωπτε μετὰ γέλωτος· „Ἰμεῖς δὲ διὰ Καμπανίας

ὁδεύειν ὄπισθε κρήνας καὶ νάματα καὶ σκιὰς καὶ λου-
 τρὰ δηλαδὴ καὶ πανδοκεία ποθοῦντες; οὐ μέμνησθε δὲ
 τὴν Ἀράβων διεξιόντες καὶ Ἀσσυρίων μεθορίαν;“
 Οὕτω μὲν ὁ βάρβαρος διεπαιδαγώγησε τοὺς Ῥωμαί-
 5 οὺς, καὶ πρὶν ἢ γενέσθαι φανερός ἐξαπατῶν ἀρίππευ-
 σεν, οὐ λαθῶν τὸν Κράσσον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο πείσας, ὡς 557
 ὑπεργάσεται καὶ διαταράξει τὰ τῶν πολεμίων.

XXIII. Λέγεται δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τὸν Κράσσον
 οὐχ ὥσπερ ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίων στρατηγοῖς ἐν φοινικίδι
 10 προελθεῖν, ἀλλ’ ἐν ἱματίῳ μέλανι, καὶ τοῦτο μὲν εὐ-
 θὺς ἀλλάξαι προνοήσαντα, τῶν δὲ σημαιῶν ἐνίας μόλις
 ὥσπερ πεπηγυίας πολλὰ παθόντας ἀνελέσθαι τοὺς φέ-
 ροντας. Ὡν ὁ Κράσσος καταγελαῶν ἐπετάχυνε τὴν πο-
 ρεῖαν, προσβιαζόμενος ἀκολουθεῖν τὴν φάλαγγα τοῖς
 15 ἱππεῦσι, πρὶν γε δὴ τῶν ἐπὶ κατασκοπὴν ἀποσταλέν-
 των ὀλίγοι προσπελάσαντες ἀπήγγειλαν ἀπολωλέναι
 τοὺς ἄλλους ὑπὸ τῶν πολεμίων, αὐτοὺς δὲ μόλις ἐκ-
 φυγεῖν, ἐπιέναι δὲ μαχουμένους πλήθει πολλῷ καὶ
 θάρσει τοὺς ἄνδρας. Ἄπαντες μὲν οὖν ἐθορυβήθησαν,
 20 ὁ δὲ Κράσσος ἐξεπλάγη παντάπασι καὶ διὰ σπουδῆς οὐ
 πάνυ καθεστηκῶς παρέταττε, πρῶτον μὲν, ὡς οἱ περὶ
 Κάσσιον ἤξιουν, ἀραιὰν τὴν φάλαγγα τῶν ὀπλιτῶν
 ἐπὶ πλεῖστον ἀνάγων τοῦ πεδίου πρὸς τὰς κυκλώσεις,
 τοὺς δ’ ἱππεῖς διανέμων τοῖς κέρασιν· ἔπειτα μετέδοξε,
 25 καὶ συναγαγὼν ἀμφίστομον ἐποίησε καὶ βαθὺ πλινθίον
 ἐν δώδεκα σπείραις προερχομένης τῶν πλευρῶν ἐκά-
 στης. Παρὰ δὲ σπείραν ἑλὴν ἱππέων ἔταξεν, ὡς μηδὲν
 ἔχοι μέρος ἐνδεὲς ἱππικῆς βοηθείας, ἀλλὰ πανταχόθεν
 ὁμαλῶς προσφέροίτο πεφραγμένος. Τῶν δὲ κεράτων τὸ
 30 μὲν Κασσίῳ, τὸ δὲ τῷ νέφῳ Κράσσῳ παρέδωκεν, αὐτὸς
 δ’ εἰς μέσον κατέστη. Καὶ προάγοντες οὕτως ἐπὶ φει-
 θρον ἦλθον ὃ καλεῖται Βάλισσος, οὐ πολὺ μὲν ἄλλως

οὐδὲ ἄφθονον, ἀσμένους δὲ τότε τοῖς στρατιώταις φανέν
 ἐν ἀνχμῷ καὶ κανύματι καὶ παρὰ τὴν ἄλλην ἐπίπονον
 καὶ ἄνυδρον πορείαν. Οἱ μὲν οὖν πλείστοι τῶν ἡγεμό-
 νων ᾤοντο δεῖν ἐνταῦθα κατανλισαμένους καὶ νυκτε-
 ρεύσαντας καὶ πυθομένους, ἐφ' ὅσον οἶόν τε, πλῆθος 5
 καὶ τάξιν τῶν πολεμίων, ἅμ' ἡμέρα χωρεῖν ἐπ' αὐτούς.
 Κράσσος δὲ τῷ παιδί καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἱππεῦσιν
 ἐγκελευομένοις ἄγειν καὶ συνάπτειν ἐπαρθεῖς ἐκέλευ-
 σεν ἐστῶτας ἐν τάξει φαγεῖν καὶ πιεῖν τοὺς δεομένους.
 Καὶ πρὶν ἢ τοῦτο διὰ πάντων γενέσθαι καλῶς, ἤγρευ οὐ 10
 σκέδην οὐδ' ὡς ἐπὶ μάχην διαναπαύων, ἀλλ' ὄξεϊα καὶ
 συντόνῳ χρώμενος τῇ πορείᾳ μέχρι οὐ κατώφθησαν οἱ
 πολέμιοι, παρὰ δόξαν οὔτε πολλοὶ φανέντες οὔτε σοβαροὶ
 τοῖς Ῥωμαίοις. Τὸ μὲν γὰρ πλῆθος ὑπέστειλε τοῖς προ-
 τάκτοις Σουρήνας, τὴν δὲ λαμπρότητα κατέκρυβε τῶν 15
 ὀπλων ἱμάτια καὶ διφθέρας προτοχέσθαι κελεύσας. Ὡς
 δ' ἐγγὺς ἐγένοντο καὶ σημεῖον ἦρθη παρὰ τοῦ στρατη-
 γοῦ, πρῶτον μὲν ἐπίμπλαντο φθογγῆς βαρείας καὶ
 βρόμου φρικώδους τὸ πεδίον. Πάρθοι γὰρ οὐ κέρασιν
 οὐδὲ σάλπιγγιν ἐποτρύνουσιν ἑαυτοὺς εἰς μάχην, ἀλλὰ 20
 ῥόπτρα βυρσοπαγῆ καὶ κοῖλα περιτείναντες ἡχείοις χαλ-
 κοῖς ἅμα πολλαχόθεν ἐπιδουποῦσι, τὰ δὲ φθέγγεται
 βύθιδιόν τι καὶ δεινόν, ὠρυγῆ θηριώδει καὶ τραχύτητι
 βροντῆς μεμιγμένον, εὖ πως συνεωρακότες, ὅτι τῶν
 αἰσθητηρίων ἀκοή ταρακτικώτατόν ἐστι τῆς ψυχῆς καὶ 25
 τὰ περὶ ταύτην πάθη τάχιστα κινεῖ καὶ μάλιστα ἐξίστησι
 τὴν διάνοιαν.

XXIV. Ἐκπεληγμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων διὰ τὸν
 ἦχον ἐξαίφνης τὰ προκαλύμματα τῶν ὀπλων καταβα-
 λόντες ᾤφθησαν αὐτοὶ τε φλογοειδεῖς κρᾶνεσι καὶ θώ- 30
 ραξι, τοῦ Μαργιανοῦ σιδήρου στίλβοντος ὄξυ καὶ περι-
 λαμπές, οἱ δ' ἵπποι καταπεφραγμένοι χαλκοῖς καὶ σιδη-

ροῖς σκεπάσμασιν, ὁ δὲ Σουρήνας μέγιστος καὶ κάλ-
 λιστος αὐτός, τῇ δὲ κατ' ἀνδρείαν δόξῃ τὴν θηλύτητα
 τοῦ κάλλους οὐκ ἰσικῶς, ἀλλὰ Μηδικώτερον ἐσκευα-
 σμένος ἐντρίμμασι προσώπου καὶ κόμης διακρίσει, τῶν
 5 ἄλλων Πάρθων ἔτι Σκυθικῶς ἐπὶ τὸ φοβερὸν τῶν ἀνα- 558
 σίλλων κομώντων. Καὶ πρῶτον μὲν διανοοῦντο τοῖς
 κοντοῖς εἰσελαύνοντες ᾧθεῖν καὶ βιάζεσθαι τοὺς προ-
 τάκτους· ὡς δ' ἐώρων τό τε βάθος τοῦ συνασπισμοῦ
 καὶ τῶν ἀνδρῶν τὸ μόνιμον καὶ παρεστηκός, ἀνῆγον
 10 ὀπίσω καὶ σκίδνασθαι δοκοῦντες ἅμα καὶ διαλύειν τὴν
 τάξιν ἐλάνθανον ἐν κύκλῳ περιβάλλοντες τὸ πλινθίου
 αὐτῶν. Κράσσου δὲ τοὺς ψιλοὺς ἐκδραμεῖν κελύσαν-
 τος οὗτοι μὲν οὐ πολὺ προῆλθον, ἀλλὰ πολλοῖς τοξεύ-
 μασιν ἐντυχόντες ταχὺ καὶ συμπαρέντες αὐθις ἐνε-
 15 δύνοντο τοῖς ὀπλίταις, καὶ παρεῖχον ἀκοσμίας ἀρχὴν καὶ
 δέους ὀρῶσι τὸν τόνον τῶν ὀιστῶν καὶ τὴν φάμην ὄπλα
 τε δηγνύντων καὶ διὰ παντὸς φερομένων ὁμοίως ἀντι-
 τύπου καὶ μαλακοῦ στεγάσματος. Οἱ δὲ Πάρθοι δια-
 στάντες ἐκ μήκους ἤρξαντο τοξεύειν ἅμα πανταχόθεν,
 20 οὐ τὴν ἀκριβῆ τοξείαν (ἢ γὰρ συνέχεια καὶ πυκνότης
 τῶν Ῥωμαίων οὐδὲ τῷ βουλομένῳ διαμαρτάνειν ἀνδρὸς
 παρεῖχεν), εὐτόνους δὲ τὰς πληγὰς καὶ βιαίους διδόντες
 ἀπὸ τόξων κραταιῶν καὶ μεγάλων καὶ τῇ σκολιότητι τῆς
 καμπῆς ἠναγκασμένου τὸ βέλος ἀποστελλόντων. Ἦν
 25 οὖν αὐτόθεν ἤδη μοχθηρὰ τὰ Ῥωμαίων· καὶ γὰρ μέ-
 νοντες ἐν τάξει συνετιτρώσκοντο, καὶ χωρεῖν ὁμοίως πει-
 ρώμενοι τοῦ μὲν ποιεῖν ἴσον ἀπειχον, ὁμοίως δ' ἔπασχον.
 Ἰπέφρευγον γὰρ ἅμα βάλλοντες οἱ Πάρθοι, καὶ τοῦτο
 κράτιστα ποιοῦσι μετὰ Σκύθας· καὶ σοφώτατόν ἐστιν
 30 ἀμυνομένους ἔτι σώζεσθαι καὶ τῆς φυγῆς ἀφαιρεῖν τὸ
 αἰσχρὸν.

XXV. Ἄχρι μὲν οὖν ἤλιπον αὐτοὺς ἐκχεαμένους

τὰ βέλη σχήσεσθαι μάχης ἢ συνάψειν εἰς χεῖρας ἐκαρ-
 τέρου· ὡς δ' ἔγνωσαν, ὅτι πολλαὶ κάμηλοι παρεστάσι
 τοξευμάτων πλήρεις, ἀφ' ὧν περιελαύνοντες οἱ πρῶτοι
 λαμβάνουσιν, οὐδὲν κέρας ὄρων ὁ Κράσσος ἠθύμει, καὶ
 σκοπεῖν ἐκέλευεν ἀγγέλους πέμψας πρὸς τὸν υἱόν, ὅπως 5
 προσμιῖξαι βιάσεται τοῖς ἐναντίοις πρὶν ἢ κυκλωθῆναι·
 μάλιστα γὰρ ἐκείνῳ προσέπιπτον καὶ περιῖπτενον τὸ
 κέρας ὡς κατὰ νώτου γενησόμενοι. Λαβὼν οὖν ὁ νεα-
 νίας ἰππεῖς τε χιλίους τριακοσίους, ὧν οἱ χίλιοι παρὰ
 Καίσαρος ἦσαν, καὶ τοξότας πεντακοσίους καὶ τῶν ἐγ- 10
 ριστα θυρεοφόρων ὄντων σπείρας συνήγαγεν εἰς ἐμβο-
 λήν. Τῶν δὲ Πάρθων οἱ περιελαύνοντες, εἴτε τέλμασιν
 ἐντυχόντες, ὡς ἐνιοὶ φασιν, εἴτε λαβεῖν τὸν Κράσσον
 ἀπατάτω τοῦ πατρὸς στρατηγοῦντες, ὀπίσω στρέψαντες
 ἐδίωκον. Ὁ δὲ βοήσας, ὡς οὐ μένουσιν οἱ ἄνδρες, 15
 ἤλαυνε, καὶ σὺν αὐτῷ Κηνσωρῖνός τε καὶ Μεγάβακχος,
 ὁ μὲν εὐψυχία καὶ βῶμῃ διαφέρων, Κηνσωρῖνος δὲ
 βουλευτικὸν ἔχων ἀξίωμα καὶ δεινὸς εἶπειν, ἑταῖροι δὲ
 Κράσσου καὶ παραπλήσιοι καθ' ἡλικίαν. Ἐπισπομένων
 δὲ τῶν ἰππέων οὐδὲ τὸ πεζὸν ἀπελείπετο προθυμία καὶ 20
 χαρὰ τῆς ἐλπίδος· νικᾶν γὰρ ᾤοντο καὶ διώκειν, ἄχρῳ
 οὐ πολὺ προελθόντες ἤσθοντο τὴν ἀπάτην, μεταβαλ-
 λομένων ἅμα τῶν φεύγειν δοκούντων καὶ πλειόνων ἄλ-
 λων ἐπιφερομένων. Ἐνταῦθα ἔστησαν, οἰόμενοι συνά-
 ψειν αὐτοῖς εἰς χεῖρας ὀλίγοις οὔσι τοὺς πολεμίους. Οἱ 25
 δὲ τοὺς καταφράκτους προτάξαντες ἐναντίους τοῖς Ῥω-
 μαίοις, τὴν δ' ἄλλην ἰπποῦ ἄτακτον περὶ αὐτοὺς ἐλαύν-
 οντες, καὶ συνταράττοντες τὸ πεδίον, ἀνίστασαν ἐκ βυ-
 θοῦ θύνας ἄμμου κονιορτὸν ἐπαγούσας ἄπλετον, ὡς
 μήτε διορᾶν φάδιως μήτε φθέγγεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, 30
 εἰλουμένους δὲ ἐν ὀλίγῳ καὶ συμπιπτοντας ἀλλήλοις
 βάλλεσθαι καὶ ἀποθνήσκειν οὐ φάδιον οὐδ' ὄξυν θά-

νατον, ἀλλ' ὑπὸ σπασμοῦ καὶ ὀδύνης δυσανασχετοῦντας
 καὶ κυλινδουμένους περὶ τοῖς ὀίστοις ἐναποθραύειν τοῖς
 τραύμασι, βία τε πειρωμένους ἐξέλκειν ἠγκιστρωμένας 559
 ἀκίδας καὶ δεδυκυίας διὰ φλεβῶν καὶ νεύρων προσα-
 5 ναρρηγνύειν καὶ λυμαίνεσθαι σφᾶς αὐτούς. Οὕτω δὲ
 πολλῶν ἀποθνησκόντων ἄπρακτοι καὶ οἱ ζῶντες ἦσαν
 πρὸς ἀλκὴν· καὶ τοῦ Ποπλίου παρακαλοῦντος ἐμβαλεῖν
 εἰς τὴν κατάπρακτον, ἐπεδείκνυσαν ἑαυτῶν χεῖράς τε
 θυρεοῖς συμπεπερονημένας καὶ πόδας διαμπᾶξ προσε-
 10 ληλαμένους πρὸς τοῦδαφος, ὥστε καὶ πρὸς φυγὴν ἀμη-
 χάνους εἶναι καὶ πρὸς ἄμυναν. Αὐτὸς οὖν τοὺς ἵππεις
 παρορμήσας προσέβαλε μὲν ἐρρωμένως καὶ συνῆψε τοῖς
 ἀνδράσιν, ἣν δὲ ἄνισος ἐν τε ταῖς πληγαῖς καὶ τῷ φυ-
 λάττεσθαι, παίων μὲν ἀσθενέσι καὶ μικροῖς δορατίοις
 15 θώρακας ὤμοβύρσους καὶ σιδηροῦς, παιόμενος δὲ κον-
 τοῖς εἰς εὐσταλῆ καὶ γυμνὰ σώματα τῶν Γαλατῶν· τού-
 τοις γὰρ ἐθάρρει μάλιστα, καὶ μετὰ τούτων ἔργα θαν-
 μαστὰ διεπράττετο. Τῶν τε γὰρ κοντῶν ἐπελαμβάνοντο,
 καὶ συμπλεκόμενοι τοὺς ἄνδρας ἀπὸ τῶν ἵππων ἐώθουν
 20 τῇ βαρύντητι τοῦ ὀπλισμοῦ δυσκινήτους ὄντας, πολλοὶ
 δὲ τοὺς ἑαυτῶν ἀπολείποντες ἵππους καὶ ὑποδύομενοι
 τοῖς ἐκείνων ἔτυπτον εἰς τὰς γαστέρας· οἱ δ' ἀνεσκίρ-
 των ὑπ' ὀδύνης, καὶ συμπατοῦντες ἐν ταύτῳ τοὺς ἐπι-
 βάτας καὶ τοὺς πολεμίους ἀναπεφυρμένους ἀπέθνη-
 25 σκον. Ἐπίεξε δὲ τοὺς Γαλάτας μάλιστα τό τε θάλλπος
 καὶ τὸ δίψος, ἀμφοτέρων ἀήθεις ὄντας· καὶ τῶν ἵππων
 ἀπολώλεισαν οἱ πλεῖστοι πρὸς ἐναντίους ἐλαυνόμενοι
 τοὺς κοντούς. Ἐβιάσθησαν οὖν ἀναχωρῆσαι πρὸς τοὺς
 ὀπίστας, ἔχοντες τὸν Πόπλιον ὑπὸ τραυμάτων ἤδη κα-
 30 κῶς διακεείμενον. Ἰδόντες δὲ θίνα βουνώδη πλησίον
 ἐχώρον ἐπ' αὐτήν, καὶ τοὺς μὲν ἵππους ἐν μέσῳ κατέ-
 δησαν, ἐξώθεν δὲ τοῖς θυρεοῖς συγκλείσαντες ᾤοντο

φᾶον ἀμυνεῖσθαι τοὺς βαρβάρους. Ἀπέβαινε δὲ τοῦ-
 ναντίον. Ἐν μὲν γὰρ τῷ ὀμαλῷ τοῖς ὕπισθεν ἀμῶς γέ-
 πως παρέχουσι οἱ πρότακτοι ῥαστώνην, ἐκεῖ δ' ἄλλον
 ὑπὲρ ἄλλον διὰ τὴν ἀνωμαλίαν ἀνέχοντος τοῦ χωρίου
 καὶ μᾶλλον ἀεὶ τὸν κατόπιν ἐξαίροντος οὐδὲν ἦν τὸ δια-
 φεῦγον, ἀλλ' ἐβάλλοντο πάντες ὀμαλῶς ὀδυρόμενοι τὴν
 ἀκλεῆ καὶ ἄπρακτον αὐτῶν τελευτήν. Ἦσαν δὲ περὶ
 τὸν Πόπλιον ἄνδρες Ἕλληνες δύο τῶν αὐτόθι κατοι-
 κούντων ἐν Κάρραις, Ἰερώνυμος καὶ Νικόμαχος, οἱ
 συνέπειδον αὐτὸν ὑπεξελεῖν μετ' αὐτῶν καὶ διαφεύ-
 γειν εἰς Ἴχνας, πόλιν ἠρημένην τὰ Ῥωμαίων καὶ οὐ
 μακρὰν οὔσαν. Ὁ δὲ φήσας οὐδένα δεινὸν οὕτως ἔσε-
 σθαι θάνατον, ὃν φοβηθεὶς Πόπλιος ἀπολείψει τοὺς
 ἀπολλυμένους δι' αὐτόν, ἐκείνους μὲν ἐκέλευσε σώζε-
 σθαι καὶ δεξιωσάμενος ἀπέλυσεν, αὐτὸς δὲ τῇ χειρὶ 15
 χρῆσασθαι μὴ δυνάμενος (διελήλατο γὰρ βέλει), τὸν
 ὑπασπιστὴν ἐκέλευσε πατάξαι τῷ ἕξιφι παρασχῶν τὸ
 πλευρόν. Ὁμοίως δὲ καὶ Κηνσωρίνον ἀποθανεῖν λέ-
 γουσι. Μεγάβακχος δ' αὐτὸς αὐτὸν διεχρήσατο καὶ τῶν
 ἄλλων οἱ δοκιμώτατοι. Τοὺς δ' ὑπολελειμμένους ἀνα-
 βαίνοντες οἱ Πάρθοι τοῖς κοντοῖς διήλανον μαχομέ-
 νους· ζῶντας δ' οὐ πλείονας ἀλῶναι φασὶ πεντακοσίων.
 Τὰς δὲ κεφαλὰς τῶν περὶ τὸν Πόπλιον ἀποκόψαντες
 ἤλανον εὐθύς ἐπὶ τὸν Κράσσον.

XXVI. Εἶχε δὲ τὰ κατ' αὐτὸν οὕτως. Ὡς ἐκέλευσε 25
 τὸν υἱὸν ἐμβαλεῖν τοῖς Πάρθοις καὶ τις ἠγγειλεν αὐτῷ
 μακρὰν τροπὴν εἶναι καὶ διώξιν ἰσχυρὰν τῶν πολεμίων,
 ἐώρα δὲ καὶ τοὺς καθ' αὐτὸν οὐκέτι προσκειμένους
 ὁμοίως (ἐκεῖ γὰρ ἐρρῆσαν οἱ πλείστοι), μικρὸν ἀνε-
 θάρρησε, καὶ συναγαγὼν ὑπέστειλεν ἐν χωρίοις προσ-
 30
 ἄντεσι τὸν στρατόν, ἀντίκα προσδοκῶν τὸν υἱὸν ἐπανή-
 ξειν ἀπὸ τῆς διώξεως. Τῶν δὲ πεμφθέντων ὑπὸ τοῦ

Ποπλίου πρὸς αὐτόν, ὡς ἐκινδύνευεν, οἱ μὲν πρῶτοι
 διεφθάρησαν ἐμπροσθέντες εἰς τοὺς βαρβάρους, οἱ δ'
 ὕστεροι μόγις διαφυγόντες ἀπήγγελλον οἴχεσθαι τὸν
 Πόπλιον, εἰ μὴ ταχεῖα καὶ πολλὴ βοήθεια παρ' ἐκείνου 560
 5 γένοιτο. Τὸν δὲ Κράσσον ἅμα πολλὰ πάθη κατέσχε·
 καὶ λογισμῶ μὲν οὐδὲν ἔτι τῶν πραγμάτων ἑώρα, φόβῳ
 δὲ περὶ τοῦ σύμπαντος ἅμα καὶ πόθῳ τοῦ παιδὸς ἑλκό-
 μενος βοηθεῖν καὶ μὴ βοηθεῖν τέλος, ὥρμησε προάγειν
 τὴν δύναμιν. Ἐν τούτῳ δ' οἱ πολέμιοι προσεφέροντο
 10 κλαγγῇ καὶ παιᾶνι φοβερώτεροι, καὶ πολλὰ τῶν τυμπά-
 νων αὐτίς περιεμυκάτο τοὺς Ῥωμαίους ἐτέρας μάχης
 ἀρχὴν προσδοκῶντας. Οἱ δὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ποπλίου
 κομίζοντες ὑπὲρ αἰχμῆς ἀναπεπηγυῖαν ἐγγὺς προσελά-
 σαντες ἀνέδειξαν, ὕβρει πυνθανόμενοι τοκέας αὐτοῦ καὶ
 15 γένος· οὐ γὰρ δὴ πρόκειται γε Κράσσου πατὴρ ἀνανδρο-
 τάτου καὶ κακίστου γενναῖον οὕτω παῖδα καὶ λαμπρὸν
 ἀρετῇ γενέσθαι. Τοῦτο τὸ θέαμα Ῥωμαίων ὑπὲρ ἅπαν-
 τα τᾶλλα δεινὰ τὰς ψυχὰς κατέκλασε καὶ παρελυσεν, οὐ
 θυμοῦ πρὸς ἄμυναν, ὥσπερ ἦν εἰκός, ἀλλὰ φρίκης καὶ
 20 τρόμου πᾶσιν ἐγγενομένου. Καίτοι τὸν γε Κράσσον αὐ-
 τοῦ λαμπρότατον ἐν τῷ τότε πάθει φανῆναι λέγουσιν·
 ἐβόα γὰρ ἐπιὼν τὰς τάξεις· „Ἐμὸν, ὦ Ῥωμαῖοι, τοῦτο
 τὸ πένθος ἰδίον ἐστίν· ἡ δὲ μεγάλη τύχη καὶ δόξα τῆς
 Ῥώμης ἐν ὑμῖν ἔστηκε σωζομένοις ἄθραυστος καὶ ἀήτ-
 25 τητος. Εἰ δὲ καὶ ἐμοῦ τις οἶκτος ἀφηρημένου παῖδα
 πάντων ἄριστον, ἐπιδείξασθε τοῦτο ὄργῃ πρὸς τοὺς
 πολεμίους. Ἀφέλεσθε τὴν χαρὰν αὐτῶν, τιμωρήσασθε
 τὴν ἀμώτητα, μὴ καταπλαγῆτε τοῖς γεγεννημένοις, εἰ δεῖ
 τι καὶ παθεῖν μεγάλων ἐφιεμένους. Οὐδὲ Δούκουλλος
 30 Τιγράνην ἀναιμωτὶ καθεῖλεν, οὐδὲ Σκηπίων Ἀντίοχον,
 χιλίας δὲ ναῦς οἱ παλαιοὶ περὶ Σικελίαν ἀπώλεσαν, ἐν
 δ' Ἰταλίᾳ πολλοὺς αὐτοκράτορας καὶ στρατηγούς, ὧν

οὐδεις προητηθεις ἐκώλυσεν αὐτοὺς κρατῆσαι τῶν νευικηκότων. Οὐ γὰρ εὐτυχία τὰ Ῥωμαίων, ἀλλὰ τλημοσύνη καὶ ἀρετῇ πρὸς τὰ δεινὰ χωρούντων εἰς τοῦτο προῆλθε δυνάμεως.“

XXVII. Τοιαῦτα λέγων καὶ παραθαρσύνων ὁ Κράσ- 5
 σος οὐ πολλοὺς ἐώρα προθύμως ὑπακούοντας, ἀλλὰ καὶ
 συναλαλάξαι κελεύσας ἤλεγξε τοῦ στρατοῦ τὴν κατή-
 φειαν, ὡς ἀσθενῆ καὶ ὀλίγην καὶ ἀνώμαλον κραυγὴν
 ἐποιήσαντο· ἡ δὲ παρὰ τῶν βαρβάρων λαμπρὰ καὶ θρα-
 σεῖα κατείχε. Τραπομένων δὲ πρὸς ἔργον οἱ μὲν οἰκέται 10
 καὶ πελάται πλάγιοι περιελαύνοντες ἐτόξευον, αὐτοὶ δὲ
 τοῖς κοντοῖς οἱ πρότακτοι χρώμενοι συνέστελλον εἰς ὀλί-
 γον τοὺς Ῥωμαίους, πλὴν ὅσοι τὸν ὑπὸ τῶν τοξευμάτων
 φεύγοντες θάνατον ἀπειτόλων παραβόλως εἰς αὐτοὺς
 φέρεσθαι, μικρὰ μὲν βλάπτοντες, ὀξέως δὲ θνήσκοντες 15
 ὑπὸ τραυμάτων μεγάλων καὶ καιρίων, παχὺν ἐπαθού-
 των τῷ σιδήρῳ τὸν κόντον εἰς τοὺς ἵππους, πολλάκις
 δὲ καὶ διὰ δυεῖν ἀνδρῶν ὑπὸ φύμης διαπορευόμενον.
 Οὕτω δὲ ἀγωνισάμενοι νυκτὸς ἐπιούσης ἀπηλλάγη-
 σαν, εἰπόντες ὅτι Κράσσω χαρίζονται νύκτα μίαν ἀπο- 20
 θρηῆσαι τὸν υἱόν, ἦν ἄρα μὴ βέλτιον ὑπὲρ ἑαυτοῦ
 σκεψάμενος ἔλθειν μᾶλλον ἐθελήσῃ πρὸς Ἀρσάκην ἢ
 κομισθῆναι. Οὗτοι μὲν οὖν ἐπαυλισάμενοι πλησίον ἐν
 ἐλπίσι μεγάλαις ἦσαν· νυξ δὲ χαλεπὴ τοὺς Ῥωμαίους
 κατελάμβανεν, οὔτε ταφῆς τῶν κειμένων οὔτε θεραπείας 25
 τῶν τετραμένων καὶ ψυχορραγούντων ποιουμένους λό-
 γον, ἐκάστου δ' ἑαυτὸν ἀποκλαίοντος. Ἄφυστα γὰρ
 ἐφαίνετο τὴν τε ἡμέραν αὐτοῦ προσμείνασι καὶ νύκτωρ
 εἰς πεδίον ἀχανὲς ἐμβαλοῦσιν· οἳ τε τραυματῖαι πολλὴν
 ἀπορίαν παρείχον, καὶ κομίζειν, ἐμποδῶν τῷ τάχει τῆς 30
 φυγῆς ἐσόμενοι, καὶ ἀπολείπειν, βοῇ τὴν ἀπόδρασιν ἐξ-
 αγγελοῦντες. Τοῦ δὲ Κράσσου, καίπερ αἴτιον ἀπάντων

νομίζοντες, ἐπόθουν ὅμως τὴν τε ὄψιν καὶ τὴν φωνήν.
 Ὁ δὲ καθ' ἑαυτὸν ἐγκεκαλυμμένος ὑπὸ σκότους ἔκειτο, 561
 παράδειγμα τοῖς πολλοῖς τύχης, τοῖς δ' εὖ φρονουῖσιν
 ἀβουλίας καὶ φιλοτιμίας, δι' ἣν οὐκ ἠγάπα πρῶτος
 5 ὦν καὶ μέγιστος ἐν μυριάσιν ἀνθρώπων τοσαύταις, ἀλλ'
 ὅτι θυεῖν μόνον ἀνδρῶν ὕστερος ἐκρίνετο τοῦ παντὸς
 ἀποδεῖν νομίζων. Τότε δ' οὖν αὐτὸν Ὀκταούτος ὁ πρε-
 σβευτῆς καὶ Κάσσιος ἀνίστασαν καὶ παρεθάρρουν. Ὡς
 δ' ἀπηγορεύει παντάπασιν, αὐτοὶ συγκαλέσαντες ἐκα-
 10 τοντάρχας καὶ λοχαγούς, ὡς ἔδοξε βουλευομένοις μὴ
 μένειν, ἀνίστασαν τὸν στρατὸν ἄνευ σάλπιγγος καὶ δι'
 ἡσυχίας τὸ πρῶτον· εἴτ' αἰσθόμενων ὡς ἀπελείποντο
 τῶν ἀδυνάτων, ἀκοσμία δεινὴ καὶ σύγχυσις μετ' οἰω-
 γῆς καὶ βοῆς τὸ στρατόπεδον κατεῖχεν. Ἐκ τούτου δὲ
 15 ταραχὴ καὶ πτολὰ προϊόντας αὐτοὺς ὑπελάμβανεν, ὡς
 ἐπιφερομένων τῶν πολεμίων. Καὶ πολλάκις μὲν ἐκτρέ-
 πόμενοι, πολλάκις δὲ εἰς τάξιν καθιστάμενοι, τῶν δὲ
 τραυματιῶν ὅσοι παρηκολούθουν τοὺς μὲν ἀναλαμβάν-
 οντες, τοὺς δὲ ἀποτιθέμενοι διατριβὴν εἶχον, πλὴν
 20 τριακοσίων ἰσπέων, οὓς Ἰγνάτιος ἔχων προσέμιξε ταῖς
 Κάρραις περὶ μέσας νύκτας. Φθεγξάμενος δὲ Ῥωμαῖσι
 τοῖς τειχοφυλακοῦσιν, ὡς ὑπήκουσαν, ἐκέλευσε Κοπω-
 νίῳ τῷ ἄρχοντι φράζειν, ὅτι γέγρονε μάχη μεγάλη Κράσ-
 σῳ πρὸς Πάρθους, ἄλλο δ' οὐδὲν εἰπὼν οὐδ' αὐτὸν
 25 ὅστις ἦν ἀπήλανθεν ἐπὶ τὸ Ζεῦγμα, καὶ διέσωσε μὲν
 τοὺς σὺν αὐτῷ, κακῶς δ' ἤκουσε καταλιπὼν τὸν στρα-
 τηγόν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὤνησέ γε τὸν Κράσσον ἢ προσρι-
 φείσα τότε τῷ Κοπωνίῳ φωνή· συμφρονήσας γάρ, ὅτι
 οὐδὲν χρηστὸν ἀγγέλλειν ἔχοντος ἐστὶ τὸ τάχος καὶ τὸ
 30 συγκεχυμένον τοῦ λόγου, παρήγγειλεν εὐθύς ἐξοπλιζε-
 σθαι τοὺς στρατιώτας· καὶ ἅμα τῷ πρῶτον αἰσθῆσθαι

τὸν Κράσσον ἐν ὁδῷ γεγενημένον ἀπαντήσας ἀνελάμβανε καὶ παρέπεμπε τὴν στρατιὰν εἰς τὴν πόλιν.

XXVIII. Οἱ δὲ Πάρθοι νυκτὸς μὲν αἰσθόμενοι τὴν ἀπόδρασιν οὐκ ἐδίωκον, ἅμα δ' ἡμέρα τοὺς μὲν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καταλειφθέντας οὐ μείους τετρακισχιλίων ὅ ἐπελθόντες ἀπέσφαξαν, ἐν δὲ τῷ πεδίῳ πλανωμένους πολλοὺς ἱκασάμενοι συνέλαβον. Τέσσαρας δ' ὁμοῦ σπείρας, ἃς ἔτι νυκτὸς ἀπέρρηξε Βαργούτημος ὁ πρεσβευτής, ἐκπεσοῦσας τῆς ὁδοῦ περισχόντες ἐν τινι λόφῳ διέφθειραν ἀμυνομένας πλὴν ἀνδρῶν εἴκοσι. Τοῦ- 10
τους δὲ γυμνοὺς τοῖς ξίφεσιν ᾤθουμένους δι' αὐτῶν θαναμάσαντες εἶξαν, καὶ διέξοδον ἀπιούσι βάδην εἰς τὰς Κάρρας ἐδίδοσαν. Τῷ δὲ Σουρήνᾳ προσέπεσε ψευδῆς λόγος ἐκπεφευγέναι Κράσσον μετὰ τῶν ἀρίστων, τὸ δ' εἰς Κάρρας συνερρηκὸς ὄχλον εἶναι σύμμικτον οὐκ 15
ἀξίων σπουδῆς ἀνθρώπων. Οἰόμενος οὖν ἀποβεβληκέναι τὸ τῆς νίκης τέλος, ἔτι δ' ἀμφιδοξῶν καὶ μαθεῖν βουλούμενος τὰληθές, ὅπως ἢ προσμένων ἐνταῦθα πολιορκίῃ Κράσσον ἢ διώκοι χαίρειν ἕσας Καρρηνοὺς, ὑποπέμπει τινὰ τῶν παρ' αὐτῷ διγλώττων πρὸς τὰ 20
τείχη, κελεύσας ἰέντα Ῥωμαϊκὴν διάλεκτον καλεῖν Κράσσον αὐτὸν ἢ Κάσσιον, ὡς Σουρήνα διὰ λόγων ἐθέλουτος αὐτοῖς συγγενέσθαι. Ταῦτα τοῦ διγλώττου φράσαντος, ὡς ἀπηγγέλη τοῖς περὶ Κράσσον, ἐδέχοντο τὰς προκλήσεις καὶ μετὰ μικρὸν ἤκον ἀπὸ τῶν βαρβάρων 25
Ἄραβες, οἱ Κράσσον εὖ καὶ Κάσσιον ἀπ' ὄψεως ἐγνώριζον, ἐν τῷ στρατοπέδῳ πρὸ τῆς μάχης γεγονότες. Οὗτοι τὸν Κάσσιον ἰδόντες ἀπὸ τοῦ τείχους ἔλεγον, ὅτι Σουρήνας σπένδεται καὶ δίδωσιν αὐτοῖς φίλοις οὔσι βασιλέως σώζεσθαι Μεσοποταμίαν ἐκλιποῦσι· τοῦτο γὰρ 30
ὄρα ἄν λυσιτελεῖς ἀμφοτέροις πρὸ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης. Λεξαμένου δὲ τοῦ Κασσίου, καὶ τόπον ὀρισθῆναι καὶ

χρόνον ἀξιούντος, ἐν ᾧ συνίασι Σουρήνας καὶ Κράσ-562
σος, οὕτω φάμενοι ποιήσειν ἀπήλαννον.

XXIX. Ἡσθεῖς οὖν ὁ Σουρήνας ἐπὶ τῷ τοὺς ἄνδρας
ἐνέχεσθαι τῇ πολιορκίᾳ, μεθ' ἡμέραν ἐπῆγε τοὺς Πάρ-
5 θους πολλὰ καθυβρίζοντας καὶ κελεύοντας, εἰ βούλου-
ται τυχεῖν σπονδῶν Ῥωμαῖοι, Κράσσον ἐγχειρίσαι σφίσι
καὶ Κάσσιον δεδεμένους. Οἱ δ' ἤχθοντο μὲν ἠπατημέ-
νοι, μακρὰς δὲ καὶ κενὰς τὰς Ἀρμενίων ἐλπίδας κατα-
βάλλειν τῷ Κράσσῳ φράσαντες εἶχοντο δρασμοῦ· καὶ
10 τοῦτ' ἔδει μηδένα πρὸ καιροῦ Καρρηνηῶν πυθέσθαι.
Πυνθάνεται δ' ὁ πάντων ἀπιστότατος Ἀνδρόμαχος, ὑπὸ
Κράσσου καὶ τοῦτο πιστευθεὶς καὶ τῆς ὁδοῦ τὴν ἡγε-
μονίαν. Οὐδὲν οὖν ἔλαθε τοὺς Πάρθους, ἐξαγγέλλοντος
τοῦ Ἀνδρομάχου καθ' ἕκαστον. Ἐπεὶ δὲ νυκτομαχεῖν
15 οὐ πάτριον αὐτοῖς ἐστὶν οὐδὲ ράδιον, ἐξῆει δὲ νύκτωρ
ὁ Κράσσος, ὅπως μὴ καθυστερήσωσι πολὺ τῇ διώξει
στρατηγῶν ὁ Ἀνδρόμαχος ἄλλοτε ἄλλας ὁδοὺς ὑφηγεῖτο,
καὶ τέλος ἐξέτρεψεν εἰς ἔλη βαθεὰ καὶ χωρὶα τάφρων
μεστὰ τὴν πορείαν, χαλεπὴν καὶ πολυπλανῆ γινομένην
20 τοῖς ἐπισπομένοις. Ἐγένοντο γάρ τινες, οἱ μηδὲν ὑγιᾶς
τὸν Ἀνδρόμαχον στρέφειν καὶ περιελίττειν εἰκάσαντες
οὐκ ἠκολούθησαν, ἀλλὰ Κάσσιος μὲν ἐπανῆλθεν εἰς
Κάρρας πάλιν, καὶ τῶν ὀδηγῶν (Ἄραβες δ' ἦσαν) ἀνα-
μένειν κελεύόντων, ἄχρι ἂν σελήνη παραλλάξῃ τὸν
25 σκορπίον, „Ἄλλ' ἐγῶγε“ εἰπὼν „ἔτι τούτου μᾶλλον
φοβοῦμαι τὸν τοξότην“ ἀπήλαννεν εἰς Συρίαν μεθ'
ἱππέων πεντακοσίων· ἄλλοι δὲ χρησάμενοι πιστοῖς ὀδη-
γοῖς ἐλάβοντο χωρίων ὄρεινῶν, ἃ καλεῖται Σίννακα,
καὶ κατέστησαν ἐν ἀσφαλεῖ πρὸ ἡμέρας. Οὗτοι περὶ
30 πεντακισχιλίουσ ἦσαν· ἡγεῖτο δ' αὐτῶν ἀνὴρ ἀγαθὸς
Ὀκταούσιος. Τὸν δὲ Κράσσον ἡμέρα κατελάμβανεν ἐπι-
βουλευόμενον ὑπ' Ἀνδρομάχου περὶ τὰς δυσχωρίας καὶ

τὸ ἔλος. Ἦσαν δὲ τέσσαρες σπείραι σὺν αὐτῷ θυρεοφόρων, ἱππεῖς δὲ παντελῶς ὀλίγοι καὶ πέντε φαβδοῦχοι, μεθ' ὧν ἐπιπόνως εἰς τὴν ὁδὸν καὶ μόλις καταστάς, ἤδη τῶν πολεμίων ἐπικειμένων, ὅσον δώδεκα σταδίου ἀπολιπὼν τοῦ συμμιξῆαι τοῖς περὶ τὸν Ὀκταούριον ἐπ' ἄλλον 5 ἀναφεύγει λόφον, οὐχ οὔτω μὲν ἄφιππον οὐδ' ὄχυρόν, ὑποκείμενον δὲ τοῖς Σιννάκοις καὶ συνηρητημένον αὐχένι μακρῷ διὰ μέσου κατατείνοντι τοῦ πεδίου πρὸς τοῦτον. Ἦν οὖν ἐν ὄψει τοῖς περὶ τὸν Ὀκταούριον ὁ κίνδυνος αὐτοῦ. Καὶ πρῶτος Ὀκταούριος ἔθει μετ' ὀλί- 10 γων ἄνωθεν ἐπιβοηθῶν, εἶτα οἱ λοιποὶ κακίσαντες ἑαυτοὺς ἐπεφέροντο, καὶ προσπεσόντες καὶ ὠσάμενοι τοὺς πολεμίους ἀπὸ τοῦ λόφου περιέσχον ἐν μέσῳ τὸν Κράσσον καὶ προεβάλλοντο τοὺς θυρεοὺς μεγαληγοροῦντες, ὡς οὐκ ἔστι Πάρθοις βέλος, ὃ προσπεσεῖται τῷ σώματι 15 τοῦ αὐτοκράτορος πρὶν ἢ σφᾶς ἅπαντας ὑπὲρ αὐτοῦ μαχομένους ἀποθανεῖν.

XXX. Ὁρῶν οὖν ὁ Σουρήνας τοὺς τε Πάρθους ἀμβλύτερον ἤδη κινδυνεύοντας, καὶ ἦν ἡ τε νύξ ἐπίσχη καὶ τῶν ὀρῶν οἱ Ῥωμαῖοι λάβωνται, παντάπασι αὐτοὺς 20 ἔσομένους ἀλήπτους, ἐπῆγε τῷ Κράσσῳ δόλον. Ἀφείθησαν μὲν γὰρ ἔνιοι τῶν αἰχμαλώτων ἀκηκοότες ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν βαρβάρων πρὸς ἀλλήλους ἐπίτηδες διαλεγομένων, ὡς οὐ βούλεται βασιλεὺς ἄσπονδου αὐτῷ τὸν πόλεμον εἶναι πρὸς Ῥωμαίους, τὴν δὲ φιλίαν 25 ἀναλαβεῖν χάριτι, Κράσσῳ χρησάμενος φιλανθρωπῶς, ἔσχοντο δὲ μάχης οἱ βάρβαροι, Σουρήνας δὲ μετὰ τῶν ἀρίστων προσελάσας ἀτρέμα τῷ λόφῳ τοῦ μὲν τόξου τὸν τόνον ἀνῆκε, τὴν δὲ δεξιὰν προὔτεινεν, ἐκάλει δὲ τὸν Κράσσον ἐπὶ συμβάσεις, εἰπὼν, ὅτι τῆς μὲν ἀνδρείας καὶ 30 δυνάμεως ἄκοντος πεπειράται βασιλέως, πραότητα δ' αὐτοῖς καὶ φιλοφροσύνην ἐκὼν ἐπιδείκνυται σπενδόμε-

νος ἀπιούσι καὶ παρέχων σώζεσθαι. Ταῦτα τοῦ Σου-563
 ρήνα λέγοντος οἱ μὲν ἄλλοι προθύμως ἐδέξαντο καὶ
 περιχαρεῖς ἦσαν, ὁ δὲ Κράσσος οὐδὲν ὅ τι μὴ δι' ἀπά-
 της ἐσφαλμένος ὑπ' αὐτῶν, καὶ τὸ αἰφνίδιον τῆς μετα-
 5 βολῆς ἄλογον ἠγούμενος, οὐχ ὑπήκουεν, ἀλλ' ἐβου-
 λεύετο. Τῶν δὲ στρατιωτῶν βοῶντων καὶ κελευόντων,
 εἶτα λουδορούντων καὶ κακιζόντων ὡς προβάλλοντα
 μαχουμένους αὐτούς οἷς αὐτὸς ἀνόπλοις εἰς λόγους οὐ
 θαρρεῖ συνελθεῖν, πρῶτον μὲν ἐπειράτο δεῖσθαι καὶ
 10 λέγειν, ὅτι τὸ λειπόμενον μέρος τῆς ἡμέρας διακαρτε-
 ρήσαντες ἐν τοῖς ὄρεινοις καὶ τραχέσι δύνανται διὰ
 νυκτὸς ἰέναι, καὶ τὴν ὁδὸν ἐδείκνυε, καὶ παρεκάλει τὴν
 ἐλπίδα μὴ προέσθαι τῆς σωτηρίας ἐγγὺς οὔσης. Ὡς δὲ
 χαλσπαίνοντες αὐτῷ καὶ τὰ ὄπλα κρούοντες ἠπείλουν,
 15 φοβηθεῖς ἐχώρει, καὶ τοσοῦτον εἶπε μεταστραφεῖς·
 „Ὀκταοῦτε καὶ Πετρώνιε καὶ ὅσοι πάρεστε Ῥωμαίων
 ἄρχοντες, ὑμεῖς ὁρᾶτε τῆς ἐμῆς ὁδοῦ τὴν ἀνάγκην, καὶ
 σύνιστε παρόντες, ὡς αἰσχρὰ πάσχω καὶ βίαια, τοῖς δ'
 ἄλλοις ἄπασιν ἀνθρώποις λέγετε σωθέντες, ὡς Κράσ-
 20 σος ἀπατηθεῖς ὑπὸ τῶν πολεμίων, οὐκ ἐκδοθεῖς ὑπὸ
 τῶν πολιτῶν ἀπώλετο.“

XXXI. Οὐ μὴν ἔμειναν οἱ περὶ τὸν Ὀκταοῦλον, ἀλλὰ
 συγκατέβαινον ἀπὸ τοῦ λόφου· τοὺς δὲ φαβδούχους ἐπο-
 μένους ὁ Κράσσος ἀπήλασε. Πρῶτοι δὲ τῶν βαρβάρων
 25 ἀπῆντησαν αὐτῷ δύο μιξέλληνες, οἱ καὶ προσεκύνησαν
 τὸν Κράσσον ἀπὸ τῶν ἵππων ἀλόμενοι, καὶ προσαγορευ-
 σαντες ἐλλάδι φωνῇ παρεκάλουν προπέμψαι τινάς, οἷς
 ἐπιδειξεται Σουρήνας ἑαυτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀνό-
 πλους καὶ ἀσιδήρους προσερχομένους. Ὁ δὲ Κράσσος
 30 ἀπεκρίνατο μὲν ὡς, εἰ καὶ τὸν ἐλάχιστον εἶχε τοῦ ζῆν
 λόγον, οὐκ ἂν εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἦλθεν, ὅμως δὲ δύο
 Ῥωσκόους ἀδελφοὺς ἐπεμψε πενθομένους, ἐπὶ τίσι καὶ

πρόσοι συνίασιν. Οὓς εὐθύς συλλαβὼν ὁ Σουρήνας
 κατέσχευεν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ἀρίστων ἰππότης προσήει
 καὶ „Τί τοῦτ’“ ἔφη „περὶς ὁ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ,
 ἡμεῖς δὲ ὀχοῦμεθα;“ καὶ προσαραγεῖν ἐκέλευσεν ἵππον
 αὐτῷ. Τοῦ δὲ Κράσσου φήσαντος, οὔτε αὐτὸν ἀμαρ- 5
 τάνειν οὔτ’ ἐκείνον, ὡς ἑκατέρῳ πάτριόν ἐστι ποιουμέ-
 νους τὴν σύνοδον, εἶναι μὲν αὐτόθεν ἔφη σπονδὰς καὶ
 εἰρήνην ὁ Σουρήνας Ἰρῶδη τε βασιλεὺς καὶ Ῥωμαίοις,
 δεῖν δὲ γράψασθαι τὰς συνθήκας ἐπὶ τὸν ποταμὸν
 προσελθόντας. „οὐ γὰρ ὑμεῖς γε“ ἔφη „πάνυ μνή- 10
 μονες ὁμολογιῶν οἱ Ῥωμαῖοι“, καὶ προὔτεινε τὴν
 δεξιὰν αὐτῷ. Μεταπεμπομένου δ’ ἵππον οὐδὲν ἔφη
 δεῖν. „βασιλεὺς γὰρ σοι δίδωσι τοῦτον.“ Ἄμα δ’ ἵπ-
 πος τε τῷ Κράσσῳ παρέστη χρυσοχάλινος, οἱ τε ἀνα-
 βολεῖς αὐτὸν ἀράμενοι περιεβίβασαν καὶ παρείποντο 15
 πληγῇ τὸν ἵππον ἐπιταχύνοντες. Ὀκταούλιος δὲ πρῶτος
 ἀντιλαμβάνεται τῶν χαλινῶν, καὶ μετ’ ἐκείνον εἰς τῶν
 χιλιάρχων Πετρώνιος, εἶτα οἱ λοιποὶ περισταυροῦντες
 τε ἵππον ἀνακόπτειν πειρώμενοι καὶ τοὺς πιεζοῦντας
 τὸν Κράσσον ἐξ ἑκατέρου μέρους ἀφέλκοντες. Ὠθισμοῦ 20
 δὲ γενομένου καὶ ταραχῆς, εἶτα πληγῶν, Ὀκταούλιος
 μὲν ἀνασπάσας τὸ ξίφος ἐνὸς τῶν βαρβάρων κτείνει
 τὸν ἰπποκόμον, ἕτερος δὲ τὸν Ὀκταούλιον ἐκ τῶν ὄπι-
 σθεν πατάξας. Πετρώνιος δὲ ὄπλου μὲν οὐκ εὐπόρη-
 σεν, εἰς δὲ τὸν θώρακα πληγὴς ἀπεπήδησεν ἄτρωτος. 25
 τὸν δὲ Κράσσον ὄνομα Πομαξάδρης Πάρθος ἀπέκτει-
 νεν. Οἱ δ’ οὐ φασιν, ἀλλ’ ἕτερον μὲν εἶναι τὸν ἀπο-
 κτείναντα, τοῦτον δὲ κειμένου τὴν κεφαλὴν ἀποκόψαι
 καὶ τὴν δεξιάν. Εἰκάζεται δὲ ταῦτα μᾶλλον ἢ γινώσκε-
 ται. τῶν γὰρ παρόντων οἱ μὲν ἐκεῖ μαχόμενοι περὶ τὸν 30
 Κράσσον ἀνηρέθησαν, οἱ δ’ εὐθύς ἀνεπήδησαν ἐπὶ τὸν
 564 λόφον. Ἐπελθόντων δὲ τῶν Πάρθων καὶ λεγόντων, ὅτι

Κράσσος μὲν δίκην δέδωκε, τοὺς δ' ἄλλους κελεύει Σουρήνας κατιέναι θαρροῦντας, οἱ μὲν ἐνεχείρισαν αὐτοὺς καταβάντες, οἱ δὲ τῆς νυκτὸς ἐσπάρησαν, καὶ τούτων ὀλίγοι παντάπασι διεσώθησαν· τοὺς δ' ἄλλους 5 ἐκθηρεύοντες οἱ Ἄραβες συνελάμβανον καὶ διέφθειρον. Λέγονται δ' οἱ πάντες δισμύριοι μὲν ἀποθανεῖν, μύριοι δὲ ἀλῶναι ζῶντες.

XXXII. Ὁ δὲ Σουρήνας τὴν κεφαλὴν τοῦ Κράσσου καὶ τὴν χεῖρα πρὸς Ἐρώδην ἐπεμψεν εἰς Ἀρμενίαν, αὐ-
10 τὸς δὲ διαδοὺς λόγον ὑπ' ἀγγέλων εἰς Σελεύκειαν, ὡς ζῶντα Κράσσον ἄγοι, παρεσκευάζετο πομπὴν τινα γελοῖαν ὕβρει προσαγορεύων θρίαμβον. Ὁ μὲν γὰρ ἐμφερέστατος Κράσσω τῶν αἰχμαλώτων Γάτος Πακκιανός, ἐσθῆτα βασιλικὴν γυναικὸς ἐνδύς καὶ διδαχθεὶς Κράσ-
15 σος ὑπακούειν καὶ αὐτοκράτωρ τοῖς καλοῦσιν, ἐφ' ἵππου καθήμενος ἤγετο· πρὸ αὐτοῦ δὲ σαλπικταὶ καὶ φάβδουχοὶ τινες ὀχούμενοι καμήλοις ἤλαυνον· ἐξήρητο δὲ τῶν φάβδων βαλάντια καὶ παρὰ τοὺς πελέκεις πρόσφατοι κεφαλαὶ Ῥωμαίων ἀποτετυμημένοι. Κατόπιν δ' εἴ-
20 ποντο Σελευκίδες ἑταῖραι μουσουργοὶ, πολλὰ βωμολόχα καὶ γελοῖα δι' ἁσμάτων εἰς θηλύτητα καὶ ἀνανδρίαν τοῦ Κράσσου λέγουσαι. Ταῦτα μὲν οὖν πάντες ἐθεῶντο. Τὴν δὲ γερουσίαν τῶν Σελευκέων ἀθροίσας εἰσήνεγκεν ἀκόλαστα βιβλία τῶν Ἀριστείδου Μιλησια-
25 κῶν, οὗτι ταῦτά γε καταψευσάμενος· εὐρέθη γὰρ ἐν τοῖς Ῥωσίου σκευοφόροις, καὶ παρέσχε τῷ Σουρήνα καθυβρίσαι πολλὰ καὶ κατασκῶψαι τοὺς Ῥωμαίους, εἰ μὴδὲ πολεμοῦντες ἀπέχεσθαι πραγμάτων καὶ γραμμάτων δύνανται τοιούτων. Τοῖς μέντοι Σελευκεῦσιν ἐδό-
30 κει σοφὸς ἀνὴρ Αἰσωπος εἶναι, τὸν Σουρήναν ὀρῶσι τὴν τῶν Μιλησιακῶν ἀκολαστημάτων πῆραν ἐξηρητημένον πρόσθεν, ὅπισθεν δὲ Παρθικὴν Σύβαριν ἐφελκόμενον

σαύταις παλλακίδων ἀμάξαις, τρόπον τινὰ ταῖς λεγομέναις ἐχίδναις καὶ σπιντάλαις ἀντιμόρφως τὰ μὲν ἐμφανῆ καὶ πρόσθια μέρη φοβερὰ καὶ θηριώδη δόρασι καὶ τόξοις καὶ ἵπποις προβαλλομένην, κατ' οὐρὰν δὲ τῆς φάλαγγος εἰς χορείας καὶ κρόταλα καὶ ψαλμούς καὶ 5 παννυχίδας ἀκολάστους μετὰ γυναικῶν τελευτῶσαν. Ψεκτὸς μὲν γὰρ ὁ Ῥάσκιος, ἀνευδεῖς δὲ Πάρθοι τὰ Μιλησιακὰ ψέγοντες, ὧν πολλοὶ βεβασιλεύκασιν ἐκ Μιλησίων καὶ Ἰωνίδων ἑταιρῶν γεγονότες Ἀρσακίδαί.

XXXIII. Τούτων δὲ πραττομένων Ἐρωδῆς ἐτύγχα-10 νεν ἤδη διηλλαγμένος Ἀρταουάσδῃ τῷ Ἀρμενίῳ καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ γυναῖκα Πακόρῳ τῷ παιδί καθωμολογημένος, ἐστιάσεις τε καὶ πότοι δι' ἀλλήλων ἦσαν αὐτοῖς, καὶ πολλὰ παρεισήγετο τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀκουσμάτων. Ἦν γὰρ οὔτε φωνῆς οὔτε γραμμάτων 15 Ἐρωδῆς Ἑλληνικῶν ἄπειρος, ὁ δ' Ἀρταουάσδης καὶ τραγωδίας ἐποίησε καὶ λόγους ἔγραψε καὶ ἱστορίας, ὧν ἔναι διασώζονται. Τῆς δὲ κεφαλῆς τοῦ Κράσσου κομισθείσης ἐπὶ θύρας ἀπηρμέναι μὲν ἦσαν αἱ τράπεζαι, τραγωδιῶν δὲ ὑποκριτῆς Ἰάσων ὄνομα Τραλλιανὸς ἦδεν 20 Εὐριπίδου Βακχῶν τὰ περὶ τὴν Ἀγαύην. Εὐδοκιμοῦντος δ' αὐτοῦ Σιλλάκης ἐπιστὰς τῷ ἀνδρῶνι καὶ προσκυνήσας προὔβαλεν εἰς μέσον τοῦ Κράσσου τὴν κεφαλὴν. Κρότῳ δὲ τῶν Πάρθων μετὰ κραυγῆς καὶ χαρᾶς ἀραμένων, τὸν μὲν Σιλλάκην κατέκλιναν οἱ ὑπηρέται 25 βασιλέως κελεύσαντος, ὁ δ' Ἰάσων τὰ μὲν τοῦ Πενθέως σκευοποιήματα παρῆδωκέ τιμι τῶν χορευτῶν, τῆς δὲ τοῦ Κράσσου κεφαλῆς λαβόμενος καὶ ἀναβακχεύσας ἐπέφαινεν ἕκαστα τὰ μέλη μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ φῶδης

Φέρομεν ἐξ ὄρεος

30

Ἰλικα νεότομον ἐπὶ μέλαθρα,

μακαρίαν θήραν.

Καὶ ταῦτα μὲν πάντας ἔτερπεν· ἀδομένων δὲ τῶν ἑρ· 355
ξῆς ἀμοιβαίων πρὸς τὸν χορὸν

A. τίς ἐφόνευσεν;

B. ἔμὸν τὸ γέρας·

5 ἀνακηδήσας ὁ Πομαξάθρης (ἐτύγχανε δὲ δειπνῶν) ἀν-
τελαμβάνετο τῆς κεφαλῆς; ὡς ἑαυτῷ λέγειν ταῦτα μάλ-
λον ἢ ἐκείνῳ προσῆκον. Ἡσθεὶς δ' ὁ βασιλεὺς τὸν μὲν
οἷς πάτριόν ἐστιν ἔδωρῆσατο, τῷ δ' Ἰάσονι τάλαντον
ἔδωκεν. Εἰς τοιοῦτό φασιν ἐξόδιον τὴν Κράσσου στρα-
10 τηγίαν ὥσπερ τραγῳδίαν τελευτῆσαι. Δίκη μέντοι καὶ
τῆς ὁμότητος Ἰσθμίων καὶ τῆς ἐπιτοκίας Σουρήναν
ἀξία μετῆλθε. Σουρήναν μὲν γὰρ οὐ μετὰ πολὺν χρό-
νον Ἰσθμίων φθόνῳ τῆς δόξης ἀπέκτεινε, Ἰσθμίων δὲ
ἀποβαλόντι Πάκορον ὑπὸ Ῥωμαίων μάχῃ κρατηθέντα,
15 καὶ νοσήσαντι νόσον εἰς ὕδρωπα τραπέισαν, Φραάτης ὁ
υἱὸς ἐπιβουλεύων ἀκόνιτον ἔδωκεν. Ἀναδεξαμένης δὲ
τῆς νόσου τὸ φάρμακον εἰς ἑαυτήν, ὥστε συνεκκριθῆ-
ναι, καὶ τοῦ σώματος κουφισθέντος, ἐπὶ τὴν ταχίστην
τῶν ὁδῶν ἔλθων ὁ Φραάτης ἀπέπνιξε αὐτόν.

20

[ΝΙΚΙΟΥ ΚΑΙ ΚΡΑΣΣΟΥ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.]

25

1. Ἐν δὲ τῇ συγκρίσει πρῶτον ὁ Νικίου πλοῦτος τῷ
Κράσσου παραβαλλόμενος ἀμειπτοτέραν ἔχει τὴν κτῆ-
σιν. Ἄλλως μὲν γὰρ οὐκ ἂν τις δοκιμάσειε τὴν ἀπὸ με-
τάλλων ἐργασίαν, ἣς τὰ πλεῖστα περαίνεται διὰ κακούρ-
30 γων ἢ βαρβάρων, ἐνίων δεδεμένων καὶ φθειρομένων ἐν
τόποις ὑπούλοις καὶ νοσεροῖς· παραβαλλομένη δὲ πρὸς
τὰ Σύλλα δημιόπρατα καὶ τὰς περὶ τὸ πῦρ ἐργολαβίας

ἐπιεικεστέρα φανείται. Ταύταις γὰρ ὁ Κράσσος ἀνα-
 φανδὸν ὡς τῷ γεωργεῖν ἐχρῆτο καὶ τῷ δανεῖζειν· ἃ δὲ
 ἕξαρνος ἦν ἐλεγχόμενος, ἐπὶ κέρδεσιν ἐν βουλῇ λέγειν
 καὶ τοὺς συμμάχους ἀδικεῖν καὶ γύνια περὶ τῶν κολα-
 κεύειν καὶ συνεπικρύπτειν τοὺς πονηροὺς, τούτων αἰ- 5
 τίαν οὐδὲ ψευδῆ ποτε Νικίας ἔλαβεν, ἄλλως δὲ διδοὺς
 καὶ προέμενος ἀργύριον ὑπὸ δειλίας τοῖς συκοφάνταις
 ἐχλευάζετο, πρᾶγμα ποιῶν Περικλεῖ μὲν ἴσως καὶ Ἀρι-
 στείδῃ μὴ πρέπον, αὐτῷ δ' ἀναγκαῖον οὐκ εὖ πεφυκότι
 πρὸς τὸ θαρσεῖν. Ὡς καὶ Λυκοῦργος ὕστερον ὁ δῆτωρ 10
 ἐπαρηρησιάσατο πρὸς τὸν δῆμον αἰτίαν ἔχων ἐξωνήσα-
 σθαί τινα τῶν συκοφαντῶν· „Ἡδομαι γάρ“ εἶπεν „εἰ
 τοσοῦτον χρόνον πεπολιτευμένος παρ' ὑμῖν διδοὺς πε-
 φώραμαι πρότερον ἢ λαμβάνων.“ Ἦν δὲ ταῖς δαπάναις
 πολιτικώτερος μὲν ὁ Νικίας ἀναθήμασι καὶ γυμνασιαρ- 15
 χίαις καὶ διδασκαλίαις χορῶν φιλοτιμούμενος, ὧν δ' ὁ
 Κράσσος ἀνάλωσεν ἐστιάσας ἅμα τοσαύτας μυριάδας
 ἀνθρώπων, εἶτα θρόψας πάλιν, οὐδὲν ἦν μέρος ἂ Νικίας
 ἐκέκτητο σὺν οἷς ἀνάλωσεν, ὥστε θαυμάζειν, εἰ τινα λέ-
 ληθε τὸ τὴν κακίαν ἀνωμαλίαν εἶναι τινα τρόπου καὶ 20
 ἀνομολογίαν, ὁρῶντα τοὺς αἰσχρῶς συλλέγοντας εἰτ'
 ἀχρήστως ἐκχέοντας.

II. Περὶ μὲν τοῦ πλούτου τοσαῦτα· τοῖς δὲ πολιτεύ-
 μασι τοῦ μὲν Νικίου πανοῦργον οὐδὲν οὐδὲ ἀδικον οὐδὲ
 βίαιον πρόσεστιν οὐδὲ θρασύτης, ἀλλ' ἐξηπατᾶτο μᾶλ- 25
 λον ὑπὸ Ἀλκιβιάδου καὶ τῷ δήμῳ προσήει μετ' εὐλα-
 βείας. Τοῦ δὲ Κράσσου πολλὴν μὲν ἐν ταῖς πρὸς ἕχθραν
 καὶ φιλίαν μεταβολαῖς ἀπιστίαν καὶ ἀνελευθερίαν κα-
 τηγοροῦσι, βία δ' οὐδ' αὐτὸς ἤρνεῖτο τὴν ὑπατείαν με-
 τιέναι μισθωσάμενος ἄνδρας τοὺς Κάτωνι καὶ Δομιτίῳ 30
 τὰς χεῖρας προσοίσοντας. Ἐν δὲ τῇ περὶ τῶν ἐπαρχιῶν
 ψηφοφορίᾳ τοῦ δήμου πολλοὶ μὲν ἐτρώθησαν, ἔπεσον δὲ

τέσσαρες, αὐτὸς δ', ὅπερ ἡμᾶς ἐν τῇ διηγήσει παρελή-
 λυθε, Λεύκιον Ἀννάλιον, ἀνδραβουλευτήν, ἀντιλέγοντα
 πύξ παπάξας εἰς τὸ πρόσωπον ἐξέβαλεν ἡμαγμένον. Ὡς
 δὲ περὶ ταῦτα βίαιος ὁ Κράσσος καὶ τυραννικός, οὕτως
 5 αὖ πάλιν ἐκείνου τὸ φοφοδεὲς ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἄτολ-566
 μον καὶ τοῖς κακίστοις ὑφειμένον τῶν μεγίστων ἐπιλή-
 ψων ἄξιον· ὁ δὲ Κράσσος ὑψηλὸς περὶ γε ταῦτα καὶ
 μεγαλόφρων, οὐ πρὸς Κλέωνα οὐδ' Ἐπεροβόλους, μὰ
 Δία, τοῦ ἀγῶνος ὄντος, ἀλλὰ πρὸς τὴν Καίσαρος λαμ-
 10 πρότητα καὶ τρεῖς τοῦ Πομπηίου θριάμβους, οὐχ ὑπέ-
 ξας, ἀλλ' ἀντάρας ἐκατέρω τὴν δύναμιν, ἀξιώματι δὲ τῆς
 τιμητικῆς ἀρχῆς καὶ Πομπηίου ὑπερβαλόμενος. Δεῖ γὰρ
 ἐπὶ μεγίστοις οὐ τὸ ἀνεπίφθονον, ἀλλὰ τὸ λαμπρὸν ἐν πο-
 λιτεία λαμβάνειν μερέθει δυνάμεως ἐξαμαυροῦντα τὸν
 15 φθόνον. Εἰ δ' ἐξ ἅπαντος ἀγαπᾷς ἀσφάλειαν καὶ ἡσυ-
 χίαν καὶ δέδιας Ἀλκιβιάδην μὲν ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐν δὲ
 Πύλῳ Λακεδαιμονίους, Περθίκκην δ' ἐν Θράκῃ, πολλὴν
 εὐρυχωρίαν ἢ πόλιν ἔχει σχολῆς ἐκ μέσου γενόμενον κα-
 θῆσθαι πλέκοντα τῆς ἀταραξίας σεαυτῷ στέφανον, ὡς
 20 ἔνιοι σοφισταὶ λέγουσιν. Ὁ μὲν γὰρ τῆς εἰρήνης ἕρωσ
 θεῖος ἦν ὡς ἀληθῶς, καὶ τὸ λῆσαι τὸν πόλεμον Ἑλληνι-
 κώτατον πολίτευμα· καὶ τῆς πράξεως ἕνεκα ταύτης οὐκ
 ἄξιον Νικίᾳ παραβαλεῖν Κράσσον, οὐδ' εἰ τὸ Κάσπιον
 φέρων πέλαγος ἢ τὸν Ἰνδὸν ὠκεανὸν τῇ Ῥωμαίων ἡγε-
 25 μονίᾳ προσώρισε·

III. πόλει μέντοι χρώμενον ἀρετῆς αἰσθαινομένη καὶ
 κρείττονα ὄντα τῇ δυνάμει χώραν οὐ δοτέον τοῖς πονη-
 ροῖς οὐδ' ἀρχὴν μὴ ἄρχουσιν οὐδὲ πῖστιν ἀπιστοσμένοις,
 ὅπερ ἐποίησεν ὁ Νικίας, τὸν Κλέωνα μὴδὲν ὄντα πλέου
 30 ἐν τῇ πόλει τῆς ἀπὸ τοῦ βήματος ἀναισχυντίας καὶ
 κραυγῆς αὐτὸς εἰς τὸ στρατηγεῖν καταστήσας. Οὐκ ἐπαι-
 νῶ μὲν ἐγὼ τὸν Κράσσον ἐν τοῖς Σπαρτακείοις ἐπει-

χθέντα θᾶσσον ἢ ἀσφαλέστερον διαγωνίσασθαι, καίτοι
 φιλοτιμίας ἦν τὸ δεῖσαι, μὴ Πομπήϊος ἐλθὼν ἀφέληται
 τὴν δόξαν αὐτοῦ, καθάπερ ἀφέλετο Μετέλλου Μόμμιος
 τὴν Κόρινθον· τὸ δὲ τοῦ Νικίου παντάπασιν ἄτοκον καὶ
 δεινόν. Οὐ γὰρ ἐλπίδας οὐδὲ φαστῶνην ἐχούσης ἐξέστη 5
 τῷ ἐχθρῷ φιλοτιμίας καὶ ἀρχῆς, ἀλλὰ κίνδυνον ὑφορώ-
 μενος ἐν τῇ στρατηγίᾳ μέγαν ἠγάπησε τὸ καθ' αὐτὸν ἐν
 ἀσφαλεὶ θέμενος προέσθαι τὸ κοινόν. Καίτοι ὁ γε Θε-
 μιστοκλῆς, ἵνα μὴ φαῦλος ἄνθρωπος ἐν τοῖς Περσικοῖς
 καὶ ἄφρων στρατηγίσας ἀπολέσῃ τὴν πόλιν, ἀργυρίῳ 10
 τῆς ἀρχῆς ἀπέστησεν αὐτόν, καὶ Κάτων ὅτε μάλιστα
 ἑώρα πράγματα καὶ κινδύνους ἔχουσαν ὑπὲρ τῆς πόλεως
 τὴν δημαρχίαν μετήλθεν· ὁ δ' αὐτὸν ἐπὶ τὴν Μίνωαν
 καὶ Κύθηρα καὶ Μηλίους τοὺς ταλαιπώρους φυλάττων
 στρατηγόν, εἰ δέοι μάχεσθαι Λακεδαιμονίοις, ἀποδυνάμει- 15
 νος τὴν χλαμύδα καὶ τῇ Κλέωνος ἀπειρία καὶ θρασύτητι
 ναῦς καὶ ἄνδρας καὶ ὄπλα καὶ στρατηγίαν ἐμπειρίας
 ἄκρας δεομένην παραδιδούς, οὐ τὴν ἑαυτοῦ προίεται
 δόξαν, ἀλλὰ τῆς πατρίδος ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν.
 Ὅθεν ὕστερον οὐχ ἑκῶν οὐδὲ βουλόμενος Συρακουσίοις 20
 πολεμεῖν ἠναγκάζετο, δοκῶν οὐ λογισμῷ τοῦ συμφέρον-
 τος, ἀλλὰ φαστῶνῃ καὶ μαλακίᾳ τὸ παρ' αὐτὸν ἀποστε-
 ρεῖν Σικελίας τὴν πόλιν. Ἐκεῖνο μέντοι μεγάλης ἐπιει-
 κείας σημεῖον, ὅτι δυσχεραίνοντα τὸ πολεμεῖν αἰεὶ καὶ
 φεύγοντα τὸ στρατηγεῖν οὐκ ἐπαύοντο χειροτονοῦντες 25
 ὡς ἐμπειρότατον καὶ βέλτιστον· τῷ δὲ Κράσσω παρὰ
 πάντα τὸν χρόνον ἐφιεμένῳ στρατηγίας οὐχ ὑπῆρξε τυ-
 χεῖν, πλὴν ἐπὶ τὸν δουλικὸν πόλεμον ἐξ ἀνάγκης, Πομ-
 πηίου καὶ Μετέλλου καὶ Λουκουύλλων ἀμφοτέρων ἀπόν-
 των, καίτοι τότε τιμωμένῳ μάλιστα καὶ δυναμένῳ πλεῖ- 30
 στον. Ἄλλ', ὡς ἔοικε, καὶ τοῖς σπουδάξουσιν περὶ αὐτὸν
 ἐδόκει κατὰ τὸν κωμικὸν ἀνῆρ

ἄριστος εἶναι τὰλλα πλὴν ἐν ἄσπιδι.

Καὶ τοῦτο Ῥωμαίους οὐδὲν ᾤνησεν ἐκβιασθέντας ὑπὸ 567
τῆς φιλαρχίας αὐτοῦ καὶ φιλοτιμίας. Ἀθηναῖοι μὲν γὰρ
ἄκουτα Νικίαν ἐξέπεμψαν ἐπὶ τὸν πόλεμον, Ῥωμαίους
5 δὲ Κράσσος ἄκουτας ἐξήγαγε· καὶ διὰ μὲν τοῦτον ἡ πό-
λις, ἐκεῖνος δὲ διὰ τὴν πόλιν ἠτύχησεν.

IV. Οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον ἔστιν ἐν τούτοις τὸν Νικίαν
ἐπαινεῖν ἢ ψέγειν τὸν Κράσσον. Ὁ μὲν γὰρ ἐμπειρία καὶ
λογισμῶ χρησάμενος ἡγεμόνος ἔμφρονος οὐ συνηπατήθη
10 ταῖς ἐλπίσι τῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἀπέπε καὶ ἀπέγνω λήψε-
σθαι Σικελίαν· ὁ δ' ὡς ἐπὶ ῥᾶστον ἔργον τὸν Παρθικὸν
ὀρμήσας πόλεμον ἤμαρτεν. Ὁρέχθη δὲ μεγάλων, Καί-
σαρος τὰ ἐσπέρια καὶ Κελτοὺς καὶ Γερμανοὺς καταστρε-
φομένου καὶ Βρετανίαν, αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἕω καὶ τὴν Ἰν-
15 δικὴν ἐλάσαι θάλασσαν καὶ προσεργάσασθαι τὴν Ἀσίαν
οἷς Πομπήιος ἐπήλθε καὶ Λούκουλλος ἀντέσχεν, ἄνδρες
εὐμενεῖς καὶ πρὸς πάντας ἀγαθοὶ διαμείναντες, προελό-
μενοι δ' ὅμοια Κράσσῳ καὶ τὰς αὐτὰς ὑποθέσεις λαβόν-
τες, ἐπεὶ καὶ Πομπηῖῳ τῆς ἀρχῆς διδομένης ἡ σύγκλη-
20 τος ἤναντιοῦτο, καὶ Καίσαρα μυριάδας τριάκοντα Γερ-
μανῶν τρεψάμενον συνεβούλευεν ὁ Κάτων ἐκδοῦναι
τοῖς ἠττημένοις καὶ τρέψαι τὸ μῆνιμα τοῦ παρασπονδή-
ματος εἰς ἐκεῖνον· ὁ δὲ δῆμος ἐρωᾶσθαι φράσας Κάτωνι
πεντεκαίδεκα ἡμέρας ἔθυσεν ἐπινίκια καὶ περιχαρῆς ἦν.
25 Πῶς οὖν ἂν διετέθη καὶ πόσας ἔθυσεν ἡμέρας, εἰ Κράσ-
σος ἐκ Βαβυλῶνος ἔγραψε νικᾶν, εἴτ' ἐπελθὼν Μηδίαν,
Περσίδα, Τρκανοῦς, Σοῦσα, Βάκτρα, Ῥωμαίων ἐπαρχίας
ἀπέδειξεν; εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρή, κατὰ τὸν Εὐρι-
πίδην, ἡσυχίαν ἄγειν μὴ δυναμένους μηδὲ χρῆσθαι τοῖς
30 παροῦσιν ἀγαθοῖς εἰδότας, οὐ Σκάνδειαν, οὐ Μένδην
ἐκκοπτέον, οὐδὲ φεύγοντας Αἰγινήτας ἀπολελοιπότας
τὴν ἑαυτῶν, ὥσπερ ὄρνιθας εἰς ἑτέραν χώραν ἀποκε-

κρυμμένους, ἐκθηρατέον, ἀλλὰ πολλοῦ τιμητέον τὸ ἀδικεῖν, μὴ ῥαδίως μῆδ' ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν, ὥς τι φαῦλον ἢ μικρόν, προσιμένους τὸ δίκαιον. Οἱ δὲ τὴν μὲν τῆς Ἀλεξάνδρου στρατείας ὀφρὴν ἐπαινοῦντες, τὴν δὲ Κράσσου φέροντες, οὐκ εὖ τὰ πρῶτα κρίνουσιν ἀπὸ τῶν τελευταίων.

V. Ἐν δὲ ταῖς στρατηγίαις αὐταῖς Νικίου μὲν οὐκ ὀλίγα γενναῖα· καὶ γὰρ μάχαις πολλὰς ἐνίκησε τοὺς πολεμίους, καὶ τοῦ λαβεῖν Συρακούσας ὀλίγον ἐδέησε, καὶ πάντα δι' αὐτὸν οὐκ ἔπταισεν, ἀλλὰ καὶ νόσον ἂν τις αἰτιάσαιτο καὶ φθόνον τῶν οἰκοι πολιτῶν· Κράσσος δὲ διὰ πλῆθος ἀμαρτημάτων οὐδὲν τῇ τύχῃ χρηστὸν ἀποδειξασθαι παρήκεν, ὥστε θαυμάζειν αὐτοῦ τὴν ἀβελτερίαν οὐ τῆς Πάρθων δυνάμεως ἠττηθεῖσαν, ἀλλὰ τῆς Ῥωμαίων εὐτυχίας περιγενομένην. Ἐπεὶ δ' ὁ μὲν μηδενὸς τῶν ἀπὸ μαντικῆς καταφρονῶν, ὁ δὲ πάντα ὑπερορῶν ὁμοίως ἀπώλοντο, χαλεπὴ μὲν ἐν τούτοις ἡ ἀσφάλεια καὶ δύσκριτος, ἐπιεικέστερον δὲ αὐτῆς τοῦ παρνόμου καὶ ἀνθάδους τὸ μετὰ δόξης παλαιᾶς καὶ συνήθους δι' εὐλάβειαν ἀμαρτανόμενον. Περὶ μέντοι τὴν τελευτὴν ἀμεμπτότερος ὁ Κράσσος οὐ παραδοὺς ἑαυτὸν οὐδὲ δεθεὶς οὐδὲ φευκισθεὶς, ἀλλ' εἶξας τοῖς φίλοις δεομένοις καὶ παρασπονδηθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων· ὁ δὲ Νικίας αἰσχροῦς καὶ ἀκλεοῦς ἐλπίδι σωτηρίας ὑποπεσὼν τοῖς πολεμίοις αἰσχίονα ἑαυτῷ τὸν θάνατον ἐποίησεν.

Σ Ε Ρ Τ Ω Ρ Ι Ο Σ .

568 I. Θαυμαστὸν μὲν ἴσως οὐκ ἔστιν, ἐν ἀπειρῷ τῷ χρόνῳ τῆς τύχης ἄλλοτε ἄλλως φεούσης, ἐπὶ ταῦτα συμ-

πτώματα πολλάκις καταφέρεσθαι τὸ αὐτόματον. Ἐἴτε
 γὰρ οὐκ ἔστι τῶν ὑποκειμένων ὠρισμένον τὸ πλήθος,
 ἄφθονον ἔχει τῆς τῶν ἀποτελουμένων ὁμοιότητος χορη-
 γὸν ἢ τύχη τὴν τῆς ὕλης εὐπορίαν, εἴτ' ἐκ τινῶν ὠρι-
 5 σμένων ἀριθμῶ συμπλέκεται τὰ πράγματα, πολλάκις
 ἀνάγκη ταῦτα γίνεσθαι διὰ τῶν αὐτῶν περαινόμενα.
 Ἐπεὶ δ' ἀγαπῶντες ἔνιοι τὰ τοιαῦτα συνάγουσιν ἱστορίᾳ
 καὶ ἀκοῇ τῶν κατὰ τύχην γεγονότων ὅσα λογισμοῦ καὶ
 προνοίας ἔργοις ἔοικεν, οἷον ὅτι θυεῖν Ἄττεων γενομέ-
 10 νων ἐμφανῶν, τοῦ μὲν Σύρου, τοῦ δὲ Ἀρκάδος, ἐκάτε-
 ρος ὑπὸ συὸς ἀπώλετο, θυεῖν δὲ Ἀκταιῶνων, ὁ μὲν ὑπὸ
 τῶν κυνῶν, ὁ δ' ὑπὸ τῶν ἐραστῶν διεσπάρσθη, θυεῖν δὲ
 Σκηπιῶνων, ὑφ' οὗ μὲν ἐνικήθησαν Καρχηδόνιοι πρό-
 τερον, ὑφ' οὗ δὲ ὕστερον ἄρδην ἀνηγρέθησαν, ἐάλω δὲ
 15 τὸ Ἴλιον ὑφ' Ἡρακλέους διὰ τὰς Λαομέδοντος ἵππους
 καὶ ὑπὸ Ἀγαμέμνονος διὰ τοῦ δουρείου προσαγορευ-
 θέντος ἵππου, τρίτον δ' ὑπὸ Χαριδήμου, ταῖς πύλαις
 ἵππου τινὸς ἐμπесόντος ἀποκλίσσαι ταχὺ τῶν Ἰλιέων μὴ
 δυνηθέντων, θυεῖν δὲ ὁμωνύμων τοῖς εὐωδιστάτοις
 20 φυτοῖς πόλεων, Ἴου καὶ Σμύρνης, τὸν ποιητὴν Ὅμηρον
 ἐν ἧ μὲν γενέσθαι λέγουσιν, ἐν ἧ δὲ ἀποθανεῖν, φέρε
 καὶ τοῦτο προσθῶμεν αὐτοῖς, ὅτι καὶ τῶν στρατηγῶν οἱ
 πολεμικώτατοι καὶ πλεῖστα δόλφ κατεργασάμενοι μετὰ
 δεινότητος ἐτερόφθαλμοι γεγόνασι, Φίλιππος, Ἀντίγο-
 25 νος, Ἀννίβας [καὶ *] περὶ οὗ τὸδε τὸ σύγγραμμα Σεφ-
 τῶριος, ὃν Φιλίππου μὲν ἂν τις ἀποφαίνοιτο σωφρο-
 νέστερον περὶ τὰς γυναῖκας, Ἀντιγόνου δὲ πιστότερον
 περὶ φίλους, Ἀννίβου δὲ ἡμερώτερον πρὸς πολεμίους,
 λειπόμενον δὲ συνέσει μὲν οὐδενὸς τούτων, τύχη δὲ
 30 πάντων, ἧ πολὺ τῶν ἐμφανῶν πολεμίων χαλεπωτέρᾳ
 περὶ πάντα χρησάμενος ἐπανίσωσεν ἑαυτὸν ἐμπειρίᾳ μὲν
 τῇ Μετέλλου, τόλμῃ δὲ τῇ Πομπηίου, τύχη δὲ τῇ Σύλλα,

δυνάμει δὲ τῇ Ῥωμαίων, φυγὰς καὶ βαρβάρων ἐπηλυσ ἄρχων ἀντιταξάμενος. Τούτῳ δὲ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων τὸν Καρδιανὸν ὁμοιοῦμεν Εὐμένην· ἀμφοτέροι γὰρ ἄρχικοὶ καὶ σὺν δόλῳ πολεμικοί, καὶ τῆς μὲν αὐτῶν ἀποξενωθέντες, ἠγησάμενοι δ' ἄλλοδαπῶν, τύχῃ δὲ χρησάμενοι βιαίῳ καὶ ἀδίκῳ περὶ τὴν τελευταίην· ἐπιβουλευθέντες γὰρ ἀμφοτέροι, μεθ' ὧν τοὺς πολεμίους ἐνίκων, ὑπὸ τούτων ἀνῆρέθησαν.

II. Κοῖντῳ Σερτωρίῳ γένος ἦν οὐκ ἀσημότατον ἐν πόλει Νούσσοις τῆς Σαβίνων· τραφεὶς δὲ κοσμίως ὑπὸ 10 μητρὶ χήρᾳ πατρὸς ὄρφανὸς ὑπερφυσῶς δοκεῖ φιλομήτωρ γενέσθαι. Ὄνομα τῆς μητρὸς Ῥέαν λέγουσιν. Ἦσκητο μὲν οὖν καὶ περὶ δίκας Ἰκανῶς, καὶ τινα καὶ δύναμιν ἐν 569 τῇ πόλει μειράκιον ὧν ἀπὸ τοῦ λέγειν ἔσχεν· αἱ δὲ περὶ τὰ στρατιωτικὰ λαμπρότητες αὐτοῦ καὶ κατορθώσεις 15 ἐνταῦθα τὴν φιλοτιμίαν μετέστησαν.

III. Πρῶτον μὲν οὖν Κίμβρων καὶ Τευτόνων ἐμβεβληκότων εἰς Γαλατίαν στρατευόμενος ὑπὸ Καιπίωνι, κακῶς ἀγωνισαμένων τῶν Ῥωμαίων καὶ τροπῆς γενομένης ἀποβεβληκῶς τὸν ἵππον καὶ κατατετραωμένος τὸ 20 σῶμα τὸν Ῥοδανὸν διεπέρασεν, αὐτῷ τε τῷ θώρακι καὶ θυρεῷ πρὸς ἐναντίον φεῦμα πολὺ νηχόμενος· οὕτω τὸ σῶμα Ῥωμαλέον ἦν αὐτῷ καὶ διάπονον τῇ ἀσκήσει. Δεύτερον δὲ τῶν αὐτῶν ἐπερχομένων μυριάσι πολλαῖς καὶ δειναῖς ἀπειλαῖς, ὥστε καὶ τὸ μένειν ἄνδρα Ῥω- 25 μαίων ἐν τάξει τότε καὶ τὸ πείθεσθαι τῷ στρατηγῷ μέγα ἔργον εἶναι, Μάριος μὲν ἠγείτο, Σερτώριος δὲ κατασκοπὴν ὑπέστη τῶν πολεμίων. Ἐσθῆτι δὲ Κελτικῇ σκευασάμενος καὶ τὰ κοινότατα τῆς διαλέκτου πρὸς ἔντευξιν ἐπὶ καιροῦ παραλαβὴν, ἀναμίγνυται τοῖς βαρβάρ- 30 ροῖς· καὶ τὰ μὲν ἰδῶν, τὰ δ' ἀκοῇ πνθόμενος τῶν ἐπιγόντων ἐπανῆλθε πρὸς Μάριον. Τότε μὲν οὖν ἀρι-

στειών ἔτυχεν· ἐν δὲ τῇ λοιπῇ στρατείᾳ πολλὰ καὶ συνέσεως ἔργα καὶ τόλμης ἀποδειξάμενος εἰς ὄνομα καὶ πίστιν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ προήχθη. Μετὰ δὲ τὸν Κίμβρων καὶ Τευτόνων πόλεμον ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ Δειδίου 5 στρατηγῶ χιλιάρχος ἐπὶ Ἰβηρίας ἐν τῇ πόλει Καστλῶν παρεχίμαξε τῆς Κελτιβήρων. Ἐπεὶ δὲ τῶν στρατιωτῶν ἐν ἀφθόνοις ὑβριζόντων καὶ τὰ πολλὰ μεθύοντων καταφρονήσαντες οἱ βάρβαροι μετεπέμψαντο νυκτὸς ἐπικουρίαν παρὰ τῶν ἀστυγειτόνων Γυρισιοινῶν καὶ κατ' οἰκίας ἐπίοντες ἐκτεῖνον αὐτούς, ὑπεκδύς ὁ Σερτώριος μετ' ὀλίγων καὶ τοὺς ἐκπίπτοντας συναγαγὼν κύκλῳ τὴν πόλιν περιῆλθε· καὶ καθ' ἃς οἱ βάρβαροι πύλας ἔλαθον παρεισπεσόντες ἀνεωγμένας εὐρῶν οὐ ταῦτὸν ἐκείνοις ἔπαθεν, ἀλλὰ φρουρὰς ἐπιστήσας καὶ καταλαβῶν πανταχόθεν τὴν πόλιν ἐκτεῖνε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πάντας. Ὡς δὲ ἀνηρέθησαν, ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας πάντας τὰ μὲν αὐτῶν ὄπλα καὶ τὴν ἐσθῆτα καταθέσθαι, τοῖς δὲ τῶν βαρβάρων ἐνσκευασαμένους ἔπεσθαι πρὸς τὴν πόλιν ἐκείνην, ἐξ ἧς ἀπεστάλησαν οἱ νύκτωρ ἐπιπεσόντες αὐτοῖς. Ψευσάμενος δὲ τῇ τῶν ὄπλων ὄψει τοὺς βαρβάρους τὰς τε πύλας ἀνεωγμένας εὗρε καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἔλαβεν οἰομένων ἀπαντᾶν εὖ πεπραχόσι φίλοις καὶ πολίταις. Διὸ πλεῖστοι μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐσφάττοντο περὶ τὰς πύλας, οἱ δὲ λοιποὶ παραδόντες 25 ἑαυτοὺς ἐπράθησαν.

IV. Ἐκ τούτου Σερτώριος ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ διεβοήθη· καὶ ὅτε πρῶτον ἐπανῆκεν εἰς Ῥώμην ταμίᾳ ἀποδείκνυται τῆς περὶ Πάδον Γαλατίας ἐν δέοντι. Τοῦ γὰρ Μαρσικοῦ πολέμου συνισταμένου, στρατιώτας τε προσταχθὲν αὐτῷ καταλέγειν καὶ ὄπλα ποιέσθαι, σπουδὴν καὶ τάχος προσθεὶς τῷ ἔργῳ παρὰ τὴν τῶν ἄλλων νέων βραδυτῆτα καὶ μαλακίαν ἀνδρὸς ἐμπράκτως βιωσομένου 30

δόξαν ἔσχευ. Οὐ μὴν ὑφήκατο τῆς στρατιωτικῆς τόλ-
 μης εἰς ἀξίωμα προεληλυθὼς ἡγεμόνος, ἀλλὰ καὶ χειρὸς
 ἐπιδεικνύμενος ἔργα θανμαστὰ καὶ τὸ σῶμα τοῖς ἀγῶ-
 σιν ἀφειδῶς ἐπιδιδούς τῶν ὄψεων ἀπέβαλε τὴν ἐτέραν
 ἔκκοπείσαν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ καλλωπιζόμενος αἰεὶ διε- 5
 τέλει· τοὺς μὲν γὰρ ἄλλους οὐκ αἰεὶ τὰ μαρτύρια τῶν
 ἀριστεῶν περιφέρειν, ἀλλὰ καὶ ἀποτίθεσθαι στρεπτά
 καὶ δόρατα καὶ στεφάνους, αὐτῷ δὲ τῆς ἀνδραγαθίας
 παραμένειν τὰ γνωρίσματα τοὺς αὐτοὺς ἔχοντι τῆς ἀρε-
 τῆς ἅμα καὶ τῆς συμφορᾶς θεατάς. Ἀπέδωκε δὲ καὶ ὁ 10
 δῆμος αὐτῷ τιμὴν πρέπουσαν. Εἰσελθόντα γὰρ εἰς θεά-
 τρον ἐξεδέξαντό τε κρότῳ καὶ κατευφήμησαν, ὧν οὐδὲ
 τοῖς πάνυ προήκουσιν ἡλικία τε καὶ δόξη τυχεῖν ἦν ῥά-
 διον. Δημαρχίαν μέντοι μετιὼν Σύλλα καταστασιάσασαν-
 570 τος αὐτὸν ἐξέπεσε· διὸ καὶ δοκεῖ γενέσθαι μισοσύλλας. 15
 Ἐπεὶ δὲ Μάριος μὲν ὑπὸ Σύλλα κρατηθεὶς ἔφυγε, Σύλ-
 λας δὲ Μιθριδάτῃ πολεμήσων ἀπῆρε, τῶν δὲ ὑπάτων
 Ὀκτάβιος μὲν ἐπὶ τῆς Σύλλας προαιρέσεως ἔμενε, Κίν-
 νας δὲ νεωτερίζων ὑποφερομένην ἀνεκαλεῖτο τὴν Μα-
 ρίου στάσιν, τούτῳ προσέειπεν αὐτὸν ὁ Σερτώριος, 20
 ἄλλως τε καὶ τὸν Ὀκτάβιον ὀρῶν αὐτὸν μὲν ἀμβλύτε-
 ρον ὄντα, τοῖς δὲ Μαρίου φίλοις ἀπιστοῦντα. Γενομέ-
 νης δὲ τοῖς ὑπάτοις ἐν ἀγορᾷ μάχης μεγάλης Ὀκτάβιος
 μὲν ἐκράτησε, Κίννας δὲ καὶ Σερτώριος οὐ πολλῶ ἐλάτ-
 τους τῶν μυρίων ἀποβαλόντες ἔφυγον· καὶ τῶν περὶ 25
 τὴν Ἰταλίαν ἐτι διεσπαρμένων στρατοπέδων προσαργό-
 μενοι τὰ πλεῖστα πειθοῖ ταχὺ κατέστησαν ἀξιόμαχοι τοῖς
 περὶ τὸν Ὀκτάβιον.

V. Μαρίου δὲ καταπλεύσαντος ἐκ Λιβύης καὶ τῷ
 Κίννα προστιθέντος ἑαυτὸν ὡς ἰδιώτην ὑπάτῳ, τοῖς 30
 μὲν ἄλλοις ἐδόκει δέχεσθαι, Σερτώριος δὲ ἀπηγόρευεν,
 εἴτε τὸν Κίνναν ἤττον οἰόμενος ἑαυτῷ προσέξειν, ἀν-

δρὸς ἡγεμονικωτέρου παρόντος, εἴτε τὴν βαρύντητα τοῦ
 Μαρτίου δεδουκῶς, μὴ πάντα τὰ πράγματα συγγῆ θυμῷ
 μέτρον οὐκ ἔχοντι πέρα δίκης ἐν τῷ κρατεῖν προερχόμε-
 νος. Ἔλεγεν οὖν μικρὸν εἶναι τὸ ὑπολειπόμενον ἔργου
 5 αὐτοῖς ἤδη κρατοῦσι, δεξαμένων δὲ τὸν Μάρτιον τὸ σύμ-
 παν οἴσασθαι τῆς δόξης ἐκείνου καὶ τῆς δυνάμεως, χαλε-
 πὸν ὄντα πρὸς κοινωνίαν ἀρχῆς καὶ ἄπιστον. Εἰπόντος
 δὲ τοῦ Κίννα, ταῦτα μὲν ὀρθῶς ὑπολογίξασθαι τὸν
 Σερτώριον, αἰδεσθαι δὲ καὶ διαπορεῖν, ὅπως ἀκώσεται
 10 τὸν Μάρτιον αὐτὸς ἐπὶ κοινωνίᾳ πραγμάτων κεκληθῶς,
 ὑπολαβὼν ὁ Σερτώριος εἶπεν· „Ἄλλ’ ἐγὼ μὲν αὐτὸν
 ἀφ’ ἑαυτοῦ Μάρτιον ἤκειν νομίζων εἰς Ἰταλίαν τὸ συμ-
 φέρον ἐσκόπουν, σοὶ δὲ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ βουλευέσθαι
 καλῶς εἶχεν ἡκοντος ὃν αὐτὸς ἐλθεῖν ἠξίωσας, ἀλλὰ
 15 χρῆσθαι καὶ δέχεσθαι, τῆς πίστεως μηθεὺν λογισμῷ χά-
 ραν διδούσης.“ Οὕτως μεταπέμπεται τὸν Μάρτιον Κίν-
 νας· καὶ τριχῆ τῆς δυνάμεως διανεμηθείσης ἦρχον οἱ
 τρεῖς. Διαπολεμηθέντος δὲ τοῦ πολέμου καὶ τῶν περὶ
 τὸν Κίνναν καὶ Μάρτιον ἐμπορομένων ὕβρεως τε καὶ
 20 πικρίας ἀπάσης, ὥστε χρυσὸν ἀποδειξάι Ῥωμαίοις τὰ
 τοῦ πολέμου κακὰ, Σερτώριος λέγεται μόνος οὔτε ἀπο-
 κτεῖναι τινα πρὸς ὀργὴν οὔτε ἐνυβρίσαι κρατῶν, ἀλλὰ
 καὶ τῷ Μαρτίῳ δυσχεραίνειν καὶ τὸν Κίνναν ἐντυγγά-
 νων ἰδίᾳ καὶ δεόμενος μετριώτερον ποιεῖν. Τέλος δὲ
 25 τῶν δούλων, οὓς Μάρτιος συμμάχους μὲν ἐν τῷ πολέμῳ,
 δορυφόρους δὲ τῆς τυραννίδος ἔχων ἰσχυροὺς καὶ πλου-
 σίους ἐποίησε, τὰ μὲν ἐκείνου διδόντος καὶ κελεύοντος,
 τὰ δὲ καὶ βία παρανομούντων εἰς τοὺς δεσπότης, σφατ-
 τόντων μὲν αὐτούς, ταῖς δὲ δεσποίναις πλησιαζόντων
 30 καὶ βιαζομένων τοὺς παῖδας, οὐκ ἀνασχετὰ ποιούμενος
 ὁ Σερτώριος ἅπαντας ἐν ταῦτῳ στρατοπεδεύοντας κατη-
 κόντισεν, οὐκ ἐλάττους τετρακισχιλίων ὄντας.

VI. Ἐπει δὲ Μάριος μὲν ἐτελεύτησε καὶ Κίννας ἀνηρέθη μικρὸν ὕστερον, ὃ δὲ νεανίας Μάριος ἄκοντος αὐτοῦ παρὰ τοὺς νόμους ὑπατεῖαν ἔλαβε, Κάρβωνες δὲ καὶ Νωρβανοὶ καὶ Σηπλίωνες ἐπιόντι Σύλλα κακῶς ἐπολέμουν, καὶ τὰ μὲν ἀνανδρία καὶ μαλακία τῶν στρα- 5
 τηγῶν ἐφθείρετο, τὰ δὲ οἱ προδιδόντες ἀπώλλυσαν, ἔργον δὲ οὐδὲν ἦν αὐτοῦ παρόντος τοῖς πράγμασι μο-
 χθηρῶς ὑποφερομένοις διὰ τὸ χεῖρον φρονεῖν τοὺς μάλ-
 λον δυναμένους, τέλος δὲ Σύλλας Σηπλίῳ παραστρα-
 τοπεδεύσας καὶ φιλοφρονούμενος, ὡς εἰρήνης ἐσομέ- 10
 νης, διέφθειρε τὸ στράτευμα, καὶ ταῦτα προλέγων Ση-
 πλίῳ καὶ διδάσκων Σερτώριος οὐκ ἐπειθε, παντάπασιν
 ἀπογνοὺς τὴν πόλιν ᾤρησεν εἰς Ἴβηρίαν, ὡς, εἰ φθά-
 σει τὴν ἐκεῖ κρατυνάμενος ἀρχὴν, καταφυγὴ τοῖς πται-
 571 οῦσιν ἐνταῦθα τῶν φίλων ἐσόμενος. Χειμῶσι δὲ χαλε- 15
 ποῖς χρησάμενος ἐν χωρίοις ὄρειοις ὑπὸ βαρβάρων
 ἐπράττετο τέλη καὶ μισθοὺς τοῦ παρελθεῖν τὴν ὁδόν.
 Ἀγανακτούντων δὲ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ δεινολογουμέ-
 νων, εἰ Ῥωμαίων ἀνδύπατος τέλη καταβαλεῖ βαρβάρους
 ὀλέθρους, μικρὰ φροντίδας τοῦ δοκοῦντος αἰσχροῦ καὶ 20
 καιρὸν ἀνεῖσθαι φήσας, οὗ σπανιώτερον οὐδὲν ἀνδρὶ
 μεγάλων ἐφιεμένῳ, τοὺς μὲν βαρβάρους ἐθεράπευσε
 χρήμασι, τὴν δ' Ἴβηρίαν ἐπειχθεὶς κατέσχε. Παραλα-
 βῶν δὲ ἔθνη πλήθει μὲν καὶ ἡλικίᾳ ἀκμάζοντα, πλεου-
 ξία δὲ καὶ ὕβρει τῶν πεμπομένων ἐκάστοτε στρατηγῶν 25
 πρὸς ὄλην κακῶς διακειμένα τὴν ἡγεμονίαν, ἀνελάμ-
 βανεν ὀμίλια τε τοὺς δυνατοὺς καὶ φόρων ἀνέσει τοὺς
 πολλοὺς. Μάλιστα δὲ τῶν ἐπισταθμιῶν ἀπαλλάξας
 ἠγαπήθη· τοὺς γὰρ στρατιώτας ἠνάγκαζεν ἐν τοῖς προα-
 στεῖοις χειμάδια πῆγνυσθαι, κρῶτος αὐτὸς οὕτω κατα- 30
 σκηνῶν. Οὐ μὴν ἐπὶ τῇ τῶν βαρβάρων εὐνοίᾳ τὸ πᾶν
 ἐποίησατο, Ῥωμαίων δὲ τῶν αὐτόθι μετοικούντων τοὺς

ἐν ἡλικίᾳ καθοπλίσας μηχανάς τε παντοδαπὰς καὶ ναυπηγίας τριήρων ὑποβαλόμενος διὰ χειρὸς εἶχε τὰς πόλεις, ἡμερος μὲν ὢν ἐν ταῖς εἰρηνικαῖς χρεῖαις, φοβερὸς δὲ τῇ παρασκευῇ κατὰ τῶν πολεμίων φαινόμενος.

- 5 VII. Ὡς δὲ Σύλλαν μὲν ἐπυνθάνετο τῆς Ῥώμης κρατεῖν, ἔρρειν δὲ τὴν Μαρίου καὶ Κάρβωνος στάσιν, αὐτίκα προσδοκῶν στρατιὰν διαπολεμήσουσαν αὐτῷ μεθ' ἡγεμόνος ἀφίξασθαι φράγγνται τὰ Πυρρηναία ὄρη διὰ Ἰουλίου Σαλινάτορος ἑξακισχιλίους ὀπλίτας ἔχοντος.
- 10 Καὶ μετ' οὐ πολὺ Γάτος Ἄννιος ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ Σύλλα καὶ τὸν Ἰούλιον ἀπρόσμαχον ὄρων ἐν ἀπόρῳ καθῆστο παρὰ ταῖς ὑπωρεῖαις. Καλπουρνίου δέ τινος ἐπίκλησιν Λαναρίου δολοφονήσαντος τὸν Ἰούλιον καὶ τῶν στρατιωτῶν τὰ ἄκρα τῆς Πυρρήνης ἐκλιπόντων, ὑπερβαλὼν
- 15 Ἄννιος ἐπήει χειρὶ μεγάλη τοὺς ἐμποδῶν ἀνιστάς. Σερωτόριος δὲ οὐκ ὢν ἀξιόμαχος μετὰ τρισχιλίων εἰς Καρχηδόνα τὴν νεάν καταφυγῶν, κάκειθεν ἐπιβάς τῶν νεῶν καὶ διαπεράσας τὸ πέλαγος, Λιβύη κατὰ τὴν Μαυρουσίαν προσέσχευ. Ἀφυλάκτοις δὲ τοῖς στρατιώταις
- 20 ὕδρευομένοις τῶν βαρβάρων ἐπιπεσόντων, συχνοὺς ἀποβαλὼν αὐτίς εἰς Ἰβηρίαν ἀπέπλει· καὶ ταύτης μὲν ἀποκρούεται, Κιλισσῶν δὲ ληστριδῶν αὐτῷ προσγενομένων Πιτυούσση νήσῳ προσέβαλε καὶ ἀπέβη τὴν παρ' Ἄννιου φρουρὰν βιασάμενος. Ἄννιος δὲ μετ' οὐ πολὺ παρῆν
- 25 ναυσὶ τε πολλαῖς καὶ πεντακισχιλίους ὀπλίταις, πρὸς ὃν ἐπεχείρησε μὲν διαναναμαχεῖν, καίπερ ἑλαφροῖς καὶ πρὸς τάχος, οὐ πρὸς ἀλκῆν, πεποιημένοις σκάφεσι χρώμενος, ξεφύρῳ δὲ λαμπρῷ τοῦ πελάγους ἀνισταμένου καὶ τὰ πολλὰ τῶν τοῦ Σερωτόριου πλοίων ὑπὸ κουφότητος
- 30 πλάγια ταῖς φαχίαις περιβάλλοντος, αὐτὸς ὀλίγαις ναυσὶ τῆς μὲν θαλάσσης ὑπὸ τοῦ χειμῶνος εἰργόμενος, τῆς δὲ γῆς ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἡμέρας δέκα σαλεύων πρὸς

ἐναντίον κῦμα καὶ κλύδωνα τραχὺν ἐπιπόνως διεκαρτέρησεν.

VIII. Ἐνδόντος δὲ τοῦ πνεύματος φερόμενος νήσοις τισὶν ἐναυλίζεται σποράσιν ἀνύδροις· κάκειθεν ἄρας καὶ διεκβαλὼν τὸν Γαδειραῖον πορθμὸν ἐν δεξιᾷ τοῖς 5 ἐκτὸς ἐπιβάλλει τῆς Ἰβηρίας, μικρὸν ὑπὲρ τῶν τοῦ Βαίτιος ἐκβολῶν, ὃς εἰς τὴν Ἀτλαντικὴν ἐκφερόμενος θάλατταν ὄνομα τῇ περὶ αὐτὸν Ἰβηρία παρέσχευ. Ἐνταῦθα ναῦται τινες ἐντυγχάνουσι αὐτῷ νέον ἐκ τῶν Ἀτλαντικῶν νήσων ἀναπεπλευκότες, αἱ δὲ δύο μὲν εἰσὶ 10 λεπτῷ παντάπασι πορθμῷ διαιρούμεναι, μυρίους δ' ἀπέχουσι Λιβύης σταδίου καὶ ὀνομάζονται Μακάρων. 572 Ὀμβροῖς δὲ χρώμεναι μετρίοις σπανίως, τὰ δὲ πλεῖστα πνεύμασι μαλακοῖς καὶ δροσοβόλοις, οὐ μόνον ἄροῦν καὶ φυτεύειν παρέχουσιν ἀγαθὴν καὶ πόνα χάραν, ἀλλὰ 15 καὶ καρπὸν αὐτοφυῆ φέρουσιν ἀποχρῶντα πλήθει καὶ γλυκύτητι βόσκειν ἄνευ πόνων καὶ πραγματείας σχολάζοντα δῆμον. Ἄηρ δὲ ἄλυπος ὥρῶν τε κράσει καὶ μεταβολῆς μετριότητι κατέχει τὰς νήσους. Οἱ μὲν γὰρ ἐνθένδε τῆς γῆς ἀποπνέοντες ἔξω βορέαι καὶ ἀπηνλιῶται 20 διὰ μῆκος ἐκπεσόντες εἰς τόπον ἀχανῆ διασπείρονται καὶ προαπολείπουσι, πελάγιοι δὲ περιρρέοντες ἀργέσται καὶ ξέφυροι βληχροὺς μὲν ὑέτους καὶ σποράδας ἐκ θαλάττης ἐπάγοντες, τὰ δὲ πολλὰ νοτεραίς αἰθρίαις ἐπιψύχοντες ἡσυχῇ τρέφουσιν, ὥστε μέχρι τῶν βαρβάρων 25 διελθαι πίστιν ἰσχυρὰν αὐτόθι τὸ Ἠλύσιον εἶναι πεδίου καὶ τὴν τῶν εὐδαιμόνων οἰκησιν, ἣν Ὅμηρος ὑμνησε.

IX. Ταῦθ' ὁ Σερτώριος ἀκούσας ἔρωτα θαυμαστὸν ἔσχευ οἰκῆσαι τὰς νήσους καὶ ζῆν ἐν ἡσυχίᾳ τυραννίδος ἀπαλλαγείς καὶ πολέμων ἀπαύστων. Αἰσθόμενοι δὲ οἱ 30 Κίλικες οὐθέν ἐιρήνης δεόμενοι καὶ σχολῆς, ἀλλὰ πλούτου καὶ λαφύρων, εἰς Λιβύην ἀπέπλευσαν, Ἀσκαλι

τὸν Ἴφθα κατὰξοντες ἐπὶ τὴν Μαυρουσίαν βασιλείαν. Οὐ μὴν ἀπέκαμεν ὁ Σερτώριος, ἀλλὰ τοῖς πρὸς τὸν Ἄσκαλιν διαπολεμοῦσιν ἔγνω βοηθεῖν, ὥς οἱ εὖν αὐτῷ καινὴν τινα λαβόντες ἐλπίδων ἀρχὴν καὶ πράξεων ἐτέ-
 5 ρων ὑπόθεσιν μὴ διαλυθεῖεν ὑπὸ τῆς ἀπορίας. Ἄσμέ-
 νοις δὲ τοῖς Μαυρουσίοις ἀφικόμενος εἶχετο ἔργον, καὶ καταμαχεσάμενος τὸν Ἄσκαλιν ἐπολιόρκει. Σύλλα δὲ Πακκιανὸν ἐκπέψαντος βοηθῆσαι τοῖς περὶ τὸν Ἄσκα-
 λιν μετὰ δυνάμεως, συμβαλὼν ὁ Σερτώριος τὸν μὲν
 10 Πακκιανὸν ἀπέκτεινε, τὴν δὲ στρατιὰν κρατήσας προσ-
 ηγάγετο, καὶ τὴν Τίγγιν, εἰς ἣν ὁ Ἄσκαλις συνέ-
 φυγε μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ἐξεπολιόρκησεν. Ἐνταῦθα τὸν Ἄνταλον οἱ Ἄιβυες ἱστοροῦσι κεῖσθαι· καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ Σερτώριος διέσκαψε τοῖς βαρβάροις ἀπιστῶν διὰ
 15 μέγεθος. Ἐντυχῶν δὲ τῷ σώματι πηχῶν ἐξήκοντα μῆ-
 κος, ὥς φασι, κατεπλάγη, καὶ σφάγιον ἐντεμῶν συνέ-
 χωσε τὸ μνήμα, καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ τιμὴν τε καὶ φήμην
 συνηρέξησε. Τιγγίται δὲ μυθολογοῦσιν Ἄνταλον τε-
 λευτήσαντος τὴν γυναῖκα Τίγγην Ἡρακλεῖ συνελθεῖν,
 20 Σόφακα δ' ἐξ αὐτῶν γενόμενον βασιλεῦσαι τῆς χώρας
 καὶ πόλιν ἐπώνυμον τῆς μητρὸς ἀποδεῖξαι, Σόφακος δὲ
 παῖδα γενέσθαι Διοδώρον, ᾧ πολλὰ τῶν Λιβυκῶν
 ἔθνων ὑπήκουσεν Ἑλληνικὸν ἔχοντι στρατεύμα τῶν αὐ-
 τόθι κατφικισμένων ὑφ' Ἡρακλέους Ὀλβιανῶν καὶ Μυ-
 25 κηναίων. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀνακείσθω τῇ Ἰόβα χάριτι
 τοῦ πάντων ἱστορικωτάτου βασιλέων· ἐκείνου γὰρ ἱστο-
 ροῦσι τοὺς προγόνους Διοδώρον καὶ Σόφακος ἀπο-
 γόνους εἶναι· Σερτώριος δὲ πάντων ἐγκρατῆς γενό-
 μενος τοὺς δεηθέντας αὐτοῦ καὶ πιστεύσαντας οὐκ
 30 ἠδίκησεν, ἀλλὰ καὶ χρήματα καὶ πόλεις καὶ τῆι ἀρ-
 χὴν ἀπέδωκεν αὐτοῖς, ὅσα καλῶς εἶχε δεξάμενος δι-
 δόντων.

X. Ἐντεῦθεν ὅποι χρῆ τραπέσθαι βουλευόμενον
 ἐκάλουν Λυσιτανοὶ πρέσβεις πέμπαντες ἐφ' ἡγεμονία,
 πάντως μὲν ἄρχοντος ἀξίωμα μέγα καὶ ἐμπειρίαν ἔχον-
 τος θεόμενοι πρὸς τὸν ἀπὸ Ῥωμαίων φόβον, ἐκείνω δὲ
 πιστεύοντες αὐτοὺς μόνω [καὶ] πυνθανόμενοι παρὰ τῶν 5
 συγγεγονότων τὸ ἦθος αὐτοῦ. Λέγεται δὲ ὁ Σερτώριος
 οὔτε ὑφ' ἡδονῆς οὔτε ὑπὸ δέους εὐάλωτος γενέσθαι,
 φύσει δὲ ἀνέκπληκτος ὢν παρὰ τὰ δεινὰ καὶ μέτριος εὐ-
 τυχίαν ἐνεργεῖν, καὶ πρὸς μὲν εὐθυμαχίαν οὐδενὸς
 ἀτολμότερος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἡγεμόνων, ὅσα δὲ κλω- 10
 πείας ἐν πολέμοις ἔργα καὶ πλεονεξίας περὶ τόπους ἐχθ-
 ροὺς καὶ διαβάσεις τάχους δεομένας ἀπάτης τε καὶ ψευ-
 573 δῶν ἐν δέοντι, σοφιστῆς δεινότατος. Ἐν δὲ ταῖς τιμαῖς
 τῶν ἀνδραγαθημάτων δαψιλῆς φαινόμενος, περὶ τὰς τι-
 μαφρίας ἐμετρίαζε τῶν ἀμαρτημάτων. Καίτοι δοκεῖ περὶ 15
 τὸν ἔσχατον αὐτοῦ βίον ὠμότητος καὶ βαρυθυμίας τὸ
 περὶ τοὺς ὀμήρους πραχθὲν ἔργον ἐπιδείξει τὴν φύσιν
 οὐκ οὔσαν ἡμερον, ἀλλ' ἐπαμπεχομένην λογισμῶ δια-
 τὴν ἀνάγκη. Ἐμοὶ δὲ ἀρετὴν μὲν εἰλικρινῆ καὶ κατὰ
 λόγον συνεστῶσαν οὐκ ἂν ποτε δοκεῖ τύχη τις ἐκστήσαι 20
 πρὸς τούναντιον, ἄλλως δὲ προαιρέσεις καὶ φύσεις χρη-
 στάς ὑπὸ συμφορῶν μεγάλων παρ' ἀξίαν κακωθεύσας
 οὐκ ἀδύνατον τῶ δαίμονι συμεταβαλεῖν τὸ ἦθος. Ὅ
 καὶ Σερτώριον οἶμαι παθεῖν ἤδη τῆς τύχης αὐτὸν ἐπι-
 λειπούσης, ἐτραχυνόμενον ὑπὸ τῶν πραγμάτων γινο- 25
 μένων πονηρῶν πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας.

XI. Οὐ μὴν ἀλλὰ τότε γε τῶν Λυσιτανῶν κα-
 λούντων ἀπῆρεν ἐκ Λιβύης. Καὶ τούτους συνέταττεν
 εὐθύς αὐτοκράτωρ στρατηγός, καὶ τὴν ἐγγὺς Ἰβηρίαν
 ὑπήκοον ἐποιεῖτο, τῶν πλείστων ἐκουσίως προστιθεμέ- 30
 νων, μάλιστα μὲν διὰ τὸ πρᾶον αὐτοῦ καὶ δραστήριον,
 ἔστι δὲ ἅ καὶ σοφιστικῶς αὐτὸς εἰς ἀπάτην καὶ κήλησιν

ἐμηχανᾶτο. Καὶ πρῶτόν γε πάντων τὸ περὶ τὴν ἔλαφον.
 Ἦν δὲ τοιούδε· Σπανὸς ἀνὴρ δημότης τῶν ἐπὶ χώρας
 βιούντων ἐλάφῳ νεοτόκῳ φευγούσῃ κυνηγέτας ἐπιτυχῶν
 αὐτῆς μὲν ἀπελείφθη, τὴν δὲ νεβρόν ἐκπλαγείς τῇ και-
 5 νότητι τῆς χροᾶς (λευκὴ γὰρ ἦν πᾶσα) λαμβάνει διώξας.
 Κατὰ τύχην δὲ Σερωρίου τοῖς τόποις ἐναυλισαμένου
 καὶ πᾶν ὃ τις ἐξ ἄγρας ἢ γεωργίας ἦκοι κομίζων δῶρον
 ἀσμένως δεχομένου καὶ φιλοφρόνως ἀμειβομένου τοὺς
 θεραπεύοντας, ἐγχειρίζει φέρων αὐτῷ τὴν νεβρόν. Ὁ
 10 δὲ δεξιόμενος ἀντίκα μὲν ἦσθη μετριῶς, χρόνῳ δὲ ποιη-
 σάμενος τιθασὸν οὕτω καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε καὶ κα-
 λουῖντος ἀκούειν καὶ βαδίζοντί ποι παρακολουθεῖν, ὄχλου
 τε καὶ θοοῦρου παντὸς ἀνέχεσθαι στρατιωτικοῦ, κατὰ
 μικρὸν ἐξεθείλαξε φάσκων Ἀρτέμιδος δῶρον τὴν ἔλαφον
 15 εἶναι, καὶ πολλὰ τῶν ἀδήλων ἐπεφημίξεν αὐτῷ δηλοῦν,
 γινώσκων εὐάλωτον εἰς δεισιδαιμονίαν εἶναι φύσει τὸ
 βαρβαρικόν. Ὁ δὲ καὶ προσετεχνᾶτο τοιάδε· γνούς γὰρ
 ἂν κρύφα τοὺς πολεμίους ἐμβεβληκότας ποι τῆς ὑπ' αὐ-
 τὸν χώρας ἢ πόλιν ἀφιστάντας, προσεποιεῖτο τὴν ἔλαφον
 20 αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους διειλέχθαι, κελεύουσαν ἐν ἐτοί-
 μῳ τὰς δυνάμεις ἔχειν. Αὐτίς δὲ νύκην τινὰ τῶν ἑαυ-
 τοῦ στρατηγῶν ἀκούσας τὸν μὲν ἄγγελον ἐκρυπτε, τὴν
 δὲ ἔλαφον ἐστεφανωμένην ἐπ' εὐαγγελίοις προῆγεν, εὐ-
 θυμείσθαι παρακαλῶν καὶ τοῖς θεοῖς θύειν ὡς ἀγαθόν
 25 τι πευσομένους.

XII. Οὕτω δὲ χειροήθεις ποιησάμενος αὐτοὺς ἐχρήτο
 πρὸς ἅπαντα μετριοτέροις, οὐχ ὑπ' ἀνδρὸς ἀλλοδαποῦ
 λογισμῶν, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ στρατηγεῖσθαι πειδομένοις,
 ἅμα καὶ τῶν πραγμάτων ἐπιμαρτυρούντων τῷ παρὰ λό-
 30 γον τὴν δύναμιν ἀξάνεσθαι. Δισχιλίους γὰρ ἑξακο-
 σίοις, οὓς ὠνόμαξε Ῥωμαίους, συμμίκτοις δὲ ἑπτακο-
 σίοις Λιβύων εἰς Λυσιτανίαν αὐτῷ συνδιαβάσι πελτα-

στὰς τετρακισχιλίους Λυσιτανῶν καὶ ἱππεῖς ἑπτακοσίους προσλαβὼν ἐπολέμει τέτταρσι Ῥωμαίων στρατηγοῖς, ὑφ' οἷς ἦσαν πεζῶν μὲν δώδεκα μυριάδες, ἱππεῖς δὲ ἑξακισχιλίοι, τοξόται δὲ καὶ σφενδονῆται δισχιλίοι, πόλεις δὲ ἀναριθμητοὶ τὸ πλῆθος, αὐτὸς εἰκοσι τὰς πάσας ἐν ἀρχῇ 5 κεκτημένος. Ἄλλ' ὅμως ἀσθενῆς οὕτω καὶ μικρὸς ἀρξάμενος οὐ μόνον ἔθνῶν ἐκράτησε μεγάλων καὶ πόλεις εἶλε πολλὰς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιστρατήγων Κότταν μὲν ἐν τῷ περὶ τὴν Μελλαρίαν πορθμῷ κατεναυμάχησε, 574 Φουφίδιον δὲ τὸν ἄρχοντα τῆς Βαιτικῆς περὶ τὸν Βαί- 10 τιν ἐτρέψατο δισχιλίους ἀποκτείνας Ῥωμαίων, Δομέτιον δὲ Λεύκιον ἀνθύπατον ὄντα τῆς ἐτέρας Ἰβηρίας διὰ τοῦ ταμίου καταγωνισάμενος καὶ Θωράνιον, ἄλλον ἡγεμόνα τῶν ὑπὸ Μετέλλου πεμφθέντων μετὰ δυνάμεως, ἀνείλεν, αὐτόν τε τὸν Μέτελλον, ἄνδρα Ῥωμαίων ἐν 15 τοῖς τότε μέγιστον καὶ δοκιμώτατον, οὐκ ὀλίγοις σφάλμασι περιβαλὼν εἰς τὸσαύτην ἀπορίαν κατέστησεν, ὥστε Λεύκιον μὲν Μάλλιον ἐκ τῆς περὶ Ναρβῶνα Γαλατίας ἐλθεῖν αὐτῷ βοηθόν, Πομπήτιον δὲ Μάγνον ἐκ Ῥώμης κατὰ τάχος ἀποσταλῆναι μετὰ δυνάμεως. Οὐ γὰρ εἶχεν 20 ὁ Μέτελλος ὅ τι χρήσαιτο προσπολεμῶν ἀνδρὶ τολμητῇ πάσης ἐξαναδυομένῳ φανερᾶς μάχης, πᾶσαν δὲ μεταβαλλομένῳ μεταβολὴν εὐσταλεία καὶ κούφότητι τῆς Ἰβηρικῆς στρατιᾶς, αὐτὸς ὀπλιτικῶν καὶ νομίμων ἀσκητῆς γεγωνῶς ἀγώνων καὶ στρατηγὸς ἐμβριθοῦς καὶ μονίμου 25 φάλαγγος, ὥσασθαι μὲν εἰς χεῖρας ἐλθόντας πολεμίους καὶ καταβαλεῖν ἄριστα γεγυμνασμένης, ὀρειβατεῖν δὲ καὶ συνηρητῆσθαι διώξεις καὶ φυγαῖς ἀπαύστοις ἀνθρώπων ὑπηνεμίων καὶ λιμὸν ἀνέχεσθαι καὶ δίαιταν ἄπυρον καὶ ἄσκηρον, ὥσπερ ἐκεῖνοι, μὴ δυναμένης. 30

XIII. Ἔτι δὲ αὐτὸς μὲν ἤδη πρεσβύτερος ἦν καὶ τι καὶ πρὸς ἀνειμένην ἤδη καὶ τρυφεράν δίαιταν ἐκ πολ-

λαῶν ἀγώνων καὶ μεγάλων ἐνδεδωκῶς, τῷ δὲ Σερτωρίῳ
 συνειστήκει πνεύματος ἀκμαίου γέμοντι καὶ κατεσκευα-
 σμένον ἔχοντι θαυμασίως τὸ σῶμα ῥώμη καὶ τάχει καὶ
 λιτότητι. Μέθης μὲν γὰρ οὐδὲ ῥαθυμῶν ἤπτετο, πό-
 5 νους δὲ μεγάλους καὶ μακρὰς ὁδοιπορίας καὶ συνεχεῖς
 ἀγρυπνίας ὀλίγοις εἰθιστο καὶ φαύλοις ἀρκούμενος σι-
 τίοις διαφέρειν, πλάνοις δὲ χρώμενος αἰεὶ καὶ κυνηγε-
 σίοις, ὁπότε σχολάζοι, πάσης διεκδύσεως φεύγοντι καὶ
 διώκοντι κυκλώσεως ἀβάτων τε καὶ βασίμων τόπων ἐμ-
 10 πειρίαν προσειλήφει. Διὸ τῷ μὲν εἰρηγομένῳ μάχης ὅσα
 νικώμενοι πάσχουσιν ἄνθρωποι βλάπτεσθαι συνέβαι-
 νεν, ὁ δὲ τῷ φεύγειν εἶχε τὰ τῶν διωκόντων. Καὶ γὰρ
 ὑδρείας ἀπέκοπτε καὶ σιτολογίας εἶργε, καὶ προλόντι μὲν
 ἐκποδῶν ἦν, ἐκίνει δὲ ἰδρυνθέντα, πολιορκοῦντι δὲ
 15 ἄλλους ἐπιφαινόμενος ἀντεπολιόρκει ταῖς τῶν ἀναγ-
 καίων ἀπορίαις, ὥστε τοὺς στρατιώτας ἀπαγορεύειν
 καὶ τοῦ Σερτωρίου μονομαχῆσαι προκαλουμένου τὸν
 Μέτελλον βοᾶν καὶ κελεύειν μάχεσθαι στρατηγὸν στρα-
 τηγῷ καὶ Ῥωματὸν Ῥωμαίῳ, ἀναδυόμενον δὲ χλευάζειν.
 20 Ὁ δὲ τούτων μὲν, εὖ ποιῶν, κατεγέλα· στρατηγῷ γὰρ,
 ὡς ἔφη Θεόφραστος, δεῖ θάνατον ἀποθνήσκειν τὸν
 στρατηγόν, οὐ πελταστοῦ τοῦ τυχόντος· ὄρων δὲ τοὺς
 Λαγγοβρίτας οὐ μικρὰ τῷ Σερτωρίῳ συλλαμβανομέ-
 νους, δίψη δὲ ὄντας εὐαλώτους (ἐν γὰρ ἦν αὐτοῖς φρέαρ
 25 ἐν τῇ πόλει, τῶν δ' ἐν τοῖς προαστείοις καὶ παρὰ τὰ
 τεῖχη ναμάτων ὁ πολιορκῶν ἐπικρατεῖν ἐμελλεν), ἤκεν
 ἐπὶ τὴν πόλιν ὡς ἡμέραις δυσὶ συναιρήσων τὴν πολιορ-
 κίαν, ὕδατος οὐκ ὄντος. Διὸ καὶ πέντε ἡμερῶν ἐπιφέ-
 ρεσθαι σιτία μόνον προείρητο τοῖς στρατιώταις. Ὁ
 30 Σερτώριος δ' ὀξέως βοηθήσας ἐκέλευσε δισχιλλοὺς
 ἄσκους ὕδατος ἐμπλήσαι, καθ' ἕκαστον ἄσκὸν ἀργύριον
 συχνὸν τάξας. Καὶ πολλῶν μὲν Ἰβήρων, πολλῶν δὲ

Μαυρουσίων ὑφισταμένων τὸ ἔργον, ἐπιλεξάμενος ἄνδρας εὐρώστους ἅμα καὶ ποδώκεις ἔπεμψε διὰ τῆς ὄρεινης, κελεύσας, ὅταν παραδῶσι τοὺς ἄσκους τοῖς ἐν τῇ πόλει, τὸν ἄχρηστον ὑπέξαγαγεῖν ὄχλον, ὅπως ἐξαρκῆ τοῖς ἀμυνομένοις τὸ ποτόν. Ἐκπύστου δὲ τούτου γενομένου πρὸς τὸν Μέτελλον, ἤχθητο μὲν ἤδη τὰ ἐπιτή-
 575 δεια τῶν στρατιωτῶν ὑπαναλωκότην, ἐξέπεμψε δὲ ἐπὶ σιτολογίαν Ἀκύνον ἑξακισχιλίων ἡγούμενον. Αἰσθόμενος δὲ ὁ Σερτώριος καὶ προλοχίσας τὴν ὁδὸν ἐπανερχομένου πρὸς τὸν Ἀκύνου τρισχιλίους ἄνδρας ἐκ τινος συσκίου 10 χαράδρας ἐπανίστησιν, αὐτὸς δὲ κατὰ στόμα προσβαλὼν τρέπεται, καὶ τοὺς μὲν διαφθείρει, τοὺς δὲ λαμβάνει ζῶντας. Ἀκύνον δὲ μετὰ τῶν ὄπλων καὶ τὸν ἵππου ἀποβεβληκότα δεξάμενος Μέτελλος αἰσχροῦς ἀπῆει, πολλὰ χλευαζόμενος ὑπὸ τῶν Ἰβήρων. 15

XIV. Ἐκ τε δὴ τούτων θαυμαζόμενος ἠγαπάτο παρὰ τοῖς βαρβάροις ὁ Σερτώριος, καὶ ὅτι Ῥωμαῖκοῖς ὀπλισμοῖς καὶ τάξεσι καὶ συνθήμασιν ἀφαιρῶν τὸ μανικὸν καὶ θηριῶδες αὐτῶν τῆς ἀλκῆς ἀντὶ ληστηρίου μεγάλου στρατὸν ἐποιεῖτο τὴν δύναμιν. Ἔτι δ' ἀργύρῳ χρώμε-
 20 νος ἀφειδῶς καὶ χρυσῷ κράνη τε κατεκόσμη καὶ θυρεοὺς αὐτῶν διεποίκιλλε, καὶ γλαμύσιν ἀνθινῶς καὶ χιτῶσι χρῆσθαι διδάσκων καὶ χορηγῶν εἰς ταῦτα καὶ συμφιλοκαλῶν ἐδημαγῶγει. Μάλιστα δὲ εἶλεν αὐτοὺς τὰ τῶν παιδῶν. Τοὺς γὰρ εὐγενεστάτους ἀπὸ τῶν 25 ἔθνῶν συναγαγὼν εἰς Ὀσκαν, πόλιν μεγάλην, διδασκάλους ἐπιστήσας Ἑλληνικῶν τε καὶ Ῥωμαϊκῶν μαθημάτων ἔργῳ μὲν ἐξωμηρεύσατο, λόγῳ δὲ ἐπαίδευεν, ὡς ἀνδράσι γενομένοις πολιτείας τε μεταδώσων καὶ ἀρχῆς. Οἱ δὲ πατέρες ἤδοντο θαυμαστῶς τοὺς παῖδας ἐν περι-
 30 πορφύροις ὀρῶντες μάλα κοσμίως φοιτῶντας εἰς τὰ διδασκαλεῖα καὶ τὸν Σερτώριον ὑπὲρ αὐτῶν μισθοὺς τε-

λοῦντα καὶ πολλάκις ἀποδείξεις λαμβάνοντα καὶ γέρα τοῖς ἀξίοις νέμοντα καὶ τὰ χρυσᾶ περιδέραια δωρούμενον, ἃ Ῥωμαῖοι βούλλας καλοῦσιν. Ἔθους δ' ὄντος Ἰβηρικοῦ, τοὺς περὶ τὸν ἄρχοντα τεταγμένους συναπο-
 5 θνήσκειν αὐτῷ πεσόντι, καὶ τοῦτο τῶν ἐκεῖ βαρβάρων κατάσπεισιν ὀνημαζόντων, τοῖς μὲν ἄλλοις ἡγεμόσιν ὀλίγοι τῶν ὑπασπιστῶν καὶ τῶν ἐταίρων, Σερτώριω δὲ πολλαὶ μυριάδες ἀνθρώπων κατεσπικόντων ἑαυτοὺς ἠκολούθουν. Λέγεται δὲ πρὸς τινὶ πόλει τροπῆς γενομέ-

10 νης καὶ τῶν πολεμίων ἐπικειμένων τοὺς Ἰβήρας ἀμείλησαντας αὐτῶν τὸν Σερτώριον σῶζειν καὶ τοῖς ὅμοις ἐπαραμένους ἄλλους πρὸ ἄλλων ἀνακουφίσαι πρὸς τὰ τεῖχη, γενομένου δ' ἐν ἀσφαλεῖ τοῦ ἄρχοντος, οὕτω τρέπεσθαι πρὸς φυγὴν ἕκαστον αὐτῶν.

15 XV. Οὐ μόνον δὲ τοῖς Ἰβηρσιν ἦν ποθεινός, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξ Ἰταλίας στρατευομένοις. Περπέννα γοῦν Οὐέντανος ἀπὸ τῆς αὐτῆς Σερτώριω στάσεως εἰς Ἰβηρίαν παραγενομένου μετὰ χρημάτων πολλῶν καὶ μεγάλης δυνάμεως, ἰδίᾳ δὲ καθ' ἑαυτὸν ἐγνωκός πολεμεῖν
 20 πρὸς τὸν Μέτελλον, ἐδυσχέraitνον οἱ στρατιῶται, καὶ πολὺς ἦν τοῦ Σερτώριου λόγος ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὸν Περπένναν ἀνιῶν εὐγενείᾳ καὶ πλούτῳ τετυφωμένον. Οὐ μὴν ἄλλ' ἐπεὶ Πομπήτιος ἠγγέλλετο τὴν Πυρήνην ὑπερβάλλων, ἀναλαβόντες οἱ στρατιῶται τὰ ὄπλα καὶ
 25 τὰ σημεῖα τῶν τάξεων ἀναρπάσαντες κατεβόησαν τοῦ Περπέννα, κελεύοντες ὡς τὸν Σερτώριον ἄγειν αὐτούς· εἰ δὲ μὴ, καταλιπόντες ἐκεῖνον ἠπέλουν αὐτοὶ βαδιεῖσθαι πρὸς ἄνδρα σῶζεσθαι καὶ σῶζειν δυνάμενον. Συγχωρήσας δὲ ὁ Περπέννας ἠγάγεν αὐτούς, καὶ συνέ-

30 μιξε τῷ Σερτώριω πεντήκοντα καὶ τρεῖς ἔχων σπείρας.

XVI. Σερτώριος δέ, τῶν ἐντὸς Ἰβήρος αὐτῷ ποταμοῦ πάντων ὁμοῦ τι προστιθεμένων, πλήθει μὲν ἦν

μέγας· ἐπέφερον γὰρ αἶε καὶ συνεφέροντο πανταχόθεν
 πρὸς αὐτόν· ἀταξία δὲ βαρβαρικῇ καὶ θρασύτητι ταρατ-
 τόμενος ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις βοώντων καὶ τὴν τρι-
 βὴν δυσανασχετούντων ἐπειράτο παραμυθεῖσθαι διὰ
 λόγων. Ὡς δὲ ἑώρα χαλεπαίνοντας καὶ βιαζομένους 5
 576 ἀκαίρως, προήκατο καὶ περιεῖδε συμπλεκομένους τοῖς
 πολεμίοις ἐν οἷς οὐ παντελῶς συντριβέντας, ἀλλὰ πλη-
 γὰς λαβόντας ἤλπιξε πρὸς τὰ λοιπὰ κατηκόους μᾶλλον
 ἔξιν. Ὡν δὲ εἶκαζε γενομένων, ἐπιβοηθήσας ἀνέλαβέ
 τε φεύγοντας αὐτοὺς καὶ κατέστησεν ἀσφαλῶς εἰς τὸ 10
 στρατόπεδον. Βουλόμενος δὲ καὶ τὴν ἀθυμίαν ἀφελεῖν,
 μεθ' ἡμέρας ὀλίγας πάνδημον ἐκκλησίαν ἀθροίσας ἵπ-
 πους εἰσήγαγε δύο, τὸν μὲν ἀσθενῆ τελέως καὶ πρεσβύ-
 τερον ἤδη, τὸν δὲ ἕτερον εὐμεγέθη μὲν αὐτόν καὶ ἰσχυ-
 ρόν, θαυμαστὴν δὲ πικνότητι καὶ κάλλει τριχῶν οὐράν 15
 ἔχοντα. Παρειστήκει δὲ τῷ μὲν ἀσθενεῖ μέγας ἀνὴρ καὶ
 ῥωμαλέος, τῷ δὲ ἰσχυρῷ μικρὸς ἕτερος καὶ τὴν ὄψιν
 εὐκαταφρόνητος. Σημεῖου δὲ δοθέντος αὐτοῖς ὁ μὲν
 ἰσχυρὸς ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ τοῦ ἵππου τὴν κέρκου
 ὡς ἀπορρήξων εἴλκε βίᾳ πρὸς αὐτόν, ὁ δὲ ἀσθενὴς τοῦ 20
 ἰσχυροῦ κατὰ μίαν τῶν τριχῶν ἐξέτιλλεν. Ἐπεὶ δὲ ὁ
 μὲν οὐκ ὀλίγα πράγματα μάτην ἑαυτῷ καὶ πολὺν γέλωτα
 τοῖς θεωμένοις παρασχὼν ἀπέειπεν, ὁ δὲ ἀσθενὴς ἀκα-
 ρεῖ καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ ψιλὴν τριχῶν ἀπέδειξε τὴν οὐ-
 ράν, ἀναστὰς ὁ Σερτώριος „Ὁρᾶτε“ εἶπεν „ἄνδρες 25
 σύμμαχοι, τὴν ἐπιμονὴν ἀνυσιμωτέραν τῆς βίας οὐσαν
 καὶ πολλὰ τῶν ἀθρόως ἀλήπτων ἐνδιδόντα τῷ κατὰ μι-
 κρόν. Ἄμαχον γὰρ τὸ ἐνδεδεχέες, ᾧ πᾶσαν ἐπιῶν ὁ χρό-
 νος αἰρεῖ καὶ κατεργάζεται δύναμιν, εὐμενὴς ὢν σύμ-
 μαχος τοῖς δεχομένοις λογισμῷ τὸν καιρὸν αὐτοῦ, τοῖς 30
 δὲ ἀκαίρως ἐπειγομένοις πολεμιώτατος.“ Τοιαῦτα μὲν ὁ

Σερτώριος ἐκάστοτε πλέκων παραμύθια τοῖς βαρβάροις διεπαιδαγώγει τὸν καιρὸν.

XVII. Οὐδενὸς δὲ ἦττον αὐτοῦ τῶν πολεμικῶν ἔργων ἐθανυμάσθη τὸ περὶ τοὺς λεγομένους Χαρακιτανούς.

5 Εἰσὶ δὲ δῆμος ὑπὲρ τὸν Ταγώνιον ποταμὸν, οὐκ ἄσπε-
σιν οὐδὲ κώμαις ἐνοικοῦντες, ἀλλὰ λόφος ἐστὶν εὐμεγέ-
θης καὶ ὑψηλὸς ἄντρα καὶ κοιλώματα πετρῶν βλέποντα
πρὸς βορέαν περιέχων. Ἡ δ' ὑποκειμένη πᾶσα χώρα
πηλὸν ἀργιλώδη καὶ γῆν ὑπὸ χαννότητος εὐθρυπτον
10 ἀναδίδωσιν, οὔτε τοὺς ἐπιβαίνοντας ἀνέχεσθαι καρτε-
ράν, καὶ μικρὸν ἀψαμένων, ὥσπερ ἄσβεστον ἢ τέφραν,
ἐπὶ πολὺ διαχομένην. Τῶν οὖν βαρβάρων, ὅσάκις
φόβῳ πολέμου καταδύντες εἰς τὰ σπήλαια καὶ τὴν λείαν
εἰσω συναγαγόντες ἀτρεμοῖεν, ὄντων ἀλήπτων ὑπὸ
15 βίας, τὸν δὲ Σερτώριον τότε διακεκριμένον ἀπὸ τοῦ
Μετέλλου καὶ καταστρατοπεδεύσαντα παρὰ τὸν λόφον
ὑπερφρονούντων ὡς κεκρατημένον, εἶτε ὑπ' ὀργῆς
ἐκεῖνος εἶτε μὴ δοκεῖν φεύγειν βουλόμενος ἅμ' ἡμέρα
προσελάσας κατεσκέπτετο τὸν τόπον. Οὐδαμόθεν δὲ
20 προσβολὴν ἔχοντος, ἄλλως ἀλύων καὶ κενὰς χρώμενος
ἀπειλαῖς ὄρα τῆς γῆς ἐκείνης κονιορτὸν ἄνω πολὺν ὑπὸ
πνεύματος ἐπ' αὐτοὺς φερόμενον. Τέτραπται μὲν γάρ,
ὡς ἔφην, τὰ σπήλαια πρὸς βορέαν, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς ἄρκτου
ῥέων ἄνεμος, Καικίαν ἐνοιὶ καλοῦσιν, ἐπέχει μάλιστα
25 καὶ πλεῖστός ἐστι τῶν ἐκεῖ πνευμάτων, ἐξ ὑγρῶν πεδίων
καὶ νιφοβόλων συμφυσώμενος ὄρῶν, τότε δὲ καὶ θέ-
ρους ἀκμάζοντος ἰσχύων καὶ τρεφόμενος τῇ τῶν ὑπαρ-
κτίων ἀνέσει πάγων ἠδιστος ἐπέπνει καὶ κατεῖχεν αὐ-
τούς τε καὶ βοτὰ δι' ἡμέρας ἀναψύχων. Ταῦτα δὲ συλ-
30 λογιζόμενος ὁ Σερτώριος καὶ παρὰ τῶν ἐγγχωρίων ἀκούων
ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας τῆς ἀραιᾶς καὶ τεφρώδους
γῆς ἐκείνης ἀποσπῶντας καὶ παραφέροντας καταντικρῶ

τοῦ λόφου θίνα ποιεῖν, ἣν οἱ βάρβαροι χάματος ἐπ' αὐ-
 τοὺς εἶναι κατασκευὴν ὑπονοοῦντες ἐγχεύαζον. Τότε
 μὲν οὖν ἐργασαμένους τοὺς στρατιώτας ἄχρι νυκτὸς
 ἀπήγαγεν· ἅμα δ' ἡμέρα πρῶτον μὲν αὔρα μαλακὴ
 προαπέπνει διακινουῦσα τῆς συμπεφορημένης γῆς τὸ 5
 λειότατον ὥσπερ ἄχνην σκιδνύμενον, ἔπειτα σοβαροῦ
 τοῦ Καικίου πρὸς τὸν ἥλιον ἐκχεομένου καὶ τῶν λόφων
 577 κονιωμένων ἐπιστάντες οἱ στρατιῶται τὸν τε χοῦν ἀνέ-
 τρεπον διὰ βάρους καὶ τὸν σπῖλον ἐκοπτον, ἐνιοι δὲ καὶ
 τοὺς ἵππους ἄνω καὶ κάτω διεξήλασαν ἀνιστάντες τὸ 10
 χαινῶμα καὶ τῇ πνοῇ μετέωρον παραδιδόντες. Ἡ δ'
 ὑπολαμβάνουσα πᾶν τὸ θρυπτόμενον καὶ κινούμενον
 ἄνω προσέβαλλε τοῖς οἰκήμασι τῶν βαρβάρων κατὰ θύ-
 ρας δεχομένοις τὸν Καικίαν. Οἱ δὲ, ἅτε δὴ τῶν σπη-
 λαίων μίαν ἐκείνην ἀναπνοὴν ἐχόντων, ἣ τὸ πνεῦμα 15
 προσέπιπτε, ταχὺ μὲν ἀπεσκοτοῦντο τὰς ὄψεις, ταχὺ δ'
 ἀνεπίπλαντο πνιγῶδους ἄσθματος, τραχὺν ἀέρα καὶ
 πολλῇ κόνει συμπεφυρμένον ἔλκοντες. Ὅθεν ἡμέρας
 δύο μόλις ἀνασχόμενοι τῇ τρίτῃ παρέδωκαν ἑαυτοὺς,
 οὐ τοσοῦτον Σερτωρίῳ δυνάμεως, ὅσον δόξης, προσ- 20
 θέντες, ὡς τὰ δι' ὀπλων ἀνάλωτα σοφία κατεργασα-
 μένω.

XVIII. Μέχρι μὲν οὖν τοῖς περὶ Μέτελλον ἐπολέ-
 μει, τὰ πλεῖστα κατευτυχεῖν ἐδόκει, γῆρα καὶ φυσικῇ
 βραδυτῆτι τοῦ Μετέλλου πρὸς ἄνδρα τολμητὴν καὶ λη- 25
 στρικῆς μάλλον ἢ στρατιωτικῆς ἠγούμενον δυνάμεως
 οὐκ ἀναφέροντος· ἐπεὶ δὲ καὶ Πομπητῶ τὴν Πυρήνην
 ὑπερβαλόντι παραστρατοπεδεύσας καὶ πᾶσαν ἅμα μὲν
 διδούς, ἅμα δὲ λαμβάνων στρατηγικῶν παλαισμάτων
 πείραν, ἀντιτεχνώμενός τε καὶ φυλαττόμενος πλεῖον 30
 εἶχε, κομιδῇ διεβοήθη μέχρι Ῥώμης ὡς δεινότατος ὢν
 πόλεμον μεταχειρίσασθαι τῶν τότε στρατηγῶν. Οὐ γάρ

τι μικρὸν ἦν τὸ Πομπηίου κλέος, ἀλλ' ἦνθει τότε μά-
 λιστα πρὸς δόξαν ἐκ τῶν περὶ Σύλλα ἀνδραγαθημά-
 των, ἐφ' οἷς καὶ Μάγνος ὑπ' αὐτοῦ, τουτέστι μέγας,
 ἐπανομάσθη τιμῶν τε θριαμβικῶν οὐπω γενειῶν ἐτυ-
 5 χεν. Ὅθεν καὶ πολλαὶ τῶν ὑπὸ Σερτωρίῳ πόλεων ἀπο-
 βλέψασαι πρὸς αὐτὸν ὀρμὴν μεταβολῆς ἔσχον, εἴτα
 ἐπαύσαντο, τοῦ περὶ Λαύρωνα πάθους παρὰ πᾶσαν ἐλ-
 πίδα συμβάντος. Σερτωρίου γὰρ πολιορκούντος αὐ-
 τοὺς ἤκε Πομπηίος πανστρατιᾷ βοηθήσων· εἴτα ὁ μὲν
 10 λόφον εὖ δοκοῦντα πεφυκέναι κατὰ τῆς πόλεως προ-
 ληψόμενος, ὁ δὲ τοῦτο κωλύσων ἠπειγέτο. Τοῦ δὲ Σερ-
 τωρίου φθάσαντος ἐπιστήσας τὸν στρατὸν ὁ Πομπηίος
 ἔχαιρε τῇ συντυχίᾳ, νομίζων ἐν μέσῳ τῆς πόλεως καὶ τῆς
 αὐτοῦ στρατιᾶς ἀπειληφθαι τὸν Σερτωρίον· καὶ πρὸς
 15 τοὺς Λαυρωνίτας εἰσέπεμψε θαρρεῖν κελεύων καὶ κα-
 θῆσθαι περὶ τὰ τείχη θεωμένους πολιορκούμενον Σερ-
 τωρίον. Ἐκεῖνος δ' ἀκούσας ἐγέλασε, καὶ τὸν Σύλλα
 μαθητὴν (οὕτω γὰρ τὸν Πομπηίον ἐπισκώπτων προση-
 γόρευεν) αὐτὸς ἔφη διδάξειν, ὅτι δεῖ τὸν στρατηγὸν κα-
 20 τόπιν μᾶλλον ἢ κατὰ πρόσωπον βλέπειν. Ταῦτα δὲ λέ-
 γων ἅμα τοῖς πολιορκουμένοις ἐπεδείκνυεν ἕξακισχι-
 λλους ὀπλίτας ὑπ' αὐτοῦ καταλελειμμένους ἐπὶ τοῦ
 προτέρου χάρακος, ὅθεν ὀρμηθεὶς κατειλήφει τὸν λό-
 φον, ὅπως ἐπὶ σφᾶς τρεπομένῳ τῷ Πομπηίῳ κατὰ νό-
 25 του προσπέσοιεν. Ὁ δὲ καὶ Πομπηίος ὄψε μάλα συμ-
 φρονήσας ἐπιχειρεῖν μὲν οὐκ ἐθάρρει κύκλωσιν δεδοι-
 κῶς, ἀπολιπεῖν δὲ ἠσχύνετο κινδυνεύοντας ἀνθρώ-
 πους, παρῶν δὲ καὶ καθήμενος ἠναγκάζετο ὄραν ἀπολ-
 λυμένους· ἀπέγνωσαν γὰρ αὐτοὺς οἱ βάρβαροι καὶ τῷ
 30 Σερτωρίῳ παρέδωκαν. Ὁ δὲ τῶν μὲν σωμάτων ἐφεί-
 σατο καὶ πάντας ἀφῆκε, τὴν δὲ πόλιν κατέκρησεν, οὐχ
 ὑπ' ὀργῆς οὐδ' ὀμότητος, ἐλάχιστα γὰρ δοκεῖ θυμῷ

χαρίσασθαι τῶν στρατηγῶν οὗτος ἀνὴρ, ἀλλ' ἐπ' αἰσχύνῃ καὶ κατηφεία τῶν τεθναυμακῶτων Πομπήτιον, ἵνα ἢ λόγος ἐν τοῖς βαρβάροις, ὅτι παρῶν ἐγγύς καὶ μονοῦ θερμαινόμενος τῷ πυρὶ τῶν συμμάχων οὐ προσήμυνεν. 5

XIX. Ἦται μὲν οὖν τῷ Σερτωρίῳ πλείους συνέ-
 578 βαινον, αὐτὸν μὲν ἀήττητον ἀεὶ φυλάττοντι καὶ τοὺς
 καθ' αὐτόν, θραυομένῳ δὲ περὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας·
 ἐκ δὲ ὧν ἐπηρεαζοῦτο τὰς ἦτας μᾶλλον ἐθαυμάζετο
 νικῶντων τῶν ἀντιστρατήγων, οἷον ἐν τῇ περὶ Σού- 10
 κρωνι μάχῃ πρὸς Πομπήτιον, καὶ κάλιν ἐν τῇ περὶ Του-
 ρίαν πρὸς τὸ τοῦτον ὁμοῦ καὶ Μέτελλον. Ἦ μὲν οὖν
 περὶ Σούκρωνι μάχῃ λέγεται γενέσθαι τοῦ Πομπήτιου
 κατεπεξάντος, ὡς μὴ μετάσχοι τῆς νίκης Μέτελλος. Ὁ
 δὲ Σερτώριος ἐβούλετο μὲν τῷ Πομπήτῳ, πρὶν ἐπελθεῖν 15
 τὸν Μέτελλον, διαγωνίσασθαι, παραγαγὼν δὲ ἐσπέρας
 ἤδη συνέβαλεν, οἰόμενος ξένοις οὔσι καὶ ἀπείροις τῶν
 χωρίων τοῖς πολεμίοις τὸ σκότος ἔσεσθαι καὶ φεύγουσιν
 ἐμπόδιον καὶ διώκουσι. Γενομένης δὲ τῆς μάχης ἐν χει-
 ρσιν ἔτυχε μὲν οὐ πρὸς Πομπήτιον αὐτός, ἀλλὰ πρὸς 20
 Ἀφράνιον ἐν ἀρχῇ συνεστηκῶς ἔχοντα τὸ ἀριστερόν,
 αὐτὸς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τεταγμένος. Ἀκούσας δὲ τῷ Πομ-
 πητῳ τοὺς συνεστῶτας ὑποχωρεῖν ἐγκειμένῳ καὶ κρα-
 τεῖσθαι, τὸ μὲν δεξιὸν ἐπ' ἄλλοις ἐποιήσατο στρατηγοῖς,
 πρὸς δὲ ἐκεῖνο τὸ νικώμενον αὐτὸς ἐβοηθόρμηι. Καὶ 25
 τοὺς μὲν ἤδη τρεπομένους, τοὺς δὲ ἔτι μένοντας ἐν
 τάξει συναγαγὼν καὶ ἀναθαρρύνας ἐξ ὑπαρχῆς ἐνέβαλε
 τῷ Πομπητῳ διώκοντι, καὶ φυγὴν ἐποιήσατο πολλήν, ὅτε
 καὶ Πομπήτιος ἐγγύς ἐλθὼν ἀποθανεῖν καὶ τραυματι-
 σθεὶς παραλόγως διέφυγεν. Οἱ γὰρ μετὰ Σερτωρίου 30
 Λίβυες, ὡς ἔλαβον αὐτοῦ τὸν ἵππον χρυσῷ κεκοσμημέ-
 νον καὶ φαλάρων ἀνάπλεων πολυτελεῶν, ἐν τῷ διανέμε-

σθαι καὶ διαφέρεσθαι πρὸς ἀλλήλους προήκαντο τὴν δίαξιν. Ἀφράνιος δὲ τοὺς ἀνθεστῶτας πρὸς αὐτὸν ἅμα τῷ Σερτώριον ἀπελθεῖν ἐπὶ θάτερα βοηθοῦντα τρεψάμενος εἰς τὸ στρατόπεδον κατήραξε· καὶ συνεισπεσῶν 5 ἐπόρθει σκότους ἤδη ὄντος, μήτε τὴν Πομπηίου φυγὴν εἰδῶς μήτε τοὺς στρατιώτας τῆς ἀρπαγῆς ἐπισχεῖν δυνάμενος. Ἐν τούτῳ δὲ Σερτώριος ἀνέστρεψε τὸ καθ' αὐτὸν νενικηκῶς· καὶ τοῖς Ἀφρανίου δι' ἀταξίαν ταρασσομένοις ἐπιπεσῶν πολλοὺς διέφθειρε. Πρωτὶ δὲ αὐ-

10 θις ἐξοπλισθεὶς ἐπὶ μάχην κατέβαινε, εἶτα Μέτελλον αἰσθόμενος ἐγγὺς εἶναι λύσας τὴν τάξιν ἀνέξευξεν, εἰπὼν „Ἄλλ' ἔγωγε τὸν παῖδα τοῦτον, εἰ μὴ παρῆν ἢ γραῦς ἐκείνη, πληγαῖς ἂν νουθετήσας εἰς Ῥώμην ἀπεστάλκειν.“

15 XX. Ἡθύμει δὲ δεινῶς διὰ τὸ μηδαμοῦ φανεράν τὴν ἔλαφον ἐκείνην εἶναι· μηχανῆς γὰρ ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἐστέρητο θαυμαστῆς, τότε δὴ μάλιστα παραμυθίας δεομένων. Εἶτα μέντοι νυκτὸς ἄλλως πλανώμενοι τινες ἐπιτυγχάνουσιν αὐτῇ, καὶ γνωρίσαντες ἀπὸ τῆς

20 χροῆς λαμβάνουσιν. Ἀκούσας δὲ ὁ Σερτώριος ἐκείνοις μὲν ἠμολόγησεν, ἂν μὴδενὶ φράσωσι, χρήματα πολλὰ δώσειν, ἀποκρύψας δὲ τὴν ἔλαφον καὶ διαλιπὼν ὀλίγας ἡμέρας προῆι μάλα φαιδρὸς ἀπ' ὄψεως ἐπὶ τὸ βῆμα, διηγούμενος τοῖς ἡγεμόσι τῶν βαρβάρων, ὡς ἀγαθόν τι

25 μέγα τοῦ θεοῦ προμηνύοντος αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους· εἶτα ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐχηρημάτιζεν. Ἡ δὲ ἔλαφος ὑπὸ τῶν φυλαττόντων αὐτὴν ἐγγὺς ἀφειθεῖσα καὶ κατιδοῦσα τὸν Σερτώριον ἐχώρει δρόμῳ περιχαρῆς πρὸς τὸ βῆμα, καὶ παραστᾶσα τὴν κεφαλὴν

30 ἐπέθηκε ταῖς γόνασιν αὐτοῦ καὶ τῷ στόματι τῆς δεξιᾶς ἔψαυεν, εἰδισμένη καὶ πρότερον τοῦτο ποιεῖν. Ἀντιφιλοφρονουμένου δὲ τοῦ Σερτωρίου πιθανῶς καὶ τι καὶ

δακρύνσαντος, ἐκπληξίς εἶχε τοὺς παρόντας τὸ πρῶτον, εἶτα κρότω καὶ βοῇ τὸν Σερτώριον, ὡς δαιμόνιον ἄνδρα καὶ θεοῖς φίλον οἰκαδε προπέμψαντες ἐν εὐθυμίαις καὶ χρησταῖς ἐλπίσιν ἦσαν.

XXI. Ἐν δὲ τοῖς τῶν Σαγουντινῶν πεδίοις εἰς τὰς 5 ἐσχάτας ἀπορίας κατακελευκῶς τοὺς πολεμίους ἠγαγκά-
 579 σθη συμβαλεῖν αὐτοῖς καταβαλνουςιν ἐφ' ἀρπαγὴν καὶ σιτολογίαν. Ἦγωνίσθη δὲ λαμπρῶς παρ' ἀμφοτέρων. Καὶ Μέμμιος μὲν ὁ τῶν ὑπὸ Πομπητῶ στρατηγῶν ἡγε-
 μονικώτατος ἐν τῷ καρτερωτάτῳ τῆς μάχης ἐπεσεν, 10 ἐκράτει δὲ Σερτώριος καὶ φόνῳ πολλῶ τῶν ἐτι συνε-
 στώτων ἐώθειτο πρὸς αὐτὸν Μέτελλον. Ὁ δὲ παρ' ἡλι-
 κίαν ὑποστάς καὶ περιφανῶς ἀγωνιζόμενος παύεται δό-
 ρατι. Τοῦτο τοὺς μὲν ἰδόντας τῶν Ῥωμαίων, τοὺς δὲ ἀκούσαντας αἰδῶς ἔσχευ ἐγκαταλιπεῖν τὸν ἡγεμόνα, καὶ 15
 θυμὸς ἅμα πρὸς τοὺς πολεμίους παρέστη. Προθέμενοι δὲ τοὺς θυρεοὺς καὶ συνεξενεγκόντες εὐρώστως ἐξω-
 δοῦσι τοὺς Ἴβηρας· καὶ γενομένης οὕτω παλιντρόπου τῆς νίκης, ὁ Σερτώριος ἐκείνοις τε φρυγὰς ἀδεεῖς μηχα-
 νώμενος καὶ τεχνάζων ἐτέραν αὐτῷ δύνάμιν συνελθεῖν 20
 ἐφ' ἡσυχίας, εἰς πόλιν ὀρεινὴν καὶ καρτερὰν ἀναφυγῶν ἐφράγγυτο τὰ τεῖχη καὶ τὰς πύλας ὠχυροῦτο, πάντα
 μᾶλλον ἢ πολιορκίαν ὑπομένειν διανοούμενος, ἀλλ' ἐξη-
 πάτα τοὺς πολεμίους. Ἐκείνῳ γὰρ προσκαθεζόμενοι καὶ τὸ χωρίον οὐ χαλεπῶς λήψεσθαι προσδοκῶντες, τοὺς τε 25
 φεύγοντας τῶν βαρβάρων προτεντο καὶ τῆς ἀθροισμέ-
 νης αὐτῆς τῷ Σερτωρίῳ δυνάμεως ἡμέλησαν. Ἦθροί-
 ζετο δὲ πέμψαντος ἡγεμόνας ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτοῦ καὶ κελεύοντος, ὅταν ἤδη πολλοὺς ἔχωσιν, ἄγγελον ἀπο-
 στείλαι πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ ἀπέστειλαν, σὺν οὐδενὶ 30
 πόνῳ διεκπαισάμενος τοὺς πολεμίους συνέμιξε τοῖς ἑαυ-
 τοῦ· καὶ πάλιν ἐπήει πολὺς γεγυνῶς καὶ περιέκοπτεν

αὐτῶν τὴν μὲν ἀπὸ τῆς γῆς εὐπορίαν ἐνέδραιοι καὶ κυ-
 κλώσει καὶ τῷ πανταχόσε φοιτῶν ὄξυς ἐπιῶν, τὰ δ' ἐκ
 θαλάττης ληστρικοῖς σκάφεσι κατέχων τὴν παραλίαν,
 ὥστε ἠναγκάσθησαν οἱ στρατηγοὶ διαλυθέντες ὁ μὲν εἰς
 5 Γαλατίαν ἀπελθεῖν, Πομπήλιος δὲ περὶ Βακκαίου δια-
 χειμάσαι μοχθηρῶς ὑπὸ ἀχρηματίας, γράφων πρὸς τὴν
 σύγκλητον, ὡς ἀπάξει τὸν στρατόν, εἰ μὴ πέμποιεν ἀρ-
 γυρίου αὐτῷ· καταναλωκένοι γὰρ ἤδη τὰ αὐτοῦ προ-
 πολεμῶν τῆς Ἰταλίας. Καὶ πολὺς ἦν οὗτος ἐν Ῥώμῃ
 10 λόγος, ὡς Πομπηίου πρότερος εἰς Ἰταλίαν ἀφίξειτο
 Σερτώριος· εἰς τοσοῦτον τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτά-
 τους τῶν τότε στρατηγῶν ἢ Σερτωρίου δεινότης κατέ-
 στησεν.

XXII. Ἐδήλωσε δὲ καὶ Μέτελλος ἐκπεπληγμένος
 15 τὸν ἄνδρα καὶ μέγαν ἠγούμενος. Ἐπεκήρυξε γάρ, εἰ
 τις αὐτὸν ἀνέλοι Ῥωμαῖος, ἑκατὸν ἀργυρίου τάλαντα
 δώσειν καὶ πλέθρα δισμύρια γῆς· εἰ δὲ φυγᾶς, κάθοδον
 εἰς Ῥώμην, ὡς ἀπογνώσει φανερᾶς ἀμύνης ἄνούμενος
 τὸν ἄνδρα διὰ προδοσίας. Ἔτι δὲ νικήσας ποτὲ μάχῃ
 20 τὸν Σερτώριον οὕτως ἐπήρθη καὶ τὴν εὐτυχίαν ἠγάπη-
 σεν, ὥστε αὐτοκράτωρ ἀναγορευθῆναι, θυσίαις δ' αὐ-
 τὸν αἱ πόλεις ἐπιφοιτῶντα καὶ βωμοῖς ἐδέχοντο. Λέγε-
 ται δὲ καὶ στεφάνων ἀναδέσεις προσίεσθαι καὶ δειπνῶν
 σοβαρωτέρων ὑποδοχάς, ἐν οἷς ἐσθῆτα θριαμβικὴν ἔχων
 25 ἔπινε καὶ Νίκαι πεποιημέναι δι' ὀργάνων ἐπιδρόμων
 χρύσεια τρόπαια καὶ στεφάνους διαφέρουσαι κατήγοντο,
 καὶ χοροὶ παίδων καὶ γυναικῶν ἐπινικίους ὕμνους ἤδον
 εἰς αὐτόν. Ἐφ' οἷς εἰκότως ἦν καταγέλαστος, εἰ δρα-
 πέτην Σύλλα καὶ λείψανον τῆς Κάρβωνος φυγῆς ἀπο-
 30 καλῶν τὸν Σερτώριον οὕτω κεχάννεται καὶ περιχαρῆς
 γέγονεν, ὑποχωρήσαντος αὐτοῦ περιγεγόμενος. Μεγα-
 λοφροσύνης δὲ τοῦ Σερτωρίου πρώτον μὲν τὸ τοὺς φεύ-

γοντας ἀπὸ Ῥώμης βουλευτὰς καὶ παρ' αὐτῷ διατρέ-
 βοντας σύγκλητον ἀναγορεῦσαι, ταμίας τε καὶ στρατη-
 γοὺς ἐξ ἐκείνων ἀποδεικνύναι, καὶ πάντα τοῖς πατρίοις
 νόμοις τὰ τοιαῦτα κοσμεῖν· ἔπειτα τὸ χρώμενον ὄπλοις
 καὶ χρήμασι καὶ πόλεσι ταῖς Ἰβήρων μὴδ' ἄχρι λόγου 5
 580 τῆς ἄκρας ἐξουσίας ὑφίεσθαι πρὸς αὐτούς, Ῥωμαίους
 δὲ καθιστάναι στρατηγοὺς καὶ ἄρχοντας αὐτῶν, ὡς Ῥω-
 μαίοις ἀνακτώμενον τὴν ἐλευθερίαν, οὐκ ἐκείνους αὖ-
 ξοντα κατὰ Ῥωμαίων. Καὶ γὰρ ἦν ἀνὴρ φιλόπατρις καὶ
 πολὺν ἔχων ἡμερον τοῦ κατελθεῖν· ἀλλὰ δυσπραγῶν 10
 μὲν ἠνδραγάθει καὶ ταπεινὸν οὐδὲν ἔπραττε πρὸς τοὺς
 πολεμίους, ἐν δὲ ταῖς νίκαις διεπέμπετο πρὸς Μίετλλον
 καὶ πρὸς Πομπήϊον ἔτοιμος ὦν τὰ ὄπλα καταθέσθαι καὶ
 βιοῦν ἰδιώτης καθόδου τυχών· μᾶλλον γὰρ ἐθέλειν
 ἀσημότατος ἐν Ῥώμῃ πολίτης ἢ φεύγων τὴν ἑαυτοῦ 15
 πάντων ὁμοῦ τῶν ἄλλων ἀντοκράτωρ ἀναγορεῦεσθαι.
 Λέγεται δὲ οὐχ ἥμισυ τῆς πατρίδος ἐπιθυμεῖν διὰ τὴν
 μητέρα, τραφεὶς ὀρφανὸς ὑπ' αὐτῇ καὶ τὸ σύμπαν ἀνα-
 κείμενος ἐκείνη. Καλοῦντων δὲ τῶν περὶ τὴν Ἰβηρίαν
 φίλων αὐτὸν ἐφ' ἡγεμονίᾳ, πυθόμενος τὴν τελευταίην τῆς 20
 μητρὸς ὀλίγον ἐδέησεν ὑπὸ λύπης προέσθαι τὸν βίον.
 Ἐπτά γὰρ ἡμέρας οὔτε σύνθημα δούς οὔτε ὄφθεις τιμι
 τῶν φίλων ἔκειτο, καὶ μόλις οἱ συστράτηγοι καὶ ὁμοτι-
 μοι τὴν σκηνὴν περιστάντες ἠνάγκασαν αὐτὸν προελ-
 θόντα τοῖς στρατιώταις ἐντυχεῖν καὶ τῶν πραγμάτων 25
 εὔφερομένων ἀντιλαμβάνεσθαι. Διὸ καὶ πολλοῖς ἔδο-
 ξεν ἡμερος ἀνὴρ φύσει γεγωνῶς καὶ πρὸς ἡσυχίαν ἔχων
 ἐπεικῶς δι' αἰτίας παρὰ γνώμην ταῖς στρατηγικαῖς ἀρ-
 χαῖς χρῆσθαι, καὶ μὴ τυγχάνων ἀδείας, ἀλλὰ συνελαν-
 νόμενος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰ ὄπλα φρουρὰν ἀναγ- 30
 καίαν τοῦ σώματος περιβάλλεσθαι τὸν πόλεμον.

XXIII. Ἦν δὲ καὶ τὰ πρὸς Μιθριδάτην αὐτοῦ πο-

λιτεύματα μεγαλοφροσύνης. Ἐπεὶ γὰρ ἐκ τοῦ κατὰ
 Σύλλαν σφάλματος ὁ Μιθριδάτης ὥσπερ εἰς πάλαισμα
 δεύτερον ἀνιστάμενος αὐτίς ἐπεχείρησε τῇ Ἀσίᾳ, μέγα
 δὲ ἤδη τὸ Σερτωρίου κλέος ἐφόρτα πανταχόσε καὶ τῶν
 5 περὶ αὐτοῦ λόγων ὥσπερ φορτίων ξενικῶν οἱ πλείοντες
 ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ἀναπεπλήκυσαν τὸν Πόντον, ὥρμητο
 διαπρεσβεύεσθαι πρὸς αὐτόν, ἐπηρμένος μάλιστα ταῖς
 τῶν κολάκων ἀλαζονείαις, οἱ τὸν μὲν Σερτώριον Ἀν-
 νίβα, τὸν δὲ Μιθριδάτην Πύρρῳ παρεικάζοντες οὐκ ἄν
 10 ἔφασαν Ῥωμαίους πρὸς τηλικαύτας ὁμοῦ φύσεις τε καὶ
 δυνάμεις ἐπιχειρομένους διχόθεν ἀντισχεῖν, τοῦ δει-
 νοτάτου στρατηγοῦ τῷ μεγίστῳ τῶν βασιλέων προσγε-
 νομένου. Πέμπει δὴ πρέσβεις ὁ Μιθριδάτης εἰς Ἰβη-
 ρίαν γράμματα Σερτωρίῳ καὶ λόγους κομίζοντας, δι' ὧν
 15 αὐτὸς μὲν ἐπηγγέλλετο χρήματα καὶ ναῦς παρέξειν εἰς
 τὸν πόλεμον, ὑπ' ἐκείνου δὲ ἤξιλον τὴν Ἀσίαν αὐτῷ βε-
 βαιοῦσθαι πᾶσαν, ἧς ὑπεχώρησε Ῥωμαίοις κατὰ τὰς
 πρὸς Σύλλαν γενομένας συνθήκας. Ἀθροίσαντος δὲ
 Σερτωρίου βουλήν, ἣν σύγκλητον ὠνόμαξε, καὶ τῶν
 20 ἄλλων δέχεσθαι τὰς προκλήσεις καὶ ἀγαπᾶν κελευόντων
 (ὄνομα γὰρ καὶ γράμμα κενὸν αἰτουμένους περὶ τῶν οὐκ
 ὄντων ἐπ' αὐτοῖς ἀντὶ τούτων λαμβάνειν ὧν μάλιστα
 δεόμενοι τυγχάνουσιν), οὐκ ἠνέσχετο ὁ Σερτώριος,
 ἀλλὰ Βιδυλίαν μὲν ἔφη καὶ Καππαδοκίαν λαμβάνουσι
 25 Μιθριδάτῃ μὴ φθονεῖν, ἔθνη βασιλευόμενα καὶ μηδὲν
 προσήκοντα Ῥωμαίοις, ἣν δὲ τῷ δικαιοτάτῳ τρόπῳ Ῥω-
 μαίων κεκτημένων ἐπαρχίαν ἀφελόμενος καὶ κατασχῶν
 πολεμῶν μὲν ἐξέπεσεν ὑπὸ Φιμβρίου, σπενδόμενος δὲ
 πρὸς Σύλλαν ἀφῆκε, ταύτην οὐκ ἔφη περιόψεσθαι πά-
 30 λιν ὑπ' ἐκείνῳ γενομένην· δεῖν γὰρ αὔξεσθαι τὴν πό-
 λιν ὑπ' αὐτοῦ κρατοῦντος, οὐκ ἐλαττώσει τῶν ἐκείνης

κρατεῖν αὐτόν· γενναίῳ γὰρ ἀνδρὶ μετὰ τοῦ καλοῦ νικᾶν αἰσχετόν, αἰσχρῶς δὲ οὐδὲ σώξασθαι.

581 XXIV. Ταῦτα ἀπαγγελλόμενα Μιθριδάτης διὰ θάμβους ἐποιεῖτο· καὶ λέγεται μὲν εἶπεν πρὸς τοὺς φίλους· „Τί δῆτα προστάξει Σερτώριος ἐν Παλατίῳ καθεζόμενος, εἰ νῦν εἰς τὴν Ἀτλαντικὴν ἕξεωσμένος θάλασσαν ὄρους ἡμῶν τῇ βασιλείᾳ τίθησι καὶ πειρωμένοις Ἀσίας ἀπειλεῖ πόλεμον;“ οὐ μὴν ἀλλὰ γίνονται γε συνθήκαι καὶ ὅρκοι, Καππαδοκίαν καὶ Βιθυνίαν ἔχειν Μιθριδάτην, Σερτωρίου στρατηγὸν αὐτῷ καὶ στρατιώτας πέμ- 10 ποντος, Σερτώριον δὲ παρὰ Μιθριδάτου λαβεῖν τρισχίλια τάλαντα καὶ τεσσαράκοντα ναῦς. Πέμπεται δὲ καὶ στρατηγὸς εἰς Ἀσίαν ὑπὸ Σερτωρίου τῶν ἀπὸ βουλῆς πεφραγῶτων πρὸς αὐτὸν Μάρκος Μάριος, ᾧ συνεξελῶν τινὰς πόλεις τῶν Ἀσιάδων ὁ Μιθριδάτης εἰσελαύνοντι 15 μετὰ ῥάβδων καὶ πελέκων αὐτὸς εἶπετο δευτέραν τάξιν καὶ σχῆμα θεραπεύοντος ἐκουσίως ἀνειληφῶς. Ὁ δὲ τὰς μὲν ἠλευθέρου, ταῖς δὲ ἀτέλειαν γράφων χάριτι Σερτωρίου κατήγγελεν, ὥστε τὴν Ἀσίαν αὐτῆς ἐνοχλουμένην μὲν ὑπὸ τῶν τελωνῶν, βαρυνομένην δὲ ταῖς πλεο- 20 νεξίαις καὶ ὑπερφηφαιαῖς τῶν ἐπισκῆνων, ἀναπτοηθῆναι πρὸς τὴν ἐλπίδα καὶ ποθεῖν τὴν προσδοκωμένην μεταβολὴν τῆς ἡγεμονίας.

XXV. Ἐν δ' Ἰβηρίᾳ τῶν περὶ Σερτώριον συγκλητικῶν καὶ ἰσοτίμων, ὡς πρῶτον εἰς ἀντίπαλον ἐλπίδα 25 κατέστησαν, ἐπανέντος τοῦ φόβου, φθόνος ἤπτετο καὶ ζῆλος ἀνόητος τῆς ἐκείνου δυνάμεως. Ἐνήγε δὲ Περπένας δι' εὐγένειαν ἐπαιρόμενος φρονήματι κενῷ πρὸς τὴν ἡγεμονίαν, καὶ λόγους μοχθηροὺς διεδίδου κρύφα τοῖς ἐπιτηδεύουσιν· „Τίς ἄρα πονηρὸς ἡμᾶς ὑπολαβὼν ἐκ 30 κακῶν εἰς χεῖρονα φέρει δαίμων, οἱ Σύλλα μὲν ὁμοῦ τι συμπάσης ἄρχοντι γῆς καὶ θαλάττης ποιεῖν τὸ προστατ-

τόμενον οὐκ ἤξιούμεν οἰκοὶ μένοντες, δεῦρο δὲ φθα-
 ρέντες ὡς ἐλεύθεροι βιωσόμενοι δουλεύομεν ἐκουσίως
 τὴν Σερτώριου δορυφοροῦντες φυγὴν, ὄνομα χλευαζό-
 μενον ὑπὸ τῶν ἀκούοντων, σύγκλητος, ὄντες, ὕβρεις
 5 δὲ καὶ προστάγματα καὶ πόρους οὐκ ἐλάττονας Ἰβήρων
 καὶ Αἰσιτανῶν ὑπομένοντες;“ Τοιούτων ἀναπιμπλά-
 μενοι λόγων οἱ πολλοὶ φανερώς μὲν οὐκ ἀφίσταντο, δε-
 δοικότες αὐτοῦ τὴν δύναμιν, κρύφα δὲ τὰς τε πράξεις
 ἐλυμαίνοντο καὶ τοὺς βαρβάρους ἐκάκουν κολάζοντες
 10 πικρῶς καὶ δασμολογοῦντες, ὡς Σερτώριου κελεύον-
 τος. Ἐξ ὧν ἀποστάσεις ἐγίνοντο καὶ ταραχαὶ περὶ τὰς
 πόλεις. Οἱ δὲ πεμπόμενοι ταῦτα θεραπεύειν καὶ ἀπο-
 πραῦνειν ἐπανήρχοντο πλείονας ἐξειργασμένοι πολέ-
 μους καὶ τὰς ὑπαρχούσας ἠῤῥηκότες ἀπειθείας, ὥστε
 15 τὸν Σερτώριον ἐκ τῆς προτέρας ἐπιεικειᾶς καὶ πραότη-
 τος μεταβαλόντα περὶ τοὺς ἐν Ὀσκη τρεφομένους παρα-
 νομησαὶ παῖδας τῶν Ἰβήρων, τοὺς μὲν ἀνελόντα, τοὺς
 δὲ ἀποδόμενον.

XXVI. Ὁ δ' οὖν Περπέννας πλείονας ἐνωμότους
 20 ἔχων πρὸς τὴν ἐπίθεσιν προσάγεται καὶ Μάλλιον, ἓνα
 τῶν ἐφ' ἡγεμονίας. Οὗτος ἐρῶν τινος τῶν ἐν ᾧρα μει-
 ρακίου καὶ φιλοφρονούμενος πρὸς αὐτὸ φράζει τὴν ἐπι-
 βουλήν, κελεύων ἀμελήσαντα τῶν ἄλλων ἐραστῶν αὐτῷ
 μόνῳ προσέχειν ὡς ἐντὸς ἡμερῶν ὀλίγων μεγάλῳ γενη-
 25 σομένῳ. Τὸ δὲ μειράκιον ἐτέρῳ τινὶ τῶν ἐραστῶν Ἀν-
 φιδίῳ μᾶλλον προσπεπονθὸς ἐκφέρει τὸν λόγον. Ἀκού-
 σασ δὲ ὁ Ἀνφίδιος ἐξεπλάγη· καὶ γὰρ αὐτὸς μετεῖχε τῆς
 ἐπὶ Σερτώριον συνωμοσίας, οὐ μὲντοι τὸν Μάλλιον ἐγί-
 νωσκε μετέχοντα. Περπένναν δὲ καὶ Γρακίνον καὶ τι-
 30 νας ἄλλους, ὧν αὐτὸς ἦδει συνωμοτῶν, ὀνομάζοντος
 τοῦ μειρακίου, διαταραχθεὶς πρὸς ἐκεῖνον μὲν ἐξεφλαύ-
 ρισε τὸν λόγον, καὶ παρεκάλει τοῦ Μαλλίου καταφρο-

νεῖν ὡς κενού καὶ ἀλαζόνοσ, αὐτὸσ δὲ πρὸσ τὸν Περ-
 πένναν πορευθεῖσ καὶ φράσασ τὴν ὀξύτητα τοῦ καιροῦ
 καὶ τὸν κίνδυνον ἐκέλευσεν ἐπιχειρεῖν. Οἱ δὲ ἐπέ-
 θοντο, καὶ παρασκευάσαντες ἄνθρωπον γράμματα κομί-
 582 ζοντα τῷ Σερτωρίῳ προσήγαγον. Ἐδήλου δὲ τὰ γράμ- 5
 ματα νίκην τινὸσ τῶν ὑπ' αὐτῷ στρατηγῶν καὶ φόνον
 πολὺν τῶν πολεμίων. Ἐφ' οἷσ τοῦ Σερτωρίου περιχα-
 ροῦσ ὄντοσ καὶ θύοντοσ εὐαγγέλια, Περπένας ἐστίασιν
 αὐτῷ καὶ τοῖσ παροῦσι φίλοισ (οὔτοι δὲ ἦσαν ἐκ τῆσ
 συνωμοσίασ) ἐπηγγέλλετο, καὶ πολλὰ λιπαρήσασ ἐπεισεν 10
 ἐλθεῖν. Ἄει μὲν οὖν τὰ μετὰ Σερτωρίου δεῖπνα πολ-
 λὴν εἶχεν αἰδῶ καὶ κόσμον, οὔτε ὄραν τι τῶν αἰσχρῶν
 οὔτε ἀκούειν ὑπομένοντοσ, ἀλλὰ καὶ τοῦσ συνόντασ εὐ-
 τάκτοισ καὶ ἀνυβρίστοισ παιδιαῖσ χρῆσθαι καὶ φιλοφρο-
 σύναισ ἐθίζοντοσ· τότε δὲ, τοῦ πότου μεσοῦντοσ, ἀρχὴν 15
 ἀψιμαχίασ ζητοῦντεσ ἀναφανθὸν ἀκολάστοισ ἐχρῶντο
 ῥήμασι, καὶ πολλὰ προσποιούμενοι μεθύειν ἠσέλγαινον
 ὡσ παροξυνοῦντεσ ἐκείνον. Ὁ δὲ εἶτε δυσχεραίνων τὴν
 ἀκοσμίαν, εἶτε τὴν διάνοιαν αὐτῶν τῇ θρασύτητι τῆσ
 λαλιᾶσ καὶ τῇ παρὰ τὸ εἰωθὸσ ὀλιγορῖα συμφρονήσασ, 20
 μετέβαλε τὸ σχῆμα τῆσ κλισίασ, ὑπτιον ἀνείσ ἐαυτόν, ὡσ
 οὔτε προσέχων οὔτε κατακούων. Ἐπεὶ δὲ ὁ Περπένας
 φιάλην τινὰ λαβὼν ἀκράτου [καὶ] μεταξὺ πίνων ἀφῆ-
 κεν ἐκ τῶν χειρῶν καὶ ψόφον ἐποίησεν, ὅπερ ἦν αὐτοῖσ
 σύμβολον, Ἀντώνιοσ ὑπερκατακείμενοσ παίει τῷ ξίφει 25
 τὸν Σερτωρίον. Ἀναστρέψαντοσ δὲ πρὸσ τὴν πληγὴν
 ἐκείνου καὶ συνεξανισταμένον, περιπεσῶν εἰσ τὸ στή-
 θοσ κατέλαβε τὰσ χεῖρασ ἀμφοτέρασ, ὥσπερ μὴδὲ ἀμυνό-
 μενον πολλῶν παιόντων ἀποθανεῖν.

XXVII. Οἱ μὲν οὖν πλείστοι τῶν Ἰβήρων εὐθύσ 30
 ᾤχοντο καὶ παρέδωκαν ἑαυτοῦσ ἐπιπρεσβευσάμενοι τοῖσ
 περὶ Πομπήτων καὶ Μέτελλον· τοῦσ δὲ συμμείναντασ ὁ

Περπένηνας ἀναλαβὼν ἐπεχείρει τι πράττειν. Χρησάμενος δὲ ταῖς Σερωαρίου παρασκευαῖς ὅσον ἐνασχημονῆσαι καὶ φανερὸς γενέσθαι μήτε ἄρχην μήτε ἄρχεσθαι πεφυκῶς, Πομπητῶ προσέβαλε· καὶ ταχὺ συντριβείς 5 ὑπ' αὐτοῦ καὶ γενόμενος αἰχμάλωτος οὐδὲ τὴν ἐσχάτην ὑπέμεινε συμφορὰν ἡγεμονικῶς, ἀλλὰ τῶν Σερωαρίου γραμμάτων κύριος γεγονὼς ὑπισχετέτο Πομπητῶ δείξειν ὑπατικῶν ἀνδρῶν καὶ μέγιστον ἐν Ῥώμῃ δυναμένων αὐτογράφους ἐπιστολάς, καλούντων Σερωάριον εἰς Ἰταλίαν, ὡς πολλῶν ποθοῦντων τὰ παρόντα κινήσαι καὶ 10 μεταβαλεῖν τὴν πολιτείαν. Ἔργον οὖν ὁ Πομπητὸς οὐ νέας φρενός, ἀλλ' εὖ μάλα βεβηκυίας καὶ κατηρτυμένης ἐργασάμενος μεγάλων ἀπήλλαξε τὴν Ῥώμην φόβου καὶ νεωτερισμῶν. Τὰς μὲν γὰρ ἐπιστολάς ἐκείνας καὶ 15 τὰ γράμματα τοῦ Σερωαρίου συναγαγὼν ἅπαντα κατέκαυσεν οὔτε ἀναγνοὺς οὔτε εἴσας ἕτερον· αὐτὸν δὲ τὸν Περπένηναν κατὰ τάχος ἀνείλε, φοβηθεὶς μὴ τῶν ὀνομάτων ἐξενεχθέντων πρὸς τινὰς ἀποστάσεις καὶ ταραχαὶ γένωνται. Τῶν δὲ τῶ Περπένηνα συνομοσαμένων 20 οἱ μὲν ἐπὶ Πομπητὸν ἀναχθέντες διεφθάρησαν, οἱ δὲ φεύγοντες εἰς Λιβύην ὑπὸ Μαυρουσίων κατηκοντίσθησαν. Διέφυγε δ' οὐδεὶς πλὴν Ἀνφίδιος ὁ τοῦ Μαλλίου ἀντραστῆς· οὗτος δὲ ἢ λαθὼν ἢ παραμεληθεὶς ἐν τινὶ βαρβάρῳ κώμῃ πενόμενος καὶ μισούμενος κατεγέρασεν.

25

ΕΥΜΕΝΗΣ.

30

1. Εὐμένης δὲ τὸν Καρδιανὸν ἱστορεῖ Διούρις πα-583
τρὸς μὲν ἀμαξεύοντος ἐν Χερρονήσῳ διὰ πενίαν γενέ-

σθαι, τραφήναι δὲ ἐλευθερίως ἐν γράμμασι καὶ περὶ παλαιστραν· ἐτι δὲ παιδὸς ὄντος αὐτοῦ Φίλιππον παρ-
 επιδημοῦντα καὶ σχολὴν ἄγοντα τὰ τῶν Καρδιανῶν θεά-
 σασθαι παγκράτια μειρακίων καὶ παλαίσματα παίδων,
 ἐν οἷς εὐήμερήσαντα τὸν Εὐμένη καὶ φανέντα συνετὸν 5
 καὶ ἀνδρεῖον ἀρέσαι τῷ Φιλίππῳ καὶ ἀναληφθῆναι.
 Δοκοῦσι δὲ εἰκότα λέγειν μᾶλλον οἱ διὰ ξενίαν καὶ φι-
 λίαν πατρῶαν τὸν Εὐμένη λέγοντες ὑπὸ τοῦ Φιλίππου
 προαχθῆναι. Μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου τελευτὴν οὔτε συν-
 ἔσει τινὸς οὔτε πίστει λείπεσθαι δοκῶν τῶν περὶ Ἀλέ- 10
 ξανδρον ἐκαλεῖτο μὲν ἀρχιγραμματεὺς, τιμῆς δὲ ὡσπερ
 οἱ μάλιστα φίλοι καὶ συνήθεις ἐτύγγχανεν, ὥστε καὶ
 στρατηγὸς ἀποσταλῆναι κατὰ τὴν Ἰνδικὴν ἐφ' ἑαυτοῦ
 μετὰ δυνάμεως καὶ τὴν Περδίκκου παραλαβεῖν Ἰππαρ-
 χίαν, ὅτε Περδίκκας ἀποθανόντος Ἡφαιστίωνος εἰς τὴν 15
 ἐκείνου προῆλθε τάξιν. Διὸ καὶ Νεοπτολέμου τοῦ ἀρ-
 χιυπασπιστοῦ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν λέγοντος,
 ὡς αὐτὸς μὲν ἀσπίδα καὶ λόγχην, Εὐμένης δὲ γραφεῖον
 ἔχων καὶ πινακίδιον ἠκολούθει, κατεγέλων οἱ Μακεδό-
 νες, μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν τὸν Εὐμένη καὶ τῆς κατὰ 20
 τὸν γάμον οἰκειότητος ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰδότες ἀξιο-
 θέντα. Βαρσίνην γὰρ τὴν Ἀρταβάζου πρώτην ἐν Ἀσίᾳ
 γνοὺς ὁ Ἀλέξανδρος, ἐξ ἧς υἱὸν ἔσχεν Ἡρακλέα, τῶν
 ταύτης ἀδελφῶν Πτολεμαίῳ μὲν Ἀπάμαν, Εὐμένει δὲ
 Βαρσίνην ἐξέδωκεν, ὅτε καὶ τὰς ἄλλας Περσίδας διε- 25
 νειμε καὶ συνώκισε τοῖς ἐταίροις.

II. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ προσέκρουσε πολλάκις Ἀλε-
 ξάνδρῳ καὶ παρεκινδύνευσε δι' Ἡφαιστίωνα. Πρῶτον
 μὲν γὰρ Εὐτῷ τῷ ἀύλητῇ τοῦ Ἡφαιστίωνος οἰκίαν κα-
 τανείμαντος, ἣν οἱ παῖδες ἔτυχον τῷ Εὐμένει προκατει- 30
 ληφότες, ἐλθὼν ὑπὸ ὄργης πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Εὐ-
 μένης ἐβόα μετὰ Μέντορος, ὡς αὐλεῖν εἶη κράτιστον ἢ

τραγωδεῖν τὰ ὄπλα ῥίψαντας ἐκ τῶν χειρῶν, ὥστε Ἀλέ-
 ξανδρον αὐτῷ συναγανακτεῖν καὶ λοιδορεῖσθαι τῷ
 Ἡφαιστίῳ. Ταχὺ μὲντοι μεταπεσὼν αὐδὶς εἶχε τὸν
 Εὐμένη δι' ὀργῆς, ὡς ὕβρει μᾶλλον πρὸς ἑαυτὸν ἢ
 5 παρησιᾷ πρὸς Ἡφαιστίωνα χρησάμενον. Ἐπειτα Νέαρχον
 ἐκπέμπων μετὰ νεῶν ἐπὶ τὴν ἔξω θάλασσαν ἤτει
 χρήματα τοὺς φίλους· οὐ γὰρ ἦν ἐν τῷ βασιλείῳ. Τοῦ
 δ' Εὐμένους αἰτηθέντος μὲν τριακόσια τάλαντα, δόντος
 δὲ ἑκατὸν μόνα, καὶ ταῦτα γλίσχρως καὶ μόλις αὐτῷ συν-
 10 ειλέχθαι διὰ τῶν ἐπιτρόπων φάσκοντος, οὐδὲν ἐγκα-
 λέσας οὐδὲ δεξάμενος ἐκέλευσε τοὺς παῖδας κρούφα τῇ
 σκηνῇ τοῦ Εὐμένους πῦρ ἐνεῖναι, βουλόμενος ἐκκομιζο-
 μένων τῶν χρημάτων λαβεῖν ἐπ' αὐτοφώρῳ ψευδόμε-
 νον. Ἐφθῆ δὲ ἡ σκηνὴ καταφλεχθεῖσα, καὶ μετενόησε
 15 τῶν γραμμάτων διαφθαρέντων ὁ Ἀλέξανδρος. Τὸ δὲ
 συγχυθὲν χρυσίον καὶ ἀργύριον ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἀνευρέθη
 πλείον ἢ χιλίων τάλαντων. Ἐλαβε δὲ οὐδέν, ἀλλὰ καὶ
 γράφας τοῖς πανταχοῦ σατράπαις καὶ στρατηγοῖς ἀντί-
 γραφα τῶν διεφθαρμένων ἀποστέλλειν πάντα παρα- 584
 20 λαμβάνειν ἐκέλευσε τὸν Εὐμένη. Πάλιν δὲ περὶ δωρεᾶς
 τινος εἰς διαφορὰν καταστάς πρὸς τὸν Ἡφαιστίωνα, καὶ
 πολλὰ μὲν ἀκούσας κακῶς, πολλὰ δὲ εἰπὼν, τότε μὲν
 οὐκ ἔλαττον ἔσχε· μετ' ὀλίγον δὲ τελευτήσαντος Ἡφαι-
 στίανος περιπαθῶν ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶσιν, οὓς ἐδόκει
 25 ζῶντι μὲν ἐκείνῳ φθονεῖν, ἐπιχαίρειν δὲ τεθνηκότι
 τραχέως ὀμιλῶν καὶ χαλεπὸς ὢν, μάλιστα τὸν Εὐμένη
 δι' ὑποψίας εἶχε, καὶ προὔφερε πολλάκις τὰς διαφορὰς
 καὶ λοιδορίας ἐκείνας. Ὁ δὲ πανοῦργος ὢν καὶ πιθα-
 νὸς ἐπεχείρησεν οἷς ἀπώλλυτο σῶζειν ἑαυτόν. Κατ-
 30 ἔφυγε γὰρ εἰς τὴν πρὸς Ἡφαιστίωνα φιλοτιμίαν Ἀλε-
 ξάνδρου καὶ χάριν, ὑψηγούμενός τε τιμᾶς, αἱ μάλιστα

κοσμεῖν ἐμελλον τον τεθνηκότα, καλ χρήματα τελῶν εἰς τὴν τοῦ τάφου κατασκευὴν ἀφειδῶς καλ προθύμως.

III. Ἀποθανόντος δὲ Ἀλεξάνδρου καλ τῆς φάλαγ-
 γος διεστῶσης πρὸς τοὺς ἑταίρους, τῇ μὲν γνώμῃ τού-
 τοις προσένειμεν ἑαυτὸν ὁ Εὐμένης, τῷ δὲ λόγῳ κοινός 5
 τις ἦν πρὸς ἀμφοτέρους καλ ἰδιώτης, ὡς οὐδὲν αὐτῷ
 προσῆκον ξένῳ ὄντι πολυπραγμονεῖν ταῖς Μακεδόνων
 διαφοραῖς. Καλ τῶν ἄλλων ἑταίρων ἐκ Βαβυλῶνος ἀνα-
 σκευασαμένων αὐτὸς ὑπολειφθεῖς ἐν τῇ πόλει κατε-
 πράυνε πολλοὺς τῶν περῶν καλ πρὸς τὰς διαλύσεις ἡδί- 10
 οὺς ἐποίησεν. Ἐπεὶ δὲ ἀναμιχθέντες ἀλλήλοις οἱ στρα-
 τηροὶ καλ καταστάντες ἐκ τῶν πρώτων ταραχῶν διενέ-
 μοντο σατραπείας καλ στρατηγίας, Εὐμένης λαμβάνει
 Καππαδοκίαν καλ Παφλαγονίαν καλ τὴν ὑποκειμένην
 τῇ Ποντικῇ θαλάττῃ μέχρι Τραπεζοῦντος, οὗπω τότε 15
 Μακεδόνων οὔσαν, Ἀριαράθης γὰρ αὐτῆς ἐβασίλευεν,
 ἀλλ' ἔδει Λεοννάτου καλ Ἀντίγονου χειρὶ μεγάλη τὸν
 Εὐμένην κατάγοντας ἀποδεῖξαι τῆς χώρας σατράπην.
 Ἀντίγονος μὲν οὖν οὐ προσέσχε τοῖς γραφεῖσιν ὑπὸ
 Περδίκκου, μετέωρος ὦν ἤδη καλ περιφρουῶν ἀπάντων, 20
 Λεοννάτος δὲ κατέβη μὲν ἄνωθεν εἰς Φρυγίαν ἀναδε-
 ξόμενος Εὐμένει τὴν στρατείαν, Ἐκαταίου δὲ τοῦ Καρ-
 διανῶν τυράννου συμμῖξαντος αὐτῷ καλ δεομένου βοη-
 θεῖν μᾶλλον Ἀντιπάτρῳ καλ Μακεδόνων τοῖς ἐν Λαμία
 πολιορκουμένοις, ὥρμητο διαβαίνειν καλ τὸν Εὐμένην 25
 παρεκάλει καλ διήλαττε πρὸς τὸν Ἐκαταίου. Ἦν γὰρ αὐ-
 τοῖς πατρικὴ τις ἐκ πολιτικῶν διαφορῶν ὑποψία πρὸς ἀλ-
 λήλους· καλ πολλάκις ὁ Εὐμένης ἐγγόνει φανερός κατη-
 γορῶν τοῦ Ἐκαταίου τυραννοῦντος καλ παρακαλῶν
 Ἀλεξάνδρου ἀποδοῦναι τοῖς Καρδιανοῖς τὴν ἐλευθε- 30
 ρίαν. Διὸ καλ τότε τοῦ Εὐμένους παραιτουμένου τὴν
 ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας στρατείαν καλ δεδιέναι φάσκοντος Ἀν-

τίπατρον, μήπως Ἐκαταίφω χαριζόμενος καὶ πάλαι μισῶν
 αὐτὸν ἀνέλη, πιστεύσας ὁ Λεοννάτος οὐδὲν ἂν ἐφρόνει
 πρὸς αὐτὸν ἀπεκρύψατο. Λόγος μὲν γὰρ ἦν ἡ βοήθεια
 καὶ πρόφασις, ἐγνώκει δὲ διαβὰς εὐθύς ἀντιποιεῖσθαι
 5 Μακεδονίας· καὶ τινὰς ἐπιστολάς ἔδειξε Κλεοπάτρας
 μεταπεμπομένης αὐτὸν εἰς Πέλλαν ὡς γαμησομένης. Ὅ
 δ' Εὐμένης, εἴτε τὸν Ἀντίπατρον δεδοικῶς εἴτε τὸν
 Λεοννάτον ἐμπληκτὸν ὄντα καὶ φορᾶς μεστὸν ἀβεβαίου
 καὶ ὄξειας ἀπογνοῦς, νύκτωρ ἀνέξευξε τὴν ἑαυτοῦ λα-
 10 βῶν ἀποσκευήν. Εἶχε δὲ τριακοσίους μὲν ἵππεις, δια-
 κοσίους δὲ τῶν παίδων ὄπλοφόρους, ἐν δὲ χρυσοῖς εἰς
 ἀργυρίου λόγον τάλαντα πεντακισχίλια. Φυγῶν δὲ οὐ-
 τως πρὸς Περδίκκην καὶ τὰ Λεοννάτου βουλευμάτα κα-
 τειπῶν εὐθύς μὲν ἴσχυε μέγα παρ' αὐτῷ καὶ τοῦ συνε-
 15 δριῦ μετεἶχεν, ὀλίγον δὲ ὕστερον εἰς Καππαδοκίαν
 κατήχθη μετὰ δυνάμεως, αὐτοῦ Περδίκκου παρόντος καὶ 585
 στρατηγοῦντος. Ἀριαράθου δὲ ληφθέντος αἰχμαλώτου
 καὶ τῆς χώρας ὑποχειρίου γενομένης ἀποδείκνυται σα-
 τραπῆς. Καὶ τὰς μὲν πόλεις τοῖς ἑαυτοῦ φίλοις παρέ-
 20 δωκε καὶ φρουράρχους ἐγκατέστησε καὶ δικαστὰς ἀπέ-
 λιπε καὶ διοικητὰς οὓς ἐβούλετο, τοῦ Περδίκκου μηδὲν
 ἐν τούτοις πολυπραγμονοῦντος, αὐτὸς δὲ συνανέξευξεν
 ἐκεῖνόν τε θεραπεύων καὶ τῶν βασιλέων ἀπολείπεσθαι
 μὴ βουλόμενος.

25 IV. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Περδίκκας ἐφ' ἃ μὲν ὄρητο
 πιστεύων δι' αὐτοῦ προσάξεσθαι, τὰ δὲ ὑπολειπόμενα
 δεῖσθαι δραστηρίου τε καὶ πιστοῦ φύλακος οἰόμενος,
 ἀπέπεμψε ἐκ Κιλικίας τὸν Εὐμένην, λόγῳ μὲν ἐπὶ τὴν
 ἑαυτοῦ σατραπείαν, ἔργῳ δὲ τὴν ὄμορον Ἀρμενίαν τε-
 30 ταραγμένην ὑπὸ Νεοπτολέμου διὰ χειρὸς ἔξοντα. Τοῦ-
 τον μὲν οὖν ὁ Εὐμένης, καίπερ ὄγκῳ τινὶ καὶ φρονήματι
 κενῷ διεφθαρμένον, ἐπειρᾶτο ταῖς ὁμίλλαις κατέχειν·

αὐτὸς δὲ τὴν φάλαγγα τῶν Μακεδόνων ἐπηρμένην καὶ
 θρασεῖαν εὐρών, ὥσπερ ἀντίταγμα κατεσκεύαζεν αὐτῇ
 δύναμιν ἱπικὴν, τῶν μὲν ἐγγχωρίων τοῖς ἱππεύειν δυ-
 ναμένοις ἀνεισφορίας διδούς καὶ ἀτελείας, τῶν δὲ περὶ
 αὐτὸν οἷς μάλιστα ἐπίστευεν ὠνητοὺς διανέμων ἵππους,⁵
 φιλοτιμίαις τε καὶ δωρεαῖς τὰ φρονήματα παροξύνων
 καὶ τὰ σώματα κινήσει καὶ μελέταις διαπονῶν, ὥστε
 τοὺς μὲν ἐκπλαγῆναι, τοὺς δὲ θαρροῦσαι τῶν Μακεδό-
 νων, ὁρῶντας ὀλίγῳ χρόνῳ περὶ αὐτὸν ἠθροισμένους ἱπ-
 πεις οὐκ ἐλάττους ἑξακισχιλίων καὶ τριακοσίων. 10

V. Ἐπεὶ δὲ Κρατερός καὶ Ἀντίπατρος τῶν Ἑλλήνων
 περιγενομένοι διεβαινόν εἰς Ἀσίαν τὴν Περδικκου κα-
 ταλύσοντας ἀρχὴν καὶ προσηγγέλλοντο μέλλοντες ἐμβα-
 λεῖν εἰς Καππαδοκίαν, ὁ Περδικκας αὐτὸς ἐπὶ Πτολε-
 ματον στρατεύων ἀπέδειξε τὸν Εὐμένη τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ¹⁵
 καὶ Καππαδοκίᾳ δυνάμεων αὐτοκράτορα στρατηγόν·
 καὶ περὶ τούτων ἐπιστολὰς ἐπεμψεν, Ἀλκίταν μὲν καὶ
 Νεοπτόλεμον Εὐμένει προσέχειν κελεύσας, Εὐμένη δὲ
 χρῆσθαι τοῖς πράγμασιν ὅπως αὐτὸς ἐγνώκεν. Ἀλκίτας
 μὲν οὖν ἀντικρὺς ἀπέπειπατο τὴν στρατείαν, ὡς τῶν ὑπ' ²⁰
 αὐτῷ Μακεδόνων Ἀντιπάτρῳ μὲν αἰδουμένων μάχε-
 σθαι, Κρατερόν δὲ καὶ δέχεσθαι δι' εὐνοίαν ἐτοίμων
 ὄντων· Νεοπτόλεμος δὲ βουλευὼν μὲν ἐπ' Εὐμένει
 προδοσίαν οὐκ ἔλαθε, καλούμενος δὲ οὐχ ὑπήκουεν,
 ἀλλὰ παρέτατε τὴν δύναμιν. Ἐνθα πρῶτον ὁ Εὐμέ-²⁵
 νης ἀπέλαυσε τῆς ἑαυτοῦ προνοίας καὶ παρασκευῆς·
 ἠττώμενος γὰρ ἤδη κατὰ τὸ πεζὸν ἐτρέφαστο τοῖς ἱππεῦσι
 τὸν Νεοπτόλεμον καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἔλαβεν αὐτοῦ, καὶ
 τῇ φάλαγγι διεσπαρμένη περὶ τὴν δίωξιν ἄθρους ἐπε-
 λάσας ἠνέγκασε τὰ ὄπλα θέσθαι καὶ [δόντας καὶ*] λα-³⁰
 βόντας ὄρκους αὐτῷ συστρατεύειν. Ὁ μὲν οὖν Νεο-
 πτόλεμος ὀλίγους τινὰς συναγαγὼν ἐκ τῆς τροπῆς ἔφυγε

πρὸς Κρατερόν καὶ Ἀντίπατρον, παρ' ἐκείνων δὲ ἀπέσταλτο πρεσβεία πρὸς Εὐμένην παρακαλοῦσα μεταδῆσθαι πρὸς αὐτούς, καρπούμενον μὲν ὡς εἶχε σατραπείας, προσλαβόντα δὲ στρατιὰν καὶ χώραν παρ' αὐτῶν, Ἀντιπάτρῳ μὲν ἀντ' ἐχθροῦ φίλον γενόμενον, Κρατερῷ δὲ μὴ γενόμενον ἐκ φίλου πολέμιον. Ταῦτα ὁ Εὐμένης ἀκούσας Ἀντιπάτρῳ μὲν οὐκ ἂν ἔφη παλαιὸς ὢν ἐχθρὸς νῦν γενέσθαι φίλος, ὅτε αὐτὸν ὄρα τοῖς φίλοις ὡς ἐχθροῖς χρώμενον, Κρατερόν δὲ Περδικκᾶ διαλλάττειν 10 ἔτοιμος εἶναι καὶ συνάγειν ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ δικαίοις, ἄρχοντος δὲ πλεονεξίας τῷ ἀδικουμένῳ βοηθήσειν, μέχρι ἂν ἐμπνέῃ, καὶ μᾶλλον τὸ σῶμα καὶ τὸν βίον ἢ τὴν πίστιν προήσασθαι.

VI. Οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν Ἀντίπατρον πυθόμενοι 15 ταῦτα κατὰ σχολὴν ἐβουλεύοντο περὶ τῶν ὄλων, ὁ Νεοπτόλεμος δὲ μετὰ τὴν φυγὴν ἀφικόμενος πρὸς αὐτούς 586 τὴν τε μάχην ἀπήγγελλε καὶ παρακάλει βοηθεῖν, μάλιστα μὲν ἀμφοτέρους, πάντως δὲ Κρατερόν· ποθεῖσθαι γὰρ ὑπερφυῶς ἐκείνον ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, κἂν μόνον 20 ἴδωσι τὴν καυσίαν αὐτοῦ καὶ τὴν φωνὴν ἀκούσῃσι, μετὰ τῶν ὄπλων ἤξειν φερομένους. Καὶ γὰρ ἦν ὄντως ὄνομα τοῦ Κρατεροῦ μέγα, καὶ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν τοῦτον ἐπόθησαν οἱ πολλοὶ μνημονεύοντες, ὅτι καὶ πρὸς Ἀλέξανδρον ὑπὲρ αὐτῶν ἀνεδέξατο πολλά- 25 κισ ἀπεχθείας πολλάς, ὑποφερομένου πρὸς τὸν Περσικὸν ξῆλον ἀντιλαμβανόμενος καὶ τοῖς πατρίοις ἀμύνων διὰ τρυφὴν καὶ ὄγκον ἤδη περιυβριζομένοις. Τότε δ' οὖν ὁ Κρατερός τὸν μὲν Ἀντίπατρον εἰς Κιλικίαν ἀπέστειλεν, αὐτὸς δὲ τῆς δυνάμεως ἀναλαβὼν πολὺ μέρος ἐπὶ 30 τὸν Εὐμένην μετὰ τοῦ Νεοπτολέμου προῆγεν, οἴόμενος οὐ προσδεχομένῳ καὶ μετὰ πρόσφατον νίκην ἐν ἀταξία καὶ περὶ πότους ἔχοντι τὴν δύναμιν ἐπιπεσεῖσθαι. Τὸ

μὲν οὖν προαισθέσθαι τὴν ἔφοδον αὐτοῦ τὸν Εὐμένη
 καὶ προπαρασκευάσασθαι νηφούσης ἂν τις ἡγεμονίας,
 οὐ μὴν ἄκρας θεῖη δεινότητος· τὸ δὲ μὴ μόνου τοὺς πο-
 λεμίους ἂ μὴ καλῶς εἶχεν αἰσθέσθαι διαφυγεῖν, ἀλλὰ
 καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατευομένους ἀγνοοῦντας ᾧ 5
 μαχοῦνται προενσεῖσαι τῷ Κρατερῷ καὶ ἀποκρῦψαι τὸν
 ἀντιστράτηγον, ἴδιον δοκεῖ τούτου τοῦ ἡγεμόνος ἔργον
 γενέσθαι. Διέδωκε μὲν οὖν λόγον, ὡς Νεοπτόλεμος
 αὐτίς ἐπίοι καὶ Πίργης ἔχοντες ἵππεις καὶ Καππαδοκῶν
 καὶ Παφλαγόνων. Νυκτὸς δὲ ἀναγεῦξαι βουλόμενος, 10
 εἶτα καταδαρθῶν ὄψιν εἶδεν ἀλλόκοτον. Ἐδόκει γὰρ
 ὄραν Ἀλεξάνδρους δύο παρασκευαζομένους ἀλλήλοις
 μάχεσθαι, μιᾶς ἐκάτερον ἡγούμενον φάλαγγος· εἶτα τῷ
 μὲν τὴν Ἀθηναῖαν, τῷ δὲ τὴν Δήμητραν βοηθοῦσαν ἐλ-
 θεῖν, γενομένου δὲ ἀγῶνος ἰσχυροῦ κρατηθῆναι τὸν 15
 μετὰ τῆς Ἀθηναῖας, τῷ δὲ νικῶντι σταχύων δρεπομένην
 τὴν Δήμητραν συμπλέκειν στέφανον. Αὐτόθεν μὲν οὖν
 τὴν ὄψιν εἰλαξεν εἶναι πρὸς αὐτοῦ μαχομένου περὶ γῆς
 ἀρίστης καὶ τότε πολὺν καὶ καλὸν ἐχούσης ἐν κάλυκι
 στάχυν· ἅπαντα γὰρ κατέσπαρτο καὶ παρεῖχεν εἰρήνην 20
 πρέπουσαν ὄψιν ἀμφιλαφῶς τῶν πεδίων κομῶντων·
 μᾶλλον δὲ ἐπερωσθή πυθόμενος σύνθημα τοῖς πολε-
 μίοις Ἀθηναῖαν καὶ Ἀλέξανδρον εἶναι. Δήμητραν δὴ καὶ
 αὐτὸς ἐδίδου σύνθημα καὶ Ἀλέξανδρον, ἀναδεῖσθαι τε
 πάντας ἐκέλευε καὶ καταστῆφειν τὰ ὄπλα τῶν σταχύων 25
 λαμβάνοντας. Ὁρμήσας δὲ πολλάκις ἔξαγορευσαὶ καὶ
 φράσαι τοῖς περὶ αὐτὸν ἡγεμόσι καὶ στρατηγοῖς πρὸς
 ὃν ἔμελλεν ὁ ἀγὼν ἔσεσθαι, καὶ μὴ μόνος ἐν αὐτῷ θήμε-
 νος ἀποκρῦψαι καὶ κατασχεῖν ἀπόρητον οὕτως ἀναγ-
 κατον, ὅμως ἐνέμεινε τοῖς λογισμοῖς καὶ διεπίστευσε 30
 τῇ γνώμῃ τὸν κίνδυνον.

VII. Ἀντέταξε δὲ Κρατερῷ Μακεδόνων μὲν οὐδένα,

- δύο δὲ ἱππαρχίας ξενικᾶς, ὧν Φαρνάβαζος ὁ Ἀρταβά-
 ζου καὶ Φοῖνιξ ὁ Τενέδιος ἡγοῦντο, διακλειυσάμενος
 ὀφθέντων τῶν πολεμίων ἐλαύνειν κατὰ τάχος καὶ συμ-
 πλέεσθαι, μὴ δίδοντας ἀναστροφὴν μηδὲ φωνὴν μηδὲ
 5 κήρυκα πεμπόμενον προσειμένους. Ἐδεδίει γὰρ ἰσχυ-
 ρῶς τοὺς Μακεδόνας, μὴ γνωρίσαντες τὸν Κρατερόν
 οἴχωνται μεταβαλλόμενοι πρὸς ἐκείνον. Αὐτὸς δὲ τοὺς
 ἐρωωμενεστάτους ἱππεὺς τριακοσίους εἰς ἄγλημα συντά-
 ξας καὶ παρελάσας ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἔμελλε τοῖς περὶ Νεο-
 10 πτόλεμον ἐπιχειρεῖν. Ὡς δὲ τὸν ἐν μέσῳ λόφον ὑπερ-
 βαλόντες ὤφθησαν ὄξειαν καὶ μεθ' ὀργῆς σφοδροτέρας
 ποιούμενοι τὴν ἐφοδὸν, ἐκπλαγεὶς ὁ Κρατερός καὶ πολ-
 λὰ λαιδορήσας τὸν Νεοπτόλεμον, ὡς ἐξηπατημένος
 ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς τῶν Μακεδόνων μεταβολῆς, ἔγχε- 587
 15 λευσάμενος ἀνδραγαθεῖν τοῖς περὶ αὐτὸν ἡγεμόσιν ἀν-
 τεξήλασε. Γενομένης δὲ τῆς πρώτης συρράξεως βαρείας
 καὶ τῶν δοράτων ταχὺ συντριβέντων, τοῦ δὲ ἀγῶνος ἐν
 τοῖς ξίφεσιν ὄντος, οὐ καταισχύνας ὁ Κρατερός τὸν
 Ἀλέξανδρον, ἀλλὰ πολλοὺς μὲν καταβαλὼν, πολλάκις
 20 δὲ τρεψάμενος τοὺς ἀντιτεταγμένους, τέλος δὲ πληγείς
 ὑπὸ Θρακῶς ἐκ πλαγίων προσελάσαντος ἀπερρῆν τοῦ
 ἵππου. Πεσόντα δὲ αὐτὸν οἱ μὲν ἄλλοι παρήλασαν ἀγνο-
 οῦντες, Γοργίας δὲ τῶν Εὐμένους στρατηγῶν ἐγνώ τε
 καὶ καταβὰς περιέστησε φρουρὰν τῷ σώματι κακῶς ἤδη
 25 διακειμένου καὶ δυσθανατοῦντος. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ
 Νεοπτόλεμος Εὐμένει συνήρχετο. Μισοῦντες γὰρ ἀλ-
 λήλους πάλαι καὶ δι' ὀργῆς ἔχοντες ἐν μὲν δυσίῳ ἀνα-
 στροφαῖς οὐ κατεῖδον, ἐν δὲ τῇ τρίτῃ γνωρίσαντες εὐ-
 θὺς ἤλαννον σπασάμενοι τὰ ἐγχειρίδια καὶ βοῶντες.
 30 Τῶν δ' ἵππων ἐξ ἐναντίας βία συμπεσόντων ὥσπερ
 τριήρων, τὰς ἡνίας ἀφέντες ἀλλήλων ἐπεδράξαντο ταῖς
 χερσί, τὰ τε κράνη περιδπῶντες καὶ περιρρηγνύντες ἐκ

τῶν ἐπωμίδων τοὺς θώρακας. Πρὸς δὲ τὸν σπαραγμὸν ὑπεκδραμόντων ἅμα τῶν ἵππων, ἀπορρύντες εἰς γῆν καὶ περιπεσόντες ἀλλήλοις ἐν λαβαῖς ἦσαν καὶ διεπάλαιον. Εἶτα ὁ μὲν Εὐμένης τοῦ Νεοπτολέμου προεξανισταμένου τὴν ἰγνύαν ὑπέκοψεν αὐτὸς εἰς ὀρθὸν φθάσας καταστῆναι, ὁ δὲ Νεοπτόλεμος εἰς θάτερον ἐρεισάμενος γόνυ, θάτερον δὲ πεπηρωμένος ἡμύνετο μὲν εὐρώστως κάτωθεν, οὐ θανασίμους δὲ πληγὰς ὑποφέρων, πληγὰς δὲ παρὰ τὸν τράχηλον ἔπεσε καὶ παρείθη. Τοῦ δὲ Εὐμένους δι' ὀργὴν καὶ μῖσος παλαιὸν τὰ τε ὄπλα 10 περισπῶντος αὐτοῦ καὶ κακῶς λέγοντος, ἔτι τὸ ξίφος ἔχων ἔλαθεν ὑπὸ τὸν θώρακα τρώσας ἢ παρέψαυσε τοῦ βουβῶνος ἀποβάς. Ἡ δὲ πληγὴ μᾶλλον ἐφόβησεν ἢ ἔβλαψε τὸν Εὐμένη δι' ἀσθένειαν ἀμυδρὰ γενομένη. Σκυλεύσας δὲ τὸν νεκρὸν εἶχε μὲν χαλεπῶς ὑπὸ τραυμάτων μηρῶν καὶ βραχίονας διακεκομμένος, ὅμως δὲ ἀναβληθεὶς ἐπὶ τὸν ἵππον ἐδίωκε πρὸς θάτερον κέρασ, ὡς ἔτι συνεστῶτων τῶν πολεμίων. Πυθόμενος δὲ τὴν Κρατεροῦ τελευτὴν καὶ προσελάσας, ὡς εἶδεν ἐμπνέοντα καὶ συνιέντα, καταβὰς ἀπεδάκρυσσε καὶ τὴν δεξιὰν 20 ἐνέβαλε, καὶ πολλὰ μὲν ἐλοιδόρησε τὸν Νεοπτόλεμον, πολλὰ δὲ ἐκείνον μὲν ὠκτίσατο τῆς τύχης, αὐτὸν δὲ τῆς ἀνάγκης, δι' ἣν ἀνδρὶ φίλῳ καὶ συνήθει ταῦτα πεισόμενος ἢ δράσων συνηνέχθη.

VIII. Ταύτην τὴν μάχην Εὐμένης ἡμέραις δέκα 25 σχεδόν τι μετὰ τὴν προτέραν ἐνίκησε· καὶ δόξῃ μὲν ἦρθη μέγας ἀπ' αὐτῆς, ὡς τὰ μὲν σοφία, τὰ δὲ ἀνδρεία κατειργασμένος, φθόνου δὲ πολὺν ἔσχε καὶ μῖσος ὁμάλως παρὰ τε τοῖς συμμάχοις καὶ τοῖς πολεμίοις, ὡς ἔπηλυς ἀνὴρ καὶ ξένος ὄπλοις καὶ χερσὶ τῶν Μακεδόνων 30 τὸν πρῶτον αὐτῶν καὶ δοκιμώτατον ἀνηρηκῶς. Ἄλλ' εἰ μὲν ἐφθη Περδίκας πυθόμενος τὴν Κρατεροῦ τε-

λευτήν, οὐκ ἂν ἄλλος ἐπρώτευσε Μακεδόνων· νυνὶ δὲ
 ἀνηρημένου Περδίκκου κατὰ στάσιν ἐν Αἰγύπτῳ δυσὶν
 ἡμέραις πρότερον ἦκεν οὗτος ὁ περὶ τῆς μάχης λόγος
 εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ πρὸς ὄργην εὐθύς οἱ Μακεδό-
 5 νες θάνατον τοῦ Εὐμένους κατέγνωσαν. Ἀπεδείχθη δὲ
 τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς αὐτὸν Ἀντίγονος μετὰ Ἀντιπά-
 τρου στρατηγός. Ἐπεὶ δὲ Εὐμένης τοῖς βασιλικῶς ἱπ-
 ποφορβίαις περὶ τὴν Ἴδην νεμομένοις ἐπιτυχῶν καὶ λα-
 βῶν ἵππους ὅσων ἐχρηξέ τοῖς ἐπιμεληταῖς τὴν γραφὴν
 10 ἐπέμψε, λέγεται γελάσαι τὸν Ἀντίπατρον καὶ εἰπεῖν, ὅτι
 θαναμάζει τὸν Εὐμένην τῆς προνοίας, ἐλπίζοντα λόγον
 αὐτοῖς ἀποδώσειν τῶν βασιλικῶν ἢ λήψεσθαι παρ' αὐ-
 τῶν. Περὶ δὲ τὰς Σάρδεις ἐβούλετο μὲν ἱπποκρατῶν ὁ
 Εὐμένης τοῖς Λυδοῖς ἐναγωνίσασθαι πεδίαις, ἅμα καὶ 588
 15 τῇ Κλεοπάτρῃ τὴν δύναμιν ἐπιδειξάι φιλοτιμούμενος·
 αὐτῆς δὲ ἐκείνης δεηθείσης (ἐφοβείτο γὰρ αἰτίαν τινὰ
 λαβεῖν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀντίπατρον) ἐξήλασεν εἰς τὴν
 ἄνω Φρυγίαν καὶ διεχείμαζεν ἐν Κελαιναῖς· ὅπου τῶν
 μὲν περὶ τὸν Ἀλκίταν καὶ Πολέμωνα καὶ Δόκιμον ὑπὲρ
 20 ἡγεμονίας διαφιλοτιμουμένων πρὸς αὐτὸν „Τοῦτο ἦν“
 ἔφη „τὸ λεγόμενον, Ὁ λέθρου δ' οὐθ' εἰς λόγος“,
 τοῖς δὲ στρατιώταις ὑποσχόμενος ἐν τρισὶν ἡμέραις τὸν
 μισθὸν ἀποδώσειν ἐλίπρασκεν αὐτοῖς τὰς κατὰ τὴν
 χώραν ἐκαύλεις καὶ τετραπυργίας σωμάτων καὶ βοσκη-
 25 μάτων γεμούσας. Ὁ δὲ πριάμενος ἡγεμῶν τάγματος ἢ
 ξεναγὸς ὄργανα καὶ μηχανὰς τοῦ Εὐμένους παρέχοντος
 ἐξεπολιόρκει· καὶ πρὸς τὸν ὀφειλόμενον μισθὸν οἱ
 στρατιῶται διενέμοντο τῶν ἀλισκομένων ἕκαστον. Ἐκ
 δὴ τούτου πάλιν ὁ Εὐμένης ἠγαπήτο· καὶ ποτε γραμ-
 30 μάτων ἐν τῷ στρατοπέδῳ φανέντων, ἃ διέκριψαν οἱ τῶν
 πολεμίων ἡγεμόνες, ἕκατὸν τάλαντα καὶ τιμὰς διδόντες
 τῷ κτείναντι τὸν Εὐμένην, σφόδρα παρῳξύνθησαν οἱ

Μακεδόνες καὶ δόγμια ποιοῦνται χιλίους τῶν ἡγεμονικῶν περὶ αὐτὸν ἀεὶ δορυφοροῦντας εἶναι καὶ φυλάττειν ἐν περιόδῳ καὶ παρανυκτερεύειν. Οἱ δὲ ἐπέιδοντο καὶ τιμὰς ἡγάπων παρ' αὐτοῦ λαμβάνοντες ἄς οἱ φίλοι παρὰ τῶν βασιλέων. Ἐξῆν γὰρ Εὐμένει καὶ καυσίας 5 ἀλουργεῖς καὶ χλαμύδας διανέμειν, ἥτις ἦν δωρεὰ βασιλικωτάτη παρὰ Μακεδόσι.

IX. Τὸ μὲν οὖν εὐτυχεῖν καὶ τοὺς φύσει μικροὺς συνεπικουφίζει τοῖς φρονήμασιν, ὥστε φαίνεσθαι τι μέγεθος περὶ αὐτοὺς καὶ ὄγκον ἐκ πραγμάτων ὑπερ- 10 χόντων ἀποβλεπομένους· ὁ δὲ ἀληθῶς μεγαλόφρων καὶ βέβαιος ἐν τοῖς σφάλμασι μᾶλλον καὶ ταῖς δυσημερίαις ἀναφέρων γίνεται κατάδηλος, ὥσπερ Εὐμένης. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐν Ὀρκυνίοις τῆς Καππαδοκίας ἠττηθεὶς ὑπὸ Ἀντιγόνου διὰ προδοσίας καὶ διακόμενος οὐ παρήκε 15 τὸν προδότην ἐκ τῆς φυγῆς διαπείσειν πρὸς τοὺς πολέμιους, ἀλλὰ συλλαβὼν ἐκρέμασε. Φεύγων δὲ τὴν ἑναντίαν ὁδὸν τοῖς διώκουσι μετέβαλε λαθῶν, καὶ παραλλάξας, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, οὐ τὴν μάχην συνέβη γενέσθαι, κατεστρατοπέδευσε, [καὶ*] συναγαγὼν τοὺς νε- 20 κροὺς καὶ τῶν ἐν κύκλῳ κωμῶν τὰ θυρώματα κατασχίσας ἔκαυσεν ἰδίᾳ μὲν ἡγεμόνας, ἰδίᾳ δὲ τοὺς πολλοὺς, καὶ πολυάνδρια χώσας ἀπῆλθεν, ὥστε καὶ τὸν Ἀντιγόνου ὕστερον ἐπελθόντα θανμάζειν τὸ θάρσος αὐτοῦ καὶ τὴν εὐστάθειαν. Ἐπειτα ταῖς ἀποσκευαῖς τοῦ Ἀντιγόνου 25 περιπεσὼν καὶ λαβεῖν ῥαδίως δυνάμενος πολλὰ μὲν ἐλεύθερα σώματα, πολλὴν δὲ θεραπείαν καὶ πλοῦτον ἐκ πολέμων τοσοῦτων καὶ λεηλασιῶν ἠθροισμένον, ἔδεισε μὴ καταπλησθέντες ὠφελείας καὶ λαφύρων οἱ σὺν αὐτῷ βαρεῖς γένωνται πρὸς τὴν φυγὴν καὶ μαλακώτεροι τὰς 30 πλάνας ὑπομένειν καὶ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ μάλιστα τοῦ πολέμου τὰς ἐλπίδας εἶχεν, ὡς ἀποστρέψων τὸν Ἀντι-

- γονον. Ἐπεὶ δὲ ἄντικρος χαλεπὸν ἦν ἀποτρέπειν Μακεδόνας χρημάτων ἐν ἐφικτῷ παρόντων, ἐκέλευσε θεραπεύσαντας αὐτοὺς καὶ τοῖς ἵπποις χιλὸν ἐμβαλόντας οὕτω βαδίξειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Αὐτὸς δὲ πέμπει
- 5 κρύφα πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς ἀποσκευῆς τῶν πολεμίων Μένανδρον, ὡς κηδόμενος αὐτοῦ φίλου γεγυότος καὶ συνήθους, φυλάξασθαι παραινῶν καὶ ἀναχωρῆσαι τὴν ταχίστην ἐκ τῶν ἐπιδρόμων καὶ ταπεινῶν πρὸς τὴν ἐγγὺς ὑπῄρειαν ἄφιππον οὖσαν καὶ κνκλώσεις οὐκ ἔχου-
- 10 σαν. Τοῦ δὲ Μενάνδρου ταχὺ συμφρονήσαντος τὸν κίνδυνον καὶ ἀνασκευασαμένου, κατασκόπους ἐπέμπει ὁ Εὐμένης φανερῶς, καὶ παρήγγειλε τοῖς στρατιώταις 589 ὀπλίξασθαι καὶ τοὺς ἵππους ἐγχαλινοῦν ὡς προσάξων τοῖς πολεμίους. Τῶν δὲ κατασκόπων ἀπαγγειλάντων,
- 15 ὅτι παντάπασιν ὁ Μένανδρος ἄληπτος εἴη καταπεφευγὼς εἰς τόπους χαλεπούς, ἄχθεσθαι προσποιούμενος ὁ Εὐμένης ἀπῆγε τὴν στρατιάν. Λέγεται δὲ, τοῦ Μενάνδρου ταῦτα μαρτυρήσαντος πρὸς τὸν Ἀντίγονον καὶ τῶν Μακεδόνων ἐπαινούντων τὸν Εὐμένη καὶ φιλανθρω-
- 20 πότερον διατεθέντων, ὅτι καὶ παῖδας αὐτῶν ἀνδραποδίσασθαι καὶ γυναῖκας αἰσχῦναι παρὸν ἐφείσατο καὶ παρῆκεν „Ἄλλ’ ἐκεῖνός γε“ φάσαι τὸν Ἀντίγονον „οὐχ ὑμῶν, ὧ μακάριοι, κηδόμενος παρῆκεν, ἀλλ’ αὐτῷ φεύγοντι δεδιῶς περιθεῖναι πέδας τοσαύτας.
- 25 X. Ἐκ τούτου πλανώμενος ὁ Εὐμένης καὶ ὑποφεύγων ἐπεισε τοὺς πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν ἀπελθεῖν, εἴτε κηδόμενος αὐτῶν εἴτε ἐφέλκεσθαι μὴ βουλόμενος ἐλάττονας μὲν τοῦ μάχεσθαι, πλείονας δὲ τοῦ λανθάνειν ὄντας. Καταφυγῶν δὲ εἰς Νῶρα, χωρίον ἐν με-
- 30 θορίῳ Λυκαονίας καὶ Καππαδοκίας, μετὰ πεντακοσίων ἰππέων καὶ διακοσίων ὀπλιτῶν, κἀντεῦθεν αὐθις, ὅσοι τῶν φίλων ἐδεθῆσαν ἀφεθῆναι τοῦ χωρίου τὴν χαλε-

πότητα καὶ τῆς διαίτης τὴν ἀνάγκην οὐ φέροντες, πάν-
 τας ἀσπασάμενος καὶ φιλοφρονηθεὶς ἀπέπεμψεν. Ὡς
 δὲ ἐπελθὼν ὁ Ἀντίγονος εἰς λόγους αὐτὸν ἐκάλεε πρὸ
 τῆς πολιορκίας, ἀπεκρίνατο πολλοὺς εἶναι τοὺς Ἀντι-
 γόνου φίλους καὶ μετὰ Ἀντίγονον ἡγεμόνας, ὧν δὲ αὐ- 5
 τὸς προπολεμεὶ μηδένα λείπεσθαι μετ' αὐτόν· ὁμήρους
 δὲ πέμπειν ἐκέλευσεν, εἰ χρήξει διὰ λόγων αὐτῶ γενέ-
 σθαι. Τοῦ δὲ Ἀντιγόνου κελεύοντος ὡς κρείττου λα-
 λεῖν „Οὐδένα“ εἶπεν „έμαντοῦ κρείττονα νομίζω, μέ-
 χρι ἂν ὦ τοῦ ξίφους κύριος.“ Ὅμως δὲ πέμψαντος τοῦ 10
 Ἀντιγόνου τὸν ἀδελφιδοῦν Πτολεμαῖον εἰς τὸ χωρίον,
 ὥσπερ ἠξίωσεν ὁ Εὐμένης, κατέβη, καὶ περιβαλόντες
 ἀλλήλους ἠσπάσαντο φιλικῶς καὶ οἰκείως, ἅτε δὴ ἀλλή-
 λους κεχηρημένοι πολλὰ καὶ συνήθεις γεγυότες. Λόγων
 δὲ γενομένων πολλῶν καὶ τοῦ Εὐμένους οὐχ ὑπὲρ ἀσφα- 14
 λείας μεμνημένου καὶ διαλύσεως, ἀλλὰ καὶ τὰς σατρα-
 πείας ἀξιούντος αὐτῶ βεβαιουῆσθαι καὶ τὰς δωρεὰς ἀπο-
 δίδοσθαι, θαῦμα τοὺς παρόντας εἶχε τὸ φρόνημα καὶ
 τὴν εὐτολμίαν ἀγαμένους. Ἄμα δὲ πολλοὶ συνέτρεχον
 τῶν Μακεδόνων ἰδεῖν ὅστις ἐστὶ τὸν Εὐμένη ποθοῦν- 20
 τες· οὐ γὰρ ἑτέρου λόγος ἦν τοσοῦτος ἐν τῶ στρατῶ
 μετὰ τὴν τοῦ Κρατεροῦ τελευταίην. Δείσας δὲ ὁ Ἀντίγο-
 νος ὑπὲρ αὐτοῦ, μή τι πάθῃ βίαιον, πρῶτον μὲν ἀπη-
 γόρευε μὴ προσιέναι βοῶν, καὶ τοῖς λίθοις ἔβαλλε τοὺς
 ἐπιφερομένους, τέλος δὲ ταῖς χερσὶ τὸν Εὐμένη περιβα- 25
 λῶν καὶ τὸν ὄχλον ἀπερύκων τοῖς δορυφόροις μόλις εἰς
 τὸ ἀσφαλὲς ἀποκατέστησε.

XI. Τούντεῦθεν ὁ μὲν περικτειχίσας τὰ Νῶρα καὶ
 φρουρὰν καταλιπὼν ἀνέβηξεν· Εὐμένης δὲ πολιορκ-
 κούμενος ἐγκρατῶς, τοῦ χωρίου [γένετο] σίτον καὶ ὕδωρ 30
 ἄφθονον καὶ ἄλας καὶ ἄλλο μηδὲν ἔχοντος ἐδώδιμον
 μηδὲ ἠδυσμα πρὸς τὸν σίτον, ἐκ τῶν παρόντων ὅμως

κατεσκεύαζε τοῖς συνοῦσιν ἰλαρὰν τὴν δίαιταν, ἐν μέρει
 τε παραλαμβάνων πάντας ἐπὶ τὴν αὐτοῦ τράπεζαν, καὶ
 τὸ συσσίτιον ὁμιλία χάριν ἐχούσῃ καὶ φιλοφροσύνην
 ἐφηδύνων. Ἦν δὲ καὶ τὸ εἶδος ἡδύς, οὐ πολεμικῶ καὶ
 5 τετριμμένῳ δι' ὄπλων ἐοικῶς, ἀλλὰ γλαφυρὸς καὶ νεο-
 πρεπῆς καὶ πᾶν τὸ σῶμα διηρθρωμένος ὡς ὑπὸ τέχνης
 ἀκριβῶς τοῖς μέλεσι θαυμαστὴν συμμετρίαν ἔχουσιν, εἰ-
 πεῖν δὲ οὐ δεινός, αἰμύλος δὲ καὶ πιθανός, ὡς ἐκ τῶν
 ἐπιστολῶν συμβάλλειν ἐστίν. Ἐπεὶ δὲ τοὺς σὺν αὐτῷ
 10 πολιορκουμένους ἢ στενοχωρία μάλιστα πάντων ἔβλα- 590
 πτευ, ἐν οἰκῆμασι μικροῖς καὶ τόπῳ δυοῖν σταδίων ἔχοντι
 τὴν περίμετρον ἀναστρεφομένους, τροφήν δὲ ἀγυμνά-
 στους μὲν αὐτοὺς λαμβάνοντας, ἀργοῖς δὲ τοῖς ἵπποις
 προσφέροντας, οὐ μόνον τὸν ἄλυν αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἀπρα-
 15 ξίας μαραινομένων ἀπαλλάξαι βουλόμενος, ἀλλὰ καὶ
 πρὸς φυγὴν, εἰ παραπέσοι καιρὸς, ἁμῶς γέ πως ἡσημημέ-
 νοις χρήσασθαι, τοῖς μὲν ἀνθρώποις οἶκον, ὃς ἦν μέγι-
 στος ἐν τῷ χωρίῳ, δεκατεσσάρων πηχῶν τὸ μῆκος, ἀπέ-
 δεῖξε περίπατον, κατὰ μικρὸν ἐπιτείνειν τὴν κίνησιν κε-
 20 λεύων, τῶν δ' ἵππων ἕκαστον φυτῆρσι μεγάλοις εἰς τὴν
 ὄροφὴν ἀναδεδεμένοις ὑποζώσας ἐκ τῶν περι τὸν ἀν-
 χένα μερῶν ἐμετεώριζε καὶ παρήγειρε διὰ τροχιλίας,
 ὥστε τοῖς μὲν ὀπισθίοις σκέλεσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἐρείδε-
 σθαι, τοῖς δὲ ἐμπροσθίοις ποσὶν ἀκρωνόχους ἐπιψαύειν.
 25 Οὕτω δ' ἀνηρτημένους οἱ ἵπποκόμοι παρεσιτῶτες ἅμα
 ταῖς τε κραυγαῖς καὶ ταῖς μᾶστιξιν ἐπηρέθιζον· οἱ δὲ
 πιμπλάμενοι θυμοῦ καὶ ὀργῆς τοῖς μὲν ὀπισθίοις ἐνήλ-
 λοντο καὶ διεσκίρτων σκέλεσι, τοῖς δὲ μετεώροις ἐφιέ-
 μενοι στηρίσασθαι καὶ κροτοῦντες τὸ ἔδαφος κατετεί-
 30 νοντο πᾶν τὸ σῶμα καὶ πολὺν ἠφίεσαν ἰδρωῶτα καὶ στα-
 λαγμῶν, οὔτε πρὸς τάχος οὔτε πρὸς βῶμην γυμναζόμενοι

κακῶς. Τὰς δὲ κριθὰς ἐνέβαλλον αὐτοῖς ἐπιτιμμένας, ἵνα κατεργάζωνται θάττον καὶ κέττωσι βέλτιον.

XII. Ἦδη δὲ τῆς πολιορκίας χρόνον λαμβανούσης Ἀντίγονος τεθνηκέναι πυνθανόμενος Ἀντίπατρον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τεταράχθαι τὰ πράγματα Κασάνδρου 5 καὶ Πολυσπέρχοντος διαφερομένων, οὐδὲν ἔτι μικρὸν ἐλπίζων, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ τὴν ὅλην περιβαλλόμενος ἠγεμονίαν, ἐβούλετο τὸν Εὐμένη φίλον ἔχειν καὶ συνεργὸν ἐπὶ τὰς πράξεις. Διὸ πέμψας Ἰερώνυμον ἐσπένδετο τῷ Εὐμένει, προτείνας ὄρκον, ὃν ὁ Εὐμένης διορθώσας ἐπέ- 10 τρεψεν ἐπικρίναι τοῖς πολιορκουῦσιν αὐτὸν Μακεδόσι, πότερος εἴη δικαιότερος. Ἀντίγονος μὲν γὰρ ἀφοσιώσεως ἔνεκεν ἐν ἀρχῇ τῶν βασιλέων ἐπιμνησθεὶς τὸν λοιπὸν ὄρκον εἰς ἑαυτὸν ὥρκιζεν, Εὐμένης δὲ πρώτῃ μὲν ἐνέγραψε τοῖς ὄρκοις Ὀλυμπιάδα μετὰ τῶν βασιλέων, 15 ἔπειτα ᾤμνησεν οὐκ Ἀντιγόνῳ μόνον εὐνοήσειν οὐδ' ἐκείνῳ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν ἔξειν καὶ φίλον, ἀλλὰ καὶ Ὀλυμπιάδι καὶ τοῖς βασιλεῦσιν. Ὃν δικαιότερον φανέντων, οἱ Μακεδόνες ταῦτα ὀρκίσαντες τὸν Εὐμένη τὴν πολιορκίαν ἔλυσαν, καὶ πρὸς τὸν Ἀντίγονον ἀπέ- 20 στελλον, ὅπως καὶ αὐτὸς ἀποδῶ τῷ Εὐμένει τὸν ὄρκον. Ἐν τούτῳ δὲ Εὐμένης ὅσους εἶχεν ἐν Νώροις τῶν Καππαδοκῶν ὀμήρους ἀπεδίδου, λαμβάνων ἵππους καὶ ὑποζύγια καὶ σιηνὰς παρὰ τῶν κομιζομένων, καὶ συνηγετῶν στρατιωτῶν ὄσοι διασπαρέντες ἀπὸ τῆς φυγῆς ἐπλα- 25 νῶντο κατὰ τὴν χώραν, ὥστε περὶ αὐτὸν ἰσπεῖς ὀλίγων τῶν χιλιῶν ἀποδέοντας γενέσθαι, μεθ' ὧν ἐξελάσας ἐφυγεν, ὀρθῶς φοβηθεὶς τὸν Ἀντίγονον. Οὐ γὰρ μόνον ἐκεῖνον ἐκέλευσε πολιορκεῖν αὐτίς περιτειχίσαντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς Μακεδόσι πικρῶς ἀντέγραψε δεξαμένους 30 τοῦ ὄρκου τὴν διορθωσιν.

XIII. Φεύγοντι δὲ Εὐμένει γράμματα κομιζεται

παρὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ τὴν Ἀντιγόνου δεδοικότεν ἀν-
 ξησιν, Ὀλυμπιάδος μὲν παρακαλοῦσης ἐλθόντα τὸ Ἀλε-
 ξάνδρου παιδίον παραλαβεῖν καὶ τρέφειν ὡς ἐπιβου-
 λευόμενον, Πολυσπέρχοντος δὲ καὶ Φιλίππου τοῦ βασι-
 5 λέως κελυόντων Ἀντιγόνῳ πολεμεῖν τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ
 δυναμέως ἄρχοντα, καὶ τῶν ἐν Κουίνδοις χρημάτων πεν-
 τακόσια μὲν τάλαντα λαβεῖν εἰς τὴν τῶν ἰδίων ἐπανόρ-
 θωσιν, εἰς δὲ τὸν πόλεμον ὁπόσοις βούλεται χρῆσθαι.
 Περὶ δὲ τούτων καὶ Ἀντιγένη καὶ Τεῦταμον τοῖς τῶν
 10 ἀργυρασπίδων ἡγουμένοις ἐγεγράφισαν. Ἐπεὶ δὲ λα- 591
 βόντες ἐκεῖνοι τὰ γράμματα τῷ μὲν λόγῳ φιλανθρωπῶς
 ἐδέξαντο τὸν Εὐμένη, φθόνου δὲ καὶ φιλονεικίας ἐφαί-
 νοντο μεστοί, δευτερεύειν ἀπαξιούντες ἐκεῖνον, τὸν μὲν
 φθόνον ὁ Εὐμένης ἐθεράπευε τῷ τὰ χρήματα μὴ λαβεῖν
 15 ὡς οὐδὲν δεόμενος, ταῖς δὲ φιλονεικίαις καὶ φιλαρχίαις
 αὐτῶν μῆτε ἡγεῖσθαι δυναμένων μῆτε ἐπεσθαι βουλο-
 μένων ἐπήγε δεισιδαιμονίαν. Ἔφη γὰρ Ἀλέξανδρον
 αὐτῷ κατὰ τοὺς ὕπνους φανῆναι, καὶ δεῖξαι τινα σκη-
 νὴν κατεσκευασμένην βασιλικῶς καὶ θρόνον ἐν αὐτῇ
 20 κείμενον· εἶτα εἶπε, ὡς ἐνταῦθα συνεδρεύουσιν αὐ-
 τοῖς καὶ χρηματίζουσιν αὐτὸς παρέσται καὶ συνεφάψεται
 βουλῆς τε πάσης καὶ πράξεως ἀρχομένοις ἀπ' αὐτοῦ.
 Ταῦτα θοδίως ἐπεισε τὸν Ἀντιγένη καὶ τὸν Τεῦταμον,
 οὔτε ἐκείνων βαδίζειν βουλομένων πρὸς αὐτόν, οὔτε
 25 αὐτὸς ἀξίων ἐπὶ θύραις ἐτέρων ὄρασθαι. Καὶ τιθέντες
 οὕτω σκηνὴν βασιλικὴν καὶ θρόνον Ἀλέξανδρῳ κατα-
 πεφημισμένον ἐκεῖ συνεπορεύοντο βουλευόμενοι περὶ
 τῶν μεγίστων. Ἐπεὶ δὲ προλοῦσιν αὐτοῖς εἰς τὴν ἄνω
 χώραν ὁ Πευκέστας μετὰ τῶν ἄλλων σατραπῶν ἀπήν-
 30 τησε φίλος ὢν καὶ συνεμίσξαντο τὰς δυνάμεις, πλήθει
 μὲν ὄπλων καὶ λαμπρότητι παρασκευῆς ἐπέρωσαν τοὺς
 Μακεδόνας, αὐτοὶ δὲ ἀνάγωγοι ταῖς ἐξουσίαις καὶ μα-

λακοὶ ταῖς διαίταις γεγονότες μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτήν καὶ φρονήματα τυραννικὰ καὶ τεθραμμένα βαρβαρικᾶς ἀλαζονείαις ἐπὶ ταῦτὸ συνενεργάμενοι, πρὸς μὲν ἀλλήλους βαρεῖς ἦσαν καὶ δυσάρμοστοι, τοὺς δὲ Μακεδόνας κολακεύοντες ἐκκεχυμένως καὶ καταχορη- 5 γοῦντες εἰς δαίπνα καὶ θυσίας ὀλίγου χρόνου τὸ στρατόπεδον ἀσωτίας πανηγυριζούσης καταγώγιον ἐποίησαν καὶ δημαγωγούμενον ἐπὶ αἰρέσει στρατηγῶν ὄχλον, ὥσπερ ἐν ταῖς δημοκρατίαις. Αἰσθόμενος δὲ ὁ Εὐμένης αὐτοὺς ἀλλήλων μὲν καταφρονοῦντας, αὐτὸν δὲ 10 φοβουμένους καὶ παραφυλάττοντας ἀνελεῖν, εἰ γένοιτο καιρὸς, ἐσκήψατο χρημάτων δεῖσθαι καὶ συνεδανείσατο τάλαντα πολλὰ παρὰ τῶν μάλιστα μισούντων αὐτόν, ἵνα καὶ πιστεύωσι καὶ ἀπέχωνται περὶ τῶν δανείων ἀγωνιῶντες· ὥστε συνέβη τὸν ἀλλότριον πλοῦτον αὐτῷ 15 φύλακα τοῦ σώματος ἔχειν, καὶ τῶν ἄλλων ἐπὶ σωτηρίᾳ διδόντων μόνον ἐκ τοῦ λαβεῖν κτήσασθαι τὴν ἀσφάλειαν.

XIV. Οὐ μὴν ἀλλ' οἱ Μακεδόνες ἀδείας μὲν οὔσης ἐφθείροντο πρὸς τοὺς διδόντας καὶ τὰς ἐκείνων θυίας 20 ἐθεράπευον δορυφορουμένων καὶ στρατηγιῶντων· ἐπεὶ δὲ Ἀντίγονος αὐτοῖς παρεστρατοπέδευσε μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ τὰ πράγματα φωνῆν ἀφιέντα τὸν ἀληθινὸν ἐκάλει στρατηγόν, οὐ μόνον οἱ στρατευόμενοι τῷ Εὐμένει προσεῖχον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ τρυφῇ 25 μεγάλων ἐκείνων ἕκαστος ἐνέδωκε καὶ παρεῖχεν ἑαυτὸν σιωπῇ τὴν δοθεῖσαν φυλάττοντα τάξιν. Καὶ γὰρ τοὶ περὶ τὸν Πασιτίγριν ποταμὸν ἐπιχειρήσαντα διαβαίνειν τὸν Ἀντίγονον οἱ μὲν ἄλλοι παραφυλάττοντες οὐδὲ ἤσθοντο, μόνος δὲ Εὐμένης ὑπέστη, καὶ συνάψας μάχην 30 πολλοὺς μὲν κατέβαλε καὶ νεκρῶν ἐνέπλησε τὸ ρεῖθρον, ἔλαβε δὲ τετρακισχιλίους αἰχμαλώτους. Μάλιστα δὲ οἱ

Μακεδόνες περὶ τὴν συμβᾶσαν ἀρρωστίαν αὐτῷ κατα-
 φανείς ἐγένοντο τοὺς μὲν ἄλλους ἐστιᾶν λαμπρῶς καὶ
 πανηγυρίζειν, ἄρχειν δὲ καὶ πολεμεῖν δυνατὸν ἡγούμε-
 νοι μόνον ἐκείνου. Ὁ μὲν γὰρ Πενθέστας ἐν τῇ Περ-
 5 σίδι λαμπρῶς αὐτοὺς ἐστιάσας καὶ κατ' ἄνδρα διαδοὺς
 ἱερτεῖον εἰς θυσίαν ἤλπιζεν εἶναι μέγιστος· ὀλίγαις δὲ
 ὕστερον ἡμέραις τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τοὺς πολεμίους
 βαδιζόντων, ἐτύγχανεν ὁ Εὐμένης ἐκ νόσου τινὸς ἐπι-
 σφαλοῦς ἐν φορείῳ κομιζόμενος ἔξω τοῦ στρατεύματος
 10 ἐν ἡσυχίᾳ διὰ τὰς ἀγρουπυλίας. Μικρὸν δὲ προελθοῦσιν
 αὐτοῖς ἄφνω λόφους τινὰς ὑπερβάλλοντες ἐξεφάνησαν 592
 οἱ πολέμοι, καταβαίνοντες εἰς τὸ πεδῖον. Ὡς οὖν αἱ τε
 τῶν χρυσῶν ὀπλῶν ἀγχαὶ πρὸς τὸν ἥλιον ἐξέλαμψαν
 ἀπὸ τῶν ἄκρων τοῦ ἀγῆματος ἐν τάξει πορευομένων καὶ
 15 τῶν θηρίων τοὺς πύργους ἄνω καὶ τὰς πορφύρας εἶδον,
 ὅσπερ ἦν αὐτοῖς κόσμος εἰς μάχην ἀγομένοις, ἐπιστή-
 σαντες οἱ πρῶτοι τὴν πορείαν ἐβόων Εὐμένην καλεῖν
 αὐτοῖς, οὐ γὰρ ἂν προελθεῖν ἐκείνου μὴ στρατηγοῦν-
 τος, καὶ τὰ ὄπλα πρὸς τὴν γῆν ἐρείσαντες ἀλλήλοις μέ-
 20 νειν διεκελεύοντο καὶ τοῖς ἡγεμόσιν ἡσυχίαν ἔχειν καὶ
 χωρὶς Εὐμένους μὴ μάχεσθαι μηδὲ κινδυνεύειν πρὸς
 τοὺς πολεμίους. Ἀκούσας δὲ ὁ Εὐμένης ἦκε πρὸς αὐ-
 τοὺς δρόμῳ τοὺς κομιζοντας ἐπιταχύνας, καὶ τοῦ φορείου
 τὰς ἐκατέρωθεν ἀυλαίας ἀνακαλύψας προὔτεινε τὴν δε-
 25 ξίαν γεγηθῶς. Οἱ δὲ ὡς εἶδον, εὐθὺς ἀσπασάμενοι
 Μακεδονιστὶ τῇ φωνῇ τὰς τε ἀσπίδας ἀνείλοντο καὶ ταῖς
 σαρίσαις ἐπιδουπήσαντες ἠλάλαξαν, προκαλούμενοι τοὺς
 πολεμίους ὡς τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῖς παρόντος.

XV. Ἀντίγονος δὲ παρὰ τῶν ἀλισκομένων ἀκούων
 30 τὸν Εὐμένην νοσεῖν καὶ κομίζεσθαι κακῶς διακείμενον,
 οὐ μέγα ἔργον ἡγεῖτο συντρεῖσθαι τοὺς ἄλλους ἐκείνου
 νοσοῦντος. Διὸ καὶ σπεύδων ἐπὶ τὴν μάχην προσῆγεν.

Ὡς δὲ τῶν πολεμίων εἰς τάξιν καθισταμένων παρελά-
 σας κατείδε τὸ σχῆμα καὶ τὴν διακόσμησιν, ἐκπλαγεὶς
 ἐπέστη πλείω χρόνον· εἶτα ᾤφθη τὸ φορεῖον ἀπὸ θατέ-
 ρου κέρως ἐπὶ θάτερον διαφερόμενον. Γελάσας οὖν ὁ
 Ἀντίγονος, ὥσπερ εἰώθει, μέγα καὶ πρὸς τοὺς φίλους 5
 εἰπὼν „τοῦτο ἦν τὸ φορεῖον, ὡς ἔοικε, τὸ ἀντιπαρατα-
 τόμενον ἡμῖν“, εὐθύς ἀπήγε τὴν δύναμιν ὀπίσω καὶ
 κατεστρατοπέδευσεν. Οἱ δὲ μικρὸν ἀναπνεύσαντες αὐ-
 θις ἐδημαγωγοῦντο, καὶ τοῖς ἡγεμόσιν ἐντροφῶντες σχε-
 δὸν ὅλην εἰς τὰ χειμάδια κατενείμαντο τὴν Γαβηνῶν, 10
 ὥστε τοὺς ἐσχάτους τῶν πρώτων ἀποσκηνοῦν ὁμοῦ τι
 χιλίους σταδίους. Ταῦτα γνοὺς ὁ Ἀντίγονος ὤρμησεν
 ἐξαίφνης ἐπ’ αὐτοὺς ὑποστρέψας χαλεπὴν ὁδὸν καὶ ἀνυ-
 δρον, σύντομον δὲ καὶ βραχεῖαν, ἐλπίζων, εἰ διεσπαρ-
 μένοις ἐπιπέσοι περὶ τὰ χειμάδια, μηδ’ ἂν συνελθεῖν 15
 ἔτι τὸ πλῆθος ραδίως εἰς τὸ αὐτὸ τοῖς στρατηγοῖς. Ἐμ-
 βαλόντι δὲ εἰς γῆν ἀοίκητον αὐτῷ πνεύματά τε δεινὰ
 καὶ κρῆνὴ μεγάλη διελυμαίνετο τὴν πορείαν ἐνοχλουμέ-
 νου τοῦ στρατεύματος. Ἦν οὖν ἀναγκαῖα βοήθεια πυρὰ
 πολλὰ καίειν· ὅθεν οὐκ ἔλαθε τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ 20
 τῶν βαρβάρων οἱ τὰ βλέποντα πρὸς τὴν ἀοίκητον ὄρη
 νεμόμενοι θανμάσαντες τὸ τῶν πυρῶν πλῆθος ἐπεμψαν
 ἱππαστρίαις καμήλοις ἀγγέλους πρὸς Πευκέσταν. Ὁ δὲ
 ὡς ἤκουσεν, αὐτὸς τε παντάπασιν ἐκφρων ὑπὸ δέους
 γενόμενος καὶ τοὺς ἄλλους ὄρων ὁμοίως ἔχοντας ὤρμητο 25
 φεύγειν, ἀναστήσας τοὺς καθ’ ὁδὸν ὄντας αὐτοῖς μά-
 λιστα τῶν στρατιωτῶν· Εὐμένης δὲ τὴν ταραχὴν ἀφή-
 ρει καὶ τὸν φόβον, ὑπισχνούμενος ἐπιστήσειν τῶν πο-
 λεμίων τὸ τάχος, ὥστε τρισὶν ὕστερον ἡμέραις ἢ προσ-
 δοκῶνται παραγενέσθαι. Πεισθέντων δὲ αὐτῶν ἅμα 30
 μὲν ἀγγέλους περιέπεμπε τὰς δυνάμεις ἐκ τῶν χειμα-
 δίων καὶ τοὺς ἄλλους ἀθροίζεσθαι κατὰ τάχος κελεύων,

ἄμα δὲ αὐτὸς ἐξιππασάμενος μετὰ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων, καὶ τόπον ἐξ ἀπόπτου καταφανῆ τοῖς ὀδεύουσι τὴν ἔρημον περιβαλλόμενος καὶ διαμετρήσας, ἐκέλευε πυρὰ πολλὰ καίειν ἐν διαστήμασιν, ὥσπερ οἱ στρατοπεδεύοντες.

5 Γενομένου δὲ τούτου καὶ τῶν πυρῶν τοῖς περὶ Ἀντίγονου ἐκ τῆς ὀρεινῆς καταφανέντων, ἄχθος ἔσχε καὶ δυσθυμία τὸν Ἀντίγονον, οἴομενον ἡσθημένους ἐκπαλαί τοὺς πολεμίους ἀπαντᾶν. Ἴν' οὖν μὴ κατάκοπος καὶ τετρυμένος ἐκ πορείας ἀναγκάζηται μάχεσθαι πρὸς ἀν-
10 θρώπους ἐτοιμούς καὶ καλῶς κεχειμακότας, προέμενος 593 τὴν σύντομον ἦγε διὰ κωμῶν καὶ πόλεων καθ' ἡσυχίαν ἀναλαμβάνων τὸ στράτευμα. Μηδενὸς δὲ ἐμποδῶν ὄντος, ὥσπερ εἰώθειν ἀντικαθημένων πολεμίων, τῶν δὲ περιχώρων λεγόντων στράτευμα μηδὲν ὄφθαι, πυρῶν
15 δὲ κεκαυμένων μεστὸν εἶναι τὸν τόπον, ἥσθετο κατεστρατηγημένος ὑπὸ Εὐμένους, καὶ βαρέως φέρων προσῆγεν ὡς φανερᾶ μάχῃ κριθησόμενος.

XVI. Ἐν τούτῳ δὲ τῆς δυνάμεως περὶ τὸν Εὐμένην τὸ πλεῖστον ἠθροισμένον ἐθαύμαξε τὴν σύνεσιν αὐτοῦ,
20 καὶ μόνον ἐκέλευεν ἄρχειν· ἐφ' ᾧ λυπούμενοι καὶ φθο-
νοῦντες οἱ τῶν ἀργυρασπίδων ἡγεμόνες, Ἀντιγένης καὶ Τεῦταμος, ἐπεβούλευον αὐτῷ, καὶ τοὺς πλείστους τῶν τε σατραπῶν καὶ τῶν στρατηγῶν συναγαγόντες ἐβου-
λεύοντο, πότε χρὴ καὶ πῶς τὸν Εὐμένην διαφθεῖραι.
25 Συνδόξαν δὲ πᾶσιν ἀποχρήσασθαι πρὸς τὴν μάχην αὐ-
τῷ, μετὰ δὲ τὴν μάχην εὐθὺς ἀνελεῖν, Εὐδαμος ὁ τῶν ἐλεφάντων ἡγεμὼν καὶ Φαίδιμος ἐξαγγέλλουσι κρύφα τῷ Εὐμένει τὰ δεδογμένα, δι' εὐνοίαν μὲν οὐδεμίαν ἢ
χάριν, εὐλαβούμενοι δέ, μὴ τῶν χρημάτων, ἃ δεδανεί-
30 κεσαν αὐτῷ, στερηθῶσιν. Εὐμένης δὲ τούτους μὲν ἐπήνεσεν, εἰς δὲ τὴν σκηνὴν ἀπελθὼν καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἰπῶν, ὡς ἐν πανηγύρει θηρίων ἀναστρέφοιτο,

διαθήκας ἔγραψε καὶ τὰ γραμματεῖα κατέσχισε καὶ διέ-
 φθειρεν, οὐ βουλόμενος αὐτοῦ τελευτήσαντος ἐκ τῶν
 ἀπορρήτων αἰτίας καὶ συγκοφαντήματα τοῖς γράψασι γε-
 νέσθαι. Ταῦτα διοικησάμενος ἐβουλεύετο τὴν νίκην
 παρεῖναι τοῖς ἐναντίοις, ἢ φυγῶν διὰ Μηδίας καὶ Ἀρ-
 5 μενίας ἐμβαλεῖν εἰς Καππαδοκίαν. Οὐδὲν δὲ κυρώσας
 τῶν φίλων παρόντων, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰ τῇ γνώμῃ πολυ-
 τρόπῳ παρὰ τὰς τύχας οὔση κινήσας αὐτὸν ἐξέταπτε τὴν
 δύναμιν, τοὺς μὲν Ἕλληνας καὶ τοὺς βαρβάρους παρορ-
 10 μῶν, ὑπὸ δὲ τῆς φάλαγγος καὶ τῶν ἀργυρασπίδων αὐ-
 τὸς παρακαλούμενος θαρρεῖν, ὡς οὐ δεξομένων τῶν
 πολεμίων. Καὶ γὰρ ἦσαν οἱ πρεσβύτατοι τῶν περὶ
 Φίλιππον καὶ Ἀλέξανδρον, ὥσπερ ἀθληταὶ πολέμων
 ἀήττητοι καὶ ἀπτῶτες εἰς ἐκεῖνο χρόνου, πολλοὶ μὲν
 ἐβδομήκοντα ἔτη γεγονότες, νεώτερος δὲ οὐδεὶς ἐξη-
 15 κονταετοῦς. Διὸ καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀντίγονον ἐπιόντες
 ἐβόων· „Ἐπὶ τοὺς πατέρας ἀμαρτάνετε, ᾧ κακαὶ κε-
 φαλαί“· καὶ μετ' ὀργῆς ἐμπесόντες ὄλην ὁμοῦ τὴν
 φάλαγγα συνέτριψαν, οὐδενὸς ὑποστάντος αὐτούς, τῶν
 δὲ πλείστων ἐν χερσὶ διαφθαρέντων. Ταύτῃ μὲν οὖν 20
 ὁ Ἀντίγονος ἠττάτο κατὰ κράτος, τοῖς δ' ἱππεῦσιν ἐπε-
 κράτει· τοῦ δὲ Πενθέστου παντάπασιν ἐκλελυμένως καὶ
 ἀγεννῶς ἀγωνισαμένου καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἔλαβε πᾶ-
 σαν, αὐτῷ τε νήφοντι χρησάμενος παρὰ τὰ δεινὰ καὶ
 τοῦ τόπου συνεργοῦντος. Ἀχανὲς γὰρ ἦν τὸ πεδίον, 25
 οὔτε βαθύτερον οὔτε ἀπόκροτον καὶ στερεόν, ἀλλὰ δι-
 νῶδες καὶ μεστὸν ἀλμυρίδος ἀνχημηρᾶς, ἢ τοσοῦταν
 μὲν ἱππων, τοσοῦτων δὲ ἀνθρώπων ξαινομένη δρομίῳις
 ὑπὸ τὸν τῆς μάχης καιρὸν ἐξήνθει κόνιν ὥσπερ ἄσβε-
 30 στον, ἀπολευκαίνουσαν τὸν ἀέρα καὶ τὰς ὄψεις διαθο-
 λούσαν. Ἦν καὶ ῥάδιον λαθῶν ὁ Ἀντίγονος τῆς ἀπο-
 σκευῆς τῶν πολεμίων ἐκράτησε.

XVII. Πανσαμένης δὲ τῆς μάχης εὐθύς οἱ περὶ τὸν Τεύταμον ἐπρεσβεύοντο περὶ τῆς ἀποσκευῆς. Ἀντιγό-
 νου δὲ καὶ ταύτην ἀποδώσειν ὑπισχνουμένον τοῖς ἀρ-
 5 γυράσπισι καὶ τὰλλα χρήσεσθαι φιλανθρωπῶς, εἰ πα-
 ραλάβοι τὸν Εὐμένη, βούλευμα δεινὸν οἱ ἀργυράσπιδες
 ἐβουλεύσαντο, ἐγχειρίσαι ζῶντα τοῖς πολεμοῖς τὸν ἄν-
 10 δρα. Καὶ πρῶτον μὲν ἀνυπόπτως προσεπέλαζον αὐτῷ
 καὶ παρεφύλαττον, οἱ μὲν ἀποδυσρόμενοι περὶ τῆς ἀπο-
 σκευῆς, οἱ δὲ θαρρεῖν ὡς νευικηκότα κελεύοντες, οἱ δὲ
 10 τῶν ἄλλων ἡγεμόνων κατηγοροῦντες. Ἐπειτα προσπε- 594
 σόντες ἐξήρασαν τὸ ἐγχειρίδιον αὐτοῦ καὶ τῇ ζώνῃ τὰς
 χεῖρας ἀποστρέψαντες ἔδησαν. Ἐπεὶ δὲ ὑπὸ Ἀντιγόπου
 Νικάνωρ ἐπέμφθη παραληψόμενος αὐτόν, ἔδειτο λόγου
 τυχεῖν ἀγόμενος διὰ τῶν Μακεδόνων, οὐκ εἰς δέησιν ἢ
 15 παραίτησιν, ἀλλ' ὡς περὶ τῶν ἐκείνοις συμφερόντων
 διαλεξόμενος. Γενομένης δὲ σιωπῆς ἐν ὑψηλῷ τινι κα-
 ταστὰς καὶ τὰς χεῖρας δεδεμένας προτείνας „Ποῖον“
 εἶπεν „ὦ κάκιστοι Μακεδόνων, τρόπαιον Ἀντίγονος
 ἐθελήσας ἂν ἔστησε καθ' ὑμῶν, οἷον ὑμεῖς καθ' αὐτῶν
 20 ἀνίστατε τὸν στρατηγὸν αἰχμάλωτον ἐκδιδόντες; Οὐκ
 ἄρα δεινὸν ἦν κρατοῦντας ὑμᾶς ἦτταν ἐξομολογεῖσθαι
 διὰ τὰς ἀποσκευάς, ὡς ἐν τοῖς χρήμασιν, οὐκ ἐν τοῖς
 ὄπλοις τοῦ κρατεῖν ὄντος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἡγεμόνα πέμ-
 25 ἄγομαι νικῶν τοὺς πολεμίους, ὑπὸ τῶν συμμάχων
 ἀπολλύμενος· ὑμεῖς δέ, πρὸς Διὸς στρατίου καὶ θεῶν
 ὀρκίων, ἐνταῦθά με δι' αὐτῶν κτείνατε. Πάντως κάκει
 κτεινόμενος ὑμέτερον ἔργον εἰμί. Μέμψεται δὲ οὐδὲν
 Ἀντίγονος· νεκροῦ γὰρ Εὐμένους δεῖται καὶ οὐ ζῶν-
 30 τος. Εἰ δὲ φείδεσθε τῶν χειρῶν, ἀρκέσει τῶν ἐμῶν ἢ
 ἑτέρα λυθείσα πρᾶξαι τὸ ἔργον. Εἰ δὲ οὐ πιστεῦτέ μοι
 ξίφος, ὑπορρίψατε τοῖς θηρίοις δεδεμένον. Καὶ ταῦτα

πράξαντας ὑμᾶς ἀφήμι τῆς ἐπ' ἔμοι δίκης ὡς ἄνδρας
 ὀσιωτάτους καὶ δικαιοτάτους περὶ τὸν αὐτῶν στρατη-
 γὸν γενομένους.“

XVIII. Ταῦτα τοῦ Εὐμένους λέγοντος τὸ μὲν ἄλλο
 πλήθος ἄχθει κατείχετο καὶ κλαυθμὸς ἦν, οἱ δὲ ἀργυ- 5
 ράσπιδες ἄγειν ἐβόων καὶ μὴ φλυαροῦντι προσέχειν·
 οὐ γὰρ εἶναι δεινόν, εἰ Χερρονησίτης ὄλεθρος οἰμώξε-
 ται μυρίοις γυμνάσας πολέμοις Μακεδόνας, ἀλλ' εἰ τῶν
 Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου στρατιωτῶν οἱ κράτιστοι το-
 σαῦτα καμόντας ἐν γήρᾳ στέρονται τῶν ἐπάθλων καὶ 10
 τροφῆν παρ' ἐτέρων λαμβάνουσιν, αἱ δὲ γυναῖκες αὐ-
 τῶν ἤδη τρίτην νύκτα τοῖς πολεμίοις συγκαθεύδουσιν.
 Ἄμα δὲ ἤγρον αὐτὸν ἐπιταχύνοντες. Ἀντίγονος δὲ δεῖ-
 σασ τὸν ὄχλον (ἀπελείφθη γὰρ οὐδεὶς ἐν τῷ στρατο-
 πέδῳ) δέκα τοὺς κρατιστεύοντας ἐλέφαντας ἐξέπεμψε 15
 καὶ λογχοφόρους συχνοὺς Μήδους καὶ Παρθυαίους δια-
 κρουσομένους τὸ πλήθος. Εἶτ' αὐτὸς μὲν ἰδεῖν οὐχ
 ὑπέμεινε τὸν Εὐμένην διὰ τὴν προγεγενημένην φιλίαν
 καὶ συνήθειαν, πυνθανομένων δὲ τῶν παρειληφόντων
 τὸ σῶμα, πῶς φυλάξουσιν, „Οὕτως“ εἶπεν „ὡς ἐλέ- 20
 φαντα ἢ ὡς λέοντα.“ Μετὰ μικρὸν δὲ συμπαθῆς γενό-
 μενος τῶν τε δεσμῶν τοὺς βαρεῖς ἐκέλευσεν ἀφελεῖν
 καὶ παῖδα παραδέξασθαι τῶν συνήθων, ὅπως ἀλεί-
 ψαιτο, καὶ τῶν φίλων ἐφῆκε τῷ βουλομένῳ συνδιημε-
 ρεύειν καὶ κομίζειν τὰ ἐπιτήδεια. Βουλευόμενος δὲ 25
 περὶ αὐτοῦ πλείονας ἡμέρας προσίετο καὶ λόγους καὶ
 ὑποσχέσεις, Νεάρχου τε τοῦ Κορητῶς καὶ Δημητρίου
 τοῦ υἱοῦ φιλοτιμουμένων τὸν Εὐμένην σῶσαι, τῶν δὲ
 ἄλλων ὁμοῦ τι πάντων ἐνισταμένων καὶ κελευόντων
 ἀναιρεῖν. Λέγεται δὲ τὸν Εὐμένην τοῦ φυλάσσοντος αὐ- 30
 τὸν Ὀνομάρχου πυνθέσθαι, τί δήποτε Ἀντίγονος ἐχθρὸν
 ἄνδρα καὶ πολέμιον λαβῶν ὑποχείριον οὔτε ἀποκτιν-

νυσι ταχέως οὔτε εὐγενῶς ἀφήσι· τοῦ δὲ Ὀνομάρχου πρὸς ὕβριν εἰπόντος, ὡς οὐ νῦν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς μάχης ἔδει πρὸς θάνατον ἔχειν εὐθαρσῶς, „Ναὶ μὰ τὸν Δία“ φάναι τὸν Εὐμένη „καὶ τότε εἶχον· ἐροῦ δὲ τοὺς εἰς 5 χεῖρας ἐλθόντας· ἀλλ' οὐδενὶ κρείττονι προστυχῶν οἶδα.“ Καὶ τὸν Ὀνόμαρχον „Οὐκοῦν ἐπεὶ νῦν“ φάναι „τὸν κρείττονα εὗρηκας, τί οὐκ ἀναμένεις τὸν ἐκείνου καιρόν;“

XIX. Ὡς δ' οὖν ἔδοξε τῷ Ἀντιγόνῳ τὸν Εὐμένην 10 κτείνειν, ἐκέλευσεν αὐτοῦ τὴν τροφήν ἀφελεῖν. Καὶ δύο 595 μὲν ἡμέρας ἢ τρεῖς ἄσιτος οὕτω προσήγετο πρὸς τὴν τελευτήν. Αἰφνίδιον δὲ ἀναξυγῆς γενομένης εἰσπέμψαντες ἄνθρωπον ἀποσφάττουσιν αὐτόν. Τὸ δὲ σῶμα τοῖς φίλοις παραδούς ὁ Ἀντίγονος ἐπέτρεψε καῦσαι καὶ τὰ 15 λείψανα συνθέντας εἰς ἀργυρᾶν ὑδρίαν κομίζειν, ἀποδοθησόμενα τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς παισίν. Οὕτω δὲ ἀποθανόντος Εὐμένουσ οὐκ ἐπ' ἄλλῳ τινὶ τὴν τιμωρίαν ἐποιήσατο τῶν προδόντων αὐτόν ἡγεμόνων καὶ στρατιωτῶν τὸ δαιμόνιον, ἀλλ' αὐτὸς Ἀντίγονος προβαλλόμενος 20 ὡς ἀσεβεῖς καὶ θηριώδεις τοὺς ἀργυράσπιδας παρέδωκε Σιβυρτίῳ τῷ διοικοῦντι τὴν Ἀραχωσίαν, πάντα τρόπον ἐκτρέψαι καὶ καταφθεῖραι κελεύσας, ὅπως μηδεὶς αὐτῶν εἰς Μακεδονίαν ἄπεισι μηδὲ ὄψεται τὴν Ἑλληνικὴν θάλατταν.

25

[ΣΕΡΤΩΡΙΟΥ ΚΑΙ ΕΥΜΕΝΟΥΣ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.]

30

I. Ταῦτα ἔστιν, ἃ περὶ Εὐμένουσ καὶ Σερτωρίου μνήμησ ἄξια παρειλήφραμεν. Ἐν δὲ τῇ συγκρίσει κοι-

νὸν μὲν ἀμφοτέροις ὑπάρχει τὸ ξένους καὶ ἀλλοδαποὺς καὶ φυγάδας ὄντας ἐθνῶν τε παντοδαπῶν καὶ στρατευμάτων μαχίμων τε καὶ μεγάλων δυνάμεων ἡγουμένους διατελεῖν, ἴδιον δὲ Σερτωρίῳ μὲν τὸ παρὰ πάντων τῶν συμμάχων δεδομένην ἔχειν διὰ τὸ ἀξίωμα τὴν ἀρχήν, 5 Εὐμένει δὲ τὸ πολλῶν διαφερομένων περὶ τῆς ἡγεμονίας πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν πράξεων λαμβάνειν τὸ πρωτεῖον· καὶ τῷ μὲν ἄρχεσθαι βουλόμενοι δικαίως εἰποντο, τῷ δὲ ἄρχειν μὴ δυνάμενοι πρὸς τὸ συμφέρον ὑπήκουον. Καὶ γὰρ ὁ μὲν Ἰβήρων καὶ Λυσιτανῶν Ῥω- 10 ματος, ὁ δὲ Χερρονησίτης Μακεδόνων ἤρχεν, ὧν οἱ μὲν ἐκπαλαί Ῥωμαίοις ἐδούλευον, οἱ δὲ τότε πάντας ἀνθρώπους ἐδουλοῦντο. Καὶ Σερτώριος μὲν ἀπὸ βουλῆς καὶ στρατηγίας θαυμαζόμενος, Εὐμένης δὲ διὰ τὴν γραμματείαν καταφρονούμενος ἐφ' ἡγεμονίαν προῆλ- 15 θεν. Οὐ μόνον τοίνυν ἐλάττωσι πρὸς τὴν ἀρχὴν ἀφορμαῖς, ἀλλὰ καὶ μείζωσι πρὸς τὴν αὔξησιν ἐχρήσατο κωλύμασιν Εὐμένης. Καὶ γὰρ ἀντικρὺς τοὺς ἐνισταμένους καὶ κρύφα τοὺς ἐπιβουλεύοντας εἶχε πολλοὺς, οὐχ ὥσπερ τῷ ἐτέρῳ φανερώς μὲν οὐδεὶς, λάθρα δὲ ὕστερον 20 καὶ ὀλίγοι τῶν συμμάχων ἐπανεστήσαν. Διὸ τῷ μὲν ἦν πέρας τοῦ κινδυνεύειν τὸ νικᾶν τοὺς πολεμίους, τῷ δὲ ἐκ τοῦ νικᾶν ὁ κίνδυνος ὑπὸ τῶν φθονούτων.

II. Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν στρατηγίαν ἐφάμιλλα καὶ παρὰλληλα· τῷ δὲ ἄλλῳ τρόπῳ φιλοπόλεμος μὲν ὁ Εὐ- 25 μένης καὶ φιλόνηκος, ἡσυχίας δὲ καὶ πραότητος οἰκεῖος ὁ Σερτώριος. Ὁ μὲν γάρ, ἀσφαλῶς καὶ μετὰ τιμῆς βιοῦν ἐξὸν ἐκποδῶν γενομένῳ τοῖς πρώτοις, μαχόμενος καὶ κινδυνεύων διετέλεσε, τῷ δὲ οὐδὲν δεομένῳ πραγμάτων ὑπὲρ αὐτῆς τῆς τοῦ σώματος ἀσφαλείας πρὸς 30 οὐκ ἐῶντας εἰρήνην ἄγειν ἦν ὁ πόλεμος. Εὐμένει μὲν γὰρ Ἀντίγονος ἐκστάντι τῶν ὑπὲρ τοῦ πρωτεύειν ἀγῶ-

νων ἠδέως ἂν ἐχρήτο τὴν μετ' αὐτὸν ἀγαπῶντι τάξιν, Σερτωρίω δὲ οἱ περὶ Πομπήλιον οὐδὲ ξῆν ἀπραγμόνως ἐπέτρεπον. Διὸ τῷ μὲν ἐκοντι συνέβαινε πολεμεῖν ἐκ' ἀρχῆς, τῷ δὲ ἀκουσίως ἄρχειν διὰ τὸ πολεμῆσθαι. Φι-
 5 λοπόλεμος μὲν οὖν ὁ τῆς ἀσφαλείας τὴν πλεονεξίαν προτιμῶν, πολεμικὸς δὲ ὁ τῷ πολέμῳ κτώμενος τὴν ἀσφάλειαν. Καὶ μὴν θανεῖν γε συνέβη τῷ μὲν οὐ προ-
 αισθομένῳ, τῷ δὲ καὶ προσδεχομένῳ τὴν τελευταίην, ὧν τὸ μὲν ἐπιεικείας, φίλοις γὰρ ἐδόκει πιστεύειν, τὸ δὲ
 10 ἀσθενείας, βουλόμενος γὰρ φυγεῖν συνελήφθη. Καὶ τοῦ μὲν οὐ κατήσχυνε τὸν βίον ὁ θάνατος κάσχοντος ὑπὸ τῶν συμμάχων ἢ τῶν πολεμίων αὐτὸν οὐδεὶς ἐποίη-
 σεν, ὁ δὲ φεύγειν μὲν πρὸ αἰχμαλωσίας μὴ δυνηθεὶς, 596
 ξῆν δὲ μετ' αἰχμαλωσίαν βουληθεὶς, οὔτε ἐφυλάξατο
 15 καλῶς τὴν τελευταίην οὔθ' ὑπέμεινε, ἀλλὰ προσλιπα-
 ρῶν καὶ δεόμενος τοῦ σώματος μόνου κρατεῖν δοκοῦντα τὸν πολέμιον καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κύριον ἐποίησεν.

20

Α Γ Η Σ Ι Λ Α Ο Σ.

I. Ἀρχίδαμος ὁ Ζευξιδάμου βασιλεύσας ἐπιφανῶς
 25 Λακεδαιμονίων κατέλιπε υἱὸν ἐκ γυναικὸς εὐδοκίμου
 Λαμπιδουῶς Ἄγιν, καὶ πολὺ νεώτερον ἐξ Εὐπαλλίας τῆς
 Μελησιππίδα θυγατρὸς Ἀγησίλαου. Ἐπεὶ δὲ τῆς βασι-
 λείας Ἄγιδι προσηκούσης κατὰ τὸν νόμον ἰδιώτης ἐδό-
 κει βιοτεύσειν ὁ Ἀγησίλαος, ἤχθη τὴν λεγομένην ἀγω-
 30 γὴν ἐν Λακεδαίμονι, σκληρὰν μὲν οὖσαν τῇ διαίτῃ καὶ
 πολύπονον, παιδεύουσαν δὲ τοὺς νέους ἄρχεσθαι. Διὸ
 καὶ φασιν ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου τὴν Σπάρτην προσηγο-

ρεῦσθαι δαμασίμβροτον, ὡς μάλιστα διὰ τῶν ἐθῶν τοὺς πολίτας τοῖς νόμοις πειθηρίους καὶ χειροῆθεις ποιοῦσαν, ὥσπερ ἵππους εὐθύς ἐξ ἀρχῆς δαμαζομένους. Ταύτης ἀφίησιν ὁ νόμος τῆς ἀνάγκης τοὺς ἐπὶ βασιλείᾳ τρεφομένους παῖδας. Ἀγησιλάῳ δὲ καὶ τοῦτο ὑπῆρξεν ἰδίου, ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ἄρχεῖν μὴ ἀπαίδευτον ἄρχεσθαι. Διὸ καὶ πολὺ τῶν βασιλέων εὐαρμοστώτατον αὐτὸν τοῖς ὑπηκόοις παρέσχε, τῷ φύσει ἡγεμονικῷ καὶ βασιλικῷ προσκτησάμενος ἀπὸ τῆς ἀγωγῆς τὸ δημοτικὸν καὶ φιλάνθρωπον.

10

II. Ἐν δὲ ταῖς καλουμέναις ἀγέλαις τῶν συντρεφόμενων παιδῶν Λύσανδρον ἔσχευ ἔραστήν, ἐκπλαγέντα μάλιστα τῷ κοσμῷ τῆς φύσεως αὐτοῦ. Φιλουεικότατος γὰρ ὢν καὶ θυμοειδέστατος ἐν τοῖς νέοις καὶ πάντα πρωτεύειν βουλόμενος, καὶ τὸ σφοδρὸν ἔχων καὶ φαγ-
 15 δατον ἄμαχον καὶ δυσεκβίαστον, εὐπειθείᾳ πάλιν αὐτὸν καὶ πραότητι τοιοῦτος ἦν, οἷος φόβῳ μηδέν, αἰσχύνῃ δὲ πάντα ποιεῖν τὰ προσταττόμενα, καὶ τοῖς ψόγοις ἀλγύνεσθαι μᾶλλον ἢ τοὺς πόνους βαρύνεσθαι. Τὴν δὲ τοῦ σκέλους πήρωσιν ἢ τε ὥρα τοῦ σώματος ἀνθοῦντος
 20 ἐπέκρυπτε, καὶ τὸ θαδίως φέρειν καὶ ἱλαρῶς τὸ τοιοῦτο, παλζοντα καὶ σκώπτοντα πρῶτον ἑαυτὸν, οὐ μικρὸν ἦν ἐπανόρθωμα τοῦ πάθους, ἀλλὰ καὶ τὴν φιλοτιμίαν ἐκδηλοτέραν ἐποίησεν, πρὸς μηδένα πόνον μηδὲ πρᾶξιν ἀπαγορεύοντος αὐτοῦ διὰ τὴν χωλότητα. Τῆς δὲ μορφῆς
 25 εἰκόνα μὲν οὐκ ἔχομεν (αὐτὸς γὰρ οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ καὶ ἀποθνήσκων ἀπέειπε μήτε πλαστὰν μήτε μιμηλᾶν τινα ποιήσασθαι τοῦ σώματος εἰκόνα), λέγεται δὲ μικρὸς τε γενέσθαι καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος· ἢ δὲ ἱλαρότης καὶ τὸ εὐθυμον ἐν ἅπαντι καιρῷ καὶ παιγνιωδές,
 30 ἀχθεινὸν δὲ καὶ τραχὺ μηδέποτε μήτε φωνῇ μήτε ὄψει, τῶν καλῶν καὶ ὠραίων ἐρασιμώτερον αὐτὸν ἄχρι γή-

πως παρείχεν. Ὡς δὲ Θεόφραστος ἱστορεῖ, τὸν Ἀρχίδαμον ἐξημίωσαν οἱ ἔφοροι γήμαντα γυναῖκα μικράν· „Οὐ γὰρ βασιλεῖς“ ἔφασαν „ἄμμιν, ἀλλὰ βασιλεῖδια 597 γεννάσει.“

- 5 III. Βασιλεύοντος δὲ Ἄγιδος ἦκεν Ἀλκιβιάδης ἐκ Σικελίας φυγὰς εἰς Λακεδαίμονα· καὶ χρόνον οὐπω πολὺν ἐν τῇ πόλει διάγων αἰτίαν ἔσχε τῇ γυναικὶ τοῦ βασιλέως Τιμαίᾳ συνεῖναι. Καὶ τὸ γεννηθὲν ἐξ αὐτῆς παιδάριον οὐκ ἔφη γινώσκειν ὁ Ἄγεις, ἀλλ' ἐξ Ἀλκιβιά-
- 10 δου γεγονέναι. Τοῦτο δὲ οὐ πᾶνν δυσκόλως τὴν Τιμαίαν ἐνεγκεῖν φησι Δοῦρις, ἀλλὰ καὶ ψιδυρίζουσαν οἴκοι πρὸς τὰς εἰλωτίδας Ἀλκιβιάδην τὸ παιδίον, οὐ Λεωτυχίδην, καλεῖν· καὶ μέντοι καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην αὐτὸν οὐ πρὸς ὕβριν τῇ Τιμαίᾳ φάναι πλησιάζειν, ἀλλὰ
- 15 φιλοτιμούμενον βασιλεύεσθαι Σπαρτιατίας ὑπὸ τῶν ἐξ ἑαυτοῦ γεγονότων. Διὰ ταῦτα μὲν τῆς Λακεδαίμονος Ἀλκιβιάδης ὑπέξῆλθε φοβηθεὶς τὸν Ἄγιν· ὁ δὲ παῖς τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ὑποπτος ἦν τῷ Ἄγιδι καὶ γνησίου τιμῆν οὐκ εἶχε παρ' αὐτῷ, νοσοῦντι δὲ προσπεσῶν
- 20 καὶ δακρύων ἐπεισεν υἱὸν ἀποφῆναι πολλῶν ἐναντίον. Οὐ μὴν ἀλλὰ τελευτήσαντος τοῦ Ἄγιδος ὁ Λύσανδρος, ἤδη κατανεναυμαχηκῶς Ἀθηναίους καὶ μέγιστον ἐν Σπάρτῃ δυνάμενος, τὸν Ἀγησίλαον ἐπὶ τὴν βασιλείαν προῆγεν, ὡς οὐ προσήκουσαν ὄντι νόθῳ τῷ Λεωτυ-
- 25 χίδῃ. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν τὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀγησιλάου καὶ τὸ συντετράφθαι καὶ μετεσχηκέναι τῆς ἀγωγῆς ἐφιλοτιμοῦντο καὶ συνέπραττον αὐτῷ προθύμως. Ἦν δὲ Διοπείδης ἀνὴρ χρησμολόγος ἐν Σπάρτῃ μαντειῶν τε παλαιῶν ὑπόπλεως καὶ δοκῶν περὶ τὰ
- 30 θεῖα σοφὸς εἶναι καὶ περιττός. Οὗτος οὐκ ἔφη θεμιτὸν εἶναι χωλὸν γενέσθαι τῆς Λακεδαίμονος βασιλεῖα καὶ χρησμὸν ἐν τῇ δίκη τοιοῦτον ἀνεγίνωσκε·

Φράξο δὴ, Σπάρτη, καίπερ μεγάλωνχος εὐσα,
 μὴ σέθεν ἀρτίποδος βλάστη χωλή βασιλεία·
 δηρὸν γὰρ νοῦσοί σε κατασχέσουσιν ἄελπτοι
 φθισιβρότου τ' ἐπὶ κῦμα κυλινδόμενον πολέμοιο.

Πρὸς ταῦτα Λύσανδρος ἔλεγεν, ὡς, εἰ πάνυ φοβόιντο δ
 τὸν χρησμὸν οἱ Σπαρτιᾶται, φυλακτέον αὐτοῖς εἶη τὸν
 Λεωτυχίδην· οὐ γὰρ, εἰ προσπταίσας τις τὸν πόδα βα-
 σιλεύοι, τῷ θεῷ διαφέρειν, ἀλλ' εἰ μὴ γνήσιος ᾧν μὴδὲ
 Ἡρακλείδης, τοῦτο τὴν χωλὴν εἶναι βασιλείαν. Ὁ δὲ
 Ἀγησίλαος ἔφη καὶ τὸν Ποσειδῶ καταμαρτυρεῖν τοῦ 10
 Λεωτυχίδου τὴν νοθείαν ἐμβαλόντα σεισμῷ τοῦ θαλά-
 μου τὸν Ἄγιν· ἀπ' ἐκείνου δὲ πλέον ἢ δέκα μηνῶν
 διαλυθόντων γενέσθαι τὸν Λεωτυχίδην.

IV. Οὕτω δὲ καὶ διὰ ταῦτα βασιλεὺς ἀποδειχθεὶς
 ὁ Ἀγησίλαος εὐθύς εἶχε καὶ τὰ χρήματα τοῦ Ἄγιδος, ὡς 15
 νόθου ἀπελάσας τὸν Λεωτυχίδην. Ὁρῶν δὲ τοὺς ἀπὸ
 μητρὸς οἰκέλους ἐπικεικίς μὲν ὄντας, ἰσχυρῶς δὲ πενο-
 μένους, ἀπένειμεν αὐτοῖς τὰ ἡμίσεια τῶν χρημάτων, εὐ-
 νοϊαν ἔαντῷ καὶ δόξαν ἀντι φθόνου καὶ δυσμενείας ἐπὶ
 τῇ κληρονομίᾳ κατασκευαζόμενος. Ὁ δὲ φησὶν ὁ Ξενο- 20
 φῶν, ὅτι πάντα τῇ πατρίδι κειθόμενος ἰσχυρὸν πλείστον,
 ὥστε ποιεῖν ὃ βούλοιο, τοιοῦτόν ἐστι. Τῶν ἐφόρων ἦν
 τότε καὶ τῶν γερόντων τὸ μέγιστον ἐν τῇ πολιτείᾳ κρά-
 τος, ᾧν οἱ μὲν ἐνιαυτὸν ἄρχουσι μόνου, οἱ δὲ γέροντες
 διὰ βίου ταύτην ἔχουσι τὴν τιμὴν, ἐπὶ τῷ μὴ πάντα τοῖς 25
 βασιλεῦσιν ἔξεσθαι συνταχθέντες, ὡς ἐν τοῖς περὶ Δυ-
 κούργου γέγραπται. Διὸ καὶ πατρικὴν τινα πρὸς αὐ-
 τοὺς ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ διετέλουν εὐθύς οἱ βασιλεῖς φι-
 λουεικίαν καὶ διαφορὰν παραλαμβάνοντες. Ὁ δὲ Ἀγη-
 σίλαος ἐπὶ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν ἦλθε, καὶ τὸ πολεμεῖν 30
 καὶ τὸ προσκρούειν αὐτοῖς εἰσάσας ἐθεράπευε, πάσης μὲν
 ἀπ' ἐκείνων πράξεως ἀρχόμενος, εἰ δὲ κληθεῖη, θᾶττον

ἢ βράδην ἐπειγόμενος, ὅσάκις δὲ τύχοι καθήμενος ἐν τῷ βασιλικῷ θιάκῳ καὶ χρηματίζων, ἐπιουῖσι τοῖς ἐφόροις ὑπεξανίστατο, τῶν δ' εἰς τὴν γερουσίαν ἀεὶ καταταττο- 598 μένων ἐκάστῳ χλαῖναν ἔπεμπε καὶ βοῦν ἀριστεῖον. Ἐκ δὲ τούτων τιμᾶν δοκῶν καὶ μεγαλύνειν τὸ ἀξίωμα τῆς ἐκείνων ἀρχῆς ἐλάνθανεν αὐξῶν τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν καὶ τῇ βασιλείᾳ προστιθέμενος μέγεθος ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας συγχωρούμενον.

V. Ἐν δὲ ταῖς πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας ὀμιλίαις 10 ἐχθρὸς ἦν ἀμεμπτότερος ἢ φίλος. Τοὺς μὲν γὰρ ἐχθροὺς ἀδίκως οὐκ ἔβλαπτε, τοῖς δὲ φίλοις καὶ τὰ μὴ δίκαια συνέπραττε. Καὶ τοὺς μὲν ἐχθροὺς ἡσχύνετο μὴ τιμᾶν κατορθοῦντας, τοὺς δὲ φίλους οὐκ ἐδύνατο ψέγειν ἀμαρτάνοντας, ἀλλὰ καὶ βοηθῶν ἠγάλλετο καὶ συνεξα- 15 μαρτάνων αὐτοῖς· οὐδὲν γὰρ ᾤετο τῶν φιλικῶν ὑπουργημάτων αἰσχρὸν εἶναι. Τοῖς δ' αὖ διαφόροις πταίσασι πρῶτος συναχθόμενος καὶ δεηθεῖσι συμπράττων προθύμως ἐδημαγῶγει καὶ προσήγετο πάντας. Ὅρῶντες οὖν οἱ ἔφοροι ταῦτα καὶ φοβούμενοι τὴν δύναμιν ἐξη- 20 μίωσαν αὐτὸν, αἰτίαν ὑπειπόντες, ὅτι τοὺς κοινούς πολίτας ἰδίους κτᾶται. Καθάπερ γὰρ οἱ φυσικοὶ τὸ νεῖκος οἴονται καὶ τὴν ξριν, εἰ τῶν ὄλων ἐξαιρεθείη, στήναι μὲν ἂν τὰ οὐράνια, παύσασθαι δὲ πάντων τὴν γένεσιν καὶ κίνησιν ὑπὸ τῆς πρὸς πάντα πάντων ἀρμονίας, οὐ- 25 τως ἔοικεν ὁ Λακωνικὸς νομοθέτης ὑπέκκαυμα τῆς ἀρετῆς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πολιτείαν τὸ φιλότιμον καὶ φιλόνεικον, ἀεὶ τινα τοῖς ἀγαθοῖς διαφορὰν καὶ ἄμιλλαν εἶναι πρὸς ἀλλήλους βουλόμενος, τὴν δὲ ἀνθυπείκουσαν τῷ ἀνελέγκτῳ χάριν ἀργὴν καὶ ἀναγώνιστον οὖσαν 30 οὐκ ὀρθῶς ὁμόνοιαν λέγεσθαι. Τοῦτο δὲ ἀμέλει συνεωρακέναι καὶ τὸν Ὅμηρον οἴονται τινες· οὐ γὰρ ἂν τὸν Ἀγαμέμνονα ποιῆσαι χαίροντα τοῦ Ὀδυσσεῦς καὶ τοῦ

Ἀχιλλέως εἰς λαιδορίαν προαχθέντων ἐκ πάγλοις ἐπέ-
εσσιν, εἰ μὴ μέγα τοῖς κοινοῖς ἀγαθὸν ἐνόμιζεν εἶναι
τὸν πρὸς ἀλλήλους ξῆλον καὶ τὴν διαφορὰν τῶν ἀρίστων.
Ταῦτα μὲν οὖν οὐκ ἂν οὕτως τις ἀπλῶς συγχωρήσειεν·
αἱ γὰρ ὑπερβολαὶ τῶν φιλονεικιῶν χαλεπαὶ ταῖς πόλεσι 5
καὶ μεγάλους κινδύνους ἔχουσι.

VI. Τοῦ δὲ Ἀγησιλάου τὴν βασιλείαν νεωστὶ πα-
ρειληφότος ἀπήγγελλον τινες ἐξ Ἀσίας ἦκοντες, ὡς ὁ
Περσῶν βασιλεὺς παρασκευάζοιτο μέγα ἄρ στόλῳ Λακε-
δαιμονίους ἐκβαλεῖν τῆς θαλάσσης. Ὁ δὲ Λύσανδρος 10
ἐπιθυμῶν αὐτίς εἰς Ἀσίαν ἀποσταλῆναι καὶ βοηθῆσαι
τοῖς φίλοις, οὓς αὐτὸς μὲν ἄρχοντας καὶ κυρίους τῶν
πόλεων ἀπέλιπε, κακῶς δὲ χρώμενοι καὶ βιαίως τοῖς
πράγμασιν ἐξέπιπτον ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ ἀπέθνησκον,
ἀνέπεισε τὸν Ἀγησίλαον ἐπιθέσθαι τῇ στρατείᾳ καὶ προ- 15
πολεμῆσαι τῆς Ἑλλάδος, ἀπωτάτω διαβάντα καὶ φθά-
σαντα τὴν τοῦ βαρβάρου παρασκευήν. Ἄμα δὲ τοῖς ἐν
Ἀσίᾳ φίλοις ἐπέστελλε πέμπειν εἰς Λακεδαιμόνα καὶ
στρατηγὸν Ἀγησίλαον αἰτεῖσθαι. Παρελθὼν οὖν εἰς τὸ
πληθὸς Ἀγησίλαος ἀνεδέξατο τὸν πόλεμον, εἰ δοκεν αὐ- 20
τῷ τριάκοντα μὲν ἡγεμόνας καὶ συμβούλους Σπαρτιά-
τας, νεοδαμῶδεις δὲ λογάδας δισχιλίους, τὴν δὲ συμμα-
χικὴν εἰς ἑξακισχιλίους δύναμιν. Συμπράττοντος δὲ τοῦ
Λυσάνδρου πάντα προθύμως ἐψηφίσαντο, καὶ τὸν Ἀγη-
σίλαον ἐξέπεμπον ἔχοντα τοὺς τριάκοντα Σπαρτιάτας, 25
ὧν ὁ Λύσανδρος ἦν εὐθύς πρῶτος, οὐ διὰ τὴν ἑαυτοῦ
δόξαν καὶ δύναμιν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἀγησιλάου
φιλίαν, ᾧ μείζον ἐδόκει τῆς βασιλείας ἀγαθὸν διαπε-
πρᾶχθαι τὴν στρατηγίαν ἐκείνην. Ἀθροισομένης δὲ τῆς
δυνάμεως εἰς Γεραιστὸν, αὐτὸς εἰς Ἀύλιδα κατελθὼν 30
μετὰ τῶν φίλων καὶ νυκτερεύσας ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους
εἰπεῖν τινα πρὸς αὐτὸν „ὦ βασιλεῦ Λακεδαιμονίων, ὅτι

μὲν οὐδεις τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ συμπάσης ἀπεδείχθη στρα- 599
 τηρὸς ἢ πρότερον Ἀγαμέμνων καὶ σὺ νῦν μετ' ἐκεῖνον,
 ἐννοεῖς δῆπουθεν· ἐπεὶ δὲ τῶν μὲν αὐτῶν ἄρχαις ἐκέ-
 νω, τοῖς δὲ αὐτοῖς πολεμείοις, ἀπὸ δὲ τῶν αὐτῶν τόπων
 5 ὁρμᾶς ἐπὶ τὸν πόλεμον, εἰκὸς ἐστὶ καὶ θύσαι σε τῇ θεῷ
 θυσίαν ἣν ἐκεῖνος ἐνταῦθα θύσας ἐξέπλευσεν.“ Ἄμα
 δὲ πῶς ὑπῆλθε τὸν Ἀγησίλαον ὁ τῆς κόρης σφαιγισμὸς,
 ἣν ὁ πατὴρ ἐσφαξε πεισθεὶς τοῖς μάντεσιν. Οὐ μὴν διε-
 τάραξεν αὐτόν, ἀλλ' ἀναστὰς καὶ διηγησάμενος τοῖς φί-
 10 λοις τὰ φανέντα τῆν μὲν θεὸν ἔφη τιμήσειν οἷς εἰκὸς
 ἐστὶ χαίρειν θεὸν οὐσαν, οὐ μιμήσεσθαι δὲ τὴν ἀμαθίαν
 τοῦ τότε στρατηγοῦ. Καὶ καταστέφας ἑλαφρον ἐκέλευσεν
 ἀπαρξασθαι τὸν ἑαυτοῦ μάντιν, οὐχ ὥσπερ εἰώθει τοῦτο
 ποιεῖν ὁ ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν τεταγμένος. Ἀκούσαντες οὖν
 15 οἱ βοιωτάρχαι πρὸς ὄργην κινήθentes ἐπεμψαν ὑπερέ-
 τας, ἀπαγορεύοντες τῷ Ἀγησιλάῳ μὴ θύειν παρὰ τοὺς
 νόμους καὶ τὰ πάτρια Βοιωτῶν. Οἱ δὲ καὶ ταῦτα ἀπήγ-
 γειλαν καὶ τὰ μηρία διέκριψαν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ. Χαλε-
 πῶς οὖν ἔχων ὁ Ἀγησίλαος ἀπέπλει, τοῖς τε Θηβαίοις
 20 διωργισμένος καὶ γεγωναὶς δύσειπις διὰ τὸν οἰωνόν, ὡς
 ἀτελῶν αὐτῷ τῶν πράξεων γενησομένων καὶ τῆς στρα-
 τείας ἐπὶ τὸ προσῆκον οὐκ ἀφιζομένης.

VII. Ἐπεὶ δὲ ἦκεν εἰς Ἐφεσον, εὐθύς ἀξίωμα μέγα
 καὶ δύναμις ἦν ἐπαχθῆς καὶ βαρετα περὶ τὸν Λύσανδρον,
 25 ὄχλου φοιτῶντος ἐπὶ τὰς θύρας ἐκάστοτε καὶ πάντων
 παρακολουθούντων καὶ θεραπευόντων ἐκεῖνον, ὡς ὄνο-
 μα μὲν καὶ σχῆμα τῆς στρατηγίας τὸν Ἀγησίλαον ὄντα
 διὰ τὸν νόμον, ἔργῳ δὲ κύριον ἀπάντων καὶ δυνάμενον
 καὶ πράττοντα πάντα τῶν Λύσανδρον. Οὐδεις γὰρ δει-
 30 νότερος οὐδὲ φοβερώτερος ἐκεῖνου τῶν εἰς τὴν Ἀσίαν
 ἀποσταλέντων ἐγένετο στρατηγῶν, οὐδὲ μελζονα τοὺς
 φίλους ἀνὴρ ἄλλος εὐεργέτησεν οὐδὲ κακὰ τηλικαῦτα

τοὺς ἐχθροὺς ἐποίησεν. Ὡν ἔτι προσφάτων ὄντων οἱ
 ἄνθρωποι μνημονεύοντες, ἄλλως δὲ τὸν μὲν Ἀγησίλαον
 ἀφελῆ καὶ λιτὸν ἐν ταῖς ὁμίλαις καὶ δημοτικὸν ὀρωῦντες,
 ἐκείνῳ δὲ τὴν αὐτὴν ὁμοίως σφοδρότητα καὶ τραχύτητα
 καὶ βραχυλογίαν παροῦσαν, ὑπέπιπτον αὐτῷ παντάπασι 5
 καὶ μόνῳ προσείχον. Ἐκ δὲ τούτου πρῶτον μὲν οἱ λοιποὶ
 Σπαρτιᾶται χαλεπῶς ἔφερον ὑπηρεταί Λυσάνδρου μάλ-
 λον ἢ σύμβουλοι βασιλέως ὄντες· ἔπειτα δ' αὐτὸς ὁ
 Ἀγησίλαος, εἰ καὶ μὴ φθονερός ἦν μηδὲ ἤχθετο τοῖς τι-
 μωμένοις, ἀλλὰ φιλότιμος ὦν σφόδρα καὶ φιλόνεικος 10
 ἐφοβείτο, μὴ, κὰν ἐνέγκωσι τι λαμπρὸν αἱ πράξεις,
 τοῦτο Λυσάνδρου γένηται διὰ τὴν δόξαν. Οὕτως οὖν
 ἐποίησε· πρῶτον ἀντέκρουε ταῖς συμβουλαῖς αὐτοῦ, καὶ
 πρὸς ἃς ἐκεῖνος ἐσπουδάκει μάλιστα πράξεις, ἑῶν χαίρειν
 καὶ παραμελῶν ἕτερα πρὸ ἐκείνων ἐπραττεν· ἔπειτα τῶν 15
 ἐντυγχανόντων καὶ δεομένων οὓς αἰσθόιτο Λυσάνδρῳ
 μάλιστα πεποιθότας ἀπράκτους ἀπέπεμψε· καὶ περὶ τὰς
 κρίσεις ὁμοίως οἷς ἐκεῖνος ἐπηφάξοι, τούτους ἔδει πλεον
 ἔχοντας ἀπελθεῖν, καὶ τούναντιον οὓς φανερός γένοιτο
 προθυμούμενος ὠφελεῖν χαλεπὸν ἦν μὴ καὶ ζημιωθῆναι. 20
 Γινομένων δὲ τούτων οὐ κατὰ τύχην, ἀλλ' οἷον ἐκ πα-
 ρασκευῆς καὶ ὁμαλῶς, αἰσθόμενος τὴν αἰτίαν ὁ Λύσαν-
 δρος οὐκ ἀπεκρύπτετο πρὸς τοὺς φίλους, ἀλλ' ἔλεγεν,
 ὥς δι' αὐτὸν ἀτιμάζουσιντο, καὶ παρεκάλει θεραπεύειν ἰόν-
 τας τὸν βασιλέα καὶ τοὺς μᾶλλον αὐτοῦ δυναμένους. 25

VIII. Ὡς οὖν ταῦτα πράττειν καὶ λέγειν ἐδόκει
 φθόνου ἐκείνῳ μηχανώμενος, ἔτι μᾶλλον αὐτοῦ καθά-
 ψασθαι βουλόμενος Ἀγησίλαος ἀπέδειξε κρεοδαίτην καὶ
 προσείπεν, ὥς λέγεται, πολλῶν ἀκούονταν· „Νῦν οὖν
 θεραπευέτωσαν οὗτοι ἀπιόντες τὸν ἐμὸν κρεοδαίτην.“ 30
 Ἀχθόμενος οὖν ὁ Λύσανδρος λέγει πρὸς αὐτόν· „Ἥιδεις
 100 ἄρα σαφῶς, Ἀγησίλαε, φίλους ἐλαττοῦν.“ „Ἥιδειν“ ἔφη

„τοὺς ἐμοῦ μείζον δύνασθαι βουλομένους.“ Καὶ ὁ Ἀύσανδρος „Ἄλλ' ἴσως“ ἔφη „ταῦτα σοὶ λέλεκται βέλτιον ἢ ἐμοὶ πέπρακται. Δὸς δέ μοι τινὰ τάξιν καὶ χώραν, ἔνθα μὴ λυπαῶν ἔσομαι σοὶ χρήσιμος.“ Ἐκ τούτου πέμ-
 5 πεται μὲν ἐφ' Ἑλλάσποντον, καὶ Σπιθριδάτην, ἄνδρα Πέρσην, ἀπὸ τῆς Φαρναβάζου χώρας μετὰ χρημάτων συχνῶν καὶ διακοσίων ἰππέων ἤγαγε πρὸς τὸν Ἀγησί-
 λαον, οὐκ ἔληγε δὲ τῆς ὀργῆς, ἀλλὰ βαρέως φέρων ἦδη τὸν λοιπὸν χρόνον ἐβούλευεν, ὅπως τῶν δυεῖν οἰκων
 10 τὴν βασιλείαν ἀφελόμενος εἰς μέσον ἅπασιν ἀποδοίη Σπαρτιάταις. Καὶ ἐδόκει μεγάλην ἂν ἀπεργάσασθαι κίνησιν ἐκ ταύτης τῆς διαφορᾶς, εἰ μὴ πρότερον ἐτελεύτησεν εἰς Βοιωτίαν στρατεύσας. Οὕτως αἱ φιλότιμοι φύσεις ἐν ταῖς πολιτείαις τὸ ἄγαν μὴ φυλαξάμεναι τοῦ
 15 ἀγαθοῦ μείζον τὸ κακὸν ἔχουσι. Καὶ γὰρ εἰ Ἀύσανδρος ἦν φορτικός, ὥσπερ ἦν, ὑπερβάλλον τῇ φιλοτιμίᾳ τὸν καιρὸν, οὐκ ἠγνόει δῆπουθεν Ἀγησίλαος ἑτέραν ἀμειπτοτέραν ἐπανόρθωσιν οὔσαν ἀνδρὸς ἐνδόξου καὶ φιλο-
 20 τίμου πλημμελοῦντος. Ἄλλ' ἔοικε ταύτῳ πάθει μήτε ἐκεῖνος ἄρχοντος ἐξουσίαν γινῶναι μήτε οὗτος ἄγνοίαν ἐνεγκεῖν συνήθους.

IX. Ἐπεὶ δὲ Τισαφέρνης ἐν ἀρχῇ μὲν φοβηθεὶς τὸν Ἀγησίλαον ἐποιήσατο σπονδὰς, ὡς τὰς πόλεις αὐτῷ τὰς Ἑλληνίδας ἀφήσοντος αὐτονόμους βασιλέως, ὕστερον δὲ
 25 πεισθεὶς ἔχειν δύναμιν ἰκανὴν ἐξήνεγκε τὸν πόλεμον, ἄσμενος ὁ Ἀγησίλαος ἐδέξατο. Προσδοκία γὰρ ἦν μεγάλη τῆς στρατείας· καὶ δεινὸν ἠγείτο τοὺς μὲν σὺν Ξενοφῶντι μυρίους ἤκειν ἐπὶ θάλατταν, ὁσάκις ἐβουλήθησαν αὐτοὶ τοσαντάκις βασιλέα νευικηκότας, αὐτοῦ
 30 δὲ Δακεδαιμονίων ἄρχοντος ἠγνουμένων γῆς καὶ θαλάσσης μηδὲν ἔργον ἄξιον μνήμης φανῆναι πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Εὐθύς οὖν ἀμυνόμενος ἀπάτη δικαίᾳ τὴν Τι-

σαφέρουνος ἐπιτορκίαν ἐπέδειξεν ὡς ἐπὶ Καρίαν προάξων. Ἐκεῖ δὲ τὴν δύναμιν τοῦ βαρβάρου συναθροίσαντος ἄρας εἰς Φρυγίαν ἐνέβαλε. Καὶ πόλεις μὲν εἶλε συχνὰς καὶ χρημάτων ἀφθόνων ἐκυρίευσεν, ἐπιδεικνύμενος τοῖς φίλοις, ὅτι τὸ μὲν σπείσάμενον ἀδικεῖν τῶν θεῶν ἔστι καταφρονεῖν, ἐν δὲ τῷ παραλογίζεσθαι τοὺς πολεμίους οὐ μόνον τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ δόξα πολλὴ καὶ τὸ μετ' ἡδονῆς κερδαίνειν ἔνεστι. Τοῖς δὲ ἱππεῦσιν ἐλαττωθεῖς καὶ τῶν ἱερῶν ἀλόβων φανέντων ἀναχωρήσας εἰς Ἐφεσον ἱππικὸν συνῆγε, τοῖς εὐπόροις προειπῶν, εἰ μὴ βούλονται στρατεύεσθαι, παρασχεῖν ἕκαστον ἵππον ἀντ' ἑαυτοῦ καὶ ἄνδρα. Πολλοὶ δ' ἦσαν οὗτοί, καὶ συνέβαινε τῷ Ἀγησίλαῳ ταχὺ πολλοὺς καὶ πολεμικοὺς ἔχειν ἱππεῖς ἀντὶ δειλῶν ὀπλιτῶν. [Ἐμισθοῦντο γὰρ οἱ μὴ βουλομένοι στρατεύεσθαι τοὺς βουλομένους στρατεύεσθαι, οἱ δὲ μὴ βουλόμενοι ἱππεύειν τοὺς βουλομένους ἱππεύειν.] Καὶ γὰρ τὸν Ἀγαμέμνονα ποιῆσαι καλῶς, ὅτι θήλειαν ἵππον ἀγαθὴν λαβὼν κακὸν ἄνδρα καὶ πλούσιον ἀπήλλαξε τῆς στρατείας. Ἐπεὶ δὲ κελεύσαντος αὐτοῦ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδύοντες ἐπίπρασκον οἱ λαφυροπωλαί, καὶ τῆς μὲν ἐσθῆτος ἦσαν ἄνηται πολλοί, τῶν δὲ σωματῶν λευκῶν καὶ ἀπαλῶν παντάπασι διὰ τὰς σκιατροφίας γυμνουμένων κατεγέλων ὡς ἀχρήστων καὶ μηδενὸς ἀξίων, ἐπιστὰς ὁ Ἀγησίλαος „Οὔτοι μὲν“ εἶπεν „οἷς μάχεσθε, ταῦτα δὲ ὑπὲρ ὧν μάχεσθε.“

25

X. Καιροῦ δὲ ὄντος αὐθις ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πολεμίαν προεῖπεν εἰς Λυδίαν ἀπάξειν, οὐκ ἐτι ψευδόμενος ἐνταῦθα τὸν Τισαφέρην· ἀλλ' ἐκεῖνος ἑαυτὸν ἐξηπάτησε, διὰ τὴν ἔμπροσθεν ἀπάτην ἀπιστῶν τῷ Ἀγησίλαῳ καὶ νῦν γοῦν αὐτὸν ἄψεσθαι τῆς Καρίας νομίζων οὔσης δυσίππου πολὺ τῷ ἱππικῷ λειπόμενον. Ἐπεὶ δέ, ὡς προεῖπεν, ὁ Ἀγησίλαος ἦκεν εἰς τὸ περὶ Σάρδεις πεδῖον,

ἠναγκάζετο κατὰ σπουδὴν ἐκεῖθεν αὐτῷ βοηθεῖν ὁ Τισαφίρνης· καὶ τῇ ἵππῳ διεξελαιύνων διέφθειρε πολλοὺς τῶν ἀτάκτως τὸ πᾶσιον πόρθουντων. Ἐννοήσας οὖν ὁ Ἀγησίλαος, ὅτι τοῖς πολεμίοις οὐκ ἔπαυσε τὸ περὶ τὸν αὐτῷ δὲ τῆς δυνάμεως οὐδὲν ἄπεστιν, ἐσπευσε διαγωνίσασθαι. Καὶ τοῖς μὲν ἱππεῦσιν ἀναμίξας τὸ πελταστικὸν ἐλαύνειν ἐκέλευσεν ὡς τάχιστα καὶ προσβάλλειν τοῖς ἐναντίοις, αὐτὸς δὲ ἐσθλὸς τοὺς ὀπλίτας ἐπήγε. Γενομένης δὲ τροπῆς τῶν βαρβάρων ἐπακολουθήσαντες οἱ Ἕλληνας ἔλαβον τὸ στρατόπεδον καὶ πολλοὺς ἀνελον. Ἐκ ταύτης τῆς μάχης οὐ μόνον ὑπῆρξεν αὐτοῖς ἄγειν καὶ φέρειν ἀδεῶς τὴν βασιλέως χώραν, ἀλλὰ καὶ δίκην ἐπιθεῖν Τισαφίρνην διδόντα, μοχθηρὸν ἄνδρα καὶ τῷ γένει τῶν Ἑλλήνων ἀπερθέστατον. Ἐπεμψε γὰρ εὐθέως ὁ βασιλεὺς Τιθραύστην ἐκ αὐτόν, ὃς ἐκείνου μὲν τὴν κεφαλὴν ἀπέτεμε, τὸν δὲ Ἀγησίλαον ἡξίου διαλυσάμενον ἀποπλεῖν οἰκᾶς, καὶ χρήματα διδοὺς αὐτῷ προσέτεμψεν. Ὁ δὲ τῆς μὲν εἰρήνης ἔφη τὴν πόλιν εἶναι κυρίαν, αὐτὸς δὲ πλουτίζων τοὺς στρατιώτας ἡδεσθαι μᾶλλον ἢ πλουτῶν αὐτὸς· καὶ ἄλλως γε μέντοι νομίζειν Ἕλληνας κελὸν οὐ δῶρα λαμβάνειν, ἀλλὰ λάφυρα παρὰ τῶν πολεμίων. Ὅμως δὲ τῷ Τιθραύστῃ χαρίζεσθαι βουλόμενος, ὅτι τὸν κοινὸν ἐχθρὸν Ἑλλήνων ἐταμιώρητο Τισαφίρνην, ἀπήγαγεν εἰς Φρυγίαν τὸ στρατεύμα, λαβὼν ἐφόδιον παρ' αὐτοῦ τριάκοντα τάλαντα. Καὶ καθ' ὁδὸν ὧν σκυτάλην δέχεται παρὰ τῶν οἰκοῦντων τελεῶν κελεύουσιν αὐτὸν ἄρχειν ἅμα καὶ τοῦ ναυτικοῦ. Τοῦτο μόνον πάντων ὑπῆρξεν Ἀγησιλάῳ. Καὶ μέγιστος μὲν ἦν ὁμολογουμένως καὶ τῶν τότε ζώντων ἐπιφανέστατος, ὡς εἰρηκῆ που καὶ Θεόπομπος, ἑαυτῷ γε μὴν ἐδίδου δι' ἀρετὴν φρονεῖν μεῖζον ἢ διὰ τὴν ἡγεμονίαν. Τότε δὲ τοῦ ναυτικοῦ καταστῆσας ἄρχοντα Πείσανδρον ἀμαρτεῖν

έδοξεν, ὅτι προσβυτέρων καὶ φρονιμωτέρων παρόντων οὐ σκεψάμενος τὸ τῆς πατρίδος, ἀλλὰ τὴν οἰκειότητα τιμῶν καὶ τῇ γυναικὶ χαριζόμενος, ἧς ἀδελφὸς ἦν ὁ Πέλσανδρος, ἐκείνῳ παρέδωκε τὴν ναυαρχίαν.

XI. Αὐτὸς δὲ τὸν στρατὸν καταστήσας εἰς τὴν ὑπὸ 5
 Φαρναβάζῳ τεταγμένην χώραν οὐ μόνον ἐν ἀφθόνοις
 διῆγε πᾶσιν, ἀλλὰ καὶ χρήματα συνῆγε πολλά· καὶ
 προελθὼν ἄχρι Παφλαγονίας προσηγάγετο τὸν βασιλεῖα
 τῶν Παφλαγόνων Κότυν, ἐπιδομήσαντα τῆς φιλίας αὐ-
 τοῦ δι' ἄρετὴν καὶ πίστιν. Ὁ δὲ Σπιθριδάτης, ὡς ἀπο- 10
 σταὶς τοῦ Φαρναβάζου τὸ πρῶτον ἦλθε πρὸς τὸν Ἀγησί-
 λαον, αἰεὶ συναπεδήμει καὶ συνεστράτευσεν αὐτῷ, κάλ-
 λιστον υἱὸν μὲν ἔχων Μεγαβάτην, οὐ παιδὸς ὄντος ἤρα
 σφοδρῶς Ἀγησίλαος, καλὴν δὲ καὶ θυγατέρα παρθένον
 ἐν ἡλικίᾳ γάμου. Ταύτην ἐπεισε γῆμαι τὸν Κότυν ὁ 15
 Ἀγησίλαος· καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ χιλίους ἰσπεῖς καὶ
 δισχιλοὺς πελταστὰς αὐτὸς ἀνεχώρησεν εἰς Φρυγίαν
 καὶ κακῶς ἐποίηε τὴν Φαρναβάζου χώραν οὐχ ὑπομένον-
 τος οὐδὲ πιστεύοντος τοῖς ἐρύμασιν, ἀλλὰ ἔχων αἰεὶ τὰ
 πλεῖστα σὺν ἐαυτῷ τῶν τιμῶν καὶ ἀγαπητῶν ἐξεχώρει 20
 καὶ ὑπέφειγεν ἄλλοτε ἀλλαχόσε τῆς χώρας μεθιδρομέ-
 νος, μέχρι οὐ παραφυλάξας αὐτὸν ὁ Σπιθριδάτης καὶ
 παραλαβὼν Ἡρικίδα τὸν Σπαρτιάτην ἔλαβε τὸ στρα-
 τόπεδον καὶ τῶν χρημάτων ἀπάντων ἐκράτησεν. Ἐνθα
 δὴ πικρὸς ἦν ὁ Ἡρικίδαε ἐξεταστῆς τῶν κλαπέντων 25
 καὶ τοὺς βαρβάρους ἀναγκάζων ἀποτίθεσθαι καὶ πάντα
 εὐφορῶν καὶ διερευνώμενος παρώξυνε τὸν Σπιθριδάτην,
 ὥστε ἀπελθεῖν εὐθὺς εἰς Σάρδεῖς μετὰ τῶν Παφλαγό-
 602 νων. Τοῦτο λέγεται τῷ Ἀγησίλαῳ γενέσθαι πάντων
 ἀνιαρότατον. Ἦχθητο μὲν γὰρ ἄνδρα γενναῖον ἀποβε- 30
 βληκῶς τὸν Σπιθριδάτην καὶ σὺν αὐτῷ δύναμιν οὐκ
 ὀλίγην, ἧσχύνετο δὲ τῇ διαβολῇ τῆς μικρολογίας καὶ

ἀνελευθερίας, ἧς οὐ μόνον αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν πα-
 τρίδα καθαρεύουσαν ἀεὶ παρέχειν ἐφιλοτιμείτο. Χωρὶς
 δὲ τῶν ἐμφανῶν τούτων ἐκνίξεν αὐτὸν οὐ μετρίως ὁ
 τοῦ παιδὸς ἔρωσ ἐνεσταγμένος, εἰ καὶ πάνυ παρόντος
 5 αὐτοῦ τῷ φιλονείκῳ χρώμενος ἐπειράτο νεανικῶς ἀπο-
 μάχεσθαι πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν. Καὶ ποτε τοῦ Μεγαβά-
 του προσιόντος ὡς ἀσπασομένου καὶ φιλήσοντος ἐξέκλι-
 νεν. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος ἀσχυρθεὶς ἐπαύσατο καὶ τὸ λοι-
 πὸν ἄπωθεν ἤδη προσηγόρευεν, ἀχθόμενος αὐτὸν πάλιν
 10 καὶ μεταμελόμενος τῇ φυγῇ τοῦ φιλήματος ὁ Ἀγησίλαος
 προσεποιεῖτο θαυμάζειν, ὃ τι δὴ παθὼν αὐτὸν ὁ Μεγα-
 βάτης ἀπὸ στόματος οὐ φιλοφρονοῖτο. „Σὺ γὰρ αἰτιος“
 οἱ συνήθεις ἔφασαν „οὐχ ὑποστάς, ἀλλὰ τρέσας τὸ φί-
 λημα τοῦ καλοῦ καὶ φοβηθεὶς· ἐπεὶ καὶ νῦν ἂν ἔλθοι
 15 σοι πεισθεὶς ἐκεῖνος ἐντὸς φιλήματος· ἀλλ’ ὅπως αὐθις
 οὐκ ἀποδειλιάσεις.“ Χρόνον οὖν τινα πρὸς ἑαυτῷ γε-
 νόμενος ὁ Ἀγησίλαος καὶ διασιωπήσας „Οὐδέν“ ἔφη
 „δεινὸν κείθειν ὑμᾶς ἐκείνον· ἐγὼ γὰρ μοι δοκῶ τήναν
 τὰν μάχην τὰν περὶ τοῦ φιλάματος ἄδιον ἂν μάχεσθαι
 20 πάλιν ἢ πάντα ὅσα τεθέαμαι χρυσία μοι γενέσθαι.“ Τοι-
 οὔτος μὲν ἦν τοῦ Μεγαβάτου παρόντος, ἀπελθόντος γε
 μὴν οὕτω περικαῶς ἔσχεν, ὡς χαλεπὸν εἶπειν, εἰ πάλιν
 αὐτὸν μεταβαλομένου καὶ φανέντος ἐνεκαρτέρησε μὴ φιλη-
 θῆναι.

25 XII. Μετὰ ταῦτα Φαρνάβαξ εἰς λόγους αὐτῷ συν-
 ελθεῖν ἠθέλησε, καὶ συνῆγεν ἀμφοτέρους ἂν ξένος ὁ
 Κυζικηνὸς Ἀπολλοφάνης. Πρῶτερος δὲ μετὰ τῶν φίλων
 ὁ Ἀγησίλαος ἐλθὼν εἰς τὸ χωρίον ὑπὸ σκιᾷ τινι πόας
 οὔσης βαθείας καταβαλὼν ἑαυτὸν ἐνταῦθα περιέμενε
 30 τὸν Φαρνάβαξον. Ὁ δὲ ὡς ἐπῆλθεν, ὑποβεβλημένων
 αὐτῷ κωδίων τε μαλακῶν καὶ ποικίλων θαπιδῶν, αἰδε-
 σθεὶς τὸν Ἀγησίλαον οὕτω κατακείμενον κατεκλίθη καὶ

αὐτός, ὡς ἐτυχεν, ἐπὶ τῆς πόας χαμᾶζε, καίπερ ἐσθῆτα
 θαυμαστὴν λεπτότητι καὶ βαφαῖς ἐνδεδυνκώς. Ἀσπασά-
 μενοι δὲ ἀλλήλους ὁ μὲν Φαρνάβατος οὐκ ἠπόρει λόγων
 δικαίων, ἄτε δὴ πολλὰ καὶ μεγάλα Λακεδαιμονίοις χρή-
 σιμος γεγυῶς ἐν τῷ πρὸς Ἀθηναίους πολέμῳ, νῦν δὲ ὁ
 πορϋούμενος ὑπ' αὐτῶν· ὁ δὲ Ἀγησίλαος, ὄρῳν τοὺς
 σὺν αὐτῷ Σπαρτιάτας ὑπ' αἰσχύνης κύπτοντας εἰς τὴν
 γῆν καὶ διαποροῦντας (ἀδικούμενον γὰρ ἐώρων τὸν
 Φαρνάβατον) „Ἡμεῖς“ εἶπεν „ὦ Φαρνάβαξε, καὶ φίλοι
 ὄντες πρότερον βασιλέως ἐχρώμεθα τοῖς ἐκείνου πράγ-
 10
 μασι φιλικῶς καὶ νῦν πολέμιοι γεγονότες πολεμικῶς.
 Ἐν οὖν καὶ σὲ τῶν βασιλέως κτημάτων ὄρῳντες εἶναι
 βουλόμενον, εἰκότως διὰ σοῦ βλάπτομεν ἐκεῖνον. Ἀφ'
 ἧς δ' ἂν ἡμέρας σεαυτὸν ἀξιόσῃς Ἑλλήνων φίλον καὶ
 σύμμαχον μᾶλλον ἢ δοῦλον λέγεσθαι βασιλέως, ταύτην
 15
 νόμιζε τὴν φάλαγγα καὶ τὰ ὄπλα καὶ τὰς ναῦς καὶ πάν-
 τας ἡμᾶς τῶν σῶν κτημάτων φύλακας εἶναι καὶ τῆς
 ἐλευθερίας, ἧς ἄνευ καλὸν ἀνθρώποις οὐδὲν οὐδὲ ζη-
 λωτόν ἐστιν.“ Ἐκ τούτου λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Φαρνάβα-
 ξος ἣν εἶχε διάνοιαν. „Ἐγὼ γάρ“ εἶπεν „ἐὰν μὲν ἄλλον
 20
 ἐκπέμψῃ βασιλεὺς στρατηγόν, ἔσομαι μεθ' ὑμῶν, ἐὰν
 δ' ἐμοὶ παραδῶ τὴν ἡγεμονίαν, οὐδὲν ἐλλείψω προθυ-
 μίας ἀμυνόμενος ὑμᾶς καὶ κακῶς ποιῶν ὑπὲρ ἐκείνου.“
 Ταῦτα δ' ἀκούσας ὁ Ἀγησίλαος ἦσθη, καὶ τῆς δεξιᾶς
 αὐτοῦ λαβόμενος καὶ συνεξαναστάς „εἶθε“ εἶπεν „ὦ
 25
 Φαρνάβαξε, τοιοῦτος ὢν φίλος ἡμῖν γένοιο μᾶλλον ἢ
 πολέμιος.“

XIII. Ἀπιόντος δὲ τοῦ Φαρναβάτου μετὰ τῶν φί-
 λων, ὁ υἱὸς ὑπολειφθεὶς προσέδραμε τῷ Ἀγησίλαῳ καὶ
 μειδιῶν εἶπεν „Ἐγὼ σε ξένον, ὦ Ἀγησίλαε, ποιούμεαι.“
 603 καὶ παλτὸν ἔχων ἐν τῇ χειρὶ δίδωσιν αὐτῷ. Δεξιόμενος
 οὖν ὁ Ἀγησίλαος καὶ ἦσθεις τῇ τε ὄψει καὶ τῇ φιλοφρο-

σύνη τοῦ παιδὸς ἐπεσκόπει τοὺς παρόντας, εἴ τις ἔχοι
 τι τοιοῦτον, οἷον ἀντιδοῦναι καλῶ καὶ γενναίῳ δῶρον.
 Ἰδὼν δὲ Ἰππον Ἀδαίου τοῦ γραφέως κεκοσμημένον φα-
 λάφοις, ταχὺ ταῦτα περισπάσας τῷ μειρακίῳ δίδωσι. Καί
 5 τὸ λοιπὸν οὐκ ἐπαύετο μεμνημένος, ἀλλὰ καὶ χρόνῳ πε-
 ριόντι τὸν οἶκον ἀποστειρωθέντος αὐτοῦ καὶ φυγόντος
 ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν εἰς Πελοπόννησον ἰσχυρῶς ἐπεμε-
 λείτο· καί τι καὶ τῶν ἐρωτικῶν αὐτῷ συνέπραξεν. Ἡρά-
 σθη γὰρ ἀθλητοῦ παιδὸς ἐξ Ἀθηναίων· ἐπεὶ δὲ μέγας
 10 ὦν καὶ σκληρὸς Ὀλυμπίασιν ἐκινδύνευσεν ἐκκριθῆναι,
 καταφεύγει πρὸς τὸν Ἀγησίλαον ὁ Πέρσης δεόμενος ὑπὲρ
 τοῦ παιδός· ὁ δὲ καὶ τοῦτο βουλούμενος αὐτῷ χαρίζε-
 σθαι μάλα μόλις διαπραΐατο σὺν πολλῇ πραγματείᾳ.
 Τάλλα μὲν γὰρ ἦν ἀκριβὴς καὶ νόμιμος, ἐν δὲ τοῖς φι-
 15 λικοῖς πρόφασιν ἐνόμιζεν εἶναι τὸ λίαν δίκαιον. [Ἀνα]-
 φέρεται γοῦν ἐπιστόλιον αὐτοῦ πρὸς Ἰδορία τὸν Κἄρα
 τοιοῦτο· „Νικίας εἰ μὲν μὴ ἀδικεῖ, ἄφες· εἰ δὲ ἀδικεῖ,
 ἡμῖν ἄφες, πάντως δὲ ἄφες.“ Ἐν μὲν οὖν τοῖς πλεί-
 στοις τοιοῦτος ὑπὲρ τῶν φίλων ὁ Ἀγησίλαος· ἔστι δὲ
 20 ὅπου πρὸς τὸ συμφέρον ἐχρήτο τῷ καιρῷ μᾶλλον, ὡς
 ἐδήλωσεν, ἀναξυγῆς αὐτῷ θορυβωδεστερας γενομένης,
 ἀσθενοῦντα καταλιπὼν τὸν ἐρώμενον. Ἐκείνου γὰρ
 δεομένου καὶ καλοῦντος αὐτὸν ἀπίοντα μεταστραφεὶς
 εἶπεν, ὡς χαλεπὸν ἔλθειν ἅμα καὶ φρονεῖν. Τοῦτ' ἐμὲν
 25 Ἰερώνυμος ὁ φιλόσοφος ἰστόφηκεν.

XIV. Ἦδη δὲ περιόντος ἐνιαυτοῦ δευτέρου τῇ
 στρατηγίᾳ πολὺς ἄνω λόγος ἐχώρει τοῦ Ἀγησίλαου, καὶ
 δόξα θαυμαστὴ κατεῖχε τῆς τε σωφροσύνης αὐτοῦ καὶ
 εὐτελείας καὶ μετριότητος. Ἐσκήνου μὲν γὰρ ἀποδημῶν
 30 καθ' αὐτὸν ἐν τοῖς ἀγιωτάτοις ἱεροῖς, ἃ μὴ πολλοὶ κα-
 θορῶσιν ἄνθρωποι πράττοντας ἡμᾶς, τούτων τοὺς θεοὺς
 ποιούμενος ἐπόπτας καὶ μάρτυρας· ἐν δὲ χιλιάσι στρα-

τιωτῶν τσαύταις οὐ φαδίως ἄν τις εἶδε φαυλοτέρα
 στιβάδα τῆς Ἀγησιλάου. Πρὸς τε θάλλπος οὕτω καὶ
 ψῦχος εἶχεν, ὥσπερ μόνος ἀεὶ χρῆσθαι ταῖς ὑπὸ τοῦ
 θεοῦ κεκραμέναις ὄραις πεφυκῶς. Ἦδιστον δὲ θέαμα
 τοῖς κατοικοῦσι τὴν Ἀσίαν Ἕλλησιν ἦσαν οἱ πάλαι βα- 5
 ρεῖς καὶ ἀφόρητοι καὶ διαρρέοντες ὑπὸ πλούτου καὶ
 τρυφῆς ὑπαρχοὶ καὶ στρατηγολοδεδιότες καὶ θεραπεύον-
 τες ἄνθρωπον ἐν τρίβωνι περιόντα λιτῶ, καὶ πρὸς ἐπι-
 ρῆμα βραχὺ καὶ Λακωνικὸν ἀρμόζοντες ἑαυτοὺς καὶ με-
 τασχηματίζοντες, ὥστε πολλοὺς ἐπήει τὰ τοῦ Τιμοθέου 10
 λέγειν, „Ἄρης τύραννος· χρυσοῦν δὲ Ἕλλας οὐ
 δέδοικε.“

XV. Κινομένης δὲ τῆς Ἀσίας καὶ πολλαχοῦ πρὸς
 ἀπόστασιν ὑπεικούςης ἀρμολογούμενος τὰς αὐτόθι πόλεις,
 καὶ ταῖς πολιτελαῖς δίχα φόνου καὶ φυγῆς ἀνθρώπων 15
 ἀποδοὺς τὸν προσήκοντα κόσμον, ἐγνώκει πρόσω χωρεῖν
 καὶ τὸν πόλεμον διάρας ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς θαλάττης
 περὶ τοῦ σώματος βασιλεῖ καὶ τῆς ἐν Ἐκβατάνοις καὶ
 Σούσοις εὐδαιμονίας διαμάχεσθαι, καὶ περισπάσαι πρῶ-
 τον αὐτοῦ τὴν σχολήν, ὡς μὴ καθέξοιτο τοὺς πολέμους 20
 βραβεύων τοῖς Ἕλλησι καὶ διαφθειρῶν τοὺς δημαγω-
 γούς. Ἐν τούτῳ δὲ ἀφικνεῖται πρὸς αὐτὸν Ἐπικυδίδας
 ὁ Σπαρτιάτης ἀπαγγέλλων, ὅτι πολὺς περιέστηκε τὴν
 Σπάρτην πόλεμος Ἑλληνικὸς καὶ καλοῦσιν ἐκεῖνον οἱ
 ἔφοροι καὶ κελεύουσι τοὺς οἴκοι βοηθεῖν. 25

Ὡ βάρβαρ' ἐξευρόντες Ἕλληνες κακά·
 τί γὰρ ἄν τις ἄλλο τὸν φθόρον ἐκεῖνον προσείποι καὶ
 τὴν τότε σύστασιν καὶ σύνταξιν ἐφ' ἑαυτοὺς τῶν Ἑλλή-
 νων; οἱ τῆς τύχης ἄνω φερομένης ἐπελάβοντο, καὶ τὰ
 ὄπλα πρὸς τοὺς βαρβάρους βλέποντα καὶ τὸν πόλεμον 30
 604 ἦδη τῆς Ἑλλάδος ἐξωκισμένον αὐθις εἰς ἑαυτοὺς ἐτρα-
 ψαν. Οὐ γὰρ ἐγωγε συμφέρομαι τῷ Κορινθίῳ Διμα-

ράτω μεγάλης ἡδονῆς ἀπολελειφθαι φήσαντι τοὺς μὴ
 θεασαμένους Ἕλληνας Ἀλέξανδρον ἐν τῷ Δαρείου θρό-
 νῳ καθήμενον, ἀλλ' εἰκότως ἂν οἶμαι θαυμάσαι συν-
 νοήσαντας, ὅτι ταῦτα Ἀλεξάνδρῳ καὶ Μακεδόσιν ἀπέ-
 5 λιπον οἱ τότε τοὺς τῶν Ἑλλήνων στρατηγούς περὶ Λεῦ-
 κτρα καὶ Κορώνειαν καὶ Κόρινθον καὶ Ἀρκαδίαν κατ-
 ανήλωσαν. Ἀγησιλάῳ μέντοι οὐδὲν κρείσσον ἢ μετξόν
 ἐστὶ τῆς ἀναχωρήσεως ἐκείνης διαπεπραγμένου, οὐδὲ γέ-
 γονε παράδειγμα πειθαρχίας καὶ δικαιοσύνης ἕτερον
 10 κάλλιον. Ὅπου γὰρ Ἀννίβας ἤδη κακῶς πράττων καὶ
 περιωθούμενος ἐκ τῆς Ἰταλίας μάλα μόλις ὑπήκουσε
 τοῖς ἐπὶ τὸν οἶκον πόλεμον καλοῦσιν, Ἀλέξανδρος δὲ
 καὶ προσεπέσκαψε πυθόμενος τὴν πρὸς Ἄγιν Ἀντιπά-
 15 τρου μάχην εἰπὼν „Ἔοικεν, ὦ ἄνδρες, ὅτε Δαρεῖον
 ἡμεῖς ἐνικῶμεν ἐνταῦθα, ἐκεῖ τις ἐν Ἀρκαδίᾳ γερονέ-
 ναι μυομαχία.“ πῶς οὐκ ἦν ἄξιον τὴν Σπάρτην μακα-
 ρίσει τῆς Ἀγησιλάου τιμῆς πρὸς ταύτην καὶ πρὸς τοὺς
 νόμους τῆς εὐλαβείας; ὃς ἅμα τῷ τὴν σκντάλην ἐλθεῖν
 εὐτυχίαν τοσαύτην καὶ δύναμιν παροῦσαν καὶ τηλικαύ-
 20 τας ἐλλίδας ὑψηγομένας ἀφείς καὶ προέμενος εὐθύς
 ἀπέπλευσεν ἀτελευτήτῳ ἐπὶ ἔργῳ, πολὺν ἑαυτοῦ
 πόθον τοῖς συμμάχοις ἀπολιπών, καὶ μάλιστα δὴ τὸν
 Ἑρασιστράτου τοῦ Φαλακος ἐλέγξας λόγον εἰπόντος, ὡς
 εἰσὶ δημοσίᾳ μὲν Λακεδαιμόνιοι βελτίονες, ἰδίᾳ δὲ Ἀθη-
 25 ναῖοι. Βασιλέα γὰρ ἑαυτὸν καὶ στρατηγὸν ἄριστον ἐπι-
 δεξάμενος, ἐτι βελτίονα καὶ ἡδίωνα τοῖς χρωμένοις ἰδίᾳ
 φίλον καὶ συνήθη παρέσχε. Τοῦ δὲ Περσικοῦ νομίσμα-
 τος χάραγμα τοξότην ἔχοντος, ἀναξευγνύων ἔφη μυρλοῖς
 τοξόταις ὑπὸ βασιλέως ἐξελαύνεσθαι τῆς Ἀσίας· τοσού-
 30 των γὰρ εἰς Ἀθήνας καὶ Θήβας κομισθέντων καὶ δια-
 δοθέντων τοῖς δημαγωγοῖς ἐξεπολεμώθησαν οἱ δῆμοι
 πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας.

XVI. Ὡς δὲ διαβὰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐβάδιξε διὰ τῆς Θράκης, ἐδεήθη μὲν οὐθενὸς τῶν βαρβάρων, πέμπων δὲ πρὸς ἐκάστους ἐπυνθάνετο, πότερον ὡς φιλίαν ἢ ὡς πολεμίαν διαπορεύηται τὴν χώραν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες φιλικῶς ἐδέχοντο καὶ παρέπεμπον, ὡς ἕκα- 5
 στος δυνάμεως εἶχεν· οἱ δὲ καλούμενοι Τράλλεις, οἷς καὶ Ξέρξης ἔδωκεν, ὡς λέγεται, δῶρα, τῆς διόδου μισθὸν ἤτουν τὸν Ἀγησίλαον ἑκατὸν ἀργυρίου τάλαντα καὶ τοσαύτας γυναῖκας. Ὁ δὲ κατειρωνευσάμενος αὐτοὺς καὶ φήσας· „Τί οὖν οὐκ εὐθύς ἦλθον ληψόμε- 10
 νοι;“ προῆγε, καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς παρατεταγμένοις ἐτρέψατο καὶ διέφθειρε πολλούς. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τῷ βασιλεῖ τῶν Μακεδόνων ἐρώτημα προσέπεμψε· φήσαντος δὲ βουλευέσθαι, „Βουλευέσθω τοίνυν ἐκεῖνος“ εἶ- 15
 πεν „ἡμεῖς δὲ δὴ πορευόμεθα.“ Θανμάσας οὖν τὴν τόλ- 15
 μαν αὐτοῦ καὶ δείσας ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσεν ὡς φίλον προάγειν. Τῶν δὲ Θετταλῶν τοῖς πολεμίοις συμμαχούντων ἐπόρθει τὴν χώραν. Εἰς δὲ Λάρισσαν ἐπεμψε Ξενοκλέα καὶ Σκύθην περὶ φιλίας· συλληφθέντων δὲ τούτων καὶ παραφυλασσομένων οἱ μὲν ἄλλοι βαρέως 20
 φέροντες ᾤοντο δεῖν τὸν Ἀγησίλαον περιστρατοπεδεύσαντα πολιορκεῖν τὴν Λάρισσαν, ὁ δὲ φήσας οὐκ ἂν ἐθελῆσαι Θεσσαλίαν ὅλην λαβεῖν ἀπολέσας τῶν ἀνδρῶν τὸν ἕτερον ὑποσπόνδους αὐτοὺς ἀπέλαβε. Καὶ τοῦτο ἴσως ἐπ' Ἀγησιλάῳ θαυμαστὸν οὐκ ἦν, ὅς πυθόμενος 25
 μάχην μεγάλην γεγενῆσθαι περὶ Κόρινθου καὶ [ἀνδρας τῶν πάνυ ἐνδόξων ὡς ἐνι μάλιστα αἰφνίδιον ἀπολωλέναι καὶ] Σπαρτιατῶν μὲν ὀλίγους παντάπασι τεθνηκέναι, παμπόλλους δὲ τῶν πολεμίων, οὐκ ᾤφθη περιχα-
 ρῆς οὐδὲ ἐπηρμένος, ἀλλὰ καὶ πάνυ βαρὺ στενάξας 30
 „Φεῦ τῆς Ἑλλάδος“ ἔφη „τοσούτους ἀνδρας ἀπολωλε-
 κίας ὑφ' αὐτῆς, ὅσοι ζῶντες ἐδύναντο νικᾶν ὁμοῦ

σύμπαντας τοὺς βαρβάρους μαχόμενοι.“ Τῶν δὲ Φαρ- 605
σαλίων προσκειμένων αὐτῷ καὶ κακούντων τὸ στρα-
τευμα, πεντακοσίοις ἱππεῦσιν ἐμβαλεῖν κελύσας αὐν
αὐτῷ καὶ τρεψάμενος ἕστησε τρόπαιον ὑπὸ τῷ Ναρθα-
5 κίῳ. Καὶ τὴν νίκην ὑπερηγάπησεν ἐκείνῳ, ὅτι συστη-
σάμενος ἱππικὸν αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τούτῳ μόνῳ τοὺς μέ-
ριστον ἐφ' ἱππικῇ φρονοῦντας ἐκράτησεν.

XVII. Ἐνταῦθα Διφρίδας οἰκοθεὺν ἔφορος ἰὼν ἀπήν-
τησεν αὐτῷ κελύων εὐθύς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Βοιωτίαν.
10 Ὁ δὲ, καίπερ ἀπὸ μείζονος παρασκευῆς ὕστερον ταῦτο
ποιῆσαι διανοούμενος, οὐδὲν ἕτερο δαῖν ἀπειθεῖν τοῖς
ἄρχουσιν, ἀλλὰ τοῖς τε μεθ' ἑαυτοῦ προείπεω ἐγγύς εἶ-
ναι τὴν ἡμέραν, ἐφ' ἣν ἐξ Ἀσίας ἦκουσι, καὶ δύο μό-
ρας μετεπέμψατο τῶν περὶ Κόρινθον στρατενομένων.
15 Οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει Λακεδαιμόνιοι τιμῶντες αὐτὸν ἐκή-
ρυξαν τῶν νέων ἀπογράφεσθαι τὸν βουλούμενον τῷ βα-
σιλεῖ βοηθεῖν. Ἀπογραψαμένων δὲ πάντων προθύμως,
οἱ ἄρχοντες πεντήκοντα τοὺς ἀκμιατάτους καὶ ῥωμα-
λεωτάτους ἐκλέξαντες ἀπέστειλαν. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος εἶσα
20 Πυλῶν παρελθὼν καὶ διοδεύσας τὴν Φωκίδα φίλην αὐ-
σαν, ἐπεὶ τῆς Βοιωτίας πρῶτον ἐπέβη καὶ περὶ τὴν Χαι-
ρώνειαν κατεστρατοπέδευσεν, ἅμα μὲν τὸν ἥλιον ἐκλεί-
ποντα καὶ γινόμενον μηνοειδῆ κατείδεν, ἅμα δὲ ἤκουσε
τεθνῆναι Πείσανδρον ἠττημένον ναυμαχίᾳ περὶ Κυίδον
25 ὑπὸ Φαρναβάζου καὶ Κόνωνος. Ἠχθρόσθη μὲν οὖν, ὡς
εἰκός, ἐπὶ τούτοις καὶ διὰ τὸν ἄνδρα καὶ διὰ τὴν πόλιν,
ὅπως δὲ μὴ τοῖς στρατιώταις ἐπὶ μάχην βαδίζουσιν ἀθυ-
μία καὶ φόβος ἐμπέσῃ, τὰναντία λέγειν ἐκέλευσε τοὺς
ἀπὸ θαλάττης ἦκοντας, ὅτι νικῶσι τῇ ναυμαχίᾳ· καὶ
30 προελθὼν αὐτὸς ἰστεφανωμένος ἔδυσεν εὐαγγέλια καὶ
διέπεμπε μερίδας τοῖς φίλοις ἀπὸ τῶν τεθυμένων.

XVIII. Ἐπεὶ δὲ προῖων καὶ γενόμενος ἐν Κορωνείᾳ

κατείδε τούς πολεμίους καὶ κατώφθη, παρετάξατο δούς Ὀρχομενίοις τὸ εὐώνυμον κέρας, αὐτὸς δὲ τὸ δεξιὸν ἐπῆγεν. Οἱ δὲ Θηβαῖοι τὸ μὲν δεξιὸν εἶχον αὐτοί, τὸ δὲ εὐώνυμον Ἀργεῖοι. Λέγει δὲ τὴν μάχην ὁ Ξενοφῶν ἐκείνην οἷαν οὐκ ἄλλην τῶν πάποτε γενέσθαι· καὶ παρῆν 5 αὐτὸς τῷ Ἀγησιλάῳ συναγωνιζόμενος ἐξ Ἀσίας διαβεβηκώς. Ἡ μὲν οὖν πρώτη σύρραξις οὐκ ἔσχεν ὠδισμὸν οὐδὲ ἀγῶνα πολύν, ἀλλὰ οἱ τε Θηβαῖοι ταχὺ τούς Ὀρχομενίους ἐτρέψαντο καὶ τούς Ἀργεῖους ὁ Ἀγησίλαος· ἐπεὶ δὲ ἀκούσαντες ἀμφοτέρωθεν τὰ εὐώνυμα πιέζεσθαι 10 καὶ φεύγειν ἀνέστρεψαν, ἐνταῦθα τῆς νίκης ἀκινδύνου παρούσης, εἰ τῆς κατὰ στόμα μάχης ὑφέσθαι τοῖς Θηβαίοις ἠθέλησε καὶ παλεῖν ἐπόμενος παραλλάξαντας, ὑπὸ θυμοῦ καὶ φιλονεικίας ἐναντῖος ἐχώρει τοῖς ἀνδράσιν ὄσασθαι κατὰ κράτος βουλόμενος. Οἱ δὲ οὐχ ἦττον ἐρ- 15 ρωμένως ἐδέξαντο, καὶ μάχη γίνεται δι' ὄλου μὲν ἰσχυρὰ τοῦ στρατεύματος, ἰσχυροτάτη δὲ κατ' ἐκείνον αὐτὸν ἐν τοῖς πεντήκοντα τεταγμένον, ὧν εἰς καιρὸν ἔοικεν ἢ φιλοτιμία τῷ βασιλεῖ γενέσθαι καὶ σωτήριος. Ἀγωνιζόμενοι γὰρ ἐκθύμως καὶ προκινδυνεύοντες ἄτρωτον μὲν 20 αὐτὸν οὐκ ἐδυνήθησαν φυλάξαι, πολλὰς δὲ διὰ τῶν ὄπλων δεξάμενον εἰς τὸ σῶμα πληγὰς δόρασι καὶ ξίφεσι μόλις ἀνήρπασαν ζῶντα, καὶ συμφράξαντες πρὸ αὐτοῦ πολλοὺς μὲν ἀνήρουν, πολλοὶ δὲ ἐπιπτον. Ὡς δὲ μέγα ἔργον ἦν ὄσασθαι προτροπάδην τούς Θηβαίους, ἦναγ- 25 κάσθησαν ὅπερ ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐβούλουντο ποιῆσαι. Διέστησαν γὰρ αὐτοῖς τὴν φάλαγγα καὶ διέσχον, εἶτα ἀτακτότερον ἦδη πορευομένους, ὡς διεξέπεσον, ἀκολουθοῦντες καὶ παραθέοντες ἐκ πλαγίων ἐπαιον. Οὐ μὴν ἐτρέψαντό γε, ἀλλ' ἀπεχώρησαν οἱ Θηβαῖοι πρὸς τὸν 30 Ἐλικῶνα μέγα τῇ μάχῃ φρονοῦντες, ὡς ἀήττητοι καθ' αὐτούς γεγονότες.

XIX. Ἀγησίλαος δέ, καίπερ ὑπὸ τραυμάτων πολ-606
 λῶν κακῶς τὸ σῶμα διακεείμενος, οὐ πρότερον ἐπὶ σκη-
 νὴν ἀπῆλθεν ἢ φοράδην ἐνεχθῆναι πρὸς τὴν φάλαγγα
 καὶ τοὺς νεκροὺς ἰδεῖν ἐντὸς τῶν ὄπλων συγκεκομισμέ-
 5 νους. Ὅσοι μέντοι τῶν πολεμίων εἰς τὸ ἱερὸν κατέφυ-
 γον, πάντας ἐκέλευσεν ἀφελθῆναι. Πλησίον γὰρ ὁ νεῶς
 ἔστιν ὁ τῆς Ἰωνίας Ἀθηνᾶς, καὶ πρὸ αὐτοῦ τρόπαιον
 ἔστηκεν, ὃ πάλαι Βοιωτοὶ Σπάρτανος στρατηγοῦντος
 ἐνταῦθα νικήσαντες Ἀθηναίους καὶ Τολμίδην ἀποκτεί-
 10 ναυαντες ἔστησαν. Ἄμα δ' ἡμέρᾳ βουλόμενος ἐξελέγξει
 τοὺς Θηβαίους ὁ Ἀγησίλαος, εἰ διαμαχοῦνται, στεφα-
 νοῦσθαι μὲν ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας, αὐλεῖν δὲ τοὺς
 αὐλητάς, ἰσάναί τε καὶ κοσμεῖν τρόπαιον ὡς νενικηκό-
 15 τας. Ὡς δὲ ἐπεμψαν οἱ πολέμιοι νεκρῶν ἀναίρεσιν αἰ-
 τοῦντες, ἐσπέισατο, καὶ τὴν νίκην οὕτως ἐκβεβαιωσά-
 μενος εἰς Δελφοὺς ἀπεκομίσθη, Πυθίων ἀγομένων, καὶ
 τὴν τε πομπὴν ἐπετέλει τῷ θεῷ καὶ τὴν δεκάτην ἀπέθυσ-
 τῶν ἐκ τῆς Ἀσίας λαφύρων ἑκατὸν ταλάντων γενομέ-
 20 νην. Ἐπεὶ δὲ ἀπενόστησεν οἴκαδε, προσφιλῆς μὲν ἦν
 εὐθύς τοῖς πολίταις καὶ περιβλεπτός ἀπὸ τοῦ βίου καὶ
 τῆς διαίτης· οὐ γὰρ, ὥσπερ οἱ πλείστοι τῶν στρατηγῶν,
 καινὸς ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ξένης καὶ κεινημένου ὑπ'
 ἀλλοτριῶν ἐθῶν καὶ δυσκολαίων πρὸς τὰ οἴκοι καὶ ζυ-
 γομαχῶν, ἀλλὰ ὁμοίως τοῖς μηδεπώποτε τὸν Εὐρώταν
 25 διαβεβηκόσι τὰ παρόντα τιμῶν καὶ στέργων οὐ δειπνον
 ἤλλαξεν, οὐ λουτρόν, οὐ θεραπείαν γυναικός, οὐχ
 ὄπλων κόσμον, οὐκ οἴκλας κατασκευὴν, ἀλλὰ καὶ τὰς
 θύρας ἀφῆκεν οὕτως οὔσας σφόδρα παλαιάς, ὡς δοκεῖν
 εἶναι ταύτας ἐκείνας, ἃς ἐπέθηκεν Ἀριστόδημος. Καὶ
 30 τὸ κἀνναθρόν φησιν ὁ Ξενοφῶν οὐδέν τι σεμνότερον
 εἶναι τῆς ἐκείνου θυγατρὸς ἢ τῶν ἄλλων. Κἀνναθρα
 δὲ καλοῦσιν εἰδῶλα γρουπῶν ξύλινα καὶ τραγελάφων, ἐν

οἷς κομίζουσι τὰς παῖδας ἐν ταῖς πομπαῖς. Ὁ μὲν οὖν Ξενοφῶν ὄνομα τῆς Ἀγησιλάου θυγατρὸς οὐ γέγραφε, καὶ ὁ Δικαιάρχος ἐπηγανάκτησεν, ὡς μήτε τὴν Ἀγησιλάου θυγατέρα μήτε τὴν Ἐπαμινώνδου μητέρα γινωσκόντων ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ εὗρομεν ἐν ταῖς Λακωνικαῖς 5 ἀναγραφαῖς ὀνομαζομένην γυναῖκα μὲν Ἀγησιλάου Κλεόραν, θυγατέρας δὲ Εὐπωλίαν καὶ Προλύταν. Ἔστι δὲ καὶ λόγῃην ἰδεῖν αὐτοῦ κειμένην ἄχρι νῦν ἐν Λακεδαίμοι μηδὲν τῶν ἄλλων διαφέρουσαν.

XX. Οὐ μὴν ἀλλὰ ὄρων ἐνίοις τῶν πολιτῶν ἀπὸ 10 ἱπποτροφίας δοκοῦντας εἶναί τινας καὶ μεγάλα φρονοῦντας ἐπεισε τὴν ἀδελφὴν Κυνίσκην ἄρμα καθεῖσθαι Ὀλυμπίασιν ἀγωνίσασθαι, βουλόμενος ἐνδείξασθαι τοῖς Ἕλλησιν, ὡς οὐδεμιᾶς ἐστὶν ἀρετῆς, ἀλλὰ πλούτου καὶ δαπάνης ἢ νίκῃ. Ξενοφῶντα δὲ τὸν σοφὸν ἔχων μεθ' 1. ἑαυτοῦ σπουδαζόμενον ἐκέλευε τοὺς παῖδας ἐν Λακεδαίμοι τρέφειν μεταπεμψάμενον, ὡς μαθησομένους τῶν μαθημάτων τὸ κάλλιστον, ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν. Τοῦ δὲ Λυσάνδρου τετελευτηκότος εὐρῶν ἐταιρείαν πολλὴν συνεστῶσαν, ἣν ἐκεῖνος εὐθύς ἐπανελθὼν ἀπὸ 20 τῆς Ἀσίας συνέστησεν ἐπὶ τὸν Ἀγησίλαον, ὥρμησεν αὐτὸν ἐξελέγχειν, οἷος ἦν ζῶν πολίτης· καὶ λόγου ἀναγνοὺς ἐν βιβλίῳ ἀπολελειμμένον, ὃν ἔγραψε μὲν Κλέων ὁ Ἀλικαρνασσεύς, ἔμελλε δὲ λέγειν ἀναλαβὼν ὁ Λύσανδρος ἐν τῷ δήμῳ περὶ πραγμάτων καινῶν καὶ μεταστά- 25 σεως τοῦ πολιτεύματος, ἠθέλησεν εἰς μέσον ἐξευεγκεῖν. Ἐπεὶ δὲ τις τῶν γερόντων τὸν λόγον ἀναγνοὺς καὶ φοβηθεὶς τὴν θεινότητα συνεβούλευσα μὴ τὸν Λύσανδρου ἀνορύττειν, ἀλλὰ τὸν λόγον μᾶλλον αὐτῷ συγκατορύττειν, ἐπέισθη καὶ καθησύχαξε. Τοὺς δὲ ὑπεναντιου- 30 μένους αὐτῷ φανερωῶς μὲν οὐκ ἔβλαπτε, διαπρατιόμενος δὲ πέμπεσθαι τινας αἰεὶ στρατηγούς καὶ ἄρχοντας ἐξ

αὐτῶν ἐπεδείκνυε γενομένους ἐν ταῖς ἐξουσίαις πονη-607
 ρούς καὶ πλεονέκτας, εἶτα κρινόμενοις πάλιν αὖ βοηθῶν
 καὶ συναγωνιζόμενος οἰκέλους ἐκ διαφόρων ἐποιεῖτο καὶ
 μεθίστη πρὸς αὐτόν, ὥστε μηθένα ἀντίπαλον εἶναι. Ὁ
 5 γὰρ ἕτερος βασιλεὺς Ἀγησίπολις, ἅτε δὴ πατὴρ μὲν ὦν
 φυγάδος, ἡλικία δὲ παντάπασι μειράκιον, φύσει δὲ
 πρᾶος καὶ κόσμιος, οὐ πολλὰ τῶν πολιτικῶν ἐπραττεν.
 Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐποιεῖτο χειροήθη. Συσσιτοῦσι
 γὰρ οἱ βασιλεῖς εἰς τὸ αὐτὸ φοιτῶντες φιλίτιον, ὅταν
 10 ἐπιδημῶσιν. Εἰδὼς οὖν ἔνοχον ὄντα τοῖς ἐρωτικοῖς
 τὸν Ἀγησίπολιν, ὥσπερ ἦν αὐτός, ἀεὶ τινος ὑπῆρχε λό-
 γου περὶ τῶν ἐν ὄρα· καὶ προῆγε τὸν νεανίσκον εἰς
 ταῦτο καὶ συνήρα καὶ συνέπράττε, τῶν Λακωνικῶν
 ἐρώτων οὐδὲν αἰσχροῦ, αἰδῶ δὲ πολλήν καὶ φιλοτιμίαν
 15 καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἐχόντων, ὡς ἐν τοῖς περὶ Λυκούργου
 γέγραπται.

XXI. Μέγιστον οὖν δυνάμενος ἐν τῇ πόλει δια-
 πράττεται Τελευτίαν τὸν ὁμομήτριον ἀδελφὸν ἐπὶ τοῦ
 ναυτικοῦ γενέσθαι. Καὶ στρατευσάμενος εἰς Κόρινθον
 20 αὐτὸς μὲν ἦρει κατὰ γῆν τὰ μακρὰ τεῖχη, ταῖς δὲ ναυ-
 σὶν ὁ Τελευτίας Ἀργείων δὲ τὴν Κόρινθον ἐχόντων
 τότε καὶ τὰ Ἴσθμια συντελούντων, ἐπιφανεῖς ἐκείνους
 μὲν ἐξήλασεν ἄρτι τῷ θεῷ τεθυκότας, τὴν παρασκευὴν
 ἅπασαν ἀπολιπόντας· ἐπεὶ δὲ τῶν Κορινθίων ὅσοι φυ-
 25 γάδες ἔτυχον παρόντες ἐδεήθησαν αὐτοῦ τὸν ἀγῶνα
 διαθεῖναι, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησεν, αὐτῶν δὲ ἐκείνων
 διατιθέντων καὶ συντελούντων παρέμεινε καὶ παρέσχεν
 ἀσφάλειαν. Ὅστερον δὲ ἀπελθόντος αὐτοῦ πάλιν ὑπ'
 Ἀργείων ἤχθη τὰ Ἴσθμια, καὶ τινες μὲν ἐνίκησαν πά-
 30 λιν, εἰσὶ δὲ οἱ νενικηκότες πρότερον, ἡττημένοι δὲ ὕστε-
 ρον ἀνεγράφησαν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ πολλὴν ἀπέφηνε δει-
 λίαν κατηγορεῖν ἑαυτῶν τοὺς Ἀργείους ὁ Ἀγησίλαος,

εἰ σεμνὸν οὕτω καὶ μέγα τὴν ἀγωναθεσίαν ἡγούμενοι μάχεσθαι περὶ αὐτῆς οὐκ ἐτόλμησαν. Αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτα πάντα μετρίως ᾤετο δεῖν ἔχειν· καὶ τοὺς μὲν οἰκοὶ χοροὺς καὶ ἀγῶνας ἐπεκόσμει καὶ συμπαρῆν ἀεὶ φιλοτιμίας καὶ σπουδῆς μεστὸς ὦν καὶ οὔτε παίδων οὔτε 5 παρθένων ἀμίλλης ἀπολειπόμενος, ἃ δὲ τοὺς ἄλλους ἑώρα θαναμάζοντας ἐδόκει μηδὲ γινώσκειν. Καί ποτε Καλλιππίδης ὁ τῶν τραγωδιῶν ὑποκριτῆς ὄνομα καὶ δόξαν ἔχων ἐν τοῖς Ἑλλήσι καὶ σπουδαζόμενος ὑπὸ πάντων, πρῶτον μὲν ἀπήντησεν αὐτῷ καὶ προσεῖπεν, ἔπειτα 10 σοβαρῶς εἰς τοὺς συμπεριπατοῦντας ἐμβαλὼν ἑαυτὸν ἐπεδείκνυτο νομιζῶν ἐκείνον ἄρξειν τινὸς φιλοφροσύνης, τέλος δὲ εἶπεν „Οὐκ ἐπιγινώσκεις με, ὦ βασιλεῦ;“ Κἀκεῖνος ἀποβλέψας πρὸς αὐτὸν εἶπεν· „Ἀλλὰ οὐ σύγε ἐσσι Καλλιππίδας ὁ δεικηλίκτας;“ οὕτω δὲ Λακεδαιμό- 15 νιοὶ τοὺς μίμους καλοῦσι. Παρακαλούμενος δὲ πάλιν ἀκούσαι τοῦ τὴν ἀηδὸνα μιμουμένου παρητήσατο φήσας „Αὐτᾶς ἄκουκα.“ Τοῦ δὲ ἰατροῦ Μενεκράτους, ἐπεὶ κατατυχῶν ἐν τισιν ἀπεγνωσμέναις θεραπειαῖς Ζεὺς ἐπεκλήθη, φορτικῶς ταύτη χρωμένου τῇ προσωνυμίᾳ 20 καὶ δὴ καὶ πρὸς ἐκείνον ἐπιστεῖλαι τολμήσαντος οὕτως· „Μενεκράτης Ζεὺς βασιλεῖ Ἀγησίλαῳ χαίρειν.“ ἀντέγραψε· „Βασιλεὺς Ἀγησίλαος Μενεκράτει ὑγιαίνειν.“

XXII. Διατρέβοντος δὲ περὶ τὴν Κορινθίων αὐτοῦ καὶ τὸ Ἡρατον εἰληφότος καὶ τὰ αἰχμάλωτα τοὺς στρα- 25 τιώτας ἄγοντας καὶ φέροντας ἐπιβλέποντος, ἀφίκοντο πρέσβεις ἐκ Θηβῶν περὶ φιλίας. Ὁ δὲ μισῶν μὲν ἀεὶ τὴν πόλιν, οἰόμενος δὲ τότε καὶ συμφέρειν ἐνυβρίσαι, προσεποιεῖτο μήτε ὄραῖν αὐτοὺς μήτε ἀκούειν ἐντυγχανόντων. Ἐπαθε δὲ πρᾶγμα νεμεσητόν· οὐπω γὰρ ἀπηλ- 30 λαγμένων τῶν Θηβαίων ἤκόν τινες ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ τὴν μόραν ὑπὸ Ἴφικράτους κατακεκόφθαι. Καὶ πᾶ-

θος τοῦτο μέγα διὰ πολλοῦ χρόνου συνέπεσεν αὐτοῖς·
 πολλοὺς γὰρ ἄνδρας ἀγαθοὺς ἀπέβαλον κρατηθέντας
 ὑπὸ τε πελταστών ὀπλίτας καὶ μισθοφόρων Λακεδαιμο-
 νίους. Ἀνεπήδησε μὲν οὖν εὐθύς ὁ Ἀγησίλαος ὡς βοη- 608
 5 θήσων· ἐπεὶ δὲ ἔγνω διαπεπραγμένους, αὐτίς εἰς τὸ
 Ἡραῖον ἦκε, καὶ τοὺς Βοιωτοὺς τότε προσελθεῖν κελεύ-
 σας ἐχρημάτιζεν. Ὡς δὲ ἀνθυβρίζοντες ἐκείνοι τῆς μὲν
 εἰρήνης οὐκ ἐμέμνηντο, παρεθῆναι δὲ ἤξιουν εἰς Κό-
 ρινθον, ὀργισθεὶς ὁ Ἀγησίλαος εἶπεν· „Εἶγε βούλεσθε
 10 τοὺς φίλους ὑμῶν ἰδεῖν μέγα φρονοῦντας ἐφ’ οἷς εὐτυ-
 χοῦσιν, αὔριον ἀσφαλῶς ὑμῖν τοῦτο ὑπάρξει.“ Καὶ πα-
 ραλαβὼν αὐτοὺς τῇ ὑστεραία τῆν τε χώραν τῶν Κοριν-
 θίων ἔκοπτε καὶ πρὸς τὴν πόλιν αὐτὴν προσῆλθεν. Οὕτω
 δὲ τοὺς Κορινθίους ἐξελέγξας ἀμύνεσθαι μὴ τολμῶντας
 15 ἀφῆκε τὴν πρεσβείαν. Αὐτὸς δὲ τοὺς περιλειμμένους
 ἄνδρας ἐκ τῆς μόρας ἀναλαβὼν ἀπῆγεν εἰς Λακεδαί-
 μονα, πρὸ ἡμέρας ποιούμενος τὰς ἀναξεύξεις καὶ πάλιν
 σκοταίους τὰς καταλύσεις, ὅπως οἱ μισοῦντες καὶ βα-
 σκαίνοντες τῶν Ἀρκάδων μὴ ἐπιχαίρωσιν. Ἐκ τούτου
 20 χαριζόμενος τοῖς Ἀχαιοῖς διέβαινε εἰς Ἀκαρνανίαν
 στρατιᾷ μετ’ αὐτῶν, καὶ πολλὴν μὲν ἠλάσατο λείαν,
 μάχη δὲ τοὺς Ἀκαρνανὰς ἐνίκησε. Δεομένων δὲ τῶν
 Ἀχαιῶν, ὅπως τὸν χειμῶνα παραμείνας ἀφέληται τὸν
 σπόρον τῶν πολεμίων, τούναντίον ἔφη ποιήσειν, μᾶλ-
 25 λον γὰρ φοβηθήσεσθαι τὸν πόλεμον αὐτούς, εἰάν ἐσπαρ-
 μένην τὴν γῆν εἰς ὄρας ἔχωσιν· ὃ καὶ συνέβη. Παραγ-
 γελλομένης γὰρ αὐτίς ἐπ’ αὐτοὺς στρατείας διηλλάγη-
 σαν τοῖς Ἀχαιοῖς.

XXIII. Ἐπεὶ δὲ Κόνων καὶ Φαρνάβαζος τῷ βασι-
 30 λέως ναυτικῷ θαλαττοκρατοῦντες ἐπόρθουν τὰ παράλια
 τῆς Λακωνικῆς, ἐτειχίσθη δὲ καὶ τὸ ἄστυ τῶν Ἀθη-
 ναίων Φαρναβάζου χρήματα δόντος, ἔδοξε τοῖς Λακε-

δαιμονίοις ειρήνην ποιεισθαι πρὸς βασιλέα· καὶ πέμ-
 πουσιν Ἀνταλκίδαυ πρὸς Τιρίβαζον, αἰσχιστὰ καὶ παρα-
 νομώτατα τοὺς τὴν Ἀσίαν κατοικοῦντας Ἕλληνας, ὑπὲρ
 ὧν ἐπολέμησεν Ἀγησίλαος, βασιλεὶ παραδιδόντες. Ὄθεν
 ἤκιστα συνέβη τῆς κακοδοξίας ταύτης Ἀγησιλάω μετα- 5
 σχεῖν. Ὁ γὰρ Ἀνταλκίδας ἐχθρὸς ἦν αὐτῷ καὶ τὴν εἰ-
 ρήνην ἐξ ἅπαντος ἐπραττεν, ὡς τοῦ πολέμου τὸν Ἀγη-
 σίλαον αὖξοντος καὶ ποιοῦντος ἐνδοξότατον καὶ μέγι-
 στον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν εἰπόντα τοὺς Λακε-
 δαιμονίους μηδίζειν ὁ Ἀγησίλαος ἀπεκρίνατο μᾶλλον 10
 τοὺς Μήδους λακωνίζειν. Τοῖς δὲ μὴ βουλομένοις δέχε-
 σθαι τὴν εἰρήνην ἀπειλῶν καὶ καταγγέλλων πόλεμον
 ἠνάγκασεν ἐμμένειν ἅπαντας οἷς ὁ Πέρσης ἐδικαίωσε,
 μάλιστα διὰ τοὺς Θηβαίους, ὅπως αὐτόνομον τὴν Βοιω-
 τίαν ἀφέντες ἀσθενέστεροι γένωνται. Ἀἴλιον δὲ τοῦτο 15
 τοῖς ὕστερον ἐποίησεν. Ἐπεὶ γὰρ Φοιβίδαε ἔργον εἰρ-
 γάσατο δεινὸν ἐν σκουνδαῖς καὶ εἰρήνη τὴν Καδμείαν
 καταλαβών, καὶ πάντες μὲν ἠγανάκτουσιν οἱ Ἕλληνες, χα-
 λεπῶς δὲ ἔφερον οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ μάλιστα οἱ διαφε-
 ρόμενοι τῷ Ἀγησιλάω μετ' ὀργῆς ἐπυυδάνοντο τοῦ Φοι- 20
 βίδου, τίνας ταῦτα κελεύσαντος ἐπραξεν, εἰς ἐκεῖνον
 τὴν ὑπόνοιαν τρέποντες, οὐκ ᾤκησε τῷ Φοιβίδαε βοη-
 θῶν λέγειν ἀναφανδόν, ὅτι δεῖ τὴν πρᾶξιν αὐτήν, εἴ τι
 χρήσιμον ἔχει, σκοπεῖν· τὰ γὰρ συμφέροντα τῇ Λακε-
 δαίμονι καλῶς ἔχειν αὐτοματιζέσθαι, κἂν μηδεὶς κε- 25
 λεύσῃ. Καίτοι τῷ λόγῳ πανταχοῦ τὴν δικαιοσύνην ἀπέ-
 φαινε πρωτεύειν τῶν ἀρετῶν· ἀνδρείας μὲν γὰρ οὐδὲν
 ὄφελος εἶναι, μὴ παρουσίας δικαιοσύνης, εἰ δὲ δίκαιοι
 πάντες γένοιτο, μηδὲν ἀνδρείας δεήσεσθαι. Πρὸς δὲ
 τοὺς λέγοντας, ὅτι ταῦτα δοκεῖ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ, „Τί 30
 δ' ἐκεῖνος ἐμοῦ“ εἶπε „μεῖζων, εἰ μὴ καὶ δικαιοτέρος;“
 ὁρθῶς καὶ καλῶς οἰόμενος δεῖν τῷ δικαίῳ καθάπερ μέ-

τρω βασιλικῶ μετρεῖσθαι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ μείζονος.
 Ἦν δὲ τῆς εἰρήνης γενομένης ἐπεμψεν αὐτῷ περὶ ξενίας 609
 καὶ φιλίας ἐπιστολὴν ὃ βασιλεὺς οὐκ ἔλαβεν, εἰπὼν ἕξα-
 ρκεῖν τὴν κοινὴν φιλίαν καὶ μηδὲν ἰδίας δεήσεσθαι με-
 5 νοῦσης ἐκείνης. Ἐν δὲ τοῖς ἔργοις οὐκέτι ταύτην δια-
 φυλάττων τὴν δόξαν, ἀλλὰ τῇ φιλοτιμίᾳ καὶ τῇ φιλο-
 νεικίᾳ πολλαχοῦ συνεκφερόμενος, καὶ μάλιστα τῇ πρὸς
 Θηβαίους, οὐ μόνον ἔσωσε τὸν Φοιβίδαν, ἀλλὰ καὶ τὴν
 πόλιν ἐπεισεν εἰς αὐτὴν ἀναδέξασθαι τὸ ἀδίκημα καὶ
 10 κατέχειν τὴν Καδμείαν δι' ἑαυτῆς, τῶν δὲ πραγμάτων
 καὶ τῆς πολιτείας Ἀρχίαν καὶ Λεοντίδαν ἀποδειξαι κυ-
 ρίους, δι' ὧν ὁ Φοιβίδας εἰσῆλθε καὶ κατέλαβε τὴν
 ἀκρόπολιν.

XXIV. Ἦν μὲν οὖν εὐθύς ἐκ τούτων ὑπόνοια Φοι-
 15 βίδου μὲν ἔργον εἶναι, βούλευμα δὲ Ἀγησιλάου τὸ πε-
 πραγμένον· αἱ δὲ ὕστερον πράξεις ὁμολογουμένην ἐ-
 ποίησαν τὴν αἰτίαν. Ὡς γὰρ ἐξέβαλον οἱ Θηβαῖοι τὴν
 φρουρὰν καὶ τὴν πόλιν ἠλευθέρωσαν, ἐγκαλῶν αὐτοῖς,
 ὅτι τὸν Ἀρχίαν καὶ τὸν Λεοντίδαν ἀπεκτόνεσαν, ἔργῳ
 20 μὲν τυράννου, λόγῳ δὲ πολεμάρχου ὄντας, ἐξήνεγκε
 πόλεμον πρὸς αὐτούς. Καὶ Κλεόμβροτος ἤδη βασιλεύων
 Ἀγησιπόλιδος τεθνηκότος εἰς Βοιωτίαν ἐπέμφθη μετὰ
 δυνάμεως· ὃ γὰρ Ἀγησίλαος, ὡς ἔτη τεσσαράκοντα γε-
 γονώς ἀπ' ἡβης καὶ στρατείας ἔχων ἄφειν ὑπὸ τῶν νό-
 25 μων, ἔφυγε τὴν στρατείαν ἐκείνην, αἰσχυνόμενος, εἰ
 Φλιασίοις ὀλίγον ἔμπροσθεν ὑπὲρ φυγάδων πεπολεμη-
 κῶς αὐτίς ὀφθῆσεται Θηβαίους κακῶς ποιῶν διὰ τοὺς
 τυράννου. Ἦν δὲ τις Λάκων Σφοδρίας ἐκ τῆς ὑπεναν-
 τίας στάσεως τῷ Ἀγησιλάῳ τεταγμένος ἐν Θεσπιαῖς ἀρ-
 30 μοστής, οὐκ ἄτολμος μὲν οὐδ' ἀφιλότιμος ἀνὴρ, αἰεὶ δ'
 ἐλπίδων μᾶλλον ἢ φρενῶν ἀγαθῶν μεστός. Οὗτος ἐπι-
 θυμῶν ὀνόματος μεγάλου καὶ τὸν Φοιβίδαν νομιζῶν

ἐνδοξον γεγονέναι καὶ περιβόητον ἀπὸ τοῦ περὶ Θήβας
 τολμήματος, ἐπέισθη πολὺ κάλλιον εἶναι καὶ λαμπρότε-
 ρον, εἰ τὸν Πειραιᾶ καταλάβοι δι' ἑαυτοῦ καὶ τῶν Ἀθη-
 ναίων ἀφέλοιτο τὴν θάλασσαν ἐκ γῆς ἀπροσδοκῆτως
 ἐπελθῶν. Λέγουσι δὲ τοῦτο μηχανήμα γενέσθαι τῶν 5
 περὶ Πελοπίδαν καὶ Μέλωνα βοιωταρχῶν. Ἐπέπεμψαν
 γὰρ ἀνθρώπους λακωνίζειν προσποιουμένους, οἳ τὸν
 Σφοδρίαν ἐπαινοῦντες καὶ μεγαλύνοντες ὡς ἔργου τη-
 λικούτου μόνον ἄξιον ἐπῆραν καὶ παρώρμησαν ἀνελέ-
 σθαι πρᾶξι ἀδικον μὲν ὁμοίως ἐκεῖνη καὶ παράνομον, 10
 τόλμης δὲ καὶ τύχης ἐνδεᾶ γενομένην. Ἡμέρα γὰρ αὐ-
 τὸν ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ κατέλαβε καὶ κατέλαμψεν ἐλ-
 πίσαντα νυκτὸς προσμύξειν τῷ Πειραιεῖ· καὶ φῶς ἀφ'
 ἱερῶν τιῶν Ἐλευσινόθεν ἰδόντας λέγουσι φρίξαι καὶ
 περιφόβους γενέσθαι τοὺς στρατιώτας. Αὐτὸς δὲ τοῦ 15
 θράσους ἐξέπεσεν, ὡς οὐκέτι λαθεῖν ἦν, καὶ τινα βρα-
 χεῖαν ἀρπαγὴν θέμενος αἰσχυρῶς ἀνεχώρησε καὶ ἀδόξως
 εἰς τὰς Θεσπιάς. Ἐκ δὲ τούτου κατήγοροι μὲν ἐπέμ-
 φθησαν εἰς Σπάρτην ἐξ Ἀθηναίων, εὐρον δὲ κατηγόρων
 μηδὲν ἐπὶ τὸν Σφοδρίαν δεομένους τοὺς ἄρχοντας, ἀλλὰ 20
 θανάτου κρίσιν αὐτῷ προειρηκότας, ἦν ἐκεῖνος ὑπομέ-
 νειν ἀπέγνω, φοβούμενος τὴν ὀργὴν τῶν πολιτῶν αἰσχυ-
 νομένων τοὺς Ἀθηναίους καὶ βουλομένων συναδικεῖ-
 σθαι δοκεῖν, ἵνα μὴ συναδικεῖν δοκῶσιν.

XXV. Εἶχεν οὖν υἱὸν ὁ Σφοδρίας Κλεώνυμον, οὗ 25
 παιδὸς ὄντος ἔτι καὶ καλοῦ τὴν ὄψιν Ἀρχίδαμος ὁ Ἀγη-
 σιλᾶου τοῦ βασιλέως υἱὸς ἦρα. Καὶ τότε συνηγωνία
 μὲν αὐτῷ κινδυνεύοντι περὶ τοῦ πατρὸς, συμπράττειν
 δὲ φανερῶς καὶ βοηθεῖν οὐκ εἶχεν· ἦν γὰρ ὁ Σφοδρίας
 ἐκ τῶν διαφόρων τοῦ Ἀγησιλάου. Τοῦ δὲ Κλεωνύμου 30
 προσελθόντος αὐτῷ καὶ μετὰ δεήσεως καὶ δακρύων ἐν-
 610 τυχόντος, ὅπως τὸν Ἀγησίλαον εὖνονν παράσχη, μά-

λιστα γὰρ ἐκείνου αὐτοῖς φοβερὸν εἶναι, τρεῖς μὲν ἢ
 τέσσαρας ἡμέρας αἰδούμενος τὸν πατέρα καὶ δεδιῶς
 σιωπῇ παρηκολούθει· τέλος δὲ τῆς κρίσεως ἐγγὺς οὖ-
 σης ἐτόλμησεν εἰπεῖν πρὸς τὸν Ἀγησίλαον, ὅτι Κλεώ-
 5 νυμος αὐτοῦ δεηθείη περὶ τοῦ πατρὸς. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος
 εἰδὼς ἐρωῶντα τὸν Ἀρχίδαμον οὐκ ἔπαυσεν· ἦν γὰρ ὁ
 Κλεώνυμος εὐθύς ἐκ παίδων ἐπίδοξος, εἴ τις καὶ ἄλλος,
 ἀνὴρ ἔσσεσθαι σπουδαῖος. Οὐ μὴν ἐνέδωκέ τι τότε χρη-
 στὸν ἢ φιλάνθρωπον ἐλπῖσαι δεομένῳ τῷ παιδί, σκέψε-
 10 σθαι δὲ φήσας, ὅτι καλῶς ἔχοι καὶ πρεπόντως, ἀπῆλ-
 θεν. Αἰδούμενος οὖν ὁ Ἀρχίδαμος ἐξέλειπε τὸ προσιέ-
 ναι τῷ Κλεώνυμῳ, καίπερ εἰωθὼς πολλάκις τοῦτο τῆς
 ἡμέρας ποιεῖν πρότερον. Ἐκ δὲ τούτου κάκεινοι τὰ κατὰ
 τὸν Σφοδρίαν μᾶλλον ἀπέγνωσαν, ἄχρι οὗ τῶν Ἀγησι-
 15 λάου φίλων Ἐτυμοκλῆς ἐν τινι κοινολογίᾳ πρὸς αὐτοὺς
 ἀπεγύμνωσε τὴν γνώμην τοῦ Ἀγησίλαου· τὸ μὲν γὰρ
 ἔργον ὡς ἐνὶ μάλιστα ψέγειν αὐτόν, ἄλλως γε μὴν ἄνδρα
 τὸν Σφοδρίαν ἀγαθὸν ἠγείσθαι καὶ τὴν πόλιν ὁρᾶν τοι-
 ούτων στρατιωτῶν δεομένην. Τούτους γὰρ ὁ Ἀγησί-
 20 λαος ἐκάστοτε τοὺς λόγους ἐποιεῖτο περὶ τῆς δίκης τῷ
 παιδί χαρίζεσθαι βουλόμενος, ὥστε καὶ τὸν Κλεώνυμον
 εὐθύς αἰσθάνεσθαι τὴν σπουδὴν τοῦ Ἀρχιδάμου καὶ
 τοὺς φίλους τοὺς τοῦ Σφοδρίου θαρροῦντας ἤδη βοη-
 θεῖν. Ἦν δὲ καὶ φιλότεκνος ὁ Ἀγησίλαος διαφερόντως·
 25 καὶ περὶ ἐκείνου τὸ τῆς παιδιᾶς λέγουσιν, ὅτι μικροῖς
 τοῖς παιδίοις οὖσι κάλαμον περιβεβηκῶς ὥσπερ ἵππον
 οἴκοι συνέπαιζεν, ὀφθαλμοὶ δὲ ὑπὸ τινος τῶν φίλων πα-
 ρεκάλει μηδεὺν φράσαι, πρὶν ἂν καὶ αὐτὸς πατὴρ παλ-
 δων γένηται.

30 XXVI. Ἀπολυθέντος δὲ τοῦ Σφοδρίου καὶ τῶν
 Ἀθηναίων, ὡς ἐπύθοντο, πρὸς πόλεμον τραπομένων,
 σφόδρα κακῶς ὁ Ἀγησίλαος ἤκουσε δι' ἐπιθυμίαν ἄτο-

πον και παιδαριώδη δοκῶν ἐμποδῶν γερονένοι κρίσει
δικαία και τὴν πόλιν παραίτιον ἀπειργάσθαι παρανο-
μημάτων τηλικούτων εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπεὶ δὲ τὸν
Κλεόμβροτον οὐχ ἑώρα πρόθυμον ὄντα πολεμεῖν τοῖς
Θηβαίοις, οὕτω δὴ χαίρειν τὸν νόμον ἑάσας, ᾧ πρόσθεν 5
ἔχρητο περὶ τῆς στρατείας, αὐτὸς εἰς Βοιωτίαν ἐνέβα-
λεν ἤδη και κακῶς ἐποίει τοὺς Θηβαίους και πάλιν ἀν-
τέπασχευ, ὥστε και τρωθέντος αὐτοῦ ποτε τὸν Ἀνταλ-
κίδαυ εἶπειν „Ἡ καλὰ τὰ διδασκάλια παρὰ Θηβαίων
ἀπολαμβάνεις μὴ βουλομένους μηδὲ ἐπισταμένους μά- 10
χεσθαι διδάξας.“ Τῷ γὰρ ὄντι Θηβαίους αὐτοὺς ἑαυ-
τῶν πολεμικωτάτους τότε γενέσθαι φασί, ταῖς πολλαῖς
στρατείας τῶν Λακεδαιμονίων ἐπ’ αὐτοὺς ὥσπερ ἐγ-
γυμνασαρένους. Διὸ και Λυκούργος ὁ παλαιὸς ἐν ταῖς
καλουμέναις τρισὶ φήτραις ἀπέειπε μὴ πολλάκις ἐπὶ τοὺς 15
αὐτοὺς στρατεύειν, ὅπως μὴ πολεμεῖν μανθάνωσιν. Ἦν
δὲ και τοῖς συμμάχοις τῶν Λακεδαιμονίων ἐπαχθῆς ὁ
Ἀγησίλαος, ὡς δὲ οὐδὲν ἐγκλημα δημόσιον, ἀλλὰ θυμῷ
τινι και φιλονεικία τοὺς Θηβαίους ἀπολέσαι ζητῶν. Οὐ-
δὲν οὖν ἔλεγον θεόμενοι φθείρεσθαι δεῦρο κακείσε καθ’ 20
ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὀλίγοις τοσοῦτοι συνακολουθοῦντες.
Ἐνθα δὲ δὴ λέγεται τὸν Ἀγησίλαον ἐξελέγξει βουλόμε-
νον αὐτῶν τὸ πλῆθος τόδε μηχανήσασθαι. Πάντας ἐκέ-
λευσε καθίσει τοὺς συμμάχους μετ’ ἀλλήλων ἀναμειγ-
μένους, ἰδία δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐφ’ ἑαυτῶν. Εἶτα 25
ἐκήρυττε τοὺς κεραμεῖς ἀνίστασθαι πρῶτον· ὡς δὲ ἀνέ-
στησαν οὗτοι, δεύτερον ἐκήρυττε τοὺς χαλκεῖς, εἶτα
τέκτονας ἐφεξῆς και οἰκοδόμους και τῶν ἄλλων τεχνῶν
ἐκάστην. Πάντες οὖν ὀλίγου δεῖν ἀνέστησαν οἱ σύμμα-
611 χοι, τῶν δὲ Λακεδαιμονίων οὐδεῖς· ἀπείρητο γὰρ αὐτοῖς 30
τέχνην ἐργάζεσθαι και μανθάνειν βάνανσον. Οὕτω δὴ

γελάσας ὁ Ἀγησίλαος „Ὅρατέ“ εἶπεν „ὦ ἄνδρες, ὅσῳ πλείονας ὑμῶν στρατιώτας ἐκπέμπομεν ἡμεῖς.“

XXVII. Ἐν δὲ Μεγάροις, ὅτε τὴν στρατιὰν ἀπῆγεν ἐκ Θηβῶν, ἀναβαίνοντος αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀρχεῖον εἰς τὴν ἀκρόπολιν σπάσμα καὶ πόνον ἰσχυρὸν ἔλαβε τὸ ὑγιὲς σκέλος· ἐκ δὲ τούτου διογκωθὲν μεστὸν αἵματος ἔδοξε γεγονέναι καὶ φλεγμονὴν ὑπερβάλλουσαν παρῆχεν. Ἰατροῦ δὲ τινος Συρακουσίου τὴν ὑπὸ τῷ σφυρῷ φλέβα σχάσαντος, αἱ μὲν ἀλγηδόνες ἔληξαν, αἵματος δὲ πολλοῦ φερομένου καὶ θρόντος ἀνεπισχέτως λιποψυχία πολλή καὶ κίνδυνος ὄξυς ἀπ’ αὐτῆς περιέστη τὸν Ἀγησίλαον. Οὐ μὴν ἀλλὰ τότε γε τὴν φορὰν τοῦ αἵματος ἔπαυσε· καὶ κοιμισθεὶς εἰς Λακεδαίμονα πολὺν χρόνον ἔσχεν ἀρρώστως καὶ πρὸς τὰς στρατείας ἀδυνάτως. Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ πολλὰ συνέβη πταίσματα τοῖς Σπαρτιάταις καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· ὧν ἦν τὸ περὶ Τεγύρας μέγιστον, ὅπου πρῶτον ἐκ παρατάξεως κρατηθέντες ὑπὸ Θηβαίων ἠττήθησαν. Ἔδοξεν οὖν πᾶσι θεῖσθαι πρὸς πάντας εἰρήνην· καὶ συνῆλθον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος πρέσβεις εἰς Λακεδαίμονα ποιησόμενοι τὰς διαλύσεις. Ὡν εἷς ἦν Ἐπαμεινώνδας, ἀνὴρ ἔνδοξος ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ, στρατηγίας δὲ πείρα οὐκ ἔδειξε. Οὗτος ὁρῶν τοὺς ἄλλους ἅπαντες ὑποκατακλινομένους τῷ Ἀγησίλαῳ, μόνος ἐχρήσατο φρονήματι παρρησίαν ἔχοντι, καὶ διεξῆλθε λόγον, οὐχ ὑπὲρ Θηβαίων, ἀλλὰ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὁμοῦ κοινόν, τὸν μὲν πόλεμον ἀποδεικνύων αὖξοντα τὴν Σπάρτην ἐξ ὧν ἅπαντες οἱ λοιποὶ κακῶς πάσχουσι, τὴν δὲ εἰρήνην ἰσότητι καὶ τῷ δικαίῳ κτᾶσθαι κελεύων· οὕτω γὰρ αὐτὴν διαμενεῖν, ἴσων ἀπάντων γενομένων.

XXVIII. Ὅρων οὖν ὁ Ἀγησίλαος ὑπερφυῶς ἀγαμέμνους καὶ προσέχοντας αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας, ἠρώτησεν,

εἰ νομίζει δίκαιον εἶναι καὶ ἴσον αὐτονομεῖσθαι τὴν Βοιωτίαν. Ἀντερωτήσαντος δὲ τοῦ Ἐπαμεινώνδου ταχὺ καὶ τεθαρρηκότως, εἰ κάκεῖνος οἴεται δίκαιον αὐτονομεῖσθαι τὴν Λακωνικὴν, ἀναπηδήσας ὁ Ἀγησίλαος μετ' ὀργῆς ἐκέλευσε λέγειν σαφῶς αὐτόν, εἰ τὴν Βοιωτίαν ὀφίησιν αὐτόνομον. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο πάλιν τοῦ Ἐπαμεινώνδου φήσαντος, εἰ τὴν Λακωνικὴν ὀφίησιν αὐτόνομον, οὕτω τραχέως ἔσχεν ὁ Ἀγησίλαος καὶ τὴν προφασιν ἠγάπησεν, ὡς εὐθύς ἐξαλείψαι τὸ τῶν Θηβαίων ὄνομα τῆς εἰρήνης καὶ προσιπεῖν πόλεμον αὐτοῖς· τοὺς 10 δὲ ἄλλους Ἕλληνας διαλλαγέοντας ἐκέλευσεν ἀπιέναι, τὰ μὲν ἀκεστὰ τῆς εἰρήνης, τὰ δὲ ἀνήκεστα τοῦ πολέμου ποιῶντας. Ἔργον γὰρ ἦν πάσας ἐκκαθαῖραι καὶ διαλύσαι τὰς ἀμφιλογίας. Ἐτυχε δὲ κατ' ἐκείνου τὸν χρόνον ἐν Φωκεῦσιν ὧν ὁ Κλεόμβροτος μετὰ δυνάμεως. Εὐθύς 15 οὖν ἐπεμπον οἱ ἔφοροι κελεύοντες αὐτόν ἐπὶ Θηβαίους ἄγειν τὸ στράτευμα· καὶ τοὺς συμμάχους περιπέμποντες ἤθροίζον, ἀπροθύμους μὲν ὄντας καὶ βαρυνομένους τὸν πόλεμον, οὕτω δὲ θαρροῦντας ἀντιλέγειν οὐδὲ ἀπειθεῖν τοῖς Λακεδαιμονίοις. Πολλῶν δὲ σημείων μο- 20 χθηρῶν γενομένων, ὡς ἐν τῷ περὶ Ἐπαμεινώνδου γέγραπται, καὶ Προδόου τοῦ Λάκωνος ἐναντιουμένου πρὸς τὴν στρατείαν, οὐκ ἀνῆκεν ὁ Ἀγησίλαος, ἀλλ' ἐξέπραξε τὸν πόλεμον, ἐλπίζων αὐτοῖς μὲν, [αὐτονόμου] τῆς Ἑλλάδος ὅλης ὑπαρχούσης, ἐκσπόνδων δὲ τῶν Θηβαίων γε- 25 νομένων, καιρὸν εἶναι δίκην λαβεῖν παρ' αὐτῶν. Δηλοῖ δὲ τὸ σὺν ὀργῇ μᾶλλον ἢ λογισμῷ γενέσθαι τὴν στρατείαν ἐκείνην ὁ καιρὸς. Τῇ γὰρ τετράδι ἐπὶ δέκα τοῦ

612 Σκιροφοριαῶνος μηνὸς ἐποιήσαντο τὰς σπονδὰς ἐν Λακεδαιμόνι, τῇ δὲ πέμπτῃ τοῦ Ἐκατομβαιῶνος ἠττήθησαν 30 ἐν Λεύκτροις ἡμερῶν εἰκοσι διαγενομένων. Ἀπέθανον δὲ χίλιοι Λακεδαιμονίων καὶ Κλεόμβροτος ὁ βασιλεὺς

καὶ περὶ αὐτὸν οἱ κράτιστοι τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐν οἷς καὶ Κλεώνυμόν φασὶ τὸν Σφοδρίου τὸν καλὸν τρεῖς πεσόντα πρὸ τοῦ βασιλέως καὶ τοσαυτάκις ἐξαναστάντα καὶ μαχόμενον τοῖς Θηβαίοις ἀποθανεῖν.

- 5 XXIX. Συμβάντος δὲ τοῖς τε Λακεδαιμονίοις πταίσματος ἀπροσδοκῆτου καὶ τοῖς Θηβαίοις παρὰ δόξαν εὐτυχήματος οἷον οὐ γέγονεν ἄλλοις Ἑλλησι πρὸς Ἑλληνας ἀγωνισαμένοις, οὐδὲν ἂν τις ἦτον ἐξήλωσε τῆς ἀρετῆς καὶ ἠγάσθη τὴν ἠττημένην πόλιν ἢ τὴν νικῶσαν.
- 10 Ὁ μὲν γὰρ Ξενοφῶν φησὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔχειν τι καὶ τὰς ἐν οἴνῳ καὶ παιδιᾷ φωνὰς καὶ διατριβὰς ἀξιωματιώτερον, ὀρθῶς λέγων· ἔστι δὲ οὐχ ἦτον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀξιὸν κατανοεῖν καὶ θεᾶσθαι τῶν ἀγαθῶν ἢ παρὰ τὰς τύχας πράττουσι καὶ λέγουσι διευσχημονοῦν-
- 15 τες. Ἐτυχε μὲν γὰρ ἡ πόλις ἑορτὴν ἄγουσα καὶ ξένων οὕσα μεστή· γυμνοπαιδίαι γὰρ ἦσαν ἀγωνιζομένων χορῶν ἐν τῷ θεάτρῳ· παρῆσαν δ' ἀπὸ Λεύκτρων οἱ τὴν συμφορὰν ἀπαγγέλλοντες. Οἱ δὲ ἑφοροὶ, καίπερ εὐθύς ἄντος καταφανοῦς, ὅτι διέφθαρται τὰ πράγματα καὶ
- 20 ἦν ἀρχὴν ἀπολωλέκασιν, οὔτε χορὸν ἐξελθεῖν εἴασαν οὔτε τὸ σχῆμα τῆς ἑορτῆς μεταβαλεῖν τὴν πόλιν, ἀλλὰ κατ' οἰκίαν τῶν τεθνεώτων τοῖς προσήκουσι τὰ ὀνόματα πέμπσαντες αὐτοὶ τὰ περὶ τὴν θῆαν καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν χορῶν ἔπραττον. Ἄμα δὲ ἡμέρᾳ φανερῶν ἤδη γεγονό-
- 25 των πᾶσι τῶν τε σωζομένων καὶ τῶν τεθνεώτων, οἱ μὲν τῶν τεθνεώτων πατέρες καὶ κηδεσταὶ καὶ οἰκεῖοι καταβαίνοντες εἰς ἀγορὰν ἀλλήλους ἐδέξιοῦντο λιπαροὶ τὰ πρόσωπα, φρονήματος μεστοὶ καὶ γήθους, οἱ δὲ τῶν σωζομένων, ὥσπερ ἐπὶ πένθει, μετὰ τῶν γυναικῶν οἶκοι
- 30 διέτριβον, εἰ δέ τις ὑπ' ἀνάγκης προέλθοι, καὶ σχήματι καὶ φωνῇ καὶ βλέμματι ταπεινὸς ἐφαίνετο καὶ συνεσταλμένος. Ἐτι δὲ μᾶλλον τῶν γυναικῶν ἰδεῖν ἦν καὶ πνυθέ-

σθαι τὴν μὲν ζῶντα προσδεχομένην υἱὸν ἀπὸ τῆς μάχης κατηφῆ καὶ σιωπηλὴν, τὰς δὲ τῶν πεπτωκέναι λεγομένων ἐν τε τοῖς ἱεροῖς εὐθύς ἀναστρεφομένας καὶ πρὸς ἀλλήλας ἰλαρῶς καὶ φιλοτίμως βαδιζούσας.

XXX. Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς πολλοῖς, ὡς ἀφίσταντο 5 μὲν οἱ σύμμαχοι, προσεδοκᾶτο δὲ νενικηκῶς Ἐπαμεινώνδας καὶ μεγαλοφρονῶν ἐμβαλεῖν εἰς Πελοπόννησον, ἐννοια τῶν χρησμῶν ἐνέπεσε τότε πρὸς τὴν χολότητα τοῦ Ἄγησιλάου καὶ δυσθυμία πολλή καὶ πτοία πρὸς τὸ θεῖον, ὡς διὰ τοῦτο πραττούσης κακῶς τῆς πόλεως, ὅτι 10 τὸν ἀρτίποδα τῆς βασιλείας ἐκβαλόντες εἴλοντο χολὸν καὶ πεπηρωμένον· ὃ παντὸς μᾶλλον αὐτούς ἐδίδασκε φράζεσθαι καὶ φυλάττεσθαι τὸ δαιμόνιον. Διὰ δὲ τὴν ἄλλην δύναμιν αὐτοῦ καὶ ἀρετὴν καὶ δόξαν οὐ μόνον ἐχρῶντο βασιλεῖ καὶ στρατηγῷ τῶν κατὰ πόλεμον, ἀλλὰ 15 καὶ τῶν πολιτικῶν ἀποριῶν ἰατρῷ καὶ διαιτητῇ, τοῖς ἐν τῇ μάχῃ καταδειλιάσασιν, οὓς αὐτοὶ τρέσαντας ὀνομάζουσιν, ὀκνοῦντες τὰς ἐκ τῶν νόμων ἀτιμίας προσάγειν, πολλοὺς οὔσι καὶ δυνατοῖς, φοβούμενοι νεωτερισμὸν ἀπ' αὐτῶν. Οὐ γὰρ μόνον ἀρχῆς ἀπείργονται πάσης, ἀλλὰ 20 καὶ δοῦναι τινι τούτων γυναῖκα καὶ λαβεῖν ἄδοξόν ἐστι· παίει δὲ ὁ βουλόμενος αὐτούς τῶν ἐντυγχανόντων. Οἱ δὲ καρτεροῦσι περιόντες ἀχύμηροὶ καὶ ταπεινοί, τρίβωνάς τε προσεφραμμένους χρώματος βαπτοῦ φοροῦσι καὶ ξυρῶνται μέρος τῆς ὑπήνης, μέρος δὲ τρέφουσι. Δεινὸν 25 οὖν ἦν τοιούτους ἐν τῇ πόλει περιορᾶν πολλοὺς οὐκ ὀλίγων δεομένη στρατιωτῶν. Καὶ νομοθέτην αἰροῦνται τὸν Ἄγησίλαον. Ὁ δὲ μήτε προσθεῖς τι μήτε ἀφελῶν μήτε μεταγράψας εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλῆθος τῶν Λακε- 613 δαιμονίων· καὶ φήσας, ὅτι τοὺς νόμους δεῖ σήμερον 30 ἔαν καθεύδειν, ἐκ δὲ τῆς σήμερον ἡμέρας κυρίους εἶναι πρὸς τὸ λοιπὸν, ἅμα τοὺς τε νόμους τῇ πόλει καὶ τοὺς

ἄνδρας ἐπιτίμους ἐφύλαξε. Βουλόμενος δὲ τὴν παροῦσαν ἀθυμίαν καὶ κατήφειαν ἀφελεῖν τῶν νέων ἐνέβαλεν εἰς Ἀρκαδίαν, καὶ μάχην μὲν ἰσχυρῶς ἐφυλάξατο συναίψαι τοῖς ἐναντίοις, ἐλὼν δὲ πολίχνην τινὰ τῶν Μαν-
5 τινέων καὶ τὴν χώραν ἐπιδραμῶν ἐλαφροτέραν ἐποίησε ταῖς ἐλπίσι καὶ ἠδίω τὴν πόλιν ὡς οὐ παντάπασιν ἀπεγνωσμένην.

XXXI. Ἐκ δὲ τούτου παρῆν εἰς τὴν Λακωνικὴν ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ τῶν συμμάχων, οὐκ ἐλάττονας ἔχων
10 τετρακισμυρῶν ὀπλιτῶν. Πολλοὶ δὲ καὶ ψιλοὶ καὶ ἄνοπλοι πρὸς ἀρπαγὴν συνηκολούθουν, ὥστε μυριάδας ἑπτὰ τοῦ σύμπαντος ὄχλου συνεισβαλεῖν εἰς τὴν Λακωνικὴν. Ἦν μὲν δὴ χρόνος οὐκ ἐλάττων ἐτῶν ἑξακοσίων, ἀφ' οὗ κατώκουν τὴν Λακεδαίμονα Δωριεῖς· ἐν δὲ τού-
15 τῷ παντὶ τότε πρῶτον ὤφθησαν ἐν τῇ χώρᾳ πολέμιοι, πρότερον δὲ οὐδεὶς ἐτόλμησεν· ἀλλὰ ἀδήγτον καὶ ἄθικτον οὐσαν ἐμβαλόντες ἐπυρπόλουν καὶ διήρπαζον ἄχρι τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς πόλεως, μηδενοῦς ἐπεξιόντος. Ὁ γὰρ Ἀγησίλαος οὐκ εἶα πρὸς τοσοῦτον, ὡς φησι Θεό-
20 πομπος, θεῦμα καὶ κλύθωνα πολέμου μάχεσθαι τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀλλὰ τῆς πόλεως τὰ μέσα καὶ κυριώτατα τοῖς ὀπλίταις περιεσπειραμένος ἐκαρτέρει τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς μεγαλαυχίας τῶν Θηβαίων, προκαλουμένων ἐκείνων ὀνομαστικῶς καὶ διαμάχεσθαι περὶ τῆς χώρας κε-
25 λευόντων, ὅς τῶν κακῶν αἰτιός ἐστιν ἐκκαύσας τὸν πόλεμον. Οὐχ ἦττον δὲ τούτων ἐλύπουν τὸν Ἀγησίλαον οἱ κατὰ τὴν πόλιν θόρυβοι καὶ κραυγαὶ καὶ διαδρομαὶ τῶν τε πρεσβυτέρων δυσανασχετούντων τὰ γινόμενα καὶ τῶν γυναικῶν οὐ δυναμένων ἠσυχάζειν, ἀλλὰ παν-
30 τάπασιν ἐκφρόνων οὐσῶν πρὸς τε τὴν κραυγὴν καὶ τὸ πῦρ τῶν πολεμίων. Ἦνία δὲ καὶ τὸ τῆς δόξης αὐτόν, ὅτι τὴν πόλιν μεγίστην παραλαβὼν καὶ δυνατωτάτην ἑώρα

συνεσταλμένον αὐτῆς τὸ ἄξιωμα καὶ τὸ αὔχημα κεκο-
λουμένον, ᾧ καὶ αὐτὸς ἐχρήσατο πολλάκις εἰπὼν, ὅτι
γυνὴ Λάκαινα καπνὸν οὐχ ἑώρακε πολέμιον. Λέγεται
δὲ καὶ Ἀνταλκίδας, Ἀθηναίου τινὸς ἀμφισβητοῦντος
ὑπὲρ ἀνδρείας πρὸς αὐτὸν καὶ εἰπόντος „Ἡμεῖς μέντοι 5
πολλάκις ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Κηφισοῦ ἐδιώξαμεν,“ ὑποτυ-
χεῖν. „Ἄλλ’ ἡμεῖς γε οὐδέποτε ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα.“
Παραπλησίως δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἀργεῖον ἀπεκρίνατο τῶν
ἀσημοτέρων τις Σπαρτιατῶν. ὁ μὲν γὰρ εἶπε „Πολλοὶ
ὑμῶν ἐν τῇ Ἀργολίδι κείνται,“ ὁ δὲ ἀπήντησεν „Τμῶν 10
δέ γε οὐδεὶς ἐν τῇ Λακωνικῇ.“

XXXII. Τότε μέντοι τὸν Ἀνταλκίδα φασὶν ἔφορον
ᾔοντα τοὺς παῖδας εἰς Κύθηρα ὑπεκθέσθαι περίφοβον
γενόμενον. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος, ἐπιχειρούντων διαβαίνειν
τὸν ποταμὸν τῶν πολεμίων καὶ βιάζεσθαι πρὸς τὴν πό- 15
λιν, ἐκλιπὼν τὰ λοιπὰ παρετάξατο πρὸ τῶν μέσων καὶ
ὑψηλῶν. Ἐρρῦη δὲ πλεῖστος ἑαυτοῦ καὶ μέγιστος τότε
ὁ Εὐρώτας, χιόνων γενομένων, καὶ τὸ φεῦμα μᾶλλον
ὑπὸ ψυχρότητος ἢ τραχύτητος ἐγένετο σκληρὸν καὶ χα-
λεπὸν τοῖς Θηβαίοις. Πορευόμενον δὲ πρῶτον τῆς φά- 20
λαγγος τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἐδείκνυσάν τινες τῷ Ἀγησι-
λάῳ· κἀκεῖνος, ὡς λέγεται, πολὺν χρόνον ἐμβλέψας αὐ-
τῷ καὶ συμπαραπέμψας τὴν ὄψιν οὐδὲν ἢ τοσοῦτον μό-
νον εἶπεν· „Ὁ τοῦ μεγαλοπράγμονος ἀνθρώπου.“ Ἐπεὶ
δὲ φιλοτιμούμενος ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐν τῇ πόλει μάχην 25
συνάψαι καὶ στηῆσαι τροπαιὸν οὐκ ἴσχυσεν ἐξαγαγεῖν
οὐδὲ προκαλέσασθαι τὸν Ἀγησίλαον, ἐκεῖνος μὲν ἀνα-
ξεύξας πάλιν ἐπόρθει τὴν χώραν, ἐν δὲ Λακεδαιμονί-
τῶν πάλαι τινὲς ὑπούλων καὶ πονηρῶν ὡς διακόσιοι
συστραφέντες κατελάβοντο τὸ Ἰσθώριον, οὗ τὸ τῆς Ἀρ- 30
614 τέμιδος ἱερὸν ἐστίν, εὐερκῆ καὶ δυσεκβίαστον τόπον.
Ἐφ’ οὗς βουλομένων εὐθύς ἀθελίσθαι τῶν Λακεδαιμο-
PLUT. VII. III. 12

νίων, φοβηθεὶς τὸν νεωτερισμὸν ὃ Ἀγησίλαος ἐκέλευσε
 τοὺς μὲν ἄλλους ἡσυχίαν ἄγειν, αὐτὸς δὲ ἐν ἱματίῳ καὶ
 μεθ' ἑνὸς οἰκίτου προσήει, βοῶν ἄλλως ἀκηκοέναι τοῦ
 προστάγματος αὐτούς· οὐ γὰρ ἐνταῦθα κελεῦσαι συν-
 5 ἐλθεῖν οὐδὲ πάντας, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐκεῖ (δεῖξας ἕτερον
 τόπον), τοὺς δὲ ἀλλαχόσε τῆς πόλεως. Οἱ δὲ ἀκούσαντες
 ἤσθησαν οἰόμενοι λανθάνειν, καὶ διαστάντες ἐπὶ τοὺς
 τόπους οὓς ἐκεῖνος ἐκέλευσεν ἀπεχώρουν. Ὁ δὲ τὸ μὲν
 Ἴσώριον εὐθύς μεταπεμψάμενος ἑτέρους κατέσχε, τῶν
 10 δὲ συστάντων ἐκείνων περὶ πεντεκαίδεκά τινας συλλα-
 βῶν νυκτὸς ἀπέκτεινεν. Ἄλλη δὲ μείζων ἐμηνύθη συν-
 ωμοσία καὶ σύνοδος ἀνδρῶν Σπαρτιατῶν ἐπὶ πράγμασι
 νεωτέροις εἰς οἰκίαν κρύφα συνερχομένων, οὓς καὶ κρύ-
 νειν ἄπορον ἦν ἐν ταραχῇ τσαύτῃ καὶ περιορᾶν ἐπι-
 15 βουλεύοντας. Ἀπέκτεινεν οὖν καὶ τούτους μετὰ τῶν
 ἐφόρων βουλευσάμενος ὁ Ἀγησίλαος ἀκρίτους, οὐδενὸς
 δίχα δίκης τεθανατωμένου πρότερον Σπαρτιατῶν. Ἐπεὶ
 δὲ πολλοὶ τῶν τεταγμένων εἰς τὰ ὄπλα περιοίκων καὶ
 εἰλώτων ἀπεδίδρασκον ἐκ τῆς πόλεως πρὸς τοὺς πολε-
 20 μίους καὶ τοῦτο πλείστην ἀθυμίαν παρείχεν, ἐδίδαξε
 τοὺς ὑπηρέτας περὶ ὄρθρον ἐπιφοιτᾶν ταῖς στιβάσι καὶ
 τὰ ὄπλα τῶν ἀποκεχωρηκότων λαμβάνειν καὶ ἀποκρύ-
 πτειν, ὅπως ἀγνοῆται τὸ πλῆθος. Ἀναχωρῆσαι δὲ τοὺς
 Θηβαίους ἐκ τῆς Λακωνικῆς οἱ μὲν ἄλλοι λέγουσι χει-
 25 μῶνων γενομένων καὶ τῶν Ἀρκάδων ἀρξαμένων ἀπιέ-
 ναι καὶ διαρρεῖν ἀτάκτως, οἱ δὲ τρεῖς μῆνας ἐμμεμενη-
 κότητας ὅλους καὶ τὰ πλείστα τῆς χώρας διαπεπορθηκότητας·
 Θεόπομπος δὲ φησιν, ἦδη τῶν βοιωταρχῶν ἐγνωκότων
 ἀπαίρειν, ἀφικέσθαι πρὸς αὐτοὺς Φοῖβον, ἄνδρα Σπαρ-
 30 τιάτην, παρὰ Ἀγησιλάου δέκα τάλαντα κομίζοντα τῆς
 ἀναχωρήσεως μισθόν, ὥστε τὰ πάλαι δεδογμένα πράτ-

τουσιν αὐτοῖς ἐφόδιον παρὰ τῶν πολεμίων προσπεριγε-
νέσθαι.

XXXIII. Τοῦτο μὲν οὖν οὐκ οἶδα ὅπως ἠγνόησαν οἱ
ἄλλοι, μόνος δὲ Θεόπομπος ἤσθητο. Τοῦ δὲ σωθῆναι
τὴν Σπάρτην τότε πάντες αἰτιον ὁμολογοῦσι γενέσθαι 5
τὸν Ἀγησίλαον, ὅτι τῶν ἐμφύτων αὐτῷ παθῶν, φιλο-
νεικίας καὶ φιλοτιμίας, ἀποστὰς ἐχρήσατο τοῖς πράγμα-
σιν ἀσφαλῶς. Οὐ μέντοι τὴν γε δύναμιν καὶ τὴν δόξαν
ἐδύνηθη τῆς πόλεως ἀναλαβεῖν ἐκ τοῦ πταίσματος, ἀλλ'
ὥσπερ σώματος ὑγιεινοῦ, λίαν δὲ ἀκριβεῖ καὶ κατησκη- 10
μένη κεκρημένου διαίτη παρὰ πάντα τὸν χρόνον, ἀμαρ-
τία μία καὶ ῥοπή τὴν πᾶσαν ἐκκλινεν εὐτυχίαν τῆς πό-
λεως· οὐκ ἀλόγως. Πρὸς γὰρ εἰρήνην καὶ ἀρετὴν καὶ
ὁμόνοιαν ἄριστα συντεταγμένῳ πολιτεύματι προσαγα-
γόντες ἀρχὰς καὶ δυναστείας βιαίους, ὧν οὐδενὸς ἠγεῖτο 15
δεῖσθαι πόλιν εὐδαιμόνως βιωσομένην ὁ Δυκοῦργος,
ἐσφάλησαν. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Ἀγησίλαος ἤδη πρὸς τὰς
στρατείας ἀπειρήκει διὰ τὸ γῆρας, Ἀρχίδαμος δὲ ὁ υἱὸς
αὐτοῦ τὴν ἐκ Σικελίας ἤκουσαν παρὰ τοῦ τυράννου
βοήθειαν ἔχων ἐνίκησεν Ἀρκάδας τὴν λεγομένην ἄδα- 20
κρυν μάχην· οὐδεὶς γὰρ ἔπεσε τῶν μετ' αὐτοῦ, συκνοὺς
δὲ τῶν ἐναντίων ἀνείλεν. Αὕτη μάλιστα τὴν ἀσθένειαν
ἤλεγξεν ἢ νίκη τῆς πόλεως. Πρότερον μὲν γὰρ οὕτω
σύνηθες ἠγοῦντο καὶ προσῆκον ἔργον αὐτοῖς εἶναι τὸ
νικᾶν τοὺς πολεμίους, ὥστε μήτε θύειν τοῖς θεοῖς πλὴν 25
ἄλεκτρούνα νικητήριον ἐν τῇ πόλει μήτε μεγαληγορεῖν
τοὺς ἀγωνισαμένους μήτε ὑπερχαίρειν τοὺς πυνθανο-
μένους, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης γενομένης, ἣν
Θουκυδίδης γέγραφε, τῷ πρώτῳ φράσαντι τὴν νίκην οἱ
615 ἄρχοντες ἐκ φιδιτίου κρέας ἔπεμψαν εὐαγγέλιον, ἄλλο 30
δὲ οὐδέν· τότε δὲ τῆς μάχης ἀγγελθείσης καὶ τοῦ Ἀρχι-
δάμου προσιόντος οὐδεὶς ἐκαρτέρησεν, ἀλλὰ πρῶτος ὁ

πατήρ ἀπήντα δακρύων ὑπὸ χαρᾶς καὶ μετ' ἐκείνον τὰ ἀρχεῖα, τῶν δὲ πρεσβυτέρων καὶ τῶν γυναικῶν τὸ πλῆθος ἐπὶ τὸν ποταμὸν κατήει τὰς τε χειρας ὀρεγόντων καὶ θεοκλυτούντων, ὥσπερ ἀπεωσμένης τὰ παρ' ἀξίαν 5 ὄνειδη τῆς Σπάρτης καὶ λαμπρὸν αὐθις ἐξ ἀρχῆς τὸ φῶς ὀρώσης· ἐπεὶ πρότερόν γέ φασιν οὐδὲ ταῖς γυναιξὶν ἀντιβλέπειν τοὺς ἄνδρας αἰσχυνομένους ἐφ' οἷς ἔπταισαν.

XXXIV. Οἰκισομένης δὲ Μεσσήνης ὑπὸ τῶν περι-
 10 τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ τῶν ἀρχαίων πολιτῶν πανταχόθεν εἰς αὐτὴν συμπορευομένων, διαμάχεσθαι μὲν οὐκ ἐτόλμων οὐδὲ κωλύειν ἐδύναντο, χαλεπῶς δὲ καὶ βαρῆως πρὸς τὸν Ἀγησίλαον εἶχον, ὅτι χώραν αὐτε πλήθει τῆς Λακωνικῆς ἐλάττονα καὶ πρωτεύουσαν ἀρετῇ τῆς
 15 Ἑλληνικῆς ἔχοντες καὶ καρπούμενοι χρόνον τοσοῦτον ἐπὶ τῆς ἐκείνου βασιλείας ἀπολωλέκασι. Διὸ καὶ προτεινομένην ὑπὸ τῶν Θηβαίων τὴν εἰρήνην ὁ Ἀγησίλαος οὐκ ἐδέξατο. Μὴ βουλόμενος δὲ τῷ λόγῳ προέσθαι τοῖς ἔργῳ κρατοῦσι τὴν χώραν, ἀλλὰ φιλονεικῶν, ἐκείνην
 20 μὲν οὐκ ἀπέλαβε, μικροῦ δὲ τὴν Σπάρτην προσαπέβαλε καταστρατηγηθεῖς. Ἐπεὶ γὰρ οἱ Μαντινεῖς αὐθις ἀπέστησαν τῶν Θηβαίων καὶ μετεπέμποντο τοὺς Λακεδαιμονίους, αἰσθόμενος ὁ Ἐπαμεινώνδας τὸν Ἀγησίλαον ἔξεστρατευμένον μετὰ τῆς δυνάμεως καὶ προσιόντα, λα-
 25 θῶν τοὺς Μαντινεῖς ἀνέξευξε νυκτὸς ἐκ Τεγέας ἄγων ἐπ' αὐτὴν τὴν Λακεδαίμονα τὸ στράτευμα, καὶ μικρὸν ἐδέησε παραλλάξας τὸν Ἀγησίλαον ἔρημον ἐξαίφνης καταλαβεῖν τὴν πόλιν. Εὐθύνου δὲ Θεσπιέως, ὡς Καλλισθένης φησὶν, ὡς δὲ Ξενοφῶν, Κρητός τινος, ἔξαγ-
 30 γείλαντος τῷ Ἀγησίλαῳ, ταχὺ προπέμψας ἰππέα τοῖς ἐν τῇ πόλει φράσσοντα μετ' οὐ πολὺ καὶ αὐτὸς παρήλθεν εἰς τὴν Σπάρτην. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον οἱ Θηβαῖοι διέ-

βαινον τὸν Εὐρώταν καὶ προσέβαλλον τῇ πόλει μάλα ἐρρωμένως τοῦ Ἀγησιλάου καὶ παρ' ἡλικίαν ἐπαμυνοντος. Οὐ γάρ, ὡς πρότερον, ἀσφαλείας ἑώρα τὸν καιρὸν ὄντα καὶ φυλακῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπονοίας καὶ τόλμης, οἷς τὸν ἄλλον χρόνον οὐδέποτε πιστεύσας οὐδὲ χρησά- 5 μενος, τότε μόνοις ἀπεώσατο τὸν κίνδυνον, ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ἐπαμεινώνδου τὴν πόλιν ἐξαρπάσας καὶ στήσας τρόπαιον καὶ τοῖς παισὶ καὶ ταῖς γυναιξὶν ἐπιδείξας τὰ κάλλιστα τροφεῖα τῇ πατρίδι τοὺς Λακεδαιμονίους ἀποδιδόντας, ἐν δὲ πρώτοις τὸν Ἀρχίδαμον ἀγωνιζόμενον 10 ὑπερηφάνως τῇ τε φώμῃ τῆς ψυχῆς καὶ τῇ κουφότητι τοῦ σώματος, ὀξέως ἐπὶ τὰ θλιβόμενα τῆς μάχης διαθέοντα διὰ τῶν στενωπῶν καὶ πανταχοῦ μετ' ὀλίγων ἀντερείδοντα τοῖς πολεμίοις. Ἴσιδαν δὲ δοκῶ, τὸν Φοιβίδου υἱόν, οὐ τοῖς πολίταις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολε- 15 μίοις θέαμα φανῆναι καλὸν καὶ ἀραστόν. Ἦν μὲν γὰρ ἐκπρεπῆς τὸ εἶδος καὶ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος, ὦραν δὲ ἐν ἧ τὸ ἥδιστον ἀνθούσιν ἄνθρωποι παριόντες εἰς ἀνδρας ἐκ παίδων εἶχε, γυμνὸς δὲ καὶ ὄπλων τῶν σκεπόντων καὶ ἱματίων λίπα χρυσάμενος τὸ σῶμα καὶ τῇ μὲν 20 ἔχων χειρὶ λόγχην, τῇ δὲ ξίφος ἐξήλατο τῆς οἰκίας καὶ διὰ μέσων τῶν μαχομένων ὠσάμενος ἐν τοῖς πολεμίοις ἀνεστρέφετο παίων τὸν προστυχόντα καὶ καταβάλλων. Ἐτρώθη δὲ ὑπ' οὐδενός, εἴτε θεοῦ δι' ἀρετὴν φυλάττοντος αὐτόν, εἴτε μεῖζόν τι καὶ κρεῖττον ἀνθρώπου 25 φανείς τοῖς ἐναντίοις. Ἐπὶ τούτῳ δὲ λέγεται τοὺς ἐφόρους στεφανώσαντας αὐτόν εἷτα χιλίων δραχμῶν ἐπιβαλεῖν ζημίαν, ὅτι χωρὶς ὄπλων διακινδυνεύειν ἐτόλμησεν.

XXXV. Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις περὶ τὴν Μαν- 30 τίνειαν ἐμαχέσαντο, καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἤδη κρα- 616 τοῦντα τῶν πρώτων, ἔτι δὲ ἐγκείμενον καὶ κατασπεύ-

δοντα τὴν δίωξιν Ἀντικράτης Λάκων ὑποστὰς ἐπαίσε
 δόρατι μὲν, ὡς Διοσκουρίδης ἰστόρηκε, Λακεδαιμόνιοι
 δὲ Μαχαιρίωνας ἔτι νῦν τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀντικρά-
 τους καλοῦσιν, ὡς μαχαίρα πατάξαντος. Οὕτω γὰρ
 5 ἐθαύμασαν καὶ ὑπερηγάπησαν αὐτὸν φόβῳ τοῦ Ἐπαμει-
 νώνδου ζῶντος, ὥστε τιμὰς μὲν ἐκείνῳ καὶ δωρεὰς ψη-
 φίσασθαι, γένει δ' ἀτέλειαν, ἣν ἔτι καὶ καθ' ἡμᾶς ἔχει
 Καλλικράτης, εἰς τῶν Ἀντικράτους ἀπογόνων. Μετὰ
 δὲ τὴν μάχην καὶ θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου γενομένης
 10 εἰρήνης τοῖς Ἕλλησι πρὸς αὐτούς, ἀπήλαννον οἱ περὶ
 τὸν Ἀγησίλαον τοῦ ὄρκου τοὺς Μεσσηνίους, ὡς πόλιν
 οὐκ ἔχοντας. Ἐπεὶ δὲ οἱ λοιποὶ πάντες ἐδέχοντο καὶ
 τοὺς ὄρκους ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν, ἀπέστησαν οἱ Λα-
 κεδαιμόνιοι, καὶ μόνοις αὐτοῖς πόλεμος ἦν ἐλπίζουσιν
 15 ἀναλήψεσθαι τὴν Μεσσηνίαν. Βίαιος οὖν ἐδόκει καὶ
 ἀτενὴς καὶ πολέμων ἄπληστος ὁ Ἀγησίλαος εἶναι, τὰς
 μὲν κοινὰς διαλύσεις πάντα τρόπον ὑπορύττων καὶ ἀνα-
 βάλλων, πάλιν δὲ ὑπὸ χρημάτων ἀπορίας ἀναγκαζόμε-
 νος ἐνοχλεῖν τοῖς κατὰ πόλιν φίλοις καὶ δανειζέσθαι καὶ
 20 συνηραυλιζέσθαι, δέον ἀπηλλάχθαι κακῶν εἰς τοῦτο πε-
 ριήκουτι τῷ καιρῷ, καὶ μὴ τὴν ἅπασαν ἀρχὴν τοσαύ-
 την γενομένην ἀφεικότα καὶ πόλεις καὶ γῆν καὶ θάλατ-
 ταν ὑπὲρ τῶν ἐν Μεσσήνῃ κτημάτων καὶ προσόδων
 σφαδάζειν.

25 XXXVI. Ἐτι δὲ μᾶλλον ἠδόξεσε Τάχῳ τῷ Αἰγυπτίῳ
 στρατηγὸν ἐπιδοῦς ἑαυτόν. Οὐ γὰρ ἤξιουν ἄνδρα τῆς
 Ἑλλάδος ἄριστον κεκριμένον καὶ δόξης ἐμπεπληκότα
 τὴν οἰκουμένην ἀποστάτη βασιλέως, ἀνθρώπῳ βαρβά-
 ρῳ, χρῆσαι τὸ σῶμα καὶ τοῦνομα καὶ τὴν δόξαν ἀποδό-
 30 σθαι χρημάτων ἔργα μισθοφόρου καὶ ξεναγοῦ διαπρατ-
 τόμενον. Κεῖ γὰρ ὑπὲρ ὀγδοήκοντα γεγωναὶς ἔτη καὶ
 πᾶν ὑπὸ τραυμάτων τὸ σῶμα κατακεκομμένος ἐκείνην

αὐθις ἀνεδέξατο τὴν καλὴν καὶ περιβλεπτοὺν ἡγεμονίαν ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας, οὐ πάμπαν ἄμεμπτον εἶναι τὴν φιλοτιμίαν· τοῦ γὰρ καλοῦ καιρὸν οἰκείον εἶναι καὶ ὦραν, μᾶλλον δὲ ὅλως τὰ καλὰ τῶν αἰσχροῶν τῷ μετρίῳ διαφέρειν. Οὐ μὴν ἐφρόν-
 τιξε τούτων ὁ Ἀγησίλαος, οὐδὲ ᾤετο παρ' ἀξίαν εἶναι λειτούργημα δημόσιον οὐδέν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνάξιον ἑαυτοῦ τὸ ζῆν ἄπρακτον ἐν τῇ πόλει καὶ καθῆσθαι περιμένοντα τὸν θάνατον. Ὅθεν ἤθροισε μισθοφόρους ἀφ' ὧν ὁ Τάχως αὐτῷ χρημάτων ἐπεμψε, καὶ πλοῖα 10 πληρώσας ἀνήχθη, τριάκοντα συμβούλους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ Σπαρτιάτας, ὡς πρότερον. Ἐπεὶ δὲ κατέπλευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, εὐθύς οἱ πρῶτοι τῶν βασιλικῶν ἡγεμόνων καὶ διοικητῶν ἐβάδιζον ἐπὶ ναῦν θεραπεύοντες αὐτόν. Ἦν δὲ καὶ τῶν ἄλλων Αἴγυπτίων σπουδὴ τε 15 μεγάλη καὶ προσδοκία διὰ τοῦνομα καὶ τὴν δόξαν τοῦ Ἀγησιλάου, καὶ συνετρόχαζον ἅπαντες ἐπὶ τὴν θείαν. Ὡς δὲ ἐώρων λαμπρότητα μὲν καὶ κατασκευὴν οὐδεμίαν, ἄνθρωπον δὲ πρεσβύτην κατακείμενον ἐν τινὶ πόσῃ παρὰ τὴν θάλασσαν, εὐτελῆ καὶ μικρὸν τὸ σῶμα, τραχὺ καὶ 20 φαῦλον ἱμάτιον ἀμπεχόμενον, σκώπτειν αὐτοῖς καὶ γελωτοποιεῖν ἐπήει καὶ λέγειν, ὅτι τοῦτο ἦν τὸ μυθολογούμενον· ᾠδίνειν ὄρος, εἶτα μῦν ἀποτεκεῖν. Ἔτι δὲ μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ἀτοπίαν ἐθαύμασαν, ὅτε ξενίων προσκομισθέντων καὶ προσαχθέντων ἄλευρα μὲν καὶ μό- 25 σχους καὶ χῆνας ἔλαβε, τραγήματα δὲ καὶ πέμματα καὶ μύρα διωθεῖτο, καὶ βιαζομένων λαβεῖν καὶ λιπαρούντων ἐκέλευσε τοῖς ἔλλωσι διδόναι κομίζοντας. Τῇ μέντοι
 617 στεφανωτρίδι βύβλῳ φησὶν αὐτὸν ἡσθέντα Θεόφραστος διὰ τὴν λιτότητα καὶ καθαριότητα τῶν στεφάνων 30 αἰτήσασθαι καὶ λαβεῖν, ὅτε ἀπέπλει, παρὰ τοῦ βασιλέως.

XXXVII. Τότε δὲ συμμίζας τῷ Τάχῳ παρασκευαζο-

μένω πρὸς τὴν στρατείαν, οὐχ, ὥσπερ ἠλπίζεν, ἀπάσης
 στρατηγὸς ἀπεδείχθη τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ τῶν μισθο-
 φόρων μόνων, τοῦ δὲ ναυτικοῦ Χαβρίας ὁ Ἀθηναῖος·
 ἡγεμῶν δὲ συμπάντων αὐτὸς ἦν ὁ Τάχως. Καὶ τοῦτο
 5 πρῶτον ἠνάσσει τὸν Ἀγησίλαον· ἔπειτα τὴν ἄλλην ἀλα-
 ζουεῖαν καὶ κενοφροσύνην τοῦ Αἰγυπτίου βαρυνόμενος
 ἠναγκάζετο φέρειν· καὶ συνεξέπλευσεν ἐπὶ τοὺς Φοίνι-
 κας αὐτῷ, παρὰ τὴν ἀξίαν τὴν ἑαυτοῦ καὶ τὴν φύσιν
 ὑπεύκτων καὶ καρτερῶν, ἄχρι οὗ καιρὸν ἔλαβε. Νεκτά-
 10 ναβις γὰρ ἀνεψιὸς ὢν τοῦ Τάχου καὶ μέρος ἔχων ὑφ'
 ἑαυτῷ τῆς δυνάμεως ἀπέστη· καὶ βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Αἰ-
 γυπτίων ἀναγορευθεὶς διεπέμπετο πρὸς τὸν Ἀγησίλαον
 ἀξιῶν αὐτῷ βοηθεῖν· τὰ δ' αὐτὰ καὶ τὸν Χαβρίαν πα-
 ρεκάλει, μεγάλας ὑπισχνούμενος ἀμφοτέροις δωρεάς.
 15 Αἰσθομένου δὲ ταῦτα τοῦ Τάχου καὶ τραπομένου πρὸς
 δέησιν αὐτῶν, ὁ μὲν Χαβρίας ἐπειρᾶτο καὶ τὸν Ἀγησί-
 λαον ἐν τῇ φιλίᾳ τοῦ Τάχου πείθων καὶ παραμυθούμε-
 νος κατέχειν, ὁ δὲ Ἀγησίλαος εἶπεν, ὅτι „Σοὶ μὲν, ὦ
 Χαβρία, κατὰ σεαυτὸν ἀφιγμένῳ χρῆσθαι τοῖς ἑαυτοῦ
 20 λογισμοῖς ἔξεστιν, ἐγὼ δὲ ὑπὸ τῆς πατρίδος ἐδόθην Αἰ-
 γυπτίοις στρατηγός. Οὐκ οὖν ἂν ἔχοι μοι καλῶς οἷς
 ἐπέμψθη σύμμαχος πολεμεῖν, ἐὰν μὴ πάλιν ἡ πατρίς
 κελεύσῃ.“ Ταῦτα δὲ εἰπὼν ἐπεμψεν εἰς Σπάρτην ἄν-
 25 δρας, οἱ τοῦ μὲν Τάχου κατηγορήσειν, ἐπαινέσεσθαι δὲ
 τὸν Νεκτάναβιν ἔμελλον. Ἐπεμψαν δὲ κἀκεῖνοι δεόμε-
 νοι τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ μὲν ὡς πάλαι σύμμαχος γε-
 γουῶς καὶ φίλος, ὁ δὲ ὡς εὖνους καὶ προθυμότερος περὶ
 τὴν πόλιν ἐσόμενος. Ἀκούσαντες οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι
 τοῖς μὲν Αἰγυπτίοις ἀπεκρίναντο φανερῶς Ἀγησιλάῳ
 30 περὶ τούτων μελήσειν, ἐκείνῳ δὲ ἐπέστειλαν ὄραν κε-
 λεύουτες, ὅπως πράξει τὸ τῇ Σπάρτῃ συμφέρον. Οὕτω
 δὴ λαβὼν τοὺς μισθοφόρους ὁ Ἀγησίλαος ἀπὸ τοῦ Τάχου

μετέστη πρὸς τὸν Νεκτάναβιν, ἀτόπου καὶ ἀλλοκότου πράγματος παρακαλύμματι τῷ συμφέροντι τῆς πατρίδος χρησάμενος· ἐπεὶ ταύτης γε τῆς προφάσεως ἀφαιρέθεις τὸ δικαιοτάτον ὄνομα τῆς πράξεως ἦν προδοσία. Λακεδαιμόνιοι δὲ τὴν πρώτην τοῦ καλοῦ μερίδα τῷ τῆς 5 πατρίδος συμφέροντι διδόντες οὔτε μανθάνουσιν οὔτε ἐπίστανται δίκαιον ἄλλο πλὴν ὃ τὴν Σπάρτην αὔξειν νομίζουσιν.

XXXVIII. Ὁ μὲν οὖν Τάχως ἐρημωθείς τῶν μισθοφόρων ἐφυγεν, ἐκ δὲ Μένδητος ἕτερος ἐπανίσταται τῷ 10 Νεκτανάβιδι βασιλεὺς ἀναγορευθεὶς· καὶ συναγαγὼν δέκα μυριάδας ἀνθρώπων ἐπήει. Θαρσύνοντας δὲ τοῦ Νεκτανάβιδος τὸν Ἀγησίλαον καὶ λέγοντος, ὅτι πολλοὶ μὲν εἰσιν οἱ πολέμιοι, μιγάδες δὲ καὶ βάνανσοι καὶ δι' ἀπειρίαν εὐκαταφρόνητοι „Καὶ μὴν οὐ τὸ πλῆθος αὐ- 15 τῶν“ ὁ Ἀγησίλαος εἶπεν „ἀλλὰ τὴν ἀπειρίαν φοβοῦμαι καὶ τὴν ἀμαθίαν ὡς δυσεξαπάτητον. Αἱ γὰρ ἀπάται τὸ παράδοξον ἐπάγουσι τοῖς πρὸς ἄμυναν ὑπονοοῦσι καὶ προσδοκῶσι τρεπομένοις, ὁ δὲ μὴ προσδοκῶν μηδὲ ὑπονοῶν μηδὲν οὐ δίδωσι τῷ παραλογιζομένῳ λαβὴν, ὥσπερ 20 οὐδὲ τῷ παλαίοντι δοπὴν ὁ μὴ κινούμενος.“ Ἐκ τούτου καὶ ὁ Μενδήσιος ἐπεμπε πειρῶν τὸν Ἀγησίλαον. Ἔδεισεν οὖν ὁ Νεκτάναβις, καὶ κελεύοντας αὐτοῦ διαμάχεσθαι τὴν ταχίστην καὶ μὴ χρόνῳ πολεμεῖν πρὸς ἀνθρώπους ἀπίρους ἀγῶνος, πολυχειρία δὲ περιελθεῖν καὶ 25 περιταφρεῦσαι καὶ φθάσαι πολλὰ καὶ προλαβεῖν δυναμένους, ἔτι μᾶλλον ἐν ὑποψία καὶ φόβῳ γενόμενος πρὸς αὐτὸν ἀπεχώρησεν εἰς πόλιν εὐερκῆ καὶ μέγαν 618 ἔχουσαν περίβολον. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος ἠγανάκτει μὲν ἀπιστούμενος καὶ βαρέως ἔφερεν, αἰσχυνόμενος δὲ καὶ 30 πάλιν μεταστῆναι πρὸς τὸν ἕτερον καὶ τελέως ἀπελθεῖν ἄπρακτος ἠκολούθησε καὶ συνεισηλθεν εἰς τὸ τεῖχος.

XXXIX. Ἐπελθόντων δὲ τῶν πολεμίων καὶ περιτα-
 φρευόντων τὴν πόλιν, αὐθις αὐθις δείσας τὴν πολιορκίαν
 ὁ Αἰγύπτιος ἐβούλετο μάχεσθαι καὶ τοὺς Ἕλληνας μάλα
 συμπροθυμονμένους εἶχεν· οὐ γὰρ ἦν ἐν τῷ χωρίῳ σί-
 5 τος. Ὁ δὲ Ἀγησίλαος οὐκ ἔων, ἀλλὰ κωλύων ἤκουε μὲν
 ἔτι μᾶλλον κακῶς ἢ πρότερον ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ
 προδότης ἀπεκαλεῖτο τοῦ βασιλέως, ἔφερε δὲ πρότερον
 ἤδη τὰς διαβολὰς καὶ προσεῖχε τῷ καιρῷ τοῦ στρατηγή-
 ματος. Ἦν δὲ τοιόνδε. Τάφρον ἔξωθεν ἤγον οἱ πολέ-
 10 μιοι περὶ τὸ τεῖχος βαθεῖαν ὡς παντάπασιν ἀποκλείσου-
 τες αὐτούς. Ὡς οὖν ἐγγὺς ἦσαν αἱ τελευταὶ τοῦ ὀρύγ-
 ματος ἀπαντῶντος αὐτῷ καὶ περιούντος ἐν κύκλῳ τὴν
 πόλιν, ἐσπέραν ἀναμείνας γενέσθαι καὶ κελεύσας ἔξο-
 πλῖζεσθαι τοὺς Ἕλληνας ἔλεγεν ἐλθὼν πρὸς τὸν Αἰγύ-
 15 πτιον, „Ὁ μὲν τῆς σωτηρίας, ὧ νεανία, καιρὸς οὗτός
 ἐστίν, ὃν ἐγὼ διαφθεῖραι φοβούμενος οὐκ ἔφραζον, πρὶν
 ἐλθεῖν. Ἐπεὶ δὲ ἡμῖν οἱ πολέμιοι τὴν ἀσφάλειαν αὐτοὶ
 δια τῶν χειρῶν παρεσκευάκασιν τοσαύτην ὀρυξάμενοι
 τάφρον, ἧς τὸ μὲν ἐξειργασμένον ἐκείνοις ἐμποδῶν ἐστὶ
 20 τοῦ πλήθους, τὸ δὲ διαλείπον ἡμῖν δίδωσιν ἴσῳ καὶ δι-
 καίῳ μέτρῳ διαμάχεσθαι πρὸς αὐτούς, φέρε νῦν, προ-
 θυμηθεὶς ἀνὴρ ἀγαθὸς γενέσθαι καὶ μεθ' ἡμῶν ἐπι-
 σπόμενος δρόμῳ σῶζε σεαυτὸν ἅμα καὶ τὴν στρατιάν.
 Ἡμᾶς γὰρ οἱ μὲν κατὰ στόμα τῶν πολεμίων οὐχ ὑπομε-
 25 νοῦσιν, οἱ δὲ ἄλλοι διὰ τὴν τάφρον οὐ βλάψουσιν.“
 Ἐθαύμασεν οὖν ὁ Νεκτάναβις τοῦ Ἀγησιλάου τὴν δει-
 νότητα, καὶ δούς ἑαυτὸν εἰς μέσα τὰ τῶν Ἑλλήνων ὄπλα
 καὶ προσπεσὼν ἐτρέψατο ῥαδίως τοὺς ἀντιστάοντας. Ὡς
 δὲ ἅπαξ ἔλαβε παιδόμενον αὐτῷ τὸν Νεκτάναβιν ὁ Ἀγη-
 30 σίλαος, αὐθις ἐπῆγε τὸ αὐτὸ στρατήγημα καθάπερ πά-
 λαισμα τοῖς πολεμίοις. Τὰ μὲν γὰρ ὑποφεύγων καὶ
 ὑπάγων, τὰ δὲ ἀντιπεριχωρῶν ἐμβάλλει τὸ πλῆθος αὐ-

τῶν εἰς τόπον ἔχοντα διώρυχα βαθεῖαν ἐξ ἑκατέρας πλευ-
 ρᾶς παραρρέουσαν, ὧν τὸ μέσον ἐμφράξας καὶ καταλα-
 βῶν τῷ μετώπῳ τῆς φάλαγγος ἐξίσωσε πρὸς τοὺς μαχο-
 μένους τῶν πολεμίων τὸ πλῆθος, οὐκ ἔχοντας περιδρο-
 μὴν καὶ κύκλωσιν. Ὅθεν οὐ πολὺν χρόνον ἀντιστάντες 5
 ἐτράποντο· καὶ πολλοὶ μὲν ἀνηρέθησαν, οἱ δὲ φεύγου-
 ντες ἐσκεδάσθησαν καὶ διερρήθησαν.

XL. Ἐκ δὲ τούτου καλῶς μὲν εἶχε τὰ πράγματα καὶ
 βεβαίως τῷ Αἰγυπτίῳ πρὸς ἀσφάλειαν· ἀγαπῶν δὲ καὶ
 φιλοφρονούμενος ἐδέετο μείναι καὶ συνδιαχειμάσαι μετ' 10
 αὐτοῦ τὸν Ἀγησίλαον. Ὁ δὲ ὥρμητο πρὸς τὸν οἰκοι πό-
 λεμον, εἰδὼς χρημάτων δεομένην τὴν πόλιν καὶ ξενο-
 τροφοῦσαν. Προὔπεμψεν οὖν αὐτὸν ἐντίμως καὶ μεγα-
 λοπρεπῶς, ἄλλας τε λαβόντα τιμᾶς καὶ δωρεᾶς καὶ πρὸς
 τὸν πόλεμον ἀργυρίου διακόσια καὶ τριάκοντα τάλαντα. 15
 Χειμῶνος δὲ ὄντος ἤδη τῆς γῆς ἐχόμενος ταῖς ναυσὶ καὶ
 παρὰ τὴν Λιβύην εἰς χωρίον ἐρημον κομισθεὶς, ὃ κα-
 λουῖσι Μενελάου λιμένα, θνήσκει, βιώσας μὲν ὀγδοή-
 κοντα καὶ τέσσαρα ἔτη, βασιλεύσας δὲ τῆς Σπάρτης ἐνὶ
 τῶν τεσσαράκοντα πλέον, καὶ τούτων ὑπὲρ τριάκοντα 20
 πάντων μέγιστος καὶ δυνατώτατος γενόμενος καὶ σχεδὸν
 ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡγεμῶν καὶ βασιλεὺς νομισθεὶς ἄχρι
 τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης. Ἔθους δὲ ὄντος Λακωνικοῦ
 τῶν μὲν ἄλλων ἐπὶ ξένης ἀποθανόντων αὐτοῦ τὰ σώ-
 ματα κηδεύειν καὶ ἀπολείπειν, τὰ δὲ τῶν βασιλέων οἱ- 25
 καδε κομίζειν, οἱ παρόντες Σπαρτιαῖται κηρὸν ἐπιτήξαν-
 τες τῷ νεκρῷ, μέλιτος οὐ παρόντος, ἀπήγον εἰς Λακε-
 619 δαίμονα. Τὴν δὲ βασιλείαν Ἀρχίδαμος ὁ υἱὸς αὐτοῦ
 παρέλαβε, καὶ διέμεινε τῷ γένει μέχρις Ἀγιδος, ὃν ἐπι-
 χειροῦντα τὴν πάτριον ἀναλαβεῖν πολιτείαν ἀπέκτεινε 30
 Λεωνίδας πέμπτον ἀπ' Ἀγησιλάου γεγονότα.

Π Ο Μ Π Η Ι Ο Σ.

5

I. Πρὸς Πομπήιον ἔοικε τοῦτο παθεῖν ὁ Ῥωμαίων δῆμος εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὅπερ ὁ Αἰσχύλου Προμηθεὺς πρὸς τὸν Ἡρακλέα σωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ λέγων

Ἐχθροῦ πατρός μοι τοῦτο φίλτατον τέκνον.

10 Οὔτε γὰρ μῖσος οὕτως ἰσχυρὸν καὶ ἄγριον ἐπεδείξαντο Ῥωμαῖοι πρὸς ἕτερον στρατηγόν, ὡς τὸν Πομπηίου πατέρα Στράβωνα, ζῶντος μὲν αὐτοῦ φοβούμενοι τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις δύναμιν (ἦν γὰρ ἀνὴρ πολεμικώτατος), ἐπει δὲ ἀπέθανε κεραυνωθεὶς, ἐκκομιζόμενον τὸ σῶμα κα-
15 τασπιάσαντες ἀπὸ τοῦ λέχους καὶ καθυβρίσαντες, οὔτε μὴν εὐνοίαν αὐτῷ πάλιν σφοδρότεραν ἢ θᾶσσον ἀρξάμενην ἢ μᾶλλον εὐτυχοῦντι συνακμάσασαν ἢ πταίσαντι παραμείναςαν βεβαιότερον ἄλλος ἔσχε Ῥωμαίων ἢ Πομπήιος. Αἰτία δὲ τοῦ μὲν μίσους ἐκείνω μία, χρημάτων
20 ἄπληστος ἐπιθυμία, τούτῳ δὲ πολλαὶ τοῦ ἀγαπᾶσθαι, σωφροσύνη περὶ δίαιταν, ἄσκησις ἐν ὅπλοις, πιθανότης λόγου, πίστις ἡθους, εὐαρμοστία πρὸς ἔντευξιν, ὡς μηδενὸς ἀλυπότερον δεηθῆναι μηδὲ ἡδίων ὑπουργῆσαι δεομένῳ. Προσῆν γὰρ αὐτοῦ ταῖς χάρισι καὶ τὸ ἀνεπα-
25 χθὲς διδόντος καὶ τὸ σεμνὸν λαμβάνοντος.

II. Ἐν ἀρχῇ δὲ καὶ τὴν ὄψιν ἔσχε οὐ μετρίως συνδημαγωγοῦσαν καὶ προεντυγχάνουσαν αὐτοῦ τῆς φωνῆς. Τὸ γὰρ ἐράσμιον ἀξιωματικὸν ἦν φιλανθρωπῶπως, καὶ [ἐν*] τῷ νεαρῷ καὶ ἀνθοῦντι διέφαινε εὐθύς ἢ
30 ἀκμὴ τὸ γεραρὸν καὶ τὸ βασιλικὸν τοῦ ἡθους. Ἦν δὲ τις καὶ ἀναστολὴ τῆς κόμης ἀτρέμα καὶ τῶν περὶ τὰ ὄμματα ῥυθμῶν ὑγρότης τοῦ προσώπου. ποιοῦσα μᾶλλον λεγο-

μένην ἢ φαινομένην ὁμοιότητα πρὸς τὰς Ἀλεξάνδρου
 τοῦ βασιλέως εἰκόνας. Ἦι καὶ τοῦνομα πολλῶν ἐν ἀρχῇ
 συνεπιφερόντων οὐκ ἔφευγεν ὁ Πομπήϊος, ὥστε καὶ
 χλευάζοντας αὐτὸν ἐνόησε ἤδη καλεῖν Ἀλέξανδρον. Διὸ
 καὶ Λεύκιος Φίλιππος, ἀνὴρ ὑπατικός, συνηγορῶν ἀν- 5
 τῷ μηδὲν ἔφη ποιεῖν παράλογον, εἰ Φίλιππος ὢν φιλα-
 λέξανδρός ἐστι. Φλώραν δὲ τὴν ἑταίραν ἔφασαν ἤδη
 πρεσβυτέραν οὖσαν ἐπιεικῶς αἰεὶ μνημονεύειν τῆς γενο-
 μένης αὐτῇ πρὸς Πομπήϊον ὁμιλίας, λέγουσαν, ὡς οὐκ
 ἦν ἐκείνῳ συναναπαυσαμένην ἀδήκτως ἀπελθεῖν. Πρὸς 1η
 δὲ τούτοις διηγείσθαι τὴν Φλώραν ἐπιθυμῆσαι τινα τῶν
 Πομπήϊου συνήθων αὐτῆς Γεμίλιον, καὶ πράγματα πολ-
 λά παρέχειν πειρῶντα· αὐτῆς δὲ φαιμένης οὐκ ἂν ἐθε-
 λῆσαι διὰ Πομπήϊον, ἐκείνῳ τὸν Γεμίλιον διαλέγεσθαι
 τὸν οὖν Πομπήϊον ἐπιτρέψαι μὲν τῷ Γεμίνῳ, μηκέτι 15
 δὲ αὐτὸν ἄψασθαι τὸ παράπαν μηδὲ ἐντυχεῖν αὐτῇ, καί-
 περ ἔρᾳν δοκοῦντα· τοῦτο δὲ αὐτὴν οὐχ ἑταιρικῶς ἐνεγ-
 κειν, ἀλλὰ πολὺν ὑπὸ λύπης καὶ πόθου χρόνον νοσή-
 σαι. Καίτοι τὴν Φλώραν οὕτω λέγουσιν ἀνθῆσαι καὶ
 γενέσθαι περιβόητον, ὥστε Κεκίλιον Μέτελλον ἀν- 20
 δριάσι καὶ γραφαῖς κοσμοῦντα τὸν νεῶν τῶν Διοσκού-
 ρων κἀκείνης εἰκόνα γραψάμενον ἀναθεῖναι διὰ τὸ κάλ-
 620 λος. Πομπήϊος δὲ καὶ τῇ Δημητρίου τοῦ ἀπελευθέρου
 γυναικί, πλείστον ἰσχύσαντος παρ' αὐτῷ καὶ τετρακισχι-
 λίων ταλάντων ἀπολιπόντος οὐσίαν, ἐχρήτο παρὰ τὸν 25
 αὐτοῦ τρόπον οὐκ ἐπιεικῶς οὐδὲ ἐλευθερίως, φοβηθεὶς
 τὴν εὐμορφίαν αὐτῆς ἄμαχόν τινα καὶ περιβόητον οὖ-
 σαν, ὡς μὴ φανεῖη κεκρατημένος. Οὕτω δὲ πάνυ πρό-
 ρωθεν εὐλαβῆς ὢν πρὸς τὰ τοιαῦτα καὶ πεφυλαγμένος,
 ὅμως οὐ διέφυγε τῶν ἐχθρῶν τὸν ἐπὶ τούτῳ φόγον, ἀλλ' 30
 ἐπὶ ταῖς γαμεταῖς ἐσυκοφαντεῖτο πολλὰ τῶν κοινῶν πα-
 ριδεῖν καὶ προέσθαι χαριζόμενος ἐκείναις. Τῆς δὲ περι

τὴν διαίταν εὐκολίας καὶ λιτότητος καὶ ἀπομνημόνευμα λέγεται τοιοῦτον. Ἴατρος αὐτῷ νοσοῦντι καὶ κακῶς ἔχοντι πρὸς τὰ σιτία κίχλην προσέταξε λαβεῖν. Ὡς δὲ ζητοῦντες οὐχ εὖρον ὄνιον (ἦν γὰρ παρ' ὄραν), ἔφη δὲ 5 τις εὐρεθῆσεν παρὰ Λευκόλλῳ δι' ἔτους τρεφομένην, „Εἴτα“ εἶπεν „εἰ μὴ Λεύκολλος ἐτρόφα, Πομπήιος οὐκ ἂν ἔζησε;“ καὶ χαίρειν ἔασας τὸν ἱατρὸν ἔλαβέ τι τῶν εὐπορίστων. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

III. Ἔτι δὲ μειράκιον ὢν παντάπασι καὶ τῷ πατρὶ 10 συστρατευόμενος ἀντιτεταγμένῳ πρὸς Κίνναν Λεύκιόν τινα Τερέντιον εἶχεν ἑταῖρον καὶ σύσκηνον. Οὗτος ὑπὸ Κίννα πεισθεὶς χρήμασιν αὐτὸς μὲν ἐμελλε Πομπήϊον ἀποκτενεῖν, ἕτεροι δὲ τὴν σκηνὴν ἐμπρήσειν τοῦ στρατηγοῦ. Μηνύσεως δὲ τῷ Πομπήϊῳ περὶ δειπνον ὄντι 15 προσπεσούσης, οὐδὲν διαταραχθεὶς, ἀλλὰ καὶ πῶν προθυμότερον καὶ φιλοφρονησάμενος τὸν Τερέντιον, ἅμα τῷ τραπέσθαι πρὸς ἀνάπαυσιν ὑπεκρυεὶς τῆς σκηνῆς ἔλαθε, καὶ τῷ πατρὶ φρουρὰν περιστήσας ἠσύχαξεν. Ὁ δὲ Τερέντιος, ὡς ἐνόμιζε καιρὸν εἶναι, σπασάμενος 20 τὸ ξίφος ἀνέστη καὶ τῇ στιβάδι τοῦ Πομπήϊου προσελθὼν ὡς κατακειμένον πολλὰς ἐνεφόρει πληγὰς τοῖς στρώμασιν. Ἐκ δὲ τούτου γίνεται μέγα κίνημα μίσει τοῦ στρατηγοῦ καὶ πρὸς ἀπόστασιν ὁρμὴ τῶν στρατιωτῶν, τὰς τε σκηναὶ ἀνασπώντων καὶ τὰ ὄπλα λαμβανόντων. Ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς οὐ προΐει δεδιῶς τὸν θόρυβον, ὁ δὲ Πομπήϊος ἐν μέσοις ἀναστρεφόμενος καὶ δακρύων ἰκέτευε, τέλος δὲ ῥίψας ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα πρὸ τῆς πύλης τοῦ χάρακος ἐμποδῶν ἔκειτο κλαίων καὶ πατεῖν κελεύων τοὺς ἐξιόντας, ὥστε ἕκαστον ἀναχωρεῖν 30 ὑπ' αἰδοῦς καὶ πάντας οὕτω πλὴν ὀκτακοσίων μεταβαλέσθαι καὶ διαλλαγῆναι πρὸς τὸν στρατηγόν.

IV. Ἄμα δὲ τῷ τελευτῆσαι τὸν Στράβωνα δίκην

κλοπῆς ἔσχεν ὑπὲρ αὐτοῦ δημοσίων χρημάτων ὁ Πομπήιος. Καὶ τὰ μὲν πλεῖστα φωράσας ἓνα τῶν ἀπελευθέρων ὁ Πομπήιος νενοσφισμένον Ἀλέξανδρον ἀπέδειξε τοῖς ἄρχουσιν, αὐτὸς δὲ λίνα θηρατικὰ καὶ βιβλία τῶν ἐν Ἄσκλῳ ληφθέντων ἔχειν κατηγορεῖτο. Ταῦτα δὲ 5 ἔλαβε μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐλόντος τὸ Ἄσκλον, ἀπόλεσε δὲ τῶν Κίνα δορυφόρων, ὅτε κατῆλθεν, ὡσαμένων εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ διαρπασάντων. Ἐγίνοντο δὲ τῆς δίκης αὐτῷ προαγῶνες οὐκ ὀλίγοι πρὸς τὸν κατηγορον. Ἐν οἷς ὀξὺς ἅμα καὶ παρ' ἡλικίαν εὐσταθῆς 10 φαινόμενος δόξαν ἔσχε μεγάλην καὶ χάριν, ὥστε Ἀντιστιον στρατηγοῦντα καὶ βραβεύοντα τὴν δίκην ἐκείνην ἐρασθῆναι τοῦ Πομπηίου καὶ γυναῖκα διδόναι τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα καὶ περὶ τούτου τοῖς φίλοις διαλέγεσθαι. Δεξαμένου δὲ Πομπηίου καὶ γενομένων ἐν αὐτοῖς ἀπορ- 15 ρήτων ὁμολογιῶν, ὅμως οὐκ ἔλαθε τοὺς πολλοὺς τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν τοῦ Ἀντιστίου σπουδὴν. Τέλος δὲ τὴν γνώμην ἀναγορεύσαντος αὐτοῦ τῶν δικαστῶν ἀπολύουσαν, ὥσπερ ἐκ παραγγέλματος ὁ δῆμος ἐπεφώνησε τοῦτο δὴ τὸ τοῖς γαμοῦσιν ἐπιφωνούμενον ἐξ ἔθους πα- 20 λαιοῦ, Ταλασίῳ. Τὸ δὲ ἔθος ἀρχὴν λαβεῖν φασὶ τοιαύτην. Ὅτε τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων ἐπὶ θεῶν ἀγῶ- 621 νος εἰς Ῥώμην παραγενομένης οἱ πρωτεύοντες ἀρετῇ Ῥωμαίων ἤρπαζον ἑαυτοῖς γυναῖκας, ἄδοξοί τινες πελάται καὶ βοτῆρες ἀράμενοι κόρην καλὴν καὶ μεγάλην 25 ἐκόμιζον. Ὅπως οὖν μὴ προστυχῶν τις ἀφέληται τῶν κρειττόνων, ἐβίων θέοντες ἅμα Ταλασίῳ (τῶν δὲ χαριέντων καὶ γνωρίμων τις ἦν ὁ Ταλάσιος), ὥστε τοὺς ἀκούσαντας τοῦνομα κροτεῖν καὶ βοᾶν οἶον συνηδομένους καὶ συνεπαινοῦντας. Ἐκ τούτου φασὶ (καὶ γὰρ εὐ- 30 τυχῆς ὁ γάμος ἀπέβη τῷ Ταλασίῳ) ταύτην τὴν ἐπιφώνησιν μετὰ παιδιᾶς γενέσθαι τοῖς γαμοῦσιν. Οὗτος ὁ

λόγος πιθανώτατός ἐστι τῶν περὶ τοῦ Ταλασίου λεγομένων. Ὀλίγαις δ' οὖν ὕστερον ἡμέραις Πομπήτος ἠγάγετο τὴν Ἀντιστίαν.

V. Ἐπεὶ δὲ πρὸς Κίρναν εἰς τὸ στρατόπεδον πορευθεὶς ἐξ αἰτίας τινὸς καὶ διαβολῆς ἔδεισε καὶ ταχὺ λαθῶν ἐκποδῶν ἐποίησεν ἑαυτὸν, οὐκ ὄντος ἐμφανοῦς αὐτοῦ θροῦς διῆλθεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ λόγος, ὡς ἀνηγήκοι τὸν νεανίσκον ὁ Κίρνας· ἐκ δὲ τούτου οἱ πάλοι βαρυνόμενοι καὶ μισοῦντες ᾤρησαν ἐπ' αὐτόν. Ὁ δὲ φεύγων καὶ καταλαμβανόμενος ὑπὸ τινος τῶν λοχαγῶν γυμνῷ τῷ ξίφει διώκοντος προσέπεσε τοῖς γόνασι καὶ τὴν σφραγίδα προὔτεινε πολύτιμον οὔσαν. Ὁ δὲ καὶ μάλα ὑβριστικῶς εἰπὼν „Ἄλλ' οὐκ ἐγγύην ἐρχομαι σφραγιούμενος, ἀλλὰ ἀνόσιον καὶ παράνομον τιμωρῶ-
15 σόμενος τύραννον,“ ἀπέκτεινε αὐτόν. Οὕτω δὲ τοῦ Κίρνα τελευτήσαντος ἐδέξατο μὲν τὰ πράγματα καὶ συνεῖχε Κάρβων ἐμπληκτότερος ἐκείνου τύραννος, ἐπήγει δὲ Σύλλας τοῖς πλείστοις ποθεινός, ὑπὸ τῶν παρόντων κακῶν οὐδὲ δεσπότου μεταβολὴν μικρὸν ἠγουμένοις
20 ἀγαθόν. Εἰς τοῦτο προήγαγον αἱ συμφοραὶ τὴν πόλιν, ὡς δουλείαν ἐπεικεστέραν ζητεῖν ἀπογνώσει τῆς ἐλευθερίας.

VI. Τότε οὖν ὁ Πομπήτος ἐν τῇ Πικηνίδι τῆς Ἰταλίας διέτριβεν, ἔχων μὲν αὐτόθι καὶ χωρία, τὸ δὲ πλεόν
25 ταῖς πόλεσιν ἠδόμενος οἰκείως καὶ φιλικῶς πατρόθεν ἐχούσαις πρὸς αὐτόν. Ὁρῶν δὲ τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ βελτίστους τῶν πολιτῶν ἀπολείποντας τὰ οἰκεία καὶ πανταχόθεν εἰς τὸ Σύλλα στρατόπεδον ὥσπερ εἰς λιμένα καταθέοντας, αὐτὸς οὐκ ἠξίωσεν ἀποδρᾶς οὐδὲ
30 ἀσύμβολος οὐδὲ χηρῶν βοήθειας, ἀλλὰ ὑπάρξας τινὸς χάριτος ἐνδοξῶς καὶ μετὰ δυνάμεως ἔλθειν πρὸς αὐτόν. Ὄθεν ἐκίνει τοὺς Πικηνοὺς ἀποπειρώμενος. Οἱ δὲ ὑπή-

κουν αὐτῷ προθύμως καὶ τοῖς παρὰ Κάρβωνος ἦκου
 σιν οὐ προσείχον. Οὐήδλου δέ τινος εἰπόντος, ὅτι δη-
 μαγωγὸς αὐτοῖς ἐκ παιδαγωγείου παραπεσπῆθηκεν ὁ
 Πομπήιος, οὕτως ἠγανάκτησαν, ὥστε εὐθύς ἀνελεῖν
 προσπεσόντες τὸν Οὐήδιον. Ἐκ τούτου Πομπήιος ἐτη 5
 μὲν τρία καὶ εἰκοσι γεγονῶς, ὑπ' οὐδενὸς δὲ ἀνθρώ-
 πων ἀποδεδειγμένος στρατηγός, αὐτὸς ἑαυτῷ δοὺς τὸ
 ἄρχειν ἐν Αὐξίμῳ, πόλει μεγάλῃ, βῆμα θεῖς ἐν ἀγορᾷ
 καὶ τοὺς πρωτεύοντας αὐτῶν ἀδελφοὺς δύο Οὐεντιδίου
 ὑπὲρ Κάρβωνος ἀντιπράττοντας διατάγματι μεταστῆναι 10
 τῆς πόλεως κελεύσας, στρατιώτας κατέλεγε, καὶ λοχαγοὺς
 καὶ ταξιάρχους κατὰ κόσμον ἀποδείξας ἐκάστοις τὰς
 κύκλῳ πόλεις ἐπήει τὸ αὐτὸ ποιῶν. Ἐξανισταμένων δὲ
 καὶ ὑποχωρούντων ὅσοι τὰ Κάρβωνος ἐφρόνου, τῶν
 δὲ ἄλλων ἀσμένως ἐπιδιδόντων αὐτούς, οὕτω κατανεί- 15
 μας ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τρία τάγματα τέλεια, καὶ τροφήν
 πορίσας καὶ σκευαγωγὰ καὶ ἀμάξας καὶ τὴν ἄλλην πᾶ-
 σαν παρασκευῆν, ἤγε πρὸς Σύλλαν, οὐκ ἐπειγόμενος
 οὐδὲ τὸ λαθεῖν ἀγαπῶν, ἀλλὰ διατρίβων καθ' ὁδὸν ἐν
 τῷ κακῶς ποιεῖν τοὺς πολεμίους καὶ πᾶν ὅσον ἐπήει 20
 τῆς Ἰταλίας πειρώμενος ἀφιστάναι τοῦ Κάρβωνος.

VII. Ἀνέστησαν οὖν ἐπ' αὐτὸν τρεῖς ἅμα στρατηγοὶ
 622 πολέμιοι, Καρίνας καὶ Κλοίλιος καὶ Βροῦτος, οὐκ ἐναν-
 τλοὶ πάντες οὐδὲ ὁμόθεν, ἀλλὰ κύκλῳ τρισὶ στρατοπέδοις
 περιχωροῦντες ὡς ἀναρπασόμενοι. Ὁ δὲ οὐκ ἔδεισεν, 25
 ἀλλὰ πᾶσαν εἰς ταῦτὸ τὴν δύναμιν συναγαγὼν ὄρμησεν
 ἐφ' ἑν τὸ τοῦ Βρούτου στρατεύμα τοὺς ἵππους, ἐν οἷς
 ἦν αὐτός, προτάξας. Ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ τῶν πολεμίων
 ἀντεξίλπευσαν οἱ Κελτοί, τὸν πρῶτον καὶ ῥωμαλεώ-
 τατον φθάνει παίσας ἐκ χειρὸς δόρατι καὶ καταβα- 30
 λῶν. Οἱ δὲ ἄλλοι τραπόμενοι καὶ τὸ πεζὸν συνετά-
 ραξαν, ὥστε φυγὴν γενέσθαι πάντων. Ἐκ δὲ τούτου

στασιάσαντες οἱ στρατηγοὶ πρὸς ἀλλήλους ἀνεχώρησαν, ὡς ἕκαστος ἔτυχε, Πομπηΐῳ δὲ προσεχώρουν αἱ πόλεις, ὡς διὰ φόβον ἐσκεδασμένων τῶν πολεμίων. Αὐτίς δὲ Σκηπίωνος ἐπιόντος αὐτῷ τοῦ ὑπάτου, πρὶν ἐν ἐμβολαῖς ὑσσωῶν γενέσθαι τὰς φάλαγγας, οἱ Σκηπίωνος ἀσπασάμενοι τοὺς Πομπηΐου μετεβάλλοντο, Σκηπίων δὲ ἔφυγε. Τέλος δὲ Κάρβωνος αὐτοῦ περὶ τὸν Ἄρσιν ποταμὸν ἱππέων συχνὰς Ἰλας ἐφέντος, εὐρώστως ὑποστάς καὶ τρεψάμενος εἰς χαλεπὰ καὶ ἄφιππα χωρία πάντα 5 ἐμβάλλει διώκων· οἱ δὲ τὴν σωτηρίαν ἀνέλπιστον ὄρωντες ἐνεχείρισαν αὐτοὺς μετὰ τῶν ὄπλων καὶ τῶν ἵππων.

VIII. Οὕτω δὲ ταῦτα Σύλλας ἐπέκυστο, πρὸς δὲ τὰς πρώτας ἀγγελίας καὶ φήμας ὑπὲρ αὐτοῦ δεδοικῶς ἐν τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις ἀναστρεφομένου στρατη- 15 γοῖς πολεμίοις ἐδίωκε βοηθήσων. Γνοὺς δὲ ὁ Πομπηΐος ἐγγὺς ὄντα προσέταξε τοῖς ἡγεμόσιν ἐξοπλίσειν καὶ διακοσμεῖν τὴν δύναμιν, ὡς καλλίστη τῷ αὐτοκράτορι καὶ λαμπροτάτῃ φανείῃ· μεγάλας γὰρ ἤλπιζε παρ' αὐτοῦ τιμὰς· ἔτυχε δὲ μειζόνων. Ὡς γὰρ εἶδεν αὐτὸν ὁ Σύλλας 20 προσιόντα καὶ τὴν στρατιὰν παρεστῶσαν εὐανδρία τε θαυμαστὴν καὶ διὰ τὰς κατορθώσεις ἐπηρμένην καὶ Ἰλαράν, ἀποπηδήσας τοῦ ἵππου καὶ προσαγορευθεὶς, ὡς εἰκός, αὐτοκράτωρ ἀντιπροσηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν Πομπηΐον, οὐδενὸς ἂν προσδοκῆσαντος ἀνδρὶ 25 νέῳ καὶ μηδέπω βουλήs μετέχοντι κοινώσασθαι τοῦνομα τοῦτο Σύλλαν, περὶ οὗ Σκηπίωσι καὶ Μαρίοις ἐπολέμει. Καὶ τᾶλλα δὲ ἦν ὁμολογοῦντα ταῖς πρώταις φιλοφροσύναις, ὑπεξανισταμένου τε προσιόντι τῷ Πομπηΐῳ καὶ τῆς κεφαλῆς ἀπάγοντος τὸ ἱμάτιον, ἃ πρὸς 30 ἄλλον οὐ ῥαδίως ἐωρᾶτο ποιῶν, καίπερ ὄντων πολλῶν καὶ ἀγαθῶν περὶ αὐτόν. Οὐ μὴν ἐκουφίσθη γε τούτοις ὁ Πομπηΐος, ἀλλ' εὐθύς εἰς τὴν Κελτικὴν ὑπ' αὐτοῦ

πεμπόμενος, ἦν ἔχων ὁ Μέτελλος ἐδόκει μηδὲν ἄξιον
 πράττειν τῆς παρασκευῆς, οὐ καλῶς ἔφη ἔχειν προ-
 σβύτερον καὶ προὔχοντα δόξῃ στρατηγίας ἀφαιρεῖσθαι,
 βουλομένῳ μέντοι τῷ Μετέλλῳ καὶ κελεύοντι συμπολε- 5
 μεῖν καὶ βοηθεῖν ἔτοιμος εἶναι. Δεξαμένου δὲ τοῦ Με-
 τέλλου καὶ γράψαντος ἦκειν, ἐμβαλὼν εἰς τὴν Κελτι-
 κὴν αὐτὸς τε καθ' ἑαυτὸν ἔργα θαυμαστὰ διεπράττετο
 καὶ τοῦ Μετέλλου τὸ μάχιμον καὶ θαρσαλέον ἤδη σβεν-
 νύμενον ὑπὸ γήρωσ ἀνδρῶν ἐξερρίπιζε καὶ συνεξεθέρ-
 μαινευ, ὥσπερ ὁ ῥέων καὶ πεπυρωμένος χαλκὸς τῷ πε- 10
 πηγότι καὶ ψυχρῷ περιχυθεὶς λέγεται τοῦ πυρὸς μᾶλλον
 ἀνυγραίνειν καὶ συναατῆκειν. Ἄλλὰ γάρ, ὥσπερ
 ἀθλητοῦ πρωτεύσαντος ἐν ἀνδράσι καὶ τοὺς πανταχοῦ
 καθελόντος ἐνδόξως ἀγῶνας εἰς οὐδένα λόγον τὰς παι-
 δικὰς τίθενται νίκας οὐδ' ἀναγράφουσιν, οὕτως ἄς 15
 ἔπραξε τότε πράξεις ὁ Πομπήιος αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς
 ὑπερφυεῖς οὔσας, πλήθει δὲ καὶ μεγέθει τῶν ὑστέρων
 ἀγῶνων καὶ πολέμων κατακεχωσμένας ἐδεδίειν κινεῖν,
 μὴ περὶ τὰ πρῶτα πολλῆς διατριβῆς γενομένης τῶν
 μεγίστων καὶ μάλιστα δηλούντων τὸ ἦθος ἔργων καὶ 20
 παθημάτων τοῦ ἀνδρὸς ἀπολειφθῶμεν.

623 IX. Ἐπει τοίνυν ἐκράτησε τῆς Ἰταλίας ὁ Σύλλας
 καὶ δικτάτωρ ἀνηγορεύθη, τοὺς μὲν ἄλλους ἡγεμόνας
 καὶ στρατηγοὺς ἡμείβετο πλουσίους ποιῶν καὶ προά-
 γων ἐπὶ ἀρχὰς καὶ χαριζόμενος ἀφθόνης καὶ προθύμως 25
 ὧν ἕκαστος εἶδετο, Πομπήιον δὲ θαυμάζων δι' ἀρετὴν
 καὶ μέγα νομιζων ὄφελος εἶναι τοῖς ἑαυτοῦ πράγμασι
 ἐσπούδασεν ἀμῶς γέ πως οἰκειότητι προσθέσθαι. Συμ-
 βουλομένης δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῆς Μετέλλης,
 πείθουσι τὸν Πομπήιον ἀπαλλαγέντα τῆς Ἀντιστίας λα- 30
 βεῖν γυναῖκα τὴν Σύλλα πρόγονον Αἰμιλίαν, ἐκ Με-
 τέλλης καὶ Σκαύρου γεγεννημένην, ἀνδρὶ δὲ συνοικοῦ-

σαν ἤδη καὶ κύουσαν τότε. Ἦν οὖν τυραννικὰ τὰ τοῦ γάμου καὶ τοῖς Σύλλα καιροῖς μᾶλλον ἢ τοῖς Πομπηίου τρόποις πρέποντα, τῆς μὲν Αἰμιλλίας ἀγομένης ἐγκύ-
 5 Ἀντιστίας ἀτίμως καὶ οἰκτιρῶς, ἅτε δὴ καὶ τοῦ πατρὸς ἐναγχος ἐστερημένης διὰ τὸν ἄνδρα· κατεσφάγη γὰρ ὁ Ἀντίστιος ἐν τῷ βουλευτηρίῳ δοκῶν τὰ Σύλλα φρονεῖν διὰ Πομπηίου· ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς ἐπιδοῦσα ταῦτα προή-
 10 κω τὸν βίον ἐκουσίως, ὥστε καὶ τοῦτο τὸ πάθος τῆ περὶ τὸν γάμον ἐκείνον τραγωδία προσγευέσθαι καὶ νῆ Δία τὸ τὴν Αἰμιλλίαν εὐθύς διαφθαρεῖναι παρὰ τῷ Πομπηίῳ τίκτουςαν.

X. Ἐκ τούτου Σικελίαν ἠγγέλλετο Περπένας αὐτῷ κρατύνεσθαι καὶ τοῖς περιοῦσιν ἐτι τῆς ἐναντίας
 15 στάσεως ὀρηγήριον παρέχειν τὴν νῆσον, αἰωρουμένου καὶ Κάρβωνος αὐτόθι ναυτικῷ καὶ Διομετίου Λιβύῃ προσπεπτωκότος, ἄλλων τε πολλῶν ἐπέκεινα μεγάλων ὠθημένων φυγάδων, ὅσοι τὰς προγραφὰς ἐφθῆσαν ἀποδράντες. Ἐπὶ τούτους Πομπηίος ἀπεστάλη μετὰ
 20 πολλῆς θυνάμεως. Καὶ Περπένας μὲν εὐθύς αὐτῷ Σικελίας ἐξέστη, τὰς δὲ πόλεις ἀνελάμβανε τετραχω- μένας καὶ φιλανθρωπῶς πάσαις ἐχρῆτο πλὴν Μαμερτί- νων τῶν ἐν Μεσσήνῃ. Παραιτουμένων γὰρ αὐτοῦ τὸ βῆμα καὶ τὴν δικαιοδοσίαν, ὡς νόμῳ παλαιῷ Ῥω-
 25 μαίων ἀπειρημένα, „Οὐ παύσεσθε“ εἶπεν „ἡμῖν ὑπε- ζωσμένοις ξίφη νόμους ἀναγινώσκοντες;“ Ἐδοξε δὲ καὶ ταῖς Κάρβωνος οὐκ ἀνθρωπίνως ἐνυβρίσαι συμφο- ραῖς. Εἰ γὰρ ἦν ἀναγκαῖον αὐτόν, ὥσπερ ἦν ἴσως, ἀνε- λεῖν, εὐθύς ἔδει λαβόντα, καὶ τοῦ κελεύσαντος ἂν ἦν
 30 τὸ ἔργον. Ὁ δὲ δέσμιον προαγαγὼν ἄνδρα Ῥωμαίων τρεῖς ὑπατεύσαντα καὶ πρὸ τοῦ βήματος στήσας καθεξό- μενος αὐτὸς ἀνέκρινεν, ἀχθομένων καὶ βαρυνομένων

τῶν παρόντων· εἶτα ἐκέλευσεν ἀπαγαγόντας ἀνελεῖν.
 Ἀπαχθέντα μέντοι φασὶν αὐτόν, ὡς εἶδεν ἐλκόμενον
 ἤδη τὸ ξίφος, δεῖσθαι τόπον αὐτῷ καὶ χρόνον βραχὺν,
 ὡς ὑπὸ κοιλίας ἐνοχλουμένῳ, παρασχεῖν. Γάιος δὲ Ὀπ-
 πιος ὁ Καίσαρος ἐταῖρος ἀπανθρώπως φησὶ καὶ Κοῖντῳ 5
 Οὐάλλερῳ χρησασθαι τὸν Πομπήϊον. Ἐπιστάμενον
 γάρ, ὡς ἔστι φιλολόγος ἀνὴρ καὶ φιλομαθῆς ἐν ὀλίγοις
 ὁ Οὐάλλερῖος, ὡς ἤχθη πρὸς αὐτόν, ἐπισπασάμενον
 καὶ συμπεριπατήσαντα καὶ πυθόμενον ὧν ἐχρηξε καὶ
 μαθόντα, προστάξει τοῖς ὑπηρέταις εὐθὺς ἀνελεῖν ἀπα- 10
 γαγόντας. Ἄλλ' Ὀκπίῳ μὲν, ὅταν περὶ τῶν Καίσαρος
 πολεμίων ἢ φίλων διαλέγηται, σφόδρα δεῖ πιστεύειν
 μετὰ εὐλαβείας· Πομπήϊος δὲ τοὺς μὲν ἐν δόξῃ μάλιστα
 τῶν Σύλλα πολεμίων καὶ φανερῶς ἀλισκομένους ἀναγ-
 καίως ἐκόλαξε, τῶν δ' ἄλλων ὅσους ἐξῆν περιεώρα λαν- 15
 θάνοντας, ἐνίους δὲ καὶ συνεξέπεμπε. Τὴν δ' Ἱμεραίων
 πόλιν ἐγνωκότος αὐτοῦ κολάζειν γενομένην μετὰ τῶν
 πολεμίων, Σθένεις ὁ δημαγωγὸς αἰτησάμενος λόγον οὐκ
 ἔφη δίκαια ποιήσειν τὸν Πομπήϊον, ἐὰν τὸν αἴτιον
 ἀφελὶς ἀπολέσῃ τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας. Ἐρομένου δὲ 20
 624 ἐκείνου, τίνα λέγει τὸν αἴτιον, ἑαυτὸν ὁ Σθένεις ἔφη,
 τοὺς μὲν φίλους πείσαντα τῶν πολιτῶν, τοὺς δ' ἐχθροὺς
 βιασάμενον. Ἀγασθεῖς οὖν τὴν παρρησίαν καὶ τὸ φρό-
 νημα τοῦ ἀνδρὸς ὁ Πομπήϊος ἀφῆκε τῆς αἰτίας πρῶτον
 ἐκείνον, εἶτα τοὺς ἄλλους ἅπαντας. Ἀκούων δὲ τοὺς 25
 στρατιώτας ἐν ταῖς ὁδοποισίαις ἀτακτεῖν, σφραγίδα ταῖς
 μαχαίραις αὐτῶν ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξας ἐκολάζετο.

XI. Ταῦτα πράττων ἐν Σικελίᾳ καὶ πολιτευόμενος
 ἐδέξατο δόγμα συγκλήτου καὶ γράμματα Σύλλα κελεύ-
 οντα εἰς Λιβύην πλεῖν καὶ πολεμεῖν Δομετίῳ κατὰ κρά- 30
 τος, ἠθροικότει πολλαπλασίαν δύναμιν ἧς ἔχων Μάριος
 οὐ πάλα διεπέρασεν ἐκ Λιβύης εἰς Ἰταλίαν καὶ συνέχει

τὰ Ῥωμαίων πράγματα τύραννος ἐκ φυγάδος καταστάς. Ὁξέως οὖν ἅπαντα παρασκευασάμενος ὁ Πομπήιος Σικελίας μὲν ἄρχοντα Μέμμιον κατέλιπε τὸν ἄνδρα τῆς ἀδελφῆς, αὐτὸς δὲ ἀνήγετο ναυσὶ μὲν μακρὰς ἑκατὸν 5 εἴκοσι, φορητοῖς δὲ σίτον καὶ βέλη καὶ χρήματα καὶ μηχανὰς κομιζούσαις ὀκτακοσίαις. Κατασχόντι δὲ αὐτῷ ταῖς μὲν εἰς Ἰτύκην ναυσί, ταῖς δὲ εἰς Καρχηδόνα, τῶν πολεμίων ἀποστάντες ἑπτακισχίλιοι προσεχώρησαν, αὐτὸς δὲ ἤγεεν ἕξ ἔντελῃ τάγματα. Συμβῆναι δὲ αὐτῷ 10 πρᾶγμα γελοῖον ἱστοροῦσι. Στρατιᾶται γάρ τινες, ὡς ἔοικε, θησαυρῷ περιπεσόντες ἔλαβον συχνὰ χρήματα. Τοῦ δὲ πράγματος γενομένου φανεροῦ δόξα τοῖς ἄλλοις παρέστη πᾶσι χρημάτων μεστὸν εἶναι τὸν τόπον ἐν ταῖς ποτε τύχαις τῶν Καρχηδονίων ἀποτεθειμένων. Οὐδὲν 15 οὖν ὁ Πομπήιος εἶχε χρῆσθαι τοῖς στρατιώταις ἐπὶ πολὺς ἡμέρας θησαυροὺς ζητοῦσιν, ἀλλὰ περιφεῖ γελῶν καὶ θεώμενος ὁμοῦ μυριάδας τοσαύτας ὄρουσούσας καὶ στρεφούσας τὸ πεδίον, ἕως ἀπειπόντες ἐκέλευον αὐτοὺς ἄγειν ὅπη βούλεται τὸν Πομπήιον, ὡς δίκην ἰκα- 20 νῆν τῆς ἀβελτερίας δεδωκότας.

XII. Ἀντιτεταγμένου δὲ τοῦ Δομετίου καὶ χαράδραν τινὰ προβεβλημένου χαλεπὴν περᾶσαι καὶ τραχεῖαν, ὄμβρος ἅμα πνεύματι πολὺς ἔωθεν ἀρξάμενος κατεῖχεν, ὥστε ἀπογνόντα τῆς ἡμέρας ἐκείνης μαχέσα- 25 σθαι τὸν Δομέτιον ἀναξυγὴν παραγγεῖλαι. Πομπήιος δὲ τοῦτον αὐτοῦ ποιούμενος τὸν καιρὸν ὀξέως ἐπήει καὶ διέβαινε τὴν χαράδραν. Οἱ δὲ ἀτάκτως καὶ θορυβούμενοι καὶ οὐ πάντες οὐδὲ ὁμαλῶς ὑφίσταντο, καὶ τὸ πνεῦμα περιφεῖ τὴν ζάλην αὐτοῖς προσβάλλον ἐναντίαν. 30 Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὁ χειμῶν ἐτάραξεν οὐ καθορῶντας ἀλλήλους ἀκριβῶς, αὐτὸς τε Πομπήιος ἐκινδύνευσεν ἀγνοηθεὶς ἀποθανεῖν ἐρωτῶντι στρατιώτῃ

το σύνθημα βράδιον ἀποκρινάμενος. Ὡσάμενοι δὲ πολλῶ φόνῳ τοὺς πολεμίους (λέγονται γὰρ ἀπὸ δισμυρίων τρισχίλιοι διαφυγεῖν) αὐτοκράτορα τὸν Πομπηίου ἠσπάσαντο. Φήσαντος δὲ ἐκείνου μὴ δέχεσθαι τὴν τιμὴν, ἕως ὄρθον ἔστηκε τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, εἰ δὲ αὐτὸν ἀξιοῦσι ταύτης τῆς προσηγορίας, ἐκείνο χρῆναι πρότερον καταβαλεῖν, ὥρμησαν εὐθύς ἐπὶ τὸν χάρακα· καὶ Πομπηῖος ἄνευ κράνους ἠγωνίζετο δεδοικῶς τὸ πρότερον πάθος. Ἀλίσκεται δὴ τὸ στρατόπεδον καὶ ἀποθνήσκει Δομέτιος. Τῶν δὲ πόλεων αἱ μὲν εὐ-10
 θύς ὑπήκουον, αἱ δὲ κατὰ κράτος ἐλήφθησαν. Εἶλε δὲ καὶ τῶν βασιλέων Ἰάρφαν τὸν συμμαχήσαντα Δομετίῳ, τὴν δὲ βασιλείαν Ἰάμψα παρέδωκε. Χρῶμενος δὲ τῇ τύχῃ καὶ τῇ φύμῃ τοῦ στρατεύματος εἰς τὴν Νομαδικὴν ἐνέβαλε· καὶ πολλῶν ὁδὸν ἡμερῶν ἐλάσας καὶ πάντων15
 κρατήσας, οἷς ἐνέτυχε, καὶ τὸ πρὸς Ῥωμαίους δέος ἤδη τῶν βαρβάρων ἔξερρηκὸς αὐθις ἰσχυρὸν καὶ φοβερὸν ἐγκαταστήσας, οὐδὲ τὰ θηρία δεῖν ἔφη τὰ τὴν Λιβύην κατοικοῦντα τῆς τῶν Ῥωμαίων ἄπειρα βώμης καὶ τόλ-
 625 μης ἀπολείπειν. Ὅθεν ἐν θήραις λεόντων καὶ ἐλεφάν-20
 των ἡμέρας διέτριψεν οὐ πολλὰς· ταῖς δὲ πάσαις, ὡς φασί, τεσσαράκοντα τοὺς πολεμίους συνείλε καὶ Λιβύην ἐχειρώσατο καὶ διήτησε τὰ τῶν βασιλέων, ἔτος ἄγων ἐκείνο τέταρτον καὶ εἰκοστόν.

XIII. Ἐπανελθόντι δὲ εἰς Ἰτύκην αὐτῷ γράμματα25
 κομίζεται Σύλλα προστάττοντος ἀφιέναι μὲν τὴν ἄλλην στρατιάν, αὐτὸν δὲ μεθ' ἑνὸς τάγματος περιμένειν αὐτόθι τὸν διαδεξόμενον στρατηγόν. Ἐπὶ τούτοις ἀδήλως μὲν αὐτὸς ἠχθετο καὶ βαρέως ἔφερεν, ἐμφανῶς δὲ ὁ στρατὸς ἠγανάκτει· καὶ δεηθέντος τοῦ Πομπηίου προ-30
 ελθεῖν τὸν τε Σύλλαν κακῶς ἔλεγον κάκεινον οὐκ ἔφασαν προήσεσθαι χωρὶς αὐτῶν οὐδὲ εἶων πιστεύειν τῷ

τυράννω. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὁ Πομπήλιος ἐπειρᾶτο
 πρᾶννειν καὶ παρηγορεῖν αὐτούς· ὡς δ' οὐκ ἐπειθε,
 καταβὰς ἀπὸ τοῦ βήματος ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἀπήει δεδα-
 κρυμένος. Οἱ δὲ συλλαβόντες αὐτὸν αὐθις ἐπὶ τοῦ βή-
 5 ματος κατέστησαν· καὶ πολὺ μέρος τῆς ἡμέρας ἀνη-
 λώθη, τῶν μὲν μένειν καὶ ἄρχειν κελευόντων, τοῦ δὲ
 πείθεσθαι δεομένου καὶ μὴ στασιάζειν, ἄχρι οὗ προσ-
 λιπαρῶντων καὶ καταβοῶντων ὄμοσεν ἀναιρήσειν ἑαυ-
 τόν, εἰ βιάζοιντο, καὶ μόλις οὕτως ἐπαύσαντο. Τῷ δὲ
 10 Σύλλα πρώτη μὲν ἦλθεν ἀγγελία τὸν Πομπήλιον ἀφε-
 στάναι, καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς ἄρα πεπρωμέ-
 νου ἦν αὐτῷ γενομένην γέροντι παίδων ἀγῶνας ἀγωνί-
 ζεσθαι, διὰ τὸ καὶ Μάριον αὐτῷ νέον ὄντα κομιδῇ
 πλεῖστα πράγματα παρασχεῖν καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους πε-
 15 ριστῆσαι κινδύνους, κνυθόμενος δὲ τάληθῇ καὶ πάντας
 ἀνθρώπους αἰσθανόμενος δέχεσθαι καὶ παραπέμπειν
 τὸν Πομπήλιον ὄρμημένους μετ' εὐνοίας, ἔσπευδεν ἔπερ-
 βαλέσθαι· καὶ προελθὼν ἀπήντησεν αὐτῷ, καὶ δεξιω-
 σάμενος ὡς ἐνῆν προθυμότερα μεγάλη φωνῇ Μάγνον
 20 ἠσπάσατο, καὶ τοὺς παρόντας οὕτως ἐκέλευσε προσαγο-
 ρεῦσαι. Σημαίνει δὲ τὸν μέγαν ὁ Μάγνος. Ἔτεροι δὲ φα-
 σιν ἐν Λιβύῃ πρῶτον ἀναφώνημα τοῦτο τοῦ στρατοῦ
 παντὸς γενέσθαι, κράτος δὲ λαβεῖν καὶ θύναμιν ὑπὸ
 Σύλλα βεβαιωθέν. Αὐτὸς μέντοι πάντων ὕστατος καὶ
 25 μετὰ πολὺν χρόνον εἰς Ἰβηρίαν ἀνθύπατος ἐκπεμφθεὶς
 ἐπὶ Σεργιῶριον ἤρξατο γράφειν ἑαυτὸν ἐν ταῖς ἐπιστο-
 λαῖς καὶ τοῖς διατάγμασι Μάγνον Πομπήλιον· οὐκέτι
 γὰρ ἦν ἐπίφθονον τοῦνομα σύνηθες γενόμενον. Ὅθεν
 εἰκότως ἀρασθείη καὶ θαυμάσειεν ἂν τις τοὺς πάλαι
 30 Ῥωμαίους, οἳ ταῖς τοιαύταις ἐπικλήσεσι καὶ προσωνυ-
 μίαις οὐ τὰς πολεμικὰς ἡμεῖβοντο καὶ στρατιωτικὰς κα-
 τορθώσεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις καὶ

ἀρετὰς ἐκόσμου. Δύο γοῦν Μαξίμους, ὅπερ ἐστὶ με-
γίστους, ἀνηγόρευσε ὁ δῆμος· Οὐαλλέριον μὲν ἐπὶ
τῷ διαλλάξει στασιάζουσαν αὐτῷ τὴν σύγκλητον, Φά-
βιον δὲ Ῥούλλον, ὅτι πλουσίους κινὰς ἐξ ἀπελευθέρων
γεγονότας καὶ καταταλεργμένους εἰς τὴν σύγκλητον ἐξέ- 5
βαλεν.

XIV. Ἐκ τούτου θρίαμβον ἤτει Πομπήιος, ἀντέ-
λεγε δὲ Σύλλας. Ἰπᾶτω γὰρ ἢ στρατηγῷ μόνου, ἄλλω
δὲ οὐδενὶ δίδωσιν ὁ νόμος. Διὸ καὶ Σκηπίων ὁ πρῶτος
ἀπὸ μειζόνων καὶ κρειττόνων ἀγώνων ἐν Ἰβηρίᾳ Καρχη- 10
δονίων κρατήσας οὐκ ἤτησε θρίαμβον· ὕπατος γὰρ οὐκ
ἦν οὐδὲ στρατηγός. Εἰ δὲ Πομπήιος οὐκ ἄν πάνυ γε-
νειῶν εἰσελάθ᾽ θριαμβεύων εἰς τὴν πόλιν, ᾧ βουλῆς διὰ
τὴν ἡλικίαν οὐ μέτεστι, παντάπασιν ἐπίφθονον ἔσεσθαι
καὶ τὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ καὶ τὴν τιμὴν ἐκείνῳ. Ταῦτα 1,
πρὸς Πομπήιον ὁ Σύλλας ἔλεγε, ὡς οὐκ εἰάσω, ἀλλὰ
ἐνστησόμενος αὐτῷ καὶ κωλύσω τὸ φιλόνηκον ἀπει-
θοῦντος. Ὁ δὲ Πομπήιος οὐχ ὑπέπηξεν, ἀλλ' ἐννοεῖν
ἐκέλευσε τὸν Σύλλαν, ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα κλειό-
626 νες ἢ δυόμενον προσκυνοῦσιν, ὡς αὐτῷ μὲν αὐξανομέ- 20
νης, μειουμένης δὲ καὶ μαραιομένης ἐκείνῳ τῆς δυνά-
μεως. Ταῦτα ὁ Σύλλας οὐκ ἀκριβῶς ἐξακούσας, ὁρῶν
δὲ τοὺς ἀκούσαντας ἀπὸ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σχήμα-
τος ἐν θαύματι ποιουμένους, ἤρετο τί τὸ λεχθὲν εἴη.
Πυθόμενος δὲ καὶ καταπλεγείς τοῦ Πομπηίου τὴν τόλ- 25
μαν ἀνεβόησε δις ἐφεξῆς „Θριαμβευσάτω.“ Πολλῶν δὲ
δυσχεραϊνόντων καὶ ἀγανακτούντων, ἔτι μᾶλλον αὐτούς,
ὡς φασί, βουλόμενος ἀνιᾶν ὁ Πομπήιος ἐπεχείρησεν
ἐλεφάντων ἄρματι τεττάρων ἐπιβάς εἰσελαίνειν· ἦγαγε
γὰρ ἐκ Λιβύης τῶν βασιλικῶν συχνοὺς αἰχμαλώτους· 30
ἀλλὰ τῆς πύλης στενωτέρας οὔσης ἀπέστη καὶ μετῆλθεν
ἐπὶ τοὺς ἵππους. Ἐπεὶ δὲ οἱ στρατιῶται μὴ τυχόντες

ἡλικίῳ προσεδόκησαν ἐνοχλεῖν ἐβούλοντο καὶ θορυβεῖν,
 οὐδὲν ἔφη φροντίζειν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀφήσειν τὸν θρίαμ-
 βον ἢ κολακεύσειν ἐκείνους. Ὅτε δὴ καὶ Σερουῖλιος,
 ἀνὴρ ἐπιφανῆς καὶ μάλιστα πρὸς τὸν θρίαμβον ἐνστάς
 5 τοῦ Πομπηίου, νῦν ἔφη τὸν Πομπηίου ὄραν καὶ μέγαν
 ἀληθῶς καὶ ἄξιον τοῦ θριάμβου. Δῆλον δ' ἐστίν, ὅτι
 καὶ βουλῆς ἂν ἐθελήσας τότε ῥαδίως ἔτυχευ. Ἄλλ' οὐκ
 ἐσπούδασεν, ὡς λέγουσι, τὸ ἐνδοξον ἐκ τοῦ παραδόξου
 θηρώμενος. Οὐ γὰρ ἦν θαυμαστόν, εἰ πρὸ ἡλικίας
 10 ἐβούλευε Πομπηίος, ἀλλ' ὑπέρλαμπρον, ὅτι μηδέπω
 βουλευῶν ἐθριάμβευε. Τοῦτο δὲ αὐτῷ καὶ πρὸς εὐ-
 νοϊαν ὑπῆρχε τῶν πολλῶν οὐ μικρόν· ἔχαιρε γὰρ ὁ δῆ-
 μος αὐτῷ μετὰ θρίαμβον ἐν τοῖς ἱππικοῖς ἐξεταζομένῳ.

XV. Σύλλας δὲ ἠνιάτο μὲν ὄρων εἰς ὅσον δόξης
 15 πρόεισι καὶ δυνάμεως, αἰσχνυόμενος δὲ κωλύειν ἤσυ-
 χίαν ἤγε· πλὴν, ὅτε βία καὶ ἄκοντος αὐτοῦ Λέπιδου εἰς
 ὑπατείαν κατέστησε συναρχαιρεσιάσας καὶ τὸν δῆμον
 εὐνοία τῇ πρὸς ἑαυτὸν ἐκείνῳ σπουδάζοντα παρασχών,
 θεασάμενος αὐτὸν ἀπιόντα μετὰ πλήθους δι' ἀγορᾶς
 20 ὁ Σύλλας· „Ὅρῳ σε“ εἶπεν „ὦ νεανία, χαίροντα τῇ
 νίκῃ· πῶς γὰρ οὐχὶ γενναῖα ταῦτα καὶ καλὰ, Κάλτου
 τοῦ πάντων ἀρίστου Λέπιδου τὸν πάντων κάκιστον ἀπο-
 δειχθῆναι πρότερον ὑπατον, σοῦ τὸν δῆμον οὕτω πα-
 ρασκευάσαντος; ὦρα μέντοι σοι μὴ καθεῦδειν, ἀλλὰ
 25 προσέχειν τοῖς πράγμασιν· ἰσχυρότερον γὰρ τὸν ἀντα-
 γωνιστὴν σεαυτῷ παρεσκευάκας.“ Ἐδήλωσε δὲ μάλιστα
 Σύλλας, ὅτι πρὸς Πομπηίου οὐκ εὐμενῶς εἶχε ταῖς δια-
 θήκαις ἃς ἔγραψεν. Ἐτέροις γὰρ φίλοις δωρεὰς ἀπο-
 λιπὼν καὶ τοῦ παιδὸς ἀποδείξας ἐπιτρόπους τὸν Πομ-
 30 πηίου ὅλως παρήλθεν. Ἦνεγκε μέντοι τοῦτο μετρίως
 πάνυ καὶ πολιτικῶς ἐκείνος, ὥστε, Λεπίδου καὶ τινῶν
 ἄλλων ἐνισταμένων μὴ ταφῆναι τὸν νεκρὸν ἐν τῷ πε-

δίω μηδὲ δημοσίᾳ τὴν ἐκφορὰν γενέσθαι, βοηθῆσαι καὶ παρασχεῖν δόξαν ἅμα ταῖς ταφαῖς καὶ ἀσφάλειαν.

XVI. Ἐπει δὲ ταχὺ τοῦ Σύλλα τελευτήσαντος εἰς φῶς παρῆει τὰ μαντεύματα, καὶ Λέπιδος εἰσποιῶν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐκείνου δύναμιν οὐ κύκλω περιῶν οὐδὲ 5 μετὰ σχήματος, ἀλλὰ εὐθύς ἐν τοῖς ὄπλοις ἦν τὰ πάλαι νοσοῦντα καὶ διαφυγόντα τὸν Σύλλαν ὑπολείμματα τῶν στάσεων αὐθις ἀνακινῶν καὶ περιβαλλόμενος, ὁ δὲ συνάρχων αὐτοῦ Κάτλος, ᾧ τὸ καθαρὸν καὶ ὑγιαῖνον μάλιστα τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου προσεῖχεν, ἦν μὲν 10 ἐν ἀξιώματι σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης μέγιστος τῶν τότε Ῥωμαίων, ἐδόκει δὲ πολιτικῆς ἡγεμονίας μᾶλλον ἢ στρατιωτικῆς οἰκεῖος εἶναι, τῶν πραγμάτων αὐτῶν ποθοῦντων τὸν Πομπηῖον οὐ διεμέλλησεν ὅπη τράπηται, προσθεὶς δὲ τοῖς ἀρίστοις ἑαυτὸν ἀπεδείχθη στρατεύ- 15 ματος ἡγεμῶν ἐπὶ τὸν Λέπιδον ἥδη πολλὰ τῆς Ἰταλίας κεινηκότεα καὶ τὴν ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίαν κατέχοντα διὰ Βρούτου στρατεύματι. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἐκρά- 627 τησε φραδίως ἐπελθῶν ὁ Πομπηῖος· ἐν δὲ Μουτίνῃ τῆς Γαλατίας ἀντεκάθητο τῷ Βρούτῳ συχνὸν χρόνον· ἐν ᾧ 20 Λέπιδος ἐπὶ τὴν Ῥώμην θυεῖς καὶ προσκαθήμενος ἔξωθεν ὑπατεῖαν ἤτει δευτέραν, ὄχλῳ πολλῷ δεδιττόμενος τοὺς ἔνδον. Ἐλυσε δὲ τὸν φόβον ἐπιστολῇ παρὰ Πομπηῖου κομισθεῖσα καταρωθῶκότος ἄνευ μάχης τὸν πόλεμον. Ὁ γὰρ Βρούτος, εἴτε παραδοὺς τὴν δύναμιν αὐ- 25 τός, εἴτε προδοθεὶς μεταβαλομένης ἐκείνης, ἐνεχείρισε τῷ Πομπηῖῳ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν ἵππεις προπομπούς ἀπεχώρησεν εἰς πολίχνιον τι τῶν περὶ τὸν Πάδον, ὅπου μεθ' ἡμέραν μίαν, ἐπιπέμψαντος αὐτῷ τοῦ Πομπηῖου Γεμίλιον, ἀνῆρέθη· καὶ πολλὴν ἔσχεν ἀπὸ τούτου Πομ- 30 πηῖος αἰτίαν. Γεγραφὼς γὰρ εὐθύς ἐν ἀρχῇ τῆς μεταβολῆς πρὸς τὴν σύγκλητον, ὡς ἐκῶν αὐτῷ πρόσθιοιτο

Βρούτος, ἑτέρας αὐτίς ἐπεμψεν ἐπιστολὰς ἀνηρημένου τοῦ ἀνθρώπου κατηγορούσας. Τούτου Βρούτος ἦν υἱὸς ὁ Καίσαρα σὺν Κασσίω κτείνας, ἀνὴρ ὁμοίως τῷ πατρὶ μήτε πολεμήσας μήτε ἀποθανών, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται. Λέπιδος μὲν οὖν εὐθύς ἐκπεσὼν τῆς Ἰταλίας ἀπεπέρασεν εἰς Σαρδόνα· κακεὶ νοσήσας ἐτελεύτησε δι' ἀθυμίαν, οὐ τῶν πραγμάτων, ὡς φασιν, ἀλλὰ γραμματικῶ περιπεσών, ἐξ οὗ μοιχείαν τινὰ τῆς γυναικὸς ἐφώρασε.

10 XVII. Λεπίδῳ δὲ οὐδὲν ὅμοιος στρατηγὸς Ἰβηρίαν κατέχων Σερωτήριος ἐπρωρεῖτο Ῥωμαίοις φοβερός, ὥσπερ ἔσχατον νόσημα τῶν ἐμφυλίων πολέμων εἰς τοῦτον τὸν ἄνδρα συνερρηκότεν, πολλοὺς μὲν ἤδη τῶν ἐλαττόνων στρατηγῶν ἀνηρηκότα, Μετέλλῳ δὲ Πίῳ τότε
15 συμπεπλεγμένον, ἀνδρὶ λαμπρῷ μὲν καὶ πολεμικῷ, δοκοῦντι δὲ ἀργότερον ὑπὸ γήρωσ ἐπεσθαι τοῖς καιροῖς τοῦ πολέμου καὶ ἀπολείπεσθαι τῶν πραγμάτων ἀρπαζομένων ὀξύτητι καὶ τάχει τοῦ Σερωτηρίου παραβόλως καὶ ληστρικώτερον αὐτῷ προσφερομένου, καὶ ταράττον-
20 τος ἐνέδραις καὶ περιδρομαῖς ἄνδρα νομίμων ἀθλητὴν ἀγώνων καὶ δυνάμειος στασίμου καὶ βαρείας ἡγεμόνα. Πρὸς ταῦτα Πομπήλιος ἔχων τὴν στρατιὰν ὑφ' ἑαυτῷ διεπράττετο Μετέλλῳ πεμφθῆναι βοηθός· καὶ Κάτλου κελεύοντος οὐ διέλυεν, ἀλλ' ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν περὶ τὴν
25 πόλιν αἰεὶ τινὰς ποιούμενος προφάσεις, ἕως ἔδωκαν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν Λευκίου Φιλίππου γνώμην εἰπόντος. Ὅτε καὶ φασιν ἐν συγκλήτῳ πυθομένου τινὸς καὶ θαυμάζοντος, εἰ Πομπήλιον ἀνθύπατον οἶεται δεῖν ἐκπεμφθῆναι Φίλιππος· „Οὐκ ἔγωγε“ φάναι τὸν Φίλιππον
30 „ἀλλ' ἀνθ' ὑπάτων,“ ὡς ἀμφοτέρους τοὺς τότε ὑπατεύοντας οὐδενὸς ἀξίους ὄντας.

XVIII. Ἐπεὶ δὲ τῆς Ἰβηρίας ἀψάμενος ὁ Πομπήλιος,

οἷα φιλεῖ πρὸς νέου δόξαν ἡγεμόνος, ἑτέρους ταῖς ἐλπίσιν ἐποίησε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ μὴ πάνν βεβαίως τῷ Σερτωρίῳ συνεστῶτα τῶν ἐθνῶν ἐκινεῖτο καὶ μετεβάλλετο, λόγους ὑπερηφάνους ὁ Σερτώριος κατὰ τοῦ Πομπηίου διέσπειρε, καὶ σκώπτων ἔλεγε νάρθηκος ἂν 5 αὐτῷ δεῖσαι καὶ σκύτους ἐπὶ τὸν παῖδα τοῦτον, εἰ μὴ τὴν γραῦν ἐκείνην ἐφοβεῖτο, λέγων τὸν Μέτελλον. Ἔργῳ μέντοι φυλαττόμενος σφόδρα καὶ δεδοικῶς τὸν Πομπηίου ἀσφαλέστερον ἐστρατήγει. Καὶ γὰρ ὁ Μέτελλος, ὅπερ οὐκ ἂν τις ᾤηθη, διετέθρουπτο τῷ βίῳ 10 κομιδῇ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐνδεδωκῶς, καὶ μεγάλη τις εἰς ὄγκον καὶ πολυτέλειαν ἐξαίφνης ἐγεγόνει μεταβολὴ περὶ αὐτόν, ὥστε τῷ Πομπηίῳ καὶ τοῦτο θαυμαστὴν εὐνοίαν ἄμα δόξῃ φέρειν, ἐπιτείνοντι τὴν εὐτέλειαν τῆς διαίτης οὐ πολλῆς ἐπιτηδεύσεως δεομένην· φύσει γὰρ ἦν σώ- 15 φρων καὶ τεταγμένος ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις. Τοῦ δὲ πολέμου πολλὰς ἰδέας ἔχοντας, ἤνλισε μάλιστα τὸν Πομπηίου 628 ἢ Δαύρωνος ἄλωσις ὑπὸ Σερτωρίου. Κυκλοῦσθαι γὰρ αὐτὸν οἰηθεὶς καὶ τι μεγαληγορήσας αὐτὸς ἐξαίφνης ἀνεφάνη περιεχόμενος κύκλῳ· καὶ διὰ τοῦτο κινεῖσθαι 20 δεδιῶς ἐπεῖθε καταπιμπραμένην τὴν πόλιν αὐτοῦ παρόντος. Ἐρέννιον δὲ καὶ Περπένην, ἀνδρας ἡγεμονικούς τῶν πρὸς Σερτώριον καταπεφευγόντων καὶ στρατηγούντων ἐκείνῳ, νικήσας περὶ Οὐαλευτίαν ὑπὲρ μυρίους ἀπέκτεινεν. 25

XIX. Ἐπαρθεὶς δὲ τῇ πράξει καὶ μέγα φρονῶν ἐπ' αὐτὸν ἔσπευδε Σερτώριον, ὡς μὴ μετάσχοι τῆς νίκης Μέτελλος. Περὶ δὲ Σούκρωνι ποταμῷ τῆς ἡμέρας ἦδη τελευτώσης συνέβαλον τὰς δυνάμεις, δεδιότες ἐπελθεῖν τὸν Μέτελλον, ὁ μὲν ὡς μόνος, ὁ δὲ ὡς μόνῳ δια- 30 γωνίσαιτο. Τὸ μὲν οὖν τέλος ἀμφίδοξον ἔσχεν ὁ ἀγών· ἑκατέρου γὰρ θάτερον κέραι ἐνίκησε· τῶν δὲ στρατη-

γῶν πλέον ἠνέγκατο Σερτώριος· ἐτρέφατο γὰρ τὸ καθ' αὐτὸν ἐκεῖνος ἀντικαχθεῖς. Πομπηῖω δὲ ἀνὴρ μέγας ἱππότην πεζὸς ἐφώρμησε· συμπεσόντων δ' εἰς τὸ αὐτὸ καὶ γενομένων ἐν λαβαῖς ἀπέσκηψαν αἱ πληγαὶ τῶν ξιφῶν
 5 εἰς τὰς χεῖρας ἀμφοῖν, οὐχ ὁμοίως· ἐτρώθη μὲν γὰρ ὁ Πομπηῖος μόνου, ἐκεῖνου δὲ ἀπέκοψε τὴν χεῖρα. Πλειόνων δὲ συνδρομούντων ἐπ' αὐτόν, ἤδη τῆς τροπῆς γεγενημένης, ἀνελπίστως διέφυγε, προέμενος τὸν ἵππον τοῖς πολεμίοις φάλαρα χρυσᾶ καὶ κόσμον ἄξιον πολλοῦ πε-
 10 ρικεῖμενον. Ταῦτα γὰρ διανεμόμενοι καὶ περὶ τούτων μαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους ἀπελείφθησαν. Ἄμα δὲ ἡμέρᾳ παρετάξαντο μὲν ἀμφοτέρω παλιν ἐκβεβαιούμενοι τὸ νίκημα, Μετέλλου δὲ προσιόντος ἀνεχώρησεν ὁ Σερτώριος σκεδασθέντι τῷ στρατῷ. Τοιαῦται γὰρ ἦσαν αἱ
 15 διαλύσεις καὶ πάλιν συνδρομαὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε πολλάκις μόνου πλανᾶσθαι τὸν Σερτώριον, πολλάκις δὲ αὐτῶν ἐπιέναι μυριάσι πεντεκαίδεκα στρατιᾶς, ὥσπερ χειμάρρου ἐξαίφνης πικπλάμενον. Ὁ δ' οὖν Πομπηῖος, ἐπεὶ μετὰ τὴν μάχην ἀπήντα τῷ Μετέλλῳ καὶ
 20 πλησίον ἀλλήλων ἦσαν, ἐκέλευσεν ὑφεῖναι τὰς ῥάβδους, θεραπεύων ὡς προὔχοντα τιμῇ τὸν Μετέλλου. Ὁ δὲ καὶ τοῦτο διεκώλυσε καὶ τᾶλλα χρηστὸς ἦν ἀνὴρ περὶ αὐτόν, οὐδὲν ὡς ὑπατικῷ καὶ πρεσβυτέρῳ νέμων ἑαυτῷ πλέον, ἀλλ' ἢ τὸ σύνδημα κοινῇ στρατοπεδεύοντων εἰς
 25 ἅπαντας ἐξεπέμπετο παρὰ Μετέλλου· τὰ πολλὰ δὲ χωρὶς ἐστρατοπεδεύοντο. Διέκοπτε γὰρ αὐτοὺς καὶ διῶστη ποικίλος ὦν ὁ πολέμιος καὶ δεινὸς ἐν βραχεῖ πολλαχοῦ περιφανῆναι καὶ μεταγαγεῖν ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλους ἀγῶνας. Τέλος δὲ περικόπτων μὲν ἀγοράς, ληξόμενος δὲ
 30 τὴν χώραν, ἐπικρατῶν δὲ τῆς θαλάσσης, ἐξέβαλεν ἀμφοτέρους τῆς ὑφ' ἑαυτὸν Ἰβηρίας, ἀναγκασθέντας εἰς ἄλλοτρίαν καταφυγεῖν ἐπαρχίας ἀπορία τῶν ἐπιτηδείων.

XX. Πομπήιος δὲ τὰ πλείστα τῶν ἰδίων ἐξανηλω-
 κῶς καὶ κατακεχρημένους εἰς τὸν πόλεμον ἤτει χρήματα
 τὴν σύγκλητον, ὡς ἀφιζόμενος εἰς Ἰταλίαν μετὰ τῆς δυ-
 νάμεως, εἰ μὴ πέμποιεν. Ὑπατεύων δὲ Λεύκολλος τότε
 καὶ Πομπητῶ μὲν ὧν διάφορος, μνώμενος δ' ἑαυτῷ τὸν 5
 Μιθριδατικὸν πόλεμον, ἔσπευσεν ἀποσταλῆναι τὰ χρή-
 ματα, φοβούμενος αἰτίαν Πομπητῶ παρασχεῖν δεομένῳ
 Σερωτίριον ἀφείναι καὶ πρὸς Μιθριδάτην τραπέσθαι,
 λαμπρὸν μὲν εἰς δόξαν, εὐμεταχειρίστου δὲ φαινόμενον
 ἀνταγωνιστήν. Ἐν τούτῳ δὲ θνήσκει Σερωτίριος ὑπὸ 10
 τῶν φίλων δολοφονηθεὶς· ὧν Περπέννας ὁ κορυφαιό-
 τατος ἐπεχειρήσεν ἐκεῖνῳ τὰ αὐτὰ ποιεῖν, ἀπὸ τῶν αὐ-
 τῶν μὲν ὀρμώμενος δυνάμεων καὶ παρασκευῶν, τὸν δὲ
 χρώμενον αὐταῖς ὁμοίως οὐκ ἔχων λογισμὸν. Εὐθύς
 οὖν ὁ Πομπήιος ἐπέξελθὼν καὶ ῥεμβόμενον ἐν τοῖς 15
 629 πράγμασι τὸν Περπένναν καταμαθὼν δέλεαρ αὐτῷ δέκ-
 σπείρας ὑφήκεν, εἰς τὸ πεδλίον διασπαρῆναι κελεύσας.
 Τραπομένου δὲ πρὸς ταύτας ἐκείνου καὶ διώκοντος,
 ἄθρους ἐπιφανεῖς καὶ συνάψας μάχην ἐκράτησε πάν-
 των. Καὶ διεφθάρησαν οἱ πλείστοι τῶν ἡγεμόνων ἐν 20
 τῇ μάχῃ· τὸν δὲ Περπένναν ἀχθέντα πρὸς αὐτὸν ἀπέ-
 κτεινεν, οὐκ ἀχάριστος οὐδ' ἀμνήμων γενόμενος τῶν
 περὶ Σικελίαν, ὡς ἐγκαλοῦσιν ἔνιοι, μεγάλη δὲ δια-
 νοία καὶ σωτηρίῳ τῶν ὄλων γνώμη χρησάμενος. Ὁ γὰρ
 Περπέννας τῶν Σερωτίριου γραμμάτων γεροντῶς κύριος 25
 ἐδείκνυεν ἐπιστολάς τῶν ἐν Ῥώμῃ δυνατωτάτων ἀν-
 δρῶν, οἱ τὰ παρόντα κινῆσαι βουλόμενοι πράγματα καὶ
 μεταστῆσαι τὴν πολιτείαν ἐκάλουν τὸν Σερωτίριον εἰς
 τὴν Ἰταλίαν. Φοβηθεὶς οὖν ὁ Πομπήιος ταῦτα, μὴ μεί-
 ξοντας ἀναστήσῃ τῶν πεπαυμένων πολέμων, τὸν τε Περ- 30
 πένναν ἀνεῖλε καὶ τὰς ἐπιστολάς οὐδ' ἀναγνοὺς κατ-
 ἔκαυσεν.

XXI. Ἐκ δὲ τούτου παραμείνας χρόνον ὅσον τὰς
 μεγίστας κατασβέσαι ταραχὰς καὶ τὰ φλεγμαίνοντα μάλ-
 ιστα καταστῆσαι καὶ διαλυῖσαι τῶν πραγμάτων, ἀπῆγεν
 εἰς Ἰταλίαν τὸν στρατόν, ἀκμάζοντι τῷ δουλικῷ πολέμῳ
 5 κατὰ τύχην φερόμενος. Διὸ καὶ Κράσσος ὁ στρατηγὸς
 ἤπειξε παραβόλως τὴν μάχην, καὶ κατευτύχησε δισχι-
 λίους τριακοσίους ἐπὶ μυρίοις κτείνας. Οὐ μὴν ἀλλὰ
 καὶ τούτῳ τὸν Πομπήϊον εἰσποιούσης ἀμῶς γέπῳ τῷ
 κατορθώματι τῆς τύχης, πεντακισχίλιοι φεύγοντες ἐκ
 10 τῆς μάχης ἐπέπεσον εἰς αὐτόν, οὓς ἅπαντας διαφθείρας
 ἔγραψε πρὸς τὴν σύγκλητον ὑποφθάσας, ὡς Κράσσος
 μὲν ἐκ παρατάξεως νενίκηκε τοὺς μονομάχους, αὐτὸς
 δὲ τὸν πόλεμον ἐκ ριζῶν παντάπασιν ἀνήρηκε. Καὶ
 ταῦτα βουλομένοις ἦν δι' εὐνοίαν ἀκροᾶσθαι καὶ λέ-
 15 γειν τοῖς Ῥωμαίοις. Ἰβηρίαν δὲ καὶ Σερτώριον οὐδὲ
 παίζων ἂν τις εἶπεν ἐτέρου καὶ μὴ Πομπηίου τὸ πᾶν
 ἔργον εἶναι. Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ τιμῇ καὶ προσδοκίᾳ τοῦ
 ἀνδρὸς ὅμως ἐνῆν καὶ ὑποψία τις καὶ δέος, ὡς οὐ προ-
 ησομένου τὸ στράτευμα, βαδιουμένου δὲ δι' ὄπλων καὶ
 20 μοναρχίας ἄντικρυς ἐπὶ τὴν Σύλλα πολιτείαν. Ὅθεν
 οὐκ ἐλάττωτες ἦσαν τῶν δι' εὐνοίαν τρεχόντων καὶ φι-
 λοφρονουμένων καθ' ὁδὸν οἱ φόβῳ ταῦτα ποιοῦντες.
 Ἐπεὶ δὲ καὶ ταύτην ἀνεῖλε τὴν ὑπόνοιαν ὁ Πομπηῖος
 προειπῶν ἀφήσειν τὸ στράτευμα μετὰ τὸν θρίαμβον,
 25 ἐν αἰτιάσθαι τοῖς βασκαίνουσι περιῆν ὑπόλοιπον, ὅτι
 τῷ δήμῳ προσνέμει μᾶλλον ἑαυτὸν ἢ τῇ βουλῇ, καὶ τὸ
 τῆς δημοκρατίας ἀξίωμα, Σύλλα καταβαλόντος, ἔγνωκεν
 ἀνιστάσθαι καὶ χαρίζεσθαι τοῖς πολλοῖς, ὅπερ ἦν ἀληθές.
 Οὐ γὰρ ἔστιν οὐτινος ἐμμανέστερον ὁ Ῥωμαίων ἠράσθη
 30 δῆμος καὶ μᾶλλον ἐπόθησεν ἢ τὴν ἀρχὴν αὐτίς ἐπιθεῖν
 ἐκείνην, ὥστε καὶ Πομπηῖον εὐτύχημα ποιεῖσθαι μέγα
 τὸν τοῦ πολιτεύματος καιρόν, ὡς οὐκ ἂν εὐρόντα χάριν

ἄλλην, ἣ τὴν εὐνοίαν ἀμείψεται τῶν πολιτῶν, εἰ ταύτην ἕτερος προσέλαβε.

XXII. Ψηφισθέντος οὖν αὐτῷ δευτέρου θριάμβου καὶ ὑπατείας οὗ διὰ ταῦτα θαυμαστὸς ἐδόκει καὶ μέγας, ἀλλ' ἐκεῖνο τεκμήριον ἐποιοῦντο τῆς λαμπρότητος, ὅτι Κράσσος, ἀνὴρ τῶν τότε πολιτευομένων πλουσιώτατος καὶ δεινότατος εἶπειν καὶ μέγιστος, αὐτόν τε Πομπήϊον ὑπερφρονῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, οὐκ ἐθάρρησεν ὑπατεῖαν μετιέναι πρότερον ἢ Πομπήϊου δεηθῆναι. Καὶ μέντοι Πομπήϊος ἠγάπησε, πάλαι δεόμενος χρείας τινὸς 10 ὑπάρξαι καὶ φιλανθρωπίας πρὸς αὐτόν· ὥστε καὶ δεξιούσθαι προθύμως καὶ παρακαλεῖν τὸν δῆμον, ἐπαγγελλόμενος χάριν ἔξειν οὐκ ἐλάττωνα τοῦ συνάρχοντος ἢ τῆς ἀρχῆς. Οὐ μὴν ἄλλ' ἀποδειχθέντες ὑπατοὶ διε-
630 φέροντο πάντα καὶ προσέκρουον ἀλλήλοις· καὶ ἐν μὲν 15 τῇ βουλῇ μᾶλλον ἴσχυεν ὁ Κράσσος, ἐν δὲ τῷ δήμῳ μέγα τὸ Πομπήϊου κράτος ἦν. Καὶ γὰρ ἀπέδωκε τὴν δημαρχίαν αὐτῷ καὶ τὰς δίκας περιεῖδεν αὐτίς εἰς τοὺς ἱππέας νόμῳ μεταφερομένης. Ἡδιστον δὲ θέαμα τῷ δήμῳ παρέσχεν αὐτὸς ἑαυτὸν τὴν στρατεῖαν παραιτού-
20 μενος. Ἔθος γάρ ἐστι Ῥωμαίων τοῖς ἱππεῦσιν, ὅτι στρατεύσονται τὸν νόμιμον χρόνον, ἄγειν εἰς ἀγορὰν τὸν ἵππον ἐπὶ τοὺς δύο ἄνδρας, οὓς τιμητὰς καλοῦσι, καὶ καταριθμησαμένους τῶν στρατηγῶν καὶ αὐτοκρα-
τόρων ἕκαστον, ὑφ' οἷς ἐστρατεύσαντο, καὶ δόντας εὐ-
25 θύνας τῆς στρατείας ἀφίεσθαι. Νέμεται δὲ καὶ τιμὴ καὶ ἀτιμία προσήκουσα τοῖς βλοῖς ἐκάστων. Τότε δὲ προσεκάθηντο μὲν οἱ τιμηταὶ Γέλλιος καὶ Λέντλος ἐν κόσμῳ, καὶ πάροδος ἦν τῶν ἱππέων ἐξεταζομένων, ὣφθη δὲ Πομπήϊος ἄνωθεν ἐπ' ἀγορὰν κατερχόμενος, τὰ μὲν 30 ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς ἔχων, αὐτὸς δὲ διὰ χειρὸς ἄγων τὸν ἵππον. Ὡς δ' ἐγγὺς ἦν καὶ καταφανῆς ἔγε

ρόνει, κελεύσας διασχεῖν τοὺς φαβδοφόρους τῷ βήματι προσήγαγε τὸν ἵππον. Ἦν δὲ τῷ δήμῳ θαῦμα καὶ σιωπὴ πᾶσα, τοὺς τε ἄρχοντας αἰδῶς ἅμα καὶ χαρὰ πρὸς τὴν ὄψιν ἔσχευ. Εἶτα ὁ μὲν πρεσβύτερος ἠρώ-
 5 τησε· „Πυνθάνομαι σου, ὦ Πομπήϊε Μάγνε, εἰ πάσας ἐστράτευσαι τὰς κατὰ νόμον στρατείας;“ Πομπήϊος δὲ μεγάλη φωνῆ· „Πάσας“ εἶπεν „ἐστράτευμαι, καὶ πά-
 σας ὑπ’ ἔμαντῷ αὐτοκράτορι.“ Τοῦτο ἀκούσας ὁ δῆ-
 μος ἐξέκραγε, καὶ κατασχεῖν οὐκέτι τὴν βοήν ὑπὸ χαρᾶς
 10 ἦν, ἀλλ’ ἀναστάντες οἱ τιμηταὶ προέπεμπον αὐτὸν οἰ-
 καδὲ, χαριζόμενοι τοῖς πολίταις ἐπομένοις καὶ κροτοῦσιν.

XXIII. Ἦδη δὲ τῆς ἀρχῆς περαιομένης τῷ Πομ-
 πητῷ, τῆς δὲ πρὸς Κράσσου ἀξιομένης διαφορᾶς, Γά-
 λῶς τις Αὐρήλιος, ἀξίωμα μὲν ἱππικὸν ἔχων, βίῳ δὲ
 15 ἀπράγμονι κεκρημένος, ἐκκλησίας οὐσης ἀναβὰς ἐπὶ τὸ
 βῆμα καὶ προσελθὼν ἔφη κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτῷ τὸν
 Δία φανῆναι κελεύοντα τοῖς ὑπάτοις φράσαι, μὴ πρό-
 τερον ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν ἢ φίλους ἀλλήλοις γενέ-
 σθαι. Ῥηθέντων δὲ τούτων ὁ μὲν Πομπήϊος ἡσυχίαν
 20 ἦγεν ἐστῶς, ὁ δὲ Κράσσος ἀρξάμενος δεξιοῦσθαι καὶ
 προσαγορεύειν αὐτόν· „Οὐδέν“ εἶπεν „οἶμαι ποιεῖν
 ἀγεννῆς οὐδὲ ταπεινόν, ὦ πολῖται, Πομπητῷ πρότερος
 ἐνδιδούς, ὃν ὑμεῖς μήπω μὲν γενειῶντα Μέγαν ἤξιώ-
 σατε καλεῖν, μήπω δὲ μετέχοντι βουλῆς ἐψηφίσασθε
 25 δύο θριάμβους.“ Ἐκ τούτου διαλλαγέντες ἀπέθεντο τὴν
 ἀρχὴν. Καὶ Κράσσος μὲν ὄνπερ ἐξ ἀρχῆς εἴλετο τρό-
 πον τοῦ βίου διεφύλαττε, Πομπήϊος δὲ τὰς τε πολλὰς
 ἀνεδύετο συνηγορίας καὶ τὴν ἀγορὰν κατὰ μικρὸν ἀπέ-
 λειπε καὶ προῆει σπανίως εἰς τὸ δημόσιον, ἀεὶ δὲ μετὰ
 30 πλήθους. Οὐ γὰρ ἦν ἐτι ῥάδιον ὄχλου χωρὶς ἐντυ-
 χεῖν οὐδ’ ἰδεῖν αὐτόν, ἀλλ’ ἠδιστος ὁμοῦ πολλοῖς καὶ
 ἀθρόοις ἐφκλίετο σεμνότητα περιβαλλόμενος ἐκ τούτου

τῆ ὄψει καὶ ὄγκον, ταῖς δὲ τῶν πολλῶν ἐντεύξεσι καὶ
 συνηθείαις ἄδικτον ολίμενος δεῖν τὸ ἀξίωμα διατηρεῖν.
 Ὁ γὰρ ἐν ἱματίῳ βίος ἐπισφαλῆς ἐστὶ πρὸς ἀδοξίαν τοῖς
 ἐκ τῶν ὄπλων μεγάλοις καὶ πρὸς ἰσότητα δημοτικὴν
 ἀσυμμέτροις· αὐτοὶ μὲν γὰρ καὶ ἐνταῦθα πρωτεύειν, 5
 ὡς ἐκεῖ, δικαιοῦσι, τοῖς δὲ ἐκεῖ φερομένοις ἔλαττον ἐν-
 ταῦθα γοῦν μὴ πλεον ἔχειν οὐκ ἀνεκτόν ἐστι. Διὸ τὸν
 ἐν στρατοπέδοις καὶ θριάμβοις λαμπρόν, ὅταν ἐν ἀγορᾷ
 λάβωσιν, ὑπὸ χεῖρα ποιοῦνται καὶ καταβάλλουσι, τῷ
 δὲ ἀπολεγομένῳ καὶ ὑποχωροῦντι τὴν ἐκεῖ τιμὴν καὶ 10
 δύναμιν ἀνεπίφθονον φυλάττουσιν. Ἐδήλωσε δὲ αὐτὰ
 τὰ πράγματα μετ' ὀλίγον χρόνον.

XXIV. Ἡ γὰρ πειρατικὴ δύναμις ὠρμήθη μὲν ἐκ
 Κιλικίας τὸ πρῶτον, ἀρχὴν παράβολον λαβοῦσα καὶ
 λαυθάνουσαν, φρόνημα δὲ καὶ τόλμαν ἔσχεν ἐν τῷ Μι- 15
 θριδατικῷ πολέμῳ, χρήσασα ταῖς βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις
 631 ἑαυτήν. Εἶτα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις περὶ
 θύρας τῆς Ῥώμης συμπεσόντων, ἔρημος οὔσα φρουρᾶς
 ἢ θάλασσα κατὰ μικρὸν αὐτοὺς ἐφείλκετο καὶ προῆγεν,
 οὐκέτι τοῖς πλεούσι μόνον ἐπιτιθεμένους, ἀλλὰ καὶ νῆ- 20
 σους καὶ πόλεις παραλίους ἐκκόπτοντας. Ἦδη δὲ καὶ
 χρήμασι δυνατοὶ καὶ γένεσι λαμπροὶ καὶ τὸ φρονεῖν
 ἀξιούμενοι διαφέρειν ἄνδρες ἐνέβαινον εἰς τὰ ληστρικὰ
 καὶ μετεῖχον, ὡς καὶ δόξαν τινὰ καὶ φιλοτιμίαν τοῦ
 ἔργου φέροντος. Ἦν δὲ καὶ ναύσταθμα πολλαχόθι πει- 25
 ρατικὰ καὶ φρυκτώρια τετειχισμένα, καὶ στόλοι προσέ-
 πιπτον οὐ πληρωμάτων μόνον εὐανδρῆαις οὐδὲ τέχναις
 κυβερνητῶν οὐδὲ τάχεσι νεῶν καὶ κουφότησιν ἐξησκη-
 μένοι πρὸς τὸ οἰκεῖον ἔργον, ἀλλὰ τοῦ φοβεροῦ μᾶλλον
 αὐτῶν τὸ ἐπίφθονον ἐλύπει καὶ ὑπερήφανον, στυλίσι 30
 χρυσαῖς καὶ παραπετάσμασιν ἀλουθγοῖς καὶ πλάταις
 ἐπαργύροις ὡσπερ ἐντροφῶντων τῷ κακουργεῖν καὶ

καλλωπιζομένων. Ἄυλοι δὲ καὶ ψαλμοὶ καὶ μέθαι παρα
 πᾶσαν ἀκτὴν καὶ σωμαίων ἡγεμονικῶν ἀρπαγαὶ καὶ
 πόλεων αἰχμαλώτων ἀπολυτρώσεις ὄνειδος ἦσαν τῆς
 Ῥωμαίων ἡγεμονίας. Ἐγένοντο δ' οὖν αἱ μὲν ληστρίδες
 5 νῆες ὑπὲρ χιλίας, αἱ δὲ ἀλοῦσαι πόλεις ὑπ' αὐτῶν τε-
 τρακόσiai. Τῶν δὲ ἀσύλων καὶ ἀβάτων πρότερον ἱερῶν
 ἐξέκοψαν ἐπιόντες τὸ Κλάριον, τὸ Λιδυμαῖον, τὸ Σα-
 μοθράκιον, τὸν ἐν Ἐρμιόνη τῆς Χθονίας νεῶν καὶ τὸν
 ἐν Ἐπιδαύρῳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸν Ἴσθμοῖ καὶ Ται-
 10 νάρῳ καὶ Καλαυρία τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ δὲ Ἀπόλλω-
 νος τὸν ἐν Ἀκτίῳ καὶ Λευκάδι, τῆς δὲ Ἥρας τὸν ἐν
 Σάμῳ, τὸν ἐν Ἀργεῖ, τὸν ἐπὶ Λακινίῳ. Ξένας δὲ θυ-
 σίας ἔθνον αὐτοὶ τὰς ἐν Ὀλύμπῳ, καὶ τελετάς τινὰς
 ἀπορρήτους ἐτέλουν, ὧν ἡ τοῦ Μίδρον καὶ μέχρι δεῦρο
 15 διασώζεται καταδειχθεῖσα πρῶτον ὑπ' ἐκείνων. Πλεῖ-
 στα δὲ Ῥωμαίοις ἐνυβρίσαντες ἐπι καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτῶν
 ἀναβαίνοντες ἀπὸ θαλάσσης ἐληίζοντο καὶ τὰς ἐγγύς
 ἐπαύλεις ἐξέκοπτον. Ἦρπασαν δὲ ποτε καὶ στρατηγούς
 δύο Σεξιτίλιον καὶ Βελλίνον ἐν ταῖς περιπορφύροις, καὶ
 20 τοὺς ὑπηρέτας ἅμα καὶ φαβοφόρους ᾤχοντο σὺν αὐτοῖς
 ἐκείνοις ἔχοντες. Ἦλθε δὲ καὶ θυγάτηρ Ἀντωνίου, θρι-
 αμβικοῦ ἀνδρός, εἰς ἀγρὸν βαδίξουσα, καὶ πολλῶν χρη-
 μάτων ἀπελυτρώθη. Ἐκεῖνο δὲ ἦν ὑβριστικώτατον.
 Ὅποτε γάρ τις ἐαλωκῶς ἀναβοήσειε Ῥωμαῖος εἶναι καὶ
 25 τοῦνομα φράσειεν, ἐκπεπλήχθαι προσποιούμενοι καὶ
 δεδιέναι τοὺς τε μηρούς ἐπαίοντο καὶ προσέπιπτον αὐτῷ
 συγγνώμην ἔχειν ἀντιβολοῦντες· ὁ δὲ ἐπέιθετο ταπει-
 νοὺς ὄρων καὶ δεομένους. Ἐκ τούτου δὲ οἱ μὲν ὑπέ-
 δουν τοῖς καλκίοις αὐτὸν, οἱ δὲ τήβεννον περιέβαλλον,
 30 ὡς δὴ μὴ πάλιν ἀγνοηθεῖη. Πολὺν δὲ χρόνον οὕτω
 κατειρωνευσάμενοι καὶ ἀπολαύσαντες τοῦ ἀνθρώπου
 τέλος ἐν μέσῳ πελάγει κλίμακα προσβαλόντες ἐκέλευον

ἐκβαλνεν καὶ ἀπιέναι χαίροντα, τὸν δὲ μὴ βουλόμενον ὠθοῦντας αὐτοὶ κατέδνον.

XXV. Ἐπεινείματο δὲ ἡ δύναμις αὕτη πᾶσαν ὁμοῦ
 τι τὴν καθ' ἡμᾶς θάλασσαν, ὥστε ἄπλουν καὶ ἄβατον
 ἐμπορία πάση γενέσθαι. Τοῦτο δὲ μάλιστα Ῥωμαίους 5
 ἐπέστρεψε, θλιβομένους τῇ ἀγορᾷ καὶ σπάνιν μεγάλην
 προσδοκῶντας, ἐκπέμψαι Πομπηίου ἀφαιρησόμενον τῶν
 πειρατῶν τὴν θάλασσαν. Ἐγραψε δὲ Γαβίνιος, εἰς τῶν
 Πομπηίου συνήθων, νόμον οὐ ναυαρχίαν, ἀντικρυς δὲ
 μοναρχίαν αὐτῷ δίδόντα καὶ δύναμιν ἐπὶ πάντας ἀν- 10
 θρώπους ἀνυπεύθυνον. Ἐδίδου γὰρ ἄρχειν ὁ νόμος
 αὐτῷ τῆς ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν θαλάσσης, ἡπείρου
 δὲ πάσης ἐπὶ σταδίους τετρακοσίους ἀπὸ θαλάσσης.
 Τοῦτο δὲ οὐ πάνυ πολλὰ χωρία τῆς ὑπὸ Ῥωμαίων οί-
 κουμένης τὸ μέτρον ἐξέφυγεν, ἀλλὰ τὰ μέγιστα τῶν 15
 ἐθνῶν καὶ τῶν βασιλέων οἱ δυνατώτατοι περιλαμβά-
 632 νοντο. Πρὸς δὲ τούτοις ἐλέσθαι πεντεκαίδεκα πρε-
 σβευτὰς αὐτὸν ἐκ βουλῆς ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος ἡγεμονίας,
 χρήματα δὲ λαμβάνειν ἐκ τῶν ταμικίων καὶ παρὰ τῶν
 τελωνῶν ὅσα βούλοιο καὶ ναῦς διακοσίας, κύριον ὄντα 20
 πλήθους καὶ καταλόγου στρατιᾶς καὶ πληρωμάτων ἐφε-
 τικῶν. Ἀναγνωσθέντων δὲ τούτων ὁ μὲν δῆμος ὑπερ-
 φυχῶς ἐδέξατο, τῆς δὲ συγκλήτου τοῖς μεγίστοις καὶ δυ-
 νατωτάτοις ἔδοξε μείζον μὲν φόβου, φόβου δὲ ἄξιον
 εἶναι τὸ τῆς ἐξουσίας ἀπερίληπτον καὶ ἀόριστον. Ὄθεν 25
 ἐνίσταντο τῷ νόμῳ πλὴν Καίσαρος· οὗτος δὲ συνηγόρει
 τῷ νόμῳ, Πομπηίου μὲν ἐλάχιστα φροντίζων, ὑποδύ-
 μενος δὲ τὸν δῆμον ἐξ ἀρχῆς ἑαυτῷ καὶ κτώμενος. Οἱ
 δὲ ἄλλοι τοῦ Πομπηίου σφοδρῶς καθήπτοντο. Καὶ τῶν
 μὲν ὑπάτων ἄτερος εἰπὼν πρὸς αὐτόν, ὅτι Ῥωμύλον 30
 ζηλῶν οὐ φεύξεται ταῦτόν ἐκείνῳ τέλος, ἐκινδύνευσει
 ὑπὸ τοῦ πλήθους διαφθαρεῖναι· Κάτλου δὲ κατὰ τοῦ

νόμου προσελθόντος πολλήν μὲν αἰδούμενος ὁ δῆμος ἤσυχίαν παρεῖχεν, ἐπεὶ δὲ πολλὰ μετὰ τιμῆς ἀνεπιφθό-
 νως ὑπὲρ τοῦ Πομπηίου διελθὼν συνεβούλευε φείδε-
 σθαι καὶ μὴ προβάλλειν τοιοῦτον ἄνδρα κινδύνοις
 5 ἐπαλλήλοις καὶ πολέμοις, „Ἡ τίνα“ εἶπεν „ἔξετε ἄλλον,
 ἂν ἀπολέσητε τοῦτον;“ ἐκ μιᾶς γνώμης ὑπεφώνησαν
 ἅπαντες „Σὲ αὐτόν.“ Ὁ μὲν οὖν Κάτλος, ὡς οὐκ ἔπει-
 θεν, ἀπέστη· Ῥωσίου δὲ προσελθόντος οὐδεὶς ἤκου-
 σεν· ὁ δὲ τοῖς δακτύλοις διεσήμαινε μὴ μόνον, ἀλλὰ
 10 δευτέρον αἰρεῖσθαι Πομπήιον. Ἐπὶ τούτῳ λέγεται δυσ-
 χεράναντα τὸν δῆμον τηλικούτου ἀνακραγεῖν, ὥστε
 ὑπερπετόμενον κόρακα τῆς ἀγορᾶς τυφωθῆναι καὶ κα-
 ταπεσεῖν εἰς τὸν ὄχλον. Ὅθεν οὐ δοκεῖ φῆξει τοῦ ἀέρος
 καὶ διασπασμῷ κενὸν πολὺ λαμβάνοντος ἐνολισθαίνειν
 15 τὰ πίπτουτα τῶν ὀρνέων, ἀλλὰ τυπτόμενα τῇ πληγῇ
 τῆς φωνῆς, ὅταν ἐν τῷ ἀέρι σάλον καὶ κῦμα ποιήσῃ
 πολλήν καὶ ἰσχυρὰ φερομένην.

XXVI. Τότε μὲν οὖν διελύθησαν· ἡ δὲ ἡμέρα
 τὴν ψῆφον ἐποίησεν ἔμελλον ὑπεξῆλθεν ὁ Πομπήιος εἰς
 20 ἀγρόν. Ἀκούσας δὲ κεκυρῶσθαι τὸν νόμον εἰσῆλθε νύ-
 κτωρ εἰς τὴν πόλιν, ὡς ἐπιφθόνου τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπαν-
 τήσεως καὶ συνδρομῆς ἐσομένης. Ἀμα δὲ ἡμέρα προελ-
 θὼν ἔθυσε· καὶ γενομένης ἐκκλησίας αὐτῷ διεπράξατο
 προσλαβεῖν ἕτερα πολλὰ τοῖς ἐψηφισμένοις ἤδη, μικροῦ
 25 διπλασιάσας τὴν παρασκευήν. Πεντακόσiai μὲν γὰρ
 αὐτῷ νῆες ἐπληρώθησαν, ὀπλιτῶν δὲ μυριάδες δώδεκα
 καὶ πεντακισχίλιοι ἰππεῖς ἠθροίσθησαν. Ἡγεμονικοὶ δὲ
 καὶ στρατηγικοὶ κατελέγησαν ἀπὸ βουλῆς ἄνδρες εἰκο-
 σιτέσσαρες ὑπ’ αὐτοῦ, δύο δὲ ταμίαι παρήσαν. Αἱ δὲ
 30 τιμαὶ τῶν ὠνίων εὐθύς πεσοῦσαι λόγον ἠδομένῳ τῷ
 δῆμῳ παρεῖχον, ὡς αὐτὸ τοῦνομα τοῦ Πομπηίου λέλυκε
 τὸν πόλεμον. Οὐ μὴν ἀλλὰ διελὼν τὰ πελάγη καὶ τὸ

διάστημα τῆς ἐντὸς θαλάσσης εἰς μέρη τρισκαίδεκα, καὶ νεῶν ἀριθμὸν ἐφ' ἐκάστῳ καὶ ἄρχοντα τάξας, ἅμα πανταχοῦ τῇ δυνάμει σκεδασθείσῃ τὰ μὲν ἐμπλῖτοντα τῶν πειρατικῶν ἀνδρῶα περιλαμβάνων εὐθύς ἐξεθηρᾶτο καὶ κατήγευ· οἱ δὲ φθάσαντες διαλυθῆναι καὶ διεκπεσόντες ὥσπερ εἰς σμήνος ἐδύοντο πανταχόθεν καταφερόμενοι τὴν Κιλικίαν, ἐφ' οὓς αὐτὸς ἐστέλλετο ναῦς ἔχων ἐξήκοντα τὰς ἀρίστας. Οὐ μὴν πρότερον ἐπ' ἐκείνους ἐξέπλευσεν ἢ παντάπασι καθῆραι τῶν αὐτόδι ληστηριῶν τὸ Τυρρηρικὸν πέλαγος, τὸ Λιβυκὸν, τὸ περὶ Σαρδόνα καὶ Κύρνον καὶ Σικελίαν ἡμέραις τεσσαράκοντα τὰς πάσαις, αὐτῷ τε χρώμενος ἀτρυτῶ καὶ τοῖς στρατηγοῖς προδύμοις.

XXVII. Ἐν δὲ Ῥώμῃ τοῦ ὑπάτου Πείσωνος ὄργῃ καὶ φθόνῳ λυμαιομένου τὴν παρασκευὴν καὶ διαλύον-
 633 15 τος τὰ πληρώματα, τὸ μὲν ναυτικὸν εἰς Βρεντέσιον πε-
 ριέπεμψεν, αὐτὸς δὲ διὰ Τυρρητίας εἰς Ῥώμην ἀνέβαι-
 νεν. Αἰσθόμενοι δὲ πάντες ἐξεχύθησαν εἰς τὴν ὁδόν, ὥσπερ οὐ πρὸ ἡμερῶν ὀλίγων ἐκπέμψαντες αὐτόν. Ἐποίει δὲ τὴν χαρὰν τὸ παρ' ἐλπίδα τῆς μεταβολῆς 20 τάχος, ὑπερβάλλουσαν ἀφθουίαν τῆς ἀγορᾶς ἐχούσης. Ὅθεν ὁ Πείσων ἐκινδύνευσε τὴν ὑπατείαν ἀφαιρεθῆ-
 ναι, Γαβινίου νόμον ἔχοντος ἤδη συγγεγραμμένον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο διεκώλυσε ὁ Πομπήιος καὶ τὰλλα χρη-
 ματίσας ἐπιεικῶς καὶ διαπραξάμενος ὧν ἐδεῖτο καταβὰς 25 εἰς Βρεντέσιον ἐξέπλευσεν. Ἐπειγόμενος δὲ τῷ καιρῷ καὶ παραπλέων τὰς πόλεις ὑπὸ σπουδῆς ὅμως οὐ παρ-
 ῆλθε τὰς Ἀθήνας, ἀναβὰς δὲ καὶ θύσας τοῖς θεοῖς καὶ προσαγορεύσας τὸν δῆμον εὐθύς ἀπιὼν ἀνεγίνωσκεν εἰς αὐτὸν ἐπιγεγραμμένα μονόστιχα, τὸ μὲν ἐντὸς τῆς 30 πύλης·

Ἐφ' ὅσον ἂν ἄνθρωπος οἶδας, ἐπὶ τοσοῦτον εἰ θεός·
τὸ δ' ἐκτός·

Προσεδουκῶμεν, προσεκυννοῦμεν, εἰδομεν, προπέμ-
πομεν.

- 5 Ἐπεὶ δὲ τῶν συνεσταύτων ἔτι καὶ πλανωμένων ἕξω πει-
ρατηρίων ἐνίοις δεηθεῖσιν ἐπιεικῶς ἐχρήσατο καὶ παρα-
λαβὼν τὰ πλοῖα καὶ τὰ σώματα κακὸν οὐδὲν ἐποίησεν,
ἐπ' ἐλπίδος χρηστῆς οἱ λοιποὶ γενόμενοι τοὺς μὲν ἄλλους
διέφευγον ἡγεμόνας, Πομπήτω δὲ φέροντες ἑαυτοὺς
10 μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν ἐνεχείριζον. Ὁ δὲ πάντων
ἐφείδετο, καὶ μάλιστα διὰ τούτων τοὺς ἔτι λανθάνοντας
ἐξιχνεύων καὶ λαμβάνων ἐκόλαξεν, ὡς αὐτοὺς ἑαυτοῖς
ἀνήκεστα συνειδότας.

- XXVIII. Οἱ δὲ πλείστοι καὶ δυνατώτατοι γενεᾶς μὲν
15 αὐτῶν καὶ χρήματα καὶ τὸν ἄχρηστον ὄχλον ἐν φρου-
ρίοις καὶ πολισίμασι καρτεροῖς περὶ τοῦ Ταῦρον εἶχον
ἀποκεῖμενα, τὰς δὲ ναῦς πληρώσαντες αὐτοὶ περὶ τὸ
Κορακήσιον τῆς Κιλικίας ἐπιπλέοντα τὸν Πομπήτην ἐδέ-
ξαντο· καὶ μάχης γενομένης νικηθεῖντες ἐπολιορκεῖντο.
20 Τέλος δὲ πέμψαντες ἰασηρίας παρέδωκαν ἑαυτοὺς καὶ
πόλεις καὶ νήσους ἂν ἐπεκράτου ἐντειχισάμενοι, χα-
λεπὰς βιασθῆναι καὶ δυσπροσπελάστους. Κατελύθη μὲν
οὖν ὁ πόλεμος καὶ τὰ πανταχοῦ ληστήρια τῆς θαλάσσης
ἐξέπεσεν οὐκ ἐν πλείονι χρόνῳ τριῶν μηνῶν, ναῦς δὲ
25 πολλὰς μὲν ἄλλας, ἐνενήθηοντα δὲ χαλκισμβόλους παρέ-
λαβεν. Αὐτοὺς δὲ δισχυρίων πλείονας γενομένους ἀνε-
λεῖν μὲν οὐδὲ ἐβουλεύσατο, μεθεῖναι δὲ καὶ περιιδεῖν
σκεδασθέντας ἢ συστάντας αὐθις ἀπόρους καὶ πολεμι-
κοὺς τοὺς πολλοὺς ὄντας οὐκ ᾤετο καλῶς ἔχειν. Ἐννοή-
30 σας οὖν, ὅτι φύσει μὲν ἄνθρωπος οὔτε γέγονεν οὔτ'
ἔστιν ἀνήμερον ζῶον οὐδ' ἄμικτον, ἀλλ' ἐξίσταται τῇ
κακίᾳ παρὰ φύσιν χρώμενος, ἔθεσι δὲ καὶ τόπων καὶ

βίων μεταβολαῖς ἐξεμεροῦνται, καὶ θηρία [δὲ*] διαίτης κοινωνοῦντα πραοτέρας ἐκδύεται τὸ ἄγριον καὶ χαλεπὸν, ἔγνω τοὺς ἄνδρας εἰς γῆν μεταφέρειν ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ βίου γεύειν ἐπιβικοῦς, συνεθισθέντας ἐν πόλεσιν οἰκεῖν καὶ γεωργεῖν. Ἐνίοις μὲν οὖν αἱ μικραὶ 5 καὶ ὑπέρημοι τῶν Κιλικίων πόλεις ἐδέξαντο καὶ κατέμειξαν ἑαυταῖς χάραν προσλαβοῦσαι, τὴν δὲ Σολίων ἡρημωμένην ἔναγχος ὑπὸ Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίων βασιλέως ἀναλαβῶν ἴδρυσε πολλοὺς ἐν αὐτῇ. Τοῖς δὲ πολλοῖς οἰκητήριον ἔδωκε Δύμην τὴν Ἀχαΐδα, χηρεύουσαν 10 ἀνδρῶν τότε, γῆν δὲ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἔχουσαν.

XXIX. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ βασκαίνοντες ἔψεγον· τοῖς δὲ περὶ Κρήτην πραχθεῖσι πρὸς Μέτελλον οὐδ' οἱ πάνν φιλοῦντες αὐτὸν ἔχαιρον. Ὁ γὰρ Μέτελλος οἰκίος ὦν ἐκείνου τοῦ συνάρξαντος ἐν Ἰβηρίᾳ τῷ Πομπητῷ στρα- 15 τηγὸς εἰς Κρήτην ἐπέμφθη πρότερον ἢ τὸν Πομπήτιον αἰρεθῆναι· δευτέρα γὰρ τις ἦν αὐτῆ τῶν πειρατηρίων πηγὴ μετὰ τὴν ἐν Κιλικίᾳ· καὶ πολλοὺς ἐγκαταλαβῶν ὁ 634 Μέτελλος ἐξήρει καὶ διεφθειρεν. Οἱ δὲ περιόντες ἔτι καὶ πολιορκούμενοι πέμψαντες ἐκστηρίαν ἐπισκαλοῦντο 20 τὸν Πομπήτιον εἰς τὴν νῆσον, ὡς τῆς ἐκείνου μέρος οὐσαν ἀρχῆς καὶ πανταχόθεν ἐμπίπτουσαν εἰς τὸ μέτρον τὸ ἀπὸ θαλάσσης. Ὁ δὲ δεξιόμενος ἔγραψε τῷ Μετέλλῳ κωλύων τὸν πόλεμον. Ἐγραψε δὲ καὶ ταῖς πόλεσι, μὴ προσέχειν Μετέλλῳ, καὶ στρατηγὸν ἐπέμψε τῶν ὑφ' 25 ἑαυτὸν ἀρχόντων ἕνα Δεύκιον Ὀκταούτιον, ὃς συνεισελθὼν εἰς τὰ τεῖχη τοῖς πολιορκουμένοις καὶ μαχόμενος μετ' αὐτῶν οὐ μόνον ἐπαχθῆ καὶ βαρύν, ἀλλὰ καὶ καταγέλαστον ἐποίησε τὸν Πομπήτιον, ἀνθρώποις ἀνοσίοις καὶ ἀθέοις τοῦνομα κιχράντα καὶ περιάπτοντα τὴν ἀν- 30 τοῦ δόξαν ὡσπερ ἀλεξιφάρμακον ὑπὸ φθόνου καὶ φιλοτιμίας τῆς πρὸς τὸν Μέτελλον. Οὐδὲ γὰρ τὸν Ἀχιλλεῖα

ποιεῖν ἀνδρὸς ἔργον, ἀλλὰ μειρακίου παντάπασιν ἐμπλήκτου καὶ σεσοβημένου πρὸς δόξαν, ἀνανεύοντα τοῖς ἄλλοις καὶ διακωλύοντα βάλλειν Ἐκτορα,

Μή τις κῦδος ἄροιτο βαλῶν, ὁ δὲ δεύτερος ἔλθοι·

5 Πομπήϊου δὲ καὶ σώξειν ὑπερμαχοῦντα τῶν κοινῶν πολεμίων ἐπὶ τῷ τὸν θριάμβον ἀφελῆσθαι στρατηγοῦ πολλὰ πεπονηκότος. Οὐ μὴν ἐνέδωκεν ὁ Μέτελλος, ἀλλὰ τοὺς τε πειρατὰς ἐξελὼν ἐτιμωρήσατο καὶ τὸν Ὀκταούτου ἐν τῷ στρατοπέδῳ καθυβρίσας καὶ λοιδορήσας
10 ἀφῆκεν.

XXX. Ἀπαγγελθέντος δὲ εἰς Ῥώμην πέρασ ἔχειν τὸν πειρατικὸν πόλεμον καὶ σχολὴν ἄγοντα τὸν Πομπήϊου ἐπέρχεσθαι τὰς πόλεις, γράφει νόμον εἰς τῶν δημάρχων Μάλλιος, ὄσης Δεύκολλος ἄρχει χώρας καὶ δυνάμεως Πομπήϊου παραλαβόντα πᾶσαν, προσλαβόντα
15 δὲ καὶ Βιθυνίαν, ἣν ἔχει Γλαβρίων, πολεμεῖν Μιθριδάτῃ καὶ Τιγρᾶνῃ τοῖς βασιλεῦσιν, ἔχοντα καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῆς θαλάσσης ἐφ' οἷς ἔλαβεν ἐξ ἀρχῆς. Τοῦτο δ' ἦν ἐφ' ἐνὶ συλλήβδην γενέσθαι
20 τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν· ὧν γὰρ ἐδόκει μόνων ἑπαρχιῶν μὴ ἐφικνεῖσθαι τῷ προτέρῳ νόμῳ, Φρυγίας, Λυκαονίας, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Κιλικίας, τῆς ἄνω Κολχίδος, Ἀρμενίας, αὗται προσετίθεντο μετὰ στρατοπέδων καὶ δυνάμεων, αἷς Δεύκολλος κατεπολέμησε Μιθριδάτην καὶ Τιγρᾶνην.
25 Ἀλλὰ Δευκόλλου μὲν ἀποστερουμένου τὴν δόξαν ὧν κατειργάσατο καὶ θριάμβου μᾶλλον ἢ πολέμου διαδοχὴν λαμβάνοντος ἥττων λόγος ἦν τοῖς ἀριστοκρατικοῖς, καίπερ οἰομένοις ἄδικα καὶ ἀχάριστα πάσχειν τὸν ἄνδρα, τὴν δὲ δύναμιν τοῦ Πομπήϊου βαρέως φέροντες ὡς τυραννίδα καθισταμένην,
30 ἰδίᾳ παρεκάλουν καὶ παρεθάρρυνον αὐτοὺς ἐπιλαβῆσθαι τοῦ νόμου καὶ μὴ προσέσθαι τὴν ἐλευθερίαν. Ἐν-

στάντος δὲ τοῦ καιροῦ τὸν δῆμον φοβηθέντες ἐξέλιποι καὶ κατεσιώπησαν οἱ λοιποί, Κάτλος δὲ τοῦ νόμου πολλὰ κατηγορήσας καὶ τοῦ δημάρχου, μηδένα δὲ πελθῶν, ἐκέλευε τὴν βουλὴν ἀπὸ τοῦ βήματος κεκραγῶς πολλάκις ὄρος ζητεῖν, ὥσπερ οἱ πρόγονοι, καὶ κρημνόν, ὅπου καταφυγοῦσα διασώσει τὴν ἐλευθερίαν. Ἐκρωσθή δ' οὖν ὁ νόμος, ὡς λέγουσι, πάσαις ταῖς φυλαῖς, καὶ κύριος ἀποδέδεικτο μὴ παρῶν ὁ Πομπήιος ἀπάντων σχεδὸν ἂν ὁ Σύλλας ὅπλοις καὶ πολέμῳ τῆς πόλεως κρατήσας. Αὐτὸς δὲ δεξάμενος τὰ γράμματα καὶ πυθόμενος τὰ δεδογμένα, τῶν φίλων παρόντων καὶ συνηδομένων, τὰς ὀφρῦς λέγεται συναγαγεῖν καὶ τὸν μηρὸν πατάξαι καὶ εἰπεῖν ὡς ἂν βαρυνόμενος ἤδη καὶ δυσχεραίνων τὸ ἄρχειν· „Φεῦ τῶν ἀνηνύτων ἄθλων, ὡς ἄρα κρεῖττον ἦν ἓνα τῶν ἀδόξων γενέσθαι, εἰ μηδέποτε παύσομαι στρατευόμενος μηδὲ τὸν φθόνον τοῦτον ἐκδύς ἐν ἀργῷ διαιτήσομαι μετὰ τῆς γυναικός.“ Ἐφ' οἷς λεγομένοις οὐδ' οἱ πάνυ συνήθεις ἔφερον αὐτοῦ τὴν εἰρωνείαν, γινώσκοντες ὅτι τῆς ἐμφύτου φιλοτιμίας καὶ φιλαρχίας ὑπέκκαυμα τὴν πρὸς Λεύκολλον ἔχων διαφορὰν μειζόνως ἔχαιρεν.

XXXI. Ἀμέλει δὲ καὶ τὰ ἔργα ταχέως αὐτὸν ἀπεκάλυπτε. Πανταχοῦ γὰρ ἐκτιθεῖς διαγράμματα τοὺς στρατιώτας ἀνεκαλεῖτο καὶ μετεπέμπετο τοὺς ὑπηκόους δυνάστας καὶ βασιλεῖς ὡς ἑαυτόν. Ἐπιῶν τε τὴν χώραν οὐδὲν ἀκίνητον εἶα τῶν ὑπὸ τοῦ Λευκόλλου γεγούστων, ἀλλὰ καὶ κολάσεις ἀνῆκε πολλοῖς καὶ θωραῖς ἀφείλετο καὶ πάντα ὅλως ἔπραττεν ἐπιδεῖξαι τὸν ἄνδρα φιλονεικῶν τοῖς θανμάξουσιν οὐδενὸς ὄντα κύριον. Ἐγκαλοῦντος δ' ἐκείνου διὰ τῶν φίλων ἔδοξε συνελθεῖν εἰς ταῦτό· καὶ συνῆλθον περὶ τὴν Γαλατίαν. Οἷα δὲ μεγίστων στρατηγῶν καὶ μέγιστα κατορθωκῶτων δάφναις

ἀνεστεμμένας ἔχοντες ὁμοῦ καὶ τὰς φάρδους οἱ ὑπηρε-
 ται ἀπήντων· ἀλλὰ Λεύκολλος μὲν ἐκ τόπων χλοερῶν
 καὶ κατασκίων προσήει, Πομπήτος δὲ πολλὴν ἄδενδρον
 καὶ κατεφυγμένην ἔτυχε διεληλυθώς. Ἴδόντες οὖν οἱ
 5 τοῦ Λευκόλλου φαρδοφόροι τοῦ Πομπήτου τὰς δάφνας
 ἀθαλλεῖς καὶ μεμαραμμένας παντάπασιν, ἐκ τῶν ἰδίων
 προσφάτων οὐσῶν μεταδιδόντες ἐπεκόσμησαν καὶ κατέ-
 στεψαν τὰς ἐκείνου φάρδους. Ὁ σημεῖον ἰδοῦξεν εἶναι
 τοῦ τὰ Λευκόλλου νικητήρια καὶ τὴν δόξαν οἰσόμενον
 10 ἔρχεσθαι Πομπήτον. Ἦν δὲ Λεύκολλος μὲν ἐν ὑπατείαις
 τε τάξει καὶ καθ' ἡλικίαν πρεσβύτερος, τὸ δὲ τοῦ Πομ-
 πήτου μείζον ἀξίωμα τοῖς δυσὶ θριάμβοις. Οὐ μὴν ἀλλὰ
 τὴν πρώτην ἔντευξιν ὡς ἐνῆν μάλιστα πολιτικῶς καὶ
 φιλοφρόνως ἐποιήσαντο, μεγαλύνοντες ἀλλήλων τὰ ἔργα
 15 καὶ συνηδόμενοι τοῖς κατορθώμασιν· ἐν δὲ τοῖς λόγοις
 πρὸς οὐδὲν ἐπιεικὲς οὐδὲ μέτριον συμβάντες, ἀλλὰ καὶ
 λαιδορῆσαντες, ὁ μὲν εἰς φιλαργυρίαν τὸν Λεύκολλον,
 ὁ δὲ εἰς φιλαρχίαν ἐκείνου, ὑπὸ τῶν φίλων μόλις δι-
 λύθησαν. Καὶ Λεύκολλος μὲν ἐν Γαλατία διέγραψε
 20 χάρας τῆς αἰχμαλώτου καὶ δωρεᾶς ἄλλας οἷς ἐβούλετο,
 Πομπήτος δὲ μικρὸν ἀπωτέρω στρατοπεδεύσας ἐκώλυε
 προσέχειν αὐτῷ, καὶ τοὺς στρατιώτας ἅπαντας ἀφείλετο
 πλὴν χιλίων ἑξακοσίων, οὓς ἐνόμιζεν ὑπ' αὐθαδεΐας
 ἀχρήστους μὲν ἑαυτῷ, τῷ Λευκόλλῳ δὲ δυσμενεῖς εἶναι.
 25 Πρὸς δὲ τούτοις διασύρων τὰ ἔργα ἐμφανῶς ἔλεγε τρα-
 γωδίαις καὶ σκιαγραφίαις πεποληρημένοι βασιλικαῖς
 τὸν Λεύκολλον, αὐτῷ δὲ πρὸς ἀληθινὴν καὶ σεσωφρο-
 νισμένην τὸν ἀγῶνα λείπεσθαι δύναμιν, εἰς θυρεοὺς καὶ
 ξίφη καὶ ἵππους Μεδριδάτου καταφεύγοντος. Ἀμνυό-
 30 μενος δὲ ὁ Λεύκολλος εἰδὼς καὶ σκιά πολέμου τὸν
 Πομπήτον ἔφη μαχόμενον βαδίζειν, εἰδισμένον ἄλλο-
 τρῶις νεκροῖς, ὥσπερ ὄρνιν ἀφρόν, ἐπικαταίρειν καὶ

λείψανα πολέμων σπαράσσειν. Οὕτω γὰρ αὐτὸν ἐπιγράψαι Σερτωρίω, Λεπίδω, τοῖς Σπαρτακείοις, τὰ μὲν Κράσσου, τὰ δὲ Μετέλλου, τὰ δὲ Κάτλου κατωρθωκότος. Ὅθεν οὐ θαυμάζειν, εἰ τῶν Ἀρμενιакῶν καὶ Ποντικῶν πολέμων ὑποβάλλεται τὴν δόξαν ἄνθρωπος ἑαυτὸν εἰς 5 δραπρατικὸν θρίαμβον ἀμῶς γέ πως ἐμβαλεῖν μηχανησάμενος.

XXXII. Ἐκ τούτου Αὐκόλλος μὲν ἀπῆρε, Πομπήιος δὲ τῷ στόλῳ παντὶ τὴν μεταξὺ Φοινίκης καὶ Βοσπόρου θάλασσαν ἐπὶ φρουρᾷ διαλαβὼν αὐτὸς ἐβάδιζεν 10 ἐπὶ Μιθριδάτην, ἔχοντα τρισμυρίους πεζοὺς ἐν φάλαγγι καὶ δισχιλίους ἵππους, μάχεσθαι δὲ μὴ θαρροῦντα. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτοῦ καρτερόν ὄρος καὶ δύσμαχον, ἐν ᾧ στρατοπεδεύων ἔτυχεν, ὡς ἄνυδρον ἐκλιπόντος, αὐτὸ τοῦτο κατασχὼν ὁ Πομπήιος, καὶ τῇ φύσει τῶν βλαστα- 15 νόντων καὶ ταῖς συγκλιναῖς τῶν τόπων τεκμαιρόμενος ἔχειν πηγὰς τὸ χωρίον, ἐκέλευσεν ἐκβαλεῖν πανταχοῦ φρέατα. Καὶ μεστὸν ἦν εὐθύς ὕδατος ἀφθόνου τὸ στρατόπεδον, ὥστε θαυμάζειν, εἰ τῷ παντὶ χρόνῳ τοῦτο 636 Μιθριδάτης ἠγγνόσεν. Ἐπειτα περὶ στρατοπεδεύσας πε- 20 ριετείχετο αὐτόν. Ὁ δὲ πέντε καὶ τετταράκοντα πολιορκηθεὶς ἡμέρας ἔλαθεν ἀποδρᾶς μετὰ τῆς ἐρωμενεστάτης δυνάμεως, κτείνας τοὺς ἀχρήστους καὶ νοσοῦντας. Ἔπειτα μέντοι περὶ τὸν Εὐφράτην καταλαβὼν αὐτόν ὁ Πομπήιος παρεστρατοπέδευσε· καὶ δεδιὼς μὴ φθάσῃ 25 περάσας τὸν Εὐφράτην, ἐκ μέσων νυκτῶν ἐπῆγεν ὀπλισμένην τὴν στρατιάν· καθ' ὃν χρόνον λέγεται τὸν Μιθριδάτην ὄψιν ἐν ὕπνοις ἰδεῖν τὰ μέλλοντα προδηλοῦσαν. Ἐδόκει γὰρ οὐρίῳ πνεύματι πλέων τὸ Ποντικὸν πέλαγος ἤδη Βόσπορον καθορᾶν καὶ φιλοφρονεῖσθαι 30 τοὺς συμπλέοντας, ὡς ἂν τις ἐπὶ σωτηρίᾳ σαφεῖ καὶ βεβαίῳ χαίρων· ἄφνω δὲ ἀναφανῆναι πάντων ἐρημος ἐπὶ

λεπτοῦ ναυαγίου διαφερόμενος. Ἐν τοιούτοις δὲ αὐτὸν
 ὄντα πάθεισι καὶ φάσμασιν ἐπιστάντες ἀνέστησαν οἱ φί-
 λοι, φράζοντες ἐπιέναι Πομπήϊον. Ἦν οὖν ἐξ ἀνάγκης
 μαχητέον ὑπὲρ τοῦ χάρακος, καὶ προαγαγόντες οἱ στρα-
 5 τηγοὶ τὴν δύναμιν ἔταξαν. Αἰσθόμενος δὲ τὴν παρα-
 σκευὴν αὐτῶν ὁ Πομπήϊος ὤκνει κατὰ σκότος εἰς κίν-
 δυνον ἐλθεῖν, καὶ κύκλω μόνον ᾤετο δεῖν περιελάνειν,
 ὅπως μὴ φεύγοιεν, ἡμέρας δὲ κρείττους ὄντας ἐπιχει-
 ρεῖν. Οἱ δὲ πρεσβύτατοι τῶν ταξιαρχῶν δεόμενοι καὶ
 10 παρακαλοῦντες ἐξώρμησαν αὐτόν· οὐδὲ γὰρ σκότος ἦν
 παντάπασιν, ἀλλὰ ἡ σελήνη καταφερομένη παρείχεν ἔτι
 τῶν σωμάτων ἱκανὴν ἔποψιν. Καὶ τοῦτο μάλιστα τοὺς
 βασιλικούς ἔσφηλεν. Ἐπήεσαν μὲν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ
 νώτου τὴν σελήνην ἔχοντες· πεπιεσμένοι δὲ περὶ τὰς
 15 δύσεις τοῦ φωτὸς αἱ σκιαὶ πολὺ τῶν σωμάτων ἔμπρο-
 σθεν προτοῦσαι τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλλον οὐ δυναμέ-
 νοις τὸ διάστημα συνιδεῖν ἀκριβῶς· ἀλλ' ὡς ἐν χερσὶν
 ἤδη γεγονότων τοὺς ὑσσοὺς ἀφέντες μάτην οὐδενὸς
 ἐφίκοιτο. Τοῦτο συνιδόντες οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ κραυγῆς
 20 ἐπέδραμον, καὶ μηκέτι μένειν τολμῶντας, ἀλλ' ἐκπεπληγ-
 μένους καὶ φεύγοντας ἔκτεινον, ὥστε πολὺ πλείονας
 μυρίων ἀποθανεῖν, ἀλῶναι δὲ τὸ στρατόπεδον. Αὐτὸς
 δὲ Μιθριδάτης ἐν ἀρχῇ μὲν ὀκτακοσίοις ἰππεῦσι διέ-
 κοψε καὶ διεξήλασε τοὺς Ῥωμαίους, ταχὺ δὲ τῶν ἄλλων
 25 σκεδασθέντων ἀπελείφθη μετὰ τριῶν. Ἐν οἷς ἦν Ἰψι-
 κράτεια παλλακίς, αἰὲ μὲν ἀνδρώδης τις οὔσα καὶ παρά-
 τολμος· Ἰψικράτην γοῦν αὐτὴν ὁ βασιλεὺς ἐκάλει·
 τότε δὲ ἀνδρὸς ἔχουσα Πέρσου στολὴν καὶ ἵππον οὔτε
 τῷ σώματι πρὸς τὰ μήκη τῶν δρόμων ἀπηγόρευσεν οὔτε
 30 θεραπεύουσα τοῦ βασιλέως τὸ σῶμα καὶ τὸν ἵππον ἐξέ-
 καμεν, ἄχρι ἤκον εἰς χωρίον Σίνωρα χρημάτων καὶ κει-
 μηλίων βασιλικῶν μεστόν. Ἐξ οὗ λαβὼν ὁ Μιθριδάτης

ἑσθῆτας πολυτελεῖς διένειμε τοῖς συνδεδραμηκόσι πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς φυγῆς. Ἔδωκε δὲ καὶ τῶν φίλων ἐκάστῳ φορεῖν θανάσιμον φάρμακον, ὅπως ἄκων μηδεὶς ὑποχείριος γένοιτο τοῖς πολεμίοις. Ἐντεῦθεν ὄρητο μὲν ἐπ' Ἀρμενίας πρὸς Τιγράνην, ἐκείνου δὲ ἀπαγορευόν- 5 τος καὶ τάλαντα ἑκατὸν ἐπικηρύξαντος αὐτῷ παραμειψάμενος τὰς πηγὰς τοῦ Εὐφράτου διὰ τῆς Κολχίδος ἔφευγε.

XXXIII. Πομπήιος δὲ εἰς Ἀρμενίαν ἐνέβαλε τοῦ νέου Τιγράνου καλοῦντος αὐτόν· ἤδη γὰρ ἀφειστήκει 10 τοῦ πατρὸς καὶ συνήνητσε τῷ Πομπητῷ περὶ τὸν Ἀράξην ποταμόν, ὃς ἀνίσχει μὲν ἐκ τῶν αὐτῶν τῷ Εὐφράτῃ τόπων, ἀποτρεπόμενος δὲ πρὸς τὰς ἀνατολὰς εἰς τὸ Κάσπιον ἐμβάλλει πέλαγος. Οὗτοι μὲν οὖν προῆγον ἅμα τὰς πόλεις παραλαμβάνοντες· ὁ δὲ βασιλεὺς Τιγράνης 15 ἐναγχος μὲν ὑπὸ Λευκόλλου συντετριμμένος, ἡμερον δὲ τινα τῷ τρόπῳ καὶ πρῶον πυθόμενος εἶναι τὸν Πομπήιον, ἐδέξατο μὲν εἰς τὰ βασίλεια φρουράν, ἀναλαβὼν δὲ τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς αὐτὸς ἐπορεύετο παρα- 20 δάσων ἑαυτόν. Ὡς δὲ ἦλθεν ἱππότης ἐπὶ τὸν χάρακα, οὐραβδούχοι δύο τοῦ Πομπηίου προσελθόντες ἐκέλευσαν αποβῆναι τοῦ ἵππου καὶ πεζὸν ἐλθεῖν· οὐδένα γὰρ ἀνθρώπων ἐφ' ἵππου καθεζόμενον ἐν Ῥωμαϊκῷ στρατοπέδῳ πάποτε ὀφθῆναι. Καὶ ταῦτα οὖν ὁ Τιγράνης ἐπέιδετο καὶ τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀπολυσάμενος παρεδίδου· 25 καὶ τέλος, ὡς πρὸς αὐτὸν ἦλθε τὸν Πομπήιον, ἀφελόμενος τὴν κίταριν ὄρησε πρὸ τῶν ποδῶν θεῖναι καὶ καταβαλὼν ἑαυτόν, αἰσχιστὰ δὴ πάντων, προσπεσεῖν αὐτοῦ τοῖς γόνασιν. Ἄλλ' ὁ Πομπήιος ἐφθη τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ λαβόμενος προσαγαγέσθαι· καὶ πλησίον ἰδρυσά- 30 μενος ἑαυτοῦ, τὸν δὲ υἱὸν ἐπὶ θάτερα, τῶν μὲν ἄλλων ἔφησε δεῖν αἰτιᾶσθαι Λεύκολλον, ὑπ' ἐκείνου γὰρ ἀφη-

ρῆσθαι Συρίαν, Φοινίκην, Κιλικίαν, Γαλατίαν, Σω-
 φηνην· ἃ δὲ ἄχρι ἐαυτοῦ διατετήρηκεν, ἔξειν ἐκτίσαντα
 ποινην ἑξακισχίλια τάλαντα Ῥωμαίοις τῆς ἀδικίας, Σω-
 φηνης δὲ βασιλεύσειν τὸν υἱόν. Ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Τι-
 5 γράνης ἠγάπησε, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀσπασαμένων ἀν-
 τὸν βασιλέα περιχαρῆς γενόμενος ἐπηγγείλατο στρατιώ-
 τη μὲν ἡμιμνατον ἀργυρίου δώσειν, ἑκατοντάρχη δὲ
 μνᾶς θεκα, χιλιάρχῳ δὲ τάλαντον· ὁ δ' υἱὸς ἐδυσφόρει,
 καὶ κληθεὶς ἐπὶ δεῖπνον οὐκ ἔφη Πομπηίου δεῖσθαι
 10 τοιαῦτα τιμῶντος· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄλλον εὐρήσειν Ῥω-
 μαίων. Ἐκ τούτου δεθεὶς εἰς τὸν θρίαμβον ἐφυλάττετο.
 Καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἐπεμψε Φραάτης ὁ Πάρθος
 ἀπαιτῶν μὲν τὸν νεανίσκον, ὡς αὐτοῦ γαμβρόν, ἀξίων
 δὲ τῶν ἡγεμονιῶν ὄρω χρήσθαι τῷ Εὐφράτῃ. Πομ-
 15 πῆτος δὲ ἀπεκρίνατο τὸν μὲν Τιγράνην τῷ πατρὶ μᾶλ-
 λον ἢ τῷ πενθερῷ προσήκειν, ὄρω δὲ χρήσεσθαι τῷ
 δικαίῳ.

XXXIV. Καταλιπὼν δὲ φρουρὸν Ἀρμενίας Ἀφρά-
 μιου αὐτὸς ἐβάδιξε διὰ τῶν περιοικούντων τὸν Κανύκα-
 20 σον ἔθνων ἀναγκαίως ἐπὶ Μιθριδάτην. Μέγιστα δὲ
 αὐτῶν ἐστὶν [ἔθνη] Ἀλβανοὶ καὶ Ἴβηρες, Ἴβηρες μὲν
 ἐπὶ τὰ Μοσχικὰ ὄρη καὶ τὸν Πόντον καθήκοντες, Ἀλ-
 βανοὶ δὲ ἐπὶ τὴν ἕω καὶ τὴν Κασπίαν κεκλιμένοι θάλασ-
 σαν. Οὗτοι πρῶτον μὲν αἰτοῦντι Πομπηίῳ δίοδον ἐδο-
 25 σαν· χειμῶνος δὲ τὴν στρατιὰν ἐν τῇ χώρᾳ καταλαβόντος
 καὶ τῆς Κρονικῆς ἑορτῆς τοῖς Ῥωμαίοις καθηκούσης
 γενόμενοι τετρακισμυρίαν οὐκ ἐλάττους ἐπεχείρησαν
 αὐτοῖς διαβάντες τὸν Κύρνου ποταμόν, ὃς ἐκ τῶν Ἴβη-
 ρικῶν ὄρων ἀνιστάμενος καὶ δεχόμενος κατιόντα τὸν
 30 Ἀράξην ἀπ' Ἀρμενίας ἐξέλησι δώδεκα στόμασιν εἰς τὸ
 Κάσπιον. Οἱ δὲ οὗ φασι τούτῳ συμφέρεσθαι τὸν Ἀρά-
 ξην, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸν, ἐγγὺς δὲ ποιείσθαι τὴν ἐκβο-

λὴν εἰς ταὐτὸ πέλαιος. Πομπήτιος δέ, καίπερ ἐνστήναι
 δυνάμενος πρὸς τὴν διάβασιν τοῖς πολεμοῖς, περιεῖθε
 διαβάντας καθ' ἡσυχίαν· εἶτα ἐπαγαγὼν ἐτρέψατο καὶ
 διέφθειρε παμπληθεῖς. Τῷ δὲ βασιλεὶ δεηθέντι καὶ
 πέμψαντι πρέσβεις ἄφεις τὴν ἀδικίαν καὶ σπείσάμενος ὅ
 ἐπὶ τοὺς Ἰβήρας ἐβάδιξε, πλήθει μὲν οὐκ ἐλάττουνας,
 μαχιμωτέρους δὲ τῶν ἐτέρων ὄντας, ἰσχυρῶς δὲ βουλο-
 μένους τῷ Μιθριδάτῃ χαρίζεσθαι καὶ διωθεῖσθαι τὸν
 Πομπήτιον. Οὔτε γὰρ Μήδοις οὔτε Πέρσαις ὑπήκουσαν
 Ἰβήρας, διέφυγον δὲ καὶ τὴν Μακεδόνων ἀρχήν, Ἄλε- 10
 ξάνδρου διὰ ταχέων ἐκ τῆς Ἰρκαρίας ἀπάραντος. Οὐ
 μὴν ἀλλὰ καὶ τούτους μάχῃ μεγάλη τρεψάμενος ὁ Πομ-
 πήτιος, ὥστε ἀποθανεῖν μὲν ἐνακισχιλλίους, ἀλῶναι δὲ
 πλείους μυρίων, εἰς τὴν Κολχικὴν ἐνέβαλε· καὶ πρὸς
 τὸν Φᾶσιν αὐτῷ Σερουτίλιος ἀπήντησε τὰς ναῦς ἔχων, 15
 αἷς ἐφρούρει τὸν Πόντον.

XXXV. Ἡ μὲν οὖν Μιθριδάτου διώξις ἐνδεδυκότης
 εἰς τὰ περὶ Βόσπορον ἔθνη καὶ τὴν Μαιῶτιν ἀπορίας
 εἶχε μεγάλας· Ἄλβανοι δὲ αὐτίς ἀφεστῶτες αὐτῷ προσ-
 638 ηγγέλθησαν. Πρὸς οὓς ὑπ' ὀργῆς καὶ φιλονεικίας ἐπι- 20
 στρέψας τὸν τε Κύρνον μόλις καὶ παραβόλως πάλιν διε-
 πέρασεν ἐπὶ πολὺ σταυροῖς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀποκε-
 χαρακωμένον, καὶ μακρᾶς αὐτὸν ἐκδεχομένης ἀνύδρου
 καὶ ἀργαλέας ὁδοῦ μυρίους ἄσκους ὕδατος ἐμπλησάμε-
 νος ἤλαυνεν ἐπὶ τοὺς πολεμοῖς, καὶ κατέλαβε πρὸς 25
 Ἄβαντι ποταμῷ παρατεταγμένους ἑξακισμυρίους πεζοὺς
 καὶ δισχιλίους ἵππους ἐπὶ μυρίοις, ὀπλισμένους δὲ φαύ-
 λως καὶ δέρμασι θηρίων τοὺς πολλοὺς. Ἠγεῖτο δὲ αὐ-
 τῶν βασιλέως ἀδελφὸς ὄνομα Κῶσις. Οὗτος ἐν χειρὶ
 τῆς μάχης γενομένης ἐπὶ τὸν Πομπήτιον ὀρμήσας αὐτὸν 30
 ἔβαλεν ἐπὶ τὴν τοῦ θώρακος ἐπιπτυχὴν ἀκοντίσματι,
 Πομπήτιος δὲ ἐκεῖνον ἐκ χειρὸς διελάσας ἀνεῖλεν. Ἐν

ταύτη τῇ μάχῃ λέγονται καὶ Ἀμαζόνες συναγωνίσασθαι τοῖς βαρβάροις ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Θερμῶδοντα ποταμὸν ὄρων καταβάσαι. Μετὰ γὰρ τὴν μάχην σκυλεύοντες οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς βαρβάρους πέλταις Ἀμαζονικαῖς καὶ κοθόρνοις ἐνετύγγανον, σῶμα δὲ οὐδὲν ὄφθη γυναικεῖον. Νέμονται δὲ τοῦ Κανκάσου τὰ καθήκοντα πρὸς τὴν Ἰρκανίαν θάλασσαν οὐχ ὁμοροῦσαι τοῖς Ἀλβανοῖς, ἀλλὰ Γέλαι καὶ Αἴγες οἰκοῦσι διὰ μέσον· καὶ τούτοις ἔτους ἐκάστου δύο μῆνας εἰς ταὐτὸ φοιτῶσαι περὶ τὸν Θερμῶδοντα ποταμὸν ὁμιλοῦσιν, εἴτα καθ' αὐτὰς ἀπαλλαγέσθαι βιοτεύουσιν.

XXXVI. Ὀρμήσας δὲ μετὰ τὴν μάχην ὁ Πομπήτιος ἐλαύνειν ἐπὶ τὴν Ἰρκανίαν καὶ Κασπίαν θάλασσαν, ὑπὸ πλήθους ἐρπετῶν θανασίμων ἀπετράπη τριῶν ὁδῶν ἡμερῶν ἀποσχών, εἰς δὲ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν ἀνεχώρησε. Καὶ τῷ μὲν Ἐλυμαίων καὶ Μήδων βασιλεῖ πέμψασι πρέσβεις ἀντέγραψε φιλικῶς, τὸν δὲ Πάρθον εἰς τὴν Γορδουηνὴν ἐμβεβληκότα καὶ περικόπτοντα τοὺς ὑπὸ Τυγράνῃ πέμψας μετὰ Ἀφρανίου δύναμιν ἐξήλασε διωχθέντα μέχρι τῆς Ἀρβηλίτιδος. Ὅσαι δὲ τῶν Μιθριδάτου παλλακίδων ἀνήχθησαν, οὐδεμίαν ἔγνω, πάσας δὲ τοῖς γονεῦσι καὶ οἰκείοις ἀνέπεμπεν. Ἦσαν γὰρ αἱ πολλαὶ θυγατέρες καὶ γυναῖκες στρατηγῶν καὶ δυναστῶν. Στρατοῦνική δέ, ἣ μέγιστον εἶχεν ἀξίωμα καὶ τὸ πολυχρυσότατον τῶν φρουρίων ἐφύλαττεν, ἣν μὲν, ὡς ἔοικε, ψάλτου τινὸς οὐκ εὐτυχοῦς τάλλα, πρεσβύτου δὲ θυγάτηρ, οὕτω δὲ εὐθύς εἶλε παρὰ πότον ψήλασα τὸν Μιθριδάτην, ὥστε ἐκείνην μὲν ἔχων ἀνεπαύετο, τὸν δὲ πρεσβύτην ἀπέπεμψε δυσφοροῦντα τῷ μηδὲ προσήσεως τυχεῖν ἐπιεικοῦς. Ὡς μέντοι περὶ ὄφθρον ἐγεροθεῖς εἶδεν ἔνδον ἐκπωμάτων μὲν ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν τραπέζας, ὄχλον δὲ θεραπείας πολὺν, εὐνούχους δὲ καὶ

παιδας ἱμάτια τῶν πολυτελῶν προσφέροντας αὐτῷ καὶ
 πρὸ τῆς θύρας ἵππον ἐστῶτα κεκοσμημένον, ὥσπερ οἱ
 τῶν φίλων τοῦ βασιλέως, γλευασμὸν εἶναι τὸ χρῆμα
 καὶ παιδιὰν ἠγούμενος ὤρμησε φεύγειν διὰ θυρῶν. Τῶν
 δὲ θεραπόντων ἀντιλαμβανομένων καὶ λεγόντων, ὅτι 5
 πλουσίον τεθνηκὸς ἐναγχος οἶκον αὐτῷ μέγαν ὁ βασι-
 λεὺς δεδώρηται, καὶ ταῦτα μικρὰ τινες ἀπαρχαὶ καὶ δειγ-
 ματα τῶν ἄλλων χρημάτων καὶ κτημάτων εἰσίν, οὕτω
 πιστεύσας μόλις καὶ τὴν πορφύραν ἀναλαβὼν καὶ ἀνα-
 πεθῆσας ἐπὶ τὸν ἵππον ἤλαυνε διὰ τῆς πόλεως βοῶν· 10
 „Ἐμὰ ταῦτα πάντα ἐστί.“ Πρὸς δὲ τοὺς καταγελῶντας
 οὐ τοῦτο ἔλεγεν εἶναι θαυμαστόν, ἀλλ' ὅτι μὴ λίθοις
 βάλλει τοὺς ἀπαντῶντας ὑφ' ἠδονῆς μαινόμενος. Ταύ-
 τῆς μὲν ἦν καὶ γενεᾶς καὶ αἵματος ἡ Στρατουίκη. Τῷ δὲ
 Πομπηΐῳ καὶ τὸ χωρίον παρεδίδου τοῦτο καὶ δῶρα πολ- 15
 λὰ προσήνεγκεν, ὧν ἐκεῖνος ὄσα κόσμον ἱεροῖς καὶ λαμ-
 πρότητα τῷ θριάμβῳ παρέξειν ἐφαίνετο λαβῶν μόνα, τὰ
 λοιπὰ τὴν Στρατουίην ἐκέλευε κεκτῆσθαι χαίρουσαν.
 Ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ἰβήρων κλίην τε καὶ
 639 τράπεζαν καὶ θρόνον, ἅπαντα χρυσᾶ, πέμψαντος αὐτῷ 20
 καὶ δεηθέντος λαβεῖν, καὶ ταῦτα τοῖς ταμίαις παρέδω-
 κεν εἰς τὸ δημόσιον.

XXXVII. Ἐν δὲ τῷ Καινῷ φρουρίῳ καὶ γράμμασιν
 ἀπορρήτοις ὁ Πομπήιος ἐνέτυχε τοῦ Μιθριδάτου, καὶ
 διηλθεν οὐκ ἀηδῶς αὐτὰ πολλὴν ἔχοντα τοῦ ἠθους κα- 25
 τανόησιν. Ἐπομνήματα γὰρ ἦν, ἐξ ὧν ἐφοράθη φαρμά-
 κοις ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν υἱὸν Ἀριαράθην ἀνη-
 ρηκῶς καὶ τὸν Σαρδιανὸν Ἀλκατον, ὅτι παρευδοκίμη-
 σεν αὐτὸν ἵππους ἀγανιστὰς ἐλαύνων. Ἦσαν δὲ ἀνα-
 γεγραμμένα καὶ κρίσεις ἐνυπνίων, ὧν τὰ μὲν αὐτὸς 30
 ἐωράκει, τὰ δὲ ἐναι τῶν γυναικῶν, ἐπιστολαί τε Μο-
 νίμης πρὸς αὐτὸν ἀκόλαστοι καὶ πάλιν ἐκείνου πρὸς αὐ-

τήν. Θεοφάνης δὲ καὶ Ῥουτίλιου λόγον εὐρεθῆναι φησι παροξυντικὸν ἐπὶ τὴν ἀναίρεσιν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ῥωμαίων. Ὁ καλῶς εἰκάξουσιν οἱ πλείστοι κακοήθευμα τοῦ Θεοφάνους εἶναι, τάχα μὲν οὐδὲν αὐτῷ τὸν Ῥουτίλιον εοικότα μισοῦντος, εἰκὸς δὲ καὶ διὰ Πομπήϊον, οὗ τὸν πατέρα παμπόνηρον ἀπέδειξεν ὁ Ῥουτίλιος ἐν ταῖς ἱστορίαις.

XXXVIII. Ἐντεῦθεν εἰς Ἀμισὸν ἔλθων ὁ Πομπήϊος πάθος νεμεσητὸν ὑπὸ φιλοτιμίας ἔπαθε. Πολλὰ γὰρ τὸν 10 Δεύκολλον ἐπικερτομήσας, ὅτι τοῦ πολεμίου ζῶντος ἔγραφε διατάξεις καὶ δωρεὰς ἔνεμε καὶ τιμὰς, ἃ συνηρημένου πολέμου καὶ πέρας ἔχοντος εἰώθασι ποιεῖν οἱ νενικηκότες, αὐτὸς ἐν Βοσπόρῳ Μιθριδάτου κρατοῦντος καὶ συνειλοχότος ἀξιόμαχον δύναμιν, ὡς δὴ συντε- 15 τελεσμένων ἀπάντων, ἔπραττε ταῦτά, διακοσμῶν τὰς ἐπαρχίας καὶ διανέμων δωρεὰς, πολλῶν μὲν ἡγεμόνων καὶ δυναστῶν, βασιλέων δὲ δώδεκα βαρβάρων ἀφιγμένων πρὸς αὐτόν. Ὅθεν οὐδὲ ἠξίωσε τὸν Πάρθον ἀντιγράφων, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, βασιλέα βασιλέων προσαγο- 20 ρεῦσαι, τοῖς ἄλλοις χαριζόμενος. Αὐτὸν δὲ τις ἔρωσ καὶ ξῆλος εἶχε Συρίαν ἀναλαβεῖν καὶ διὰ τῆς Ἀραβίας ἐπὶ τὴν ἐρυθρὰν ἐλάσαι θάλασσαν, ὡς τῷ περιτόντι τὴν οἰκουμένην πανταχόθεν Ὠκεανῷ προσμίξειε νικῶν· καὶ γὰρ ἐν Λιβύῃ πρῶτος ἄχρι τῆς ἐκτὸς θαλάσσης κρατῶν 25 προῆλθε, καὶ τὴν ἐν Ἰβηρίᾳ πάλιν ἀρχὴν ὠρίσατο Ῥωμαίοις τῷ Ἀτλαντικῷ πελάγει, καὶ τρίτον ἐναγχος Ἀλβανοὺς διακίων ὀλίγον ἐδέησεν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἰρκανίαν θάλασσαν. Ὡς οὖν συνάψων τῇ ἐρυθρᾷ τὴν περίοδον τῆς στρατείας ἀνίστατο. Καὶ γὰρ ἄλλως τὸν Μιθριδά- 30 τὴν ἐώρα δυσθήρατον ὄντα τοῖς ὅπλοις καὶ φεύγοντα χαλεπώτερον ἢ μαχόμενον.

XXXIX. Διὸ τούτῳ μὲν εἰπὼν ἰσχυρότερον ἑαυτοῦ

πολέμιον τὸν λιμὸν ἀπολείπειν ἐπέστησε φυλακὰς τῶν νεῶν ἐπὶ τοὺς πλέοντας εἰς Βόσπορον ἐμποροὺς· καὶ θάνατος ἦν ἡ ξημία τοῖς ἀλισκομένοις. Ἀναλαβὼν δὲ τῆς στρατιᾶς τὴν πληθὺν συχνὴν προῆγε· καὶ τῶν μετὰ Τριαρίου πρὸς Μιθριδάτην ἀτυχῶς ἀγωνισαμένων καὶ 5 πεσόντων ἐντυχῶν ἀτάφοις ἔτι τοῖς νεκροῖς ἔθαψε λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως ἅπαντας, ὃ δοκεῖ παραλειφθὲν οὐχ ἦκιστα Λευκόλλῳ μίσους αἴτιον γενέσθαι. Χειρωσάμενος δὲ δι' Ἀφραίου τοὺς περὶ Ἀμανὸν Ἀραβας καὶ καταβάς αὐτὸς εἰς Συρίαν, ταύτην μὲν ὡς οὐκ ἔχουσιν 10 γνησίους βασιλεῖς ἐπαρχίαν ἀπέφηνε καὶ κτῆμα τοῦ δήμου Ῥωμαίων, τὴν δὲ Ἰουδαίαν κατεστρέψατο καὶ συνέλαβεν Ἀριστόβουλον τὸν βασιλέα. Πόλεις δὲ τὰς μὲν ἔκτιξε, τὰς δὲ ἡλευθέρου κολάζων τοὺς ἐν αὐταῖς τυράννους. Τὴν δὲ πλείστην διατριβὴν ἐν τῷ δικάζειν 15 ἐποιεῖτο, πόλεων καὶ βασιλέων ἀμφισβητήματα δαιτυῶν. ἐφ' ἃ δὲ αὐτὸς οὐκ ἐξικνεῖτο, πέμπων τοὺς φίλους ὡσπερ Ἀρμενίοις καὶ Πάρθοις περὶ ἧς διεφέροντο χώρας τὴν κρίσιν ποιησαμένοις ἐπ' αὐτῷ τρεῖς ἀπέστειλε κριτὰς καὶ διαλλακτὰς. Μέγα μὲν γὰρ ἦν ὄνομα τῆς 20 640 δυνάμεως, οὐκ ἔλαττον δὲ τῆς ἀρετῆς καὶ πραότητος· ᾧ καὶ τὰ πλείστα τῶν περὶ αὐτὸν ἀμαρτήματα φίλων καὶ συνηθῶν ἀπέκρυπτε, κωλύειν μὲν ἢ κολάζειν τοὺς πονηρευομένους οὐ πεφυκῶς, αὐτὸν δὲ παρέχων τοῖς ἐντυγχάνουσι τοιοῦτον, ὥστε καὶ τὰς ἐκείνων πλεονε- 25 ξίας καὶ βαρύτητας εὐκόλως ὑπομένειν.

XL. Ὁ δὲ μέγιστον δυνάμενος παρ' αὐτῷ Δημήτριος ἦν ἀπελεύθερος, οὐκ ἄφρων εἰς τᾶλλα νεανίας, ἄγαν δὲ τῇ τύχῃ χρώμενος· περὶ οὗ καὶ τοιούδε τι λέγεται. Κάτων ὁ φιλόσοφος ἔτι μὲν ὢν νέος, ἤδη δὲ με- 30 γάλην ἔχων δόξαν καὶ μέγα φρονῶν ἀνέβαινε εἰς Ἀντιόχειαν, οὐκ ὄντος αὐτόθι Πομπηίου, βουλόμενος

ιστορησαι τὴν πόλιν. Αὐτὸς μὲν οὖν, ὥσπερ αἰεὶ, περὶ
 ἐβάδιζεν, οἱ δὲ φίλοι συνώδενον ἵπποις χρώμενοι. Κα-
 τιδῶν δὲ πρὸ τῆς πύλης ὄχλον ἀνδρῶν ἐν ἐσθῆσι λευ-
 καῖς καὶ παρὰ τὴν ὁδὸν ἐνθεν μὲν τοὺς ἐφήβους, ἐνθεν
 5 δὲ τοὺς παῖδας διακεκριμένους, ἐδυσχέραινεν οἰόμενος
 εἰς τιμὴν τινα καὶ θεραπείαν ἑαυτοῦ μηδὲν δεομένου
 ταῦτα γίνεσθαι. Τοὺς μὲντοι φίλους ἐκέλευσε καταβῆ-
 ναι καὶ πορεύεσθαι μετ' αὐτοῦ· γενομένοις δὲ πλησίον
 ὁ πάντα διακοσμῶν ἐκεῖνα καὶ καθιστὰς ἔχων στέφανον
 10 καὶ ῥάβδον ἀπήντησε, πνυθανόμενος παρ' αὐτῶν, ποῦ
 Δημήτριον ἀπολελοιπάσι καὶ πότε ἀφίξεται. Τοὺς μὲν
 οὖν φίλους τοῦ Κάτωνος γέλωσ ἔλαβεν, ὁ δὲ Κάτων εἶ-
 πών· „Ὡ τῆς ἀθλίας πόλεως“ παρήλθεν, οὐδὲν ἕτερον
 ἀποκρινάμενος. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦτον
 15 τὸν Δημήτριον ἦττον ἐπίφθονον ἐποίει αὐτὸς ὁ Πομ-
 πῆϊος ἐντροφώμενος ὑπ' αὐτοῦ καὶ μὴ δυσκολαιῶν.
 Λέγεται γάρ, ὅτι πολλάκις ἐν ταῖς ὑποδοχαῖς τοῦ Πομ-
 πῆϊου προσμένοντος καὶ δεχομένου τοὺς ἄλλους ἐκεῖνος
 ἦδη κατέκειτο σοβαρός, ἔχων δι' ὠτων κατὰ τῆς κεφα-
 20 λῆς τὸ ἱμάτιον. Οὐπω δὲ εἰς Ἰταλίαν ἐπανεληλυθὼς
 ἐκέκτητο τῆς Ῥώμης τὰ ἥδιστα προάστεια καὶ τῶν ἠβη-
 τηρίων τὰ κάλλιστα, καὶ κῆποι πολυτελεῖς ἦσαν ὀνομα-
 ζόμενοι Δημητρίου· καίτοι Πομπῆϊος αὐτὸς ἄχρι τοῦ
 τρίτου θριαμβοῦ μετρίως καὶ ἀφελῶς ᾤκησεν. Ἔσπερον
 25 δὲ Ῥωμαίοις τοῦτο δὴ τὸ καλὸν καὶ περιβόητον ἀνιστὰς
 θέατρον, ὥσπερ ἐφόλιόν τι, παρετεκτῆνατο λαμπρο-
 τέραν οἰκίαν ἐκεῖνης, ἀνεπίφθονον δὲ καὶ ταύτην, ὥστε
 τὸν γενόμενον δεσπότην αὐτῆς μετὰ Πομπῆϊον εἰσελ-
 θόντα θαυμάζειν καὶ πνυθάνεσθαι, ποῦ Πομπῆϊος Μά-
 30 γνος ἐδείπνει. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτω λέγεται.

XLI. Τοῦ δὲ βασιλέως τῶν περὶ τὴν Πέτραν Ἀρά-
 βων πρότερον μὲν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τὰ Ῥωμαίων τιθεμέ-

νου, τότε δὲ δείσαντος ἰσχυρῶς καὶ γράψαντος, ὅτι
 πάντα πείθεσθαι καὶ ποιεῖν ἔγνωκεν, ἐκβεβαιώσασθαι
 βουλόμενος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ὁ Πομπήιος ἐστράτευ-
 σεν ἐπὶ τὴν Πέτραν οὐ πάνυ τι τοῖς πολλοῖς ἄμικτον
 στρατείαν. Ἀπόδρασιν γὰρ ᾤοντο τῆς Μιθριδάτου διώ- 5
 ξεως εἶναι, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἤξιουν τρέπεσθαι τὸν ἄρ-
 χαῖον ἀνταγωνιστὴν, αὐθις ἀναξωπυροῦντα καὶ παρα-
 σκευαζόμενον, ὡς ἀπηγγέλλετο, διὰ Σκυθῶν καὶ Παιό-
 νων στρατὸν ἐλαύνειν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν. Ὁ δὲ ᾄου οἰό-
 μενος αὐτοῦ καταλύσειν τὴν δύναμιν πολεμοῦντος ἢ 10
 τὸ σῶμα λήψεσθαι φεύγοντος οὐκ ἐβούλετο τρίβεσθαι
 μάτην περὶ τὴν δίωξιν, ἐτέρας δὲ τοῦ πολέμου παρενθή-
 κας ἐποιεῖτο καὶ τὸν χρόνον εἵλεεν. Ἡ δὲ τύχη τὴν ἀπο-
 ρίαν ἔλυσεν. Οὐκέτι γὰρ αὐτοῦ τῆς Πέτρας πολλὴν
 ὁδὸν ἀπέχοντος, ἦδη δὲ τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης βεβλημένου 15
 χάρακα καὶ γυμνάζοντος ἑαυτὸν ἵπκω. παρὰ τὸ στρατό-
 πεδον γραμματηφόροι προσήλαννον ἐκ Πόντου κομίζου-
 τες εὐαγγέλια. Δῆλοι δ' εὐθύς εἰσι ταῖς αἰχμαῖς τῶν
 δοράτων· δάφναις γὰρ ἀναστέφονται. Τούτους ἰδόντες
 641 οἱ στρατιῶται συνετρόχαζον πρὸς τὸν Πομπήιον. Ὁ δὲ 20
 πρῶτον μὲν ἐβούλετο τὰ γυμνάσια συντελεεῖν, βοών-
 των δὲ καὶ θεομένων καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ
 λαβὰν τὰ γράμματα προήει. Βήματος δὲ οὐκ ὄντος οὐδὲ
 τοῦ στρατιωτικοῦ γενέσθαι φθάσαντος (ὃ ποιοῦσιν αὐτοὶ
 τῆς γῆς ἐκτομὰς βαθείας λαμβάνοντες καὶ κατ' ἀλλήλων 25
 συντιθέυτες), ὑπὸ τῆς τότε σπουδῆς καὶ προθυμίας τὰ
 σάγματα τῶν ὑποξυγίων συμφορήσαντες ὕψος ἐξῆραν.
 Ἐπὶ τοῦτο προβάς ὁ Πομπήιος ἀπήγγειλεν αὐτοῖς, ὅτι
 Μιθριδάτης τέθνηκε στασιάσαντος Φαρνάκου τοῦ υἱοῦ
 διαχρησάμενος αὐτόν, τὰ δὲ ἐκεῖ πάντα πράγματα Φαρ- 30
 νάκης κατεκληρώσατο καὶ ἑαυτῷ καὶ Ῥωμαίοις γέγραφε
 ποιούμενος.

XLII. Ἐκ τούτου τὸ μὲν στρατεύμα τῇ χαρᾷ χρώμε-
 νον, ὡς εἰκός, ἐν θυσίαις καὶ συνουσίαις διῆγεν, ὡς ἐν
 τῷ Μιθριδάτου σώματι μυρίων τεθνηκότων πολεμίων.
 Πομπήϊος δὲ ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ καὶ ταῖς στρατείαις
 5 κεφαλὴν ἐπιτεθεικῶς οὐ πάνυ ῥαδίως οὕτω προσδοκη-
 θεῖσαν εὐθύς ἀνέβουξεν ἐκ τῆς Ἀραβίας· καὶ ταχὺ τὰς
 ἐν μέσῳ διεξελθὼν ἐπαρχίας εἰς Ἀμισὸν ἀφίκετο, καὶ
 κατέλαβε πολλὰ μὲν δῶρα παρὰ Φαρνάκου κεκομισμένα,
 πολλὰ δὲ σώματα τῶν βασιλικῶν, αὐτὸν δὲ τὸν Μιθρι-
 10 δάτου νεκρὸν οὐ πάνυ γνώριμον ἀπὸ τοῦ προσώπου
 (τὸν γὰρ ἐγκέφαλον ἔλαθεν ἐκτῆξαι τοὺς θεραπεύοντας):
 ἀλλὰ ταῖς οὐλαῖς ἐπεγίνωσκον οἱ θεόμενοι τοῦ θεάμα-
 τος. Οὐ γὰρ αὐτὸς Πομπήϊος ἰδεῖν ὑπέμεινεν, ἀλλ'
 ἀφοσιωσάμενος τὸ νεμεσητὸν εἰς Σινώπην ἀπέπεμψε.
 15 Τῆς δ' ἐσθῆτος, ἣν ἐφόρει, καὶ τῶν ὄπλων τὸ μέγεθος
 καὶ τὴν λαμπρότητα ἐθαύμασε· καίτοι τὸν μὲν ξιφιστῆρα
 πεποιημένον ἀπὸ τετρακοσίων ταλάντων Πόπλιος κλέ-
 φτας ἐπώλησεν Ἀριαράθῃ, τὴν δὲ κίταριν Γάτος ὁ τοῦ
 Μιθριδάτου σύντροφος ἔδωκε κρύφα δεηθέντι Φαύστῳ
 20 τῷ Σύλλα παιδί, θανμαστῆς οὖσαν ἐργασίας. Ὁ τότε
 τὸν Πομπήϊου διέλαθε, Φαρνάκης δὲ γνοὺς ὕστερον ἐτι-
 μωρήσατο τοὺς ὑφελομένους. Διοικήσας δὲ τὰ ἐκεῖ καὶ
 καταστησάμενος οὕτως ἤδη πανηγυρικώτερον ἐχρῆτο τῇ
 πορείᾳ. Καὶ γὰρ εἰς Μιτυλήνην ἀφικόμενος τὴν τε πό-
 25 λιν ἠλευθέρωσε διὰ Θεοφάνη, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν πά-
 τριον ἐθεάσατο τῶν ποιητῶν, ὑπόθεσιν μίαν ἔχοντα τὰς
 ἐκείνου πράξεις. Ἡσθεῖς δὲ τῷ θεάτρῳ περιεγράφατο
 τὸ εἶδος αὐτοῦ καὶ τὸν τύπον, ὡς ὅμοιον ἀπεργασόμε-
 νος τὸ ἐν Ῥώμῃ, μείζον δὲ καὶ σεμνότερον. Ἐν δὲ Ῥόδῳ
 30 γενόμενος πάντων μὲν ἠκροάσατο τῶν σοφιστῶν καὶ
 δωρεὰν ἐκάστῳ τάλαντον ἔδωκε· Ποσειδώνιος δὲ καὶ
 τὴν ἀκρόασιν ἀνέγραψεν, ἣν ἔσχεν ἐπ' αὐτοῦ πρὸς Ἐρ-

μαγόραν τὸν φήτορα περὶ τῆς καθόλου ζητήσεως ἀντι-
 ταξάμενος. Ἐν δὲ Ἀθήναις τὰ μὲν πρὸς τοὺς φιλοσό-
 φους ὅμοια τοῦ Πομπηίου· τῇ πόλει δὲ ἐπιδούς εἰς ἐπι-
 σκευὴν πεντήκοντα τάλαντα λαμπρότατος ἀνθρώπων
 ἤλπιζεν ἐπιβήσεσθαι τῆς Ἰταλίας καὶ ποθῶν ὀφθίσε- 5
 σθαι τοῖς οἰκοὶ ποδοῦσιν. Ὡς δ' ἄρα πρὸς τὰ λαμπρὰ
 καὶ μεγάλα τῶν ἀπὸ τῆς τύχης ἀγαθῶν ἀεί τινα κεραν-
 νύναι κακοῦ μοῖραν ἐπιμελές ἐστι δαιμονίῳ, τοῦτο
 ὑποικούρει πάσαι παρασκευάζον αὐτῷ λυπηροτέραν τὴν
 ἐπάνοδον. Ἐξύρριος γὰρ ἡ Μουκία παρα τὴν αποδη- 10
 μίαν αὐτοῦ. Καὶ πόρρω μὲν ὢν ὁ Πομπήιος κατεφρό-
 νει τοῦ λόγου· πλησίον δὲ Ἰταλίας γενόμενος καὶ σχο-
 λάζοντι τῷ λογισμῷ μᾶλλον, ὡς εἰοικε, τῆς αἰτίας ἀψά-
 μενος ἐπεμψεν αὐτῇ τὴν ἄφεςιν, οὔτε τότε γράψας οὔθ'
 ὕστερον ἐφ' οἷς ἀφῆκεν ἐξειπῶν· ἐν δ' ἐπιστολαῖς Κι- 15
 κέρωνος ἡ αἰτία γέγραπται.

XLIII. Λόγοι δὲ παντοδαποὶ περὶ τοῦ Πομπηίου
 προκατέπιπτον εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ θόρυβος ἦν πολὺς,
 642 ὡς εὐθύς ἄξοντος ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα καὶ μο-
 ναρχίας βεβαίας ἐσομένης. Κράσσοι δὲ τοὺς παῖδας καὶ 20
 τὰ χρήματα λαβὼν ὑπεξῆλθεν, εἴτε δείσας ἀληθῶς,
 εἴτε μᾶλλον, ὡς ἐδόκει, πίστιν ἀπολείπων τῇ διαβολῇ
 καὶ τὸν φθόνον ποιῶν τραχύτερον. Εὐθύς οὖν ἐπιβὰς
 Ἰταλίας ὁ Πομπήιος καὶ συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τοὺς
 στρατιώτας καὶ τὰ πρόποντα διαλεχθεὶς καὶ φιλοφρο- 25
 νησάμενος, ἐκέλευσε διαλύεσθαι κατὰ πόλιν ἐκάστους
 καὶ τρέπεσθαι πρὸς τὰ οἰκεία, μεμνημένους αὐτοῖς ἐπὶ
 τὸν θρόμβον αὐτῷ συνελθεῖν. Οὕτω δὲ τῆς στρατιᾶς
 σκεδασθείσης καὶ πυνθανομένων ἀπάντων πρᾶγμα
 συνέβη θαυμαστόν. Ὁρῶσαι γὰρ αἱ πόλεις Πομπηίου 30
 Μάγνον ἄνοπλον καὶ μετ' ὀλίγων τῶν συνήθων ὥσπερ
 ἐξ ἄλλης ἀποδημίας διαπορευόμενον, ἐκχεόμεναι δι'

εὐνοίαν καὶ προπέμπουσαι μετὰ μείζονος δυνάμεως συγκατήγον εἰς τὴν Ῥώμην, εἰ τι κινεῖν διενοεῖτο καὶ νεωτερίζειν τότε, μηδὲν ἐκείνου δεόμενον τοῦ στρατεύματος.

- 5 XLIV. Ἐπεὶ δὲ ὁ νόμος οὐκ εἶα πρὸ τοῦ θριάμβου παρελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἐπεμψεν ἀξιῶν εἰς τὴν βουλὴν ἀναβαλέσθαι τὰς τῶν ὑπάτων ἀρχαιρεσίας καὶ δοῦναι ταύτην αὐτῷ τὴν χάριν, ὅπως παρῶν Πείσωνι συναρχαιρεσιάσῃ. Κάτωνος δὲ πρὸς τὴν ἀξίωσιν ἐν-
- 10 στάντος οὐκ ἔτυχε τοῦ βουλευμένου. Θαυμάσας δὲ τὴν παρρησίαν αὐτοῦ καὶ τὸν τόνον, ᾧ μόνος ἐχρήτο φανερώς ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἐπεθύμησεν ἁμῶς γέπως κτήσασθαι τὸν ἄνδρα· καὶ δεῖν οὐσῶν ἀδελφιδῶν τῷ Κάτωνι τὴν μὲν αὐτὸς ἐβούλετο λαβεῖν γυναῖκα, τὴν
- 15 δὲ τῷ παιδί συνοικίσει. Τοῦ δὲ Κάτωνος ὑπιδομένου τὴν πείραν, ὡς διαφθορὰν οὐσαν αὐτοῦ τρόπον τινὰ δεκαζομένου διὰ τῆς οἰκειότητος, ἣ τε ἀδελφὴ καὶ ἡ γυνὴ χαλεπῶς ἔφερον, εἰ Πομπηίου Μάγνον ἀποτρέψεται κηδεστήν. Ἐν τούτῳ δὲ βουλόμενος ὕπατον ἀπο-
- 20 δεῖξαι Πομπηῖος Ἀφράνιον ἀργύριον εἰς τὰς φυλὰς ἀνήλισκεν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τοῦτο κατιόντες εἰς τοὺς Πομπηίου κήπους ἐλάμβανον, ὥστε τὸ πρᾶγμα περιβόητον εἶναι καὶ τὸν Πομπηῖον ἀκούειν κακῶς, ἧς αὐτὸς ἀρχῆς ἐφ' οἷς κατώρθωσεν ὡς μεγίστης ἔτυχε,
- 25 ταύτην ὄνιον ποιοῦντα τοῖς δι' ἀρετῆς κτήσασθαι μὴ δυναμένοις. „Τούτων μέντοι“ πρὸς τὰς γυναῖκας ὁ Κάτων ἔφησε „τῶν ὄνειδῶν κοινωνητέον οἰκείοις Πομπηίου γενομένοις.“ Αἱ δὲ ἀκούσασαι συνέγνωσαν βέλτιον αὐτῶν ἐκείνου λογίζεσθαι περὶ τοῦ πρέποντος.
- 30 XLV. Τοῦ δὲ θριάμβου τῷ μεγέθει, καίπερ κίς ἡμέρας δύο μερισθέντος, ὁ χρόνος οὐκ ἐξήρκεσεν, ἀλλὰ τῶν παρεσκευασμένων πολλὰ τῆς θεᾶς ἐξέπεσεν, ἑτέρας

ἀποχρῶντα πομπῆς ἀξίωμα καὶ κόσμος εἶναι. Γράμμασι δὲ προηγουμένοις ἐδηλοῦτο τὰ γένη, καθ' ὧν ἐθριάμβευεν. Ἦν δὲ τὰδε· Πόντος, Ἀρμενία, Καππαδοκία, Παφλαγονία, Μηδία, Κολχίς, Ἰβήρες, Ἀλβανοί, Συρία, Κιλικία, Μεσοποταμία, τὰ περὶ Φοινίκην καὶ Πα- 5 λαιστίνην, Ἰουδαία, Ἀραβία, τὸ πειρατικὸν ἅπαν ἐν γῆ καὶ θαλάσῃ καταπεπολεμημένον. Ἐν δὲ τούτοις φρούρια μὲν ἡλωκότα χιλίων οὐκ ἐλάττονα, πόλεις δὲ οὐ πολὺ τῶν ἑνακοσίων ἀποδέουσαι, πειρατικαὶ δὲ νῆες ὀκτακόσιαι, κατοικίαι δὲ πόλεων μιᾶς δέουσαι τετταρά- 10 κοντα. Πρὸς δὲ τούτοις ἔφραξε διὰ τῶν γραμμάτων, ὅτι πεντακισχίλια μὲν μυριάδες ἐκ τῶν τελῶν ὑπῆρχον, ἐκ δὲ ὧν αὐτὸς προσεκλήσατο τῇ πόλει μυριάδας ὀκτακισχιλίας πεντακοσίας λαμβάνουσιν, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸ δημόσιον ταμιεῖον ἐν νομίσματι καὶ κατασκευαῖς ἀρ- 15 γυρίου καὶ χρυσοῦ δισμύρια τέλαντα πάρεξ τῶν εἰς τοὺς στρατιώτας δεδομένων, ὧν ὁ τοῦλάχιστον αἰρων κατὰ λόγον δραχμὰς εἴληφε χιλίας πεντακοσίας. Αἰχμάλωτοι δ' ἐπομπεύθησαν ἄνευ τῶν ἀρχιπειρατῶν υἱὸς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου μετὰ γυναικὸς καὶ θυγατρὸς, 20 643 αὐτοῦ τε Τιγράνου τοῦ βασιλέως γυνὴ Ζωσίμη καὶ βασιλεὺς Ἰουδαίων Ἀριστόβουλος, Μιθριδάτου δὲ ἀδελφῆ καὶ πέντε τέκνα καὶ Σκυθίδες γυναῖκες, Ἀλβανῶν δὲ καὶ Ἰβήρων ὄμηροι καὶ τοῦ Κομμαγηνῶν βασιλέως, καὶ τρόπαια πάμπολλα καὶ ταῖς μάχαις ἰσάριθμα πάσαις, ἄς 25 ἢ αὐτὸς ἢ διὰ τῶν στρατηγῶν ἐνίκησε. Μέγιστον δὲ ὑπῆρχε πρὸς δόξαν καὶ μηδενὶ τῶν πώποτε Ῥωμαίων γεγονός, ὅτι τὸν τρίτον θριάμβον ἀπὸ τῆς τρίτης ἠπίερον κατήγαγεν. Ἐπεὶ τρεῖς γε καὶ πρότερον ἦσαν ἕτεροι τεθριαμβευκότες· ἐκεῖνος δὲ τὸν μὲν πρῶτον ἐκ Λι- 30 βνης, τὸν δὲ δεύτερον ἐξ Εὐρώπης, τοῦτον δὲ τὸν τε-

λευτατον ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰσαγαγὼν τρόπον τινα την οἰκουμένην ἐδόκει τοῖς τρισὶν ὑπῆχθαι θριάμβοις.

XLVI. Ἡλικία δὲ τότε ἦν, ὡς μὲν οἱ κατὰ πάντα τῷ Ἀλεξάνδρῳ παραβάλλοντες αὐτὸν καὶ προσβιβάζοντες 5 ἀξιούσι, νεώτερος τῶν τριάκοντα καὶ τεττάρων ἐτῶν, ἀληθεία δὲ τοῖς τετταράκοντα προσῆγεν. Ὡς ὦνητό γ' ἂν ἐνταῦθα τοῦ βίου παυσάμενος, ἄχρι οὗ τὴν Ἀλεξάνδρου τύχην ἔσχεν· ὁ δὲ ἐπέκεινα χρόνος αὐτῷ τὰς μὲν εὐτυχίας ἤνεγκεν ἐπιφθόνους, ἀνηκέστους δὲ τὰς δυσ- 10 τυχίας. Ἦν γὰρ ἐκ προσηκόντων αὐτὸς ἐκτήσατο δύναμιν ἐν τῇ πόλει, ταύτῃ χρώμενος ὑπὲρ ἄλλων οὐ δικαίως, ὅσον ἐκείνοις ἰσχύος προσετίθει τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἀφαιρῶν, ἔλαθε φάμη καὶ μεγέθει τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καταλυθείς. Καὶ καθάπερ τὰ καρτερώτατα μέρη 15 καὶ χωρία τῶν πόλεων, ὅταν δέξηται πολεμίους, ἐκείνοις προστίθησι τὴν αὐτῶν ἰσχύν, οὕτως διὰ τῆς Πομπηίου δυνάμεως Καῖσαρ ἔξαρθεῖς ἐπὶ τὴν πόλιν, ᾧ κατὰ τῶν ἄλλων ἰσχυσε, τοῦτον ἀνέτρεψε καὶ κατέβαλεν. Ἐπράχθη δὲ οὕτως. Δεύκολλον, ὡς ἐπανῆλθεν ἐξ 20 Ἀσίας ὑπὸ Πομπηίου περιῦβρισμένος, αὐτίκα τε λαμπρῶς ἢ σύγκλητος ἐδέξατο, καὶ μᾶλλον ἔτι Πομπηίου παραγενομένου κολούουσα τὴν δόξαν ἤγειρεν ἐπὶ τὴν πολιτείαν. Ὁ δὲ τᾶλλα μὲν ἀμβλὺς ἦν ἤδη καὶ κατέψυκτο τὸ πρακτικόν, ἡδονῇ σχολῆς καὶ ταῖς περὶ τὸν 25 πλοῦτον διατριβαῖς ἑαυτὸν ἐνδεδικώς, ἐπὶ δὲ Πομπηίου εὐθύς ἀτάξας καὶ λαβόμενος ἐντόνως αὐτοῦ περὶ τε τῶν διατάξεων, ἃς ἔλυσεν, ἐκράτει καὶ πλέον εἶχεν ἐν τῇ βουλῇ συναγωνιζομένου Κάτωνος. Ἐκπίπτων δὲ καὶ περιοιζόμενος ὁ Πομπηίος ἠναγκάζετο δημαρχοῦσι 30 προσφεύγειν καὶ προσαρτᾶσθαι μειρακίοις· ὧν ὁ βδελυρώτατος καὶ θρασύτατος Κλώδιος ἀναλαβὼν αὐτὸν ὑπέρριψε τῷ δήμῳ, καὶ παρ' ἀξίαν κυλινδούμενον ἐν

ἀγορᾷ ἔχων καὶ περιφέρων ἐχρήτο τῶν πρὸς χάριν ὄχλου καὶ κολακείαν γραφομένων καὶ λεγομένων βεβαιωτῆ, καὶ προσέτι μισθὸν ἤτει, ὥσπερ οὐ καταισχύων, ἀλλὰ εὐεργετῶν, ὃν ὕστερον ἔλαβε παρὰ Πομπήτου, προσέσθαι Κικέρωνα, φίλον ὄντα καὶ πλείστα δὴ 5 πεπολιτευμένον ὑπὲρ αὐτοῦ. Κινδυνεύοντι γὰρ αὐτῷ καὶ δεομένῳ βοηθείας οὐδὲ εἰς ὄψιν προῆλθεν, ἀλλὰ τοῖς ἤκουσιν ἀποκλείσας τὴν αὐλειον ἐτέραις θύραις ᾤχετο ἀπιῶν. Κικέρων δὲ φοβηθεὶς τὴν κρίσιν ὑπέξῆλθε τῆς Ῥώμης.

10

XLVII. Τότε δὲ Καῖσαρ ἐλθὼν ἀπὸ στρατείας ἤψατο πολιτεύματος ὃ πλείστην μὲν αὐτῷ χάριν ἐν τῷ παρόντι καὶ δύναμιν εἰσαῦθις ἤνεγκε, μέγιστα δὲ Πομπήτου ἔβλαψε καὶ τὴν πόλιν. Ὑπατείαν μὲν γὰρ μετῆει πρώ- 15 την· ὁρῶν δὲ ὅτι Κράσσου πρὸς Πομπήτου διαφορο- μένου θατέρῳ προσθήμενος ἐχθρῷ χρήσεται τῷ ἐτέρῳ, τρέπεται πρὸς διαλλαγὰς ἀμφοῖν, πρᾶγμα καλὸν μὲν ἄλλως καὶ πολιτικόν, αἰτία δὲ φανύλη καὶ μετὰ δεινότητος ὑπ' ἐκείνου συντεθεὲν ἐπιβούλως. Ἡ γὰρ ὥσπερ ἐν σκάφει τὰς ἀποκλίσεις ἐπανισοῦσα τῆς πόλεως ἰσχύς 20 644 εἰς ἓν συνελθοῦσα καὶ γενομένη μία τὴν πάντα πράγματα καταστασιάσασαν καὶ καταβαλοῦσαν ἀνανταγώνιστον ῥοπὴν ἐποίησεν. Ὁ γοῦν Κάτων τοὺς λέγοντας ὑπὸ τῆς ὕστερον γενομένης πρὸς Καῖσαρα Πομπήτῳ διαφορᾶς ἀνατραπήναι τὴν πόλιν ἀμαρτάνειν ἔλεγεν 25 αἰτιωμένους τὸ τελευταῖον· οὐ γὰρ τὴν στάσιν οὐδὲ τὴν ἐχθραν, ἀλλὰ τὴν σύστασιν καὶ τὴν ὁμόνοιαν αὐτῶν τῇ πόλει κακὸν πρῶτον γενέσθαι καὶ μέγιστον. Ἡιρέθη μὲν γὰρ ὕπατος Καῖσαρ· εὐθύς δὲ θεραπεύων τὸν ἄπορον καὶ πένητα κατοικίας πόλεων καὶ νομᾶς ἀγρῶν 30 ἔγραφεν, ἐκβαίνων τὸ τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα καὶ τρόπον τινὰ δημαρχίαν τὴν ὑπατείαν καθιστάς. Ἐναντιουμένου δὲ

τοῦ συνάρχοντος αὐτῷ Βύβλου, καὶ Κάτωνος ἐρωμενε-
 στατα τῷ Βύβλῳ παρεσκευασμένου βοηθεῖν, προαγα-
 γῶν ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τοῦ βήματος Πομπήϊου ἐφανῆ καὶ
 προσαγορεύσας ἠρώτησεν, εἰ τοὺς νόμους ἐπαινοίη· τοῦ
 5 δὲ συμφήσαντος „Οὐκοῦν“ εἶπεν „ἂν τις τοὺς νόμους
 βιάζεται, εἰς τὸν δῆμον ἀφίξῃ βοηθῶν;“ „Πάνυ μὲν
 οὖν“ ἔφη ὁ Πομπήϊος „ἀφίξομαι πρὸς τοὺς ἀπειλοῦν-
 τας τὰ ξίφη μετὰ ξίφους καὶ θυρεὸν κομίζων.“ Τούτου
 10 ἡμέρας ἐκείνης φορτικώτερον ἔδοξεν, ὥστε καὶ τοὺς
 φίλους ἀπολογεῖσθαι φάσκοντας ἐκφυγεῖν αὐτὸν ἐπὶ
 καιροῦ τὸ ῥῆμα. Τοῖς μέντοι μετὰ ταῦτα πραττομένοις
 φανερός ἦν ἡδὴ παντάπασιν ἑαυτὸν τῷ Καίσαρι χρή-
 σασθαι παραδεδωκώς. Ἰουλίαν γὰρ τὴν Καίσαρος θυ-
 15 γατέρα Καίπλωνι καθωμολογημένην καὶ γαμείσθαι
 μέλλουσαν ὀλίγων ἡμερῶν, οὐδενὸς ἂν προσδοκῆσαν-
 τος ἔγημε Πομπήϊος, μέλιγμα Καίπλωνι τῆς ὀργῆς τὴν
 ἑαυτοῦ θυγατέρα καταινέσας Φαύστῳ τῷ παιδί Σύλλα
 πρότερον ἐγγεγνημένην. Αὐτὸς δὲ Καῖσαρ ἔγημε Καλ-
 20 πουργίαν τὴν Πείσωνος.

XLVIII. Ἐκ δὲ τούτου Πομπήϊος ἐμπλήσας στρα-
 τιωτῶν τὴν πόλιν ἅπαντα τὰ πράγματα βία κατεῖχε.
 Βύβλῳ τε γὰρ εἰς ἀγορὰν τῷ ὑπάτῳ κατιόντι μετὰ Λευ-
 κόλλου καὶ Κάτωνος ἄφνω προσπεσόντες κατέκλασαν
 25 τὰς θάβδους, αὐτοῦ δὲ τις κοπρίων κόφινον ἐκ κεφαλῆς
 τοῦ Βύβλου κατεσκέδασε, δύο δὲ δῆμαρχοι τῶν συμ-
 προπεμπόντων ἐτρώθησαν. Οὕτω δὲ τῶν ἐνισταμένων
 τὴν ἀγορὰν ἐρημάσαντες ἐπεκύρωσαν τὸν περὶ τῆς δια-
 νομῆς τῶν χωρίων νόμον· ᾧ δελεασθεῖς ὁ δῆμος εἰς
 30 πᾶσαν ἡδὴ τιθασὸς αὐτοῖς ἐγεγόνει καὶ κατάντης πρᾶ-
 ξιν, οὐδὲν πολυπραγμονῶν, ἀλλ' ἐπιφέρων σιωπῇ τοῖς
 γραφομένοις τὴν ψῆφον. Ἐκυρώθησαν οὖν Πομπηῖον

μὲν αἱ διατάξεις, ὑπὲρ ὧν Λεύκολλος ἤριξε, Καίσαρι
 δὲ τὴν ἐντὸς Ἄλπεων καὶ τὴν ἐκτὸς ἔχειν Γαλατίαν καὶ
 Ἰλλυριοὺς εἰς πενταετίαν καὶ τέσσαρα τάγματα τέλεια
 στρατιωτῶν, ὑπάτους δὲ εἰς τὸ μέλλον εἶναι Πείσωνα
 τὸν Καίσαρος πενθερὸν καὶ Γαβίνιον, ἄνδρα τῶν Πομ- 5
 πηίου κολάκων ὑπερφυέστατον. Πραττομένων δὲ τού-
 των Βύβλος μὲν εἰς τὴν οἰκίαν κατακλεισάμενος οὐκ ὡ
 μηνῶν οὐ προῆλθεν ὑπατεύων, ἀλλ' ἐξέπεμπε διαγράμ-
 ματα βλασφημίας ἀμφοῖν ἔχοντα καὶ κατηγορίας, Κά-
 των δὲ ὥσπερ ἐπίπλους καὶ φοιβόληπτος ἐν τῇ βουλῇ 10
 τὰ μέλλοντα τῇ πόλει καὶ τῷ Πομπηίῳ προηγόρευε,
 Λεύκολλος δὲ ἀπειπὼν ἡσυχίαν ἤγεν ὡς οὐκέτι πρὸς
 πολιτείαν ὥρατος· ὅτε δὴ καὶ Πομπήϊος ἔφη, γέροντι
 τὸ τρυφᾶν ἀωρότερον εἶναι τοῦ πολιτεύεσθαι. Ταχὺ
 μέντοι καὶ αὐτὸς ἐμαλάσσετο τῷ τῆς κόρης ἔρωτι καὶ 15
 προσεῖχεν ἐκείνη τὰ πολλὰ καὶ συνδιημέρευεν ἐν ἀγροῖς
 καὶ κήποις, ἡμέλει δὲ τῶν κατ' ἀγορὰν πραττομένων,
 ὥστε καὶ Κλωδίον αὐτοῦ καταφρονῆσαι δημαρχοῦντα
 τότε καὶ θρασυτάτων ἄψασθαι πραγμάτων. Ἐπεὶ γὰρ
 ἐξέβαλε Κικέρωνα, καὶ Κάτωνα προφάσει στρατηγίας εἰς 20
 Κύπρον ἀπέπεμψε, Καίσαρος εἰς Γαλατίαν ἐξεληλακό-
 645 τος, αὐτῷ δὲ προσέχοντα τὸν δῆμον ἑώρα πάντα πρᾶτ-
 τονται καὶ πολιτενομένῳ πρὸς χάριν, εὐθύς ἐπεχείρει
 τῶν Πομπηίου διατάξεων ἐνίας ἀναιρεῖν, καὶ Τιγράνην
 τὸν αἰχμάλωτον ἀφαρπάσας εἶχε σὺν αὐτῷ, καὶ τοῖς φί- 25
 λοις δίκας ἐπῆγε, πείραν ἐν ἐκείνοις τῆς Πομπηίου λαμ-
 βάνων δυνάμεως. Τέλος δὲ, προελθόντος αὐτοῦ πρὸς
 τινα δίκην, ἔχων ὑφ' αὐτῷ πλῆθος ἀνθρώπων ἀσελ-
 γείας καὶ ὀλιγωρίας μεστὸν αὐτὸς μὲν εἰς ἐπιφανῆ τό-
 πον κάταστὰς ἐρωτήματα τοιαῦτα προῦβαλλε· „Τίς ἐστιν 30
 αὐτοκράτωρ ἀκόλαστος; τίς ἀνὴρ ἄνδρα ζητεῖ; τίς ἐνὶ
 δακτύλῳ κνᾶται τὴν κεφαλὴν;“ οἱ δὲ, ὥσπερ χορὸς

εἰς ἀμοιβαία συγκεκροτημένους, ἐκείνου τὴν τήβεννον ἀνασεύοντος ἐφ' ἐκάστῳ μέγα βοῶντες ἀπεκρίναντο· „Πομπήϊος.“

XLIX. Ἦνία μὲν οὖν καὶ ταῦτα Πομπήϊου ἀήδη
 5 τοῦ κακῶς ἀκούειν ὄντα καὶ μάχης τοιαύτης ἄπειρον· ἤχθητο δὲ μᾶλλον αἰσθανόμενος τὴν βουλήν ἐπιχαίρουσαν αὐτῷ προπηλακισμένῳ καὶ διδόντι δίκην τῆς Κικέρωνος προδοσίας. Ἐπεὶ δὲ καὶ πληγὰς ἐν ἀγορᾷ μέχρι τραυμάτων συνέβη γενέσθαι, καὶ Κλωδίου τις οἰκίτης
 10 παραδύομενος ἐν ὄχλῳ διὰ τῶν περιεστώτων πρὸς τὸν Πομπήϊου ἠλέγχθη ξίφος ἔχειν, ταῦτα ποιούμενος πρόφασιν, ἄλλως δὲ τοῦ Κλωδίου τὴν ἀσέλγειαν καὶ τὰς βλασφημίας δεδιώς, οὐκέτι προῆλθεν εἰς ἀγορὰν ὅσον ἐκεῖνος ἤρχε χρόνον, ἀλλ' οἰκουρῶν διετέλει καὶ σκε-
 15 πτόμενος μετὰ τῶν φίλων, ὅπως ἂν ἐξακέσαιτο τῆς βουλῆς καὶ τῶν ἀρίστων τὴν πρὸς αὐτὸν ὀργήν. Κουλλέωνι μὲν οὖν κελεύοντι τὴν Ἰουλίαν ἀφεῖναι καὶ μεταβαλέσθαι πρὸς τὴν σύγκλητον ἀπὸ τῆς Καίσαρος φιλίας οὐ προσέσχε, τοῖς δὲ Κικέρωνα καταγαγεῖν ἀξιούσιν, ἄνδρα
 20 καὶ Κλωδίῳ πολεμιώτατον καὶ τῇ βουλῇ προσφιλέστατον, ἐπέισθη· καὶ προαγαγὼν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ δεόμενον σὺν χειρὶ πολλῇ, τραυμάτων ἐν ἀγορᾷ γενομένων καὶ τινῶν ἀναιρεθέντων, ἐκράτησε τοῦ Κλωδίου. Καὶ νόμῳ κατελθὼν ὁ Κικέρων τὴν τε βουλήν εὐθύς τῷ
 25 Πομπήϊῳ διήλλαττε, καὶ τῷ σιτικῷ νόμῳ συνηγορῶν τρόπῳ τιμὴν πάλιν γῆς καὶ θαλάττης, ὅσην ἐκέκτηντο Ῥωμαῖοι, κύριον ἐποίησε Πομπήϊον. Ἐπ' αὐτῷ γὰρ ἐγίνοντο λιμένες, ἐμπόρια, καρπῶν διαθέσεις, ἐνὶ λόγῳ, τὰ τῶν πλεόντων πράγματα, τὰ τῶν γεωργούντων.
 30 Κλωδίος δὲ ἤτιᾶτο μὴ γεγράφθαι τὸν νόμον διὰ τὴν σιτοδείαν, ἀλλ' ὅπως ὁ νόμος γραφείη γεγονέναι τὴν σιτοδείαν, ὥσπερ ἐκ λιποθυμίας αὐτοῦ μαραινομένην

τὴν δύναμιν ἀρχῇ νέα πάλιν ἀναξωπυροῦντος καὶ ἀνα-
 λαμβάνοντος. Ἔτεροι δὲ τοῦ ὑπάτου Σπινθήρος ἀπο-
 φαίνουσι τοῦτο σόφισμα κατακλείσαντος εἰς ἀρχὴν μεί-
 ζονα Πομπήιον, ὅπως αὐτὸς ἐκπεμφθῆ Πτολεμαίῳ τῷ
 βασιλεὶ βοηθῶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Κανίδιος εἰσήνεγκε 5
 δημαρχῶν νόμον, ἄνευ στρατιᾶς Πομπήιον ἔχοντα θα-
 βδούχους δύο διαλλάττειν Ἀλεξανδρεῦσι τὸν βασιλέα.
 Καὶ Πομπήιος μὲν ἐδόκει τῷ νόμῳ μὴ δυσχεραίνειν, ἡ
 δὲ σύγκλητος ἐξέβαλεν, εὐπρεπῶς σκηψαμένη δεδιέναι
 περὶ τάνδρός. Ἦν δὲ γράμμασιν ἐντυχεῖν διερριμμένοις 10
 κατ' ἀγορὰν καὶ παρὰ τὸ βουλευτήριον, ὡς δὴ Πτολε-
 μαίου δεομένου Πομπήιον αὐτῷ στρατηγὸν ἀντὶ τοῦ
 Σπινθήρος δοθῆναι. Τιμαγένης δὲ καὶ ἄλλως τὸν Πτο-
 λεμαίου οὐκ οὔσης ἀνάγκης ἀπελθεῖν φησι, καὶ κατα-
 λιπεῖν Αἴγυπτον ὑπὸ Θεοφάνους πεισθέντα πράττοντος 15
 Πομπηίῳ χρηματισμοὺς καὶ στρατηγίας καινῆς ὑπόθε-
 σιν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐχ οὕτως ἡ Θεοφάνους μοχθηρία
 πιθανόν, ὡς ἄπιστον ἡ Πομπηίου ποιεῖ φύσις, οὐκ ἔχου-
 σα κακόηθες οὐδ' ἀνελεύθερον οὕτω τὸ φιλότιμον.

L. Ἐπισταθεὶς δὲ τῇ περὶ τὸ σιτικὸν οἰκονομίᾳ καὶ 20
 πραγματεία πολλοχοῦ μὲν ἀπέστειλε πρεσβευτὰς καὶ
 φίλους, αὐτὸς δὲ πλεύσας εἰς Σικελίαν καὶ Σαρδόνα
 646 καὶ Λιβύην ἠθροίζε σίτον. Ἀνάγεσθαι δὲ μέλλον πνευ-
 ματος μεγάλου κατὰ θάλατταν ὄντος καὶ τῶν κυβερνη-
 τῶν ὀκνούντων, πρῶτος ἐμβὰς καὶ κελεύσας τὴν ἄγκυ- 25
 ραν αἰρεῖν ἀνεβόησε· „Πλεῖν ἀνάγκη, ζῆν οὐκ ἀνάγκη.“
 Τοιαύτη δὲ τόλμη καὶ προθυμία χρώμενος μετὰ τύχης
 ἀγαθῆς ἐνέπλησε σίτου τὰ ἐμπόρια καὶ πλοίων τὴν θά-
 λασσαν, ὥστε καὶ τοῖς ἐκτὸς ἀνθρώποις ἐπαρκεῖσαι τὴν
 περιουσίαν ἐκείνης τῆς παρασκευῆς, καὶ γενέσθαι καθά- 30
 περ ἐκ πηγῆς ἄφθονον ἀπορροὴν εἰς πάντας.

LI. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ μέγαν ἦσαν οἱ Κελτικοὶ

πόλεμοι Καίσαρα· καὶ δοκῶν πορρωτάτω τῆς Ῥώμης
 ἀπεῖναι καὶ συνηρτησθαι Βέλγαις καὶ Σουήβοις καὶ
 Βρεττανοῖς ἐλάνθανεν ὑπὸ δεινότητος ἐν μέσῳ τῷ δήμῳ
 καὶ τοῖς κυριωτάτοις πράγμασι καταπολιτευόμενος τὸν
 5 Πομπήϊον. Αὐτὸς μὲν γὰρ ὡς σῶμα τὴν στρατιωτικὴν
 δύναμιν περικείμενος οὐκ ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, ἀλλ'
 ὥσπερ ἐν θῆραις καὶ κνηγεσίοις τοῖς πρὸς ἐκείνους
 ἀγῶσι γυμνάζων διεπόνει καὶ κατεσκεύαζεν ἄμαχον καὶ
 φοβεράν, χρυσὸν δὲ καὶ ἄργυρον καὶ τᾶλλα λάφυρα καὶ
 10 τὸν ἄλλον πλοῦτον τὸν ἐκ πολέμων τεσούτων περιγι-
 νόμενον εἰς τὴν Ῥώμην ἀποστέλλων καὶ διαπειρῶν ταῖς
 δωροδοκίαις καὶ συγχορηγῶν ἀγορανόμοις καὶ στρατη-
 γοῖς καὶ ὑπάτοις καὶ γυναιξὶν αὐτῶν ᾤκειοῦτο πολ-
 λούς· ὥστε ὑπερβαλόντος αὐτοῦ τὰς Ἄλπεις καὶ δια-
 15 χειμάζοντος ἐν Δούκῃ, τῶν μὲν ἄλλων ἀνδρῶν καὶ
 γυναικῶν ἀμιλλωμένων καὶ φερομένων πολὺ πλῆθος
 γενέσθαι, συγκλητικούς δὲ διακοσίους, ἐν οἷς καὶ Πομ-
 πήϊος ἦν καὶ Κράσσος, ἀνθυπάτων δὲ καὶ στρατηγῶν
 ἑκατὸν εἴκοσι ῥάβδους ἐπὶ ταῖς Καίσαρος θύραις ὄφθη-
 20 ναι. Τοὺς μὲν οὖν ἄλλους ἅπαντας ἐμπλήσας ἐλπίδων
 καὶ χρημάτων ἀπέστειλλε, Κράσσῳ δὲ καὶ Πομπήϊῳ πρὸς
 αὐτὸν ἐγένοντο συνθῆκαι, μετιέναι μὲν ὑπατείας ἐκεί-
 νους καὶ Καίσαρα συλλαμβάνειν αὐτοῖς, πέμποντα τῶν
 στρατιωτῶν συχνούς ἐπὶ τὴν ψῆφον, ἐπὰν δὲ αἰρεθῶσι
 25 τάχιστα, πράττειν μὲν ἑαυτοῖς ἐπαρχιῶν καὶ στρατοπέ-
 δων ἡγεμονίας, Καίσαρι δὲ τὰς οὐσας βεβαιοῦν εἰς
 ἄλλην πενταετίαν. Ἐπὶ τούτοις ἐξενεχθεῖσιν εἰς τοὺς
 πολλοὺς χαλεπῶς ἔφερον οἱ πρῶτοι· καὶ Μαρκελλῆτος
 ἐν τῷ δήμῳ καταστάς ἀμφοῖν ἐναντίον ἠρώτησεν, εἰ
 30 μετίασιν ὑπατείαν. Καὶ τῶν πολλῶν ἀποκρίνασθαι
 κελευόντων, πρῶτος Πομπήϊος εἶπεν, ὡς τάχα μὲν ἂν
 μετέλθοι, τάχα δὲ οὐκ ἂν μετέλθοι· Κράσσος δὲ πολι

τικώτερον· οὕτω γὰρ ἔφη πράξειν, ὁποτέρως ἂν οἴηται τῷ κοινῷ συνοίσειν. Ἐπιφυομένου δὲ Πομπητῶ Μαρκελλίνου καὶ σφοδρῶς λέγειν δοκοῦντος, ὁ Πομπητὸς ἔφη πάντων ἀδικιώτατον εἶναι τὸν Μαρκελλίνον, ὃς χάριν οὐκ ἔχει λόγιος μὲν ἐξ ἀφώνου δι' αὐτόν, ἐμετι- 5 κὸς δὲ ἐκ πεινατικοῦ γενόμενος.

LII. Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἄλλων ἀποστάντων τοῦ παραγγέλλειν ὑπατείαν, Δεύκιον Δομέτιον Κάτων ἐπεισε καὶ παρεθάρρυνε μὴ ἀπειπεῖν· οὐ γὰρ ὑπὲρ ἀρχῆς, ἀλλ' ὑπὲρ ἐλευθερίας εἶναι τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς τυράννους. 10 Οἱ δὲ περὶ τὸν Πομπητὸν φοβηθέντες τὸν τόνον τοῦ Κάτωνος, μὴ τὴν βουλὴν ἔχων ἅπασαν ἀποσπάσῃ καὶ μεταβάλλῃ τοῦ δήμου τὸ ὑγιαῖνον, οὐκ εἴασαν εἰς ἀγορὰν κατελθεῖν τὸν Δομέτιον, ἀλλ' ἐπιπέμφαντες ἐνόπλους ἄνδρας ἀπέκτειναν μὲν τὸν προηγούμενον λυχνό- 15 φόρον, ἐτρέψαντο δὲ τοὺς ἄλλους· ἔσχατος δὲ Κάτων ἀνεχώρησε, τραπείδης τὸν δεξιὸν πῆχυν ἀμυνόμενος πρὸ τοῦ Δομέτιου. Τοιαύτη δὲ ὁδῷ παρελθόντες ἐπὶ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ τᾶλλα κοσμιώτερον ἔπραττον. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὸν Κάτωνα τοῦ δήμου στρατηγὸν αἰρουμένου καὶ 20 τὴν ψῆφον ἐπιφέροντος, Πομπητὸς ἔλυσε τὴν ἐκκλησίαν οἰωνοὺς αἰτιώμενος, ἀντὶ δὲ Κάτωνος Βατίμιον ἀνηγόρευσαν ἀργυρῶ τὰς φυλάς διαφθείραντες. Ἐπειτα 647 νόμους διὰ Τρεβωνίου δημαρχοῦντος εἰσέφερον, Καίσαρι μὲν, ὥσπερ ὠμολόγητο, δευτέραν ἐπιμετροῦντας 25 πενταετίαν, Κράσσῳ δὲ Συρίαν καὶ τὴν ἐπὶ Πάρθου στρατείαν διδόντας, αὐτῷ δὲ Πομπητῶ Λιβύην ἅπασαν καὶ Ἰβηρίαν ἑκατέραν καὶ τέσσαρα τάγματα στρατιωτῶν, ἃν ἐπέχρησε δύο Καίσαρι δεηθέντι πρὸς τὸν ἐν Γαλατίᾳ πόλεμον. Ἀλλὰ Κράσσος μὲν ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἐπαρ- 30 χίαν ἀπαλλαγὴς τῆς ὑπατείας, Πομπητὸς δὲ τὸ θέατρον ἀναδείξας ἀγῶνας ἤγε γυμνικοὺς καὶ μουσικοὺς ἐπὶ τῇ

καδιερῶσει καὶ θηρῶν ἀμίλλας, ἐν οἷς πεντακόσιοι λέοντες ἀνῆρέθησαν, ἐπὶ πᾶσι δὲ τὴν ἑλεφαντομαχίαν, ἐκπληκτικώτατον θέαμα, παρέσχευ.

LIII. Ἐπὶ τούτοις δὲ θαναμαστωθεὶς καὶ ἀγαπηθεὶς
 5 αὐθις οὐκ ἐλάττωνα φθόνου ἔσχευ, ὅτι πρεσβευταῖς φίλοις παραδοὺς τὰ στρατεύματα καὶ τὰς ἐπαρχίας αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἰταλίαν ἠβητηρίοις μετιῶν ἄλλοτε ἀλλαχόσε μετὰ τῆς γυναικὸς διῆγευ, εἴτε ἐρῶν αὐτῆς, εἴτε ἐρῶσαν οὐχ ὑπομένων ἀπολιπεῖν· καὶ γὰρ καὶ
 10 τοῦτο λέγεται. Καὶ περιβόητον ἦν τῆς κόρης τὸ φίλανδρον οὐ κατ' ὄραν ποθοῦσης τὸν Πομπήλιον, ἀλλ' αἰτιον ἔοικεν ἢ τε σωφροσύνη τοῦ ἀνδρὸς εἶναι μόνην γινώσκουτος τὴν γεγαμημένην, ἢ τε σεμνότης οὐκ ἄκρατον, ἀλλ' εὐχαριν ἔχουσα τὴν ὁμιλίαν καὶ μάλιστα γυναικῶν
 15 ἀγωγόν, εἰ δεῖ μὴδὲ Φλώραν ἀλῶναι τὴν ἑταίραν ψευδομαρτυριῶν. Ἐν δ' οὖν ἀγορανομικοῖς ἀρχαιρεσίοις εἰς χεῖράς τινων ἐλθόντων καὶ φονευθέντων περὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγων ἀναπλησθεὶς αἵματος ἤλλαξε τὰ ἱμάτια. Πολλοῦ δὲ θορύβου καὶ δρόμου πρὸς τὴν οἰκίαν γε
 20 νομένου τῶν κομιζόντων τὰ ἱμάτια θεραπόντων, ἔτυχε μὲν ἢ κόρη κύουσα, θεασαμένη δὲ καθημαγμένην τὴν τήβεννον ἐξέλιπε καὶ μόλις ἀνήνεγκευ, ἐκ δὲ τῆς ταραχῆς ἐκείνης καὶ τοῦ πάθους ἀπήμβλωσεν. Ὅθεν οὐδὲ οἱ μάλιστα μεμφόμενοι τὴν πρὸς Καίσαρα Πομπητιου
 25 φιλίαν ἠτιῶντο τὸν ἔρωτα τῆς γυναικὸς. Αὐθις μέντοι κυήσασα καὶ τεκοῦσα θῆλυ παιδίον ἐκ τῶν ὠδίνων ἐτελεύτησε, καὶ τὸ παιδίον οὐ πολλὰς ἡμέρας ἐπέζησε. Παρεσκευασμένου δὲ τοῦ Πομπητιου τὸ σῶμα θάπτειν ἐν Ἀλβανῷ, βιασάμενος ὁ δῆμος εἰς τὸ Ἄρειον πεδίον
 30 κατήνεγκευ, οἰκτῶ τῆς κόρης μᾶλλον ἢ Πομπητιῶ καὶ Καίσαρι χαριζόμενος. Αὐτῶν δὲ ἐκείνων μείζον ἐδόκει μέρος ἀπόντι Καίσαρι νέμειν ὁ δῆμος ἢ Πομπητιῶ παρ-

οντι τῆς τιμῆς. Εὐθύς γὰρ ἐκύμαιεν ἡ πόλις καὶ πάντα τὰ πράγματα σάλον εἶχε καὶ λόγους διαστατικούς, ὡς ἡ πρότερον παρακαλύπτουσα μᾶλλον ἢ κατείργουσα τῶν ἀνδρῶν τὴν φιλαρχίαν οἰκειότης ἀνῆρηται. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Κράσσος ἐν Πάρθοις ἀπολωλὼς ἠγγέλ- 5
λετο· καὶ τοῦτο κᾶλυμα ὃν μέγα τοῦ συμπεσεῖν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐκποδῶν ἐγεγόνει· δεδιότες γὰρ ἐκείνον ἀμφοτέρω τοῖς πρὸς ἀλλήλους ἀμῶς γέ πως ἐνέ-
μενον δικαίοις. Ἐπεὶ δὲ ἀνείλεν ἡ τύχη τὸν ἐφεδρον τοῦ ἀγῶνος, εὐθύς ἦν εἰπεῖν τὸ κωμικόν, ὡς ἄτερος πρὸς 10
τὸν ἕτερον

ὑπαλείφεται τὰ χεῖρά θ' ὑποκονίεται.

Οὕτως ἡ τύχη μικρὸν ἐστὶ πρὸς τὴν φύσιν. Οὐ γὰρ ἀποπίμπλησιν αὐτῆς τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπου τοσοῦτον βᾶθος ἡγεμονίας καὶ μέγεθος εὐρυχωρίας δυοῖν ἀν- 15
δροῖν οὐκ ἐπέσχευ, ἀλλ' ἀκούοντες καὶ ἀναγινώσκοντες, ὅτι τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται τοῖς θεοῖς, ἕκα-
στος δ' ἕμμορε τιμῆς, ἑαυτοῖς οὐκ ἐνόμιζον ἀρκεῖν δυοῖν οὔσι τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν.

LIV. Καίτοι Πομπήϊος εἰπέ ποτε δημηγορῶν, ὅτι 20
πᾶσαν ἀρχὴν λάβοι πρότερον ἢ προσεδόκησε καὶ κατὰ-
648 θοῖτο θᾶττον ἢ προσεδοκήθη. Καὶ νῆ Δία μαρτυρούσας εἶχεν ἀεὶ τὰς διαλύσεις τῶν στρατοπέδων. Τότε δὲ τὸν Καίσαρα δοκῶν οὐ προήσεσθαι τὴν δύναμιν ἐξήτει ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς ὄχνητος εἶναι πρὸς αὐτόν, ἄλλο δὲ 25
οὐδὲν ἐνεωτέριζεν οὐδὲ ἐβούλετο δοκεῖν ἀπιστεῖν, ἀλλ' ὑπερορᾶν μᾶλλον καὶ καταφρονεῖν. Ἐπεὶ δὲ τὰς ἀρχὰς οὐ κατὰ γνώμην ἑώρα βραβευομένης, δεκαζομένων τῶν πολιτῶν, ἀναρχίαν ἐν τῇ πόλει περιεῖδε γενομένην· καὶ λόγος εὐθύς ἐχώρει πολὺς ὑπὲρ δικτάτορος, ὃν προῶτος 30
εἰς μέσον ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησε Λουκίλλιος ὁ δημαρχος, τῷ δῆμῳ παραινῶν ἐλέσθαι δικτάτορα Πομπήϊον. Ἐπι-

λαβομένου δὲ Κάτωνος οὗτος μὲν ἐκινδύνευσε τὴν δη-
 μαρχίαν ἀποβαλεῖν, ὑπὲρ δὲ Πομπηίου πολλοὶ τῶν φί-
 λων ἀπελογοῦντο παριόντες ὡς οὐ δεομένου τῆς ἀρχῆς
 ἐκείνης οὐδὲ βουλομένου. Κάτωνος δὲ Πομπηίου ἐπαι-
 5 νέσαντος καὶ προτρεψαμένου τῆς εὐκοσμίας ἐπιμεληθῆ-
 ναι, τότε μὲν αἰδεσθεῖς ἐπεμελήθη, καὶ κατεστάθησαν
 ὕπατοι Δομέτιος καὶ Μεσσάλας, ὕστερον δὲ πάλιν ἀναρ-
 χίας γινομένης καὶ πλειόνων ἤδη τὸν περὶ τοῦ δικτά-
 τορος λόγον ἐγειρόντων ἰταμώτερον, φοβηθέντες οἱ περὶ
 10 Κάτωνα μὴ βιασθῶσιν, ἔγνωσαν ἀρχὴν τινα τῷ Πομ-
 πηίῳ προέμενοι νόμιμον ἀποτρέφαι τῆς ἀκράτου καὶ
 τυραννικῆς ἐκείνης. Καὶ Βύβλος ἐχθρὸς ὢν Πομπηίῳ
 πρῶτος ἀπεφήνατο γνώμην ἐν συγκλήτῳ Πομπηίου μό-
 νον ἐλέσθαι ὕπατον· ἢ γὰρ ἀπαλλαγῆσεσθαι τῆς παρ-
 15 ούσης τὴν πόλιν ἀκοσμίας, ἢ δουλεύσειν τῷ κρατίστῳ.
 Φανέντος δὲ παραδόξου τοῦ λόγου διὰ τὸν εἰπόντα, Κά-
 των ἀναστὰς καὶ παρασχὼν δόκησιν, ὡς ἀντιλέξει, γε-
 νομένης σιωπῆς εἶπε τὴν προκειμένην γνώμην αὐτὸς
 μὲν οὐκ ἂν εἰσενεγκεῖν, εἰσενηνεγμένη δὲ ὑφ' ἑτέρου
 20 πείθεσθαι κελεύειν, πᾶσαν μὲν ἀρχὴν μᾶλλον αἰρού-
 μενος ἀναρχίας, Πομπηίου δὲ μηδένα βέλτιον ἄρξειν ἐν
 ταραχαῖς τηλικαύταις νομίζων. Δεξαμένης δὲ τῆς βουλῆς
 καὶ ψηφισαμένης, ὅπως ὕπατος αἰρεθεῖς ὁ Πομπηίος
 ἄρχοι μόνος, εἰ δὲ αὐτὸς συνάρχοντος δεηθείη, μὴ θᾶτ-
 25 τον δυοῖν μηνοῖν δοκιμάσας ἔλοιτο, κατασταθεῖς οὕτως
 καὶ ἀποδειχθεῖς διὰ Σουλπικίου μεσοβασιλέως ὕπατος
 ἠσπάζετο φιλοφρόνως τὸν Κάτωνα, πολλὴν ὁμολογῶν
 χάριν ἔχειν καὶ παρακαλῶν γίνεσθαι σύμβουλον ἰδίᾳ
 τῆς ἀρχῆς. Κάτων δὲ χάριν μὲν ἔχειν αὐτῷ τὸν Πομ-
 30 πηίου οὐκ ἤξιον· δι' ἐκείνου γὰρ ὢν εἶπεν οὐδὲν εἰπεῖν,
 διὰ δὲ τὴν πόλιν· ἔσεσθαι δὲ σύμβουλος ἰδίᾳ παρακα-

λούμενος, ἐὰν δὲ μὴ παρακαλῆται, δημοσίᾳ φράσειν τὸ φαινόμενον. Τοιοῦτος μὲν οὖν Κάτων ἐν πάσι.

LV. Πομπήιος δὲ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν ἐγγυε Κορνηλίαν θυγατέρα Μετέλλου Σκηπίωνος, οὐ παρθένον, ἀλλὰ χήραν ἀπολελειμμένην νεωστὶ Ποπλίου τοῦ Κράσσου παιδός, ᾧ συνώκησεν ἐκ παρθενίας, ἐν Πάρθοις τεθνηκός. Ἐνῆν δὲ τῇ κόρῃ πολλὰ φίλτρα δίχα τῶν ἀφ' ὧρας. Καὶ γὰρ περὶ γράμματα καλῶς ἤσκητο καὶ περὶ λύραν καὶ γεωμετρίαν, καὶ λόγων φιλοσόφων εὐθίστο χρησίμως ἀκούειν. Καὶ προσῆν τούτοις ἡθος ἀηδίας καὶ περιεργίας καθαρὸν, ἃ δὴ νέαις προστρίβεται γυναιξὶ τὰ τοιαῦτα μαθήματα· πατήρ δὲ καὶ γένους ἔνεκα καὶ δόξης ἄμεμπτος. Ἄλλ' ὅμως τοῦ γάμου τοῖς μὲν οὐκ ἤρεσκε τὸ μὴ καθ' ἡλικίαν· υἱῷ γὰρ αὐτοῦ συνοικεῖν ὧραν εἶχεν ἢ Κορνηλία μᾶλλον· οἱ δὲ κομψότεροι τὸ τῆς πόλεως ἠγοῦντο παρεωρακέναι τὸν Πομπήιον ἐν τύχαις οὔσης, ὧν ἐκείνον ἰατρὸν ἤρηται καὶ μόνῳ παραδέδωκεν αὐτήν· ὁ δὲ στεφανοῦται καὶ θύει γάμους αὐτήν τὴν ὑπατείαν ὀφείλων ἠγεῖσθαι 649 συμφορὰν οὐκ ἂν οὕτω παρανόμως δοθεῖσαν εὐτυχοῦσης τῆς πατρίδος. Ἐπεὶ δὲ ταῖς δίκαις τῶν δωροδοκιῶν καὶ δεκασμῶν ἐπιστάς καὶ νόμους γράφας, καθ' οὓς αἱ κρίσεις ἐγίνοντο, τὰ μὲν ἄλλα σεμνῶς ἐβράβευε καὶ καθαρῶς, ἀσφάλειαν ἅμα καὶ κόσμον καὶ ἡσυχίαν αὐτοῦ προσκαθημένου μεθ' ὄπλων τοῖς δικαστηρίοις παρ- 25 ἔχων, Σκηπίωνος δὲ τοῦ πενθεροῦ κρινομένου, μεταπεμφάμενος οἰκαδε τοὺς ἐξήκοντα καὶ τριακοσίους δικαστάς ἐνέτυχε βοηθεῖν, ὁ δὲ κατήγορος ἀπέστη τῆς δίκης ἰδὼν τὸν Σκηπίωνα προπεμπόμενον ἐξ ἀγορᾶς ὑπὸ τῶν δικαστῶν, πάλιν οὖν ἤκουε κακῶς, ἔτι δὲ 30 μᾶλλον, ὅτι λύσας νόμῳ τοὺς γινομένους περὶ τῶν κρινομένων ἐπαίνους αὐτὸς εἰσηλθε Πλάγκρον ἐπαινε-

σόμενος. Καὶ Κάτων (ἔτυχε γὰρ κρίνων) ἐπισχόμενος
 τὰ ὤτα ταῖς χερσὶν οὐκ ἔφη καλῶς ἔχειν αὐτῷ παρὰ τὸν
 νόμον ἀκούειν τῶν ἐπαίνων. Ὄθεν ὁ μὲν Κάτων ἀπε-
 βλήθη πρὸ τοῦ φέρειν τὴν ψῆφον, ἐάλω δὲ ταῖς ἄλλαις
 5 ὁ Πλάγκος σὺν αἰσχύνῃ τοῦ Πομπηίου. Καὶ γὰρ ὀλίγαις
 ὕστερον ἡμέραις Ὑψαῖος, ἀνὴρ ὑπατικός, δίκην φεύ-
 γων καὶ παραφυλάξας τὸν Πομπηίου ἐπὶ δεῖπνον ἀπι-
 όντα λελουμένον, ἐκέτευε τῶν γονάτων λαβόμενος. Ὁ
 δὲ παρῆλθεν ὑπεροπτικῶς εἰπὼν διαφθεῖρειν τὸ δεῖ-
 10 πνον αὐτόν, ἄλλο δὲ μηδὲν περαίνειν. Οὕτως οὖν
 ἄνισος εἶναι δοκῶν αἰτίας εἶχε. Τὰ δ' ἄλλα καλῶς
 ἅπαντα κατέστησεν εἰς τάξιν, καὶ προσεῖλετο συνάρ-
 χοντα τὸν πενθερόν εἰς τοὺς ὑπολοίπους πέντε μῆνας.
 Ἐψηφίσθη δὲ αὐτῷ τὰς ἐπαρχίας ἔχειν εἰς ἄλλην τε-
 15 τραετίαν, καὶ χίλια τάλαντα λαμβάνειν καθ' ἕναστον
 ἐνιαυτόν, ἀφ' ὧν θρέψει καὶ διοικήσει τὸ στρατιω-
 τικόν.

LVI. Οἱ δὲ Καίσαρος φίλοι ταύτην ἀρχὴν λαβόντες
 ἠξίουσαν τινὰ γενέσθαι καὶ Καίσαρος λόγον, ἀγωνιζομέ-
 20 νου τοσοῦτους ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας· ἢ γὰρ ὑπα-
 τείας ἄξιον εἶναι τυχεῖν ἐτέρας, ἢ προσλαβεῖν τῇ στρα-
 τεῖα χρόνον, ἐν ᾧ τῶν πεπονημένων οὐκ ἄλλος ἐπελθὼν
 ἀφαιρήσεται τὴν δόξαν, ἀλλ' αὐτὸς ἄρξει καὶ τιμήσεται
 καθ' ἡσυχίαν ὁ κατεργασάμενος. Οὔσης δὲ περὶ τούτων
 25 ἀμίλλης, ὡς δὴ παραιτούμενος ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος ἐπ'
 εὐνοίᾳ τὸν φθόνον ὁ Πομπηῖος ἔφη γράμματα Καίσαρος
 ἔχειν βουλομένου λαβεῖν διάδοχον καὶ παύσασθαι τῆς
 στρατείας· ὑπατείας μέντοι καὶ μὴ παρόντι καλῶς ἔχειν
 αἰτησὶν αὐτῷ δοθῆναι. Πρὸς ταῦτα ἐνισταμένων τῶν
 30 περὶ Κάτωνα καὶ κελυόντων ἰδιώτην γενόμενον καὶ
 τὰ ὄπλα καταθέμενον εὐρίσκεσθαι τι παρὰ τῶν πολιτῶν
 ἀγαθόν, οὐκ ἐξερίσας, ἀλλ' οἶον ἠττηθεὶς ὁ Πομπηῖος

ὑποπτος ἦν μᾶλλον ὢν ἐφρόνει περὶ Καίσαρος. Ἐπεμψε δὲ καὶ τὰς δυνάμεις ἀπαιτῶν, ἃς ἔχρησεν αὐτῷ, τὰ Παρδικὰ ποιούμενος πρόφασιν. Ὁ δὲ, καίπερ εἰδὼς ἐφ' οἷς ἀπητείτο τοὺς στρατιώτας, ἀπέπεμψε καλῶς δωρησάμενος.

5

LVII. Ἐκ τούτου δὲ Πομπήϊος ἐν Νεαπόλει νοσήσας ἐπισφαλῶς ἀνέρρωσε. Πραξαγόρου δὲ πείσαντος τοὺς Νεαπολίτας ἔθυσαν ὑπὲρ αὐτοῦ σωτήρια. Μιμουμένων δὲ τούτους τῶν προσοίκων καὶ τοῦ πράγματος οὕτω περιόντος τὴν Ἰταλίαν πᾶσαν, καὶ μικρὰ καὶ με- 10 γάλῃ πόλις ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἐώρταξε. Τοὺς δὲ ἀπαντῶντας πανταχόθεν οὐδεὶς ἐχώρει τόπος, ἀλλὰ ὁδοὶ τε κατεπίμπλαντο καὶ κῶμαι καὶ λιμένες εὐωχουμένων καὶ θυόντων. Πολλοὶ δὲ καὶ στεφανηφοροῦντες ὑπὸ λαμπάδων ἐδέχοντο καὶ παρέπεμπον ἀνθοβολούμενον, ὥστε 15 τὴν κομιδὴν αὐτοῦ καὶ πορείαν θέαμα κάλλιστον εἶναι καὶ λαμπρότατον. Οὐδενὸς μέντοι τοῦτο λέγεται τῶν ἀπεργασαμένων τὸν πόλεμον αἰτίων ἔλαττον γενέσθαι. Φρόνημα γὰρ εἰσῆλθεν ὑπεραιρον ἅμα τῷ μεγέθει τῆς 650 χαρᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν πραγμάτων λογισμούς· καὶ τὴν εἰς 20 ἀσφαλὲς αἰεὶ τὰ εὐτυχήματα καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ θεμένην εὐλάβειαν προέμενος εἰς ἄκρατον ἐξέπεσε θράσος καὶ περιφρόνησιν τῆς Καίσαρος δυνάμεως, ὡς οὔτε ὄπλων ἐπ' αὐτὸν οὔτε τινὸς ἐργῶδους πραγματείας δεησόμενος, ἀλλὰ πολὺ ῥᾶον καθαιρήσων ἢ πρότερον ἠΰ- 25 ξησε τὸν ἄνδρα. Πρὸς δὲ τούτοις Ἄππιος ἀφίκετο κομίζων ἐκ Γαλατίας ἣν ἔχρησε Πομπήϊος Καίσαρι στρατιάν· καὶ πολλὰ μὲν ἐξεφλαύριξε τὰς ἐκεῖ πράξεις καὶ λόγους ἐξέφερε βλασφήμους περὶ Καίσαρος, αὐτὸν δὲ Πομπήϊον ἀπείρως ἔχειν ἔλεγε τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ 30 δόξης ἐτέροις ὄπλοις πρὸς Καίσαρα φραγνύμενον, ὃν αὐτοῖς κατεργάσεται τοῖς ἐκείνου στρατεύμασιν, ὅταν

πρῶτον ὀφθῆ· τοσοῦτον καὶ μίσους πρὸς Καίσαρα καὶ πόθου πρὸς Πομπήλιον ἐνυπάρχειν αὐτοῖς. Οὕτω δ' οὖν ὁ Πομπήλιος ἐπήρθη καὶ τοιαύτης καὶ τοσαύτης ὀλιγορίας διὰ τὸ θαρρεῖν ἐγένετο μεστός, ὥστε καὶ τῶν δε-
 5 διότων τὸν πόλεμον κατεγέλα καὶ τοὺς λέγοντας, ἂν ἐλαύνη Καίσαρ ἐπὶ τὴν πόλιν, οὐχ ὄραν δυνάμεις, αἷς αὐτὸν ἀμυνοῦνται, μειδιῶν τῷ προσώπῳ καὶ διακεχυμένος ἀμελεῖν ἐκέλευσεν· „Ὅπου γὰρ ἂν“ ἔφη „τῆς Ἰτα-
 10 λίας ἐγὼ κρούσω τῷ ποδὶ τὴν γῆν, ἀναδύσονται καὶ πε-
 10 ζικαὶ καὶ ἱππικαὶ δυνάμεις.“

LVIII. Ἦδη δὲ καὶ Καίσαρ ἐπεφύετο τοῖς πράγμα-
 σιν ἐρρωμενέστερον, αὐτὸς μὲν οὐκέτι μακρὰν τῆς Ἰτα-
 λίας ἀπαίρων, εἰς δὲ τὴν πόλιν ἀεὶ τοὺς στρατιώτας ἀποστέλλων ἀρχαιρεσιάζοντας, χρήμασι δὲ πολλοὺς ὑποί-
 15 κουρῶν καὶ διαφθειρῶν ἄρχοντας· ὧν καὶ Παῦλος ἦν ὁ ὑπάτος ἐπὶ χιλλοῖς καὶ πεντακοσίοις ταλάντοις μεταβαλόμενος, καὶ Κουρίων ὁ δῆμαρχος ἀμηγάνων πλήθει δανείων ἐλευθερωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, καὶ Μάρκος Ἀντώνιος διὰ φιλίαν Κουρίωνος ὧν ὠφελεῖτο μετέχων. Ἐλέ-
 20 χθη μὲν οὖν, ὅτι τῶν ἀφιγμένων τις ἀπὸ Καίσαρος ταξιαρχῶν ἔστως παρὰ τὸ βουλευτήριον καὶ πυθόμενος, ὡς οὐ δίδωσιν ἢ βουλήν Καίσαρι χρόνον τῆς ἀρχῆς, εἶπεν ἐπικρούων τῇ χειρὶ τὸ ξίφος, „Ἀλλὰ τοῦτο δώσει.“ Καὶ τὰ πραττόμενα καὶ τὰ παρασκευαζόμενα ταύτην εἶχε
 25 τὴν διάνοιαν. Αἱ μὲντοι Κουρίωνος ἀξιώσεις καὶ παρακλήσεις ὑπὲρ Καίσαρος ἐφαίνοντο δημοτικώτεραι. Δυσεῖν γὰρ ἠξίου θάτερον, ἢ καὶ Πομπήλιον ἀπαιτεῖν ἢ μηδὲ Καίσαρος ἀφαιρεῖσθαι τὸ στρατιωτικόν· ἢ γὰρ ἰδιώτας γενομένους ἐπὶ τοῖς δικαίοις ἢ μένοντας ἀντιπάλους ἐφ'
 30 οἷς ἔχουσιν ἀτρεμήσειν· ὁ δὲ τὸν ἕτερον ἀσθενῆ ποιῶν ἦν φοβεῖται δύναμιν διπλασιάζει. Πρὸς ταῦτα Μαρκέλλου τοῦ ὑπάτου ληστὴν ἀποκαλοῦντος τὸν Καίσαρα καὶ

ψηφίζεσθαι πολέμιον κελεύοντος, εἰ μὴ καταθήσεται τὰ ὄπλα, Κουρίων ὅμως ἰσχυσε μετὰ Ἀντωνίου καὶ Πείσωνος ἐξελέγξει τὴν σύγκλητον. Ἐκέλευσε γὰρ μεταστῆναι τοὺς Καίσαρα μόνον τὰ ὄπλα καταθέσθαι κελεύοντας, Πομπήιον δὲ ἄρχειν· καὶ μετέστησαν οἱ πλεί- 5 ουσ. Αὐτοῖς δὲ μεταστῆναι κελεύσαντος ὅσοις ἀμφοτέρους ἀρέσκει τὰ ὄπλα καταθέσθαι καὶ μηδέτερον ἄρχειν, Πομπηίῳ μὲν ἑκοσι καὶ δύο μόνον, Κουρίωνι δὲ πάντες οἱ λοιποὶ προσέθεντο. Κάκεινος μὲν ὡς νενικηκῶς λαμπρὸς ὑπὸ χαρᾶς εἰς τὸν δῆμον ἐξήλατο, κρότῳ 10 καὶ βολαῖς στεφάνων καὶ ἀνθῶν δεξιούμενον αὐτόν· ἐν δὲ τῇ βουλῇ Πομπήιος οὐ παρῆν· οἱ γὰρ ἄρχοντες στρατοπέδων εἰς τὴν πόλιν οὐκ εἰσίασι. Μάρκελλος δὲ ἀναστάς οὐκ ἔφη λόγων ἀκροάσεσθαι καθήμενος, ἀλλ' ὁρῶν ὑπερφαινόμενα τῶν Ἄλπεων ἤδη δέκα τάγματα βαδίζειν 15 καὶ αὐτὸς ἐκπέμψειν τὸν ἀντιταξόμενον αὐτοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

LIX. Ἐκ τούτου τὰς ἐσθῆτας ὡς ἐπὶ πένθει μετεβάλλοντο. Μάρκελλος δὲ πρὸς Πομπήιον δι' ἀγορᾶς ἐβά- 20 διξε τῆς βουλῆς ἐπομένης, καὶ καταστάς ἐναντίος· „Κελεύω σε“ εἶπεν „ὦ Πομπήϊε, βοηθεῖν τῇ πατρίδι καὶ 651 χρῆσθαι ταῖς παρεσκευασμέναις δυνάμεισι καὶ καταλέγειν ἑτέρας.“ Τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα καὶ Λέντιος ἔλεγε τῶν ἀποδεδειγμένων εἰς τὸ μέλλον ὑπάτων ἄτερος. Ἀρξάμενου δὲ τοῦ Πομπηίου καταλέγειν οἱ μὲν οὐχ ὑπήκουον, 25 ὀλίγοι δὲ γλίσχωρως καὶ ἀπροθύμως συνήεσαν, οἱ δὲ πλείους διαλύσεις ἐβόων. Καὶ γὰρ ἀνέγνω τινὰ Καίσαρος ἐπιστολὴν Ἀντώνιος ἐν τῷ δήμῳ βιασάμενος τὴν βουλήν, ἔχουσαν ἐπαγωγὸς ὄχλου προκλήσεις. Ἡξίου γὰρ ἀμφοτέρους ἐκβάντας τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὰς στρα- 30 τιωτικὰς δυνάμεις ἀφέντας ἐπὶ τῷ δήμῳ γενέσθαι καὶ τῶν πεπραγμένων εὐθύνας ὑποσχεῖν. Οἱ δὲ περὶ Λέν-

- τλον ὑπατεύοντες ἤδη βουλὴν οὐ συνῆγον· ἄρτι δὲ ἐκ
 Κιλικίας ἀφιγμένος Κικέρων ἐπραττε διαλλαγάς, ὅπως
 Καίσαρ ἐξελθὼν Γαλατίας καὶ τὴν ἄλλην στρατιὰν ἀφεί-
 πασαν ἐπὶ δυσὶ τάγμασι καὶ τῷ Ἰλλυρικῷ τὴν δευτέραν
 5 ὑπατεῖαν περιμένη. Πομπηίου δὲ δυσκολαίνοντος ἐπέ-
 σθησαν οἱ Καίσαρος φίλοι θάτερον ἀφείναι· Λέντλου
 δὲ ἀντικρούσαντος καὶ Κάτωνος αὐτίς ἀμαρτάνειν τὸν
 Πομπηίου ἐξαπατῶμενον βοῶντος οὐκ ἔσχον αἱ διαλύ-
 σεις πέρας.
- 10 LX. Ἐν τούτῳ δὲ ἀπαγγέλλεται Καίσαρ Ἀρίμινον,
 πόλιν μεγάλην τῆς Ἰταλίας, κατειληφὼς καὶ βαδίζων
 ἀντικρὺς ἐπὶ τὴν Ῥώμην μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως.
 Τοῦτο δὲ ἦν ψεῦδος. Ἐβάδιξε γὰρ οὐ πλείονας ἔχων ἰπ-
 πέων τριακοσίων καὶ πεντακισχιλίων ὀπλιτῶν· τὴν δὲ
 15 ἄλλην δύναμιν ἐπέκεινα τῶν Ἀλπεων οὐσαν οὐ περιέ-
 μενευ, ἐμπεσεῖν ἄφνω τεταραγμένοις καὶ μὴ προσδοκῶσι
 βουλόμενος μᾶλλον ἢ χρόνον δοῦς ἐκ παρασκευῆς μάχε-
 σθαι. Καὶ γὰρ ἐπὶ τὸν Ῥουβίκωνα ποταμὸν ἐλθὼν, ὃς
 ἀφώριζεν αὐτῷ τὴν δεδομένην ἐπαρχίαν, ἔστη σιωπῇ
 20 καὶ διεμέλλησεν, αὐτὸς ἄρα πρὸς ἑαυτὸν συλλογιζόμενος
 τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος. Εἶτα, ὥσπερ οἱ πρὸς βιά-
 θος ἀφιέντες ἀχανὲς ἀπὸ κρημνοῦ τινος ἑαυτούς, μύσας
 τῷ λογισμῷ καὶ παρακαλυψάμενος πρὸς τὸ δεινὸν καὶ
 τοσοῦτον μόνον Ἑλληνιστὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἐκβοή-
 25 σας, „*Ανερρίφθω κύβος,*“ διεβίβαξε τὸν στρατόν. Ὡς
 δὲ πρῶτον ἡ φήμη προσέπεσε καὶ κατέσχε τὴν Ῥώμην
 μετὰ ἐκπλήξεως θόρυβος καὶ φόβος οἷος οὐπω πρότε-
 ρον, εὐθύς μὲν ἡ βουλὴ φερομένη πρὸς τὸν Πομπηίου
 συνέτρεχε καὶ παρήσαν αἱ ἀρχαί, πυθομένου δὲ τοῦ
 30 Τύλλου περὶ στρατιᾶς καὶ δυνάμεως καὶ τοῦ Πομπηίου
 μετὰ τινος μελλήσεως ἀθαρσῶς εἰπόντος, ὅτι τοὺς παρὰ
 Καίσαρος ἤκοντας ἐτοίμους ἔχει, νομίζει δὲ καὶ τοὺς

κατειλεγμένους πρότερον ἐν τάχει συνάξειν τρισμυρίους ὄντας, ὁ μὲν Τύλλος ἀναβοήσας, „Ἐξηπάτηκας ἡμᾶς, ὦ Πομπήτε,“ συνεβούλευεν ὡς Καίσαρα πρέσβεις ἀποστέλλειν, Φαώνιος δέ τις, ἀνὴρ τάλλα μὲν οὐ πονηρός, αὐθαδεῖα δὲ καὶ ὕβρει πολλάκις τὴν Κάτωνος οἴομενος 5 ἀπομιμείσθαι παρρησίαν, ἐκέλευε τὸν Πομπήιον τῷ ποδὶ τύπτειν τὴν γῆν ἃς ὑπισχνεῖτο δυνάμεις ἀνακαλούμενον. Ὁ δὲ ταύτην μὲν ἤνεγκε τὴν ἀκαιρίαν πράως τοῦ δὲ Κάτωνος ὑπομιμνήσκοντος ὧν ἐν ἀρχῇ περὶ Καίσαρος αὐτῷ προεῖπεν, ἀπεκρίνατο μαντικώτερα μὲν εἰ-10 ναι τὰ Κάτωνι λεχθέντα, φιλικώτερα δὲ ὑπ’ αὐτοῦ πεπραχῆθαι.

LXI. Κάτων δὲ συνεβούλευεν αἰρεῖσθαι στρατηγὸν αὐτοκράτορα Πομπήιον, ἐπεικὼν ὅτι τῶν αὐτῶν ἐστὶ καὶ ποιεῖν τὰ μεγάλα κακὰ καὶ παύειν. Οὗτος μὲν οὖν 15 εὐθύς ἐξῆλθεν εἰς Σικελίαν (ἔλαχε γὰρ αὐτὴν τῶν ἐπαρχιῶν) καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος [εἰς*] ἃς ἐκληρώθη. Τῆς δ’ Ἰταλίας σχεδὸν ὅλης ἀνισταμένης ἀπορίαν εἶχε τὸ γινόμενον. Οἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν φερόμενοι φυγῇ πανταχόθεν εἰς τὴν Ῥώμην ἐνέπιπτον, οἱ δὲ τὴν Ῥώμην οἰ-2 κούντες ἐξέπιπτον αὐτοὶ καὶ ἀπέλειπον τὴν πόλιν ἐν χειμῶνι καὶ ταραχῇ τοσούτῳ τὸ μὲν χρήσιμον ἀσθενὲς ἔχουσαν, τὸ δὲ ἀπειθὲς ἰσχυρὸν καὶ δυσμεταχειρίστου τοῖς ἄρχουσιν. Οὐ γὰρ ἦν παῦσαι τὸν φόβον, οὐδὲ εἰσέτις χρῆσθαι τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς Πομπήιον, ἀλλ’ ὧ 25 τις ἐνετύγγανε πάθει, φοβηθεῖς ἢ λυπηθεῖς ἢ διαπορήσας, τούτῳ φέρων ἐκεῖνον ἀνεπίμπλη· καὶ τὰναντία τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐκράτει βουλευόμενα, καὶ πυνθέσθαι περὶ τῶν πολεμίων οὐδὲν ἦν ἀληθὲς αὐτῷ διὰ τὸ πολλοὺς ἀπαγγέλλειν, ὅ τι τύχοιεν, εἶτα ἀπιστοῦντι χαλε-30 παίνειν. Οὕτω δὲ ψηφισάμενος ταραχὴν ὄραν καὶ κελύσας ἅπαντας ἐπεσθαι [αὐτῷ] τοὺς ἀπὸ βουλῆς, καὶ

προειπὼν ὅτι Καίσαρος ἡγήσεται τὸν ἀπολειφθέντα, περὶ δεΐλην ὄψιαν ἀπέλιπε τὴν πόλιν. Οἱ δὲ ὕπατοι μηδὲ θύσαντες ἂ νομίζεται πρὸ πολέμων ἐφυγον. Ἦν δὲ καὶ παρ' αὐτὰ τὰ δεινὰ ζηλωτὸς ἀνὴρ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι πολλῶν τὴν στρατηγίαν μεμφομένων οὐδεὶς ἦν ὁ μισῶν τὸν στρατηγόν, ἀλλὰ πλείονας ἄν τις εὔρε τῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν φερόντων τοὺς ἀπολιπεῖν Πομπήιον μὴ δυναμένους.

LXII. Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις Καίσαρ εἰσελάσας καὶ κατασχὼν τὴν Ῥώμην τοῖς μὲν ἄλλοις ἐπεικῶς ἐνέτυχε καὶ κατεπράυνε, τῶν δὲ δημάρχων ἐνὶ Μετέλλῳ κωλύοντι χρήματα λαβεῖν αὐτὸν ἐκ τοῦ ταμιείου θάνατον ἠπέλιψε, καὶ προσέθηκε τῇ ἀπειλῇ τραχύτερον λόγον· ἔφη γάρ, ὡς τοῦτο φῆσαι χαλεπὸν ἦν αὐτῷ μᾶλλον ἢ πρᾶξιαι. Τρεψάμενος δὲ τὸν Μέτελλον οὕτω καὶ λαβὼν ὧν ἐχρηξεν, ἐδίωκε Πομπήιον, ἐκβαλεῖν σπεύδων ἐκ τῆς Ἰταλίας πρὶν ἀφικέσθαι τὴν ἐξ Ἰβηρίας αὐτῷ δύναμιν. Ὁ δὲ τὸ Βρεντέσιον κατασχὼν καὶ πλοίων εὐπορήσας τοὺς μὲν ὑπάτους εὐθύς ἐμβιβάσας καὶ μετ' αὐτῶν σπέρας τριάκοντα προεξέπεμψεν εἰς Συρράχιον, Σκηπίωνα δὲ τὸν πενθερὸν καὶ Γναῖον τὸν υἱὸν εἰς Συρίαν ἀπέστειλε ναυτικὸν κατασκευάσοντας. Αὐτὸς δὲ φραξάμενος τὰς πύλας καὶ τοῖς τείχεσι τοὺς ἐλαφροτάτους στρατιώτας ἐπιστήσας, τοὺς δὲ Βρεντεσίλους ἀτρεμῆν κατ' οἰκίαν κελεύσας, ὄλην ἐντὸς τὴν πόλιν ἀνέσκαψε καὶ διετάφρευσε, καὶ σχολόπων ἐνέπλησε τοὺς στενωποὺς πλὴν δυεῖν, δι' ὧν ἐπὶ θάλατταν αὐτὸς κατήλθεν. Ἡμέρα δὲ τρίτη τὸν μὲν ἄλλον ὄχλον ἐν ταῖς ναυσὶν εἶχεν ἤδη καθ' ἡσυχίαν ἐμβεβηκότα, τοῖς δὲ τὰ τείχη φυλάττουσιν ἐξαίφνης σημεῖον ἄρας καὶ καταδραμόντας ὀξέως ἀναλαβὼν ἀπεπέρασεν. Ὁ δὲ Καίσαρ, ὡς εἶδεν ἐκλελειμμένα τὰ τείχη, τὴν φυγὴν αἰσθόμενος

μικροῦ μὲν ἐδέησε διώκων τοῖς σταυροῖς καὶ τοῖς ὀρύγ-
μασι περιπετῆς γενέσθαι, τῶν δὲ Βρεντεσίμων φρα-
σάντων φυλαττόμενος τὴν πόλιν καὶ κύκλῳ περιῶν
ἀνηγμένους εὔρε πάντας πλήν δυεῖν πλοίων στρατιώτας
τινάς οὐ πολλοὺς ἐχόντων. 5

LXIII. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τοῦ Πομπηίου τὸν ἀπό-
πλουν ἐν τοῖς ἀρίστοις τίθενται στρατηγήμασιν, αὐτὸς
δὲ Καῖσαρ ἐθαύμαζεν, ὅτι καὶ πόλιν ἔχων ὄχυράν καὶ
προσδοκῶν τὰς ἐξ Ἰβηρίας δυνάμεις καὶ θαλασσοκρα-
τῶν ἐξέλιπε καὶ προήκατο τὴν Ἰταλίαν. Αἰτιᾶται καὶ 10
Κικέρων, ὅτι τὴν Θεμιστοκλέους ἐμιμήσατο στρατηγίαν
μᾶλλον ἢ τὴν Περικλέους, τῶν πραγμάτων τούτοις
ὁμοίων ὄντων, οὐκ ἐκείνοις. Ἐδήλωσε δὲ Καῖσαρ ἔργῳ
σφόδρα φοβούμενος τὸν χρόνον. Ἐλὼν γὰρ Νουμέριον
Πομπηίου φίλον ἀπέστειλεν εἰς Βρεντέσιον ἐπὶ τοῖς ἴσοις 15
ἀξίῳ διαλλαγῆναι· Νουμέριος δὲ Πομπηίῳ συνεξέ-
πλευσεν. Ἐντεῦθεν ὁ μὲν ἡμέραις ἐξήκοντα κύριος γε-
γυῶς ἀναιμωτὶ τῆς Ἰταλίας ὅλης ἐβούλετο μὲν εὐθύς
Πομπηίου διώκειν, πλοίων δὲ μὴ παρόντων ἀποστρέψας
εἰς Ἰβηρίαν ἤλαυνε, τὰς ἐκεῖ δυνάμεις προσαραγέσθαι 20
βουλόμενος.

LXIV. Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ μεγάλη συνέστη Πομ-
653 πηίῳ δύναμις, ἣ μὲν ναυτικὴ καὶ παντελῶς ἀναταγώ-
νιστος (ἦσαν γὰρ αἱ μάχιμοι πεντακόσιοι, λιβυρνίδων
δὲ καὶ κατασκοπῶν ὑπερβάλλων ἀριθμὸς), ἵππεις δὲ 25
Ῥωμαίων καὶ Ἰταλῶν τὸ ἀνθοῦν, ἑπτακισχίλιοι, γένεσι
καὶ πλούτῳ καὶ φρονήμασι διαφέροντες· τὴν δὲ πεξὴν
σύμμικτον οὖσαν καὶ μελέτης δεομένην ἐγύμναζεν ἐν
Βερούα καθήμενος οὐκ ἀργός, ἀλλ' ὥσπερ ἀκμάζοντι
χρῶμενος ἐντῷ πρὸς τὰ γυμνάσια. Μεγάλῃ γὰρ ἦν 30
ῥοπή πρὸς τὸ θαρρεῖν τοῖς ὀρώσι Πομπηίου Μάγνου
ἐξήκοντα μὲν ἔτη δυεῖν λείποντα γεγεννημένου, ἐν δὲ

τοῖς ὄπλοις ἀμιλλώμενον πεζόν, εἶτα ἱππότητα αὐθις ἐλκόμενον τε τὸ ξίφος ἀπραγμόνως θέοντι τῷ ἵππῳ καὶ κατακλείοντα πάλιν εὐχερῶς, ἐν δὲ τοῖς ἀκοντισμοῖς οὐ μόνον ἀκρίβειαν, ἀλλὰ καὶ θάμνην ἐπιδεικνύμενον εἰς 5 μῆκος, ὃ πολλοὶ τῶν νέων οὐχ ὑπερέβαλλον. Ἐπεφοίτων δὲ καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν καὶ δυνάσται καὶ τῶν ἀπὸ Ῥώμης ἡγεμονικῶν ἀριθμὸς ἦν ἐντελοῦς βουλῆς περὶ αὐτόν. Ἦλθε δὲ καὶ Λαβειῶν ἀπολιπὼν Καίσαρα φίλος γεγυῶς καὶ συνεστρατευμένος ἐν Γαλατία, καὶ Βρούτος, 10 υἱὸς ὧν Βρούτου τοῦ περὶ Γαλατίαν σφαγέντος, ἀνὴρ μεγαλόφρων καὶ μηδέποτε Πομπηίου προσειπὼν μηδὲ ἀσπασάμενος πρότερον ὡς φονεὴ τοῦ πατρός, τότε δὲ ὡς ἐλευθεροῦντι τὴν Ῥώμην ὑπέταξεν ἑαυτόν. Κικέρων δέ, καίπερ ἄλλα γεγραφῶς καὶ βεβουλευμένος, ὅμως 15 κατηδέσθη μὴ γενέσθαι τοῦ προκινδυνεύοντος ἀριθμοῦ τῆς πατρίδος. Ἦλθε δὲ καὶ Τίδιος Σέξτιος, ἐσχατόγηρος ἀνὴρ θάτερον πεπηρωμένος σκέλος, εἰς Μακεδονίαν· ὃν τῶν ἄλλων γελόντων καὶ χλευαζόντων, ὃ Πομπηῖος ἰδὼν ἐξανέστη καὶ προσέδραμε, μέγα νομίζων 20 μαρτύριον εἶναι καὶ τοὺς παρ' ἡλικίαν καὶ παρὰ δύναμιν αἰρουμένους τὸν μετ' αὐτοῦ κίνδυνον ἀντὶ τῆς ἀσφαλείας.

LXV. Ἐπεὶ δὲ βουλῆς γενομένης καὶ γνώμην Κάτωνος εἰπόντος ἐψηφίσαντο μηδένα Ῥωμαίων ἄνευ πα- 25 ρατάξεως ἀναιρεῖν μηδὲ διαρπάξαι πόλιν ὑπήκοον Ῥωμαίοις, ἔτι μᾶλλον ἢ Πομπηίου μερὶς ἡγαπήθη· καὶ γὰρ οἷς μηδὲν ἦν πρᾶγμα τοῦ πολέμου πόρρω κατοικοῦσιν ἢ δι' ἀσθένειαν ἀμελουμένοις, τῷ γε βούλεσθαι συγκατετίθεντο καὶ τῷ λόγῳ συνεμάχουν ὑπὲρ τῶν δικαίων, 30 ἡγούμενοι θεοῖς εἶναι καὶ ἀνθρώποις ἐχθρὸν ᾧ μὴ καθ' ἡδονὴν ἐστὶ νικᾶν Πομπηίου. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ Καῖσαρ εὐγνώμονα παρεῖχεν ἑαυτόν ἐν τῷ κρατεῖν, ὃς

καὶ τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ τοῦ Πομπηίου δυνάμεις ἐλὼν [καὶ] καταπολεμήσας ἀφῆκε τοὺς στρατηγούς, τοῖς δὲ στρατιώταις ἐχρῆτο. Καὶ πάλιν ὑπερβαλὼν τὰς Ἄλπεις καὶ διαδραμὼν τὴν Ἰταλίαν εἰς Βρεντέσιον ἦκεν ἐν τροπαῖς ἤδη τοῦ χειμῶνος ὄντος· καὶ διαπεράσας τὸ πέλαγος 5 αὐτὸς μὲν εἰς Ὠρικὸν παρενέβαλεν, Ἰούβιον δὲ τὸν Πομπηίου φίλον αἰχμάλωτον ἔχων σὺν ἑαυτῷ πρὸς Πομπηίου ἀνέστειλε, προκαλούμενος εἰς ἐν συνελθόντας ἀμφοτέρους ἡμέρᾳ τρίτῃ πάντα διαλύσαι τὰ στρατεύματα καὶ γενομένους φίλους καὶ ὁμόσαντας ἐπανελθεῖν εἰς 10 Ἰταλίαν. Ταῦτα Πομπηίος αὐτίς ἐνέδραον ἤγειτο· καὶ καταβὰς ὀξέως ἐπὶ θάλατταν κατέλαβε χωρία καὶ τόπους ἔδρας τε τοῖς πεζοῖς στρατοπέδοις ὑπεραλκεις ἔχοντα καὶ ναύλοχα καὶ κατάρσεις ἐπιφόρους τοῖς ἐπιφοιτῶσι διὰ θαλάττης, ὥστε πάντα πνεῖν ἄνεμον Πομπηίῳ σίτον 15 ἢ στρατιὰν ἢ χρήματα κομίζοντα, Καίσαρα δὲ δυσχερεῖαις κατὰ γῆν ὁμοῦ καὶ κατὰ θάλατταν περιεχόμενον ἐξ ἀνάγκης φιλομαχεῖν καὶ προσβάλλοντα τοῖς ἐρύμασι καὶ προκαλούμενον ἐκάστοτε τὰ μὲν πλεῖστα νικᾶν καὶ κρατεῖν τοῖς ἀκροβολισμοῖς, ἅπαξ δὲ μικροῦ συντριβῆ- 20 ναι καὶ τὴν στρατιὰν ἀποβαλεῖν, τοῦ Πομπηίου λαμπρῶς ἀγωνισαμένον μέχρι τροπῆς ἀπάντων καὶ φόνου 654 δισχιλίων, βιάσασθαι δὲ καὶ συνεισπεσεῖν μὴ δυνηθέντος ἢ φοβηθέντος, ὥστε εἰπεῖν Καίσαρα πρὸς τοὺς φίλους ὅτι „Σήμερον ἂν ἡ νίκη παρὰ τοῖς πολεμίοις ἦν, εἰ 25 τὸν νικῶντα εἶχον.“

LXVI. Ἐπὶ τούτῳ μέγα φρονήσαντες οἱ Πομπηίου διὰ μάχης ἔσπευδον κριθῆναι. Πομπηίος δὲ τοῖς μὲν ἔξω βασιλεῦσι καὶ στρατηγοῖς καὶ πόλεσιν ὡς νενικηκῶς ἔγραφε, τὸν δὲ τῆς μάχης κίνδυνον ὠρρώδει, τῷ χρόνῳ 30 καὶ ταῖς ἀπορίαις καταπολεμήσειν νομίζων ἄνδρας ἀμάχους μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ συνειδισμένους νικᾶν μετ'

ἀλλήλων πολὺν ἤδη χρόνον, πρὸς δὲ τὴν ἄλλην στρα-
 τείαν καὶ πλάνας καὶ μεταβάσεις καὶ τάφρων ὀφύξεις
 καὶ τειχῶν οἰκοδομίας ἀπαγορεύοντας ὑπὸ γήρωσ, καὶ
 5 διὰ τοῦτο ταῖς χερσὶν ἐμφῶναι τάχιστα καὶ συμπλακῆ-
 ναι σπεύδοντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ πρότερον ἀμῶς γέ πως
 παρῆγε πείθων τοὺς περὶ αὐτὸν ἀτρεμεῖν ὁ Πομπήϊος·
 ἐπεὶ δὲ μετὰ τὴν μάχην ὁ Καίσαρ ὑπὸ τῶν ἀποριῶν ἀνα-
 στάς ἐβάδιξε δι' Ἀθαμάνων εἰς Θετταλίαν, οὐκέτι κα-
 θεκτὸν ἦν τὸ φρόνημα τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ φεύγειν Καί-
 10 σαρα βωῶντες οἱ μὲν ἀκολουθεῖν καὶ διώκειν ἐκέλευον,
 οἱ δὲ διαβαίνειν εἰς Ἰταλίαν, οἱ δὲ θεράποντας εἰς Ῥώ-
 μην καὶ φίλους ἐπεμπον οἰκίας προκαταληφτομένους ἐγ-
 γυς ἀγορᾶς ὡς αὐτίκα μετιόντες ἀρχάς. Ἐθέλονται δὲ
 πολλοὶ πρὸς Κορνηλίαν ἐπλεον εἰς Λέσβον εὐαγγελιζό-
 15 μνοι πέρασ ἔχειν τὸν πόλεμον· ἐκεῖ γὰρ αὐτὴν ὑπεξέ-
 πεμψεν ὁ Πομπήϊος. Ἀθροισθείσης δὲ βουλῆς Ἀφρά-
 νιος μὲν ἀπεφαίνετο γνώμην ἔχεσθαι τῆς Ἰταλίας, ταύ-
 την γὰρ εἶναι τοῦ πολέμου τὸ μέγιστον ἄθλον, προστι-
 θέναι δὲ τοῖς κρατοῦσιν εὐθύς Σικελίαν, Σαρδόνα,
 20 Κύρνον, Ἰβηρίαν, Γαλατίαν ἅπασαν· ἧς τε δὴ πλείστος
 ὁ λόγος Πομπηῖω πατρίδος ὀρεγούσης χεῖρας ἐγγύθειν,
 οὐ καλῶς ἔχειν περιορᾶν προπηλακιζομένην καὶ δου-
 λεύουσαν οἰκέταις καὶ κόλαξι τυράννων. Αὐτὸς δὲ Πομ-
 πηῖος οὔτε πρὸς δόξαν ἠγείτο καλὸν αὐτῷ δευτέραν
 25 φυγὴν φεύγειν Καίσαρα καὶ διώκεσθαι, τῆς τύχης διώ-
 κειν διδούσης, οὔτε ὄσιον ἐγκαταλιπεῖν Σικελίωνα καὶ
 τοὺς περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Θετταλίαν ἄνδρας ὑπατικούς
 εὐθύς ὑπὸ Καίσαρι γενησομένους μετὰ χρημάτων καὶ
 30 δυνάμεων μεγάλων, τῆς δὲ Ῥώμης μάλιστα κήδεσθαι
 τὸν ἀπωτάτω πολεμοῦντα περὶ αὐτῆς, ὅπως ἀπαθῆς
 κακῶν οὔσα καὶ ἀνήκοος περιμένῃ τὸν κρατοῦντα.

LXVII. Ταῦτα ψηφισάμενος ἐδίωκε Καίσαρα, μάχης

μὲν ἐγνωκως ἀπέχεσθαι, πολιορκεῖν δὲ καὶ τρίβειν ταῖς
 ἀπορίαις ἐγγύθεν ἐπακολουθῶν. Καὶ γὰρ ἄλλως ταῦτα
 συμφέρειν ἤγειτο, καὶ λόγος τις εἰς αὐτὸν ἦκεν ἐν τοῖς
 ἱκπεῦσι φερόμενος, ὡς χρὴ τάχιστα τρεψαμένους Καί-
 σαρα συγκαταλύειν κἀκείνον αὐτόν. Ἔνιοι δὲ φασὶ διὰ 5
 τοῦτο καὶ Κάτωνι μηδὲν ἄξιον σπουδῆς χρῆσασθαι Πομ-
 πήιον, ἀλλὰ καὶ πορευόμενον ἐπὶ Καίσαρα πρὸς θαλάσ-
 ση καταλιπεῖν ἐπὶ τῆς ἀποσκευῆς φοβηθέντα, μὴ Καί-
 σαρος ἀναιρεθέντος ἀναγκάσῃ κἀκείνον εὐθύς ἀποθέ-
 σθαι τὴν ἀρχήν. Οὕτω δὲ παρακολουθῶν ἀτρέμα τοῖς 10
 πολέμοις ἐν αἰτίαις ἦν καὶ καταβοήσσειν, ὡς οὐ Καί-
 σαρα καταστρατηγῶν, ἀλλὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν βου-
 λήν, ὅπως διὰ παντὸς ἄρχῃ καὶ μηδέποτε παύσῃται τοῖς
 ἀξιούσι τῆς οἰκουμένης ἄρχειν χρῶμενος ὑπηρέταις καὶ
 δορυφόροις. Δομέτιος δὲ αὐτὸν Ἀηνόβαρβος Ἀγαμέ- 15
 μνονα καλῶν καὶ βασιλέα βασιλέων ἐκίφθονον ἐποίει.
 Καὶ Φαώνιος οὐχ ἦττον ἦν ἀηδῆς τῶν παρρησιαζομέ-
 νων ἀκαίρως ἐν τῷ σκώπτειν „Ἀνθρωποι“ βοῶν „οὐδὲ
 τῆτες ἔσται τῶν ἐν Τουσκλάνῳ σύκων μεταλαβεῖν;“
 655 Δεύκιος δὲ Ἀφράνιος ὁ τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ δυνάμεις ἀπο- 20
 βαλῶν ἐν αἰτίᾳ προδοσίας γεγυνῶς, τότε δὲ τὸν Πομ-
 πήιον ὄρῶν φηγομαχοῦντα, θαυμάζειν ἔλεγε τοὺς κατη-
 γοροῦντας αὐτοῦ, πῶς πρὸς τὸν ἔμπορον τῶν ἐπαρχιῶν
 οὐ μάχονται προελθόντες. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πολλὰ
 λέγοντες ἄνδρα δόξης ἦττονα καὶ τῆς πρὸς τοὺς φίλους 25
 αἰδοῦς τὸν Πομπήιον ἐξεβιάσαντο καὶ συνεπεσπίασαντο
 ταῖς ἑαυτῶν ἐλπίσι καὶ ὄρμαῖς ἐπακολουθῆσαι προέμε-
 νου τοὺς ἀρίστους λογισμούς, ὅπερ οὐδὲ κλοίου κυβερ-
 νήτη, μήτιγε τοσοῦτων ἔδνων καὶ δυνάμεων αὐτοκρά-
 τορι στρατηγῷ παθεῖν ἦν προσῆκον. Ὁ δὲ τῶν μὲν ἰα- 30
 τρῶν τοὺς μηδέποτε χαριζομένους ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπή-
 νεσεν, αὐτὸς δὲ τῷ νοσοῦντι τῆς στρατιᾶς ἐνέδωκε,

δείσας ἐπὶ σωτηρίᾳ λυπηρὸς γενέσθαι. Πῶς γὰρ ἂν τις φήσειεν ὑγιαίνειν ἐκείνους τοὺς ἄνδρας, ὧν οἱ μὲν ὑπατείας ἤδη καὶ στρατηγίας ἐν τῷ στρατοπέδῳ περινοστοῦντες ἐμνῶντο, Σπινθῆρι δὲ καὶ Δομετίῳ καὶ Σκη-
 5 πίωνι περὶ τῆς Καίσαρος ἀρχιερωσύνης ἔριδες ἦσαν καὶ φιλονεικίαι καὶ δεξιώσεις; ὥσπερ αὐτοῖς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου παραστρατοπεδεύοντος ἢ τοῦ Ναβαταίων βασιλέως, ἀλλ' οὐ Καίσαρος ἐκείνου καὶ τῆς δυνάμεως, ἢ χιλίας μὲν ἤρῃκει πόλεις κατὰ κράτος, ἔθνη δὲ πλεονα
 10 τριακοσίων ὑπῆκτο, Γερμανοῖς δὲ καὶ Γαλάταις μεμαχημένος ἀήττητος ὅσας οὐκ ἂν τις ἀριθμῆσαι μάχας ἑκατὸν μυριάδας αἰχμαλώτων ἔλαβεν, ἑκατὸν δὲ ἀπέκτεινε τρεψάμενος ἐκ παρατάξεως.

LXVIII. Ἄλλ' ὅμως ἐγκείμενοι καὶ θορυβοῦντες,
 15 ἐπεὶ κατέβησαν εἰς τὸ Φαρσάλιον πεδῖον, ἠνάγκασαν βουλήν προθεῖναι τὸν Πομπήτιον, ἐν ἧ Ἀαβιηνὸς ὁ τῶν ἱππέων ἄρχων πρῶτος ἀναστὰς ᾤμοσε μὴ ἀναχωρήσειν ἐκ τῆς μάχης, εἰ μὴ τρέψαιτο τοὺς πολεμίους· τὰ δὲ αὐτὰ καὶ πάντες ᾤμυσαν. Τῆς δὲ νυκτὸς ἔδοξε κατὰ
 20 τοὺς ὕπνους Πομπήτιος εἰς τὸ θέατρον εἰσιόντος αὐτοῦ κροτεῖν τὸν δῆμον, αὐτὸς δὲ κοσμεῖν ἱερὸν Ἀφροδίτης νικηφόρου πολλοῖς λαφύροις. Καὶ τὰ μὲν ἐδάραει, τὰ δὲ ὑπέθραπτεν αὐτὸν ἢ ὄψις, δεδοικότα μὴ τῷ γένει τῷ Καίσαρος εἰς Ἀφροδίτην ἀνήκοντι δόξα καὶ λαμπρότης
 25 ἀπ' αὐτοῦ γένηται· καὶ πανικοὶ τινες θόρυβοι διάττοντες ἐξανέστησαν αὐτόν. Ἐωθινῆς δὲ φυλακῆς ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος στρατοπέδου πολλὴν ἡσυχίαν ἄγοντος ἐξέλαμψε μέγα φῶς, ἐκ δὲ τούτου λαμπὰς ἀρθείσα φλογοειδῆς ἐπὶ Πομπήτιον κατέσκηψε· καὶ τοῦτο ἰδεῖν φησι
 30 Καίσαρ αὐτὸς ἐπιὼν τὰς φυλακάς. Ἄμα δὲ ἡμέρα μέλλοντος αὐτοῦ πρὸς Σκοτοῦσαν ἀναξευγνύειν καὶ τὰς σκηναὺς τῶν στρατιωτῶν καθαιρούντων καὶ προπεμπόν-

των ὑποζύγια καὶ θεράποντας, ἦκον οἱ σκοποὶ φράζον-
 τες ὄπλα πολλὰ καθορᾶν ἐν τῷ χάρακι τῶν πολεμίων
 διαφερόμενα, καὶ κίνησιν εἶναι καὶ θόρυβον ἀνδρῶν ἐπὶ
 μάχην ἐξιόντων. Μετὰ δὲ τούτους ἕτεροι παρήσαν εἰς
 τάξιν ἤδη καθίστασθαι τοὺς πρώτους λέγοντες. Ὁ μὲν 5
 οὖν Καίσαρ εἰπὼν τὴν προσδοκωμένην ἦκειν ἡμέραν,
 ἐν ἣ πρὸς ἄνδρας, οὐ πρὸς λιμὸν οὐδὲ πενίαν μαχοῦν-
 ται, κατὰ τάχος πρὸ τῆς σκηνῆς ἐκέλευσε προθεῖναι
 τὸν φοινικοῦν χιτῶνα· τοῦτο γὰρ μάχης Ῥωμαίοις ἐστὶ
 σύμβολον. Οἱ δὲ στρατιῶται θεασάμενοι μετὰ βοῆς καὶ 10
 χαρᾶς τὰς σκηναὺς ἀφέντες ἐφέροντο πρὸς τὰ ὄπλα. Καὶ
 τῶν ταξιαρχῶν ἀγόντων εἰς ἣν ἔδει τάξιν ἕκαστος ὥσπερ
 χορὸς ἄνευ θορύβου μεμελετημένως εἰς τάξιν καὶ πρῶτος
 καθίστατο.

LXIX. Πομπήϊος δὲ τὸ μὲν δεξιὸν αὐτὸς ἔχων ἐμει- 15
 λεν ἀνθίστασθαι πρὸς Ἀντώνιον, ἐν δὲ τῷ μέσῳ Σκη-
 πίωνα τὸν πενθερὸν ἀντέταξε Καλβίνῳ Λευκίῳ, τὸ δὲ
 εὐάνυμον εἶχε μὲν Λεύκιος Δομέτιος, ἐρρώσθη δὲ τῷ
 πλήθει τῶν ἱππέων. Ἐνταῦθα γὰρ ὀλίγου δεῖν ἄπαν-
 656 τες ἐρρῦησαν, ὡς Καίσαρα βιασόμενοι καὶ τὸ δέκατον 20
 τάγμα διακόφοντες, οὗ πλεῖστος ἦν ὁ λόγος ὡς μαχιμω-
 τάτου, καὶ Καίσαρ ἐν ἐκείνῳ ταττόμενος εἰώθει μάχε-
 σθαι. Κατιδὼν δὲ πεφραγμένον ἵππῳ τοσαύτη τῶν πο-
 λεμίων τὸ εὐάνυμον καὶ φοβηθεὶς τὴν λαμπρότητα τοῦ
 ὀπλισμοῦ, μετεπέμψατο σπείρας ἕξ ἀπὸ τῶν ἐπιταγμάτων 25
 καὶ κατέστησεν ὀπισθεν τοῦ δεκάτου, κελεύσας ἡσυχίαν
 ἄγειν ἀδήλους τοῖς πολεμίοις ὄντας· ὅταν δὲ προσελαύ-
 νωσιν οἱ ἱππεῖς, διὰ τῶν προμάχων ἐκδραμόντας μὴ
 προέσθαι τοὺς ὑσσοὺς, ὥσπερ εἰώθασιν οἱ κράτιστοι
 σπεύδοντες ἐπὶ τὰς ξιφουλκίας, ἀλλὰ παλεῖν ἄνω συν- 30
 τιτρώσκοντας ὄμματα καὶ πρόσωπα τῶν πολεμίων· οὐ
 γὰρ μενεῖν τοὺς καλοὺς τούτους καὶ ἀνθηροὺς πυρρῆχι

στὰς διὰ τὸν ὠφραϊσμόν οὐδὲ ἀντιβλέψειν πρὸς τὸν σί-
 δηρον ἐν ὀφθαλμοῖς γινόμενον. Ἐν τούτοις μὲν οὖν ὁ
 Καῖσαρ ἦν. Ὁ δὲ Πομπήϊος ἀφ' ἑκποῦ τὴν παράταξιν
 ἐπισκοπῶν, ὡς ἐώρα τοὺς μὲν ἀντιπάλους μεθ' ἡσυχίας
 5 τὸν καιρὸν ἐν τάξει προσμένοντας, τῆς δ' ὑφ' αὐτῷ
 στρατιᾶς τὸ πλεῖστον οὐκ ἀτρεμοῦν, ἀλλὰ κυμαῖνον
 ἀπειρία καὶ θορυβούμενον, ἔδεισε μὴ διασπασθῆ παν-
 τάσιν ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης, καὶ παράγγελμα τοῖς προ-
 τεταγμένοις ἔδωκεν ἐστῶτας ἐν προβολῇ καὶ μένοντας
 10 ἀραρότως δέχεσθαι τοὺς πολεμίους. Ὁ δὲ Καῖσαρ αἰτιᾶ-
 ται τὸ στρατήγημα τοῦτο· τῶν τε γὰρ πληγῶν τὸν ἐξ
 ἐπιδρομῆς τόνον ἀμανρῶσαι καὶ τὴν μάλιστα τοὺς πολ-
 λούς ἐν τῷ συμφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις πληροῦσαν ἐν-
 θουσιασμοῦ καὶ φορᾶς ἀντεξόρμησιν, ἅμα κραυγῇ καὶ
 15 δρόμῳ τὸν θυμὸν αὔξουσιν, ἀφελόντα πῆξαι καὶ κα-
 ταψῦξαι τοὺς ἄνδρας. Ἦσαν δὲ οἱ μὲν μετὰ Καίσαρος
 δισχίλιοι πρὸς δισμυρίοις, οἱ δὲ μετὰ Πομπηίου βραχεῖ
 πλείονες ἢ διπλάσιοι τούτων.

LXX. Ἦδη δὲ συνθήματος διδομένου παρὰ ἀμφο-
 20 τέρων καὶ τῆς σάλπιγγος ἀρχομένης ἐγκελεύεσθαι πρὸς
 τὴν σύστασιν, τῶν μὲν πολλῶν ἕκαστος ἐσκόπει τὸ καθ'
 αὐτόν, ὀλίγοι δὲ Ῥωμαίων οἱ βέλτιστοι καὶ τινες Ἑλλή-
 νων παρόντες ἔξω τῆς μάχης, ὡς ἐγγὺς ἦν τὸ δεινόν,
 ἐλογίζοντο τὴν πλεονεξίαν καὶ φιλονεικίαν, ὅπου φέ-
 25 ρουσα τὴν ἡγεμονίαν ἐξέθηκεν. Ὅπλα γὰρ συγγενικὰ
 καὶ τάξεις ἀδελφαὶ καὶ κοινὰ σημεῖα καὶ μιᾶς πόλεως
 εὐάνδρεια τοσαύτη καὶ δύναμις αὐτῇ πρὸς ἑαυτὴν συνέ-
 πιπτεν, ἐπιδεικνυμένη τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὡς ἐν
 πάθει γενομένη τυφλὸν ἐστὶ καὶ μανιῶδες. Ἦν μὲν γὰρ
 30 ἤδη καθ' ἡσυχίαν χρῆζουσιν ἄρχειν καὶ ἀπολαύειν τῶν
 κατειργασμένων τὸ πλεῖστον καὶ κράτιστον ἀρετῇ γῆς
 καὶ θαλάσσης ὑπήκοον, ἦν δ' ἔτι τροπαίων καὶ θριάμ-

βων ἔρωτι βουλομένους χαρίζεσθαι καὶ διψῶντας ἐμπί-
 πλασθαι Παρθικῶν πολέμων ἢ Γερμανικῶν. Πολὺ δὲ
 καὶ Σκυθία λειπόμενον ἔργον καὶ Ἴνδοί, καὶ πρόφασις
 οὐκ ἄδοξος ἐπὶ ταῦτα τῆς κλεονεξίας ἡμερῶσαι τὰ βαρ-
 βαρικά. Τίς δ' ἂν ἢ Σκυθῶν ἵππος ἢ τοξεύματα Πάρ- 5
 θων ἢ πλοῦτος Ἰνδῶν ἐπέσχε μυριάδας ἑπτὰ Ῥωμαίων
 ἐν ὅπλοις ἐπερχομένας Πομπηίου καὶ Καίσαρος ἡγου-
 μένων, ὧν ὄνομα πολὺ πρότερον ἤκουσαν ἢ τὸ Ῥω-
 μαίων; οὕτως ἄμικτα καὶ ποικίλα καὶ θηριώδη φῦλα
 νικῶντες ἐπῆλθον. Τότε δὲ ἀλλήλοις μαχομένοι συνῆε- 10
 σαν, οὐδὲ τὴν δόξαν αὐτῶν, δι' ἣν τῆς πατρίδος ἠφεί-
 δουν, οἰκτείραντες, ἄχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀνικῆτων
 προσαγορευομένων. Ἡ μὲν γὰρ γενομένη συγγένεια
 καὶ τὰ Ἰουλίας φίλτρα καὶ γάμος ἐκείνος εὐθύς ἦν ἀπα-
 τηλὰ καὶ ὑποπτα κοινωνίας ἐπὶ χρεῖα συνισταμένης 15
 ὀμηρεύματα, φιλίας δ' ἀληθινῆς οὐ μετέσχευ.

LXXI. Ὡς δ' εὖν τὸ Φαρσάλιον πεδίον ἀνδρῶν καὶ
 ἵππων καὶ ὀπλων ἀνεπέπληστο καὶ μάχης ἤρθη παρ'
 ἀμφοτέρων σημεῖα, πρῶτος ἐκ τῆς Καίσαρος φάλαγγος
 ἐξέδραμε Γάιος Κρασσιανός, ἀνδρῶν ἑκατὸν εἰκοσι λοχα- 20
 657 γῶν, μεγάλην ἀποδιδούς ὑπόσχεσιν Καίσαρι. Πρῶτον
 γὰρ αὐτὸν ἐξιὼν τοῦ χάρακος εἶδε καὶ προσαγορεύσας
 ἤρετο, πῶς φρονοίη περὶ τῆς μάχης. Ὁ δὲ τὴν δεξιὰν
 προτείνας ἀνεβόησε „Νικήσεις λαμπρῶς, ὦ Καίσαρ·
 ἐμὲ δὲ ἢ ζῶντα τήμερον ἢ νεκρὸν ἐπαινέσεις.“ Τούτων 25
 τῶν λόγων μεμνημένος ἐξώρμησε καὶ συνεπεσπάσατο
 πολλοὺς καὶ προσέβαλε κατὰ μέσους τοὺς πολεμίους.
 Γενομένου δὲ τοῦ ἀγῶνος εὐθύς ἐν ξίφεσι καὶ πολλῶν
 φονευομένων, βιαζόμενον πρόσω καὶ διακόπτοντα τοὺς
 πρῶτους ὑποστάς τις ᾤθει διὰ τοῦ στόματος τὸ ξίφος, 30
 ὥστε τὴν αἰχμὴν περάσασαν ἀνασχεῖν κατὰ τὸ ἵλιον.
 Πεσόντος δὲ τοῦ Κρασσιανοῦ, κατὰ τοῦτο μὲν ἦν ἰσόρ-

ροπος ἢ μάχη, τὸ δὲ δεξιὸν ὁ Πομπήτιος οὐ ταχέως ἐπή-
 γεν, ἀλλὰ παπταίνων ἐπὶ θάτερα καὶ τὸ τῶν ἱππέων
 ἀναμένων ἔργον ἐνδιέτριβεν. Ἦδη δὲ ἐκεῖνοι τοὺς οὐ-
 λαμοὺς ἀνήγον ὡς κυκλωσόμενοι τὸν Καίσαρα καὶ τοὺς
 5 προτεταγμένους ἱππεὺς ὀλίγους ὄντας ἐμβαλοῦντες εἰς
 τὴν φάλαγγα. Καίσαρος δὲ σημεῖον ἄφαντος, οἱ μὲν ἱπ-
 πεὺς ἔξανεχώρησαν, αἱ δὲ ἐπιτεταγμένοι σπεῖραι πρὸς
 τὴν κύκλωσιν ἐκδραμοῦσαι, τρισχίλιοι ἄνδρες, ὑπαν-
 τιάζουσι τοὺς πολεμίους καὶ παριστάμενοι καθ' ἵππων,
 10 ὡς ἐδιδάχθησαν, ὑψηλοὺς ἐχρῶντο τοῖς ὑσσοῖς, ἐφιέμε-
 νοι τῶν προσώπων. Οἱ δὲ, ἅτε μάχης πάσης ἄπειροι,
 τοιαύτην δὲ μὴ προσδοκῆσαντες μηδὲ προμαθόντες, οὐκ
 ἐτόλμων οὐδὲ ἠνείχοντο τὰς πληγὰς ἐν ὄμμασι καὶ στό-
 μασιν οὔσας, ἀλλ' ἀποστρεφόμενοι καὶ προῖσχύμενοι
 15 τῶν ὄψεων τὰς χεῖρας ἀκλεῶς ἐτράποντο. Φευγόντων δὲ
 τούτων ἀμελήσαντες οἱ Καίσαρος ἐχώρουν ἐπὶ τοὺς πε-
 ζοὺς, ἧ μάλιστα τῶν ἱππέων τὸ κέρας ἐψιλωμένον περι-
 δρομῆν ἐδίδου καὶ κύκλωσιν. Ἄμα δὲ τούτων ἐκ πλα-
 γίου προσπεσόντων καὶ κατὰ στόμα τοῦ δεκάτου προσ-
 20 μίξαντος οὐχ ὑπέμειναν οὐδὲ συνέστησαν, ὁρῶντες ἐν
 ᾧ κυκλώσεσθαι τοὺς πολεμίους ἠλπίζον αὐτοὺς τοῦτο
 πάσχοντας.

LXXII. Τραπομένων δὲ τούτων, ὡς κατείδε τὸν κο-
 νιορτὸν ὁ Πομπήτιος καὶ τὸ περὶ τοὺς ἱππέας πάθος εἰ-
 25 κασεν, ᾧ μὲν ἐχρήσατο λογισμῷ χαλεπὸν εἰπεῖν, μάλι-
 στα δὲ ὅμοιος παράφρονι καὶ παραπλήγι τὴν διάνοιαν,
 καὶ μὴδ' ὅτι Μάγνος ἐστὶ Πομπήτιος ἐννοοῦντι, μηδένα
 προσειπὼν ἀπῆει βάδην εἰς τὸν χάρακα, πάνυ τοῖς ἐπεσι
 πρέπων ἐκεῖνοις·

30 Ζεὺς δὲ πατὴρ Αἰανθ' ὑψίλυγος ἐν φόβον ὤρσε·
 στῆ δὲ ταφῶν, ὅπιθεν δὲ σάκος βάλεν ἑπταβόειον,
 τρέσσε δὲ παπτήνας ἐφ' ὀμίλου.

Τοιοῦτος εἰς τὴν σκηνὴν παρελθὼν ἄφθογγος καθῆστο, μέχρι οὐ τοῖς φεύγουσι πολλοὶ διώκοντες συνεισέπιπτον· τότε δὲ φωνὴν μίαν ἀφείς ταύτην „Οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τὴν παρεμβολήν;“ ἄλλο δὲ μηδὲν εἰπὼν, ἀναστὰς καὶ λαβὼν ἐσθῆτα τῇ παρούσῃ τύχῃ πρέπουσαν ὑπεξῆλ- 5
θεν. Ἐφυγε δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τάγματα, καὶ φόνος ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολὺς ἐγένετο σκηνοφυλάκων καὶ θεραπόντων· στρατιώτας δὲ μόνους ἑξακισχιλίους πεσεῖν φησὶν Ἀσίννιος Πολλίων, μεμαχημένος ἐκείνην τὴν μάχην μετὰ Καίσαρος. Αἰρουῦντες δὲ τὸ στρατόπεδον ἐθεῶντο 10
τὴν ἄνοιαν καὶ κουφότητα τῶν πολεμίων. Πᾶσα γὰρ σκηνὴ μυρσίαις κατέστυπτο καὶ στρωματῶν ἀνθινῶν ἤσκητο καὶ τραπέζαις ἐκπωμάτων μεσταῖς· καὶ κρατῆρες οἴνου προῦκειντο καὶ παρασκευὴ καὶ κόσμος ἦν τεθυκότων καὶ πανηγυριζόντων μᾶλλον ἢ πρὸς μάχην 15
ἐξοπλιζομένων. Οὕτω ταῖς ἐλπίσι διεφθαρμένοι καὶ γέμοντες ἀνοήτου θράσους ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐχώρουν.

LXXIII. Πομπήϊος δὲ μικρὸν ἔξω τοῦ χάρακος προελθὼν τὸν μὲν ἵππον ἀφήκεν, ὀλίγων δὲ κομιδῇ περὶ αὐτὸν ὄντων, ὡς οὐδεὶς ἐδίωκεν, ἀπῆει καθ' ἡσυχίαν, 20
ἐν διαλογισμοῖς ἂν οἴους εἰκὸς λαμβάνειν ἄνθρωπον ἔτη τέτταρα καὶ τριάκοντα νικᾶν καὶ κρατεῖν ἀπάντων
658 εἰθισμένον, ἥττης δὲ καὶ φυγῆς τότε πρῶτον ἐν γῆρᾳ λαμβάνοντα πείραν, ἐννοούμενον δὲ ἐξ ὄσων ἀγώνων καὶ πολέμων ἠϋξημένην ἀποβαλὼν ὄρα μιᾷ δόξαν καὶ 25
δύναμιν, [ἦ] πρὸ μικροῦ τοσοῦτοις ὄπλοις καὶ ἵπποις καὶ στόλοις δορυφορούμενος ἀπέρχεται μικρὸς οὕτω γεγωνὸς καὶ συνεσταλμένος, ὥστε λανθάνειν ζητοῦντας τοὺς πολεμίους. Παραμειψάμενος δὲ Λάρισσαν, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὰ Τέμπεη, καταβαλὼν ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα δεδι- 30
ψηκῶς ἐπινε τοῦ ποταμοῦ, καὶ πάλιν ἀναστὰς ἐβάδιξε διὰ τῶν Τεμπῶν, ἄχρι οὐ κατῆλθεν ἐπὶ θάλατταν.

- Ἐκεὶ δὲ τῆς νυκτὸς τὸ λοιπὸν ἀναπαυσάμενος ἐν καλυβίῳ τινὶ σαγηνέῳ, καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἐπιβάς ποταμίῳ πλοῖον, καὶ τῶν ἐπομένων τοὺς ἐλευθέρους ἀναλαβῶν, τοὺς δὲ θεράποντας ἀπιέναι πρὸς Καίσαρα κελεύσας
- 5 καὶ μὴ δεδιέναι, παρὰ γῆν κομιζόμενος εἶδεν εὐμεγέθη φορτηγὸν ἀνάγεσθαι μέλλουσαν, ἧς ἐναυκλήρει Ῥωμαῖος ἀνὴρ οὐ κἀνυ Πομπηῖῳ συνήθης, γινώσκων δὲ τὴν ὄψιν αὐτοῦ· Πετίκιος ἐπεκαλεῖτο. Τούτῳ συνεβεβήκει τῆς παρωχημένης νυκτὸς ἰδεῖν κατὰ τοὺς ὕπνους
- 10 Πομπηῖον, οὐχ ὄν ἐωράκει πολλάκις, ἀλλὰ ταπεινὸν καὶ κατηγῆ προσδιαλεγόμενον αὐτῷ. Καὶ ταῦτα τοῖς συμπλέουσιν ἐτύγχανε διηγούμενος, ὡς δὴ φιλεῖ περὶ πραγμάτων τηλικούτων λόγον ἔχειν ἀνθρώπους σχολῆν ἄγοντας. Ἐξαίφνης δέ τις τῶν ναυτῶν ἔφρασε κατιδῶν,
- 15 ὅτι πλοῖον ποτάμιον ἀπὸ τῆς γῆς ἐρέσσειται καὶ κατασελοῦσί τινες ἄνθρωποι τὰ ἱμάτια καὶ τὰς χεῖρας ὀρέγουσι πρὸς αὐτούς. Ἐπιστήσας οὖν ὁ Πετίκιος εὐθύς ἔγνω τὸν Πομπηῖον οἶον ὄναρ εἶδεν· καὶ πληξάμενος τὴν κεφαλὴν ἐκέλευσε τοὺς ναύτας τὸ ἐφόλκιον παρα-
- 20 βαλεῖν, καὶ τὴν δεξιὰν ἐξέτεινε καὶ προσεκάλει τὸν Πομπηῖον, ἥδη συμφρουῶν τῷ σχήματι τὴν τύχην καὶ μεταβρλὴν τοῦ ἀνδρός. Ὅθεν οὔτε παράκλησιν ἀναμείνας οὔτε λόγον, ἀλλ' ἀναλαβῶν ὅσους ἐκέλευσε μετ' αὐτοῦ (Λέντουλοι δὲ ἦσαν ἀμφοτέρω καὶ Φαώνιος) ἀνήχθη·
- 25 καὶ μικρὸν ὕστερον ἰδόντες ἀπὸ γῆς ἀμιλλώμενον Δηϊόταρον τὸν βασιλέα προσαναλαμβάνουσιν. Ἐπεὶ δὲ καιρὸς ἦν δειπνοῦ καὶ παρεσκευάσεν ὁ ναύκληρος ἐκ τῶν παρόντων, ἰδὼν ὁ Φαώνιος οἰκτιρῶν ἀπορία τὸν Πομπηῖον ἀρχόμενον αὐτὸν ὑπολύειν προσέδραμε καὶ
- 30 ὑπέλυσε καὶ συνήλειψε. Καὶ τὸ λοιπὸν ἐκ τούτου περιέπων καὶ θεραπεύων ὅσα δεσπότης δοῦλοι, μέχρι νίψεως ποδῶν καὶ δειπνοῦ παρασκευῆς διετέλεσεν, ὥστε

τὴν ἐλευθεριότητα τῆς ὑπουργίας ἐκείνης θεασάμενον
 ἂν τινα καὶ τὸ ἀφελὲς καὶ ἄπλαστον εἶπειν·

Φεῦ τοῖσι γενναίοισιν ὡς ἄπαν καλόν.

LXXIV. Οὕτω δὲ παραπλεύσας ἐπ' Ἀμφιπόλεως
 ἐκεῖθεν εἰς Μιτυλήνην ἐπεραιουῖτο, βουλόμενος τὴν 5
 Κορνηλίαν ἀναλαβεῖν καὶ τὸν υἱόν. Ἐπεὶ δὲ προσέσχε
 τῇ νήσῳ κατ' αἰγιαλὸν, ἐπεμφεν εἰς πόλιν ἄγγελον,
 οὐχ ὡς ἡ Κορνηλία προσεδόκα τοῖς πρὸς χάριν ἀπαγ-
 γελλομένοις καὶ γραφομένοις ἐλπίζουσα τοῦ πολέμου
 κεκριμένου περὶ Δυρράχιον ἔτι λοιπὸν ἔργον εἶναι 10
 Πομπητῶ τὴν Καίσαρος δίωξιν. Ἐν τούτοις οὖσαν αὐ-
 τὴν καταλαβὼν ὁ ἄγγελος ἀσπάσασθαι μὲν οὐχ ὑπέ-
 μεινε, τὰ δὲ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν κακῶν τοῖς δά-
 κρουσι μᾶλλον ἢ τῇ φωνῇ φράσας σπεύδειν ἐκέλευσεν,
 εἰ βούλεται πως Πομπητίον ἰδεῖν ἐπὶ νεῶς μιᾶς καὶ ἄλ- 15
 λοτριᾶς. Ἡ δὲ ἀκούσασα προήκατο μὲν αὐτὴν χαμᾶζε
 καὶ πολὺν χρόνον ἔκφρων καὶ ἀνανδὸς ἔκειτο, μόλις δὲ
 πως ἔκφρων γενομένη καὶ συννοήσασα τὸν καιρὸν οὐκ
 ὄντα θρήνων καὶ δακρύων ἐξέδραμε διὰ τῆς πόλεως
 ἐπὶ θάλατταν. Ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ Πομπητίου καὶ δε- 20
 ξαμένου ταῖς ἀγκάλας αὐτὴν ὑπηρεικομένην καὶ περι-
 πίπτουσιν „Ὁρῶ σε“ εἶπεν „ἄνερ, οὐ τῆς σῆς τύχης
 659 ἔργον, ἀλλὰ τῆς ἐμῆς, προσεφριμμένον ἐνὶ σκάφει τὸν
 πρὸ τῶν Κορνηλίας γάμων πεντακοσίαις ναυσὶ ταύτην
 περιπλεύσαντα τὴν θάλασσαν. Τί με ἤλθες ἰδεῖν καὶ 25
 οὐκ ἀπέλιπες τῷ βαρεῖ δαίμονι τὴν καὶ σὲ δυστυχίας
 ἀναπλήσασαν τὸσαύτης; Ὡς εὐτυχῆς μὲν ἂν ἤμην γυνὴ
 πρὸ τοῦ Πόπλιον ἐν Πάρθοις ἀκοῦσαι τὸν παρθένιον
 ἄνδρα κείμενον ἀποθανοῦσα, σάφρων δὲ καὶ μετ' ἐκεί-
 νον, ὥσπερ ὄρμησα, τὸν ἐμαυτῆς προεμένη βίον· ἐσω- 30
 ζόμεν δ' ἄρα καὶ Πομπητῶ Μάγνῳ συμφορὰ γενέσθαι.“

LXXV. Ταῦτα εἶπειν τὴν Κορνηλίαν λέγουσι, τὸν

δὲ Πομπήϊον ἀποκρίνασθαι· „Μίαν ἄρα, Κορνηλία, τύχην ἤδεις τὴν ἀμείνονα, ἣ καὶ σὲ ἴσως ἐξηπάτησεν, ὅτι μοι χρόνον πλείονα τοῦ συνήθους παρέμεινεν. Ἄλλὰ καὶ ταῦτα δεῖ φέρειν γενομένους ἀνθρώπους καὶ τῆς 5 τύχης ἔτι πειρατέον. Οὐ γὰρ ἀνέλπιστον ἐκ τούτων ἀναλαβεῖν ἐκεῖνα τὸν ἐξ ἐκείνων ἐν τούτοις γενόμενον.“ Ἡ μὲν οὖν γυνὴ μετεπέμπετο χρήματα καὶ θεράποντας ἐκ πόλεως· τῶν δὲ Μιτυληναίων τὸν Πομπήϊον ἀσπασαμένων καὶ παρακαλούντων εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, 10 οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ κἀκείνους ἐκέλευσε τῷ κρατοῦντι πείθεσθαι καὶ θαρρεῖν· εὐγνώμονα γὰρ εἶναι Καίσαρα καὶ χρηστόν. Αὐτὸς δὲ πρὸς Κράτιππον τραπόμενος τὸν φιλόσοφον (κατέβη γὰρ ἐκ τῆς πόλεως ὀψόμενος αὐτόν), ἐμέμψατο καὶ συνδιηπόρησε βραχέα περὶ τῆς προ- 15 νοίας, ὑποκατακλινομένου τοῦ Κρατίππου καὶ παράγοντος αὐτὸν ἐπὶ τὰς ἀμείνονας ἐλπίδας, ὅπως μὴ λυπηρὸς μηδὲ ἄκαιρος ἀντιλέγων εἴη. Ἐπεὶ τὸ μὲν ἐρέσθαι τὸν Πομπήϊον ἦν ὑπὲρ τῆς προνοίας, τὸν δ' ἀποφαίνεσθαι, ὅτι τοῖς πράγμασιν ἤδη μοναρχίας ἔδει 20 διὰ τὴν κακοπολιτείαν· ἐρέσθαι δέ· „Πῶς, ὦ Πομπήϊε, καὶ τίτι τεκμηρίῳ πεισθῶμεν, ὅτι βέλτιον ἂν σὺ τῇ τύχῃ Καίσαρος ἐχρήσω κρατήσας; Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἑατέον ὥσπερ ἔχει τὰ τῶν θεῶν.“

LXXVI. Ἀναλαβὼν δὲ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους 25 ἐκομίζετο προσίσχων ὄρμοις ἀναγκαίοις ὕδωρ ἢ ἀγορὰν ἔχουσιν. Εἰς δὲ πόλιν εἰσῆλθε πρώτην Ἀττάλειαν τῆς Παμφυλίας. Ἐνταῦθα δὲ αὐτῷ καὶ τριήρεις τινὲς ἀπήντησαν ἐκ Κιλικίας καὶ στρατιῶται συνελέγοντο καὶ τῶν συγκλητικῶν πάλιν ἐξήκοντα περὶ αὐτὸν ἦσαν. Ἀκούων 30 δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν ἔτι συνεστάναι, καὶ Κάτωνα πολλοὺς στρατιώτας ἀνειληφότα περαιοῦν εἰς Διβύην ᾧδύρετο πρὸς τοὺς φίλους, καταμεμφόμενος ἑαυτὸν ἐκβιασθέντα

τῷ πεζῷ συμβαλεῖν, τῇ δὲ κρείττονι ἀδηρίτως δυνάμει
 πρὸς μηδὲν ἀποχρήσασθαι μηδὲ περιορμίσαι τὸ ναυτι-
 κόν, ὅπου κατὰ γῆν σφαλεῖς εὐθύς ἂν εἶχεν ἀντίπαλον
 ἐκ θαλάττης παρεστῶσαν ἀλκὴν καὶ δύνανμιν τοσαύτην.
 Οὐδὲν γὰρ ἁμάρτημα Πομπηίου μείζον οὐδὲ δεινότε- 5
 ρον στρατήγημα Καίσαρος ἢ τὸ τὴν μάχην οὕτω μακρὰν
 ἀποσπάσασθαι τῆς ναυτικῆς βοήθειας. Οὐ μὴν ἀλλ'
 ἐκ τῶν παρόντων κρίνειν τι καὶ πράττειν ἀναγκαζόμε-
 νος ἐπὶ τὰς πόλεις περιέπεμπε· τὰς δ' αὐτὸς περι-
 πλέων ἤτει χρήματα καὶ ναῦς ἐπλήρου. Τὴν δ' ὀξύτητα 10
 τοῦ πολεμίου καὶ τὸ τάχος δεδοικώς, μὴ προαναρπάσῃ
 τῆς παρασκευῆς αὐτὸν ἐπελθῶν, ἐσκόπει καταφυγὴν
 ἐπὶ τῷ παρόντι καὶ ἀναχώρησιν. Ἐπαρχία μὲν οὖν οὐ-
 δεμία φύξιμος ἐφαίνετο βουλευομένοις αὐτοῖς, τῶν δὲ
 βασιλειῶν αὐτὸς μὲν ἀπέφαινε τὴν Πάρθων ἰκανωτά- 15
 την οὖσαν ἐν τε τῷ παρόντι δέξασθαι καὶ περιβαλεῖν
 σφᾶς ἀσθενεῖς ὄντας, αὐθίς τε ῥῶσαι καὶ προπέμψαι
 μετὰ πλείστης δυνάμεως· τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν εἰς Λι-
 βύην καὶ Ἰόβαν ἔτρεπον τὴν γνώμην, Θεοφάνει δὲ τῷ
 Λεσβίῳ μανικὸν ἐδόκει τριῶν ἡμερῶν πλοῦν ἀπέχου- 20
 σαν Αἴγυπτον ἀπολιπόντα καὶ Πτολεμαῖον, ἡλικίαν μὲν
 ἀντίπαιδα, φιλίας δὲ καὶ χάριτος πατρῶας ὑπόχρεων,
 660 Πάρθοις ὑποβαλεῖν ἑαυτὸν, ἀπιστοτάτῳ γένει, καὶ Ῥω-
 μαίῳ μὲν ἀνδρὶ κηδεστῇ γενομένῳ τὰ δευτέρα λέγοντα
 πρῶτον εἶναι τῶν ἄλλων μὴ θέλειν μηδὲ πειρᾶσθαι τῆς 25
 ἐκείνου μετριότητος, Ἀρσάκην δὲ ποιεῖσθαι κύριον ἑαυ-
 τοῦ τὸν μηδὲ Κράσσου δυνηθέντα ζῶντος· καὶ γυναῖκα
 νέαν οἴκου τοῦ Σκηπίωνος εἰς βαρβάρους κομίζειν ὕβρει
 καὶ ἀκολασίᾳ τὴν ἐξουσίαν μετροῦντας, ἣ, κἂν μὴ
 πάθῃ, δόξη δὲ παθεῖν, δεινὸν ἐστὶν ἐπὶ τοῖς ποιῆσαι 30
 δυναμένοις γενομένη. Τοῦτο μόνον, ὥς φασιν, ἀπέ-
 τρεψε τῆς ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ὁδοῦ Πομπηίου· εἰ δὲ τις

ἔτι Πομπηίου λογισμός, ἀλλ' οὐχὶ δαίμων ἐκείνην ὑφῆγειτο τὴν ὁδόν.

LXXVII. Ὡς δ' οὖν ἐνίκα φεύγειν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀναχθεὶς ἀπὸ Κύπρου Σελευκίδι τριήρει μετὰ τῆς
 5 γυναικός (τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν ἐν μακροῖς ὁμοίως ναυσίν, οἱ δὲ ἐν ὀλκάσιν ἅμα συμπαρέπλεον), τὸ μὲν πέλαγος διεπέρασεν ἀσφαλῶς, πυθόμενος δὲ τὸν Πτολεμαῖον ἐν Πηλουσίῳ καθῆσθαι μετὰ στρατιᾶς πολεμοῦντα πρὸς τὴν ἀδελφὴν, ἐκεῖ κατέσχε προπέμψας τὸν φρά-
 10 σοντα τῷ βασιλεὶ καὶ δεησόμενον. Ὁ μὲν οὖν Πτολεμαῖος ἦν κομιδῇ νέος· ὁ δὲ πάντα διέπων τὰ πράγματα Ποθεινὸς ἤθροισε βουλὴν τῶν δυνατωτάτων· ἐδύναντο δὲ μέγιστον οὓς ἐκείνος ἐβούλετο· καὶ λέγειν ἐκέλευσεν ἦν ἔχει γνώμην ἕκαστος. Ἦν οὖν δεινὸν περὶ Πομπηίου
 15 Μάγνου βουλευέσθαι Ποθεινὸν τὸν εὐνοῦχον καὶ Θεόδοτον τὸν Χιον, ἐπὶ μισθῷ ῥητορικῶν λόγων διδάσκαλον ἀπειλημμένον, καὶ τὸν Αἰγύπτιον Ἀχιλλᾶν· κορυφαιότατοι γὰρ ἦσαν ἐν κατευνασταῖς καὶ τιθηνοῖς τοῖς ἄλλοις οὗτοι σύμβουλοι. Καὶ τοιούτου δικαστηρίου ψῆφον
 20 Πομπηῖος ἐπ' ἀγκυρῶν πρόσω τῆς χώρας ἀποσαλεύων περιέμευεν, ὃν Καίσαρι σωτηρίας χάριν οὐκ ἦν ἄξιον ὀφείλειν. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων τοσοῦτον αἰ γινῶμαι διέστησαν, ὅσον οἱ μὲν ἀπελαύνειν ἐκέλευον, οἱ δὲ καλεῖν καὶ δέχεσθαι τὸν ἄνδρα· Θεόδοτος δὲ δεινότητα λόγου
 25 καὶ ῥητορείαν ἐπίδεικνύμενος οὐδέτερον ἀπέφηνεν ἀσφαλές, ἀλλὰ δεξαμένους μὲν ἔξειν Καίσαρα πολέμιον καὶ δεσπότην Πομπηῖον, ἀπωσαμένους δὲ καὶ Πομπηῖον τῆς ἐκβολῆς ὑπαιτίους ἔσεσθαι καὶ Καίσαρι τῆς διώξεως· κράτιστον οὖν εἶναι μεταπεμψαμένους ἀνελεῖν
 30 τὸν ἄνδρα· καὶ γὰρ ἐκείνῳ χαριεῖσθαι καὶ τοῦτον οὐ φοβήσεσθαι. Προσεπέειπε δὲ διαμειδιάσας, ὡς φασιν, ὅτι νεκρὸς οὐ δάκνει.

LXXVIII. Ταῦτα κυρώσαντες ἐπ' Ἀχιλλᾶ ποιού-
 νται τὴν πράξιν. Ὁ δὲ Σεπτίμιόν τινα κάλαι γεγονότα
 Πομπηίου ταξίαρχον παραλαβὼν καὶ Σάλβιον ἕτερον
 ἑκατοντάρχην καὶ τρεῖς ἢ τέτταρας ὑπηρέτας ἀνήχθη
 πρὸς τὴν Πομπηίου ναῦν. Ἐτυχον δὲ πάντες εἰς αὐτὴν 5
 οἱ δοκιμώτατοι τῶν συμπλεόντων ἐμβεβηκότες, ὅπως
 εἶδεεν τὸ πραττόμενον. Ὡς οὖν εἶδον οὐ βασιλικὴν
 οὐδὲ λαμπρὰν οὐδὲ ταῖς Θεοφάνους ἐλπίσιν ὁμοίαν
 ὑποδοχὴν, ἀλλ' ἐπὶ μιᾷς ἀλιάδος προσπλέοντας ὀλίγους
 ἀνθρώπους, ὑπέδοντο τὴν ὀλιγορῖαν καὶ τῷ Πομπηίῳ 10
 παρήνουν εἰς πέλαγος ἀνακρούεσθαι τὴν ναῦν, ἕως ἕξω
 βέλους εἰσίν. Ἐν τούτῳ δὲ πελαγούσης τῆς ἀλιάδος
 φθάσας ὁ Σεπτίμιος ἐξανέστη καὶ Ῥωμαστὶ τὸν Πομ-
 πήιον αὐτοκράτορα προσηγόρευσεν. Ὁ δὲ Ἀχιλλᾶς
 ἀσπασάμενος αὐτὸν Ἑλληνιστὶ παρεκάλει μετελθεῖν εἰς 15
 τὴν ἀλιάδα· τέναγος γὰρ εἶναι πολὺ καὶ βάθος οὐκ
 ἔχειν πλόημον τριήρει τὴν θάλατταν ὑπόψαμμον οὕσαν.
 Ἄμα δὲ καὶ ναῦς τινες ἐωρῶντο τῶν βασιλικῶν πλη-
 ρούμεναι, καὶ τὸν αἰγιαλὸν ὀπλίται κατεῖχον, ὥστ'
 ἄφυκτα καὶ μεταβαλλομένοις ἐφαίνετο, καὶ προσῆμ τὸ 20
 661 ἀπολογίαν. Ἀσπασάμενος οὖν τὴν Κορνηλίαν προαπο-
 θρηνοῦσαν αὐτοῦ τὸ τέλος, καὶ δύο ἑκατοντάρχας προ-
 εμβῆναι κλεύσας καὶ τῶν ἀπελευθέρων ἓνα Φίλιππον
 καὶ θεράποντα Σκύθην ὄνομα, δεξιουμένων αὐτὸν ἤδη 25
 τῶν περὶ τὸν Ἀχιλλᾶν ἐκ τῆς ἀλιάδος, μεταστραφεὶς πρὸς
 τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν εἶπε Σοφοκλέους ἰαμβεῖα·

Ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται,
 κείνου ἴσθι δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλη.

LXXIX. Ταῦτα δ' ἔσχατα πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ φθεγ- 30
 ξάμενος ἐνέβη· καὶ συχνοῦ διαστήματος ὄντος ἐπὶ τὴν
 γῆν ἀπὸ τῆς τριήρους, ὡς οὐδεὶς παρὰ τῶν συμπλεόν-

των ἐγίνετο λόγος φιλόανθρωπος πρὸς αὐτόν, ἀποβλέψας εἰς τὸν Σεπτίμιον „Οὐ δὴ κού σε“ εἶπεν „ἐγὼ γεγονότα συστρατιώτην ἐμὸν ἀμφιγνοῶ;“ κάκεινος ἐπένευσε τῇ κεφαλῇ μόνου, οὐδὲν προσειπὼν οὐδὲ φιλοφρονηθεῖς. Πολλῆς οὖν πάλιν οὔσης σιωπῆς ὁ Πομπήτιος ἔχων ἐν βιβλίῳ μικρῷ γεγραμμένον ὑπ' αὐτοῦ λόγον Ἑλληνικόν, ᾧ παρεσκευάστο χρῆσθαι πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ἀνεγίνωσκεν. Ὡς δὲ τῇ γῆ προσεπέλαξον, ἡ μὲν Κορνηλία μετὰ τῶν φίλων ἐκ τῆς τριήρους περιπαθῆς οὔσα τὸ μέλλον ἀπεσκοπεῖτο, καὶ θαρρεῖν ἤρχετο πολλοὺς ὀρῶσα πρὸς τὴν ἀπόβασιν τῶν βασιλικῶν οἶον ἐπὶ τιμῇ καὶ δεξιώσει συνερχομένους. Ἐν τούτῳ δὲ τὸν Πομπήτιον τῆς τοῦ Φιλίππου λαμβανόμενον χειρός, ὅπως ῥᾶον ἐξανασταίη, Σεπτίμιος ὀπισθεν τῷ ξίφει διελαύνει πρῶτος, εἶτα Σάλβιος μετ' ἐκείνου, εἶτα Ἀχιλλᾶς ἐσπάσαντο τὰς μαχαίρας. Ὁ δὲ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις τὴν τήβεννον ἐφελκυσάμενος κατὰ τοῦ προσώπου, μηδὲν εἰπὼν ἀνάξιον ἑαυτοῦ μηδὲ ποιήσας, ἀλλὰ στενάξας μόνον ἐνεκαρτέρησε ταῖς πληγαῖς, ἐξήκοντα μὲν ἐνὸς 20 δέοντα βεβιωκῶς ἔτη, μιᾷ δ' ὕστερον ἡμέρᾳ τῆς γενεθλίου τελευτήσας τὸν βίον.

LXXX. Οἱ δ' ἀπὸ τῶν νεῶν ὡς ἐθεάσαντο τὸν φόνον, οἰωγὴν ἐξάκουστον ἄχρι τῆς γῆς ἐκχέαντες ἐφυγον, ἀράμενοι τὰς ἀγκύρας κατὰ τάχος. Καὶ πνεῦμα 25 λαμπρὸν ἐβοήθει πελαγίοις ὑπεκθέουσιν, ὥστε βουλομένους διαώκειν ἀποτραπέσθαι τοὺς Αἰγυπτίους. Τοῦ δὲ Πομπήτιου τὴν μὲν κεφαλὴν ἀποτέμνουσι, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα γυμνὸν ἐκβαλόντες ἀπὸ τῆς ἀλιάδος τοῖς δεομένοις τοιούτου θεάματος ἀπέλιπον. Παρέμεινε δὲ αὐτῷ 30 Φίλιππος, ἕως ἐγένοντο μεστοὶ τῆς ὄψεως· εἶτα περιλούσας τῇ θαλάσῃ τὸ σῶμα καὶ χιτωνίῳ τινὶ τῶν ἑαυτοῦ περιστείλας, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἔχων, ἀλλὰ περισκοπῶν

τὸν αἰγιαλὸν εὗρε μικρᾶς ἀλιάδος λείψανα, παλαιὰ μὲν, ἀρκοῦντα δὲ νεκρῶ γυμνῶ καὶ οὐδὲ ὄλω πυρκαϊὰν ἀναγκαίαν παρασχεῖν. Ταῦτα συγκομιζοντας αὐτοῦ καὶ συντιθέντος ἐπιστὰς ἀνὴρ Ῥωματος ἤδη γέρον, τὰς δὲ πρῶτας στρατείας ἔτι νέος Πομπητῶ συνεστρατευμένος 5
 „Τίς ὢν, ὦ ἄνθρωπε“ ἔφη „θάπτειν διανοῇ Μάγνου Πομπήτου;“ Ἐκείνου δὲ φήσαντος, ὡς ἀπελεύθερος· „Ἄλλ’ οὐ μόνω σοί“ ἔφη „τοῦτο τὸ καλὸν ὑπάρξει· καὶ μὲ δὲ ὥσπερ εὐρήματος εὐσεβοῦς δέξαι κοινωνόν, ὡς μὴ κατὰ πάντα μέμφωμαι τὴν ἀποξένωσιν ἀντὶ πολλῶν 10 ἀνιαρῶν τοῦτο γοῦν εὐράμενος, ἄψασθαι καὶ περιστεῖλαι ταῖς ἐμαῖς χερσὶ τὸν μέγιστον αὐτοκράτορα Ῥωμαίων.“ Οὕτω μὲν ἐκηδεύετο Πομπήτος. Τῇ δ’ ὕστεραίᾳ Λεύκιος Λέντιλος οὐκ εἰδὼς τὰ πεπραγμένα πλέων ἀπὸ Κύπρου καὶ παρὰ γῆν κομιζόμενος, ὡς εἶδε νεκροῦ 15 πυρὰν καὶ παρεστῶτα τὸν Φίλιππον, οὕπω καθορώμενος· „Τίς ἄρα“ ἔφη „τὸ πεπρωμένον ἐνταῦθα τελέσας ἀναπέπνυται;“ καὶ μικρὸν διαλιπὼν καὶ στενάξας „Τάχα δέ“ εἶπε „σύ, Πομπήτε Μάγνε.“ Καὶ μετὰ μικρὸν ἀποβάς καὶ συλληφθεὶς ἀπέθανε. Τοῦτο Πομπητῶ 20
 662 τέλος. Οὐ πολλῶ δὲ ὕστερον Καῖσαρ ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον ἄγους τοσοῦτου καταπεπλησμένην τὸν μὲν προσφέροντα τὴν κεφαλὴν ὡς παλαμναίου ἀπεστράφη, τὴν δὲ σφραγίδα τοῦ Πομπητῶ δεξάμενος ἐδάκρυσεν· ἦν δὲ γλυφὴ λέων ξιφήρης. Ἀχιλλᾶν δὲ καὶ Ποθεινὸν ἀπέ- 25 σφαξεν· αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς μάχη λειφθεὶς περὶ τὸν ποταμὸν ἠφανίσθη. Θεόδοτον δὲ τὸν σοφιστὴν ἢ μὲν ἐκ Καίσαρος δίκη παρήλθε· φυγὼν γὰρ Αἴγυπτον ἐπλανᾶτο ταπεινὰ πράττων καὶ μισούμενος· Βροῦτος δὲ Μάρκος, ὅτε Καίσαρα κτείνας ἐκράτησεν, ἐξευρῶν 30 αὐτὸν ἐν Ἀσίᾳ καὶ πᾶσαν αἰκίαν αἰκισάμενος ἀπέκτεινε.

Τὰ δὲ λείψανα τοῦ Πομπηίου Κορνηλία δεξαμένη κομιοσθέντα περὶ τὸν Ἀλβανὸν ἔθημεν.

5

[ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΚΑΙ ΠΟΜΠΗΙΟΥ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.]

1. Ἐκκειμένων οὖν τῶν βίων ἐπιδράμωμεν τῷ λόγῳ
 10 ταχέως τὰ ποιοῦντα τὰς διαφορὰς παρ' ἄλληλα συνάγου-
 τες. Ἔστι δὲ ταῦτα· πρῶτον, ὅτι Πομπήϊος ἐκ τοῦ δι-
 καιοτάτου τρόπου παρήλθεν εἰς δύναμιν καὶ δόξαν, αὐ-
 τὸς ὀρηθεὶς ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα Σύλλα
 τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῶν τυράννων ἐλευθεροῦντι συγκα-
 15 τεργασάμενος, Ἀγησίλαος δὲ τὴν βασιλείαν ἔδοξε λαβεῖν
 οὔτε τὰ πρὸς θεοὺς ἄμεμπτος οὔτε τὰ πρὸς ἀνθρώπους,
 κρίνας νοθείας Λεωτυχίδην, ὃν υἱὸν [αὐτοῦ] ἀπέδειξε
 ὁ ἀδελφὸς γνήσιον, τὸν δὲ χρησμὸν κατειρωνευσάμενος
 τὸν περὶ τῆς χαλότητος. Δεύτερον, ὅτι Πομπήϊος Σύλ-
 20 λαν καὶ ζῶντα τιμῶν διετέλεσε καὶ τεθνηκότος ἐκή-
 δευσε βιασάμενος Λέπιδον τὸ σῶμα, καὶ τῷ παιδί Φάυ-
 στῷ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα συνήκισεν, Ἀγησίλαος δὲ
 Λύσανδρον ἐκ τῆς τυχοῦσης προφάσεως ὑπεξέριψε καὶ
 καθύβρισε. Καίτοι Σύλλας μὲν οὐκ ἐλαττόνων ἐτυχεν
 25 ἢ Πομπηῖῳ παρέσχεν, Ἀγησίλαον δὲ Λύσανδρος καὶ
 τῆς Σπάρτης βασιλέα καὶ τῆς Ἑλλάδος στρατηγὸν ἐποίη-
 σε. Τρίτον δὲ αἱ περὶ τὰ πολιτικὰ τῶν δικαίων παρα-
 βάσεις Πομπηῖῳ μὲν δι' οἰκειότητος ἐγένοντο· τὰ γὰρ
 πλείστα Καίσαρι καὶ Σκηπίωνι συνεξήμαρτε κηδεσταῖς
 30 οὔσιν· Ἀγησίλαος δὲ Σφοδρίαν μὲν ἐφ' οἷς Ἀθηναίους
 ἠδίκησεν ἀποθανεῖν ὀφείλοντα τῷ τοῦ παιδὸς ἔρωτι
 χαριζόμενος ἐξήρπασε, Φοιβίδα δὲ Θηβαίους παρασπον-

δήσαντι δήλος ἦν δι' αὐτὸ τὸ ἀδίκημα προθύμως βοηθῶν. Καθόλου δὲ ὅσα Ῥωμαίους δι' αἰδῶ Πομπήιος ἢ ἄγνοιαν αἰτίαν ἔσχε βλάψαι, ταῦτα θυμῷ καὶ φιλονεικία Λακεδαιμονίους Ἀγησίλαος ἔβλαψε τὸν Βοιωτίου ἐκκαύσας πόλεμον. 5

II. Εἰ δὲ καὶ τύχην τινὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκατέρου τοῖς σφάλμασι προσοιστέον, ἀνέλπιστος μὲν ἢ Πομπηίου Ῥωμαίοις, Ἀγησίλαος δὲ Λακεδαιμονίους ἀκούοντας καὶ προειδότες οὐκ εἴασε φυλάξασθαι τὴν καλὴν βασιλείαν. Καὶ γὰρ εἰ μυριάκις ἠλέγχθη Λεωτυχίδης ἀλλότριος εἰ- 10
ναι καὶ νόθος, οὐκ ἂν ἠπόρησαν Εὐρυπωντίδαι γνήσιον καὶ ἀρτίποδα τῇ Σπάρτῃ βασιλέα παρασχεῖν, εἰ μὴ δι' Ἀγησίλαον ἐπεσκότησε τῷ χρησμῷ Λύσανδρος. Οἷον μέντοι τῇ περὶ τῶν τρεσάντων ἀπορία προσήγαγεν ὁ Ἀγησίλαος ἴαμα μετὰ τὴν ἐν Δεύκτροις ἀτυχίαν, κελεύ- 15
σας τοὺς νόμους ἐκείνην τὴν ἡμέραν καθεῦδειν, οὐ γέρονεν ἄλλο σόφισμα πολιτικόν, οὐδ' ἔχομέν τι τοῦ Πομπηίου παραπλήσιον, ἀλλὰ τούναντίον οὐδ' οἷς αὐτὸς ἐτίθει νόμοις ᾤετο δεῖν ἐμμένειν, τὸ δύνασθαι μέγα τοῖς φίλοις ἐνδεικνύμενος. Ὁ δὲ εἰς ἀνάγκην καταστάς τοῦ 20
λῦσαι τοὺς νόμους ἐπὶ τῷ σῶσαι τοὺς πολίτας, ἐξεῦρε τρόπον ᾧ μήτε ἐκείνους βλάψουσι μήτε ὅπως οὐ βλάψωσι λυθῆσονται. Τίθεμαι δὲ ἀκείνω τὸ ἀμίμητον ἔργον εἰς πολιτικὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀγησίλαου, τὸ δεξάμενον τὴν σκυτάλην ἀπολιπεῖν τὰς ἐν Ἀσίᾳ πράξεις. Οὐ γάρ, 25
ὡς Πομπήιος, ἀφ' ὧν ἑαυτὸν ἐποίει μέγαν ὠφέλει τὸ κοινόν, ἀλλὰ τὸ τῆς πατρίδος σκοπῶν τηλικαύτην ἀφῆκε δύναμιν καὶ δόξαν, ἡλίκη οὐδεὶς πρότερον οὐδὲ ὕστερον πλὴν Ἀλέξανδρος ἔσχευ.

III. Ἀπ' ἄλλης τοίνυν ἀρχῆς, ἐν ταῖς στρατηγίαις 30 καὶ τοῖς πολεμικοῖς ἀριθμῷ μὲν τροπαίων καὶ μεγέθει δυνάμεων, ἃς ἐπηγάγετο Πομπήιος, καὶ πλήθει παρα-

τάξεων, ἃς ἐνίκησεν, οὐδ' ἂν ὁ Ξενοφῶν μοι δοκεῖ παραβαλεῖν τὰς Ἀγησιλάου νίκας, ᾧ διὰ τᾶλλα καλὰ καθάπερ γέρας ἐξαίρετον δέδοται καὶ γράφειν ὃ βούλοιο καὶ λέγειν περὶ τοῦ ἀνδρός. Οἶμαι δὲ καὶ τῇ πρὸς τοὺς
 5 πολεμίους ἐπιεικέα διαφέρειν τὸν ἄνδρα τοῦ ἀνδρός. Ὁ μὲν γὰρ ἀνδραποδίσασθαι Θήβας καὶ Μεσσήνην ἐξοικίσασθαι βουλόμενος, ἦν μὲν ὁμόκληρον τῆς πατρίδος, ἦν δὲ μητρόπολιν τοῦ γένους, παρ' οὐδὲν ἦλθε τὴν Σπάρτην ἀποβαλεῖν· ἀπέβαλε δὲ τὴν ἡγεμονίαν· ὁ δὲ
 10 καὶ τῶν πειρατῶν τοῖς μεταβαλομένοις πόλεις ἔδωκε καὶ Τιγράνην τὸν Ἀρμενίων βασιλέα γενόμενον ἐφ' ἑαυτῷ θριαμβεῦσαι σύμμαχον ἐποίησατο φήσας ἡμέρας μιᾶς αἰῶνα προτιμᾶν. Εἰ μὲντοι τοῖς μεγίστοις καὶ κυριατάτοις εἰς τὰ ὄπλα πράγμασι καὶ λογισμοῖς προστίθεται πρωτεῖον ἀρετῆς ἀνδρός ἡγεμόνος, οὐ μικρὸν ὁ Λάκων τὸν Ῥωμαίων ἀπολέλοιπε. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ προήκατο τὴν πόλιν οὐδ' ἐξέλιπεν ἐπὶ μυριάσι στρατοῦ τῶν πολεμίων ἐμβαλόντων ὀλίγους ἔχων ὀπλίτας καὶ προνευικημένους ἐν Λεύκτροις· Πομπήιος δὲ, πεν-
 20 τακισχιλίοις μόνοις καὶ τριακοσίοις μίαν Καίσαρος πόλιν Ἰταλικὴν καταλαβόντος, ἐξέπεσε τῆς Ῥώμης ὑπὸ δέους, ἢ τοσοῦτοις εἴξας ἀγεννῶς ἢ πλείονας ψευδῶς εἰκάσας· καὶ συσκευασάμενος τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, τὰς δὲ τῶν ἄλλων πολιτῶν ἐρήμους ἀπολιπὼν
 25 ἔφυγε, δέον ἢ κρατεῖν μαχόμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἢ δέχεσθαι διαλύσεις παρὰ τοῦ κρείττονος· ἦν γὰρ πολλῆς καὶ οἰκεῖος· νῦν δὲ ᾧ στρατηγίας χρόνον ἐπιμετρηῆσαι καὶ ὑπατείαν ψηφίσασθαι δεινὸν ἡγέτο, τούτῳ παρέσχε λαβόντι τὴν πόλιν εἰπεῖν πρὸς Μέτελλον, ὅτι
 30 κᾶκεῖνον αἰχμάλωτον αὐτοῦ νομίζει καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας.

IV. Ὁ τοίνυν ἔργον ἐστὶν ἀγαθοῦ στρατηγοῦ μά-

λιστα, κρείττονα μὲν ὄντα βιάσασθαι τοὺς πολεμίους
 μάχεσθαι, λειπόμενον δὲ δυνάμει μὴ βιασθῆναι, τοῦτο
 ποιῶν Ἀγησίλαος αἰεὶ διεφύλαξεν ἑαυτὸν ἀνίκητον·
 Πομπήιον δὲ Καῖσαρ, οὗ μὲν ἦν ἐλάττων, διεφύγε μὴ
 βλαβῆναι, καθὸ δὲ κρείττων ἦν, ἠνάγκασεν ἀγωνισά- 5
 μενον τῷ περὶ πάντων σφαλῆναι, καὶ κύριος εὐ-
 θύς ἦν χρημάτων καὶ ἀγορᾶς καὶ θαλάττης, ὑφ' ὧν
 διεπέπρακτο ἂν ἄνευ μάχης ἐκείνοις προσόντων. Τὸ
 δ' ὑπὲρ τούτων ἀπολόγημα μέγιστόν ἐστιν ἔγκλημα
 στρατηγοῦ τηλικούτου. Νέον μὲν γὰρ ἄρχοντα θορού- 10
 βοις καὶ καταβοήσεσιν εἰς μαλακίαν καὶ δειλίαν ἐπιτα-
 ραχθέντα τῶν ἀσφαλεστάτων ἐκπεσεῖν λογισμῶν εἰκός
 ἐστι καὶ συγγνωστόν· Πομπήιον δὲ Μάγνον, οὗ Ῥω-
 μαῖοι τὸ μὲν στρατόπεδον πατρίδα, σύγκλητον δὲ τὴν
 σκηνὴν, ἀποστάτας δὲ καὶ προδότας τοὺς ἐν Ῥώμῃ πο- 15
 λιτευομένους καὶ στρατηγοῦντας καὶ ὑπατεύοντας ἐκά-
 λουν, ἀρχόμενον δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἔγνωσαν, πάσας δὲ
 αὐτοκράτορα στρατευσάμενον ἄριστα τὰς στρατείας, τίς
 ἂν ἀνάσχοιτο τοῖς Φαουλίου σκώμμασι καὶ Δομετίου, καὶ
 ἵνα μὴ Ἀγαμέμνων λέγηται, παρ' ἐλάχιστον ἐκβιασθέντα 20
 τὸν περὶ τῆς ἡγεμονίας καὶ ἐλευθερίας ἀναρροῖσθαι κίν-
 δυνον; ὅς εἰ μόνον ἐσκόπει τὸ παρ' ἡμέραν ἄδοξον,
 ὧφειλεν ἀντιστὰς ἐν ἀρχῇ διαγωνίσασθαι περὶ τῆς Ῥώ-
 μης, ἀλλὰ μὴ τὴν φυγὴν ἐκείνην ἀποφαίνων στρατή-
 γημα Θεμιστόκλειον ὕστερον ἐν αἰσχροῦ τίθεσθαι τὴν ἐν 25
 664 Θεταλίᾳ πρὸ μάχης διατριβήν. Οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε στά-
 διον αὐτοῖς καὶ θέατρον ἐναγωνίσασθαι περὶ τῆς ἡγε-
 μονίας ὁ θεὸς ἀπέδειξε τὸ Φαρσάλιον πεδίον, οὐδὲ ὑπὸ
 κήρυκος ἐκαλεῖτο μάχεσθαι κατιῶν ἢ λιπεῖν ἐτέρῳ τὸν
 στέφανον, ἀλλὰ πολλὰ μὲν πεδία, μυρίας δὲ πόλεις καὶ 30
 γῆν ἄπλετον ἢ κατὰ θάλατταν εὐπορία παρέσχε βουλο-
 μένω μιμεισθαι Μάξιμον καὶ Μάριον καὶ Λεύκολλον καὶ

αὐτὸν Ἀγησίλαον, ὃς οὐκ ἐλάττονας μὲν ἐν Σπάρτῃ θο-
 ρύβους ὑπέμεινε βουλομένων Θηβαίους ὑπὲρ τῆς χώρας
 μάχεσθαι, πολλὰς δ' ἐν Αἰγύπτῳ διαβολὰς καὶ κατηγορίας
 καὶ ὑπονοίας τοῦ βασιλέως ἤνεγκεν ἡσυχίαν ἄγειν κε-
 5 λεύων, χρησάμενος δὲ τοῖς ἀρίστοις ὡς ἐβούλετο λο-
 γισμοῖς, οὐ μόνον Αἰγυπτίους ἄκοντας ἔσωσεν, οὐδὲ
 τὴν Σπάρτην ἐν τοσοῦτῳ σεισμῷ μόνος ὀρθὴν ἀεὶ διε-
 φύλαξεν, ἀλλὰ καὶ τρόπαιον ἔστησε κατὰ Θηβαίων ἐν
 τῇ πόλει, τὸ νικῆσαι παρασχὼν αὐτοῖς ἐκ τοῦ τότε μὴ
 10 προαπολέσθαι βιασαμένους. Ὅθεν Ἀγησίλαος μὲν ὑπὸ
 τῶν βιασθέντων ὕστερον ἐπῆνεῖτο σωθέντων, Πομπή-
 ιος δὲ δι' ἄλλους ἀμαρτῶν αὐτοῦς, οἷς ἐπέισθη, κατη-
 γόρους εἶχε. Καίτοι φασὶ τινες, ὡς ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ
 Σκηπίωνος ἐξηπατήθη· τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν χρημάτων
 15 ὧν ἐκόμιζεν ἐξ Ἀσίας βουλόμενον αὐτὸν νοσφίσασθαι
 καὶ ἀποκρύψαντα κατεπεῖξαι τὴν μάχην, ὡς οὐκέτι χρη-
 μάτων ὄντων. Ὅ καὶ ἀληθὲς ἦν, παθεῖν οὐκ ὤφειλεν
 ὁ στρατηγός, οὐδὲ φραδίως οὕτω παραλογισθεὶς ἀποκιν-
 δυνεῦσαι περὶ τῶν μεγίστων. Ἐν μὲν οὖν τούτοις οὐ-
 20 τως ἐκάτερον ἀποθεωροῦμεν.

V. *Εἰς Αἰγυπτὸν δ' ὁ μὲν ἐξ ἀνάγκης ἐπλευσε φεύ-
 γων, ὁ δὲ οὔτε καλῶς οὔτε ἀναγκαίως ἐπὶ χρήμασιν,
 ὅπως ἔχη τοῖς Ἑλλήσι πολεμεῖν ἀφ' ὧν τοῖς βαρβάροις
 ἐστρατήγησεν. Εἶτα ἂν διὰ Πομπήϊον Αἰγυπτίοις ἐγκα-
 25 λοῦμεν, ταῦτα Αἰγύπτιοι κατηγοροῦσιν Ἀγησιλάου. Ὅ
 μὲν γὰρ ἡδικήθη πιστεύσας, ὁ δὲ πιστευθεὶς ἐγκατέ-
 λιπε καὶ μετέστη πρὸς τοὺς πολεμοῦντας οἷς ἐπλευσε
 συμμαχίσων.*

Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Ο Σ .

I. Τὸν Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως βίον καὶ τοῦ 5
 Καίσαρος, ὃν κατελύθη Πομπήιος, ἐν τούτῳ τῷ
 βιβλίῳ γράφοντες, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὑποκειμένων
 πράξεων οὐδὲν ἄλλο προερούμεν ἢ παραιτησόμεθα τοὺς
 ἀναγινώσκοντας, ἐὰν μὴ πάντα μηδὲ καθ' ἕκαστον
 ἐξεργασμένως τι τῶν περιβοιῶτων ἀπαγγέλλωμεν, ἀλλὰ 10
 ἐπιτέμνοντες τὰ πλεῖστα, μὴ συκοφαντεῖν. Οὔτε γὰρ
 ἱστορίας γράφωμεν, ἀλλὰ βίους, οὔτε ταῖς ἐπιφανεστά-
 ταις πράξεσι πάντως ἐνεστί δῆλωσις ἀρετῆς ἢ κακίας,
 665 ἀλλὰ πρᾶγμα βραχὺ πολλάκις καὶ ῥῆμα καὶ παιδιὰ τις
 ἔμφασιν ἦθους ἐποίησε μᾶλλον ἢ μάχαι μυριόνεκροι καὶ 15
 παρατάξεις αἱ μέγισται καὶ πολιορκίαι πόλεων. Ὡσπερ
 οὖν οἱ ζωγράφοι τὰς ὁμοιότητας ἀπὸ τοῦ προσώπου καὶ
 τῶν περὶ τὴν ὄψιν εἰδῶν, οἷς ἐμφαίνεται τὸ ἦθος, ἀνα-
 λαμβάνουσι, ἐλάχιστα τῶν λοιπῶν μερῶν φροντίζοντες,
 οὕτως ἡμῖν δοτέον εἰς τὰ τῆς ψυχῆς σημεῖα μᾶλλον ἐν- 20
 δύεσθαι καὶ διὰ τούτων εἰδοποιεῖν τὸν ἑκάστου βίου,
 ἐάσαντας ἑτέροις τὰ μεγέθη καὶ τοὺς ἀγῶνας.

II. Ἀλέξανδρος ὅτι τῷ γένει πρὸς πατρός μὲν ἦν
 Ἡρακλείδης ἀπὸ Καράνου, πρὸς δὲ μητρός Αἰακίδης
 ἀπὸ Νεοπτολέμου, τῶν πάντων πεπιστευμένων ἐστί. Λέ- 25
 γεται δὲ Φίλιππος ἐν Σαμοθράκῃ τῇ Ὀλυμπιάδι συμ-
 μνηθεὶς αὐτός τε μειράκιον ὦν ἔτι κάκείνης παιδὸς ὀρ-
 φανῆς γονέων ἐρασθῆναι καὶ τὸν γάμον οὕτως ἀρμόσαι,
 πείσας τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Ἀρύμβαν. Ἡ μὲν οὖν νύμφη
 πρὸ τῆς νυκτός, ἢ συνειργήθησαν εἰς τὸν θάλαμον, ἔδοξε 30
 βροντῆς γενομένης ἔμπεσεῖν αὐτῆς τῇ γαστρὶ κεραυνόν,
 ἐκ δὲ τῆς πληγῆς πολὺ πῦρ ἀναφθῆναι, εἶτα ῥηγνύμενον

- εἰς φλόγας πάντη φερομένας διαλυθῆναι. Ὁ δὲ Φίλιππος ὑστέρῳ χρόνῳ μετὰ τὸν γάμον εἶδεν ὄναρ αὐτὸν ἐπιβάλλοντα σφραγίδα τῇ γαστρὶ τῆς γυναικός· ἡ δὲ γλυφὴ τῆς σφραγίδος, ὡς ᾤετο, λέοντος εἶχεν εἰκόνα.
- 5 Τῶν δὲ ἄλλων μάντεων ὑφορωμένων τὴν ὄψιν, ὡς ἀκριβεστεράς φυλακῆς δεομένων τῷ Φιλίππῳ τῶν περὶ τὸν γάμον, Ἀρίστανδρος ὁ Τελμησεὺς κύειν ἔφη τὴν ἄνθρωπον, οὐθὲν γὰρ ἀποσφραγίξεσθαι τῶν κενῶν, καὶ κύειν παῖδα θυμοειδῆ καὶ λεοντώδη τὴν φύσιν.
- 10 Ὁφθῆ δέ ποτε καὶ δράκων κοιμωμένης τῆς Ὀλυμπιάδος παρεκτεταμένος τῷ σώματι· καὶ τοῦτο μάλιστα τοῦ Φιλίππου τὸν ἔρωτα καὶ τὰς φιλοφροσύνας ἀμανρῶσαι λέγουσιν, ὡς μὴδὲ φοιτᾶν ἔτι πολλάκις παρ' αὐτὴν ἀναπαυσόμενον, εἴτε δείσαντά τινας μαγείας ἐπ' αὐτῷ
- 15 καὶ φάρμακα τῆς γυναικός, εἴτε τὴν ὀμιλίαν ὡς κρείττονι συνούσης ἀφοσιούμενον. Ἔτερος δὲ περὶ τούτων ἐστὶ λόγος, ὡς πᾶσαι μὲν αἱ τῆδε γυναῖκες ἔνοχοι τοῖς Ὀρφικοῖς οὔσαι καὶ τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς ἐκ τοῦ πάνυ παλαιοῦ, Κλώδωνές τε καὶ Μιμαλλόνες
- 20 ἐπωνυμίαν ἔχουσαι, πολλὰ ταῖς Ἡδωνίσι καὶ ταῖς περὶ τὸν Αἴμον Θρήσσαις ὅμοια δρῶσιν, ἀφ' ὧν δοκεῖ καὶ τὸ θρησκεύειν ὄνομα ταῖς κατακόροις γενέσθαι καὶ περιέργοις ἱερουργίαις, ἡ δὲ Ὀλυμπιάς μᾶλλον ἑτέρων ζηλώσασα τὰς κατοχὰς καὶ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς ἐξάγουσα
- 25 βαρβαρικώτερον ὄφεις μεγάλους χειροήθεις ἐφείλκετο τοῖς θιάσοις, οἳ πολλάκις ἐκ τοῦ κιττοῦ καὶ τῶν μυστικῶν λίκνων παραναδνόμενοι καὶ περιελιττόμενοι τοῖς θύρσοις τῶν γυναικῶν καὶ τοῖς στεφάνοις ἐξέπληττον τοὺς ἄνδρας.
- 30 III. Οὐ μὴν ἀλλὰ Φιλίππῳ μὲν μετὰ τὸ φάσμα πέμψαντι Χαίρωνα τὸν Μεγαλοπολίτην εἰς Δελφοὺς χρησμὸν κομισθῆναι λέγουσι παρὰ τοῦ θεοῦ κελεύοντος

Ἄμμωνι θύειν καὶ σέβεσθαι μάλιστα τοῦτον τὸν θεόν· ἀποβαλεῖν δὲ τῶν ὄψεων αὐτὸν τὴν ἐτέραν, ἣν τῷ τῆς θύρας ἀρμῷ προσβαλὼν κατώπτειυσεν ἐν μορφῇ δράκοντος συνευναζόμενον τῇ γυναικὶ τὸν θεόν. Ἡ δὲ Ὀλυμπιάς, ὡς Ἐρατοσθένης φησί, προπέμπουσα τὸν 5 Ἀλέξανδρον ἐπὶ τὴν στρατείαν καὶ φράσασα μόνῃ τὸ περὶ τὴν τέκνωσιν ἀπόρρητον, ἐκέλευεν ἄξια φρονεῖν τῆς γενέσεως. Ἐτεροὶ δὲ φασὶν αὐτὴν ἀφοσιοῦσθαι καὶ λέγειν· „Οὐ παύσεται με διαβάλλων Ἀλέξανδρος πρὸς τὴν Ἥραν;“ Ἐγεννήθη δ' οὖν Ἀλέξανδρος Ἰσταμένου 10 μηνὸς Ἐκατομβαιῶνος, ὃν Μακεδόνες Λῶον καλοῦσιν, ἕκτη, καθ' ἣν ἡμέραν ὁ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἐνεπρήσθη νεῶς· ᾧ γ' Ἠγησίας ὁ Μάγνης ἐπιπεφώνηκεν ἐπιφώνημα κατασβέσαι τὴν πυρκαϊὰν ἐκείνην ὑπὸ ψυχρίας δυνάμενον· εἰκότως γὰρ ἔφη καταφλεχθῆναι τὸν 15 νεῶν τῆς Ἀρτέμιδος ἀσχολουμένης περὶ τὴν Ἀλεξάνδρου μαίωσιν. Ὅσοι δὲ τῶν μάγων ἐν Ἐφέσῳ διατρέβοντες ἔτυχον, τὸ περὶ τὸν νεῶν πάθος ἠγούμενοι πάθους ἐτέρου σημεῖον εἶναι, διέθρονον τὰ πρόσωπα τυπτόμενοι καὶ βοῶντες ἄτην ἅμα καὶ συμφορὰν μεγάλην 20 τῇ Ἀσίᾳ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τετοκέναι. Φιλίππῳ δὲ ἄρτι Ποτίδαιαν ἤρηκότι τρεῖς ἤκον ἀγγελίαι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον· ἡ μὲν Ἰλλυριοῦς ἠττάσθαι μάχῃ μεγάλῃ διὰ Παρμενίωνος, ἡ δὲ Ὀλυμπιάσιν ἵππῳ κέλητι νενικημένοι, τρίτη δὲ περὶ τῆς Ἀλεξάνδρου γενέσεως. Ἐφ' 25 οἷς ἠδόμενον, ὡς εἰκὸς, ἔτι μᾶλλον οἱ μάντις ἐπῆραν ἀποφαινόμενοι τὸν παῖδα τρισὶ νίκαις συγγεγεννημένον ἀνίκητον ἔσεσθαι.

IV. Τὴν μὲν οὖν ἰδέαν τοῦ σώματος οἱ Λυσίππειοι μάλιστα τῶν ἀνδριάντων ἐμφαίνουσιν, ὑφ' οὗ μόνου 30 καὶ αὐτὸς ἤξιον πλάττεσθαι. Καὶ γὰρ μάλιστα ἅ πολλοὶ τῶν διαδόχων ὕστερον καὶ τῶν φίλων ἀπεμιμοῦντο,

τὴν τε ἀνάτασιν τοῦ ἀχένου εἰς εὐώνυμον ἡσυχῇ κε-
 κλιμένου καὶ τὴν ὑγρότητα τῶν ὀμμάτων διατετήρησεν
 ἀκριβῶς ὁ τεχνίτης. Ἀπελλῆς δὲ γράφων τὸν κεραυνο-
 φόρον οὐκ ἐμιμήσατο τὴν χροάν, ἀλλὰ φαιότερον καὶ
 5 πεπινωμένον ἐποίησεν. Ἦν δὲ λευκός, ὡς φασιν· ἡ δὲ
 λευκότης ἐπεφοίνισσεν αὐτοῦ περὶ τὸ στήθος μάλιστα
 καὶ τὸ πρόσωπον. Ὅτι δὲ τοῦ χρωτὸς ἡδιστον ἀπέπνει
 καὶ τὸ στόμα καταέχευεν εὐωδία καὶ τὴν σάρκα πᾶσαν,
 ὥστε πληροῦσθαι τοὺς χιτωνίσκους, ἀνέγνωμεν ἐν ὑπο-
 10 μνήμασιν Ἀριστοξενείοις. Αἰτία δὲ ἴσως ἡ τοῦ σώμα-
 τος κραισσις πολυθερμος οὔσα καὶ πυρώδης· ἡ γὰρ εὐω-
 δία γίνεται πέψει τῶν ὑγρῶν ὑπὸ θερμότητος, ὡς οἶεται
 Θεόφραστος. Ὅθεν οἱ ξηροὶ καὶ διάπυροὶ τόποι τῆς οἰ-
 κουμένης τὰ πλεῖστα καὶ κάλλιστα τῶν ἀρωμάτων φέ-
 15 ρουσιν· ἐξαιρεῖ γὰρ ὁ ἥλιος τὸ ὑγρὸν ὥσπερ ὕλην
 σηπεδόνης ἐπιπολάζον τοῖς σώμασιν. Ἀλέξανδρον δὲ ἡ
 θερμότης τοῦ σώματος, ὡς ἔοικε, καὶ ποτικὸν καὶ θυ-
 μοειδῆ παρεῖχεν. Ἔτι δὲ ὄντος αὐτοῦ παιδὸς ἡ τε σω-
 φροσύνη διαφαίνεται τῷ πρὸς τὰλλα βραγδαῖον ὄντα καὶ
 20 φερόμενον σφοδρῶς ἐν ταῖς ἡδοναῖς ταῖς περὶ τὸ σῶμα
 δυσκίνητον εἶναι καὶ μετὰ πολλῆς πραότητος ἄπτεσθαι
 τῶν τοιούτων, ἡ τε φιλοτιμία παρ' ἡλικίαν ἐμβριθεὶς
 εἶχε τὸ φρόνημα καὶ μεγαλόψυχον. Οὔτε γὰρ ἀπὸ παν-
 τὸς οὔτε πᾶσαν ἡγάπα δόξαν, ὡς Φίλιππος λόγου τε
 25 δεινότητι σοφιστικῶς καλλωπιζόμενος καὶ τὰς ἐν Ὀλυμ-
 πία νίκας τῶν ἀρωμάτων ἐγχαράττων τοῖς νομίμασιν,
 ἀλλὰ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀποπειρωμένων, εἰ βούλοιτ'
 ἂν Ὀλυμπίασιν ἀγωνίσασθαι στάδιον, ἦν γὰρ ποδῶκης,
 „Εἰ γε“ ἔφη „βασίλεις ἐμελλον ἔξειν ἀνταγωνιστάς.“
 30 Φαίνεται δὲ καὶ καθόλου πρὸς τὸ τῶν ἀθλητῶν γένος
 ἄλλοτρίως ἔχων· πλείστους γέ τοι θεῖς ἀγῶνας οὐ μόνον
 τραγητῶν καὶ ἀθλητῶν καὶ κιθαρητῶν, ἀλλὰ καὶ

δαψυδῶν, θήρας τε παντοδαπῆς καὶ ραβδομαχίας, οὔτε πυγμῆς οὔτε παγκρατίου μετὰ τινος σπουδῆς ἐθήκεν ἄθλον.

V. Τοὺς δὲ παρὰ τοῦ Περσῶν βασιλέως πρέσβεις ἦκοντας ἀποδημοῦντος Φιλίππου ξενίζων καὶ γενόμε- 5
νος συνήθης οὕτως ἐχειρώσατο τῇ φιλοφροσύνῃ καὶ τῷ μηδὲν ἐρώτημα παιδικὸν ἐρωτῆσαι μηδὲ μικρὸν, ἀλλ' ὁδῶν τε μήκη καὶ πορείας τῆς ἄνω τρόπον ἐκπυνοθά-
νεσθαι, καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ὁποῖος εἴη πρὸς τοὺς πολέμους, καὶ τίς ἢ Περσῶν ἀλκὴ καὶ δύναμις, 10
ᾧστε θαυμάζειν ἐκείνους καὶ τὴν λεγομένην Φιλίππου δεινότητα μηδὲν ἠγεῖσθαι πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς ὀρμὴν καὶ μεγαλοπραγμοσύνην. Ὅσακις γοῦν ἀπαγγελθεῖη Φίλιππος ἢ πόλιν ἐνδοξὸν ἤρηκῶς ἢ μάχην τινὰ περι-
βόητον νενικηκῶς, οὐ πάνυ φαιδρὸς ἦν ἀκούων, ἀλλὰ 15
πρὸς τοὺς ἡλικιώτας ἔλεγεν, „ὦ παῖδες, πάντα προλή-
ψεται ὁ πατήρ· ἐμοὶ δὲ οὐδὲν ἀπολείψει μεθ' ὑμῶν
867 ἔργον ἀποδειξασθαι μέγα καὶ λαμπρὸν.“ Οὐ γὰρ ἠδο-
νὴν ζηλῶν οὐδὲ πλοῦτον, ἀλλ' ἀρετὴν καὶ δόξαν, ἐνό-
μιζεν, ὅσῳ πλείονα λήψεται παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐλάττονα 20
κατορθώσειν δι' ἑαυτοῦ. Διὸ τοῖς πράγμασιν αὐξομέ-
νοις καταναλίσκεσθαι τὰς πράξεις εἰς ἐκείνον ἠγούμενος,
ἐβούλετο μὴ χρήματα μηδὲ τρυφὰς καὶ ἀπολαύσεις, ἀλλ'
ἀγῶνας καὶ πολέμους καὶ φιλοτιμίας ἔχουσιν ἀρχὴν
παραλαβεῖν. Πολλοὶ μὲν οὖν περὶ τὴν ἐπιμέλειαν, ὡς 25
εἰκός, ἦσαν αὐτοῦ τροφεῖς καὶ παιδαγωγοὶ καὶ διδάσκα-
λοι λεγόμενοι, πᾶσι δ' ἐφειστήκει Λεωνίδας, ἀνὴρ τό-
τε ἦθος ἀυστηρὸς καὶ συγγενῆς Ὀλυμπιάδος, αὐτὸς μὲν
οὐ φεύγων τὸ τῆς παιδαγωγίας ὄνομα καλὸν ἔργον
ἐχούσης καὶ λαμπρὸν, ὑπὸ δὲ τῶν ἄλλων διὰ τὸ ἀξίωμα 30
καὶ τὴν οἰκειότητα τροφεὺς Ἀλεξάνδρου καὶ καθηγητῆς
καλούμενος. Ὁ δὲ τὸ σχῆμα τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ τὴν

προσηγορίαν ὑποποιούμενος ἦν Λυσίμαχος, τῷ γένει Ἀκαρναν, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἔχων ἀστεῖον, ὅτι δ' ἑαυτὸν μὲν ὠνόμαζε Φοίνικα, τὸν δὲ Ἀλέξανδρον Ἀχιλλέα, Πηλέα δὲ τὸν Φίλιππον, ἠγαπᾶτο καὶ δευτέραν εἶχε
5 χάραν.

VI. Ἐπεὶ δὲ Φιλονείκου τοῦ Θεσσαλοῦ τὸν Βουκε-
φάλαν ἀγαγόντος ὄνιον τῷ Φιλίππῳ τρισκαίδεκα τα-
λάντων κατέβησαν εἰς τὸ πεδίον δοκιμάσοντας τὸν ἵπ-
πον, ἐδόκει τε χαλεπὸς εἶναι καὶ κομιδῇ δύσχρηστος, οὔτε
10 ἀναβάτην προσιέμενος οὔτε φωνὴν ὑπομένων τινὸς τῶν
περὶ τὸν Φίλιππον, ἀλλ' ἀπάντων κατεξανιστάμενος,
δυσχεραίνοντος δὲ τοῦ Φιλίππου καὶ κελεύοντος ἀπά-
γειν ὡς παντάπασιν ἄγριον καὶ ἀκόλαστον, παρῶν Ἀλέ-
ξανδρος εἶπεν „Οἷον ἵππον ἀπολλύουσι δι' ἀπειρίαν
15 καὶ μαλακίαν χρῆσασθαι μὴ δυνάμενοι,“ τὸ μὲν οὖν
πρῶτον ὁ Φίλιππος ἐσιώπησε· πολλάκις δὲ αὐτοῦ πα-
ραφθεγγομένου καὶ περιπαθοῦντος „Ἐπιτιμᾶς σύ“ ἔφη
„πρεσβυτέροις ὥς τι πλεον αὐτὸς εἰδὼς ἢ μᾶλλον ἵππῳ
χρῆσασθαι δυνάμενος;“ „Τούτῳ γοῦν“ ἔφη „χρησαί-
20 μην ἂν ἐτέρου βέλτιον.“ „Ἄν δὲ μὴ χρῆση, τίνα δίκην
τῆς προπετείας ὑφέξεις;“ „Ἐγὼ, νῆ Δί“ εἶπεν „ἀπο-
τίσω τοῦ ἵππου τὴν τιμὴν.“ Γενομένου δὲ γέλωτος,
εἶτα ὀρισμοῦ πρὸς ἀλλήλους εἰς τὸ ἀργύριον, εὐθὺς
προσδραμὼν τῷ ἵππῳ καὶ παραλαβὼν τὴν ἡνίαν ἐπέ-
25 στρεψε πρὸς τὸν ἥλιον, ὡς ἔοικεν, ἐννοήσας, ὅτι τὴν
σκιάν προπίπτουσαν καὶ σαλευομένην ὀρῶν πρὸ αὐτοῦ
διαταράττειτο. Μικρὰ δὲ οὕτω παρακαλπάσας καὶ κα-
ταψήσας, ὡς ἑώρα πληρούμενον θυμοῦ καὶ πνεύματος,
ἀπορρίψας ἡσυχῇ τὴν χλαμύδα καὶ μετεωρίσας αὐτὸν
30 ἀσφαλῶς περιέβη. Καὶ μικρὰ μὲν περιλαβὼν ταῖς ἡνίαις
τὸν χαλινὸν ἄνευ πληγῆς καὶ σπαραγμοῦ προσανέστει-
λεν· ὡς δὲ ἑώρα τὸν ἵππον ἀφεικότα τὴν ἀπειλήν, ὄρ-

γῶντα δὲ πρὸς τὸν δρόμον, ἐφείς ἐδίωκεν ἤδη φωνῇ
 θρασυτέρα καὶ ποδὸς κρούσει χρώμενος. Τῶν δὲ περὶ
 τὸν Φίλιππον ἦν ἀγωνία καὶ σιγὴ τὸ πρῶτον· ὡς δὲ
 κάμψας ἐπέστρεψεν ὀρθῶς σοβαρὸς καὶ γεγηθῶς, οἱ
 μὲν ἄλλοι πάντες ἠλάλαξαν, ὁ δὲ πατὴρ καὶ δακρυῦσαί τε
 λέγεται πρὸς τὴν χαρὰν, καὶ καταβάντος αὐτοῦ τὴν
 κεφαλὴν φιλήσας „Ὁ πατὴρ φάναι „ζήτει σεαυτῷ βασι-
 λείαν ἴσην· Μακεδονία γάρ σε οὐ χωρεῖ.“

VII. Καθορῶν δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ δυσκίνητον μὲν
 οὔσαν ἐρίσαντος μὴ βιασθῆναι, ῥαδίως δὲ ἀγομένην 10
 ὑπὸ λόγου πρὸς τὸ δέον, αὐτὸς τε πείθειν ἐπειρᾶτο
 μᾶλλον ἢ προστάττειν, καὶ τοῖς περὶ μουσικὴν καὶ τὰ
 ἐγκύκλια παιδευταῖς οὐ πάνυ τι πιστεύων τὴν ἐπιστα-
 σίαν αὐτοῦ καὶ κατάρτισιν, ὡς μείζονος οὔσαν πραγμα-
 τείας καὶ κατὰ τὸν Σοφοκλέα

15

πολλῶν χαλινῶν ἔργον οἰάκων θ' ἄμα,

668 μετεπέμψατο τῶν φιλοσόφων τὸν ἐνδοξότατον καὶ λο-
 γιώτατον Ἀριστοτέλην, καλὰ καὶ κρέποντα διδασκάλια
 τελέσας αὐτῷ. Τὴν γὰρ Σταγειριτῶν πόλιν, ἐξ ἧς ἦν
 Ἀριστοτέλης, ἀνάστατον ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένην συν- 20
 ῥίκισε πάλιν, καὶ τοὺς διαφυγόντας ἢ δουλεύοντας τῶν
 πολιτῶν ἀποκατέστησε. Σχολὴν μὲν οὖν αὐτοῖς καὶ
 διατριβὴν τὸ περὶ Μίεξαν νυμφαῖον ἀπέδειξεν, ὅπου
 μέχρι νῦν Ἀριστοτέλους ἔδρας τε λιθίνας καὶ ὑποσκήλους
 περιπάτους δεικνύουσιν. Ἔοικε δὲ Ἀλέξανδρος οὐ μόν- 25
 ον τὸν ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν παραλαβεῖν λόγον, ἀλλὰ
 καὶ τῶν ἀπορρήτων καὶ βαθυτέρων διδασκαλιῶν, ἃς οἱ
 ἄνδρες ἰδίως ἀκροαματικὰς καὶ ἐποπτικὰς προσαγορευ-
 σάντες οὐκ ἐξέφερον εἰς πολλοὺς, μετασχεῖν. Ἦδη γὰρ
 εἰς Ἀσίαν διαβηγκῶς καὶ πνθόμενος λόγους τινὰς ἐν 30
 βιβλίοις περὶ τούτων ὑπὸ Ἀριστοτέλους ἐκδεδοῦσθαι,
 γράφει πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ φιλοσοφίας παρηρησιαζόμενος

ἐπιστολήν, ἧς ἀντίγραφόν ἐστίν· „Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν. Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικούς τῶν λόγων· τίνι γὰρ δὴ διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ, καθ' οὓς ἐπαιδεδύθημεν λόγους, οὔτοι
 5 πάντων ἔσονται κοινοί; Ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. Ἐρωσο.“ Ταύτην μὲν οὖν τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ παραμυθούμενος Ἀριστοτέλης ἀπολογεῖται περὶ τῶν λόγων ἐκείνων, ὡς καὶ ἐκδεδομένων καὶ μὴ ἐκδεδομένων.
 10 Ἀληθῶς γὰρ ἢ μετὰ τὰ φυσικὰ πραγματεία πρὸς διδασκαλίαν καὶ μάθησιν οὐδὲν ἔχουσα χρήσιμον ὑπόδειγμα τοῖς πεπαιδευμένοις ἀπ' ἀρχῆς γέγραπται.

VIII. Δοκεῖ δέ μοι καὶ τὸ φιλιαρτεῖν Ἀλεξάνδρῳ προστρίψασθαι μᾶλλον ἐτέρων Ἀριστοτέλης. Οὐ γὰρ
 15 μόνου τὴν θεωρίαν ἠγάπησεν, ἀλλὰ καὶ νοσοῦσιν ἐβοήθει τοῖς φίλοις καὶ συνέταττε θεραπείας τινὰς καὶ διατάξας, ὡς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν λαβεῖν ἔστιν. Ἦν δὲ καὶ φύσει φιλόλογος [καὶ φιλομαθῆς] καὶ φιλιαναγνώστης. Καὶ τὴν μὲν Ἰλιάδα τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς ἐφόδιον καὶ νομίζων καὶ ὀνομάζων, ἔλαβε μὲν Ἀριστοτέλους διορθώσαντος ἦν ἐκ τοῦ νάρθηκος καλοῦσιν, εἶχε δὲ αἰεὶ μετὰ τοῦ ἐγχειριδίου κειμένην ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον, ὡς Ὀνησίκριτος ἰστόρηκε, τῶν δὲ ἄλλων βιβλίων οὐκ εὐπορῶν ἐν τοῖς ἄνω τόποις Ἄρκαλον ἐκέλευσε πέμπειν.
 20 Κἀκεῖνος ἐπεμψεν αὐτῷ τὰς τε Φιλίστου βίβλους καὶ τῶν Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους καὶ Αἰσχύλου τραγωδιῶν συχνὰς, καὶ Τελέστου καὶ Φιλοξένου διδυράμβους. Ἀριστοτέλην δὲ θαυμάζων ἐν ἀρχῇ καὶ ἀγαπῶν οὐχ ἦτον, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, τοῦ πατρὸς, ὡς δι' ἐκεῖνον μὲν
 30 ζῶν, διὰ τοῦτον δὲ καλῶς ζῶν, ὕστερον ὑποπτότερον ἔσχεν, οὐχ ὥστε ποιῆσαι τι κακόν, ἀλλ' αἱ φιλοφροσύναι τὸ σφοδρὸν ἐκεῖνο καὶ στερεοτικὸν οὐκ ἔχουσαι πρὸς

αὐτὸν ἀλλοτριότητος ἐγένοντο τεκμήριον. Ὁ μέντοι πρὸς φιλοσοφίαν ἐμπεφυκὼς καὶ συντεθραμμένος ἀπ' ἀρχῆς αὐτῷ ζῆλος καὶ πόθος οὐκ ἐξεροῦν τῆς ψυχῆς, ὡς ἢ περὶ Ἀνάξαρχόν τε τιμὴ καὶ τὰ πεμφθέντα Ξενοκράτει πεντήκοντα τάλαντα καὶ Δάνδαμιν καὶ Καλανὸς 5 οὕτω σπουδασθέντες μαρτυροῦσι.

ΙΧ. Φιλίππου δὲ στρατεύοντος ἐπὶ Βυζαντίους ἦν μὲν ἐκκαιδεκέτης Ἀλέξανδρος, ἀπολειφθεὶς δὲ κύριος ἐν Μακεδονίᾳ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς σφραγίδος Μαίδων τε τοὺς ἀφεστῶτας κατεστρέψατο, καὶ πόλιν ἔλων 10 αὐτῶν τοὺς μὲν βαρβάρους ἐξήλασε, συμμίκτους δὲ κατοικίσας Ἀλεξανδρόπολιν προσηγόρευσεν. Ἐν δὲ Χαιρωνείᾳ τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας μάχης παρῶν μετέσχε, καὶ λέγεται πρῶτος ἐνσεῖσαι τῷ ἱερῷ λόγῳ τῶν Θηβαίων.

669 Ἔτι δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐδείκνυτο παλαιὰ παρὰ τὸν Κη- 15 φισὸν Ἀλεξάνδρου καλουμένη θρῦς, πρὸς ἣν τότε κατεσκήνωσε, καὶ τὸ πολυάνδριον οὐ πόρρω τῶν Μακεδόνων ἐστίν. Ἐκ μὲν οὖν τούτων, ὡς εἰκός, Φίλιππος ὑπερηγάπα τὸν υἱόν, ὥστε καὶ χαίρειν τῶν Μακεδόνων Ἀλέξανδρον μὲν βασιλέα, Φίλιππον δὲ στρατηγὸν κα- 20 λούντων. Αἱ δὲ περὶ τὴν οἰκίαν ταραχαὶ διὰ τοὺς γάμους καὶ τοὺς ἔρωτας αὐτοῦ τρόπον τινὰ τῆς βασιλείας τῇ γυναικωνίτιδι συννοσούσης πολλὰς αἰτίας καὶ μεγάλας διαφορὰς παρῆχον, ἃς ἢ τῆς Ὀλυμπιάδος χαλεπότης, δυσζήλου καὶ βαρυθύμου γυναικός, ἔτι μελζονας 25 ἐποίει παροξυνούσης τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐκφανεστάτην δὲ Ἄτταλος παρέσχεν ἐν τοῖς Κλεοπάτρας γάμοις, ἦν ὁ Φίλιππος ἠγάγετο παρθένου, ἐρασθεὶς παρ' ἡλικίαν τῆς κόρης. Θεῖος γὰρ ὦν αὐτῆς ὁ Ἄτταλος ἐν τῷ πότῳ μεθύων παρεκάλει τοὺς Μακεδόνας αἰτεῖσθαι παρὰ θεῶν 30 γνήσιον ἐκ Φιλίππου καὶ Κλεοπάτρας γενέσθαι διάδοχον τῆς βασιλείας. Ἐπὶ τούτῳ παροξυνθεὶς ὁ Ἀλέξαν-

- δρος καὶ εἰπών· „Ἡμεῖς δέ σοι, κακῆ κεφαλῇ, νόθοι δοκοῦμεν;“ ἔβαλε σκύφον ἐπ' αὐτόν. Ὁ δὲ Φίλιππος ἐπ' ἐκείνουν ἔξανέστη σπασάμενος τὸ ξίφος, εὐτυχίᾳ δὲ ἑκατέρου διὰ τὸν θυμὸν καὶ τὸν οἶνον ἔπεσε σφαλεῖς.
- 5 Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐφουβρίζων „Οὗτος μέντοι“ εἶπεν „ἄνδρες, εἰς Ἀσίαν ἐξ Εὐρώπης παρεσκευάζετο διαβαίνειν, ὃς ἐπὶ κλίνην ἀπὸ κλίνης διαβαίνων ἀνατέτραπται.“ Μετὰ ταύτην τὴν παροιμίαν ἀναλαβὼν τὴν Ὀλυμπιάδα καὶ καταστήσας εἰς Ἥπειρον αὐτὸς ἐν Ἰλλυ-
- 10 ριοῖς διέτριβεν. Ἐν τούτῳ δὲ Δημάρατος ὁ Κορίνθιος, ξένος ὢν τῆς οἰκίας καὶ παρρησίας μετέχων, ἀφίκετο πρὸς Φίλιππον. Μετὰ δὲ τὰς πρώτας δεξιώσεις καὶ φιλοφροσύνας ἐπερωτῶντος τοῦ Φιλίππου, πῶς ἔχουσιν ὁμοιοῖας πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἕλληνες, „Πάνυ γοῦν“ ἔφη
- 15 „σοι προσήκει, Φίλιππε, κήδεσθαι τῆς Ἑλλάδος, ὃς τὸν οἶκον τὸν σεαυτοῦ στάσεως τοσαύτης καὶ κακῶν ἐμπέπληκας.“ Οὕτω δὲ συμφρονήσας ὁ Φίλιππος ἔπεμψε καὶ κατήγαγε πείσας διὰ τοῦ Δημαράτου τὸν Ἀλέξανδρον.
- 20 X. Ἐπεὶ δὲ Πιξόδαρος ὁ Καρίας σατραπῆς ὑποδύμενος δι' οἰκειότητος εἰς τὴν Φιλίππου συμμαχίαν ἐβούλετο τὴν πρεσβυτάτην τῶν θυγατέρων Ἀρριδαίῳ τῷ Φιλίππου γυναικᾷ δοῦναι καὶ περὶ τούτων Ἀριστόκριτον εἰς Μακεδονίαν ἀπέστειλεν, αὐτῆς ἐγίνοντο λό-
- 25 γοι καὶ διαβολαὶ παρὰ τῶν φίλων καὶ τῆς μητρὸς πρὸς Ἀλέξανδρον, ὡς Ἀρριδαίου ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ Φιλίππου γάμοις λαμπροῖς καὶ πράγμασι μεγάλοις εἰσοικειοῦντος. Ὅτ' ὢν διαταραχθεὶς πέμπει Θεσσαλὸν εἰς Καρίαν τὸν τῶν τραγωδιῶν ὑποκριτὴν Πιξοδάρω διαλεξόμενον, ὡς
- 30 χρὴ τὸν νόθον ἑάσαντα καὶ οὐ φρενήρη μεθαρμοδασθαι τὸ κῆδος εἰς Ἀλέξανδρον. Καὶ Πιξοδάρω μὲν οὐ παρὰ μικρὸν ἤρεσκε ταῦτα τῶν προτέρων μᾶλλον. Ὁ δὲ

Φίλιππος αισθόμενος ἰόντα τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὸ δωμάτιον, παραλαβὼν τῶν φίλων αὐτοῦ καὶ συνήθων ἕνα Φιλώταν τὸν Παρμενίωνος, ἐπετίμησεν ἰσχυρῶς καὶ πικρῶς ἐλοιδόρησεν ὡς ἀγεννή καὶ τῶν ὑπαρχόντων περὶ αὐτὸν ἀγαθῶν ἀνάξιον, εἰ Καρὸς ἀνθρώπου καὶ 5 βαρβάρῳ βασιλεὺ δουλεύοντος ἀγαπᾷ γαμβρὸς γενέσθαι. Τὸν δὲ Θεσσαλὸν ἔγραψε Κορινθίοις ὅπως ἀναπέμψωσιν ἐν πέδαις δεδεμένον. Τῶν δὲ ἄλλων ἐταίρων Ἄρπαλον καὶ Νέαρχον, ἔτι δ' Ἐριγύιον καὶ Πτολεμαῖον ἐκ Μακεδονίας μετέστησεν, οὓς ὕστερον Ἀλέξανδρος καταγαγὼν ἐν ταῖς μεγίσταις ἔσχε τιμαῖς. Ἐπεὶ δὲ Πανσανίας Ἀττάλου γνώμη καὶ Κλεοπάτρας ὑβρισθεὶς καὶ μὴ τυχῶν δίκης ἀνεῖλε Φίλιππον, τὸ μὲν πλεῖστον εἰς Ὀλυμπιάδα τῆς αἰτίας περιῆλθεν, ὡς θυμουμένην τῷ νεανίσκῳ προσεγγελευσαμένην καὶ παροξύνασαν, ἔθιγε 15

670 δὲ τις καὶ Ἀλεξάνδρου διαβολή. Λέγεται γὰρ ἐντυχόντος αὐτῷ τοῦ Πανσανίου μετὰ τὴν ὕβριν ἐκείνην καὶ ἀποδουρομένου προσενέγκασθαι τὸ τῆς Μηδείας ἱαμβεῖον·

τὸν δόντα καὶ γήμαντα καὶ γαμουμένην. 20

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς συναιτίους τῆς ἐπιβουλῆς ἀναζητήσας ἐκόλασε, καὶ τὴν Κλεοπάτραν ἀποδημοῦντος αὐτοῦ τῆς Ὀλυμπιάδος ὁμῶς μεταχειρισαμένης ἠγανάκτησε.

XI. Παρέλαβε μὲν οὖν ἕτη γεγονῶς εἴκοσι τὴν βασιλείαν, φθόνους μεγάλους καὶ δεινὰ μίση καὶ κινδύνους πανταχόθεν ἔχουσαν. Οὔτε γὰρ τὰ βάρβαρα καὶ πρόσοικα γένη τὴν δούλωσιν ἔφερε, ποθοῦντα τὰς πατρῶους βασιλείας, οὔτε τὴν Ἑλλάδα κρατήσας τοῖς ὅπλοις ὁ Φίλιππος οἶον καταξεῦξαι καὶ τιθασεῦσαι χρόνον 30 ἔσχεν, ἀλλὰ μόνον μεταβαλὼν καὶ ταραξάς τὰ πράγματα πολὺν σάλον ἔχοντα καὶ κίνησιν ὑπὸ ἀηθείας ἀπέλιπε.

Φοβουμένων δὲ τῶν Μακεδόνων τὸν καιρὸν, καὶ τὰ μὲν Ἑλληνικὰ πάντως ἀφείναι καὶ μὴ προσβιάζεσθαι τὸν Ἀλέξανδρον οἰομένων δεῖν, τοὺς δὲ ἀφισταμένους τῶν βαρβάρων ἀνακαλεῖσθαι πρῶτος καὶ θεραπεύειν τὰς ἀρχὰς τῶν νεωτερισμῶν, αὐτὸς ἀπ' ἐναντίων λογισμῶν ὤρμησε τόλμη καὶ μεγαλοφροσύνη κτᾶσθαι τὴν ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν τοῖς πράγμασιν, ὡς, κἂν ὄτιοῦν ὑφιέμενος ὀφθῆ τοῦ φρονήματος, ἐπιβησομένων ἀπάντων. Τὰ μὲν οὖν βαρβαρικά κινήματα καὶ τοὺς ἐκεῖ

10 πολέμους κατέπαυσεν ὀξέως ἐπιδραμῶν στρατῶ μέχρι πρὸς τὸν Ἴστρον, ἧ καὶ Σύρμον ἐνίκησε μάχῃ μεγάλη τὸν βασιλέα τῶν Τριβαλλῶν· Θεβαίους δὲ ἀφεστάναι πυθόμενος καὶ συμφρονεῖν αὐτοῖς Ἀθηναίους [ἐθέλων ἀνὴρ φανῆναι] εὐθύς ἤγε διὰ Πυλῶν τὴν δύναμιν, εἰ

15 πῶν ὅτι Δημοσθένει παῖδα μὲν αὐτόν, ἕως ἦν ἐν Ἰλλυριοῖς καὶ Τριβαλλοῖς, ἀποκαλοῦντι, μειράκιον δὲ περὶ Θετταλίαν γενόμενον, βούλεται πρὸς τοῖς Ἀθηναίων τείχεσιν ἀνὴρ φανῆναι. Προσμίξας δὲ ταῖς Θήβαις καὶ διδοὺς ἔτι τῶν πεπραγμένων μετάνοιαν ἐξήτει Φοίνικα

20 καὶ Προθύτην, καὶ τοῖς μεταβαλλομένοις πρὸς αὐτὸν ἄδειαν ἐκήρυττε. Τῶν δὲ Θεβαίων ἀντεξαιτούντων μὲν παρ' αὐτοῦ Φιλώταν καὶ Ἀντίπατρον, κηρυττόντων δὲ τοὺς τὴν Ἑλλάδα βουλομένους συνελευθεροῦν τάττεσθαι μετ' αὐτῶν, οὕτως ἔτρεψε τοὺς Μακεδόνας πρὸς

25 πόλεμον. Ἦγωνίσθη μὲν οὖν ὑπὲρ δύναμιν ἀρετῆ καὶ προθυμῆς τὰ παρὰ τῶν Θεβαίων πολλαπλασίους οὖσι τοῖς πολεμίοις ἀντιταχθέντων· ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν Καδμείαν ἀφέντες οἱ φρουροὶ τῶν Μακεδόνων ἐπέπιπτον αὐτοῖς ἐξόπισθεν, κυκλωθέντες οἱ πλείστοι κατὰ τὴν

30 μάχην αὐτὴν ἔπεσον, ἧ δὲ πόλις ἦλω καὶ διαρπασθεῖσα κατεσκάφη, τὸ μὲν ὅλον προσδοκήσαντος αὐτοῦ τοὺς Ἕλληνας ἐκπλαγέντας πάθει τηλικούτῳ καὶ πτήξαντας

ἀτρεμήσειν, ἄλλως δὲ καὶ καλλωπισαμένου χαρίζεσθαι τοῖς τῶν συμμαχῶν ἐγκλήμασι· καὶ γὰρ Φωκεῖς καὶ Πλαταιεῖς τῶν Θηβαίων κατηγόρησαν. Ὑπεξελόμενος δὲ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ξένους τῶν Μακεδόνων ἅπαντας καὶ τοὺς ἀπὸ Πινδάρου γεγονότας καὶ τοὺς ὑπεναντιω- 5 θέντας τοῖς ψηφισαμένοις τὴν ἀπόστασιν, ἀπέδοτο τοὺς ἄλλους περὶ τρισμυρίους γενομένους· οἱ δὲ ἀποθανόντες ὑπὲρ ἑξακισχιλλούς ἦσαν.

XII. Ἐν δὲ τοῖς πολλοῖς πάθεσι καὶ χαλεποῖς ἐκείνοις, ἃ τὴν πόλιν κατεῖχε, Θρακῆς τινες ἐκκόψαντες οἱ- 10 κίαν Τιμοκλείας, γυναικὸς ἐνδόξου καὶ σώφρονος, αὐτοὶ μὲν τὰ χρήματα διήρπαζον, ὁ δὲ ἡγεμῶν τῇ γυναικὶ πρὸς βίαν συγγενόμενος καὶ καταισχύνας ἀνέκριεν, εἴ που χρυσίου ἔχοι κεκρυμμένον ἢ ἀργύριον. Ἡ δὲ ἔχειν ὠμολόγησα, καὶ μόνον εἰς τὸν κῆπον ἀγαγοῦσα καὶ δεῖ- 15 671 ξασα φρέαρ, ἐνταῦθα ἔφη τῆς πόλεως ἀλίσκομένης καταβαλεῖν αὐτὴ τὰ τιμιώτατα τῶν χρημάτων. Ἐγκύπτουτος δὲ τοῦ Θρακῆος καὶ κατασκεπτομένου τὸν τόπον, ἔωσεν αὐτὸν ἐξόπισθεν γενομένη, καὶ τῶν λίθων ἐπεμβαλοῦσα πολλοὺς ἀπέκτεινεν. Ὡς δὲ ἀνήχθη πρὸς Ἀλέ- 20 ξανδρον ὑπὸ τῶν Θρακῶν δεδεμένη, πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς ὄψεως καὶ τῆς βαδίσεως ἐφάνη τις ἀξιωματικὴ καὶ μεγαλόφρων, ἀνεκπλήκτως καὶ ἀδεῶς ἐπομένη τοῖς ἄγουσιν· ἔπειτα τοῦ βασιλέως ἐρωτήσαντος, ἣτις εἶη γυναικῶν, ἀπεκρίνατο Θεαγένους ἀδελφὴ γεγενῆσθαι τοῦ πα- 25 ραταξαμένου πρὸς Φίλιππον ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας καὶ πεσόντος ἐν Χαιρωνείᾳ στρατηγοῦντος. Θανμάσας οὖν ὁ Ἀλέξανδρος αὐτῆς καὶ τὴν ἀπόκρισιν καὶ τὴν πρᾶξιν, ἐκέλευσεν ἐλευθέραν ἀπιέναι μετὰ τῶν τέκνων. 30

XIII. Ἀθηναῖοις δὲ διηλλάγη καίπερ οὐ μετρίως ἐνεγκοῦσι τὸ περὶ Θήβας δυστύχημα· καὶ γὰρ τὴν τῶν

μυστηρίων ἐορτὴν ἐν χερσὶν ἔχοντες ὑπὸ πένθους ἀφῆ-
 και, καὶ τοῖς καταφυγοῦσιν ἐπὶ τὴν πόλιν ἀπάντων με-
 τεδίδοσαν τῶν φιλανθρωπῶν. Ἄλλ' εἶτε μεστὸς ὢν ἤδη
 τὸν θυμὸν, ὥσπερ οἱ λέοντες, εἶτε ἐπιεικὲς ἔργον ὠμο-
 5 τάτῳ καὶ σκυθρωποτάτῳ παραβαλεῖν βουλόμενος, οὐ
 μόνον ἀφῆκεν αἰτίας πάσης, ἀλλὰ καὶ προσέχειν ἐκέ-
 λευσε τοῖς πράγμασι τὸν νοῦν τὴν πόλιν, ὡς, εἴ τι
 συμβαίῃ περὶ αὐτὸν, ἄρξουσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὑστερον
 μέντοι πολλάκις αὐτὸν ἢ Θηβαίων ἀνιᾶσαι συμφορὰ λέ-
 10 γεται καὶ πρότερον οὐκ ὀλίγοις παρασχεῖν. Ὅπως δὲ
 καὶ τὸ περὶ Κλεῖτον ἔργον ἐν οἴνῳ γενόμενον καὶ τὴν
 πρὸς Ἴνδούς τῶν Μακεδόνων ἀποδειλίᾳσιν, ὥσπερ ἀτε-
 λῆ τὴν στρατείαν καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ προεμένων, εἰς
 μῆνιν ἀνῆγε Διονύσου καὶ νέμεσιν. Ἦν δὲ Θηβαίων
 15 οὐδείς τῶν περιγενομένων, ὃς ἐντυχῶν τι καὶ δεηθεὶς
 ὕστερον οὐ διεπράξατο παρ' αὐτοῦ. Ταῦτα μὲν τὰ περὶ
 Θήβας.

XIV. Εἰς δὲ τὸν Ἴσθμὸν τῶν Ἑλλήνων συλλεγέν-
 των καὶ ψηφισαμένων ἐπὶ Πέρσας μετ' Ἀλεξάνδρου
 20 στρατεύειν ἡγεμῶν ἀνηγορεύθη. Πολλῶν δὲ καὶ πολι-
 τικῶν ἀνδρῶν καὶ φιλοσόφων ἀπηντηκότων αὐτῷ καὶ
 συνηδομένων, ἤλπιξε καὶ Διογένην τὸν Σινωπέα ταῦτό
 ποιήσειν διατρέβοντα περὶ Κόρινθον. Ὡς δὲ ἐκεῖνος
 ἐλάχιστον Ἀλεξάνδρου λόγον ἔχων ἐν τῷ Κρανεῖῳ σχο-
 25 λῆν ἤγεν, αὐτὸς ἐπορεύετο πρὸς αὐτόν· εἴτυχε δὲ κατα-
 κείμενος ἐν ἡλίῳ. Καὶ μικρὸν μὲν ἀνεκάθισεν ἀνθρώ-
 πων τοσοῦτων ἐπερχομένων καὶ διέβλεψεν εἰς τὸν Ἀλέ-
 ξανδρον. Ὡς δὲ ἐκεῖνος ἀσπασάμενος καὶ προσειπὼν
 αὐτὸν ἠρώτησεν, εἴ τινος τυγχάνει δεόμενος „Μικρόν“
 30 εἶπεν „ἀπὸ τοῦ ἡλίου μετάρστηθι.“ Πρὸς τοῦτο λέγεται
 τὸν Ἀλεξάνδρου οὕτω διατεθῆναι καὶ θαυμάσαι κατα-
 φρονηθέντα τὴν ὑπεροφίαν καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἀνδρός,

ὥστε τῶν περὶ αὐτόν, ὡς ἀπήεσαν, διαγελώντων καὶ σκωπτόντων, „Ἄλλὰ μὴν ἐγὼ“ εἶπεν, „εἰ μὴ Ἀλέξανδρος ἡμῖν, Διογένης ἂν ἡμῖν.“ Βουλόμενος δὲ τῷ θεῷ χρήσασθαι περὶ τῆς στρατείας ἦλθεν εἰς Δελφούς· καὶ κατὰ τύχην ἡμερῶν ἀποφράδων οὐσῶν, ἐν αἷς οὐ νερό- 5 μισται θεμιστεύειν, πρῶτον μὲν ἔπεμπε παρακαλῶν τὴν πρόμαντιν. Ὡς δὲ ἀρνούμενης καὶ προῖσχυομένης τὸν νόμον αὐτὸς ἀναβάς βία πρὸς τὸν ναὸν εἴλκεν αὐτήν, ἣ δὲ ὥσπερ ἐξητημένη τῆς σπουδῆς εἶπεν· „Ἀνίκητος εἶ, ὦ παῖ,“ τοῦτο ἀκούσας Ἀλέξανδρος οὐκέτι 10 ἔφη χρήζειν ἑτέρου μαντεύματος, ἀλλ' ἔχειν ὃν ἐβούλετο παρ' αὐτῆς χρησμόν. Ἐπεὶ δὲ ὥρμησε πρὸς τὴν στρατείαν, ἄλλα τε δοκεῖ σημεῖα παρὰ τοῦ δαιμονίου γενέσθαι, καὶ τὸ περὶ Δεῖβηθρα τοῦ Ὀρφέως ξόανον (ἦν δὲ κυπαρίττινον) ἰδρῶτα πολὺν ὑπὸ τὰς ἡμέρας ἐκείνας 15 ἀφῆκε. Φοβουμένων δὲ πάντων τὸ σημεῖον Ἀρίστανδρος ἐκέλευε θαρρεῖν, ὡς αἰοιδίμους καὶ περιβοήτους 672 κατεργασόμενον πράξεις, αἱ πολὺν ἰδρῶτα καὶ πόνου ὑμνοῦσι ποιηταῖς καὶ μουσικοῖς παρέξουσι.

XV. Τῆς δὲ στρατιᾶς τὸ πλῆθος οἱ μὲν ἐλάχιστον 20 λέγοντες τρισμυρίους πεξοὺς καὶ τετρακισχιλίους ἰππεῖς, οἱ δὲ πλείστον πεξοὺς μὲν τετρακισμυρίους καὶ τρισχιλίους, ἰππέας δὲ πεντακισχιλίους ἀναγράφουσι. Ἐφόδιον δὲ τούτοις οὐ πλέον ἑβδομήκοντα ταλάντων ἔχειν αὐτόν Ἀριστόβουλος ἱστορεῖ, Δοῦρις δὲ τριάκοντα 25 μόνον ἡμερῶν διατροφὴν, Ὀνησίκριτος δὲ καὶ διακόσια τάλαντα προσοφείλειν. Ἄλλὰ καίπερ ἀπὸ μικρῶν καὶ στενῶν οὕτως ὀρμώμενος, οὐ πρότερον ἐπέβη τῆς νεῶς ἢ τὰ τῶν ἐταίρων πράγματα σκεψάμενος ἀπονεύ- 30 μαι τῷ μὲν ἀγρόν, τῷ δὲ κώμην, τῷ δὲ συνοικίας πρόσ- 30 οδον ἢ λιμένος. Ἦδη δὲ κατανηλωμένων καὶ διαγεγραμμένων σχεδὸν ἀπάντων τῶν βασιλικῶν ὁ Περδίκκας

„Σεαυτῷ δέ“ εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, τί καταλείπεις;“ τοῦ
 δὲ φήσαντος ὅτι τὰς ἐλπίδας, „Οὐκοῦν“ ἔφη „καὶ ἡμεῖς
 τούτων κοινωνήσομεν οἱ μετὰ σοῦ στρατευόμενοι.“ Πα-
 ραιτησαμένου δὲ τοῦ Περδίκκου τὴν διαγεγραμμένην
 5 κτῆσιν αὐτῷ, καὶ τῶν ἄλλων φίλων ἔνιοι τὸ αὐτὸ ἐποίη-
 σαν. Τοῖς δὲ λαμβάνουσι καὶ δεομένοις προθύμως ἐχα-
 ρίζετο, καὶ τὰ πλείστα τῶν ἐν Μακεδονίᾳ διανέμων οὐ-
 τως κατηνάλωσε. Τοιαύτη μὲν ὄρμῃ καὶ παρασκευῇ
 διανοίας τὸν Ἑλλήσποντον διεπέρασεν. Ἀναβὰς δὲ εἰς
 10 Ἴλιον ἔθυσσε τῇ Ἀθηνᾷ καὶ τοῖς ἥρωσιν ἔσπεισε. Τὴν δὲ
 Ἀχιλλέως στήλην ἀλειψάμενος λίπα καὶ μετὰ τῶν ἐταί-
 ρων συναναδραμῶν γυμνός, ὥσπερ ἔθος ἐστίν, ἔστεφά-
 νωσε μακαρίσας αὐτόν, ὅτι καὶ ζῶν φίλου πιστοῦ καὶ
 τελευτήσας μεγάλου κήρυκος ἔτυχεν. Ἐν δὲ τῷ περιέ-
 15 ναι καὶ θεᾶσθαι τὰ κατὰ τὴν πόλιν ἐρομένου τινὸς αὐ-
 τόν, εἰ βούλεται τὴν Ἀλεξάνδρου λύραν ἰδεῖν, ἐλάχι-
 στα φροντίζειν ἐκείνης ἔφη, τὴν δ’ Ἀχιλλέως ζητεῖν, ἣ
 τὰ κλέα καὶ τὰς πράξεις ὕμνει τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν
 ἐκεῖνος.

20 XVI. Ἐν δὲ τούτῳ τῶν Δαρείου στρατηγῶν μεγά-
 λην δύναμιν ἠθροικότων καὶ παρατεταγμένων ἐπὶ τῇ
 διαβάσει τοῦ Γρανικοῦ, μάχεσθαι μὲν ἴσως ἀναγκαῖον
 ἦν, ὥσπερ ἐν πύλαις τῆς Ἀσίας, περὶ τῆς εἰσόδου καὶ
 ἀρχῆς· τοῦ δὲ ποταμοῦ τὸ βάθος καὶ τὴν ἀνωμαλίαν
 25 καὶ τραχύτητα τῶν πέραν ὄχθων, πρὸς οὓς ἔδει γίνε-
 σθαι τὴν ἀπόβασιν μετὰ μάχης, τῶν πλείστων δεδιό-
 των, ἐνίων δὲ καὶ τὸ περὶ τὸν μῆνα νενομισμένον οἰο-
 μένων δεῖν φυλάξασθαι (Δαισίλου γὰρ οὐκ εἰώθεισαν οἱ
 βασιλεῖς τῶν Μακεδόνων ἐξάγειν τὴν στρατιάν) τοῦτο μὲν
 30 ἐπηρωρθώσατο κελεύσας δεῦτερον Ἀρτεμίσιον ἄγειν,
 τοῦ δὲ Παρμενίωνος, ὡς ὀψὲ τῆς ὄρας οὔσης, οὐκ ἔων-
 τος ἀποκινδυνεύειν, εἰπὼν αἰσχύνεσθαι τὸν Ἑλλήσπον-

τον, εἰ φοβήσεται τὸν Γρανικὸν διαβεβηκῶς ἐκεῖνον, ἐμβάλλει τῷ φεύματι σὺν ἴλαις ἰππέων τρισκαίδεκα· καὶ πρὸς ἐναντία βέλη καὶ τόπους ἀπορρῶγας ὄπλοις καταπεφραγμένους καὶ ἵπποις ἐλαύνων, καὶ διὰ φεύματος παραφέροντος καὶ περικλύζοντος, ἔδοξε μανικῶς καὶ πρὸς 5 ἀπόνοιαν μᾶλλον ἢ γνώμη στρατηγεῖν. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐμφὺς τῇ διαβάσει καὶ κρατήσας τῶν τόπων χαλεπῶς καὶ μόλις, ὑγρῶν καὶ περισφαλῶν γενομένων διὰ τὸν πηλόν, εὐθύς ἠναγκάζετο φύρδην μάχεσθαι καὶ κατ' ἄνδρα συμπλέκεσθαι τοῖς ἐπιφερομένοις, πρὶν εἰς τάξιν 10 τινὰ καταστῆναι τοὺς διαβαίνοντας. Ἐνέκειντο γὰρ κραυγῇ καὶ τοὺς ἵππους παραβάλλοντες τοῖς ἵπποις ἐχρῶντο δόρασι, καὶ ξίφει τῶν δοράτων συντριβέντων. Ὁσαμένων δὲ πολλῶν ἐπ' αὐτὸν (ἦν δὲ τῇ πέλτῃ καὶ τοῦ κράνουσ τῇ χαίτῃ διαπρεπής, ἣς ἐκατέρωθεν εἰστή- 15 κει πτερόν λευκότητι καὶ μεγέθει θαυμαστόν), ἀκουσθῆεις μὲν ὑπὸ τὴν ὑποπτυχίδα τοῦ θώρακος οὐκ ἐτρώθη, Ῥοισάκου δὲ καὶ Σπιθριδάτου τῶν στρατηγῶν προσφερομένων ἅμα, τὸν μὲν ἐκκλίνας, Ῥοισάκῃ δὲ προεμβάλων τεθωρακισμένῳ καὶ τὸ δόρυ κατακλάσας ἐπὶ τὸ 20 ἐγχειρίδιον ᾤρησε. Συμπεπτωκότων δὲ αὐτῶν ὁ Σπιθριδάτης ὑποστήσας ἐκ πλαγίων τὸν ἵππου καὶ μετὰ σπουδῆς συνεξαναστάς κοπίδι βαρβαρικῇ κατήνεγκε· καὶ τὸν μὲν λόφον ἀπέρραξε μετὰ θατέρου πτεροῦ, τὸ δὲ κράνος πρὸς τὴν πληγὴν ἀκριβῶς καὶ μόλις ἀντέσχευ, 25 ὥστε τῶν πρώτων ψαῦσαι τριχῶν τὴν πτέρυγα τῆς κοπίδος. Ἐτέραν δὲ τὸν Σπιθριδάτην πάλιν ἐπαιρόμενον ἐφθασε Κλεῖτος ὁ μέλας τῷ ξυστῶ διελάσας μέσον. Ὁμοῦ δὲ καὶ Ῥοισάκης ἔπεσεν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ξίφει πληγείς. Ἐν τούτῳ δὲ κινδύνου καὶ ἀγῶνος οὔσης τῆς 30 ἵππομαχίας ἢ τε φάλαγξ διέβαινε τῶν Μακεδόνων καὶ συνῆγον αἱ πεζαὶ δυνάμεις. Οὐ μὴν ὑπέστησαν εὐρώ-

στως οὐδὲ πολὺν χρόνον, ἀλλ' ἔφυγον τραπόμενοι πλὴν
 τῶν μισθοφόρων Ἑλλήνων. Οὗτοι δὲ πρὸς τινι λόφῳ
 συστάντες ἤτουν τὰ πιστὰ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ δὲ θυμῷ
 μᾶλλον ἢ λογισμῷ πρῶτος ἐμβαλὼν τὸν τε ἵππον ἀπο-
 5 βάλλει ξίφει πληγέντα διὰ τῶν πλευρῶν (ἦν δὲ ἕτερος,
 οὐχ ὁ Βουκεφάλας), καὶ τοὺς πλείστους τῶν ἀποθανόν-
 των καὶ τραυματισθέντων ἐκεῖ συνέβη κινδυνεῦσαι καὶ
 πεσεῖν πρὸς ἀνθρώπους ἀπεγνωκότας καὶ μαχίμους συμ-
 πλεκομένους. Λέγονται δὲ πεζοὶ μὲν δισμύριοι τῶν βαρ-
 10 βάρων, ἵππεῖς δὲ δισχίλιοι πεντακόσιοι πεσεῖν. Τῶν δὲ
 περὶ τὸν Ἀλέξανδρον Ἀριστόβουλος φησι τέσσαρας καὶ
 τριάκοντα νεκροὺς γενέσθαι τοὺς πάντας, ὧν ἑννέα πε-
 ζοὺς εἶναι. Τούτων μὲν οὖν ἐκέλευσεν εἰκόνας ἀναστα-
 θῆναι χαλκᾶς, ἃς Λύσιππος εἰργάσατο. Κοινούμενος δὲ
 15 τὴν νίκην τοῖς Ἑλλησιν ἰδίᾳ μὲν τοῖς Ἀθηναίοις ἐπεμψε
 τῶν αἰχμαλώτων τριακοσίας ἀσπίδας, κοινῇ δὲ τοῖς ἄλ-
 λοις λαφύροις ἐκέλευσεν ἐπιγράψαι φιλοτιμοτάτην ἐπι-
 γραφήν· „Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνες πλὴν
 Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῶν τὴν Ἀσίαν κα-
 20 τοικούντων.“ Ἐκπώματα δὲ καὶ πορφύρας καὶ ὅσα τοι-
 αῦτα τῶν Περσικῶν ἔλαβε, πάντα τῇ μητρὶ πλὴν ὀλίγων
 ἐπεμψεν.

XVII. Οὗτος ὁ ἀγὼν μεγάλην εὐθύς ἐποίησε τῶν
 πραγμάτων μεταβολὴν πρὸς Ἀλέξανδρον, ὥστε καὶ Σάρ-
 25 δεις, τὸ πρόσχημα τῆς ἐπὶ θαλάσῃ τῶν βαρβάρων ἡγε-
 μονίας, παραλαβεῖν καὶ τᾶλλα προστίθεσθαι. Μόνη δὲ
 Ἀλικαρνασσὸς ἀντέστη καὶ Μίλητος, ἃς ἔλῶν κατὰ κρά-
 τος καὶ τὰ περὶ αὐτάς πάντα χειρωσάμενος ἀμφίβολος
 ἦν πρὸς τὰ λοιπὰ τῇ γνώμῃ. Καὶ πολλάκις μὲν ἔσπευδε
 30 Δαρείῳ συμπεσῶν ἀποκινδυνεῦσαι περὶ τῶν ὅλων, πολ-
 λάκις δὲ τοῖς ἐπὶ θαλάσῃ πράγμασι καὶ χρήμασι διανο-
 εῖτο πρῶτον οἶον ἐνασκήσας καὶ ῥώσας αὐτὸν οὕτως

ἀναβαίνειν ἐπ' ἐκεῖνον. Ἔστι δὲ τῆς Λυκίας κρήνη περὶ τὴν Ξανθίων πόλιν, ἧς τότε λέγουσιν αὐτομάτως περιτραπίσεως καὶ ὑπερβαλοῦσης ἐκ βυθοῦ δέλτον ἐκπεσεῖν χαλκῆν τύπους ἔχουσαν ἀρχαίων γραμμάτων, ἐν οἷς ἐδηλοῦτο παύσεσθαι τὴν Περσῶν ἀρχὴν ὑπὸ Ἑλλήνων 5 καταλυθεῖσαν. Τούτοις ἐπαρθεῖς ἠπεύγετο τὴν παραλίαν ἀνακαθήρασθαι μέχρι τῆς Φοινίκης καὶ Κιλικίας. Ἡ δὲ τῆς Παμφυλίας παραδρομὴ πολλοῖς γέγονε τῶν ἱστορικῶν ὑπόθεσις γραφικὴ πρὸς ἐκπληξιν καὶ ὄγκον, ὡς θεῖα τινὶ τύχῃ παραχωρήσασαν Ἀλεξάνδρῳ τὴν θά- 10 λασσαν, ἄλλως αἰεὶ τραχεῖαν ἐκ πελάγους προσφερομένην, σπανίως δὲ ποτε λεπτοῦς καὶ προσεχεῖς ὑπὸ τὰ κρημνώδη καὶ παρερρωγότα τῆς ὄρεινῆς πάγους διακαλύπτουσαν. Δηλοὶ δὲ καὶ Μένανδρος ἐν κωμῳδίᾳ παιζῶν πρὸς τὸ παράδοξον·

15

ὡς Ἀλεξανδρῶδες ἤδη τοῦτο· κἄν ζητῶ τινα,
674 αὐτόματος οὗτος παρέσται· κἄν διελθεῖν δηλαδὴ

διὰ θαλάσσης δέῃ τόπον τιν', οὗτος ἔσται μοι βατός. Αὐτὸς δὲ Ἀλέξανδρος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς οὐδὲν τοιοῦτον τερατευσάμενος ὁδοποιῆσαι φησι τὴν λεγομένην Κλί- 20 μακα καὶ διελθεῖν ὁρμήσας ἐκ Φασηλίδος. Διὸ καὶ πλείονας ἡμέρας ἐν τῇ πόλει διέτριψεν· ἐν αἷς καὶ Θεοδέκτου τεθνηκότος (ἦν δὲ Φασηλίτης) ἰδὼν εἰκόνα ἀνακειμένην ἐν ἀγορᾷ, μετὰ δεῖπνον ἐπεκώμασε μεθύων καὶ τῶν στεφάνων ἐπέριψε πολλοὺς, οὐκ ἄχαριν ἐν 25 παιδιᾷ ἀποδιδούς τιμὴν τῇ γενομένῃ δι' Ἀριστοτέλην καὶ φιλοσοφίαν ὁμιλίᾳ πρὸς τὸν ἄνδρα.

XVIII. Μετὰ ταῦτα Πισιδῶν τε τοὺς ἀντιστάντας ἦρει καὶ Φρυγίαν ἐχειροῦτο· καὶ Γόρδιον πόλιν, ἑστίαν Μίδου τοῦ παλαιοῦ γενέσθαι λεγομένην, παραλαβὼν 30 τὴν θρυλουμένην ἄμαξαν εἶδε φλοιῶ κρανίας ἐνδεδεμένην, καὶ λόγον ἐπ' αὐτῇ πιστευόμενον ὑπὸ τῶν βαρ-

βάρων ἤκουσεν, ὡς τῷ λύσαντι τὸν δεσμὸν εἵμαρται
 βασιλεῖ γενέσθαι τῆς οἰκουμένης. Οἱ μὲν οὖν πολλοί
 φασι, τῶν δεσμῶν τυφλὰς ἐχόντων τὰς ἀρχὰς καὶ δι'
 ἀλλήλων πολλάκις σκολιοῖς ἐλιγμοῖς ὑποφερομένων, τὸν
 5 Ἀλέξανδρον ἀμηχανοῦντα λύσαι διατεμεῖν τῇ μαχαίρᾳ
 τὸ σῦναμμα καὶ πολλὰς ἐξ αὐτοῦ κοπέντος ἀρχὰς φανῆ-
 ναι. Ἀριστόβουλος δὲ καὶ πάνυ λέγει ῥαδίαν αὐτῷ τὴν
 λύσιν γενέσθαι ἐξελόντι τοῦ ῥυμοῦ τὸν ἔστορα καλου-
 μενον, ᾧ συνείχετο τὸ ζυγὸδεσμον, εἶδ' οὕτως ὑφελκύ-
 10 σαντι τὸν ζυγόν. Ἐντεῦθεν Παφλαγόνας τε καὶ Καπ-
 παδόκας προσαγαγόμενος καὶ τὴν Μέμνονος ἀκούσας
 τελευτήν, ὃς τῶν ἐπὶ θαλάττῃ Δαρείου στρατηγῶν ἐπί-
 δοξος ἦν Ἀλεξάνδρῳ πολλὰ πράγματα καὶ μυρίας ἀντι-
 λήψεις καὶ ἀσχολλίας παρέξιεν, ἐπερωσάθη πρὸς τὴν
 15 ἄνω στρατείαν μᾶλλον. Ἦδη δὲ καὶ Δαρεῖος ἐκ Σού-
 σων κατέβαινε, ἐπαιρόμενός τε τῷ πλήθει τῆς δυνάμεως
 (ἐξήκοντα γὰρ ἦγε μυριάδας στρατοῦ), καὶ τινος ὄνει-
 ρου θαρρύνοντος αὐτόν, ὃν οἱ μάγοι πρὸς χάριν ἐξη-
 γοῦντο μᾶλλον ἢ κατὰ τὸ εἰκός. Ἔδοξε γὰρ πυρὶ νέμε-
 20 σθαι πολλῷ τὴν Μακεδόνων φάλαγγα, τὸν δὲ Ἀλέξαν-
 δρον ἔχοντα στολήν, ἣν αὐτὸς ἐφόρει πρότερον ἀστάν-
 δης ὢν βασιλέως, ὑπηρετεῖν αὐτῷ· παρελθόντα δὲ εἰς
 τὸ τοῦ Βήλου τέμενος ἀφανῆ γενέσθαι. Διὰ τούτων,
 ὡς ἔοικεν, ὑπεδηλοῦτο παρὰ τοῦ θεοῦ λαμπρὰ μὲν γε-
 25 νήσεσθαι καὶ περιφανῆ τὰ τῶν Μακεδόνων, Ἀλέξαν-
 δρον δὲ τῆς μὲν Ἀσίας κρατήσειν, ὥσπερ ἐκράτησε Δα-
 ρεῖος ἐξ ἀστάνδου βασιλεὺς γενόμενος, ταχὺ δὲ σὺν
 δόξῃ τὸν βίον ἀπολείψειν.

XIX. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐθάρρησε καταγνοῦς δειλίαν
 30 Ἀλεξάνδρου πολὺν χρόνον ἐν Κιλικίᾳ διατρίψαντος.
 Ἦν δὲ ἡ διατριβὴ διὰ νόσον, ἣν οἱ μὲν ἐκ κόπων, οἱ δὲ
 λουσαμένῳ ἐν τῷ τοῦ Κύνδου ρεύματι καταπαγέντι προσ-

πεσεῖν λέγουσι. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἰατρῶν οὐδεὶς
 ἐθάρρει βοηθήσειν, ἀλλὰ τὸν κίνδυνον οἰόμενοι πάσης
 ἰσχυρότερον εἶναι βοηθείας ἐφοβοῦντο τὴν ἐκ τοῦ σφα-
 λῆναι διαβολὴν πρὸς τοὺς Μακεδόνας· Φίλιππος δ' ὁ
 Ἄκαρναν μοχθηρὰ μὲν ἑώρα τὰ περὶ αὐτὸν ὄντα, τῇ δὲ 5
 φιλίᾳ πιστεύων καὶ δεινὸν ἠγοούμενος, εἰ κινδυνεύοντι
 μὴ συγκινδυνεύσει μέχρι τῆς ἐσχάτης πείρας βοηθῶν
 καὶ παραβαλλόμενος, ἐπεχειρήσει φαρμακεία καὶ συνέ-
 πεισεν αὐτὸν ὑπομῆναι καὶ πιεῖν, σπεύδοντα ὄψοσθῆναι
 πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐν τούτῳ δὲ Παρμενίων ἐπεμφεν 10
 ἐπιστολὴν ἀπὸ στρατοπέδου, διακελευόμενος αὐτῷ φυ-
 λάξασθαι τὸν Φίλιππον ὡς ὑπὸ Δαρείου πεπεισμένου
 675 ἐπὶ δωρεαῖς μεγάλαις καὶ γάμῳ θυγατρὸς ἀνελεῖν Ἀλέ-
 ξανδρον. Ὁ δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς καὶ μηδενὶ δεί-
 ξας τῶν φίλων ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον ὑπέδηκεν. Ὡς 15
 δὲ τοῦ καιροῦ παρόντος εἰσῆλθε μετὰ τῶν ἐταίρων ὁ
 Φίλιππος τὸ φάρμακον ἐν κύλικι κομίζων, ἐκείνῳ μὲν
 ἐπέδωκε τὴν ἐπιστολὴν, αὐτὸς δὲ τὸ φάρμακον ἐδέξατο
 προθύμως καὶ ἀνυπόπτως, ὥστε θαυμαστὴν καὶ θεα-
 τρικὴν τὴν ὄψιν εἶναι, τοῦ μὲν ἀναγινώσκοντος, τοῦ δὲ 20
 πίνοντος, εἶτα ἅμα πρὸς ἀλλήλους ἀποβλεπόντων οὐχ
 ὁμοίως, ἀλλὰ τοῦ μὲν Ἀλεξάνδρου παιδρῷ τῷ προσώ-
 πῳ καὶ διακεχυμένῳ τὴν πρὸς τὸν Φίλιππον εὐμένειαν
 καὶ πίστιν ἀποφαίνοντος, ἐκείνου δὲ πρὸς τὴν διαβολὴν
 ἐξισταμένου καὶ ποτὲ μὲν θεοκλυτοῦντος καὶ πρὸς τὸν 25
 οὐρανὸν ἀνατείνοντος τὰς χεῖρας, ποτὲ δὲ τῇ κλίνῃ πε-
 ριπίπτοντος καὶ παρακαλοῦντος τὸν Ἀλέξανδρον εὐθυ-
 μεῖν καὶ προσέχειν αὐτῷ. Τὸ γὰρ φάρμακον ἐν ἀρχῇ
 κρατῆσαν τοῦ σώματος οἶον ἀπέσσε καὶ κατέδυσε εἰς
 βάθος τὴν δύναμιν, ὥστε καὶ φωνὴν ἐπιλιπεῖν καὶ τὰ 30
 περὶ τὴν αἰσθησιν ἀσαφῆ καὶ μικρὰ κομιδῇ γενέσθαι,
 λιποθυμίας ἐπιπεσοῦσης. Οὐ μὲν ἀλλὰ ταχέως ἀναλη-

φθεις ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ ῥαῖσας αὐτὸν ἐπέδειξε τοῖς Μακεδόσιν· οὐ γὰρ ἐπαύοντο πρὶν ἰδεῖν τὸν Ἀλέξανδρον ἀθυμοῦντες.

XX. Ἦν δέ τις ἐν τῷ Δαρείου στρατῷ πεφευγῶς ἐκ
 5 Μακεδονίας ἀνὴρ Μακεδῶν, Ἀμύντας, οὐκ ἄπειρος
 τῆς Ἀλεξάνδρου φύσεως. Οὗτος ὠρμημένον ἰδὼν Δαρ-
 ρεῖον εἰσω τῶν στενῶν βαδίζειν ἐπ' Ἀλέξανδρον, ἐδεῖτο
 κατὰ χώραν ὑπομένειν ἐν πλάτος ἔχουσι πεδίοις καὶ
 ἀναπεπταμένοις πρὸς ἐλάττονας πλήθει τοσοῦτῳ δια-
 10 μαχοῦμενον. Ἀποκρινάμενον δὲ Δαρείου δεδιέναι, μὴ
 φθάσωσιν αὐτὸν ἀποδράντες οἱ πολέμιοι καὶ διαφυγῶν
 Ἀλέξανδρος, „Ἀλλὰ τούτου γε“ εἶπεν „ὧ βασιλεῦ, χάριν
 θάρρει· βαδιεῖται γὰρ ἐκεῖνος ἐπὶ σὲ καὶ σχεδὸν ἤδη
 βαδίζει.“ Ταῦτα λέγων Ἀμύντας οὐκ ἐπειθεν, ἀλλ'
 15 ἀναστὰς ἐπορεύετο Δαρεῖος εἰς Κιλικίαν, ἅμα δὲ Ἀλέ-
 ξανδρος εἰς Συρίαν ἐπ' ἐκεῖνον. Ἐν δὲ τῇ νυκτὶ δια-
 μαρτόντες ἀλλήλων αὐθις ἀνέστρεφον, Ἀλέξανδρος μὲν
 ἠδόμενός τε τῇ συντυχίᾳ καὶ σπεύδων ἀπαντῆσαι περὶ
 τὰ στενά, Δαρεῖος δὲ τὴν προτέραν ἀναλαβεῖν στρατο-
 20 πεδείαν καὶ τῶν στενῶν ἐξελίξαι τὴν δύναμιν. Ἢδη
 γὰρ ἐγνώκει παρὰ τὸ συμφέρον ἐμβεβληκῶς ἑαυτὸν εἰς
 χωρία θαλάττη καὶ ὄρεσι καὶ ποταμῷ διὰ μέσου ῥέοντι
 τῷ Πινάρῳ δύσιππα καὶ διεσπασμένα πολλαχοῦ καὶ
 πρὸς τῆς ὀλιγότητος τῶν πολεμίων ἔχοντα τὴν θέσιν.
 25 Ἀλεξάνδρῳ δὲ τὸν μὲν τόπον ἢ τύχην παρέσχευ, ἐστρα-
 τήγησε δὲ τῶν ἀπὸ τῆς τύχης ὑπαρχόντων πρὸς τὸ νι-
 κῆσαι βέλτιον, ὅς γε τοσοῦτῳ πλήθει τῶν βαρβάρων
 λειπόμενος ἐκείνοις μὲν οὐ παρέσχε κύκλωσιν, αὐτὸς δὲ
 τῷ δεξιῷ τὸ εὐώνυμον ὑπερβαλὼν καὶ γενόμενος κατὰ
 30 κέρας φυγὴν ἐποίησε τῶν καθ' αὐτὸν βαρβάρων, ἐν
 πρώτοις ἀγωνιζόμενος, ὥστε τρωθῆναι ξίφει τὸν μηρόν,
 ὡς μὲν Χάρης φησὶν, ὑπὸ Δαρείου (συμπεσεῖν γὰρ αὐ-

τούς εἰς χεῖρας), Ἀλέξανδρος δὲ περὶ τῆς μάχης ἐπιστέλλων τοῖς περὶ τὸν Ἀντίπατρον οὐκ εἰρηκεν, ὅστις ἦν ὁ τρώσας, ὅτι δὲ τρωθείη τὸν μηρὸν ἐγχειριδίῳ, δυσχερὲς δ' οὐδὲν ἀπὸ τοῦ τραύματος συμβαίη γέγραφε. Νικήσας δὲ λαμπρῶς καὶ καταβαλὼν ὑπὲρ ἔνδεκα μυ- 5 ριάδας τῶν πολεμίων, Δαρεῖον μὲν οὐχ εἴλε τέτταρας σταδίους ἢ πέντε προλαβόντα τῇ φυγῇ, τὸ δὲ ἄρμα καὶ τὸ τόξον αὐτοῦ λαβὼν ἐπανῆλθε· καὶ κατέλαβε τοὺς Μακεδόνας τὸν μὲν ἄλλον πλοῦτον ἐκ τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοπέδου φέροντας καὶ ἄγοντας ὑπερβάλλοντα πλή- 10 θει, καίπερ εὐζώνων πρὸς τὴν μάχην παραγενομένων καὶ τὰ πλείστα τῆς ἀποσκευῆς ἐν Δαμασκῷ καταλιπόν- 676 των, τὴν δὲ Δαρείου σκηνὴν ἐξηρηκότας ἐκείνῳ θεραπέας τε λαμπρῶς καὶ παρασκευῆς καὶ χρημάτων πολλῶν γέμουσαν. Εὐθύς οὖν ἀποδυσάμενος τὰ ὄπλα πρὸς τὸ λουτρὸν ἐβάδιξεν εἰπών· „Ἴωμεν ἀπολουσόμενοι τὸν ἀπὸ τῆς μάχης ἰδρωῶτα τῷ Δαρείου λουτρῷ.“ Καί τις τῶν ἐταίρων „Μὰ τὸν Δία“ εἶπεν „ἀλλὰ τῷ Ἀλεξάνδρου· τὰ γὰρ τῶν ἠττωμένων εἶναι τε δεῖ καὶ προσαγορεύεσθαι τοῦ κρατοῦντος.“ Ὡς δὲ εἶδε μὲν ὄλκια καὶ 20 κρωσσούς καὶ πνέλους καὶ ἀλαβάστρους, πάντα χρυσοῦ, ἡσκημένα περιτιτῶς, ᾠδᾶδει δὲ θεσπέσιον οἶον ὑπὸ ἀρωμάτων καὶ μύρων ὁ οἶκος, ἐκ δὲ τούτου παρῆλθεν εἰς σκηνὴν ὕψει τε καὶ μεγέθει καὶ τῷ περὶ τὴν στραμνὴν καὶ τραπέζας καὶ τὸ δεῖπνον αὐτοῦ κόσμῳ θαύμα- 25 τος ἀξίαν, διαβλέψας πρὸς τοὺς ἐταίρους „Τοῦτο ἦν, ὡς ἔοικεν“ ἔφη „τὸ βασιλεύειν.“

XXI. Τρεπομένῳ δὲ πρὸς τὸ δεῖπνον αὐτῷ φράζει τις ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἀγομένης μητέρα καὶ γυναῖκα Δαρείου καὶ θυγατέρας δύο παρθένους ἰδούσας τὸ 30 ἄρμα καὶ τὰ τόξα κόπτεσθαι καὶ θρηγεῖν, ὡς ἀπολωλότος ἐκείνου. Συχνὸν οὖν ἐπισχῶν χρόνον Ἀλέξανδρος

καὶ ταῖς ἐκείνων τύχαις μᾶλλον ἢ ταῖς ἑαυτοῦ ἐμπαθῆς
γενόμενος πέμπει Λεοννάτον, ἀπαγγεῖλαι κελεύσας, ὡς
οὔτε Δαρεῖος τέθνηκεν οὔτε Ἀλέξανδρον δεδιέναι χρῆ·
Δαρεῖω γὰρ ὑπὲρ ἡγεμονίας πολεμεῖν, ἐκείναις δὲ πάντα
5 ὑπάρξειν, ὧν καὶ Δαρείου βασιλεύοντος ἤξιοῦντο. Τοῦ
δὲ λόγου ταῖς γυναιξὶν ἡμέρον καὶ χρηστοῦ φανέντος
ἔτι μᾶλλον τὰ τῶν ἔργων ἀπήντα φιλάνθρωπα. Θά-
ψαι γὰρ ὅσους ἐβούλοντο Περσῶν ἔδωκεν, ἐσθῆτι καὶ
κόσμῳ χρησαμέναις 32 κῶν λαφύρων, θεραπείας τε
10 καὶ τιμῆς, ἣν εἶχον, οὐδ' ὅτιοῦν ἀφείλε, συντάξεις
δὲ καὶ μείζονας ἔκαρπούντο τῶν προτέρων. Ἡ δὲ
καλλίστη καὶ βασιλικωτάτη χάρις ἦν παρ' αὐτοῦ
γυναιξὶ γενναίαις γενομέναις αἰχμαλώτοις καὶ σώ-
φροσι μῆτε ἀκοῦσαι τι μῆτε ὑπονοῆσαι μῆτε προσδο-
15 κῆσαι τῶν αἰσχυρῶν, ἀλλ' ὥσπερ οὐκ ἐν στρατοπέδῳ
πολεμίων, ἀλλ' ἐν ἱεροῖς καὶ ἀγίοις φυλαττομένης παρ-
θενῶσιν ἀπόρητον ἔχειν καὶ ἀόρατον ἐτέροις δίαιταν.
Καίτοι λέγεται γε τὴν Δαρείου γυναῖκα πολὺ πασῶν
τῶν βασιλίδων εὐπρεπεστάτην γενέσθαι, καθάπερ καὶ
20 αὐτὸς Δαρεῖος ἀνδρῶν κάλλιστος καὶ μέγιστος, τὰς δὲ
παῖδας εἰκέναι τοῖς γονεῦσιν. Ἄλλ' Ἀλέξανδρος, ὡς
ἔοικε, τοῦ νικᾶν τοὺς πολεμίους τὸ κρατεῖν ἑαυτοῦ βα-
σιλικώτερον ἡγούμενος οὔτε τούτων ἔθιγεν οὔτε ἄλλην
ἐγνω γυναῖκα πρὸ γάμου πλὴν Βαρσίνης. Αὕτη δὲ μετὰ
25 τὴν Μέμνονος τελευτὴν χήρα γενομένη περὶ Δαμασκὸν
ἐλήφθη. Πεπαιδευμένη δὲ παιδείαν Ἑλληνικὴν καὶ τὸν
τρόπον ἐπιεικῆς οὔσα καὶ πατρὸς Ἀρταβάξου γεγονότος
ἐκ βασιλέως θυγατρὸς ἐγνώσθη, Παρμενίωνος προτρε-
ψαμένου τὸν Ἀλέξανδρον, ὡς φησὶν Ἀριστόβουλος, κα-
30 λῆς καὶ γενναίας [καὶ τὸ κάλλος] ἄψασθαι γυναικός.
Τὰς δὲ ἄλλας αἰχμαλώτους ὄρων ὁ Ἀλέξανδρος κάλλιε
καὶ μεγέθει διαφερούσας ἔλεγε παῖζων, ὡς εἰσὶν ἀλγη-

δόνες ὀμμάτων αἱ Περσίδες. Ἀντεπιδεικνύμενος δὲ πρὸς τὴν ἰδέαν τὴν ἐκείνων τὸ τῆς ἰδίας ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης κάλλος, ὡσπερ ἀψύχους εἰκόνας ἀγαλμάτων παρέπεμψεν.

XXII. Ἐπεὶ δὲ Φιλόξενος ὁ τῶν ἐπὶ θαλάττῃ στρα- 5
τηγὸς ἔγραψεν εἶναι παρ' αὐτῷ Θεόδωρόν τινα Ταραν-
τινον ἔχοντα παῖδας ὠνίους δύο τὴν ὄψιν ὑπερφυεῖς,
καὶ πυνθανόμενος, εἰ πρήται, χαλεπῶς ἐνεγκῶν ἐβόα
πολλάκις πρὸς τοὺς φίλους ἐρωτῶν, τί πάποτε Φιλόξε-
νος αἰσχρὸν αὐτῷ συνεγνωκῶς τοιαῦτα ὄνειδη προξε- 10
νῶν κάθηται. Τὸν δὲ Φιλόξενον αὐτὸν ἐν ἐπιστολῇ
677 πολλὰ λοιδορήσας ἐκέλευσεν αὐτοῖς φορτίοις τὸν Θεό-
δωρον εἰς τὸν ὄλεθρον ἀποστέλλειν. Ἐπέπληξε δὲ καὶ
Ἄργωνι [νεανίσκῳ] γράψαντι πρὸς αὐτόν, ὅτι Κρωβύ-
λον εὐδοκιμοῦντα ἐν Κορίνθῳ βούλεται πριάμενος ἀγα- 15
γεῖν πρὸς αὐτόν. Πυνθανόμενος δὲ μισθοφόρων τινῶν
γύναια διασφαρκεῖναι Δάμωνα καὶ Τιμόθεον Μακεδό-
νας τῶν ὑπὸ Παρμενίῳν στρατευομένων, ἔγραψε Παρ-
μενίῳν κελεύων, εἰ ἐλεγχθῶσιν, ὡς θηρία ἐπὶ κατα-
φθορᾷ τῶν ἀνθρώπων γεγυότα τιμωρησάμενον ἀπο- 20
κτεῖναι. Καὶ περὶ ἑαυτοῦ κατὰ λέξιν ἐν ταύτῃ τῇ ἐπι-
στολῇ γέγραπεν· „Ἐγὼ γὰρ οὐχ ὅτι ἑώρακῶς ἂν εὐρε-
θείην τὴν Δαρείου γυναῖκα ἢ βεβουλημένος ἰδεῖν, ἀλλ'
οὐδὲ τῶν λεγόντων περὶ τῆς εὐμορφίας αὐτῆς προσδε-
δεγμένος τὸν λόγον.“ Ἐλεγε δὲ μάλιστα συνιέναι θνη- 25
τὸς ἂν ἐκ τοῦ καθεύδειν καὶ συνουσιάζειν, ὡς ἀπὸ μιᾶς
ἐγγινόμενον ἀσθενείας τῇ φύσει καὶ τὸ πονοῦν καὶ τὸ
ἠδόμενον. Ἦν δὲ καὶ γαστρὸς ἐγκρατέστατος, καὶ τοῦτο
ἄλλοις τε πολλοῖς ἐδήλωσε καὶ τοῖς πρὸς Ἄδαν λεχθεῖ-
σιν, ἣν ἐποίησατο μητέρα καὶ Καρίας βασίλισσαν ἀπέ- 30
δειξεν. Ὡς γὰρ ἐκείνη φιλοφρονουμένη πολλὰ μὲν ὄψα
καθ' ἡμέραν ἀπέστελλεν αὐτῷ καὶ πέμματα, τέλος δὲ

τοὺς δοκοῦντας εἶναι δεινοτάτους ὄψοποιούς καὶ ἀρτοποιούς, ἔφη τούτων μηδενὸς δεῖσθαι· βελτίονας γὰρ ὄψοποιούς ἔχειν ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ Λεωνίδου δεδομένους αὐτῷ, πρὸς μὲν τὸ ἄριστον, νυκτοπορίαν, πρὸς 5 δὲ τὸ δεῖπνον, ὀλιγαριστίαν. „Ὁ δ' αὐτὸς οὗτος ἀνήρ“ ἔφη „καὶ τῶν στρωμάτων ἐπιὼν τὰ ἀγγεῖα καὶ τῶν ἱματίων ἔλυσεν ἐπισκοπῶν, μή τί μοι τρυφερόν ἢ περισσὸν ἢ μήτηρ ἐντέθεικεν.“

XXIII. Ἦν δὲ καὶ πρὸς οἶνον ἤττον ἢ ἐδόκει κατα-
10 φερῆς. Ἐδοξε δὲ διὰ τὸν χρόνον, ὃν οὐ πίνων μᾶλλον ἢ λαλῶν εἶλκεν ἐφ' ἐκάστης κύλικος, ἀεὶ μακρόν τινα λόγον διατιθέμενος, καὶ ταῦτα πολλῆς σχολῆς οὔσης. Ἐπεὶ πρὸς γε τὰς πράξεις οὐκ οἶνος ἐκείνου, οὐχ ὕπνος, οὐ παιδιά τις, οὐ γάμος, οὐ θέα, καθάπερ ἄλλους στρα-
15 τηγούς, ἐπέσχε. Δηλοῖ δὲ ὁ βίος, ὃν βιώσας βραχὺν παντάπασι, πλείστων καὶ μεγίστων πράξεων ἐνέπλησεν. Ἐν δὲ ταῖς σχολαῖς πρῶτον μὲν ἀναστὰς καὶ θύσας τοῖς θεοῖς εὐθύς ἠρίστα καθήμενος· ἔπειτα διημέρευε κυνηγῶν ἢ δικάζων ἢ συντάττων τι τῶν πολεμικῶν ἢ ἀναγι-
20 νώσκων. Εἰ δὲ ὁδὸν βαδίξοι μὴ λίαν ἐπείγουσαν, ἐμάνθανεν ἅμα πορευόμενος ἢ τοξεύειν ἢ ἐπιβαίνειν ἄρματος ἐλαυνομένου καὶ ἀποβαίνειν. Πολλάκις δὲ παίξων καὶ ἀλώπεκας ἐθήρευε καὶ ὄρνιθας, ὡς ἔστι λαβεῖν ἐκ τῶν ἐφημερίδων. Καταλύσας δὲ καὶ τρεπόμενος πρὸς
25 λουτρόν ἢ ἄλειμμα, τοὺς ἐπὶ τῶν σιτοποιῶν καὶ μαγείρων ἀνέκριεν, εἰ τὰ πρὸς τὸ δεῖπνον εὐτρεπῶς ἔχουσι. Καὶ δειπνεῖν μὲν ὄψε καὶ σκότους ἤδη κατακλινόμενος ἤρχετο, θαυμαστὴ δὲ ἦν ἡ ἐπιμέλεια καὶ περίβλεψις ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὅπως μηδὲν ἀνίσως μηδὲ ὀλιγώρως δια-
30 νέμοιτο· τὸν δὲ πότον, ὥσπερ εἰρηται, μακρόν ὑπὸ ἀδολεσχίας ἐξέτεινε. Καὶ τᾶλλα πάντων ἠδιστος ὢν βασιλέων συνεῖναι καὶ χάριτος οὐδεμιᾶς ἀμοιρῶν, τότε ταῖς

μεγαλαυχίαις ἀηδῆς ἐγένετο καὶ λίαν στρατιωτικός, αὐ-
 τὸς τε πρὸς τὸ κομπῶδες ὑποφερόμενος καὶ τοῖς κόλαξι
 ἑαυτὸν ἀνεικῶς ἱππάσιμον, ὅφ' ὧν οἱ χαριέστεροι τῶν
 παρόντων ἐπετρίβοντο, μήτε ἀμιλλᾶσθαι τοῖς κόλαξι
 μήτε λείπεσθαι βουλόμενοι τῶν αὐτῶν ἐπαίνων. Τὸ μὲν 5
 γὰρ αἰσχρὸν ἐδόκει, τὸ δὲ κίνδυνον ἔφερε. Μετὰ δὲ τὸν
 πότον λουσάμενος ἐκάθευδε πολλάκις μέχρι μέσης ἡμέ-
 678 ρας· ἔστι δ' ὅτε καὶ διημέρευεν ἐν τῷ καθεύδειν. Αὐ-
 τὸς μὲν οὖν καὶ ὄψων ἐγκρατῆς ἦν, ὥστε καὶ τὰ σπα-
 νιώτατα πολλάκις τῶν ἀπὸ θαλάττης αὐτῷ κομιζομένων 10
 ἀκροδρῶν καὶ ἰχθύων ἐκάστῳ διαπεμπόμενος τῶν ἐταί-
 ρων πολλάκις ἑαυτῷ μόνῳ μηδὲν καταλιπεῖν· τὸ μὲντοι
 δεῖπνον ἦν αἰεὶ μεγαλοπρεπές, καὶ τοῖς εὐτυχήμασι τῆς
 δαπάνης ἅμα συναυξομένης τέλος εἰς μυρίας δραχμὰς
 προῆλθεν. Ἐνταῦθα δὲ ἔστη, καὶ τοσοῦτον ὠρίσθη τε- 15
 λεῖν τοῖς ὑποδεχομένοις Ἀλέξανδρον.

XXIV. Μετὰ δὲ τὴν μάχην τὴν ἐν Ἴσοῦ πέμψας εἰς
 Λαμασκὸν ἔλαβε τὰ χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ
 τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας τῶν Περσῶν. Καὶ πλείστα μὲν
 ὠφελήθησαν οἱ τῶν Θεσσαλῶν ἱππεῖς· τούτους γὰρ ἄν- 20
 δρας ἀγαθοὺς διαφερόντως ἐν τῇ μάχῃ γενομένους
 ἐπεμψεν ἐπίτηδες ὠφελήθηναι βουλόμενος· ἐνεπλή-
 σθη δὲ καὶ τὸ λοιπὸν εὐπορίας στρατόπεδον. Καὶ γευ-
 σάμενοι τότε πρῶτον οἱ Μακεδόνες χρυσοῦ καὶ ἀρ-
 γύρου καὶ γυναικῶν καὶ διαίτης βαρβαρικῆς, ὥσπερ 25
 κύνες ἔσπευδον ἀψάμενοι στίβου διώκειν καὶ ἀνιχνεύ-
 ειν τὸν τῶν Περσῶν πλοῦτον. Οὐ μὴν ἀλλ' Ἀλέξανδρον
 πρῶτον ἐδόκει κρατύνεσθαι τὰ πρὸς θαλάσση. Κύπρον
 μὲν οὖν εὐθύς οἱ βασιλεῖς ἦγον ἐγχειρίζοντες αὐτῷ καὶ
 Φοινίκην πλὴν Τύρου. Τύρον δὲ πολιορκῶν ἑπτὰ μῆ- 30
 νας χώμασι καὶ μηχαναῖς καὶ τριήρεσι διακοσίαις ἐκ
 θαλάττης, ὄναρ εἶδε τὸν Ἡρακλῆα δεξιούμενον αὐτὸν

ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ καλοῦντα. Τῶν δὲ Τυρίων πολλοὶς
 κατὰ τοὺς ὕπνους ἔδοξεν ὁ Ἀπόλλων λέγειν, ὡς ἄπεισι
 πρὸς Ἀλέξανδρον· οὐ γὰρ ἀρέσκειν αὐτῷ τὰ πρασσό-
 μενα κατὰ τὴν πόλιν. Ἄλλ' αὐτοὶ μὲν ὥσπερ ἄνθρω-
 5 πον αὐτομολοῦντα πρὸς τοὺς πολεμίους ἐπ' αὐτοφῶρα
 τὸν θεὸν εἰληφότες σειράς τε τῷ κολοσσῷ περιέβαλλον
 αὐτοῦ καὶ καθήλουν πρὸς τὴν βάσιν, Ἀλεξανδριστὴν
 καλοῦντες. Ἐτέραν δὲ ὄψιν Ἀλέξανδρος εἶδε κατὰ τοὺς
 ὕπνους. Σάτυρος αὐτῷ φανείς ἐδόκει προσπαίξειν πόρ-
 10 ρωθεύειν, εἶτα βουλομένου λαβεῖν ὑπεξέφηνε· τέλος δὲ
 πολλὰ λιπαρήσαντος καὶ περιδραμόντος ἦλθεν εἰς χε-
 ρας. Οἱ δὲ μάντις τοῦνομα διαιροῦντες οὐκ ἀπιθάνως
 ἔφασαν αὐτῷ· „Σὴ γενήσεται Τύρος.“ Καὶ κρήνην δέ
 τινα δεικνύουσι, πρὸς ἣν κατὰ τοὺς ὕπνους ἰδεῖν ἔδοξε
 15 τὸν Σάτυρον. Διὰ μέσου δὲ τῆς πολιορκίας ἐπὶ τοὺς
 Ἀραβας τοὺς προσοικοῦντας τῷ Ἀντιλιβάνῳ στρατεύ-
 σας ἐκινδύνευσεν διὰ τὸν παιδαγωγὸν Ἀυσίμαχον· ἐξη-
 κολούθησε γὰρ αὐτῷ λέγων τοῦ Φοίνικος οὐκ εἶναι χεί-
 ρων οὐδὲ πρεσβύτερος. Ἐπεὶ δὲ πλησιάσας τοῖς ὄρει-
 20 νοῖς καὶ τοὺς ἵππους ἀπολιπὼν πεζὸς ἐβάδιζεν, οἱ μὲν
 ἄλλοι πολὺ προῆλθον, αὐτὸς δὲ τὸν Ἀυσίμαχον, ἐσπέρας
 ἤδη καταλαμβανούσης καὶ τῶν πολεμίων ἐγγὺς ὄντων,
 ἀπαγορεύοντα καὶ βαρυνόμενον οὐχ ὑπομένων ἀπολι-
 πεῖν, ἀλλ' ἀνακαλούμενος καὶ παρακομίζων ἔλαθε τοῦ
 25 στρατεύματος ἀποσπασθεὶς μετ' ὀλίγων καὶ σκότους
 ἅμα καὶ ῥίγους σφοδροῦ νυκτερεύων ἐν χωρίοις χαλε-
 ποῖς. Εἶδεν οὖν πόρρω πυρὰ πολλὰ καιόμενα σπορά-
 δην τῶν πολεμίων. Θαρρῶν δὲ τοῦ σώματος τῇ κουφό-
 τητι καὶ τῷ πονεῖν αὐτὸς αἰεὶ παραμυθούμενος τὴν ἀπο-
 30 ρίαν τῶν Μακεδόνων, προσέδραμε τοῖς ἐγγιστα πῦρ και-
 οῦσι· καὶ περικαθημένους τῇ πυρᾷ δύο βαρβάρους πα-
 τάξας τῷ ἐργχειριδίῳ καὶ δαλὸν ἀρπάσας ἤκε πρὸς τοὺς

ἑαυτοῦ κομίζων. Ἐγκαύσαντες δὲ πῦρ πολὺ τοὺς μὲν εὐθύς ἐφόβησαν ὥστε φυγεῖν, τοὺς δ' ἐπιόντας ἐτρέψαντο καὶ κατηνλίσθησαν ἀκινδύνως. Ταῦτα μὲν οὖν Χάρης ἰστόρηκεν.

XXV. Ἡ δὲ πολιορκία τοιοῦτον ἔσχε πέρασ. Ἀλε-⁵
ξάνδρου τὴν μὲν πολλὴν τῆς δυνάμεως ἀναπαύοντος ἀπὸ πολλῶν ἀγώνων τῶν ἐμπροσθεν, ὀλίγους δέ τινας,
679 ὡς μὴ σχολάζοιεν οἱ πολέμιοι, τοῖς τείχεσι προσάγου-
τος, Ἀριστάνδρος ὁ μάντις ἐσφαγιάζετο· καὶ τὰ σημεῖα
κατιδῶν θρασύτερον διωρίσατο πρὸς τοὺς παρόντας ἐν¹⁰
ἐκείνῳ τῷ μηνὶ πάντως ἀλώσεσθαι τὴν πόλιν. Γενομέ-
νου δὲ χλευασμοῦ καὶ γέλωτος (ἦν γὰρ ἡ τελευταία τοῦ
μηνὸς ἡμέρα), διηπορημένον αὐτὸν ἰδῶν ὁ βασιλεὺς καὶ
συμφιλοτιμούμενος ἀεὶ τοῖς μαντεύμασιν ἐκέλευε μηκέτι
τριακάδα τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλὰ τρίτην φθίνοντος¹⁵
ἀριθμεῖν· καὶ τῇ σάλπιγγι σημήνας ἀπεπειράτο τῶν
τειχῶν ἐρωμενεστέρον ἢπερ ἐξ ἀρχῆς διενοήθη. Γενο-
μένης δὲ λαμπρᾶς ἐπιβολῆς καὶ μηδὲ τῶν ἐπὶ στρατο-
πέδου καρτεροῦντων, ἀλλὰ συντρεχόντων καὶ προσβοη-
θούντων, ἀπείπον οἱ Τύριοι· καὶ τὴν πόλιν εἶλε κατ'²⁰
ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Μετὰ δὲ ταῦτα πολιορκοῦντι
Γάζαν αὐτῷ, τῆς Συρίας μεγίστην πόλιν, ἐμπίπτει βῶ-
λος εἰς τὸν ὠμον ἀφεθεὶς ἄνωθεν ὑπὸ ὄρνιθος. Ὁ δὲ
ὄρνις ἐφ' ἐν τῶν μηχανημάτων καθίσας ἔλαθεν ἐνσχε-
θεὶς τοῖς νευρίνοις κεκρυφάλοις, οἷς πρὸς τὰς ἐπιστρο-²⁵
φὰς τῶν σχοινίων ἐχρῶντο. Καὶ τὸ σημεῖον ἀπέβη κατὰ
τὴν Ἀριστάνδρου πρόρρησιν· ἐτρώθη μὲν γὰρ Ἀλέξαν-
δρος εἰς τὸν ὠμον, ἔλαβε δὲ τὴν πόλιν. Ἀποστέλλων δὲ
πολλὰ τῶν λαφύρων Ὀλυμπιάδι καὶ Κλεοπάτρᾳ καὶ τοῖς
φίλοις, κατέπεμψε καὶ Λεωνίδῃ τῷ παιδαγωγῷ τάλαντα³⁰
λιβανωτοῦ πεντακόσια καὶ σμύρνης ἑκατόν, ἀναμνη-
σθεὶς παιδικῆς ἐλπίδος. Ὁ γὰρ Λεωνίδης, ὡς ἔοικεν,

ἐν θυσίᾳ ποτὲ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἐπιδραξάμενον ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ καὶ καθαγλίσαντα τοῦ θυμιάματος „Ὅταν“ ἔφη „τῆς ἀρωματοφόρου κρατήσεως, Ἀλέξανδρε, πλουσίως οὕτως ἐπιθυμιάσεις· νῦν δὲ φειδομένως χρῶ 5 τοῖς παροῦσι.“ Τότε οὖν Ἀλέξανδρος ἔγραψε πρὸς αὐτόν· „Ἀπεστάλκαμέν σοι λιβανωτὸν ἄφθονον καὶ σμύρναν, ὅπως παύσῃ πρὸς τοὺς θεοὺς μικρολογούμενος.“

XXVI. Κιβωτίου δὲ τινος αὐτῷ προσενεχθέντος, οὗ πολυτελέστερον οὐδὲν ἐφάνη τοῖς τὰ Δαρείου χρήματα 10 καὶ τὰς ἀποσκευὰς παραλαμβάνουσιν, ἡρώτα τοὺς φίλους, ὅ τι δοκοῖη μάλιστα τῶν ἀξίων σπουδῆς εἰς αὐτὸ καταθέσθαι. Πολλὰ δὲ πολλῶν λεγόντων αὐτὸς ἔφη τὴν Ἰλιάδα φρουρήσειν ἐνταῦθα καταθέμενος. Καὶ ταῦτα μὲν οὐκ ὀλίγοι τῶν ἀξιοπίστων μεμαρτυρήκασιν. Εἰ 15 δ', ὅπερ Ἀλεξανδρεῖς λέγουσιν Ἡρακλεῖδῃ πιστεύοντες, ἀληθές ἐστιν, οὐκ οὐκ ἀργὸς οὐδὲ ἀσύμβολος αὐτῷ συστρατεύειν ἔοικεν Ὅμηρος. Λέγουσι γὰρ ὅτι τῆς Αἰγύπτου κρατήσας ἐβούλετο πόλιν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον Ἑλληνίδα συνοικίσας ἐπάνυμον ἑαυτοῦ κατα- 20 λιπεῖν, καὶ τινα τόπον γνώμη τῶν ἀρχιτεκτόνων ὅσον οὐδέπω διεμετρεῖτο καὶ περιέβαλλεν. Εἶτα νύκτωρ κοιμώμενος ὅψιν εἶδε θαυμαστήν· ἀνὴρ πολιὸς εὐμάλα τὴν κόμην καὶ γεραρὸς τὸ εἶδος ἔδοξεν αὐτῷ παραστάς λέγειν τὰ ἔπη τάδε·

25 νῆσος ἔπειτ' αἰετὶς ἐστὶ πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ,
 Αἰγύπτου προπάροιθε· Φάρον δὲ ἐκικλήσκουσιν.
 Εὐθύς οὖν ἐξαναστάς ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν Φάρον, ἣ τότε μὲν ἔτι νῆσος ἦν τοῦ Κανωβικοῦ μικρὸν ἀνωτέρω στόματος, νῦν δὲ διὰ χώματος ἀνείληπται πρὸς τὴν ἡπει- 30 ρον. Ὡς οὖν εἶδε τόπον εὐφυνῆ διαφέροντα (ταινία γὰρ ἐστὶν ἰσθμῷ πλάτος ἔχοντι σύμμετρον ἐπιεικῶς διεύρουσα λίμνην τε πολλὴν καὶ θάλασσαν ἐν λιμένι μεγάλῃ

τελευτῶσαν), εἰπὼν ὡς Ὅμηρος ἦν ἄρα τὰ τε ἄλλα
 θαυμαστὸς καὶ σοφώτατος ἀρχιτέκτων, ἐκέλευσε δια-
 γράφαι τὸ σχῆμα τῆς πόλεως τῷ τόπῳ συναρμόττοντας.
 Καὶ γῆ μὲν οὐ παρῆν λευκῆ, τῶν δὲ ἀλφίτων λαμβά-
 νοντες ἐν πεδίῳ μελαγγεῖῳ κυκλοτερῆ κόλπον ἦγον, οὗ 5
 τὴν ἐντὸς περιφέρειαν εὐθεῖαι βάσεις ὥσπερ ἀπὸ κρα-
 σπέδων εἰς σχῆμα χλαμύδος ὑπελάμβανον ἐξ ἴσου συνά-
 680 γουσαι τὸ μέγεθος. Ἡσθέντος δὲ τῆ διαθέσει τοῦ βασι-
 λέως αἰφνίδιον ὄρνιθες ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς λί-
 μνης πλήθει τε ἄπειροι καὶ κατὰ γένος παντοδαποὶ καὶ 10
 μέγεθος ἐπὶ τὸν τόπον καταίρουσες νέφεσιν εἰοικότες
 οὐδὲ μικρὸν ὑπέλιπον τῶν ἀλφίτων, ὥστε καὶ τὸν Ἀλέ-
 ξανδρον διαταραχθῆναι πρὸς τὸν οἰωνόν. Οὐ μὴν ἄλλα
 τῶν μάντεων θαρρεῖν παραινούντων (πολυαρκεστάτην
 γὰρ οἰκίξεσθαι πόλιν ὑπ' αὐτοῦ καὶ παντοδαπῶν ἀν- 15
 θρώπων ἐσομένην τροφὸν) ἔργου κελεύσας ἔχεσθαι τοὺς
 ἐπιμελητὰς αὐτὸς ὥρμησεν εἰς Ἀμμωνος ὁδὸν μακρὰν
 καὶ πολλὰ μὲν ἔχουσαν ἐργώδη καὶ ταλαίπωρα, κινδύ-
 νους δὲ δύο, τὸν μὲν ἀνυδρίας, δι' ἣν ἐρημός ἐστιν οὐκ
 ὀλίγων ἡμερῶν, τὸν δέ, εἰ λάβρος ἐν ἄμμῳ βαθεῖα καὶ 20
 ἀχανεῖ πορευομένοις ἐπιπέσοι νότος, ὡς πού καὶ πάλαι
 λέγεται περὶ τὸν Καμβύσου στρατὸν ἀναστήσας θίνα
 μεγάλην καὶ κυματώσας τὸ πεδίον μυριάδας ἀνθρώπων
 πέντε καταχῶσαι καὶ διαφθεῖραι. Ταῦτα πάντα σχεδὸν
 πάντες ἐλογίζοντο, χαλεπὸν δὲ ἦν Ἀλέξανδρον ἀποτρέ- 25
 ψαι πρὸς ὀτιοῦν ὥρμημένον. Ἡ τε γὰρ τύχη ταῖς ἐπι-
 βολαῖς ὑπέεικουσα τὴν γνώμην ἰσχυρὰν ἐποίει, καὶ τὸ
 θυμοειδὲς ἄχρι τῶν πραγμάτων ὑπεξέφερε τὴν φιλονει-
 κίαν ἀήττητον, οὐ μόνον πολεμίους, ἀλλὰ καὶ τόπους καὶ
 καιροὺς καταβιαζομένην.

30

XXVII. Ἐν γοῦν τῇ τότε πορείᾳ τὰ συντυχόντα ταῖς
 ἀπορίαις παρὰ τοῦ θεοῦ βοηθήματα τῶν ὑστέρων χρη-

σμῶν ἐπιστεύθη μᾶλλον· τρόπον δέ τινα καὶ τοῖς χρη-
 σμοῖς ἢ πίστις ἐκ τούτων ὑπῆρξε. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐκ
 Διὸς ὕδωρ πολὺ καὶ διαρκεῖς ὕετοί γενομένοι τὸν τε
 τῆς δόξης φόβον ἔλυσαν καὶ τὴν ξηρότητα κατασβέσαν-
 5 τες τῆς ἄμμου, νοτεράς γενομένης καὶ πρὸς αὐτὴν ξυμ-
 πεσοῦσης, εὐπνοῦν τὸν ἀέρα καὶ καθαρώτερον παρέ-
 σχον. Ἐπειτα τῶν ὄρων, οἵπερ ἦσαν τοῖς ὁδηγοῖς, συγ-
 χυθέντων καὶ πλάνης οὔσης καὶ διασπασμοῦ τῶν βαδι-
 ζόντων διὰ τὴν ἄγνοιαν, κόρακες ἐκφανέντες ὑπελάμ-
 10 βανον τὴν ἡγεμονίαν τῆς πορείας, ἐπομένων μὲν ἐμ-
 προσθεῖν πετόμενοι καὶ σπεύδοντες, ὑστεροῦντας δὲ καὶ
 βραδύνοντας ἀναμένοντες· ὁ δὲ ἦν θανμασιώτατος, ὡς
 Καλλισθένης φησί, ταῖς φωναῖς ἀνακαλούμενοι τοὺς
 πλανωμένους νύκτωρ καὶ κλάζοντες εἰς ἴχνος καθίστα-
 15 σαν τῆς πορείας. Ἐπεὶ δὲ διεξελθὼν τὴν ἔρημον ἤκεν
 εἰς τὸν τόπον, ὁ μὲν προφήτης αὐτὸν ὁ Ἄμμωνος ἀπὸ
 τοῦ θεοῦ χαιρεῖν, ὡς ἀπὸ πατρὸς, προσεῖπεν· ὁ δὲ ἐπή-
 ρετο, μὴ τις αὐτὸν εἴη διαπεφευγῶς τῶν τοῦ πατρὸς
 φονέων. Εὐφημεῖν δὲ τοῦ προφήτου κελεύσαντος, οὐ
 20 γὰρ εἶναι πατέρα θνητὸν αὐτῷ, μεταβαλὼν ἐπυνθά-
 νετο, τοὺς Φιλίππου φονεῖς εἰ πάντας εἴη τετιμωρημέ-
 νος· εἶτα περὶ τῆς ἀρχῆς, εἰ πάντων αὐτῷ δίδωσιν ἀν-
 θρώπων κυρίῳ γενέσθαι. Χρήσαντος δὲ τοῦ θεοῦ καὶ
 τοῦτο διδόναι καὶ Φιλίππου ἀπέχειν ἐκπλεῶ τὴν δίκην,
 25 ἔδωρεῖτο τὸν θεὸν ἀναθήμασι λαμπροῖς καὶ χορήμασι
 τοὺς ἀνθρώπους. Ταῦτα περὶ τῶν χρησμῶν οἱ πλείστοι
 γράφουσιν· αὐτὸς δὲ Ἀλέξανδρος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὴν
 μητέρα φησὶ γεγονέναι τινὰς αὐτῷ μαντείας ἀπορρή-
 τους, ἃς αὐτὸς ἐπανελθὼν φράσει πρὸς μόνην ἐκείνην.
 30 Ἐνιοὶ δὲ φασὶ τὸν μὲν προφήτην Ἑλληνιστὶ βουλούμενον
 προσεῖπεν μετὰ τινος φιλοφροσύνης „ὦ παιδίον“ ἐν
 τῷ τελευταίῳ τῶν φθόγγων ὑπὸ βαρβαρισμοῦ πρὸς τὸ

σίγμα ἐξενεχθῆναι καὶ εἶπεν „ὦ παιδίος“ ἀντι τοῦ νῦ τῷ σίγμα χρησάμενον, ἄσμενον δὲ τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὸ σφάλμα τῆς φωνῆς γενέσθαι καὶ διαδοθῆναι λόγον, ὡς παῖθα Διὸς αὐτὸν τοῦ θεοῦ προσειπόντος. Λέγεται δὲ καὶ Ψάμμωνος ἐν Αἰγύπτῳ τοῦ φιλοσόφου διακούσας 5 ἀποδέξασθαι μάλιστα τῶν λεχθέντων, ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι βασιλεύονται ὑπὸ θεοῦ· τὸ γὰρ ἄρχον ἐν ἐκάστω 681 καὶ κρατοῦν θεῖόν ἐστιν· ἔτι δὲ μᾶλλον αὐτὸς περὶ τούτων φιλοσοφώτερον δοξάζειν καὶ λέγειν, ὡς πάντων μὲν ὄντα κοινὸν ἀνθρώπων πατέρα τὸν θεόν, ἰδίους δὲ 10 ποιούμενον ἑαυτοῦ τοὺς ἀρίστους.

XXVIII. Καθόλου δὲ πρὸς μὲν τοὺς βαρβάρους σοβαρὸς ἦν καὶ σφόδρα πεπεισμένῳ περὶ τῆς ἐκ θεοῦ γενέσεως καὶ τεκνώσεως ὁμοίος, τοῖς δὲ Ἑλλήσι μετρίως καὶ ὑποφειδομένως ἑαυτὸν ἐξεθείλαξε· πλὴν περὶ Σάμου 15 γράφων Ἀθηναίοις „Ἐγὼ μὲν οὐκ ἄν“ φησὶν „ὑμῖν ἐλευθέραν πόλιν ἔδωκα καὶ ἔνδοξον· ἔχετε δὲ αὐτὴν λαβόντες παρὰ τοῦ τότε κυρίου καὶ πατρὸς ἐμοῦ προσαγορευομένου,“ λέγων τὸν Φίλιππον. Ὑστερον δὲ πληγῇ περιπεσὼν ὑπὸ τοξεύματος καὶ περιαλγῆς γε- 20 νόμενος· „Τοῦτο μὲν“ εἶπεν „ὦ φίλοι, τὸ ῥέον αἷμα καὶ οὐκ

„ἰχώρ, οἷός πέρ τε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσιν.“

Ἐπεὶ δὲ μεγάλης ποτὲ βροντῆς γενομένης καὶ πάντων ἐκπλαγέντων Ἀνάξαρχος ὁ σοφιστῆς παρῶν ἔφη πρὸς 25 αὐτὸν „Μή τι σὺ τοιοῦτον ὁ τοῦ Διὸς;“ γελάσας ἐκεῖνος „Οὐ βούλομαι γάρ“ εἶπε „φοβερὸς εἶναι τοῖς φίλοις, ὥσπερ σὺ με κελεύεις ὁ καταφανυλλῆζον μου τὸ δειπνον, ὅτι ταῖς τραπέζαις ἰχθύας ὄρας ἐπικειμένους, οὐ σατραπῶν κεφαλάς.“ Τῷ γὰρ ὄντι λέγεται τὸν Ἀνά- 30 ξαρχον ἰχθυοῦσι Ἐφαιστίῳ πεμφθέντων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τὸν προειρημένον ἐπιφθέρξασθαι λόγον, οἷον

ἔξευτελλίζοντα καὶ κατειρωνευόμενον τοὺς τὰ περιβλε-
 πτα μεγάλοις πόνοις καὶ κινδύνοις διώκοντας, ὡς οὐδὲν
 ἢ μικρὸν ἐν ἡδοναῖς καὶ ἀπολαύσεσι πλέον ἔχοντας τῶν
 ἄλλων. Ὁ δ' οὖν Ἀλέξανδρος καὶ ἀπὸ τῶν εἰρημένων
 5 δῆλός ἐστιν αὐτὸς οὐδὲν πεπονθῶς οὐδὲ τετυφωμένος,
 ἀλλὰ τοὺς ἄλλους καταδουλούμενος τῇ δόξῃ τῆς θειό-
 τητος.

XXIX. Εἰς δὲ Φοινίκην ἐπανελθὼν ἐξ Αἰγύπτου
 θυσίας τοῖς θεοῖς καὶ πομπὰς ἐπετέλει καὶ χορῶν
 10 κυκλίων καὶ τραγικῶν ἀγῶνας οὐ μόνον ταῖς παρα-
 σκευαῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀμίλλαις λαμπροὺς γενομένους.
 Ἐχορήγουν γὰρ οἱ βασιλεῖς τῶν Κυπρίων, ὥσπερ Ἀθή-
 νησιν οἱ κληρούμενοι τὰς φυλάς, καὶ ἡγωνίζοντο θαν-
 μαστῇ φιλοτιμίᾳ πρὸς ἀλλήλους. Μάλιστα δὲ Νικοκρέων
 15 ὁ Σαλαμῖνιος καὶ Πασικράτης ὁ Σόλιος διεφιλονείκη-
 σαν. Οὗτοι γὰρ ἔλαχον τοῖς ἐνδοξοτάτοις ὑποκριταῖς
 χορηγεῖν, Πασικράτης μὲν Ἀθηνοδόρω, Νικοκρέων δὲ
 Θεσσαλῶ, περὶ ὃν ἐσπουδάκει καὶ αὐτὸς Ἀλέξανδρος.
 Οὐ μὴν διέφηνε τὴν σπουδὴν πρότερον ἢ ταῖς ψήφοις
 20 ἀναγορευθῆναι νικῶντα τὸν Ἀθηνόδωρον. Τότε δέ, ὡς
 ἔοικεν, ἀπιὼν ἔφη τοὺς μὲν κριτὰς ἐπαινεῖν, αὐτὸς μὲν-
 τοι μέρος ἂν ἡδέως προσέσθαι τῆς βασιλείας ἐπὶ τῷ μὴ
 Θεσσαλὸν ἰδεῖν νενικημένον. Ἐπεὶ δὲ Ἀθηνόδωρος ὑπὸ
 τῶν Ἀθηναίων ζημιωθεὶς, ὅτι πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν
 25 Διονυσίων οὐκ ἀπήντησεν, ἠξίου γράψαι περὶ αὐτοῦ
 τὸν βασιλέα, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησε, τὴν δὲ ζημίαν
 ἀπέστειλε παρ' ἑαυτοῦ. Λύκωνος δὲ τοῦ Σκαρφέως
 εὐήμεροῦντος ἐν τῷ θεάτρῳ καὶ στίχον εἰς τὴν κωμω-
 δίαν ἐμβαλόντος αἰτήσιν περιέχοντα δέκα ταλάντων, γε-
 30 λάσας ἔδωκε. Δαρείου δὲ πέμψαντος ἐπιστολὴν πρὸς
 αὐτὸν καὶ φίλους δεομένους μύρια μὲν ὑπὲρ τῶν ἐαλω-
 κότων λαβεῖν τάλαντα, τὴν δὲ ἐντὸς Εὐφράτου πᾶσαν

ἔχοντα καὶ γήμαντα μίαν τῶν θυγατέρων φίλον εἶναι καὶ σύμμαχον, ἐκοινοῦτο τοῖς ἐταίροις· καὶ Παρμενίωνος εἰπόντος „Ἐγὼ μὲν, εἰ Ἀλέξανδρος ἤμην, ἔλαβον ἂν ταῦτα“ „Κἀγὼ, νῆ Δία“ εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος „εἰ Παρμενίων.“ Πρὸς δὲ τὸν Δαρεῖον ἔγραψεν, ὡς οὐδε- 5 νὸς ἀτυχήσει τῶν φιλανθρώπων ἐλθῶν πρὸς αὐτόν, εἰ δὲ μὴ, αὐτὸς ἐπ' ἐκείνον ἤδη πορεύεσθαι.

XXX. Ταχὺ μέντοι μετεμελήθη τῆς Δαρείου γυ- 682 ναικὸς ἀποθανούσης ἐν ᾧδισι· καὶ φανερὸς ἦν ἀνιῶμενος ὡς ἐπίδειξιν οὐ μικρὰν ἀφηρημένους χρηστότητος. 10 Ἔθαψεν οὖν τὴν ἄνθρωπον οὐδεμιάς πολυτελείας φειδόμενος. Τῶν δὲ θαλαμηπόλων τις εὐνοῦχων, οἱ συνεαλώκεισαν ταῖς γυναιξίν, ἀποδράς ἐκ τοῦ στρατοπέδου καὶ πρὸς Δαρεῖον ἀφιππασάμενος, Τείρεως ὄνομα, φράζει τὸν θάνατον αὐτῶ τῆς γυναικός. Ὡς δὲ πληξά- 15 μενος τὴν κεφαλὴν καὶ ἀνακλαύσας „Φεῦ τοῦ Περσῶν“ ἔφη „δαίμονος, εἰ τὴν βασιλέως γυναῖκα καὶ ἀδελφὴν οὐ μόνον αἰχμάλωτον γενέσθαι ζῶσαν, ἀλλὰ καὶ τελευτήσασαν ἄμοιρον κείσθαι ταφῆς βασιλικῆς“ ὑπολαβὼν ὁ θαλαμηπόλος „Ἀλλὰ ταφῆς γε χάριν“ εἶπεν „ᾧ βα- 20 σιλεῦ, καὶ τιμῆς ἀπάσης καὶ τοῦ πρόποντος οὐδὲν ἔχεις αἰτιάσασθαι τὸν πονηρὸν δαίμονα Περσῶν. Οὔτε γὰρ ζώσῃ τῇ δεσποίνῃ Στατείρᾳ καὶ μητρὶ σῆ καὶ τέκνοις ἐνέδει τῶν πρόσθεν ἀγαθῶν καὶ καλῶν ἢ τὸ σὸν ὄραν φῶς, ὃ πάλιν ἀναλάμψει λαμπρὸν ὁ κύριος Ὁρρομάσθης, 25 οὔτε ἀποθανοῦσα κόσμου τινὸς ἄμοιρος γέγονεν, ἀλλὰ καὶ πολεμίων τετίμηται δάκρυσιν. Οὔτω γὰρ ἔστι χρηστός κρατήσας Ἀλέξανδρος, ὡς δεινὸς μαχόμενος.“ Ταῦτα ἀκούσαντα Δαρεῖον ἡ ταραχὴ καὶ τὸ πάθος ἐξέφερε πρὸς ὑποψίας ἀτόπους· καὶ τὸν εὐνοῦχον ἐνδο- 30 τέρω τῆς σκηνῆς ἀπαγαγὼν „Εἰ μὴ καὶ σὺ μετὰ τῆς Περσῶν“ ἔφη „τύχης μακεδονίζεις, ἀλλ' ἔτι σοι δεσπό-

της ἐγὼ Δαρείος, εἰπέ μοι σεβόμενος Μίθρου τε φῶς
 μέγα καὶ δεξιὰν βασιλείον, ἄρα μὴ τὰ μικρότατα τῶν
 Στατεῖρας κλαίω κακῶν, οἰκτρότερα δὲ ζώσης ἐπάσχο-
 μεν καὶ μᾶλλον ἂν κατ' ἀξίαν ἐδυστυχοῦμεν ὡμῶ καὶ
 5 σκυνθροπῶ περιπεσόντες ἐχθρῶ; τί γὰρ εὐπρεπὲς ἀνδρὶ
 νέῳ πρὸς ἐχθροῦ γυναῖκα καὶ μέχρι τιμῆς τοσαύτης
 συμβόλαιον; “Ἐτι λέγοντος αὐτοῦ καταβαλὼν ἐπὶ τοὺς
 πόδας Τείρεως αὐτὸν ἰκέτευεν εὐφημεῖν καὶ μήτε Ἀλέ-
 ξανδρον ἀδικεῖν μήτε τὴν τεθνεῶσαν ἀδελφὴν καὶ γυ-
 10 ναῖκα κατασιχῶναι, μήτε αὐτοῦ τὴν μεγίστην ὧν ἔπται-
 κεν ἀφαιρεῖσθαι παραμυθίαν, τὸ δοκεῖν ὑπ' ἀνδρὸς
 ἡττηθῆσθαι κρείττονος ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν,
 ἀλλὰ καὶ θαυμάζειν Ἀλέξανδρον, ὡς πλείονα ταῖς Περ-
 σῶν γυναιξὶ σωφροσύνην ἢ Πέρσαις ἀνδρείαν ἐπίδε-
 15 δειγμένον. Ἄμα δὲ ὄρκους τε φορικῶδεις τοῦ θαλα-
 μηπόλου κινουῦντος ὑπὲρ τούτων καὶ περὶ τῆς ἄλλης
 ἐγκρατείας καὶ μεγαλοψυχίας τῆς Ἀλεξάνδρου λέγοντος,
 ἐξεληθὼν πρὸς τοὺς ἐταίρους ὁ Δαρείος καὶ χεῖρας ἀνα-
 τεύνας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐπεύξατο. „Θεοὶ γενέθλιοι
 20 καὶ βασιλῆιοι, μάλιστα μὲν ἐμοὶ διδοίητε τὴν Περσῶν
 τύχην εἰς ὄρθον αὐτίς σταθεῖσαν ἐφ' οἷς ἐδεξάμην ἀγα-
 θοῖς ἀπολιπεῖν, ἵνα κρατήσας ἀμείψωμαι τὰς Ἀλεξάν-
 δρου χάριτας, ὧν εἰς τὰ φίλτατα πταίσας ἔτυχον· εἰ δ'
 ἄρα τις οὗτος εἰμαρτὸς ἦκει χρόνος ὀφειλόμενος νεμέσει
 25 καὶ μεταβολῇ παύσασθαι τὰ Περσῶν, μηδεὶς ἄλλος ἀν-
 θρώπων καθίσειεν εἰς τὸν Κύρου θρόνον πλὴν Ἀλε-
 ξάνδρου.“ Ταῦτα μὲν οὕτω γενέσθαι τε καὶ λεχθῆναι
 φασιν οἱ πλείστοι τῶν συγγραφέων.

XXXI. Ἀλέξανδρος δὲ τὴν ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου πᾶ-
 30 σαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιησάμενος ἤλαυνεν ἐπὶ Δαρείον ἑκα-
 τὸν μυριάσι στρατοῦ καταβαίνοντα. Καὶ τις αὐτῷ
 φράζει τῶν ἐταίρων, ὡς δὴ γέλωτος ἄξιον προᾶγμα, τοὺς

ἀκολουθούς παίζοντας εἰς δύο μέρη διηρηκέναι σφᾶς
 αὐτούς, ὧν ἑκατέρου στρατηγὸν εἶναι καὶ ἡγεμόνα, τὸν
 μὲν Ἀλέξανδρον, τὸν δὲ Δαρεῖον ὑπ' αὐτῶν προσαγο-
 ρευόμενον· ἀρχαμένους δὲ βάλους ἀκροβολίζεσθαι πρὸς
 ἀλλήλους, εἶτα πυγμαῖς, τέλος ἐκκεναῦσθαι τῇ φιλο- 5
 νεικίᾳ καὶ μέχρι λίθων καὶ ξύλων πολλοὺς καὶ δυσκατα-
 683 παύστους γεγυότας. Ταῦτα ἀκούσας ἐκέλευσεν αὐτοὺς
 μονομαχῆσαι τοὺς ἡγεμόνας· καὶ τὸν μὲν Ἀλέξανδρον
 αὐτὸς ὤπλισε, τὸν δὲ Δαρεῖον Φιλώτας. Ἐθεῖατο δὲ ὁ
 στρατὸς ἐν οἰωνῷ τινι τοῦ μέλλοντος τιθέμενος τὸ γιγνό- 10
 μενον. Ἰσχυρᾶς δὲ τῆς μάχης γενομένης ἐνίκησεν ὁ κα-
 λούμενος Ἀλέξανδρος, καὶ δωρεὰν ἔλαβε δώδεκα κώμας
 καὶ στολῇ Περσικῇ χρῆσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν Ἐρατοσθέ-
 νης ἰστόρηκε. Τὴν δὲ μεγάλην μάχην πρὸς Δαρεῖον
 οὐκ ἐν Ἀρβήλοις, ὥσπερ οἱ πολλοὶ γράφουσιν, ἀλλὰ ἐν 15
 Γαυγαμήλοις γενέσθαι συνέπεσε. Σημαίνειν δὲ φασιν
 οἶκον καμήλου τὴν διάλεκτον, ἐπεὶ τῶν πάλαι τις βασι-
 λέων ἐκφυγῶν πολεμίους ἐπὶ καμήλου δρομάδος ἐν-
 ταῦθα καθίδρυσεν αὐτήν, ἀποτάξας τινὰς κώμας καὶ
 προσόδους εἰς τὴν ἐπιμέλειαν. Ἡ μὲν οὖν σελήνη τοῦ 20
 Βοηδρομιῶνος ἐξέλιπε περὶ τὴν τῶν μυστηρίων τῶν
 Ἀθήνησιν ἀρχὴν, ἐνδεκάτῃ δὲ ἀπὸ τῆς ἐκλείψεως νυκτὶ
 τῶν στρατοπέδων ἐν ὄψει γεγονότων, Δαρεῖος μὲν ἐν
 ὄπλοις συνείχε τὴν δύναμιν ὑπὸ λαμπάδων ἐπιπορευό-
 μενος τὰς τάξεις, Ἀλέξανδρος δὲ τῶν Μακεδόνων 25
 ἀναπανομένων αὐτὸς πρὸ τῆς σκηνῆς μετὰ τοῦ μάντεως
 Ἀριστάνδρου διέτριβεν, ἱερουργίας τινὰς ἀπορρήτους
 ἱερουργούμενος καὶ τῷ φόβῳ σφαγιαζόμενος. Οἱ δὲ
 πρεσβύτεροι τῶν ἐταίρων καὶ μάλιστα Παρμενίων, ὡς
 τὸ μὲν πεδῖον τὸ μεταξὺ τοῦ Νιφάτου καὶ τῶν ὄρων 30
 τῶν Γορδυαίων ἅπαν ἐωρᾶτο καταλαμπόμενον τοῖς βαρ-
 βαρικοῖς φέγγεσιν, ἀτέκμαρτος δὲ τις φωνὴ συμμε-

μιγμένη καὶ θόρυβος ἐκ τοῦ στρατοπέδου καθάπερ ἐξ ἄχανοῦς προσήχει πελάγους, θαυμάσαντες τὸ πλήθος καὶ πρὸς ἀλλήλους διαλεχθέντες, ὡς μέγα καὶ χαλεπὸν ἔργον εἴη συμπεσόντας ἐκ προφανοῦς τοσοῦτον ὄσασθαι
 5 πόλεμον, ἀπὸ τῶν ἱερῶν γενομένῳ τῷ βασιλεῖ προσελθόντες ἔπειθον αὐτὸν ἐπιχειρῆσαι νύκτωρ τοῖς πολεμίοις καὶ τῷ σκότῳ τὸ φοβερώτατον συγκαλύψαι τοῦ μέλλοντος ἀγῶνος. Ὁ δὲ τὸ μνημονευόμενον εἰπὼν,
 „Οὐ κλέπτω τὴν νίκην“ ἐνίοις μὲν ἔδοξε μειρακιώδη
 10 καὶ κενὴν ἀπόκρισιν πεποιῆσθαι, παίζων πρὸς τοσοῦτον κίνδυνον, ἐνίοις δὲ καὶ τῷ παρόντι θαρρῆν καὶ στοχάζεσθαι τοῦ μέλλοντος ὀρθῶς, μὴ διδοὺς πρόφασιν ἡττηθέντι Δαρείῳ πρὸς ἄλλην αὐτίς ἀναθαρρῆσαι πείραν, αἰτιωμένῳ τούτων νύκτα καὶ σκότος, ὡς ὄρη καὶ στενά
 15 καὶ θάλασσαν τῶν προτέρων. Οὐ γὰρ ὄπλων οὐδὲ σωματίων ἀπορία παύσεσθαι πολεμοῦντα Δαρεῖον ἀπὸ τηλικαύτης δυνάμεως καὶ χώρας τοσαύτης, ἀλλ' ὅταν ἀφῆ τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἐλπίδα δι' ἐμφανοῦς ἡττης κατὰ κράτος ἐξελεγχθεῖς.

20 XXXII. Ἀπελθόντων δὲ τούτων κατακλιθεῖς ὑπὸ σκηνὴν λέγεται τὸ λοιπὸν μέρος τῆς νυκτὸς ὑπνω βαθεῖ κρητηθῆναι παρὰ τὸ εἰωθός, ὥστε θαυμάζειν ἐπελθόντας ὄρθρου τοὺς ἡγεμόνας καὶ παρ' αὐτῶν ἐξενεγκεῖν παράγγελμα πρῶτον ἀριστοποιεῖσθαι τοὺς στρατιώτας.
 25 ἔπειτα τοῦ καιροῦ κατεπείγοντος εἰσελθόντα Παρμενίωνα καὶ παραστάντα τῇ κλίνῃ δις ἢ τρις αὐτοῦ φθέγγεσθαι τοῦνομα· καὶ διεγερθέντος οὕτως ἐρωτᾶν, ὅ τι δὴ πεπουθῶς ὑπνον καθεύδοι νενικηκός, οὐχὶ μέλλοντος ἀγωνεῖσθαι τὸν μέγιστον τῶν ἀγῶνων. Τὸν
 30 γοῦν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν διαμειδιάσαντα· „Τί γάρ; οὐκ ἤδη σοι νενικηκέναι δοκοῦμεν ἀπῆλλαγμένοι τοῦ πλανᾶσθαι καὶ διώκειν ἐν πολλῇ καὶ κατεφθαρμένῃ φυγο-

μαχοῦντα χώρα Δαρείον; “ Οὐ μόνον δὲ πρὸ τῆς μάχης, ἀλλὰ καὶ παρ’ αὐτὸν τὸν κίνδυνον ἐπεδειξάτο μέγαν καὶ συνεστηκῶτα τῷ λογίσεσθαι καὶ θαρραλεῖν ἑαυτὸν. Ἔσχε γὰρ ὁ ἀγὼν ὑποτροπὴν καὶ σάλον ἐν τῷ εὐωνύμῳ κέρατι κατὰ Παρμενίωνα, τῆς Βακτριανῆς ἵππου φόθῳ 5 πολλῶ καὶ μετὰ βίας παρεμπεσοῦσης εἰς τοὺς Μακεδόνας, Μαζαίου δὲ περιπέμπαντος ἔξω τῆς φάλαγγος ἵπ-
684 πεις τοῖς σκευοφυλακοῦσι προσβαλοῦντας. Διὸ καὶ θορυβούμενος ὑπ’ ἀμφοτέρων ὁ Παρμενίων ἀπέστειλε πρὸς Ἀλέξανδρον ἀγγέλους φράζοντας οἴχεσθαι τὸν χά- 10 ρακα καὶ τὰς ἀποσκευάς, εἰ μὴ κατὰ τάχος βοήθειαν ὀχυρὰν ἀπὸ τοῦ στόματος πέμψειε τοῖς ὀπισθεν. Ἐτυχε μὲν οὖν κατ’ ἐκεῖνο καιροῦ τοῖς περὶ αὐτὸν ἐφόδου δι-
δοὺς σημεῖον· ὥς δὲ ἤκουσε τὰ παρὰ τοῦ Παρμενίωνος, οὐκ ἔφη σωφρονεῖν αὐτὸν οὐδὲ ἐντὸς εἶναι τῶν λο- 15 γισμῶν, ἀλλ’ ἐπιλελῆσθαι ταραττόμενον, ὅτι νικῶντες μὲν προσκτῆσονται καὶ τὰ τῶν πολεμίων, ἠττωμένοι δὲ φροντιστέον οὐ χρημάτων οὐδὲ ἀνδραπόδων, ἀλλ’ ὅπως ἀποθανοῦνται καλῶς καὶ λαμπρῶς ἀγωνιζόμενοι. Ταῦτα ἐπιστείλας Παρμενίωνι τὸ κράνος περιέθετο, τὸν δὲ ἄλλον ὀπλισμὸν εὐθύς ἀπὸ σκηνῆς εἶχεν, ὑπένδυμα τῶν Σικελικῶν ζωστόν, ἐπὶ δὲ τούτῳ θώρακα διπλοῦν λινοῦν ἐκ τῶν ληφθέντων ἐν Ἰσσω. Τὸ δὲ κράνος ἦν μὲν σιδηροῦν, ἔστιλβε δὲ ὡς περ ἄργυρος καθαρός, ἔργον Θεοφίλου, συνήρμοστο δὲ αὐτῷ περιτραχήλιον 25 ὁμοίως σιδηροῦν, λιθοκόλλητον· μάχαιραν δὲ θαυμαστήν βαφῆ καὶ κουφότητι, δωρησαμένου τοῦ Κιρῆω βασιλέως, εἶχεν, ἠσκημένος τὰ πολλὰ χρῆσθαι μαχαίρῃ παρὰ τὰς μάχας. Ἐπιπόρρωμα δὲ ἐφόρει τῇ μὲν ἐργασία σοβαρώτερον ἢ κατὰ τὸν ἄλλον ὀπλισμὸν· ἦν γὰρ 30 ἔργον Ἐλικῶνος τοῦ παλαιοῦ, τιμὴ δὲ τῆς Ῥοδίων πόλεως, ὑφ’ ἧς ἐδόθη δῶρον· ἐχρήτο δὲ καὶ τούτῳ πρὸς

τοὺς ἀγῶνας. Ἄχρι μὲν οὖν συντάττων τι τῆς φάλαγγος ἢ παρακελευόμενος ἢ διδάσκων ἢ ἐφορῶν παρεξήλυνεν ἄλλον ἵππον εἶχε, τοῦ Βουκεφάλα φειδόμενος ἤδη παρήλικος ὄντος· χωροῦντι δὲ πρὸς ἔργον ἐκεῖνος
 5 προσήγετο, καὶ μεταβάς εὐθύς ἤρχεν ἐφόδου.

XXXIII. Τότε δὲ τοῖς Θετταλοῖς πλεῖστα διαλεχθεῖς καὶ τοῖς ἄλλοις Ἑλλησιν, ὡς ἐπέρωσαν αὐτὸν βοῶντες ἄγειν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, τὸ ξυστὸν εἰς τὴν ἀριστερὰν μεταβαλὼν τῇ δεξιᾷ παρεκάλει τοὺς θεοὺς, ὡς Καλλι-
 10 σθένης φησὶν, ἐπευχόμενος, εἶπερ ὄντως Διόθεν ἐστὶ γεγυνῶς, ἀμῦναι καὶ συνεπιρρῶσαι τοὺς Ἑλληνας. Ὁ δὲ μάντις Ἀρίστανδρος χλαυίδα λευκὴν ἔχων καὶ χρυσοῦν στέφανον ἐπεδείκνυτο παρικπεύων ἀετὸν ὑπὲρ κεφαλῆς Ἀλεξάνδρου συνεκαιορούμενον καὶ κατευθύ-
 15 νοντα τῇ πτήσει ὄρθιον ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ὥστε πολὺ μὲν θάρσος ἐγγενέσθαι τοῖς ὀρθῶσιν, ἐκ δὲ τοῦ θαρρεῖν καὶ παρακαλεῖν ἀλλήλους δρόμῳ τοῖς ἵππεῦσιν ἰεμένοις ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐπικυμαίνειν τὴν φάλαγγα. Πρὶν δὲ συμμίξει τοὺς πρώτους ἐξέκλιναν οἱ βάρβαροι, καὶ
 20 διωγμὸς ἦν πολὺς, εἰς τὰ μέσα συνελαύνοντος Ἀλεξάνδρου τὸ νικώμενον, ὅπου Δαρειὸς ἦν. Πόρρωθεν γὰρ αὐτὸν κατεῖδε διὰ τῶν προτεταγμένων ἐν βάθει τῆς βασιλικῆς ἕλης ἐκφανέντα, καλὸν ἄνδρα καὶ μέγαν ἐφ' ἄρματος ὑψηλοῦ βεβῶτα, πολλοῖς ἵππεῦσι καὶ λαμπροῖς
 25 καταπεφραγμένον εὖ μάλα συνεσπειραμένοις περὶ τὸ ἄρμα καὶ παρατεταγμένοις δέχεσθαι τοὺς πολεμίους. Ἀλλὰ δεινὸς ὄφθεις ἐγγύθεν Ἀλέξανδρος καὶ τοὺς φεύγοντας ἐμβαλὼν εἰς τοὺς μένοντας ἐξέπληξε καὶ διεσκέδασε τὸ πλεῖστον. Οἱ δὲ ἄριστοι καὶ γενναιότατοι πρὸ
 30 τοῦ βασιλέως φονευόμενοι καὶ κατ' ἀλλήλων πίπτοντες ἐμποδῶν τῆς διώξεως ἦσαν, ἐμπλεκόμενοι καὶ περισκαίροντες αὐτοῖς καὶ ἵπποις. Δαρειὸς δέ, τῶν δεινῶν

ἀπάντων ἐν ὀφθαλμοῖς ὄντων καὶ τῶν προτεταγμένων
 δυνάμεων ἐρειπομένων εἰς αὐτόν, ὡς οὐκ ἦν ἀποστρέ-
 ψαι τὸ ἄρμα καὶ διεξελάσαι φάδιον, ἀλλ' οἷ τε τροχοὶ
 συνείχοντο πτώμασι πεφυρμένοι τοσοῦτοις οἷ τε ἵπποι
 καταλαμβανόμενοι καὶ ἀποκρυπτόμενοι τῷ πλήθει τῶν 5
 νεκρῶν ἐξήλλοντο καὶ συνετάραττον τὸν ἠνίοχον, ἀπο-
 685 λείπει μὲν τὸ ἄρμα καὶ τὰ ὄπλα, θήλειαν δέ, ὡς φασι,
 νεοτόκον ἵππον περιβὰς ἐφυγεν. Οὐ μὴν τότε ἂν ἐδό-
 κει διαφυγεῖν, εἰ μὴ πάλιν ἦγον ἕτεροι παρὰ τοῦ Παρ-
 μενίωνος ἱππεῖς μετακαλοῦντες Ἀλέξανδρον, ὡς συνε- 10
 στάσης ἔτι πολλῆς δυνάμεως ἐκεῖ καὶ τῶν πολεμίων οὐκ
 ἐνδιδόντων. Ὅπως γὰρ αἰτιῶνται Παρμενίωνα κατ'
 ἐκείνην τὴν μάχην νεώτερον γενέσθαι καὶ δύσεργον, εἴτε
 τοῦ γήρωσ ἤδη τι παραλύοντος τῆς τόλμης, εἴτε τὴν
 ἐξουσίαν καὶ τὸν ὄγκον, ὡς Καλλισθένης φησί, τῆς 15
 Ἀλεξάνδρου δυνάμεως βαρυνόμενον καὶ προσφθο-
 νοῦντα. Τότε δ' οὖν ὁ βασιλεὺς ἀνιᾶθεις τῇ μεταπέμ-
 ψει τοῖς μὲν στρατιώταις οὐκ ἔφρασε τὸ ἀλήθές, ἀλλ'
 ὡς ἀνέχων τοῦ φονεύειν καὶ σκότους ὄντος ἀνάκλησιν
 ἐσήμανεν· ἐλαύνων δὲ πρὸς τὸ κινδυνεῦον μέρος ἤκουσε 20
 καθ' ὁδὸν ἠττησθαι παντάπασιν καὶ φεύγειν τοὺς πο-
 λεμίους.

XXXIV. Τοῦτο τῆς μάχης ἐκείνης λαβούσης τὸ πέ-
 ρας, ἢ μὲν ἀρχὴ παντάπασιν ἢ Περσῶν ἐδόκει καταλε-
 λύσθαι, βασιλεὺς δὲ τῆς Ἀσίας Ἀλέξανδρος ἀνηγορευ- 25
 μένος ἔδωκε τοῖς θεοῖς μεγαλοπρεπῶς καὶ τοῖς φίλοις
 ἔδωκεῖτο πλοῦτους καὶ οἴκους καὶ ἡγεμονίας. Φιλοτι-
 μούμενος δὲ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἔγραψε τὰς τυραννίδας
 πάσας καταλθῆναι καὶ πολιτεύειν ἀντονόμους, ἰδίᾳ δὲ 30
 Πλαταιεῦσιν τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν, ὅτι τὴν χώραν οἱ
 πατέρες αὐτῶν ἐναγωνίσασθαι τοῖς Ἕλλησιν ὑπὲρ τῆς
 ἐλευθερίας παρέσχον. Ἐπεμψε δὲ καὶ Κροτωνιάταις εἰς

Ἰταλίαν μέρος τῶν λαφύρων, τὴν Φαῦλλον τοῦ ἀθλητοῦ τιμῶν προθυμίαν καὶ ἀρετὴν, ὃς περὶ τὰ Μηδικὰ τῶν ἄλλων Ἰταλιωτῶν ἀπεγνωκότων τοὺς Ἕλληνας ιδιόστολον ἔχων ναῦν ἐπλευσεν εἰς Σαλαμίνα τοῦ κινδύνου
 5 τι μεθέξων. Οὕτω τις εὐμενῆς ἦν πρὸς ἅπασαν ἀρετὴν καὶ καλῶν ἔργων φύλαξ καὶ οἰκετος.

XXXV. Ἐπιὼν δὲ τὴν Βαβυλωνίαν ἅπασαν εὐθύς ἐπ' αὐτῷ γενομένην ἐθαύμασε μάλιστα τό τε χάσμα τοῦ πυρὸς [ἐν Ἐκβατάνοις,] ὥσπερ ἐκ πηγῆς συνεχῶς ἀνα-
 10 φερομένου καὶ τὸ ρεῦμα τοῦ νάφθα λιμνάζοντος διὰ τὸ πλήθος οὐ πόρρω τοῦ χάσματος, ὃς τᾶλλα μὲν ἀσφάλτῳ προσείκειν, οὕτω δὲ εὐπαθῆς πρὸς τὸ πῦρ ἐστίν, ὥστε πρὶν ἢ θιγεῖν τὴν φλόγα δι' αὐτῆς τῆς περὶ τὸ φῶς ἔξαπτόμενος ἀγῆς τὸν μεταξὺ πολλακίς ἀέρα συνεκ-
 15 καίειν. Ἐπιδεικνύμενοι δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ δύναμιν οἱ βάρβαροι τὸν ἄγοντα πρὸς τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλέως στενωπὸν ἐλαφρῶ τῷ φαρμάκῳ κατεψέκασαν· εἶτα στάντες ἐπ' ἄκρῳ τοὺς λαμπτήρας τοῖς βεβρεγμένοις προσέθηκάν· ἤδη γὰρ συνεσκόταξε. Τῶν δὲ πρώ-
 20 των εὐθύς ἀψαμένων οὐκ ἔσχεν ἡ νομὴ χρόνον αἰσθητόν, ἀλλ' ἅμα νοήματι δίκτο πρὸς θάτερον πέρας καὶ πῦρ ἐγερόνει συνεχῆς ὁ στενωπός. Ἦν δὲ τις Ἀθηνοφάνης Ἀθηναῖος τῶν περὶ ἄλειμμα καὶ λουτρὸν εἰωθότων τὸ σῶμα θεραπεύειν τοῦ βασιλέως καὶ τὴν διάνοιαν
 25 ἐμμελῶς ἀπάγειν ἐπὶ τὸ ῥάθυμον. Οὗτος ἐν τῷ λουτρῶνι τότε παιδαρίῳ τῷ Ἀλεξάνδρῳ παρεστῶτος εὐτελοῦς σφόδρα καὶ γελοίου τὴν ὄψιν, ἄδοντας δὲ χαριέντως, Στέφανος ἐκαλεῖτο, „Βούλει“ φησὶν „ὦ βασιλεῦ, διάπειραν ἐν Στεφάνῳ τοῦ φαρμάκου λάβωμεν; ἂν γὰρ
 30 ἄψηται τούτου καὶ μὴ κατασβεσθῇ, παντάπασιν ἂν φαλὴν ἅμαχον καὶ δεινὴν αὐτοῦ τὴν δύναμιν εἶναι.“ Προθύμως δὲ πῶς καὶ τοῦ παιδαρίου διδόντος ἑαυτὸν

πρὸς τὴν πείραν, ἅμα τῷ περιαλεῖσθαι καὶ διγεῖν ἐξή-
 θησε φλόγα τοσαύτην τὸ σῶμα καὶ πυρὶ κατεσχέθη τὸ
 πᾶν, ὥστε τὸν Ἀλέξανδρον εἰς πᾶν ἀπορίας καὶ δέους
 ἔλθειν· εἰ δὲ μὴ κατὰ τύχην πολλοὶ παρήσαν ἄγγεῖα
 πρὸς τὸ λουτρὸν ὕδατος διὰ χειρῶν ἔχοντες, οὐκ ἂν 5
 686 ἔφθασεν ἡ βοήθεια τὴν ἐπινομήν. Ἀλλὰ καὶ τότε μόγῃς
 κατέσβεσαν τὸ σῶμα τοῦ παιδὸς δι' ὅλου πῦρ γενόμε-
 νον, καὶ μετὰ ταῦτα χαλεπῶς ἔσχεν. Εἰκότως οὖν ἐνιοὶ
 τὸν μῦθον ἀνασῶζοντες πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦτό φασι
 εἶναι τὸ τῆς Μηδείας φάρμακον, ᾧ τὸν τραγῳδούμενον 10
 στέφανον καὶ τὸν πέπλον ἔχρισεν. Οὐ γὰρ ἐξ αὐτῶν
 ἐκείνων οὐδὲ ἀπ' αὐτομάτου λάμψαι τὸ πῦρ, ἀλλὰ φλο-
 γὸς ἐγγύθεν παρατεθείσης ὄξειαν ὀλκὴν καὶ συναφὴν
 ἄδηλον αἰσθήσει γενέσθαι. Τὰς γὰρ ἀκτῖνας καὶ τὰ
 ρεύματα τοῦ πυρὸς ἀπῶθεν ἐπερχόμενα τοῖς μὲν ἄλλοις 15
 σώμασι φῶς καὶ θερμότητα προσβάλλειν μόνον, ἐν δὲ
 τοῖς ξηρότητα πνευματικὴν ἠνοσίδα λιπαρὰν καὶ διαρκῆ
 κεκτημένοις ἀθροίζόμενα καὶ πυριμανοῦντα μεταβάλ-
 λειν ὀξέως τὴν ὕλην. Παρεῖχε δὲ ἀπορίαν ἡ γένεσις ...
 εἴτε μᾶλλον ὑπέκκαυμα τῆς φλογὸς ὑπορρεῖ τὸ ὑγρὸν 20
 ἐκ τῆς γῆς φύσιν λιπαρὰν καὶ πυριγόνον ἐχούσης. Καὶ
 γὰρ ἐστὶν ἡ Βαβυλωνία σφόδρα πυρῶδης, ὥστε τὰς μὲν
 κριθὰς χαμόθεν ἐκπηδᾶν καὶ ἀποπάλλεσθαι πολλάκις,
 οἷον ὑπὸ φλεγμονῆς τῶν τόπων σφυγμοὺς ἐχόντων,
 τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἐν τοῖς καύμασιν ἐπ' ἀσκῶν πεπλη- 25
 ρωμένων ὕδατος καθεύδειν. Ἄρπαλος δὲ τῆς χώρας
 ἀπολειφθεὶς ἐπιμελητῆς καὶ φιλοκαλῶν Ἑλληνικαῖς φυ-
 τεύαις διακοσμῆσαι τὰ βασίλεια καὶ τοὺς περιπάτους,
 τῶν μὲν ἄλλων ἐκράτησε, τὸν δὲ κιττὸν οὐκ ἔστεξεν ἡ
 γῆ μόνον, ἀλλ' αἰεὶ διέφθειρεν οὐ φέροντα τὴν κρᾶσιν· 30
 ἡ μὲν γὰρ πυρῶδης, ὁ δὲ φιλόψυχρος. Τῶν μὲν οὖν

τοιούτων παρεκβάσεων, ἂν μέτρον ἔχωσιν, ἦττον ἴσως οἱ δύσκολοι κατηγορήσουσιν.

XXXVI. Ἀλέξανδρος δὲ Σούσων κυριεύσας παρέλαβεν ἐν τοῖς βασιλείοις τετρακισμύρια τάλαντα νομίσματος, τὴν δὲ ἄλλην κατασκευὴν καὶ πολυτέλειαν ἀδιήγητον. Ὅπου φασὶ καὶ πορφύρας Ἑρμιονικῆς εὐρεθῆναι τάλαντα πεντακισχίλια, συγκειμένης μὲν ἐξ ἑτῶν δέκα θεόντων διακοσίων, πρόσφατον δὲ τὸ ἄνθος ἔτι καὶ νεαρὸν φυλαττούσης. Αἰτιον δὲ τούτου φασὶν εἶναι τὸ τὴν βαφὴν διὰ μέλιτος γίνεσθαι τῶν ἀλουργῶν, δι' ἑλαίου δὲ λευκοῦ τῶν λευκῶν· καὶ γὰρ τούτων τὸν ἴσον χρόνον ἔχόντων τὴν λαμπρότητα καθαρὰν καὶ στίλβουσαν ὀραῖσθαι. Δείνων δὲ φησὶ καὶ ὕδαρ ἀπὸ τε τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Ἰστροῦ μετὰ τῶν ἄλλων μετα-
15 πεμπομένους εἰς τὴν γάζαν ἀποτίθεσθαι τοὺς βασιλεῖς, οἷον ἐκβεβαιουμένους τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς καὶ τὸ κυριεύειν ἀπάντων.

XXXVII. Τῆς δὲ Περσίδος οὔσης διὰ τραχύτητα δυσσεμβόλου καὶ φυλαττομένης ὑπὸ γενναιοτάτων Περ-
20 σῶν (Δαρεῖος μὲν γὰρ ἐπεφεύγει) γίνεται τινος περιόδου κύκλον ἐχούσης οὐ πολὺν ἡγεμῶν αὐτῷ δίγλωσσος ἄνθρωπος ἐκ πατρὸς Λυκίου, μητρὸς δὲ Περσίδος γεγονώς· ὃν φασιν, ἔτι παιδὸς ὄντος Ἀλεξάνδρου, τὴν Πυθίαν προειπεῖν, ὡς λύκος ἔσται καθηγεμῶν Ἀλε-
25 ξάνδρῳ τῆς ἐπὶ Πέρσας πορείας. Φόνον μὲν οὖν ἐν ταῦθα πολὺν τῶν ἀλισκομένων γενέσθαι συνέπεσε· γράφει γὰρ αὐτός, ὡς νομίζων αὐτῷ τοῦτο λυσιτελεῖν ἐκέλευεν ἀποσφάττεσθαι τοὺς ἀνθρώπους· νομίσματα δὲ εὐρεῖν πλῆθος ὅσον ἐν Σούσοις, τὴν δὲ ἄλλην κατα-
30σκευὴν καὶ τὸν πλοῦτον ἐκκομισθῆναί φασι μυρίοις ὀρκοῖς ξεύγεσι καὶ πεντακισχιλίαις καμηλοῖς. Ξέρξου δὲ ἀνδριάντα μέγαν θεασάμενος ὑπὸ πλῆθους τῶν ὄθου-

μένων εἰς τὰ βασίλεια πλημμελῶς ἀνατρεφόμενον ἐπέ-
στη, καὶ καθάπερ ἐμφυχὸν προσαγορεύσας· „Πότερόν
σε“ εἶπε „διὰ τὴν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας στρατείαν κείμε-
νον παρέλθωμεν ἢ διὰ τὴν ἄλλην μεγαλοφροσύνην καὶ
ἀρετὴν ἐγείρωμεν;“ Τέλος δὲ πολὺν χρόνον πρὸς ἑαυτῷ 5
γενόμενος καὶ σιωπήσας παρήλθε. Βουλόμενος δὲ τοὺς
στρατιώτας ἀναλαβεῖν (καὶ γὰρ ἦν χειμῶνος ὥρα) τέσ-
687 σαρὰς μῆνας αὐτόθι διήγαγε. Λέγεται δὲ καθίσαντος
αὐτοῦ τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν χρυσοῦν οὐρανίσκον ἐν τῷ
βασιλικῷ θρόνῳ τὸν Κορίνθιον Δημάρατον εὖνουν 10
ὄντα ἄνδρα καὶ πατρῷον φίλον Ἀλεξάνδρου πρεσβυτι-
κῶς ἐπιδακρῦσαι καὶ εἰπεῖν, ὡς μεγάλης ἡδονῆς στε-
ροῦντο τῶν Ἑλλήνων οἱ τεθνηκότες πρὶν ἰδεῖν Ἀλέξαν-
δρον ἐν τῷ Δαρείου θρόνῳ καθήμενον.

XXXVIII. Ἐκ τούτου μέλλων ἐξελαύνειν ἐπὶ Δαρεῖον 15
ἔτυχε μὲν εἰς μέθην τινὰ καὶ παιδιὰν τοῖς ἑταίροις ἑαυ-
τὸν δεδωκῶς, ὥστε καὶ γυναῖα συμπίνειν ἐπὶ κῶμον
ἦκοντα πρὸς τοὺς ἑραστάς. Ἐν δὲ τούτοις εὐδοκιμοῦσα
μάλιστα Θαις ἡ Πτολεμαίου τοῦ βασιλεύσαντος ὕστερον
ἑταῖρα, γένος Ἀττικῆ, τὰ μὲν ἐμμελῶς ἐπαινοῦσα, τὰ 20
δὲ καίξουσα πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, ἅμα τῇ μέθῃ λόγον
εἰπεῖν προήχθη τῷ μὲν τῆς πατρίδος ἦθει πρόποντα,
μεῖζονα δὲ ἢ κατ' αὐτήν. Ἔφη γὰρ ὧν πεπόνηκε πε-
πλανημένη τὴν Ἀσίαν ἀπολαμβάνειν χάριν ἐκείνης τῆς
ἡμέρας ἐντροφῶσα τοῖς ὑπερηφάνοις Περσῶν βασι- 25
λεῖοις· ἔτι δ' ἂν ἦδιον ὑποπρῆσαι κομάσασα τὸν Ξέρξου
τοῦ κατακάψαντος τὰς Ἀθήνας οἶκον, αὐτὴ τὸ πῦρ
ἄψασα τοῦ βασιλέως ὀρφάντος, ὡς ἂν λόγος ἔχη πρὸς
ἀνθρώπους, ὅτι τῶν ναυμάχων καὶ πεζομάχων ἐκείνων
στρατηγῶν τὰ μετὰ Ἀλεξάνδρου γυναῖα μεῖζονα δίκην 30
ἐπέθηκε Πέρσαις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἄμα δὲ τῷ λόγῳ
τούτῳ κρότου καὶ θοοῦβου γενομένου καὶ παρακελεύ-

σεως τῶν ἐταίρων καὶ φιλοτιμίας, ἐπισπασθεὶς ὁ βασι-
 λεὺς καὶ ἀναπηδήσας ἔχων στέφανον καὶ λαμπάδα προ-
 ἦγεν· οἱ δὲ ἐπόμενοι κώμῳ καὶ βοῇ περιέσταντο τὰ
 βασίλεια, καὶ τῶν ἄλλων Μακεδόνων οἱ πυνθανόμενοι
 5 συνέτρεχον μετὰ λαμπάδων χαίροντες. Ἥλπιζον γὰρ
 ὅτι τοῖς οἴκοι προσέχοντός ἐστι τὸν νοῦν καὶ μὴ μέλλον-
 τος ἐν βαρβάροις οἰκτεῖν τὸ πιμπρᾶναι τὰ βασίλεια καὶ
 διαφθεῖρῃν. Οἱ μὲν οὕτω ταῦτα γενέσθαι φασίν, οἱ δὲ
 ἀπὸ γνώμης· ὅτι δ' οὖν μετενόησε ταχὺ καὶ κατασβέσαι
 10 προσέταξεν ὁμολογεῖται.

XXXIX. Φύσει δὲ ὢν μεγαλοδωρότατος ἔτι μᾶλλον
 ἐπέδωκεν εἰς τοῦτο τῶν πραγμάτων αὐξομένων· καὶ
 προσῆν ἢ φιλοφροσύνη, μεθ' ἧς μόνης ὡς ἀληθῶς οἱ
 διδόντες χαρίζονται. Μνησθήσομαι δὲ ὀλίγων. Ἀρ-
 15 στῶν ὁ τῶν Παιόνων ἠγούμενος ἀποκτείνας πολέμιον
 ἄνδρα καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπιδειξάμενος αὐτῷ „Τοῦτο“
 εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, παρ' ἡμῖν ἐκπώματος χρυσοῦ τιμᾶ-
 ται τὸ δῶρον.“ Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος γελάσας „Κενοῦ γε“
 εἶπεν „ἐγὼ δέ σοι μεστὸν ἀκράτου προπύλομαι.“ Τῶν δὲ
 20 πολλῶν τις Μακεδόνων ἤλαυνεν ἡμίλονον βασιλικὸν
 χρυσίου κομίζοντα· κάμνοντος δὲ τοῦ κτήνους αὐτὸς
 ἀράμενος ἐκόμιζε τὸ φορτίον. Ἴδων οὖν ὁ βασιλεὺς θλι-
 βόμενον αὐτὸν σφόδρα καὶ πυθόμενος τὸ πρᾶγμα, μέλ-
 λοντος κατατίθεσθαι „Μὴ κάμης“ εἶπεν „ἀλλὰ πρόσθε
 25 ἔτι τὴν λοιπὴν ὁδὸν ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἑαυτῷ τοῦτο κομί-
 σας.“ Ὅπως δὲ ἤχθητο τοῖς μὴ λαμβάνουσι μᾶλλον ἢ
 τοῖς αἰτουῦσι. Καὶ Φωκίῳ μὲν ἔγραψεν ἐπιστολὴν ὡς
 οὐ χρησόμενος αὐτῷ φίλῳ τὸ λοιπὸν, εἰ διωθοῖτο τὰς
 χάριτας. Σεραπίῳ δὲ τῶν ἀπὸ σφαιρας τιμὴ νεανίσκων
 30 οὐδὲν ἐδίδου διὰ τὸ μηδὲν αἰτεῖν. Ὡς οὖν εἰς τὸ σφαι-
 ρίζειν παραγενόμενος ὁ Σεραπίων ἄλλοις ἔβαλλε τὴν
 σφαῖραν, εἰπόντος δὲ τοῦ βασιλέως „Ἐμοὶ δὲ οὐ δί-

δως;“ „Οὐ γὰρ αἰτεῖς,“ εἶπε, τούτῳ μὲν δὴ γελάσας
πολλὰ ἔδωκε. Πρωτέα δέ τινι τῶν περὶ σκώματα καὶ
πότου οὐκ ἀμούσων ἔδοξε δι' ὀργῆς γεγυμέναι· τῶν δὲ
φίλων δεομένων κάκεινου δακρύοντος ἔφη διαλλάτ-
τεσθαι· κάκεινος „Οὐκοῦν“ εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, δός τίς
688 μοι πιστὸν πρῶτον.“ Ἐκέλευσεν οὖν αὐτῷ πέντε τά-
λαντα δοθῆναι. Περὶ δὲ τῶν τοῖς φίλοις καὶ τοῖς σωμα-
τοφύλαξι νεμομένων πλούτων, ἠλίκον εἶχον ὄγκον,
ἐμφαίνει δι' ἐπιστολῆς Ὀλυμπίας, ἣν ἔγραψε πρὸς αὐ-
τόν. „Ἄλλως“ φησὶν „εὐ ποιεῖ τοὺς φίλους καὶ ἐνδό-10
ξους ἄγε· νῦν δ' ἰσοβασιλέας πάντας ποιεῖς καὶ πο-
λυφίλλας παρασκευάζεις αὐτοῖς, ἑαυτὸν δὲ ἐρημοῖς.“
Πολλάκις δὲ τοιαῦτα τῆς Ὀλυμπιάδος γραφοῦσης ἐφύ-
λαττεν ἀπόρρητα τὰ γράμματα, πλὴν ἅπαξ Ἡφαιστίωνος,
ὥσπερ εἰώθει, λυθεῖσαν ἐπιστολὴν αὐτῷ συναναγινώ-15
σκοντος οὐκ ἐκώλυσεν, ἀλλὰ τὸν δακτύλιον ἀφελόμενος
τὸν αὐτοῦ προσέθηκε τῷ ἐκείνου στόματι τὴν σφραγίδα.
Μαζαίου δὲ τοῦ μεγίστου παρὰ Δαρείῳ γενομένου
παιδὶ σατραπείαν ἔχοντι δευτέραν προσετίθει μείζονα.
Παραιτούμενος δὲ ἐκεῖνος εἶπεν· „ὦ βασιλεῦ, τότε 20
μὲν ἦν εἰς Δαρείος, νῦν δὲ σὺ πολλοὺς πεποίηκας Ἀλε-
ξάνδρους.“ Παρμενίωνι μὲν οὖν τὸν Βαγῶου ἔδωκεν
οἶκον, ἐν ᾧ λέγεται τῶν περὶ Σοῦσα χιλίων ταλάντων
εὐρεθῆναι ἱματισμόν. Πρὸς δ' Ἀντίπατρον ἔγραψε κε-
λεύων ἔχειν φύλακας τοῦ σώματος ὡς ἐπιβουλεύομενον. 25
Τῇ δὲ μητρὶ πολλὰ μὲν ἔδωρεῖτο καὶ κατέπεμπεν, οὐκ
εἶα δὲ πολυπραγμονεῖν οὐδὲ παραστρατηγεῖν· ἐγκα-
λούσης δὲ πρῶτος ἔφερε τὴν χαλεπότητα. Πλὴν ἅπαξ
ποτὲ Ἀντιπάτρον μακρὰν κατ' αὐτῆς γράψαντος ἐπι-
στολὴν ἀναγνοὺς ἀγνοεῖν εἶπεν Ἀντίπατρον, ὅτι μυρίας 30
ἐπιστολάς ἐν δάκρυον ἀπαλείφει μητρὸς.

XI. Ἐπεὶ δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν ἑώρα παντάπασιν

ἐκτετρυνφηκότας καὶ φορτικούς τὰς διαίταις καὶ πολυ-
 τελείαις ὄντας, ὥστε Ἄγωνα μὲν τὸν Τῆλον ἀργυροῦς
 ἐν ταῖς κρηπίσιν ἤλους φορεῖν, Λουνατῶ δὲ πολλαῖς
 καμήλοις ἀπ' Αἰγύπτου κόνιν εἰς τὰ γυμνάσια παρακο-
 5 μίξασθαι, Φιλώτα δὲ πρὸς θήρας σταδίων ἑκατὸν αὐ-
 λαίας γεγυμέναι, μύρω δὲ χρωμένους ἵνα πρὸς ἄλειμμα
 καὶ λουτρὸν ὅσους σὺδὲ ἐλαίῳ, τρίπτας δὲ καὶ κατεν-
 ναστὰς περιαγομένους, ἐπετίμησε πρῶτος καὶ φιλοσόφως,
 θαυμάζειν φάμενος, εἰ τοσοῦτους ἠγωνισμένοι καὶ τη-
 10 λικούτους ἀγῶνας οὐ μνημονεύουσιν, ὅτι τῶν καταπο-
 νηθέντων οἱ καταπονήσαντες ἡδίων καθεύδουσιν, οὐδὲ
 ὄρωσι τοῖς Περσῶν βίοις τοὺς ἑαυτῶν παραβάλλοντες,
 ὅτι δουλικώτατον μὲν ἐστὶ τὸ τρυφᾶν, βασιλικώτατον
 δὲ τὸ πονεῖν. „Καίτοι πῶς ἂν τις“ ἔφη „δι' ἑαυτοῦ
 15 θεραπεύσειεν ἵππον ἢ λόγῃην ἀσκήσειεν ἢ κρᾶνος ἀπει-
 θικῶς τοῦ φιλοτάτου σώματος ἄπτεσθαι τὰς χεῖρας;“
 „Οὐκ ἴστε“ εἶπεν „ὅτι τοῦ κρατεῖν πέρας ἡμῖν ἐστὶ τὸ
 μὴ ταῦτ' ἀποιεῖν τοῖς κεκρατημένοις;“ Ἐπέτεινεν οὖν
 20 ἐτι μᾶλλον αὐτὸς ἑαυτὸν ἐν ταῖς στρατείαις καὶ τοῖς
 κυνηγεσίαις κακοπαθῶν καὶ παραβαλλόμενος, ὥστε καὶ
 Λάκωνα πρεσβευτὴν παραγενόμενον αὐτῷ λέοντα κα-
 ταβάλλουσι μέγαν εἶπεν· „Καλῶς γε, Ἀλέξανδρε, πρὸς
 τὸν λέοντα ἠγωνίσαι περὶ τῆς βασιλείας.“ Τοῦτο τὸ
 κυνήγιον Κρατερός εἰς Δελφοὺς ἀνέθηκεν, εἰκόνας χαλ-
 25 κᾶς ποιησάμενος τοῦ λέοντος καὶ τῶν κυνῶν καὶ τοῦ
 βασιλέως τῷ λέοντι συνεστῶτος καὶ αὐτοῦ προσβοη-
 θοῦντος, ὧν τὰ μὲν Λύσιππος ἐπλασε, τὰ δὲ Λεω-
 χάρης.

XLI. Ἀλέξανδρος μὲν οὖν ἑαυτὸν ἀσκῶν ἅμα καὶ
 30 τοὺς ἄλλους παροξύνων πρὸς ἀρετὴν ἐκινδύνευεν· οἱ
 δὲ φίλοι διὰ πλοῦτον καὶ ὄγκον ἤδη τρυφᾶν βουλόμενοι
 καὶ σχολάζειν ἐβαρύνοντο τὰς πλάνας καὶ τὰς στρατείας,

καὶ κατὰ μικρὸν οὕτω προῆλθον εἰς τὸ βλασφημεῖν καὶ
κακῶς λέγειν αὐτόν. Ὁ δὲ καὶ πάνυ πρόωτος ἐν ἀρχῇ πρὸς
ταῦτα διέκειτο, φάσκων βασιλικὸν εἶναι τὸ κακῶς ἀκούειν
ἐν ποιούντα. Καίτοι τὰ μικρότατα τῶν γενομένων τοῖς
συνήθεσι παρ' αὐτοῦ σημεῖα μεγάλης ὑπῆρχεν εἰνολίας 5
καὶ τιμῆς· ὧν ὀλίγα παραθήσομαι. Πενκῆστα μὲν
ἔγραψε μεμφόμενος, ὅτι δηχθεὶς ὑπ' ἄρκτου τοῖς μὲν
ἄλλοις ἔγραψεν, αὐτῷ δὲ οὐκ ἐδήλωσεν. „Ἀλλὰ νῦν
689 γε“ φησὶ „γράψου πῶς ἔχεις καὶ μὴ τινές σε τῶν συγκυ-
νηγετούντων ἐγκατέλιπον, ἵνα δίκην δῶσι.“ Τοῖς δὲ 10
περὶ Ἡφαιστίωνα διὰ πράξεις τινὰς ἀποῦσαι ἔγραψεν,
ὅτι καιζόντων αὐτῶν πρὸς ἰχνεύμονα τῷ Περγάδικου
δορατῷ περιπεσῶν Κρατερός τοὺς μηρούς ἐτρώθη.
Πενκῆστα δὲ σωθέντος ἐκ τινος ἀσθενείας ἔγραψε πρὸς
Ἀλέξιππον τὸν ἰατρὸν εὐχαριστῶν. Κρατεροῦ δὲ νο- 15
σοῦντος ὄψιν ἰδὼν καθ' ὑπνον αὐτός τέ τινὰς θυσίας
ἔθυσεν ὑπὲρ αὐτοῦ κάκεινα θυσαὶ ἐκέλευσεν. Ἐγραψε
δὲ καὶ Πανσανίᾳ τῷ ἰατρῷ βουλομένῳ τὸν Κρατερὸν
ἐλλεβορίσαι, τὰ μὲν ἀγωνιῶν, τὰ δὲ παραινῶν, ὅπως
χρήσεται τῇ φαρμακείᾳ. Τοὺς δὲ πρώτους τὴν Ἀρπά- 20
λου φυγὴν καὶ ἀπόδρασιν ἀπαγγείλαντας ἔδησεν, Ἐπι-
άλτην καὶ Κίσσον, ὡς καταψευδομένους τοῦ ἀνδρός.
Ἐπεὶ δὲ τοὺς ἀσθενοῦντας αὐτοῦ καὶ γέροντας εἰς οἶ-
κον ἀποστέλλοντος Εὐρύλοχος Αἰγαῖος ἐνέγραψεν ἑαυ-
τὸν εἰς τοὺς νοσοῦντας, εἶτα φωραθεὶς ἔχων οὐδὲν 25
κακὸν ὠμολόγησε Τελεσίππας ἐρᾶν καὶ συνεπακολου-
θεῖν ἐπὶ θάλασσαν ἀπιούσης ἐκείνης, ἠρώτησε τίνων
ἀνθρώπων ἐστὶ τὸ γύναιον. Ἀκούσας δὲ ὅτι τῶν ἐλευ-
θέρων ἑταιρῶν, „Ἡμᾶς μὲν“ εἶπεν „ὦ Εὐρύλοχε, συνε-
ρῶντας ἔχεις· ὄρα δὲ ὅπως πείδωμεν ἢ λόγοις ἢ δώροις 30
τὴν Τελεσίππαν, ἐπειδήπερ ἐξ ἐλευθέρου ἐστὶ.“

XLII. Θαυμάσαι δὲ αὐτὸν ἐστίν, ὅτι καὶ μέχρι τοι-

οὔτων ἐπιστολῶν τοῖς φίλοις ἐσχόλαξεν, οἷα γράφει
 παῖδα Σελεύκου εἰς Κιλικίαν ἀποδεδρακότα κελεύων
 ἀναζητῆσαι, καὶ Πευκέσταν ἐπαινῶν, ὅτι Νίκωνα, Κρα-
 5 τεροῦ δοῦλον, συνέλαβε, καὶ Μεγαβύζῳ περὶ τοῦ θε-
 ράποντος τοῦ ἐν τῷ ἱερῷ καθεζομένου, κελεύων αὐτὸν,
 ἂν δύνηται, συλλαβεῖν ἔξω τοῦ ἱεροῦ προκαλεσάμε-
 νος, ἐν δὲ τῷ ἱερῷ μὴ προσάπτεσθαι. Λέγεται δὲ καὶ
 τὰς δίκας διακρίνων ἐν ἀρχῇ τὰς θανατικὰς τὴν χειρα
 τῶν ὄτων τῷ ἑτέρῳ προστιθέναι τοῦ κατηγοροῦ λέγον-
 10 τος, ὅπως τῷ κινδυνεύοντι καθαρὸν φυλάττηται καὶ
 ἀδιάβλητον. Ἄλλ' ὕστερόν γε αὐτὸν ἐξετράχυναν αἱ
 πολλαὶ διαβολαὶ διὰ τῶν ἀληθῶν πάροδον ἐπὶ τὰ
 ψευδῆ λαβοῦσαι. Καὶ μάλιστα κακῶς ἀκούων ἐξι-
 στατο τοῦ φρονεῖν καὶ χαλεπὸς ἦν καὶ ἀπαραίτητος, ἅτε
 15 δὴ τὴν δόξαν ἀντὶ τοῦ ζῆν καὶ τῆς βασιλείας ἠγαπηκῶς.
 Τότε δὲ ἐξήλυνεν ἐπὶ Δαρεῖον ὡς πάλιν μαχοῦμενος·
 ἀκούσας δὲ τὴν ὑπὸ Βήσσου γενομένην αὐτοῦ σύλληψιν
 ἀπέλυσε τοὺς Θεσσαλοὺς οἰκαδε, δισχιλία τάλαντα δω-
 ρεῖαν ἐπιμετρήσας ταῖς μισθοφοραῖς. Πρὸς δὲ τὴν δίω-
 20 ξιν ἀργαλίαν καὶ μακρὰν γινομένην (ἔνδεκα γὰρ ἡμέ-
 ραις ἰππάσατο τρισχιλλοὺς καὶ τριακοσίους σταδίους)
 ἀπηγόρευσαν μὲν οἱ πλείστοι, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν
 ἀνυδρίαν. Ἐνθα δὲ Μακεδόνες ἀπήντησαν αὐτῷ τινες
 ὕδωρ ἐν ἀσκοῖς ἐφ' ἡμιόνων κομίζοντες ἀπὸ τοῦ πο-
 25 ταμοῦ· καὶ θεασάμενοι τὸν Ἀλέξανδρον ἤδη μεσημβρίας
 οὔσης κακῶς ὑπὸ δίψους ἔχοντα ταχὺ πλησάμενοι κρά-
 νος προσήνεγκαν. Πυθομένου δὲ αὐτοῦ, τίσι κομίζοιεν,
 „Τίσις“ ἔφασαν „ἰδίσις· ἀλλὰ σοῦ ζῶντος ἑτέρους
 ποιησόμεθα, κἂν ἐκείνους ἀπολέσωμεν.“ Ταῦτα ἀκού-
 30 σας ἔλαβεν εἰς τὰς χεῖρας τὸ κράνος· περιβλέψας δὲ καὶ
 θεασάμενος τοὺς περὶ αὐτὸν ἰππεῖς ἅπαντας ἐγκεκλιό-
 τας ταῖς κεφαλαῖς καὶ πρὸς τὸ ποτὸν βλέποντας ἀπέδω-

κεν οὐ πῶν, ἀλλ' ἐπαινέσας τοὺς ἀνθρώπους „*Ἄν γὰρ αὐτός*“ ἔφη „*πῶ μόνος, ἀθυμήσουσιν οὗτοι.*“ Θεασάμενοι δὲ τὴν ἐγκράτειαν αὐτοῦ καὶ μεγαλοψυχίαν οἱ ἱππεῖς ἄγειν ἀνέκραγον θαρροῦντα καὶ τοὺς ἵππους ἐμάστιζον· οὔτε γὰρ κάμνειν οὔτε διψᾶν οὔθ' ὄλως ὀθνητοὺς εἶναι νομίζειν αὐτούς, ἕως ἂν ἔχωσι βασιλεῖα τοιοῦτον.

690 XLIII. Ἡ μὲν οὖν προθυμία πάντων ἦν ὁμοία· μόνους δὲ φασιν ἐξήκοντα συνεισπεσεῖν εἰς τὰ στρατόπεδα τῶν πολεμίων. Ἐνθα δὴ πολὺν μὲν ἄργυρον καὶ χρυσὸν ἐφορμιμένον ὑπερβαίνοντες, πολλὰς δὲ παίδων καὶ γυναικῶν ἀρμαμάξας ἠνιόχων ἐρήμους διαφερομένας παρερχόμενοι, τοὺς πρώτους ἐδίωκον, ὡς ἐν ἐκείνοις Δαρεῖον ὄντα. Μόλις δὲ εὐρίσκεται πολλῶν ἀκοντισμάτων κατάπλεως τὸ σῶμα κείμενος ἐν ἀρμαμάξῃ, μικρὸν ἀπολείπων τοῦ τελευτᾶν. Ὅμως δὲ καὶ πιεῖν ἤτησε καὶ πῶν ὕδωρ ψυχρὸν εἶπε πρὸς τὸν δόντα Πολύστρατον· „*ὦ ἄνθρωπε, τοῦτό μοι πέρασ γέγονε δυστυχίας ἀπάσης, εὖ παθεῖν ἀμείψασθαι μὴ δυνάμενον· ἀλλ' Ἀλέξανδρος ἀποδώσει σοι τὴν χάριν.*“ Ἀλεξάνδρῳ δὲ οἱ θεοὶ τῆς εἰς μητέρα καὶ γυναῖκα καὶ παῖδας τοὺς ἐμοὺς ἐπιεικείας, ᾧ ταύτην δίδωμι τὴν δεξιὰν διὰ σοῦ.“ Ταῦτα εἰπὼν καὶ λαβόμενος τῆς τοῦ Πολυστράτου χειρὸς ἐξέλιπεν. Ἀλέξανδρος δὲ ὡς ἐπῆλθεν, ἀλγῶν τε τῷ πάθει φανερὸς ἦν καὶ τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα λύσας ἐπέβαλε τῷ σώματι καὶ περιέστειλε. Καὶ Βῆσσον μὲν ὕστερον εὐρῶν διεσφενδόνησεν, ὀρθίων δένδρων εἰς ταῦτὸ καμφοθέντων ἐκατέρῳ μέρος προσαρτήσας τοῦ σώματος, εἶτα μεθεὶς ἐκάτερον, ὡς ὄρητο ῥύμη φερόμενον, τὸ προσῆκον αὐτῷ μέρος νείμασθαι. Τότε δὲ τοῦ Δαρείου τὸ μὲν σῶμα κεκοσμημένον βασιλικῶς πρὸς τὴν μητέρα

ἀπέστειλε, τὸν δὲ ἀδελφὸν Ἐξάθρην εἰς τοὺς ἐταίρους ἀνέλαβεν.

XLIV. Αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς ἀμμαιοτάτης δυνάμεως εἰς Ἅρκανίαν κατέβαινε· καὶ πελάγους ἰδὼν κόλπον οὐκ ἐλάττονα μὲν τοῦ Πόντου φανέντα, γλυκύτερον δὲ τῆς ἄλλης θαλάττης, σαφὲς μὲν οὐδὲν ἔσχε πυθέσθαι περὶ αὐτοῦ, μάλιστα δὲ εἶκασε τῆς Μαιώτιδος λίμνης ἀνακοπὴν εἶναι. Καίτοι τούς γε φυσικοὺς ἄνδρας οὐκ ἔλαθε τάληθές, ἀλλὰ πολλοὺς ἔττειν ἐμπροσθεν τῆς Ἄλεξάνδρου στρατείας ἱστορήκασιν, ὅτι τεσσάρων κόλπων εἰσεχόντων ἀπὸ τῆς ἕξω θαλάσσης βορειότατος οὗτός ἐστι, τὸ Ἅρκανιον πέλαγος καὶ Κάσπιον ὁμοῦ προσγορευόμενον. Ἐνταῦθα τῶν βαρβάρων τινὲς ἀπροσδοκήτως περιτυχόντες τοῖς ἄγουσι τὸν ἵππον αὐτοῦ τὸν Βουκεφάλαν λαμβάνουσιν. Ὁ δὲ ἤνεγκεν οὐ μακρῶς, ἀλλὰ κήρυκα πέμψας ἠπέλιψε πάντας ἀποκτενεῖν μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν, εἰ τὸν ἵππον αὐτῷ μὴ ἀναπέμψειαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸν ἵππον ἄγοντες ἤκον καὶ τὰς πόλεις ἐγχειρίζοντες, ἐχρήσατο φιλανθρωπῶς πᾶσι καὶ τοῦ ἵππου λύτρα τοῖς λαβοῦσιν ἔδωκεν.

XLV. Ἐντεῦθεν εἰς τὴν Παρθικὴν ἀναξεύξας καὶ σχολάζων πρῶτον ἐνεδύσατο τὴν βαρβαρικὴν στολὴν, εἴτε βουλόμενος αὐτὸν συνοικεῖσθαι τοῖς ἐπιχωρίοις νόμοις, ὡς μέγα πρὸς ἐξημέρωσιν ἀνθρώπων τὸ σύννηθες καὶ ὁμόφυλον, εἴτ' ἀπόπειρά τις ὑφείτο τῆς προσκυνήσεως αὐτῇ τοῖς Μακεδόσι, κατὰ μικρὸν ἀνασχέσθαι τὴν ἐκδιαίτησιν αὐτοῦ καὶ μεταβολὴν ἐπιζητούμενος. Οὐ μὴν τὴν γε Μηδικὴν ἐκείνην προσήκατο παντάπασι βαρβαρικὴν καὶ ἀλλόκοτον οὔσαν, οὐδὲ ἀναξυρίδας οὐδὲ κἀνδυν οὐδὲ τιάραν ἔλαβεν, ἀλλὰ ἐν μέσῳ τινὰ τῆς Περσικῆς καὶ τῆς Μηδικῆς μιζάμενος ἐν πᾶσι ἀτυφοτέρων μὲν ἐκείνης, ταύτης δὲ σοβαρωτέρας οὔσαν. Ἐχρήτο δὲ τὸ

μὲν πρῶτον ἐντυγχάνων τοῖς βαρβάροις καὶ τοῖς ἑταίροις κατ' οἶκον, εἶτα τοῖς πολλοῖς οὕτως ἐξελαύνων καὶ χρηματίζων ἑωρᾶτο. Καὶ λυπηρὸν μὲν ἦν τοῖς Μακεδόσι τὸ θάμα, τὴν δὲ ἄλλην αὐτοῦ θαυμάζοντες ἄρετὴν ᾗοντο δεῖν ἕνια τῶν πρὸς ἡδονὴν αὐτῷ καὶ δόξαν ἔπιχωρεῖν· ὅς γε πρὸς ἅπασιν τοῖς ἄλλοις ἑναγχος τόξευμα μὲν εἰς τὴν κνήμην λαβῶν, ὑφ' οὗ τὸ τῆς κερκίδος ὀστέον ἀποθραυσθὲν ἐξέπεσε, λίθῳ δὲ πληγῆς πά-
 691 λιν εἰς τὸν τράχηλον, ὥστε καὶ ταῖς ὄψεσιν ἀγλὴν ὑποδραμεῖν παραμείναςαν οὐκ ὀλίγον χρόνον, ὅμως οὐκ¹⁰ ἐπαύετο χρώμενος ἑαυτῷ πρὸς τοὺς κινδύνους ἀφειδῶς, ἀλλὰ καὶ τὸν Ὀρεξάρτην διαβάς ποταμόν, ὃν αὐτὸς ᾗετο Τάναϊν εἶναι, καὶ τοὺς Σκύθας τρεψάμενος ἐδίωξεν ἐπὶ σταδίους ἑκατὸν ἐνοχλούμενος ὑπὸ διαρροίας.

15

XLVI. Ἐνταῦθα δὲ πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι τὴν Ἀμαζόνα οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ὧν καὶ Κλείταρχός ἐστι καὶ Πολύκλειτος καὶ Ὀνησίκριτος καὶ Ἀντιγένης καὶ Ἴστρος· Ἀριστόβουλος δὲ καὶ Χάρης ὁ εἰσαγγελεὺς καὶ Πτολεμαῖος καὶ Ἀντικλείδης καὶ Φίλων ὁ Θηβαῖος καὶ Φίλιπ-
 20 πος ὁ Θεαγγελεύς, πρὸς δὲ τούτοις Ἐκατατος ὁ Ἐρετριεὺς καὶ Φίλιππος ὁ Χαλκιδεὺς καὶ Δοῦρις ὁ Σάμιος πλάσμα φασὶ γεγενῆσθαι τοῦτο. Καὶ μαρτυρεῖν αὐτοῖς ἔοικεν Ἀλέξανδρος. Ἀντιπάτρῳ γὰρ ἅπαντα γράφων ἀκριβῶς τὸν μὲν Σκύθην αὐτῷ φησὶ διδόναι τὴν θυγα-
 25 τέρα πρὸς γάμον, Ἀμαζόνος δὲ οὐ μνημονεύει. Λέγεται δὲ πολλοῖς χρόνοις Ὀνησίκριτος ὕστερον ἤδη βασιλεύοντι Λυσιμάχῳ τῶν βιβλίων τὸ τέταρτον ἀναγινώσκειν, ἐν ᾧ γέγραπται περὶ τῆς Ἀμαζόνος· τὸν οὖν Λυσιμάχον ἀτρέμα μειδιάσαντα, „Καὶ ποῦ“ φάναι, „τότε ἤμην ἐγώ;“
 30 Ταῦτα μὲν οὖν ἂν τις οὔτε ἀπιστῶν ἦττον οὔτε πιστεύων μᾶλλον Ἀλέξανδρον θαυμάσειε.

XLVII. Φοβούμενος δὲ τοὺς Μακεδόνας, μὴ εἰς τὰ
 ὑπόλοιπα τῆς στρατείας ἀπαγορευόσῃ, τὸ μὲν ἄλλο
 πλῆθος εἴασε κατὰ χώραν, τοὺς δὲ ἀρίστους ἔχων ἐν
 Ἰρκανίᾳ μεθ' ἑαυτοῦ, δισμυρίους πεζοὺς καὶ τρισχι-
 5 λίους ἵππεῖς, προσέβαλε λέγων, ὡς νῦν μὲν αὐτοὺς
 ἐνύπνιον τῶν βαρβάρων ὁρῶντων, ἂν δὲ μόνον ταρά-
 ξαντες τὴν Ἀσίαν ἀπίωσιν, ἐπιθησομένων εὐθύς ὥσπερ
 γυναιξίν. Οὐ μὴν ἄλλ' ἀπιέναι γε τοὺς βουλομένους
 ἐφῆκε, μαρτυράμενος, ὅτι τὴν οἰκουμένην τοῖς Μακε-
 10 δόσι κτώμενος ἐγκαταλέλειπται μετὰ τῶν φίλων καὶ
 τῶν ἐθελόντων στρατεύειν. Ταῦτα σχεδὸν αὐτοῖς ὀνό-
 μασιν ἐν τῇ πρὸς Ἀντίπατρον ἐπιστολῇ γέγραπται, καὶ
 ὅτι ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ πάντες ἐξέκραγον ὅποι βού-
 λεται τῆς οἰκουμένης ἄγειν. Δεξαμένων δὲ τούτων τὴν
 15 πείραν οὐκέτι ἦν χαλεπὸν προαχθῆναι τὸ πλῆθος, ἀλλὰ
 ῥαδίως ἐπηκολούθησεν. Οὕτω δὴ καὶ τὴν δίαιταν ἐτι-
 μᾶλλον ὁμοίου τε τοῖς ἐπιχωρίοις ἑαυτὸν ἐκεῖνά τε προσ-
 ἦγε τοῖς Μακεδονικοῖς ἔδεσιν, ἀνακράσει καὶ κοινω-
 νία μᾶλλον δι' εὐνοίας καταστήσασθαι τὰ πράγματα νο-
 20 μίζων ἢ βία, μακρὰν ἀπαίροντος αὐτοῦ. Διὸ καὶ τρισ-
 μυρίους παῖδας ἐπιλεξάμενος ἐκέλευσε γράμματά τε
 μανθάνειν Ἑλληνικὰ καὶ Μακεδονικοῖς ὄπλοις ἐντρέ-
 φεσθαι, πολλοὺς ἐπιστάτας καταστήσας. Καὶ τὰ περὶ
 Ῥωξάνην ἔρωτι μὲν ἐπράχθη, καλὴν καὶ ὠραίαν ἐν τι-
 25 χόρῳ παρὰ πότον ὀφθεῖσαν, ἔδοξε δὲ οὐκ ἀνάρμοστα
 τοῖς ὑποκειμένοις εἶναι πράγμασιν. Ἐθάρρησαν γὰρ οἱ
 βάρβαροι τῇ κοινωνίᾳ τοῦ γάμου, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον
 ὑπερηγάπησαν, ὅτι σωφρονέστατος περὶ ταῦτα γεγονῶς
 οὐδὲ ἧς μόνης ἠττήθη γυναικὸς ἄνευ νόμου διγεῖν
 30 ὑπέμεινε. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν φίλων ἑώρα τῶν μεγίστων
 Ἡφαιστίωνα μὲν ἐπαινοῦντα καὶ συμμετακοσμούμενον
 αὐτῷ, Κρατερόν δὲ τοῖς πατρίοις ἐμμένοντα, δι' ἐκεῖ-

νον μὲν ἐχρημάτιζε τοῖς βαρβάροις, διὰ τούτου δὲ τοῖς Ἑλλησι καὶ τοῖς Μακεδόσι· καὶ ὅλως τὸν μὲν ἐφίλει μάλιστα, τὸν δὲ ἐτίμα, νομίζων καὶ λέγων αἰεὶ τὸν μὲν Ἡφαιστίωνα φιλαλέξανδρον εἶναι, τὸν δὲ Κρατερόν φιλοβασιλέα. Διὸ καὶ πρὸς ἀλλήλους ὑπούλως ἔχοντες 5 συνέκρουον πολλάκις. Ἄπαξ δὲ περὶ τὴν Ἰνδικὴν καὶ εἰς χειρας ἦλθον σπασάμενοι τὰ ξίφη· καὶ τῶν φίλων ἐκατέρω παραβοηθούντων προσελάσας Ἀλέξανδρος ἐλοιδόρει τὸν Ἡφαιστίωνα φανερωῶς, ἐμπληκτον καλῶν καὶ μαινόμενον, εἰ μὴ συνήσιν, ὥς, ἐάν τις αὐτοῦ τὸν 10

692 Ἀλέξανδρον ἀφέλῃται, μηδὲν ἐστίν· ἰδίᾳ δὲ καὶ τοῦ Κρατεροῦ πικρῶς καθήφατο. Καὶ συναγαγὼν αὐτούς καὶ διαλλάξας ἐπώμοσε τὸν Ἄμμωνα καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς, ἣ μὴν μάλιστα φιλεῖν ἀνθρώπων ἀπάντων ἐκείνους· ἂν δὲ πάλιν αἰσθηταὶ διαφορομένους ἀποκτενεῖν 15 ἀμφοτέρους ἢ τὸν ἀρχάμενον. Ὅθεν ὕστερον οὐδὲ παίζοντες εἶπεν τι οὐδὲ πρᾶξι πρὸς ἀλλήλους λέγονται.

XLVIII. Φιλώτας δὲ ὁ Παρμενίωνος ἀξίωμα μὲν εἶχεν ἐν τοῖς Μακεδόσι μέγα· καὶ γὰρ ἀνδρείος ἐδόκει καὶ καρτερικὸς εἶναι, φιλόδωρος δὲ οὕτω καὶ φιλέταιρος μετ' αὐτὸν Ἀλέξανδρον οὐδεὶς. Λέγεται γοῦν ὅτι τῶν συνήθων τινὸς αἰτουῦντος ἀργύριον ἐκέλευσε δοῦναι· φήσαντος δὲ τοῦ διοικητοῦ μὴ ἔχειν „Τί λέγεις;“ εἶπεν „οὐδὲ ποτήριον ἔχεις οὐδὲ ἱμάτιον;“ Ὅρκῳ δὲ φρονήματος καὶ βάρει πλούτου καὶ τῇ περὶ τὸ σῶμα 25 ραρεία καὶ διαίτη χρώμενος ἐπαχθέστερον ἢ κατ' ἰδιώτην, καὶ τότε δὴ τὸ σεμνὸν καὶ ὑψηλὸν οὐκ ἐμμελῶς, ἀλλ' ἄνευ χαρίτων τῷ σολοίκῳ καὶ παρασήμῳ μιμούμενος, ὑποψίαν καὶ φθόνον ἔσχεν, ὥστε καὶ Παρμενιωνάποτε εἶπεν πρὸς αὐτόν· „ὦ πατ', χείρων μοι γίνου.“ 30

Πρὸς δὲ αὐτὸν Ἀλέξανδρον ἐκ πάνυ πολλῶν χρόνων ἐτύγγανε διαβεβλημένος. Ὅτε γὰρ τὰ περὶ Λαμασκὸν

ἑάλω χρήματα Δαρφείου νικηθέντος ἐν Κιλικίᾳ, πολλῶν
 σωμάτων κομισθέντων εἰς τὸ στρατόπεδον εὐφρόδη γύ-
 ναιον ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις, τῷ μὲν γένει Πυθναίου, εὐ-
 προπέες δὲ τὴν ὄψιν· ἐκαλεῖτο δὲ Ἀντιγόνη. Τοῦτο ἔσχεν
 5 ὁ Φιλώτας· οἷα δὲ νέος πρὸς ἐρωμένην καὶ σὺν οἴνῳ
 πολλὰ φιλότιμα καὶ στρατιωτικὰ παρρησιαζόμενος ἑαυ-
 τοῦ τὰ μέγιστα τῶν ἔργων ἀπέφαινε καὶ τοῦ πατρός,
 Ἀλέξανδρον δὲ μειράκιον ἀπεκάλει δι' αὐτοὺς τὸ τῆς
 ἀρχῆς ὄνομα καρπούμενον. Ταῦτα τῆς γυναικὸς ἐκφε-
 10 ρούσης πρὸς τινα τῶν συνήθων, ἐκείνου δέ, ὡς εἰκός,
 πρὸς ἕτερον, περιῆλθεν εἰς Κρατερόν ὁ λόγος· καὶ λα-
 βῶν τὸ γύναιον εἰσήγαγε κρύφα πρὸς Ἀλέξανδρον.
 Ἀκούσας δὲ ἐκεῖνος ἐκέλευσε φοιτᾶν εἰς ταῦτ' ὁ Φι-
 λώτας, καὶ πᾶν, ὅ τι ἂν ἐκπύθῃται τούτου, πρὸς αὐτὸν
 15 ἀπαγγέλλειν βαδίζουσαν.

XLIX. Ὁ μὲν σὺν Φιλώτας ἐπιβουλευόμενος οὕτως
 ἠγνόει, καὶ συνηὴν τῇ Ἀντιγόνῃ πολλὰ καὶ πρὸς ὄργην
 καὶ μεγαλαυχίαν φήματα καὶ λόγους κατὰ τοῦ βασιλέως
 ἀνεπιτηδεύου προέμενος. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, καίπερ
 20 καρτερᾶς ἐνδειξίας κατὰ τοῦ Φιλώτου προσπεσούσης,
 ἐκαρτέρησε σιωπῇ καὶ κατέσχευεν, εἴτε θαρρῶν τῇ Παρ-
 μενίωνος εὐνοίᾳ πρὸς αὐτόν, εἴτε δεδιὼς τὴν δόξαν αὐ-
 τῶν καὶ τὴν δύναμιν. Ἐν δὲ τῷ τότε χρόνῳ Μακεδῶν
 ὄνομα Λίμνος ἐκ Χαλαίστρας [χαλεπῶς] ἐπιβουλεύων
 25 Ἀλεξάνδρῳ Νικόμαχόν τινα τῶν νέων, πρὸς ὃν αὐτὸς
 ἐρωτικῶς εἶχεν, ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τῆς πράξεως παρε-
 κάλει. Τοῦ δὲ μὴ δεξαμένου, φράσαντος δὲ τὰδελφῷ
 Κεβαλίῳ τὴν πείραν, ἐλθὼν ἐκεῖνος πρὸς Φιλώταν ἐκέ-
 λευσεν εἰσάγειν αὐτοὺς πρὸς Ἀλέξανδρον ὡς περὶ ἀναγ-
 30 καίων ἔχοντας ἐντυχεῖν καὶ μεγάλων. Ὁ δὲ Φιλώτας,
 ὅ τι δὴ παθῶν (ἄδηλον γάρ ἐστιν) οὐ παρῆγεν αὐτοὺς,
 ὡς πρὸς ἄλλοις μείζοσι γιγνομένου τοῦ βασιλέως. Καὶ

τοῦτο δις ἐποίησεν. Οἱ δὲ καθ' ὑποψίαν ἤδη τοῦ Φι-
 λώτου τραπόμενοι πρὸς ἕτερον καὶ δι' ἐκείνου τῷ Ἀλε-
 ξάνδρῳ προσαχθέντες πρῶτον μὲν τὰ τοῦ Αἰμῶνου κα-
 τεῖπον, ἔπειτα παρεθῆλῶσαν ἡσυχῇ τὸν Φιλώταν, ὡς
 ἀμελήσειεν αὐτῶν δις ἐντυχόντων. Καὶ τοῦτο δὴ σφό- 5
 δρα παρώξυνε τὸν Ἀλέξανδρον· καὶ τοῦ πεμφθέντος
 ἐπὶ τὸν Αἰμῶνον, ὡς ἡμύνετο συλλαμβανόμενος, ἀπο-
 κτείναντος αὐτόν, ἔτι μᾶλλον διεταράχθη τὸν ἔλεγχον
 693 ἐκπεφυγῆναι τῆς ἐπιβουλῆς νομίζων. Καὶ πικρῶς ἔχων
 πρὸς τὸν Φιλώταν ἐπεσπάσατο τοὺς κάλαι μισοῦντας 10
 αὐτόν, ἤδη φανερῶς λέγοντας, ὡς φραθυμία τοῦ βασι-
 λέως εἶη Αἰμῶνον οἰομένον, Χαλαιστρατον ἄνθρωπον,
 ἐπιχειρῆσαι τολμήματι τοσοῦτῳ καθ' αὐτόν· ἀλλὰ τοῦ-
 τον μὲν ὑπερέτην εἶναι, μᾶλλον δὲ ὄργανον ἀπὸ μείζο-
 νος ἀρχῆς ἀφιέμενον, ἐν ἐκείνοις δὲ τὴν ἐπιβουλήν 15
 τητέον, οἷς μάλιστα ταῦτα λανθάνειν συνέφερε. Τοιού-
 τοις λόγοις καὶ ὑπονοίαις ἀναπετάσαντος τὰ ὧτα τοῦ
 βασιλέως ἐπήγον ἤδη μυρίας κατὰ τοῦ Φιλώτου διαβο-
 λάς. Ἐκ τούτου δὲ συλληφθεὶς ἀνεκρίνετο, τῶν ἐταίρων
 ἐφροστώτων ταῖς βασάνοις, Ἀλέξανδρον δὲ κατακούοντος 20
 ἔξωθεν ἀύλαίας παρατεταμένης· ὅτε δὴ καὶ φασιν αὐ-
 τὸν εἰπεῖν οἰκτρὰς καὶ ταπεινάς τοῦ Φιλώτου φωνὰς καὶ
 δεήσεις τοῖς περὶ τὸν Ἡφαιστῖωνα προσφέροντος· „Οὐ-
 τω δὴ μαλακὸς ὦν, ὦ Φιλῶτα, καὶ ἄνανδρος ἐπεχειρῆεις
 πράγμασι τηλικούτοις;“ Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Φιλώτου 25
 καὶ Παρμενίωνα κέμψας εὐθύς εἰς Μηδίαν ἀνεῖλεν,
 ἄνδρα πολλὰ μὲν Φιλίππῳ συγκατεργασάμενον, μόνου
 δὲ ἢ μάλιστα τῶν πρεσβυτέρων φίλων Ἀλέξανδρον εἰς
 Ἀσίαν ἐξορμήσαντα διαβῆναι, τριῶν δὲ υἱῶν, οὓς ἔσχεν,
 ἐπὶ τῆς στρατιᾶς δύο μὲν ἐπιθόντα πρότερον ἀποθανόν- 30
 τας, τῷ δὲ τρίτῳ συναναίρεθέντα. Ταῦταπραχθέντα
 πολλοῖς τῶν φίλων φοβερὸν ἐποίησε τὸν Ἀλέξανδρον,

μάλιστα δὲ Ἀντιπάτρω· καὶ πρὸς Αἰτωλοὺς ἐπεμφε κρύφα πίστεις διδοὺς καὶ λαμβάνων. Ἐφοβοῦντο γὰρ Ἀλεξάνδρου Αἰτωλοὶ διὰ τὴν Οἰνιαδῶν ἀνάστασιν, ἣν πυθόμενος οὐκ Οἰνιαδῶν ἔφη παίδας, ἀλλ' αὐτὸν ἐπι-
5 θήσειν δίκην Αἰτωλοῖς.

Λ. Οὐ πολλῶ δὲ ὕστερον συνηρέχθη καὶ τὰ περὶ Κλεῖτον, οὕτω μὲν ἀπλῶς πυθομένοις τῶν κατὰ Φιλώ-
ταν ἀγριώτερα· λόγῳ μὲντοι συντιθέντες ἅμα καὶ τὴν
αἰτίαν καὶ τὸν καιρὸν, οὐκ ἀπὸ γνώμης, ἀλλὰ δυστυχία
10 τινὶ ταῦτα εὐρίσκομεν πεπραγμένα τοῦ βασιλέως, ὁρ-
γὴν καὶ μέθην πρόφασιν τῷ Κλεῖτον δαίμονι παρασχόν-
τος. Ἐπράχθη δὲ οὕτως. Ἠκούσιν τινες ὁπίωραν Ἑλληνι-
κὴν ἀπὸ θαλάσσης τῷ βασιλεῖ κομίζοντες. Ὁ δὲ θαυ-
μάσας τὴν ἀκμὴν καὶ τὸ κάλλος ἐκάλει τὸν Κλεῖτον ἐπι-
15 δεῖξαι καὶ μεταδοῦναι βουλόμενος. Ὁ δὲ θύων μὲν
ἐτύγχανεν, ἀφελὲς δὲ τὴν θυσίαν ἐβάδιξε· καὶ τρία τῶν
κατεσπεισμένων προβάτων ἐπηκολούθησεν αὐτῷ. Πυ-
θόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ἀνεκοινοῦτο τοῖς μάντεσιν Ἀρι-
στάνδρῳ καὶ Κλεομάντει τῷ Λάκωνι. Φησάντων δὲ πο-
20 νηρὸν εἶναι τὸ σημεῖον, ἐκέλευσεν ἐκθύσασθαι κατὰ
τάχος ὑπὲρ τοῦ Κλεῖτου. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἡμέρα τρίτη
κατὰ τοὺς ὕπνους ἰδεῖν ὄψιν ἄτοπον· δόξαι γὰρ αὐτῷ
τὸν Κλεῖτον μετὰ τῶν Παρμενίωνος υἱῶν ἐν μέλασιν
ἱματίοις καθέζεσθαι, τεθνηκότων ἀπάντων. Οὐ μὴν
25 ἔφθασεν ὁ Κλεῖτος ἐκθυσάμενος, ἀλλ' εὐθύς ἐπὶ τὸ
δειπνὸν ἦκε, τεθνηκὸτος τοῦ βασιλέως Διοσκούροισ.
Πότου δὲ νεανικοῦ συρραγέντος ἤδετο ποιήματα Πρα-
νίχου τινός, ὡς δὲ φασιν ἔνιοι, Πιερίωνος, εἰς τοὺς
στρατηγούς πεπονημένα τοὺς ἐναγχοῦς ἠττημένους ὑπὸ
30 τῶν βαρβάρων ἐπ' αἰσχύνη καὶ γέλῳτι. Τῶν δὲ πρε-
σβυτέρων δυσχεραίνοντων καὶ λαιδορῶντων τὸν τε
ποιητὴν καὶ τὸν ἄδοντα, τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν

περὶ αὐτὸν ἠδέως ἀκροωμένων καὶ λέγειν κελεύοντων, ὁ Κλείτος ἤδη μεθύων καὶ φύσει τραχὺς ὢν ὀργὴν καὶ αὐθάδης ἠγανάκτει μάλιστα, φάσκων οὐ καλῶς ἐν βαρβάρους καὶ πολεμίοις ὑβρίζεσθαι Μακεδόνας πολὺ βελτίονας τῶν γελώντων, εἰ καὶ δυστυχία κέχρηται. Φή- 5
σαντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸν Κλείτον αὐτῷ συνηγορεῖν δυστυχίαν ἀποφαίνοντα τὴν δειλίαν, ἐπαναστὰς ὁ Κλείτος „Αὕτη μέντοι σε“ εἶπεν „ἡ δειλία τὸν ἐκ θεῶν ἤδη τῷ Σπιθριδάτου ξίφει τὸν νῶτον ἐκτρέποντα πε- 694
ριεποίησε, καὶ τῷ Μακεδόνων αἵματι καὶ τοῖς τραύμασι 10
τούτοις ἐγένου τηλικούτος, ὥστε Ἄμμωνι σαυτὸν εἰσποιεῖν ἀπειπάμενος Φίλιππον.“

LI. Παροξυνθεὶς οὖν ὁ Ἀλέξανδρος „Ἡ ταῦτα“ εἶπεν „ὡ κακὴ κεφαλὴ, σὺ περὶ ἡμῶν ἐκάστοτε λέγων καὶ διαστασιάζων Μακεδόνας χαιρήσειν νομίζεις;“ „Ἄλλ’ 15
οὐδὲ νῦν“ ἔφη „χαίρομεν, Ἀλέξανδρε, τοιαῦτα τέλη τῶν πόνων κομιζόμενοι, μακαρίζομεν δὲ τοὺς ἤδη τεθνηκότας πρὶν ἐπίδειν Μηδικαῖς φάβδοις ξαινομένους Μακεδόνας καὶ Περσῶν δεομένους, ἵνα τῷ βασιλεῖ προσέλθωμεν.“ Τοιαῦτα τοῦ Κλείτου παρρησιαζομένου καὶ 20
τῶν περὶ Ἀλέξανδρον ἀντανισταμένων καὶ λοιδορούντων αὐτόν, οἱ πρεσβύτεροι κατέχειν ἐπειρῶντο τὸν θόρυβον. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀποστραφείς πρὸς Ξενοδόχον τὸν Καρδιανὸν καὶ τὸν Κολοφώνιον Ἀρτέμιον· „Οὐ δοκοῦσιν“ εἶπεν „ὑμῖν οἱ Ἕλληνες ἐν τοῖς Μακεδόσιν 25
ὡσπερ ἐν θηρίοις ἡμίθεοι περιπατεῖν;“ Τοῦ δὲ Κλείτου μὴ εἰκοντος, ἀλλὰ εἰς μέσον ἃ βούλεται λέγειν τὸν Ἀλέξανδρον κελεύοντος ἢ μὴ καλεῖν ἐπὶ δαίπνου ἄνδρας ἐλευθέρους καὶ παρρησίαν ἔχοντας, ἀλλὰ μετὰ βαρβάρων ζῆν καὶ ἀνδραπόδων, οἱ τὴν Περσικὴν ζώνην καὶ 30
τὸν διάλευκον αὐτοῦ χιτῶνα προσκυνήσουσιν, οὐκέτι φέρων τὴν ὀργὴν Ἀλέξανδρος μῆλων παρακειμένων ἐν

βαλὼν ἐπαισεν αὐτὸν καὶ τὸ ἐγχειρίδιον ἐξήτει. Τῶν δὲ
σωματοφυλάκων ἑνὸς Ἀριστοφάνους φθάσαντος ὑπε-
λέσθαι, καὶ τῶν ἄλλων περιεχόντων καὶ δεομένων, ἀπα-
πηθήσας ἀνεβόα Μακεδονιστὶ καλῶν τοὺς ὑπασπιστάς
5 (τοῦτο δὲ ἦν σύμβολον θορύβου μεγάλου) καὶ τὸν σαλ-
πιγκτὴν ἐκέλευσε σημαίνειν, καὶ πῦξ ἐπαισεν ὡς διατρί-
βοντα καὶ μὴ βουλούμενον. Οὗτος μὲν οὖν ὕστερον εὐ-
δοκίμησεν ὡς τοῦ μὴ συνταραχθῆναι τὸ στρατόπεδον
αἰτιώτατος γενόμενος. Τὸν δὲ Κλείτον οὐχ ὑφιέμενον
10 οἱ φίλοι μόλις ἐξέωσαν τοῦ ἀνδρῶνος. Ὁ δὲ κατ' ἄλ-
λας θύρας ἀΐθρι εἰσῆει μάλα ὀλεγῶρως καὶ θρασέως
Εὐριπίδου τὰ ἐξ Ἀνδρομάχης ταμβελα ταῦτα κεραίνων·
οἴμοι, καθ' Ἑλλάδ' ὡς κακῶς νομίζεται.

Οὕτω δὴ λαβὼν παρὰ τινος τῶν δορυφόρων Ἀλέξαν-
15 δρος αἰχμὴν ἀπαντῶντα τὸν Κλείτον αὐτῷ καὶ παρά-
γοντα τὸ πρὸ τῆς θύρας παρακάλυμμα διελαύνει. Πε-
σόντος δὲ μετὰ στεναγμοῦ καὶ βρυχήματος εὐθὺς ἀφῆ-
κεν ὁ θυμὸς αὐτόν. Καὶ γενόμενος παρ' ἑαυτῷ καὶ
τοὺς φίλους ἰδὼν ἀφώνους ἐστῶτας ἐκλύσασθαι μὲν ἐκ
20 τοῦ νεκροῦ τὴν αἰχμὴν ἐφθασε, παῖσαι δ' ἑαυτὸν ὀρμή-
σας παρὰ τὸν τράχηλον ἐπεσχέθη, τῶν σωματοφυλάκων
τὰς χεῖρας αὐτοῦ λαβόντων καὶ τὸ σῶμα βίᾳ κεραινεγ-
κόντων εἰς τὸν θάλακρον.

LII. Ἐπεὶ δὲ τὴν τε νύκτα κακῶς κλαίων διήνεγκε
25 καὶ τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἤδη τῷ βούσῃ καὶ θρηνητῷ ἀπει-
ρηκῶς ἀναυδος ἔκειτο, βαρεῖς ἀναφέρων στεναγμούς,
δείσαντες οἱ φίλοι τὴν ἀποσιώπησιν εἰσῆλθον βίᾳ. Καὶ
τῶν μὲν ἄλλων οὐ προσίετο τοὺς λόγους, Ἀριστάνδρου
δὲ τοῦ μάντεως ὑπομιμνήσκοντος αὐτὸν τὴν τε ὄψιν,
30 ἣν εἶδε περὶ τοῦ Κλείτου, καὶ τὸ σημεῖον, ὡς δὴ κάλαι
καθειμαρμένων τούτων, ἔδοξεν ἐνδιδόναι. Διὸ Καλλι-
σθένην τε τὸν φιλόσοφον παρεισήγαγον, Ἀριστοτέλους

οικειον ὄντα, καὶ τὸν Ἀβδηρίτην Ἀνάξαρχον. Ὡν Καλλισθένης μὲν ἠθικῶς ἐπειράτο καὶ πράως ὑποδνόμενος τῷ λόγῳ καὶ περιτῶν ἀλύπως λαβέσθαι τοῦ πάθους, ὁ δὲ Ἀνάξαρχος ἰδίαν τινὰ πορευόμενος ἐξ ἀρχῆς ὁδὸν ἐν φιλοσοφίᾳ καὶ δόξαν εἰληφῶς ὑπεροφίας καὶ ὀλιγωρίας 5 τῶν σσηήθων εὐθύς εἰσελθὼν ἀνεβόησεν· „Οὗτός ἐστιν Ἀλέξανδρος, εἰς ὃν ἡ οἰκουμένη νῦν ἀποβλέπει· ὁ δὲ ἔρριπται κλαίων ὥσπερ ἀνδράποδον ἀνθρώπων νόμον καὶ φύγον δεδοικῶς, οἷς αὐτὸν προσήκει νόμον εἶναι 695 καὶ ὄρον τῶν δικαίων, ἐπιλείπει ἄρχειν καὶ κρατεῖν νε-10 νίκηκεν, ἀλλὰ μὴ δουλεύειν ὑπὸ κενῆς δόξης κερρατη- μένον.“ „Οὐκ οἶσθα“ εἶπεν „ὅτι τὴν Δίκην ἔχει πάρε- δρον ὁ Ζεὺς καὶ τὴν Θέμιν, ἵνα πᾶν τὸπραχθὲν ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος θεμιτὸν ἦ καὶ δίκαιον;“ Τοιούτοις τισὶ λόγοις χρησάμενος ὁ Ἀνάξαρχος τὸ μὲν πάθος ἐκούφισε 15 τοῦ βασιλέως, τὸ δὲ ἦθος εἰς πολλὰ χαννότερον καὶ πα- ρανομώτερον ἐποίησεν, αὐτὸν δὲ δαιμονίως ἐνήρμοσε, καὶ τοῦ Καλλισθένους τὴν ὀμίλιαν, οὐδὲ ἄλλως ἐπίχα- ριν διὰ τὸ αὐστηρὸν οὔσαν, προσδιέβαλε. Λέγεται δέ ποτε παρὰ δειπνον ὑπὲρ ὠρῶν καὶ κράσεως τοῦ περιέ-20 χοντος λόγων ὄντων τὸν Καλλισθένην μετέχοντα δόξης τοῖς λέγουσι, τάκει μᾶλλον εἶναι ψυχρὰ καὶ δυσχεῖμερα τῶν Ἑλληνικῶν, ἐναντιουμένου τοῦ Ἀναξάρχου καὶ φι- λουεικοῦντος, εἶπεν· „Ἀλλὰ μὴν ἀνάγκη σοὶ ταῦτα ἐκείνων ὀμολογεῖν ψυχρότερα· σὺ γὰρ ἐκεῖ μὲν ἐν τρι-25 βωνι διεχείμαξες, ἐνταῦθα δὲ τρεῖς ἐπιβεβλημένος δά- πιδας κατάκεισαι.“ Τὸν μὲν οὖν Ἀνάξαρχον καὶ τοῦτο προσπαρώξυνε.

LIII. Τοὺς δὲ ἄλλους σοφιστὰς καὶ κόλακας ὁ Καλλισθένης ἐλύπει σπονδαζόμενος μὲν ὑπὸ τῶν νέων διὰ 30 τὸν λόγον, οὐχ ἦττον δὲ τοῖς πρεσβυτέροις ἀρέσκων διὰ τὸν βίον εὔτακτον ὄντα καὶ σεμνὸν καὶ αὐτάρκη καὶ βε-

βαιοῦντα τὴν λεγομένην τῆς ἀποδημίας πρόφασιν, ὅτι τοὺς πολίτας καταγαγεῖν καὶ κατοικίσει πάλιν τὴν πατρίδα φιλοτιμούμενος ἀνέβη πρὸς Ἀλέξανδρον. Φθονούμενος δὲ διὰ τὴν δόξαν ἔστιν ἃ καὶ καθ' αὐτοῦ τοῖς
 5 διαβάλλουσι παρείχε, τὰς τε κλήσεις τὰ πολλὰ διωθόμενος, ἔν τε τῷ συνελθαι βαρύντητι καὶ σιωπῇ δοκῶν οὐκ ἐπαινεῖν οὐδὲ ἀρέσκεσθαι τοῖς γινομένοις, ὥστε καὶ τὸν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν ἐπ' αὐτῷ·

μισῶ σοφιστήν, ὅστις οὐδ' αὐτῷ σοφός.

10 Λέγεται δὲ ποτε πολλῶν παρακεκλημένων ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἐπαινέσαι κελευσθεὶς ἐπὶ τοῦ ποτηρίου Μακεδόνας ὁ Καλλισθένης οὕτως εὐροῆσαι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ὥστε αἰυσταμένους κροτεῖν καὶ βάλλειν τοὺς στεφάνους ἐπ' αὐτόν· εἰπεῖν οὖν τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι, κατ' Εὐριπί-
 15 δην, τὸν λαβόντα τῶν λόγων

καλὰς ἀφορμὰς οὐ μέγ' ἔργον εὖ λέγειν·

„Ἄλλ' ἐνδειξαί“ φάναι „τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἡμῖν κατηγορήσας Μακεδόνων, ἵνα καὶ βελτίους γένωνται μαθόντες ἢ πλημμελοῦσιν.“ Οὕτω δὲ τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν
 20 παλινοφθίαν τραπόμενον πολλὰ παρηρησιάσασθαι κατὰ τῶν Μακεδόνων, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν στάσιν αἰτίαν ἀποφήναντα τῆς γενομένης περὶ Φίλιππου ἀνξήσεως καὶ δυνάμεως εἰπεῖν·

ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔλλαχε τιμῆς·

25 ἐφ' ᾧ πικρὸν καὶ βαρὺ ἐγγενέσθαι μῖσος τοῖς Μακεδόσι, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον εἰπεῖν, ὡς οὐ τῆς δεινότητος ὁ Καλλισθένης, ἀλλὰ τῆς δυσμενείας Μακεδόσιν ἀποδειξιν δέδωκε.

LIV. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ Ἑρμιππὸς φησι τὸν ἀνα-
 30 γνώστην τοῦ Καλλισθένους Στρούβον Ἀριστοτέλει διηγείσθαι, τὸν δὲ Καλλισθένην συνέντα τὴν ἀλλοτριό-

τητα τοῦ βασιλέως δις ἢ τρις ἀπιόντα πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν·

κάτθανε καὶ Πάτροκλος, ὅπερ σέο πολλὸν ἀμείνων.
 Οὐ φαύλως οὖν εἰπεῖν ἔοικεν ὁ Ἀριστοτέλης, ὅτι Καλλισθένης λόγῳ μὲν ἦν δυνατὸς καὶ μέγας, νοῦν δὲ οὐκ εἶχεν. Ἀλλὰ τὴν γε προσκύνησιν ἰσχυρῶς ἀπώσάμενος καὶ φιλοσόφως καὶ μόνος ἐν φανερωῖ διελθὼν ἅ κρούφα πάντες οἱ βέλτιστοι καὶ πρεσβύτατοι τῶν Μακεδόνων ἠγανάκτουν, τοὺς μὲν Ἕλληνας αἰσχύνῃς ἀπήλλαξε με-
 696 γάλῃς καὶ μείζονος Ἀλέξανδρον ἀποτρέψας τὴν προσ- 10
 κύνησιν, αὐτὸν δὲ ἀπώλεσεν ἐκβιάσασθαι δοκῶν μᾶλλον ἢ πείσαι τὸν βασιλέα. Χάρης δὲ ὁ Μιτυληναῖός φησι τὸν Ἀλέξανδρον ἐν τῷ συμποσίῳ πιόντα φιάλην προτεῖναί τιμι τῶν φίλων· τὸν δὲ δεξιόμενον πρὸς ἐστίαν ἀναστῆναι καὶ πιόντα προσκυνῆσαι πρῶτον, εἶτα φιλή- 15
 σαι τὸν Ἀλέξανδρον [ἐν τῷ συμποσίῳ] καὶ κατακλιθῆναι. Πάντων δὲ τοῦτο ποιούντων ἐφεξῆς τὸν Καλλισθένην λαβόντα τὴν φιάλην, οὐ προσέχοντος τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ Ἡφαιστίῳνι προσδιαλεγομένου, πιόντα προσιέναι φιλήσοντα, Δημητρίου δὲ τοῦ προσονομαζο- 20
 μένου Φεῖδωνος εἰπόντος „ὦ βασιλεῦ, μὴ φιλήσης· οὗτος γάρ σε μόνος οὐ προσεκύνησε,“ διακλῖναι τὸ φίλημα τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν δὲ Καλλισθένη μέγα φθεγγάμενον εἰπεῖν „Φιλήματι τοίνυν ἔλασσον ἔχων ἄπειμι.“

LV. Τοιαύτης ὑπογενομένης ἀλλοτριότητος πρῶτον 25
 μὲν Ἡφαιστίων ἐπιστεύετο λέγων, ὅτι συνθέμενος πρὸς αὐτὸν ὁ Καλλισθένης προσκυνῆσαι ψεύσαιτο τὴν ὁμολογίαν· ἔπειτα Λυσίμαχοι καὶ Ἄγνωνες ἐπεφύοντο φάσκοντες περιτέναι τὸν σοφιστὴν ὡς ἐπὶ καταλύσει τυραννίδος μέγα φρονοῦντα, καὶ συντρέχειν πρὸς αὐτὸν 30
 τὰ μειράκια καὶ περιέπειν ὡς μόνον ἐλεύθερον ἐν τοσαύταις μυριάσι. Διὸ καὶ τῶν περὶ Ἐρμόλαον ἐπιβου-

λευσάντων τῷ Ἀλεξάνδρῳ καὶ φανερῶν γενομένων ἐδο-
 ξαν ἀληθείῃσιν ὅμοια κατηγορεῖν οἱ διαβάλλοντες, ὡς τῷ
 μὲν προβαλόντι, πῶς ἂν ἐνδοξότατος γένοιτο ἄνθρω-
 πος, εἶπεν, „Ἄν ἀποκτείνῃ τὸν ἐνδοξότατον,“ τὸν δὲ
 5 Ἐρμόλαον ἐπὶ τὴν πράξιν παροξύνων ἐκέλευε μὴ δεδιέ-
 ναι τὴν χρυσῆν κλίην, ἀλλὰ μνημονεύειν, ὅτι καὶ νο-
 σοῦντι καὶ τιτρωσκομένῳ πρόσσεισιν ἀνθρώπῳ. Καίτοι
 τῶν περὶ Ἐρμόλαον οὐδεὶς οὐδὲ διὰ τῆς ἐσχάτης ἀνάγ-
 κης τοῦ Καλλισθένους κατεῖπεν. Ἀλλὰ καὶ Ἀλέξαν-
 10 δρος αὐτὸς εὐθύς Κρατερῷ γράφων καὶ Ἀττάλῳ καὶ
 Ἀλκέτῃ φησὶ τοὺς παῖδας βασανιζομένους ὁμολογεῖν, ὡς
 αὐτοὶ ταῦτα πράξειαν, ἄλλος δὲ οὐδεὶς συνειδεῖη. Ὅστι-
 ρον δὲ γράφων πρὸς Ἀντίπατρον καὶ τὸν Καλλισθένην
 συνεπαιτιασάμενος „Οἱ μὲν παῖδες“ φησὶν „ὑπὸ τῶν
 15 Μακεδόνων κατελεύσθησαν, τὸν δὲ σοφιστὴν ἐγὼ κο-
 λάσω καὶ τοὺς ἐκπέμψαντας αὐτὸν καὶ τοὺς ὑποδεχομέ-
 νους ταῖς πόλεσι τοὺς ἐμοὶ ἐπιβουλεύοντας,“ ἄντικρυς
 ἐν γε τούτοις ἀποκαλυπτόμενος πρὸς Ἀριστοτέλην· καὶ
 γὰρ ἐτέθραπτο Καλλισθένης παρ’ αὐτῷ διὰ τὴν συγγέ-
 20 νειαν, ἐξ Ἡροῦς γεγονῶς, ἀνεψιᾶς Ἀριστοτέλους. Ἀπο-
 θανεῖν δὲ αὐτὸν οἱ μὲν ὑπ’ Ἀλεξάνδρου κρεμασθέντα
 λέγουσιν, οἱ δὲ ἐν πέδαις δεδεμένον καὶ νοσήσαντα,
 Χάρης δὲ μετὰ τὴν σύλληψιν ἑπτὰ μῆνας φυλάττεσθαι
 δεδεμένον, ὡς ἐν τῷ συνεδρίῳ κριθεῖη παρόντος Ἀρι-
 25 στοτέλους, ἐν αἷς δὲ ἡμέραις Ἀλέξανδρος [ἐν Μαλλοῖς
 Ὁξυδράκαις] ἐτρώθη περὶ τὴν Ἰνδίαν, ἀποθανεῖν ὑπέφ-
 παχυν γενόμενον καὶ φθειριάσαντα.

LVI. Ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον ἐπράχθη. Δημάρτος
 δὲ ὁ Κορίνθιος ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἐφιλοτιμήθη πρὸς
 30 Ἀλέξανδρον ἀναβῆναι· καὶ θεασάμενος αὐτὸν εἶπε με-
 γάλῃς ἠδονῆς ἕστερῆσθαι τοὺς Ἕλληνας, ὅσοι τεθνή-
 κασι πρὶν ἰδεῖν Ἀλέξανδρον ἐν τῷ Λαρείου θρόνῳ κα-

θήμενον. Οὐ μὴν ἐπὶ πλέον γε τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τοῦ βασιλέως ἀπέλαυσεν, ἀλλ' ἐξ ἀρρωστίας ἀποθανὼν ἐκηδεύθη μεγαλοπρεπῶς, καὶ τάφον ἔκωσεν ὁ στρατὸς ἐπ' αὐτῷ τῇ περιμέτρῳ μέγαν, ὕψος δὲ πηχῶν ὀγδοήκοντα· τὰ δὲ λείψανα τέθριππον κεκοσμημένον λαμ- 5
πρῶς ἐπὶ θάλασσαν κατεκόμισε.

LVII. Μέλλων δὲ ὑπερβάλλειν εἰς τὴν Ἰνδικήν, ὡς ἑώρα πλήθει λαφύρων τὴν στρατιὰν ἤδη βαρεῖαν καὶ δυσκίνητον οὖσαν, ἅμ' ἡμέρᾳ συνεσκευασμένω τῶν
697 ἀμαξῶν, πρώτας μὲν ὑπέπρησε τὰς αὐτοῦ καὶ τῶν ἐταί- 10
ρων, μετὰ δὲ ταύτας ἐκέλευσε καὶ ταῖς τῶν Μακεδόνων ἐνεῖναι πῦρ. Καὶ τοῦ πράγματος τὸ βούλευμα μείζον ἐφάνη καὶ δεινότερον ἢ τὸ ἔργον. Ὀλίγους μὲν γὰρ ἠνίασεν, οἱ δὲ πλείστοι βοῆ καὶ ἀλαλαγμῷ μετὰ ἐνθου-
σιασμοῦ τὰ μὲν ἀναγκαῖα τοῖς δεομένοις μεταδιδόντες, 15
τὰ δὲ περιόντα τῆς χρείας αὐτοὶ κατακαίοντες καὶ δια-
φθείροντες ὀρμῆς καὶ προθυμίας ἐνεπίμπλασαν τὸν Ἀλέξανδρον. Ἦδη δὲ καὶ φοβερὸς ἦν καὶ ἀπαράιτητος κολαστὴς τῶν πλημμελούντων. Καὶ γὰρ Μένανδρόν
τινα τῶν ἐταίρων ἄρχοντα φρουρίου καταστήσας, ὡς 20
οὐκ ἐβούλετο μένειν, ἀπέκτεινε, καὶ τῶν ἀποστάντων βαρβάρων Ὀρσοδάτην αὐτὸς κατετόξευσε. Προβάτου δὲ τεκόντος ἄρνα περὶ τῇ κεφαλῇ σχῆμα καὶ χρῶμα τιάρας ἔχοντα καὶ διδύμους ἐκατέρωθεν αὐτοῦ, βδελυχθεὶς τὸ
σημεῖον ἐκαθάρθη μὲν ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων, οὓς ἐξ 25
ἔθους ἐπήγετο πρὸς τὰ τοιαῦτα, διελέχθη δὲ πρὸς τοὺς φίλους, ὡς οὐ δι' αὐτὸν, ἀλλὰ δι' ἐκείνους ταράττοιο, μὴ τὸ κράτος εἰς ἀγεννή καὶ ἀναλκιν ἄνθρωπον ἐκλι-
πόντος αὐτοῦ περιστήσῃ τὸ δαιμόνιον. Οὐ μὴν ἀλλὰ βέλτιόν τι σημεῖον γενόμενον τὴν ἀθυμίαν ἔλυσεν. Ὁ 30
γὰρ ἐπὶ τῶν στραματοφυλάκων τεταγμένος ἀνὴρ Μακεδῶν ὄνομα Πρόξενος τῇ βασιλικῇ σκηνῇ χώραν ὀρύτ-

των παρὰ τὸν Ὄξον ποταμὸν ἀνεκάλυψε πηγὴν ὑγροῦ λιπαροῦ καὶ πιμελώδους· ἀπαντλουμένου δὲ τοῦ πρώτου καθαρὸν ἀνέβλυξεν ἤδη καὶ διανγῆς ἔλαιον, οὔτε ὁσμῇ δοκοῦν οὔτε γένσει ἐλαίου διαφέρειν, στιλπνότητά 5 τε καὶ λιπαρότητα παντάπασιν ἀπαράλλακτον, καὶ ταῦτα τῆς χώρας μηδὲ ἐλαίας φερούσης. Λέγεται μὲν οὖν καὶ τὸν Ὄξον αὐτὸν εἶναι μαλακώτατον ὕδωρ, ὥστε τὸ δέρμα τοῖς λουομένοις ἐπιλιπαίνειν. Οὐ μὴν ἀλλὰ θαυμαστώσ Ἀλέξανδρος ἠσθελὸς δῆλός ἐστιν ἐξ ὧν γράφει 10 πρὸς Ἀντίπατρον, ἐν τοῖς μεγίστοις τοῦτο τῶν ἀπὸ τοῦ θεοῦ γεγυρότων αὐτῷ τιθέμενος. Οἱ δὲ μάντιες ἐνδόξου μὲν στρατείας, ἐπιπόνου δὲ καὶ χαλεπῆς τὸ σημεῖον ἐποιοῦντο· πόνων γὰρ ἀρωγὴν ἔλαιον ἀνθρώποις ὑπὸ θεοῦ δεδύσθαι.

15 LVIII. Πολλοὶ μὲν οὖν κατὰ τὰς μάχας αὐτῷ κίνδυνοι συνέπεσον καὶ τραύμασι νεανικοῖς ἀπήντησε, τὴν δὲ πλείστην φθορὰν ἀπορίας τῶν ἀναγκαίων καὶ δυσκрасίαι τοῦ περιέχοντος ἀπειργάσαντο τῆς στρατιᾶς. Αὐτὸς δὲ τόλμη τὴν τύχην ὑπερβαλέσθαι καὶ τὴν δύ- 20 ναμιν ἀρετῇ φιλοτιμούμενος, οὐδὲν ᾤετο τοῖς θαρροῦσιν ἀνάλωτον οὐδὲ ὄχυρόν εἶναι τοῖς ἀτόλμοις. Λέγεται δὲ τὴν Σισιμίθρου πολιορκῶν πέτραν ἄβατον οὔσαν καὶ ἀπρόσβατον ἀθυμούντων τῶν στρατιωτῶν ἐρωτῆσαι τὸν Ὄξυάρτην, ποῖός τις αὐτὸς εἴη τὴν ψυχὴν ὁ Σισι- 25 μίθρης. Φήσαντος δὲ τοῦ Ὄξυάρτου δειλότατον ἀνθρώπων, „Λέγεις σύ γε“ φάσαι „τὴν πέτραν ἀλώσιμον ἡμῖν εἶναι· τὸ γὰρ ἄρχον αὐτῆς οὐκ ὄχυρόν ἐστι.“ Ταύτην μὲν οὖν ἐκφοβήσας τὸν Σισιμίθρην ἔλαβεν. Ἐτέρῃ δὲ ὁμοίως ἀποτόμῳ προσβαλὼν τοὺς νεωτέρους τῶν 30 Μακεδόνων παρώρμα, καὶ Ἀλέξανδρόν τινα καλούμενον προσαγορεύσας „Ἀλλὰ σοὶ γε“ εἶπεν „ἀνδραγαθεῖν προσήκει καὶ διὰ τὴν ἐπωνυμίαν.“ Ἐπεὶ δὲ λαμπρῶς

ὁ νεανίας ἀγωνιζόμενος ἔπεσεν, οὐ μετρίως ἐδήχθη. Τῇ δὲ καλουμένῃ Νύσῃ τῶν Μακεδόνων ὀκνοῦντων προσάγειν (καὶ γὰρ ποταμὸς ἦν πρὸς αὐτῇ βαθύς) ἐπιστάς „Τί γάρ“ εἶπεν „ὁ κάκιστος ἐγὼ νεῖν οὐκ ἔμαθον;“ καὶ ἤδη ἔχων τὴν ἀσπίδα περᾶν ἠθέλησεν. Ἐπεὶ δὲ καταπαύσαντος τὴν μάχην αὐτοῦ παρήσαν ἀπὸ τῶν πολιορκουμένων πόλεων πρέσβεις δεησόμενοι, πρῶτον μὲν ὀφθεῖς ἀθεράπευτος ἐν τοῖς ὄπλοις ἐξέπληξεν αὐτούς· ἔπειτα προσκεφαλαίου τινὸς αὐτῷ κομισθέντος ἐκέλευσε λαβόντα καθίσει τὸν πρεσβύτατον· Ἄκουφίς 10
 698 ἐκαλεῖτο. Θαυμάσας οὖν τὴν λαμπρότητα καὶ φιλανθρωπίαν ὁ Ἄκουφίς ἠρώτα, τί βούλεται ποιοῦντας αὐτούς ἔχειν φίλους. Φήσαντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου „Σὲ μὲν ἄρχοντα καταστήσαντας αὐτῶν, πρὸς δὲ ἡμᾶς πέμψαντας ἑκατὸν ἄνδρας τοὺς ἀρίστους“ γελάσας ὁ Ἄκου- 15
 φίς „Ἀλλὰ βέλτιον“ εἶπεν „ἄρξω, βασιλεῦ, τοὺς κακί-
 στους πρὸς σὲ πέμψας μᾶλλον ἢ τοὺς ἀρίστους.“

LIX. Ὁ δὲ Ταξίλης λέγεται μὲν τῆς Ἰνδικῆς ἔχειν μοῖραν οὐκ ἀποδέουσαν Αἰγύπτου τὸ μέγεθος, εὐβοτον δὲ καὶ καλλίκαρπον ἐν τοῖς μάλιστα, σοφὸς δὲ τις ἀνήρ 20
 εἶναι καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἀσπασάμενος „Τί δεῖ πολέμων“ φάναι „καὶ μάχης ἡμῖν, Ἀλέξανδρε, πρὸς ἀλλήλους, εἰ μήτε ὕδωρ ἀφαιρησόμενος ἡμῶν ἀφίξει μήτε τροφήν ἀναγκαίαν, ὑπὲρ ὧν μόνων ἀνάγκη διαμάχεσθαι νοῦν ἔχουσιν ἀνθρώποις; Τοῖς δὲ ἄλλοις χρήμασι 25
 καὶ κτήμασι λεγομένοις, εἰ μὲν εἰμι κρείττων, ἔτοιμος εὖ ποιεῖν, εἰ δὲ ἥττων, οὐ φεύγω χάριν ἔχειν εὖ παθῶν.“ Ἡσθεῖς οὖν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ δεξιωσάμενος αὐτόν „Ἢ που νομιζεῖς“ ἔφη „δίχα μάχης ἔσεσθαι τὴν ἔντευξιν ἡμῖν ἀπὸ τοιούτων λόγων καὶ φιλοφροσύνης; 30
 Ἄλλ’ οὐδέν σοι πλέον· ἐγὼ γὰρ ἀγωνιοῦμαι πρὸς σὲ καὶ διαμαχοῦμαι ταῖς χάρισιν, ὥς μου χρηστὸς ὢν μὴ περι-

γένη.“ Λαβὼν δὲ δῶρα πολλὰ καὶ δούς πλείονα τέλος χίλια τάλαντα νομισματος αὐτῷ προέπειν. Ἐφ’ οἷς τοὺς μὲν φίλους ἰσχυρῶς ἐλύπησε, τῶν δὲ βαρβάρων πολλοὺς ἐποίησεν ἡμερωτέρως ἔχειν πρὸς αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ 5 τῶν Ἰνδῶν οἱ μαχημώτατοι μισθοφοροῦντες ἐπεφοίτων ταῖς πόλεσιν ἐρρωμένως ἀμύνοντες καὶ πολλὰ τὸν Ἀλέξανδρον ἐκακοποιοῦν, σπείσάμενος ἐν τινὶ πόλει πρὸς αὐτοὺς ἀπιόντας ἐν ὁδῷ λαβὼν ἅπαντας ἀπέκτεινε. Καὶ τοῦτο τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις αὐτοῦ τὰ ἄλλα νομίμως 10 καὶ βασιλικῶς προλεμήσαντος ὥσπερ κηλὶς πρόσεστιν. Οὐκ ἐλάσσονα δὲ τούτων οἱ φιλόσοφοι πράγματα παρέσχον αὐτῷ, τοὺς τε προστιθεμένους τῶν βασιλέων κακίζοντες καὶ τοὺς ἐλευθέρους δήμους ἀφιστάντες. Διὸ καὶ τούτων πολλοὺς ἐκρέμασε.

15 LX. Τὰ δὲ πρὸς Πῶρον αὐτὸς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ὡς ἐπράχθη γέγραφε. Φησὶ γὰρ ἐν μέσῳ τῶν στρατοπέδων τοῦ Ὑδάσπου θέοντος ἀντιπόρου ἰστάντα τοὺς ἐλέφαντας αἰεὶ τὸν Πῶρον ἐπιτηρεῖν τὴν διάβασιν. Αὐτὸν μὲν οὖν καθ’ ἡμέραν ἐκάστην ψόφον ποιεῖν καὶ θόρυβον ἐν 20 τῷ στρατοπέδῳ πολὺν, ἐθίζοντα τοὺς βαρβάρους μὴ φοβεῖσθαι· νυκτὸς δὲ χειμερίου καὶ ἀσελήνου λαβόντα τῶν πεζῶν μέρος, ἰππεὶς δὲ τοὺς κρατίστους καὶ προελθόντα πόρρω τῶν πολεμίων διαπερᾶσαι πρὸς νῆσον οὐ μεγάλην. Ἐνταῦθα δὲ φαγδαίου μὲν ἐκχυθέντος ὄμβρου, πρηστήρων δὲ πολλῶν καὶ κεραινῶν εἰς τὸ στρατόπεδον φερομένων, ὅμως ὄρῶν ἀπολλυμένους τινὰς καὶ συμφλεγομένους ὑπὸ τῶν κεραινῶν ἀπὸ τῆς νησίδος ἄρας προσφέρεισθαι ταῖς ἀντιπέρας ὄχθαις. Τραχὺν δὲ τὸν Ὑδάσπην ὑπὸ τοῦ χειμῶνος ἐπιόντα καὶ μετέφω- 30 ρον ἐκρηγμα ποιῆσαι μέγα, καὶ πολὺ μέρος ἐκείνη φέρεσθαι τοῦ ρεύματος· αὐτοὺς δὲ δέξασθαι τὸ μέσον οὐ βεβαίως, ἅτε δὴ συνολισθάνον καὶ περιρρηγνύμενον. Ἐν-

ταῦθα δὲ εἰπεῖν φασιν αὐτόν· „ὦ Ἀθηναῖοι, ἄρα γε πιστεύσαίτε ἄν, ἡλίκοις ὑπομένω κινδύνους ἕνεκα τῆς παρ' ὑμῖν εὐδοξίας;“ Ἀλλὰ τοῦτο μὲν Ὀνησίκριτος εἰρηκεν, αὐτὸς δὲ φησι τὰς σχεδίας ἀφέντας αὐτοὺς μετὰ τῶν ὄπλων τὸ ἔκρηγμα διαβαίνειν ἄχρι μαστῶν 5 βρεχομένων, διαβὰς δὲ τῶν πεζῶν εἰκοσι σταδίους προῖκπεῦσαι λογιζόμενος, εἰ μὲν οἱ πολέμιοι τοῖς ἵπποις προσβάλοιεν, πολὺ κρατήσειν, εἰ δὲ κινοῖεν τὴν 699 φάλαγγα, φθῆσεσθαι τοὺς πεζοὺς αὐτῷ προσγενομένους· θάτερον δὲ συμβῆναι. Τῶν γὰρ ἱππέων χιλίους 10 καὶ τῶν ἄρμάτων ἐξήκοντα συμπεσόντα τρεψάμενος, τὰ μὲν ἄρματα λαβεῖν ἅπαντα, τῶν δ' ἱππέων ἀνελεῖν τετρακοσίους. Οὕτω δὲ συμφρονήσαντα τὸν Πῶρον, ὡς αὐτὸς εἶη διαβεβηκὼς Ἀλέξανδρος, ἐπιέναι μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως, πλὴν ὅσον ἐμποδῶν εἶναι τοῖς διαβαί- 15 νοῦσι τῶν Μακεδόνων ἀπέλιπε, φοβηθεὶς δὲ τὰ θηρία καὶ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων αὐτὸς μὲν ἐνσεῖσαι κατὰ θάτερον κέρας, Κοῖνον δὲ τῷ δεξιῷ προσβαλεῖν κελεῦσαι. Γενομένης δὲ τροπῆς ἐκατέρωθεν ἀναχωρεῖν αἰετὸς πρὸς τὰ θηρία καὶ συνειλεῖσθαι τοὺς ἐκβιαζομένους, 20 ὅθεν ἤδη τὴν μάχην ἀναμειγμένην εἶναι, καὶ μόλις ὀγδόης ὥρας ἀπειπεῖν τοὺς πολεμίους. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ τῆς μάχης ποιητὴς αὐτὸς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς εἰρηκεν. Οἱ δὲ πλείστοι τῶν συγγραφέων ὁμολογοῦσι τὸν Πῶρον ὑπεραίροντα τεσσάρων πηχῶν σπιθαμῇ τὸ μῆκος ἱππό- 25 του μηδὲν ἀποδεῖν πρὸς τὸν ἑλέφαντα συμμετρίᾳ διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον τοῦ σώματος. Καίτοι μέγιστος ἦν ὁ ἑλέφας· σύνεσιν δὲ θαυμαστὴν ἐπεδείξατο καὶ κηδεμονίαν τοῦ βασιλέως, ἐρωμένον μὲν ἔτι θυμῷ τοὺς προσμαχομένους ἀμυνόμενος καὶ ἀνακόπτων, ὡς δὲ 30 ἤσθετο βελῶν πλῆθει καὶ τραυμάτων κάμνοντα, δείσας μὴ περιρροῆ, τοῖς μὲν γόνασιν εἰς γῆν ὑφῆκε πρῶως

ἑαυτὸν, τῇ δὲ προνομίᾳ λαμβάνων ἀτρέμα τῶν δορα-
 τίων ἕκαστον ἐξήρει τοῦ σώματος. Ἐπεὶ δὲ ληφθέντα
 τὸν Πῶρον ὁ Ἀλέξανδρος ἠρώτα, πῶς αὐτῷ χρήσεται,
 „Βασιλικῶς“ εἶπε· προσπυθόμενου δέ, μὴ τι ἄλλο λέ-
 5 γει, „Πάντα“ εἶπεν „ἐστὶν ἐν τῷ βασιλικῶς.“ Οὐ μόνον οὖν ἀφῆκεν αὐτὸν ἄρχειν ὣν ἐβασίλευε σατραπὴν
 καλούμενον, ἀλλὰ καὶ προσέθηκε χάραν καὶ τοὺς ἀ-
 τουόμους καταστρεφάμενος, ἐν ἣ πεντεκαίδεκα μὲν
 ἔθνη, πόλεις δὲ πεντακισχιλίας ἀξιολόγους, κώμας δὲ
 10 παμπόλλας εἶναι φασιν· ἄλλην δὲ τρις τοσαύτην ἤς
 Φίλιππόν τινα τῶν ἐταίρων σατραπὴν ἀπέδειξεν.

LXI. Ἐκ δὲ τῆς πρὸς Πῶρον μάχης καὶ ὁ Βουκεφά-
 λας ἐτελεύτησεν, οὐκ εὐθύς, ἀλλ' ὕστερον, ὡς οἱ πλεί-
 στοι λέγουσιν ἀπὸ τραυμάτων θεραπευόμενος, ὡς δὲ
 15 Ὀνησίκριτος, διὰ γῆρας ὑπέροπος γενόμενος· τριά-
 κοντα γὰρ ἐτῶν ἀποθανεῖν αὐτόν. Ἐδήχθη δ' ἰσχυρῶς
 Ἀλέξανδρος, οὐδὲν ἄλλο ἢ συνήθη καὶ φίλον ἀποβε-
 βληκέναι νομίζων· καὶ πόλιν οἰκίσας ἐπ' αὐτῷ παρὰ
 τὸν Ἰθάσπην Βουκεφαλλίαν προσηγόρευσε. Λέγεται δὲ
 20 καὶ κύνα Περίταν ὄνομα τεθραμμένον ὑπ' αὐτοῦ καὶ
 στεργόμενον ἀποβαλὼν κτίσαι πόλιν ἐπάνυμον. Τοῦτο
 δὲ Σωτίων φησὶ Ποτάμωνος ἀκοῦσαι τοῦ Λεσβίου.

LXII. Τοὺς μέντοι Μακεδόνας ὁ πρὸς Πῶρον ἀγὼν
 ἀμβλυτέρους ἐποίησε καὶ τοῦ πρόσω τῆς Ἰνδικῆς ἐτι
 25 προελθεῖν ἐπέσχε. Μόλις γὰρ ἐκείνον ὠσάμενοι δισμυ-
 ρίοις πεξοῖς καὶ δισχιλίοις ἵππεῦσι παραταξάμενον ἀν-
 τέστησαν ἰσχυρῶς Ἀλεξάνδρῳ βιαζομένῳ καὶ τὸν Γάγ-
 γην περᾶσαι ποταμὸν, εὖρος μὲν αὐτοῦ δύο καὶ τριά-
 κοντα σταδίων εἶναι πυνθανόμενοι καὶ βάθος ὀργυιᾶς
 30 ἑκατόν, ἀντιπέρας δὲ τὰς ὄχθας ἀποκεκρῦφθαι πλήθει-
 σιν ὄπλων καὶ ἵππων καὶ ἐλεφάντων. Ἐλέγοντο γὰρ
 ὀκτώ μὲν μυριάδας ἵπποτων, εἴκοσι δὲ πεξῶν, ἄρματα

δὲ ὀκτακισχίλια καὶ μαχίμους ἐλέφαντας ἑξακισχιλίους ἔχοντες οἱ Γανδαριτῶν καὶ Πραισίων βασιλεῖς ὑπομένειν. Καὶ κόμπος οὐκ ἦν περὶ ταῦτα. Ἀνδρόκοττος γὰρ ὕστερον οὐ πολλῶν βασιλεύσας Σελεύκῳ πεντακισίλους ἐλέφαντας ἐδώρησατο, καὶ στρατοῦ μυριάσιν ἐξή- 5

700 τὴν σκηνὴν καθείρξας ἔκειτο, χάριν οὐδεμίαν εἰδὼς τοῖς διαπεπραγμένοις, εἰ μὴ περάσειε τὸν Γάγγην, ἀλλ' ἐξομολόγησιν ἤττης τιθέμενος τὴν ἀναχώρησιν. Ὡς δὲ οἷ 10
 τε φίλοι τὰ εἰκότα παρηγοροῦντες αὐτὸν οἷ τε στρατιῶται κλανθμῶ καὶ βοῇ προσιστάμενοι ταῖς θύραις ἰκέτενον, ἐπικλασθεῖς ἀνεξεύγνυε, πολλὰ πρὸς δόξαν ἀπατηλὰ καὶ σοφιστικὰ μηχανώμενος. Καὶ γὰρ ὄπλα μείζονα καὶ φάτνας ἵππων καὶ χαλινούς βαρυτέρους κα- 15
 τασκευάσας ἀπέλιπέ τε καὶ διέριψεν. Ἰδρύσατο δὲ βωμοὺς θεῶν, οὓς μέχρι νῦν οἱ Πραισίων βασιλεῖς διαβαίνοντες σέβονται καὶ θύουσιν Ἑλληνικὰς θυσίας. Ἀνδρόκοττος δὲ μειράκιον ὦν αὐτὸν Ἀλέξανδρον εἶδε, καὶ λέγεται πολλάκις εἶπεν ὕστερον, ὡς παρ' οὐδὲν ἦλθε 20
 τὰ πράγματα λαβεῖν Ἀλέξανδρος, μισουμένου τε καὶ καταφρονουμένου τοῦ βασιλέως διὰ μοχθηρίαν καὶ δυσγένειαν.

LXIII. Ἐντεῦθεν ὁρμήσας Ἀλέξανδρος τὴν ἔξω θάλασσαν ἐπιθεῖν, καὶ πολλὰ πορθμεῖα κωπήρη καὶ σχεδίας 25
 πηξάμενος, ἐκομίζετο τοῖς ποταμοῖς ὑποφερόμενος σχολαίως. Ὁ δὲ πλοῦς οὐκ ἀργὸς ἦν οὐδὲ ἀπόλεμος, προσβάλλων δὲ ταῖς πόλεσι καὶ ἀποβαίνων ἐχειροῦτο πάντα. Πρὸς δὲ τοῖς καλουμένοις Μαλλοῖς, οὓς φασιν Ἰνδῶν μαχιμωτάτους γενέσθαι, μικρὸν ἐδέησε κατακοπῆναι. 30
 Τοὺς μὲν γὰρ ἀνθρώπους βέλεσιν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀπεσκέδασε, πρῶτος δὲ διὰ κλίμακος τεθείσης ἀναβάς ἐπὶ

τὸ τεῖχος, ὡς ἢ τε κλίμαξ συνετρόβη καὶ τῶν βαρβάρων
 ὑφισταμένων παρὰ τὸ τεῖχος ἐλάμβανε πληγὰς κάτωθεν,
 ὀλιγοστός ὢν συστρέφας ἑαυτὸν εἰς μέσους ἀφῆκε τοὺς
 πολεμίους καὶ κατὰ τύχην ὀρθὸς ἔσθη. Τινὰξαμένου δὲ
 5 τοῖς ὄπλοις ἔδοξαν οἱ βάρβαροι σέλας τι καὶ φάσμα πρὸ
 τοῦ σώματος φέρεσθαι. Διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐφυγον καὶ
 διεσκεδάσθησαν· ὡς δὲ εἶδον αὐτὸν μετὰ θνεῖν ὑπασπι-
 στῶν, ἐπιδραμόντες οἱ μὲν ἐκ χειρὸς ξίφεσι καὶ δόρασι
 διὰ τῶν ὄπλων συνετίτρωσκον ἀμυνόμενον, εἰς δὲ μι-
 10 κρὸν ἀπώτερω στάς ἐφῆκεν ἀπὸ τόξου βέλος οὔτως εὐ-
 τονου καὶ βλαιοῦ, ὥστε τὸν θώρακα διακόψαν ἐμπαγῆ-
 ναι τοῖς περὶ τὸν μασθὸν ὀστέοις. Πρὸς δὲ τὴν πληγὴν
 ἐνδόντος αὐτοῦ καὶ τὸ σῶμα κάμφαντος, ὁ μὲν βαλὼν
 ἐπέδραμε βαρβαρικὴν μάχαιραν σπασάμενος, Πευκέ-
 15 στας δὲ καὶ Λιμναῖος προέστησαν· ὢν πληγέντων ἑκα-
 τέρων ὁ μὲν ἀπέθανε, Πευκέστας δὲ ἀντείχε, τὸν δὲ
 βάρβαρον Ἀλέξανδρος ἀπέκτεινε. Αὐτὸς δὲ τραύματα
 πολλὰ λαβὼν, τέλος δὲ πληγὴς ὑπέρω κατὰ τοῦ τραχή-
 λου, προσήρρισε τῷ τείχει τὸ σῶμα, βλέπων πρὸς τοὺς
 20 πολεμίους. Ἐν τούτῳ δὲ τῶν Μακεδόνων περιχυθέν-
 των ἀρπασθεῖς ἀναίσθητος ἤδη τῶν περὶ αὐτὸν ἐπὶ
 σκηνῆς ἐκομίζετο. Καὶ παραντίκα μὲν ὡς τεθνεῶτος ἦν
 λόγος ἐν τῷ στρατοπέδῳ· χαλεπῶς δὲ καὶ πολυπόνως
 τὸν οἶστον ἐκπρισάντων ξύλινον ὄντα, καὶ τοῦ θώρακος
 25 οὔτω μόλις ἀπολυθέντος, περὶ τὴν ἐκκοπὴν ἐγίνοντο τῆς
 ἀκίδος ἐνδεδυκυίας [ἐν] ἐνὶ τῶν ὀστέων. Λέγεται δὲ τὸ
 μὲν πλάτος τριῶν δακτύλων εἶναι, τὸ δὲ μῆκος τεσσά-
 ρων. Διὸ ταῖς λιποθυμαῖς ἐγγιστα θανάτου συνελαι-
 νόμενος ἐξαιρουμένης αὐτῆς, ὅμως ἀνέλαβε. Καὶ δια-
 30 φυγῶν τὸν κίνδυνον, ἔτι δὲ ἀσθενῆς ὢν καὶ πολὺν χρό-
 νον ἐν διαίτῃ καὶ θεραπείαις ἔχων αὐτὸν, ἔξω θορυ-
 βοῦντας ὡς ἦσθετο ποθοῦντας αὐτὸν ἰδεῖν τοὺς Μακε-

δόνας, λαβὼν ἱμάτιον προῆλθε. Καὶ θύσας τοῖς θεοῖς αὐθις ἀνήχθη καὶ παρεκομίζετο χώραν τε πολλήν καὶ πόλεις μεγάλας καταστρεφόμενος.

LXIV. Τῶν δὲ Γυμνοσοφιστῶν τοὺς μάλιστα τὸν Σάββαν ἀναπεύσαντας ἀποστῆναι καὶ κακὰ πλεῖστα τοῖς 5 Μακεδόσι παρασχόντας λαβὼν δέκα, δεινούς δοκοῦντας εἶναι περὶ τὰς ἀποκρίσεις καὶ βραχυλόγους, ἐρωτήματα προὔβαλεν αὐτοῖς ἄπορα, φήσας ἀποκτενεῖν τὸν μὴ ὀρ-
 701 θῶς ἀποκρινάμενον πρῶτον, εἶτα ἐφεξῆς οὕτω τοὺς ἄλλους· ἓνα δὲ τὸν πρεσβυτάτον ἐκέλευσε κρῖνειν. Ὁ μὲν 10 οὖν πρῶτος ἐρωτηθεὶς, πότερον οἴεται τοὺς ζῶντας εἶναι πλείονας ἢ τοὺς τεθνηκότας, ἔφη τοὺς ζῶντας· οὐκέτι γὰρ εἶναι τοὺς τεθνηκότας. Ὁ δὲ δεύτερος, πότερον τὴν γῆν ἢ τὴν θάλατταν μείζονα τρέφειν θηρία, τὴν γῆν· ταύτης γὰρ μέρος εἶναι τὴν θάλατταν. Ὁ δὲ τρί- 15 τος, πόσον ἐστὶ ζῶον πανουργότατον, ὃ μέχρι νῦν, εἶπεν, ἄνθρωπος οὐκ ἔγνωκεν. Ὁ δὲ τέταρτος ἀνακρινόμενος, τίνι λογισμῷ τὸν Σάββαν ἀπέστησεν, ἀπεκρίνατο, καλῶς ζῆν βουλόμενος αὐτὸν ἢ καλῶς ἀποθανεῖν. Ὁ δὲ πέμπτος ἐρωτηθεὶς, πότερον οἴεται τὴν ἡμέραν ἢ τὴν 20 νύκτα προτέραν γεγενῆσθαι, τὴν ἡμέραν, εἶπεν, ἡμέρα μᾶ· καὶ προσεπέειπεν οὗτος, θαυμάσαντος τοῦ βασιλέως, ὅτι τῶν ἀπόρων ἐρωτήσεων ἀνάγκη καὶ τὰς ἀποκρίσεις ἀπόρους εἶναι. Μεταβαλὼν οὖν τὸν ἕκτον ἠρώ-
 25 τῶν, πῶς ἂν τις φιληθείη μάλιστα· ἂν κράτιστος ᾖν, εἶπεν, μὴ φοβερὸς ἦ. Τῶν δὲ λοιπῶν τριῶν ὁ μὲν ἐρωτηθεὶς, πῶς ἂν τις ἐξ ἀνθρώπων γένοιτο θεὸς, εἴ τι πράξειεν, εἶπεν, ὃ πρᾶξιι δυνατόν ἀνθρώπῳ μὴ ἐστίν· ὁ δὲ περὶ ζῆς καὶ θανάτου, πότερον ἰσχυρότερον, ἀπεκρίνατο τὴν ζῆν τосαῦτα κακὰ φέρουσιν. Ὁ δὲ τελευ- 30 ταιος, μέχρι τίνος ἀνθρώπῳ καλῶς ἔχον ζῆν, μέχρι οὐ μὴ νομίζει τὸ τεθνᾶναι τοῦ ζῆν ἄμεινον. Οὕτω δὲ τρα-

πόμενος πρὸς τὸν δικαστὴν ἐκέλευσεν ἀποφαίνεσθαι, τοῦ δὲ ἕτερον ἑτέρου χεῖρον εἰρηκέναι φήσαντος, „Οὐκ οὖν“ ἔφη „σὺ πρῶτος ἀποθανῆ τοιαῦτα κρίνων.“ „Οὐκ ἂν γε“ εἶπεν „ὦ βασιλεῦ, εἰ μὴ σὺ ψεύδη φήσας πρῶ-
5 τον ἀποκτενεῖν τὸν ἀποκρινάμενον κάκιστα.“

LXV. Τούτους μὲν οὖν ἀφῆκε δωρησάμενος· πρὸς δὲ τοὺς ἐν δόξῃ μάλιστα καὶ καθ' αὐτοὺς ἐν ἡσυχίᾳ ζῶντας ἐπεμψεν Ὀνησίκριτον, ἀφικέσθαι δεόμενος πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ Ὀνησίκριτος ἦν φιλόσοφος τῶν Διογένει
10 τῶ Κυνικῶ συνεσχολακώτων. Καὶ φησι τὸν μὲν Καλα-
νὸν ὑβριστικῶς πάνυ καὶ τραχέως κελεύειν ἀποδύντα τὸν χιτῶνα γυμνὸν ἀκροᾶσθαι τῶν λόγων· ἄλλως δὲ οὐ
διαλέξεσθαι πρὸς αὐτόν, οὐδ' εἰ παρὰ τοῦ Διὸς ἀφί-
κται· τὸν δὲ Δάνδαμιν προότερον εἶναι καὶ διακού-
15 σαντα περὶ Σωκράτους καὶ Πυθαγόρου καὶ Διογένους εἶπεῖν, ὡς εὐφυνεῖς μὲν αὐτῶ γεγονέναι δοκοῦσιν οἱ ἄν-
δρες, λίαν δὲ τοὺς νόμους αἰσχυρόμενοι βεβιωκέναι.
"Ἄλλοι δὲ φασὶ τὸν Δάνδαμιν οὐδὲν εἶπεῖν ἄλλ' ἢ το-
σοῦτον μόνον „Τίνος χάριν ὁ Ἀλέξανδρος ὁδὸν τσαυ-
20 την δεῦρ' ἦλθε;“ Τὸν μέντοι Καλανὸν ἐπεισεν ὁ Ταξι-
λης ἐλθεῖν πρὸς Ἀλέξανδρον. Ἐκαλεῖτο δὲ Σφίνης·
ἐπεὶ δὲ κατ' Ἰνδικὴν γλῶτταν τῶ Καλῆ προσαγορευὼν
ἀντὶ τοῦ Χαίρειν τοὺς ἐντυγχάνοντας ἡσπάξτε, Καλα-
νὸς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὠνομάσθη. Τοῦτον δὲ λέγεται
25 καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἀρχῆς τῶ Ἀλεξάνδρῳ προθέσθαι.
Καταβαλὼν γὰρ ἐν μέσῳ βύρσαν τινὰ ξηρὰν καὶ κατε-
σκληκυῖαν ἐπάτησε τὸ ἄκρον· ἡ δὲ εἰς ἐν πιεσθεῖσα τοῖς
ἄλλοις ἐπήρθη μέρεσι. Καὶ τοῦτο περιτῶν ἐν κύκλῳ
καὶ πιέζων καθ' ἕκαστον ἐδείκνυε γιγνόμενον, ἄχρι οὐ
30 τὸ μέσον ἐπιστὰς κατέσχε καὶ πάντα οὕτως ἡρέμησεν.
Ἐβούλετο δὲ ἡ εἰκὼν ἐνδειξίς εἶναι τοῦ τὰ μέσα δεῖν

μάλιστα τῆς ἀρχῆς πιέζειν καὶ μὴ μακρὰν ἀποπλανᾶσθαι τὸν Ἀλέξανδρον.

LXVI. Ἡ δὲ διὰ τῶν ποταμῶν πρὸς τὴν θάλατταν ὑπαγωγὴ μηνῶν ἐπὶ χρόνον ἀνάλωσεν. Ἐμβαλῶν δὲ ταῖς ναυσὶν εἰς τὸν Ὠκεανὸν ἀνέπλευσε πρὸς νῆσον, ἣν 5 Σκιλλοῦστιν αὐτὸς ὠνόμασεν, ἕτεροι δὲ Φιλτοῦκιν. Ἐνταῦθα δὲ ἀποβὰς ἔθυε τοῖς θεοῖς, καὶ τὴν φύσιν ἐπέιδε τοῦ πελάγους καὶ τῆς παραλίας ὅσον ἐφικτὸν ἦν. Εἶτα ἐπευξάμενος μηδένα μετ' αὐτὸν ἀνθρώπων ὑπερ- 702 βῆναι τοὺς ὄρους τῆς στρατείας ἀνέστρεφε. Καὶ τὰς 10 μὲν ναῦς ἐκέλευσε περιπλεῖν ἐν δεξιᾷ τὴν Ἰνδικὴν ἐχούσας, ἡγεμόνα μὲν Νέαρχον ἀποδείξας, ἀρχικυβερνήτην δὲ Ὀνησίκριτον· αὐτὸς δὲ περὶ δι' Ὀρειτῶν πορευόμενος εἰς ἐσχάτην ἀπορίαν προήχθη καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἀπώλεσεν, ὥστε τῆς μαχίμου δυνάμεως μηδὲ 15 τὸ τέταρτον ἐκ τῆς Ἰνδικῆς ἀπαγαγεῖν. Καίτοι δώδεκα μὲν μυριάδες ἦσαν οἱ πεζοί, τὸ δ' ἵππικὸν εἰς μυρίους καὶ πεντακισχιλίους. Ἀλλὰ καὶ νόσοι χαλεπαὶ καὶ διαί- 20 ται πονηραὶ καὶ καύματα ξηρὰ καὶ πλείστους ὁ λιμὸς διέφθειρεν, ἄσπορον χώραν ἐπιόντας ἀνθρώπων κακο- 20 βίων, ὀλίγα καὶ ἀγεννῆ πρόβατα κεκτημένων, ἃ τοὺς θαλαττίους ἰχθῦς εἰδισμένα προσφέρεσθαι σάρκα μοχθηρὰν εἶχε καὶ δυσώδη. Μόλις οὖν ἐν ἡμέραις ἐξή- 30 κοντα ταύτην διελθὼν καὶ τῆς Γεδρωσίας ἀψάμενος εὐ- 30 θὺς ἐν ἀφθόνοισι ἦν πᾶσι, τῶν ἐγγιστα σατραπῶν καὶ 25 βασιλέων παρασκευασάντων.

LXVII. Ἀναλαβὼν οὖν ἐνταῦθα τὴν δύναμιν ἐξώρ- 35 ησε κόμῳ χρώμενος ἐφ' ἡμέρας ἐπὶ διὰ τῆς Καρμα- 35 νίας. Αὐτὸν μὲν οὖν ἵπποι σθένει ἐκόμιζον ὀκτώ, μετὰ τῶν ἐταίρων ὑπὲρ θυμέλης ἐν ὑψηλῷ καὶ περιφανεῖ 30 πλαισίῳ πεπηγυίας εὐωχούμενον συνεχῶς ἡμέρας καὶ νυκτός· ἅμαξαι δὲ παμπληθεῖς, αἱ μὲν ἀλουργοῖς καὶ

ποικίλοις περιβολαίοις, αἱ δ' ὕλης αἰεὶ προσφάτου καὶ
 χλωρᾶς σκιαζόμεναι κλάδοις εἶποντο τοὺς ἄλλους ἄγου-
 σαι φίλους καὶ ἡγεμόνας ἐστεφανωμένους καὶ πίνοντας.
 Εἶδες δ' ἂν οὐ πέλτην, οὐ κράνος, οὐ σάρισαν, ἀλλὰ
 5 φιάλαις καὶ ὄνυξοις καὶ θηρικλεῖοις παρὰ τὴν ὁδὸν
 ἄπασαν οἱ στρατιῶται βαπτίζοντες ἐκ πλῆθων μεγάλων
 καὶ κρατήρων ἀλλήλοις προέπινον, οἱ μὲν ἐν τῷ προά-
 γειν ἅμα καὶ βαδίζειν, οἱ δὲ κατακείμενοι. Πολλὴ δὲ
 μοῦσα συρίγγων καὶ αὐλῶν ᾠδῆς τε καὶ ψαλμοῦ καὶ
 10 βακχείας γυναικῶν κατείχε πάντα τόπον. Τῷ δὲ ἀτάκτω
 καὶ πεπλανημένῳ τῆς πορείας παρείπετο [ταῖς φιάλαις]
 καὶ παιδιὰ βακχικῆς ὕβρεως, ὡς τοῦ θεοῦ παρόντος αὐ-
 τοῦ καὶ συμπαραπέμποντος τὸν κῶμον. Ἐπεὶ δὲ ἦκε
 τῆς Γεδρωσίας εἰς τὸ βασίλειον, αὐθις ἀνελάμβανε τὴν
 15 στρατιὰν πανηγυρίζων. Λέγεται δὲ μεθύοντα αὐτὸν
 θεωρεῖν ἀγῶνας χορῶν, τὸν δὲ ἐρώμενον Βαγῶαν χο-
 ρεύοντα νικῆσαι καὶ κεκοσμημένον διὰ τοῦ θεάτρου
 παρελθόντα καθίσει παρ' αὐτόν· ἰδόντας δὲ τοὺς Μα-
 κεδόνας κροτεῖν καὶ βοᾶν φιλησαι κελεύοντας, ἄχρι οὗ
 20 περιβαλὼν κατεφίλησεν.

LXVIII. Ἐνταῦθα τῶν περὶ Νέαρχον ἀναβάντων
 πρὸς αὐτὸν ἠσθεῖς καὶ διακούσας τὰ περὶ τὸν πλοῦν,
 ᾤρησεν αὐτὸς πλεύσας κατὰ τὸν Εὐφράτην στόλῳ με-
 γάλῳ, εἶτα περὶ τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Λιβύην παρακο-
 25 μισθεῖς διὰ στηλῶν Ἡρακλείων ἐμβαλεῖν εἰς τὴν ἐντὸς
 θάλασσαν. Καὶ πλοῖα παντοδαπὰ περὶ Θάψακον ἐπή-
 γνυτο, καὶ συνήγοντο ναῦται καὶ κυβερνηταὶ πανταχό-
 θεν. Ἡ δὲ ἄνω στρατεία χαλεπὴ γενομένη καὶ τὸ περὶ
 Μαλλοὺς τραῦμα καὶ ἡ φθορὰ πολλὴ λεχθεῖσα τῆς δυ-
 30 νάμεως ἀπιστία τῆς σωτηρίας αὐτοῦ τά τε ὑπήκοα πρὸς
 ἀποστάσεις ἐπῆρε καὶ τοῖς στρατηγοῖς καὶ σατράπαις
 ἀδικίαν πολλὴν καὶ πλεονεξίαν καὶ ὕβριν ἐνεποίησε·

καὶ ὅπως διέδραμε σάλος ἀπάντων καὶ νεωτερισμός. Ὅπου καὶ πρὸς Ἀντίπατρον Ὀλυμπιάς καὶ Κλεοπάτρα στασιάσασαι διείλοντο τὴν ἀρχήν, Ὀλυμπιάς μὲν Ἡπειρον, Κλεοπάτρα δὲ Μακεδονίαν παραλαβοῦσα. Καὶ τοῦτο ἀκούσας Ἀλέξανδρος βέλτιον ἔφη βεβουλεῦσθαι 5 τὴν μητέρα· Μακεδόνας γὰρ οὐκ ἂν ὑπομῆναι βασιλευμένους ὑπὸ γυναικός. Διὰ ταῦτα Νέαρχον μὲν ἀνδρὶς ἐπὶ θάλασσαν ἐπεμψεν, ἐμπλήσαι πολέμων ἅπασαν 703 ἔγνωκώς τὴν παραλίαν, αὐτὸς δὲ καταβαίνων ἐκόλαξε τοὺς πονηροὺς τῶν στρατηγῶν. Τῶν δὲ Ἀβουλήτου 10 παίδων ἓνα μὲν Ὀξυάρτην αὐτὸς ἀπέκτεινε σαρίση διελάσας, Ἀβουλήτου δὲ μηδὲν τῶν ἀναγκαίων παρασκευάσαντος, ἀλλ' ἢ τρισχίλια τάλαντα νομισματός αὐτῷ προσαγαγόντος, ἐκέλευσε τοῖς ἵπποις τὸ ἀργύριον παραβαλεῖν. Ὡς δ' οὐκ ἐγεύοντο, φήσας „Τί οὖν ὄφελος 15 ἡμῖν τῆς σῆς παρασκευῆς;“ καθείρξε τὸν Ἀβουλήτην.

LXIX. Ἐν δὲ Πέρσαις πρῶτον μὲν ἀπέδωκε τὸ νόμισμα ταῖς γυναιξίν, ὥσπερ εἰώθεισαν οἱ βασιλεῖς, ὁσάκις εἰς Πέρσας ἀφίκοιντο, διδόναι χρυσοῦν ἐκάστη. Καὶ διὰ τοῦτο φασιν ἐνίους μὴ πολλάκις, Ὡχον δὲ μηδὲ 20 ἅπαξ εἰς Πέρσας παραγενέσθαι, διὰ μικρολογίαν ἀποξενώσαντα τῆς πατρίδος ἑαυτόν. Ἐπειτα τὸν Κύρου τάφον εὐρῶν διορρωγμένον ἀπέκτεινε τὸν ἀδικήσαντα, καίτοι Πελλαῖος ἦν οὐ τῶν ἀσημοτάτων ὁ πλημμελήςας, ὄνομα Πολύμαχος. Τὴν δὲ ἐπιγραφὴν ἀναγνοὺς ἐκέ- 25 λευσεν Ἑλληνικοῖς ὑποχαράξαι γράμμασιν. Εἶχε δὲ οὕτως· „Ὡ ἄνθρωπε, ὅστις εἰ καὶ ὄθεν ἦκεις, ὅτι μὲν γὰρ ἦξεις, οἶδα, ἐγὼ Κύρος εἰμὶ ὁ Πέρσαις κτησάμενος τὴν ἀρχήν. Μὴ οὖν τῆς ὀλίγης μοι ταύτης γῆς φθονήσης, ἢ τοῦμόν σῶμα περικαλύπτει.“ Ταῦτα μὲν οὖν 30 ἐμπαθῆ σφόδρα τὸν Ἀλέξανδρον ἐποίησεν ἐν νῶ λαβόντα τὴν ἀδηλότητα καὶ μεταβολήν. Ὁ δὲ Καλανὸς ἐν-

- ταῦθα χρόνον οὐ πολὺν ὑπὸ κοιλίας ἐνοχληθεὶς ἤτήσατο πυρὰν αὐτῷ γενέσθαι. Καὶ κομισθεὶς ἵππῳ πρὸς αὐτήν, ἐπευξάμενος καὶ κατασπείσας ἑαυτοῦ καὶ τῶν τριχῶν ἀπαρξάμενος, ἀναβαλῶν ἐδεξιούτο τοὺς παρόντας τῶν
- 5 Μακεδόνων, καὶ παρεκάλει τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἠδέεωσ γενέσθαι καὶ μεθυσθῆναι μετὰ τοῦ βασιλέως, αὐτὸν δὲ ἐκεῖνον ἔφη μετ' ὀλίγον χρόνον ἐν Βαβυλῶνι ὄψεσθαι. Ταῦτα δ' εἰπὼν κατακλιθεὶς καὶ συγκαλυφάμενος οὐκ ἐκινήθη τοῦ πυρὸς πλησιάζοντος, ἀλλ' ἐν ᾧ κατεκλίθη
- 10 σχήματι, τοῦτο διατηρῶν ἐκαλλιέρησεν ἑαυτὸν τῷ πατρίῳ νόμῳ τῶν ἐκεῖ σοφιστῶν. Τοῦτο πολλοῖς ἔτεσιν ὕστερον ἄλλος Ἴνδος ἐν Ἀθήναις Καίσαρι συνὼν ἐποίησε· καὶ δείκνυται μέχρι νῦν τὸ μνημεῖον Ἴνδοῦ προσγορευόμενον.
- 15 LXX. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τῆς πυρᾶς γενόμενος καὶ συναγαγὼν πολλοὺς τῶν φίλων καὶ τῶν ἡγεμόνων ἐπὶ δεῖπνον ἀγῶνα προὔθηκε καὶ στέφανον ἀκρατοποσίας. Ὁ μὲν οὖν πλεῖστον πιὼν Πρόμαχος ἄχρι χοῶν τεσσάρων προῆλθε· καὶ λαβὼν τὸ νικητήριον, στέφανον
- 20 τάλαντιον, ἡμέρας τρεῖς ἐπέξησε. Τῶν δὲ ἄλλων, ὡς Χάρης φησί, τετταράκοντα καὶ εἰς ἀπέθανον πίνοντες, ἰσχυροῦ τῇ μέθῃ κρύους ἐπιγενομένου. Τῶν δὲ ἐταίρων γάμον ἐν Σούσοις ἐπιτελῶν, καὶ λαμβάνων μὲν αὐτὸς γυναῖκα τὴν Δαρείου θυγατέρα Στάτειραν, δια-
- 25 νέμων δὲ τὰς ἀρίστας τοῖς ἀρίστοις, κοινὸν δὲ τῶν ἡδῆ προγεγαμηκότων Μακεδόνων γάμον καλὸν ἐστιάσας, ἐν ᾧ φασι ἐννακισχιλίων τῶν παρακεκλημένων ἐπὶ τὸ δεῖπνον ὄντων ἐκάστῳ χρυσῆν φιάλην πρὸς τὰς σπουδὰς δοθῆναι, τὰ τε ἄλλα θαυμαστῶς ἐλαμπρύνετο καὶ
- 30 τὰ χρῆα τοῖς δανείσασιν ὑπὲρ τῶν ὀφειλόντων αὐτὸς διαλύσας, τοῦ παντὸς ἀναλώματος ἐλάσσονος μυρίων τάλαντων ἑκατὸν τριάκοντα τάλαντοις γενομένου. Ἐπεὶ

δὲ Ἀντιγένης ὁ ἑτερόφθαλμος ὡς ὀφείλων ἀπεργάφατο
 ψευδῶς καὶ παραγαγῶν τινα φάσκοντα δεδανεικέναι
 πρὸς τὴν τράπεζαν ἀπέτισε τὸ ἀργύριον, εἶτα ἐφωράθη
 ψευδόμενος, ὀργισθεὶς ὁ βασιλεὺς ἀπήλασε τῆς αὐλῆς
 αὐτὸν καὶ παρείλετο τὴν ἡγεμονίαν. Ἦν δὲ λαμπρὸς ἐν 5
 704 τοῖς πολεμικοῖς ὁ Ἀντιγένης· καὶ ἔτι δὲ νέος ὢν, Φι-
 λίππου πολιορκοῦντος Πέρινθον, ἐμπεσόντος αὐτῷ κα-
 ταπελτικῷ βέλους εἰς τὸν ὀφθαλμόν, οὐ παρέσχε βου-
 λομένοις ἐξελεῖν τὸ βέλος οὐδὲ ὑψήκατο πρὶν ὥσασθαι
 προσμαχόμενος καὶ κατακλεῖσαι τοὺς πολεμίους εἰς τὸ 10
 τεῖχος. Οὐ μετρίως οὖν τότε τὴν ἀτιμίαν ἔφερεν, ἀλλὰ
 δῆλος ἦν ἑαυτὸν ὑπὸ λύπης καὶ βαρυνθυμίας διαχρησό-
 μενος. Καὶ τοῦτο δεισας ὁ βασιλεὺς ἀνῆκε τὴν ὀργὴν
 καὶ τὰ χρήματα ἔχευ ἐκέλευσεν αὐτόν.

LXXI. Τῶν δὲ παίδων τῶν τρισμυρίων, οὓς ἀσκου- 15
 μένους καὶ μανθάνοντας ἀπέλιπε, τοῖς τε σώμασιν ἀν-
 δρείων φανέντων καὶ τοῖς εἰδεσιν εὐπρεπῶν, ἔτι δὲ
 καὶ ταῖς μελέταις εὐχέριαν καὶ κουφότητα θαυμαστὴν
 ἐπιδειξαμένων, αὐτὸς μὲν ἦσθη, τοῖς δὲ Μακεδόσι
 δυσθυμία παρέστη καὶ δέος, ὡς ἦττον αὐτοῖς τοῦ βασι- 20
 λέως προσέξοντος. Διὸ καὶ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πεπηρω-
 μένους αὐτοῦ καταπέμποντος ἐπὶ θάλατταν ὕβριον ἔφα-
 σαν εἶναι καὶ προπηλακισμῶ, ἀνθρώποις ἀποχρησάμενον
 εἰς ἅπαντα νῦν ἀποτίθεσθαι σὺν αἰσχύνῃ καὶ προσρί-
 πτειν ταῖς πατρίσι καὶ τοῖς γονεῦσιν οὐ τοιούτους παρα- 25
 λαβόντα. Πάντας οὖν ἐκέλευον ἀφιέναι καὶ πάντας
 ἀχρήστους νομιζεῖν Μακεδόνας, ἔχοντα τοὺς νέους τού-
 τους πυρρῆχιστάς, σὺν οἷς ἐπιὼν κατακτιήσεται τὴν
 οἰκουμένην. Πρὸς ταῦτα χαλεπῶς ὁ Ἀλέξανδρος ἔσχε·
 καὶ πολλὰ μὲν ἐλοιδόρησεν αὐτοὺς πρὸς ὀργὴν, ἀπελά- 30
 σας δὲ τὰς φυλακὰς παρέδωκε Πέρσαις καὶ κατέστησεν
 ἐκ τούτων δορυφόρους καὶ ῥαβδοφόρους, ὑφ' ὧν ὄρων

τες αὐτὸν παραπεμπόμενον, αὐτοὺς δὲ ἀπειρομένους
καὶ προπηλακιζομένους, ἐταπεινοῦντο· καὶ διδόντες λό-
γον εὐρισκόν αὐτοὺς ὀλίγου δεῖν μανέντας ὑπὸ ζηλοτυ-
πίας καὶ ὀργῆς. Τέλος δὲ συμφρονήσαντες ἐβάδιζον
5 ἄνοπλοι καὶ μονοχίτωνες ἐπὶ τὴν σκηνὴν, μετὰ βοῆς καὶ
κλαυθμοῦ παραδιδόντες ἑαυτοὺς καὶ χρῆσασθαι κε-
λεύοντες ὡς κακοῖς καὶ ἀχαρίστοις. Ὁ δ' οὐ προσέλετο,
καίπερ ἤδη μαλασσόμενος. Οἱ δ' οὐκ ἀπέστησαν, ἀλλ'
ἡμέρας δύο καὶ νύκτας οὕτω προσεσιτῶτες καὶ ὀλοφυ-
10 ρόμενοι καὶ κόρανον ἀνακαλοῦντες ἐκαρτέρησαν. Τῇ
δὲ τρίτῃ προελθὼν καὶ θεασάμενος οἰκτροὺς καὶ τετα-
πεινωμένους ἐδάκρυε πολὺν χρόνον· εἶτα μεμψάμενος
μέτρια καὶ προσαγορεύσας φιλανθρώπως ἀπέλυσε τοὺς
ἀχρήστους δωρησάμενος μεγαλοπρεπῶς καὶ γράφας πρὸς
15 Ἀντίπατρον, ὅπως ἐν πᾶσι τοῖς ἀγῶσι καὶ τοῖς θεάτροις
προεδρίαν ἔχοντες ἐστεφανωμένοι καθέξοιντο. Τῶν δὲ
τεθνηκότων τοὺς παῖδας ὀρφανοὺς ὄντας ἐμίσησεν.

LXXII. Ὡς δὲ ἦκεν εἰς Ἐκβάτανα τῆς Μηδίας καὶ
20 διώκησε τὰ κατεπείγοντα, πάλιν ἦν ἐν θεάτροις καὶ πα-
νηγύρεσιν, ἅτε δὴ τρισχιλίων αὐτῶ τεχνιτῶν ἀπὸ τῆς
Ἑλλάδος ἀφιγμένων. Ἔτυχε δὲ περὶ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας
Ἡφαιστίων πυρέσσων· οἳ δὲ νέος καὶ στρατιωτικὸς οὐ
φέρων ἀκριβῆ δίαιταν, ἅμα τῷ τὸν ἰατρὸν Γλαῦκον
25 ἀπελθεῖν εἰς τὸ θέατρον περὶ ἄριστον γενόμενος καὶ
καταφαγῶν ἀλεκτρούνα ἐφθὼν καὶ ψυκτῆρα μέγαν ἐκ-
πιῶν οἴνου κακῶς ἔσχε καὶ μικρὸν διαλιπὼν ἀπέθανε.
Τοῦτο οὐδενὶ λογισμῶ τὸ πάθος Ἀλέξανδρος ἤνεγκεν,
ἀλλ' εὐθύς μὲν ἵππους τε κείραι πάντας ἐπὶ πένθει καὶ
30 ἡμιόνους ἐκέλευσε καὶ τῶν πέριξ πόλεων ἀφείλε τὰς
ἐπάλξεις, τὸν δὲ ἄθλιον ἰατρὸν ἀνεσταύρωσεν, αὐλοὺς
δὲ κατέπαυσε καὶ μουσικὴν πᾶσαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ

πολὺν χρόνον, ἕως ἔξ Ἀμμωνος ἦλθε μαντεία τιμᾶν Ἡφαιστίωνα καὶ θύειν ὡς ἤρωϊ παρακελεύουσα. Τοῦ δὲ πένθους παρηγορία τῷ πολέμῳ χρώμενος, ὥσπερ ἐπὶ θήραν καὶ κνηγέσιον ἀνθρώπων ἐξῆλθε καὶ τὸ Κοσ-
 705 σαίων ἔθνος κατεστρέφετο, πάντας ἠβηδὸν ἀποσφάπτων. 5
 Τοῦτο δὲ Ἡφαιστίωνος ἐναγισμὸς ἐκαλεῖτο. Τύμβον δὲ καὶ ταφήν αὐτοῦ καὶ τὸν περὶ ταῦτα κόσμον ἀπὸ μυρίων ταλάντων ἐπιτελέσαι διανοούμενος, ὑπερβαλέσθαι δὲ τῷ φιλοτέχνῳ καὶ περιττῷ τῆς κατασκευῆς τὴν δαπάνην, ἐπόθησε μάλιστα τῶν τεχνιτῶν Στασικράτην, μεγαλοῦρ-
 10 γίαν τινὰ καὶ τόλμαν καὶ κόμπον ἐν ταῖς καινοτομίαις ἐπαγγελλόμενον. Οὗτος γὰρ αὐτῷ πρότερον ἐντυχῶν ἔφη τῶν ὄρων μάλιστα τὸν Θράκιον Ἄθων διατύπωσιν ἀνδρείκελον δέχεσθαι καὶ διαμόρφωσιν· ἂν οὖν κελεύη,
 15 μονιμώτατον ἀγαλμᾶτων αὐτῷ καὶ περιφανέστατον ἐξ-
 10 ἐργάσεσθαι τὸν Ἄθων, τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ περι-
 λαμβάνοντα μυριάνδρον πόλιν οἰκουμένην, τῇ δὲ δεξιᾷ σπένδοντα ποταμοῦ ρεῦμα δασιλὲς εἰς τὴν θάλασσαν ἀπορρέοντος. Ταῦτα μὲν οὖν παρητήσατο, πολλῶ δὲ ἀτοπώτερα καὶ δαπανηρότερα τούτων σοφίζόμενος τότε 20
 καὶ συμμηχανώμενος τοῖς τεχνίταις διέτριβεν.

LXXIII. Εἰς δὲ Βαβυλῶνα προάγοντος αὐτοῦ Νέαρχος (ἀφίκετο γὰρ αὐθις εἰσπλεύσας εἰς τὸν Εὐφράτην διὰ τῆς μεγάλης θαλάσσης) ἔφη τινὰς ἐντυχεῖν αὐτῷ Χαλδαίους παραινούντας ἀπέχεσθαι Βαβυλῶνος τὸν 25
 Ἀλέξανδρον. Ὁ δὲ οὐκ ἐφρόντισεν, ἀλλ' ἐπορεύετο· καὶ πρὸς τοῖς τέχεσι γενόμενος ὄρᾳ κόρακας πολλοὺς διαφορομένους καὶ τύπτοντας ἀλλήλους, ὧν ἔνιοι κατέπεσον παρ' αὐτόν. Ἐπειτα μηνύσεως γενομένης κατὰ Ἀπολλοδώρου τοῦ στρατηγοῦ τῆς Βαβυλῶνος, ὡς εἶη 30
 περὶ αὐτοῦ τεθυμένος, ἐκάλει Πυθαγόραν τὸν μάντιν. Οὐκ ὀρνούμενου δὲ τὴν πρᾶξιν ἠρώτησε τῶν ἱερῶν τὸν

- τρόπον. Φήσαντος δὲ, ὅτι τὸ ἦπαρ ἦν ἄλοβον „Παπαί“ εἶπεν „ἰσχυρὸν τὸ σημεῖον.“ Καὶ τὸν Πυθαγόραν οὐδὲν ἠθίκησεν, ἤχθετο δὲ μὴ πεισθεὶς τῷ Νεάρχῳ, καὶ τὰ πολλὰ τῆς Βαβυλωνῶνος ἔξω κατασκηρῶν καὶ περιπλέων
 5 τὸν Εὐφράτην διέτριβεν. Ἡνώχλει δ' αὐτὸν σημεῖα πολλά. Καὶ γὰρ λέοντα τῶν τρεφομένων μέγιστον καὶ κάλλιστον ἡμερος ὄνος ἐπελθὼν καὶ λακτίσας ἀνεῖλεν. Ἀποδυσαμένου δὲ πρὸς ἄλειμμα καὶ σφαῖραν αὐτοῦ παλζοντος οἱ νεανίσκοι οἱ σφαιρίζοντες, ὡς ἔδει πάλιν
 10 λαβεῖν τὰ ἱμάτια, καθορῶσιν ἄνθρωπον ἐν τῷ θρόνῳ καθεζόμενον σιωπῇ τὸ διάδημα καὶ τὴν στολὴν τὴν βασιλικὴν περικείμενον. Οὗτος ἀνακρινόμενος, ὅστις εἴη, πολὺν χρόνον ἀναυδος ἦν· μόλις δὲ συμφρονήσας Διονύσιος μὲν ἔφη καλεῖσθαι, Μεσσήνιος δὲ εἶναι τὸ γένος·
 15 ἐκ δὲ τίνος αἰτίας καὶ κατηγορίας ἐνταῦθα κομισθεὶς ἀπὸ θαλάσσης πολὺν χρόνον γεγονέναι ἐν δεσμοῖς· ἄρτι δὲ αὐτῷ τὸν Σάραπιν ἐπιστάντα τοὺς δεσμοὺς ἀνεῖναι καὶ προαγαγεῖν δεῦρο, καὶ κελεῦσαι λαβόντα τὴν στολὴν καὶ τὸ διάδημα καθίσει καὶ σιωπᾶν.
- 20 LXXIV. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἀλέξανδρος τὸν μὲν ἄνθρωπον, ὥσπερ ἐκέλευον οἱ μάντις, ἠφάνισεν· αὐτὸς δὲ ἠθύμει καὶ δύσελπις ἦν πρὸς τὸ θεῖον ἤδη καὶ πρὸς τοὺς φίλους ὑποπτος. Μάλιστα δὲ Ἀντίπατρον ἐφοβεῖτο καὶ τοὺς παῖδας, ὧν Ἰόλας μὲν ἀρχαιονοχός ἦν,
 25 ὁ δὲ Κάσανδρος ἀφικτο μὲν νεωστὶ, θεασάμενος δὲ βαρβάρους τινὰς προσκυνοῦντας, ἄτε δὴ τεθραμμένος Ἑλληνικῶς καὶ τοιοῦτο πρότερον μηδὲν ἐωρακώς, ἐγέλασε προπετέστερον. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ὠργίσθη, καὶ δραξάμενος αὐτοῦ τῶν τριχῶν σφόδρα ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις
 30 ἔπαισε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν τοῖχον. Αὐτίς δὲ πρὸς τοὺς κατηγοροῦντας Ἀντιπάτρου λέγειν τι βουλόμενον τὸν Κάσανδρον ἐκκρούων „Τί λέγεις;“ ἔφη „τοσαύτην

ὁδὸν ἀνθρώπους μηδὲν ἀδικουμένους, ἀλλὰ συκοφαν-
 τοῦντας ἐλθεῖν;“ Φήσαντος δὲ τοῦ Κασάνδρου τοῦτο
 αὐτὸ σημεῖον εἶναι τοῦ συκοφαντεῖν, ὅτι μακρὰν ἤκουσι
 τῶν ἐλέγχων, ἀναγελάσας ὁ Ἀλέξανδρος „Ταῦτα ἐκείνα“
 706 ἔφη „σοφίσματα τῶν Ἀριστοτέλους εἰς ἑκάτερον τὸν 5
 λόγον, οἰμῶξομένων, ἂν καὶ μικρὸν ἀδικοῦντες τοὺς
 ἀνθρώπους φανῆτε.“ Τὸ δὲ ὄλον οὕτω φασὶ δεινὸν ἐν-
 δῦναι καὶ δευσοποιὸν ἐγγενέσθαι τῇ ψυχῇ τοῦ Κασάν-
 δρου τὸ δέος, ὥστε ὕστερον χρόνοις πολλοῖς ἤδη Μα-
 κεδόνων βασιλεύοντα καὶ κρατοῦντα τῆς Ἑλλάδος ἐν 10
 Δελφοῖς περιπατοῦντα καὶ θεώμενον τοὺς ἀνδριάντας,
 εἰκόνας Ἀλεξάνδρου φανείσης, ἄφνω πληγέντα φρεῖται
 καὶ κραδανθῆναι τὸ σῶμα καὶ μόλις ἀναλαβεῖν ἑαυτὸν,
 ἰλιγγιάσαντα πρὸς τὴν ὄψιν.

LXXV. Ὁ δ' οὖν Ἀλέξανδρος ὡς ἐνέδωκε τότε πρὸς 15
 τὰ θεῖα ταραχώδης γενόμενος καὶ περίφοβος τὴν διά-
 νοιαν, οὐδὲν ἦν μικρὸν οὕτως τῶν ἀήθων καὶ ἀτόπων,
 ὃ μὴ τέρας ἐποιεῖτο καὶ σημεῖον· ἀλλὰ θυομένων καὶ
 καθαιρόντων καὶ μαντευόντων μεστὸν ἦν τὸ βασίλειον.
 Οὕτως ἄρα δεινὸν μὲν ἀπιστία πρὸς τὰ θεῖα καὶ κατα- 20
 φρόνησις αὐτῶν, δεινὴ δὲ αὐθις ἢ δεισιδαιμονία δίκην
 ὕδατος αἰεὶ πρὸς τὸ ταπεινούμενον . . . καὶ ἀναπληροῦν
 ἀβελτερίας καὶ φόβου τὸν Ἀλέξανδρον γενόμενον. Οὐ
 μὴν ἀλλὰ καὶ χρησμῶν γε τῶν περὶ Ἡφαιστίωνος ἐκ
 θεοῦ νομισθέντων ἀποθέμενος τὸ κένθος αὐθις ἦν ἐν 25
 θυσίαις καὶ πότοις. Ἐστιάσας δὲ λαμπρῶς τοὺς περὶ
 Νέαρχον, εἶτα λουσάμενος, ὥσπερ εἰώθει μέλλων καθ-
 εὔδειν, Μηδίου δεηθέντος ᾤχετο κωμασόμενος πρὸς
 αὐτόν· κάκει πιὼν ὄλην τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἤρξατο
 πυρέττειν, οὔτε σκύφον Ἡρακλέους ἐκπιὼν οὔτε ἄφνω 30
 διαλγῆς γενόμενος τὸ μετάφρενον ὥσπερ λόγγη πεπλη-
 γῶς, ἀλλὰ ταῦτά τινες ᾤοντο δεῖν γράφειν ὥσπερ δρᾶ-

ματος μεγάλου τραγικὸν ἐξόδιον καὶ περιπαθὲς πλάσαν-
τες. Ἀριστόβουλος δὲ φησιν αὐτὸν πυρέττοντα μανικῶς,
διψήσαντα δὲ σφόδρα πιεῖν οἶνον· ἐκ τούτου δὲ φρενι-
τιᾶσαι καὶ τελευτῆσαι τριακάδι Δαισίου μηνός.

- 5 LXXVI. Ἐν δὲ ταῖς ἑφημερίσιν οὕτως γέγραπται
[τὰ*] περὶ τὴν νόσον. Ὀγδοῇ ἐπὶ δεκάτῃ Δαισίου μηνός
ἐκάθευδεν ἐν τῷ λουτρῶνι διὰ τὸ πυρέξει. Τῇ δὲ ἐξῆς
λουσάμενος εἰς τὸν θάλαμον μετῆλθε καὶ διημέρευε
πρὸς Μήδιον κυβεύων. Εἴτ' ὄψε λουσάμενος καὶ τὰ
10 ἱερά τοῖς θεοῖς ἐπιθεῖς ἐμπαγῶν διὰ νυκτὸς ἐπύρεξε.
Τῇ εἰκάδι λουσάμενος πάλιν ἔθυσε τὴν εἰδισμένην θυ-
σίαν· καὶ κατακείμενος ἐν τῷ λουτρῶνι τοῖς περὶ Νέαρχου
ἐσχόλαξεν, ἀκροάμενος τὰ περὶ τὸν πλοῦν καὶ τὴν
μεγάλην θάλατταν. Τῇ δεκάτῃ φθίνοντος ταῦτά ποιή-
15 σας μᾶλλον ἀνεφλέχθη, καὶ τὴν νύκτα βαρέως ἔσχε καὶ
τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἐπύρετε σφόδρα. Καὶ μεταρθεῖς
κατέκειτο παρὰ τὴν μεγάλην κολυμβήθραν, ὅτε δὴ τοῖς
ἡγεμόσι διελέχθη περὶ τῶν ἐρήμων ἡγεμονίας τάξεων,
ὅπως καταστήσωσι δοκιμάσαντες. Ἐβδόμῃ σφόδρα πυ-
20 ρέττων ἔθυσεν ἑξαρθεῖς πρὸς τὰ ἱερά· τῶν δὲ ἡγεμό-
νων ἐκέλευε τοὺς μεγίστους διατρίβειν ἐν τῇ αὐλῇ,
ταξιάρχους δὲ καὶ πεντακοσιάρχους ἔξω νυκτερεύειν.
Εἰς δὲ τὰ πέραν βασιλεια διακομισθεῖς τῇ ἕκτῃ μικρὸν
ὑπνωσεν, ὃ δὲ πυρετὸς οὐκ ἀνῆκεν. Ἐπειθόντων δὲ
25 τῶν ἡγεμόνων ἦν ἄφωνος, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν πέμπτην,
διὸ καὶ τοῖς Μακεδόσιν ἔδοξε τεθνάναι, καὶ κατεβόων
ἐλθόντες ἐπὶ τὰς θύρας, καὶ διηπειλοῦντο τοῖς ἐταί-
ροις, ἕως ἐβιάσαντο· καὶ τῶν θυρῶν αὐτοῖς ἀνοιχθει-
σῶν ἐν τοῖς χιτῶσι καθ' ἓνα πάντες παρὰ τὴν κλίνην
30 παρεξήλθον. Ταύτης δὲ τῆς ἡμέρας οἱ περὶ Πύθωνα
καὶ Σέλευκον εἰς τὸ Σαραπειον ἀποσταλέντες ἡρώτων,
εἰ κομίσωσιν ἐκεῖ τὸν Ἀλέξανδρον· ὃ δὲ θεὸς κατὰ χῶ-

ραν ἔαν ἀνελε. Τῇ δὲ τρίτῃ φθίνοντος πρὸς δειλὴν ἀπέθανε.

LXXVII. Τούτων τὰ πλεῖστα κατὰ λέξιν ἐν ταῖς ἐφημερίσιν οὕτω γέγραπται. Φαρμακείας δὲ ὑποψίαν
 707 παραντίκα μὲν οὐδεὶς ἔσχεν, ἔκτω δὲ ἔτει φασὶ μηνύ-
 σεως γενομένης τὴν Ὀλυμπιάδα πολλοὺς μὲν ἀνελεῖν,
 ἐκρίψαι δὲ τὰ λείψανα τοῦ Ἴόλ τεθνηκότος, ὡς τούτου
 τὸ φάρμακον ἐγγέαντος. Οἱ δὲ Ἀριστοτέλην φάσκοντες
 Ἀντιπάτρῳ σύμβουλον γεγενῆσθαι τῆς πράξεως, καὶ
 ὄλως δι' ἐκείνου πορισθῆναι τὸ φάρμακον, Ἀγνόθεμιν 10
 τινὰ διηγείσθαι λέγουσιν ὡς Ἀντιγόνου τοῦ βασιλέως
 ἀκούσαντα· τὸ δὲ φάρμακον ὕδωρ εἶναι ψυχρὸν καὶ
 παγετῶδες ἀπὸ πέτρας τινὸς ἐν Νωνάκριδι οὔσης, ἣν
 ὥσπερ δρόσον λεπτὴν ἀναλαμβάνοντες εἰς ὄνου χηλὴν
 ἀποτίθενται· τῶν γὰρ ἄλλων οὐδὲν ἀγγεῖον στέγειν, 15
 ἀλλὰ διακόπτειν ὑπὸ ψυχρότητος καὶ θριμύτητος. Οἱ
 δὲ πλεῖστοι τὸν λόγον ὄλως οἴονται πεπλάσθαι τὸν περὶ
 τῆς φαρμακείας· καὶ τεκμήριον αὐτοῖς ἐστὶν οὐ μικρὸν
 ὅτι τῶν ἡγεμόνων στασιασάντων ἐφ' ἡμέρας πολλὰς
 ἀθεράπευτον τὸ σῶμα κείμενον ἐν τόποις θερμοῖς καὶ 20
 πνιγώδεσιν οὐδὲν ἔσχε τοιαύτης φθορᾶς σημεῖον, ἀλλ'
 ἔμεινε καθαρὸν καὶ πρόσφατον. Ἡ δὲ Ῥωξάνη κύουσα
 μὲν ἐτύγγανε καὶ διὰ τοῦτο τιμωμένη παρὰ τοῖς Μακε-
 δόσι, δυσζήλως δὲ ἔχουσα πρὸς τὴν Στάτειραν ἐξηπά-
 τησεν αὐτὴν ἐπιστολῇ τινὶ πεπλασμένη παραγενέσθαι, 25
 καὶ προσαγαροῦσα μετὰ τῆς ἀδελφῆς ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς
 νεκροὺς εἰς τὸ φρέαρ κατέβαλε καὶ συνέχωσεν, εἰδότος
 ταῦτα Περδίκκου καὶ συμπράττοντος. Ἦν γὰρ ἐκεῖνος
 εὐθύς ἐν δυνάμει μεγίστη, τὸν Ἀρριδαίου ὥσπερ δορυ-
 φόρημα τῆς βασιλείας ἐφελκόμενος, γεγονότα μὲν ἐκ 30
 γυναικὸς ἀδόξου καὶ κοινῆς Φιλίννης, ἀτελῇ δὲ τὸ φρο-
 νεῖν ὄντα διὰ σώματος νόσον οὐ φύσει προσπεσοῦσαν

οὐδὲ αὐτομάτως, ἀλλὰ καὶ πάνυ φασὶ παιδὸς ὄντος αὐ-
 τοῦ διαφαίνεσθαι χάριεν ἤθος καὶ οὐκ ἀγεννές, εἶτα
 μέντοι φαρμάκοις ὑπὸ Ὀλυμπιάδος κακωθέντα διαφθα-
 ρῆναι τὴν διάνοιαν.

5

Γ. Κ Α Ι Σ Α Ρ.

* * *

10

1. Τὴν Κίνα τοῦ μοναρχήσαντος θυγατέρα Κορ-
 νηλίαν, ὡς ἐπεκράτησε Σύλλας, οὔτε ἐλίσιεν οὔτε φόβῳ
 δυνηθεὶς ἀποσπάσαι Καίσαρος, ἐδήμευσε τὴν φερνὴν
 αὐτῆς. Αἰτία δὲ Καίσαρι τῆς πρὸς Σύλλαν ἀπεχθείας
 15 ἢ πρὸς Μάριον οἰκειότης ἦν. Ἰουλίᾳ γάρ, πατρὸς
 ἀδελφῆ Καίσαρος, ὁ πρεσβύτερος συνῶκει Μάριος, ἐξ
 ἧς ἐγεγόνει Μάριος ὁ νεώτερος, ἀνεψιὸς ὦν Καίσαρος.
 Ὡς δὲ ὑπὸ πλήθους φόνων ἐν ἀρχῇ καὶ δι' ἀσχολίας
 ὑπὸ Σύλλα παρορφώμενος οὐκ ἠγάπησεν, ἀλλὰ μετιῶν
 20 Ἰερωσύνην εἰς τὸν δῆμον προῆλθεν οὔπω πάνυ μειρά-
 κιον ὦν, ταύτης μὲν ἐκπεσεῖν αὐτὸν ὑπεναντιωθεὶς
 Σύλλας παρεσκεύασε, περὶ δὲ ἀναιρέσεως βουλευόμε-
 νος, ἐνίῳν λεγόντων, ὡς οὐκ ἔχοι λόγον ἀποκτινύναι
 παῖδα τηλικούτου, οὐκ ἔφη νοῦν ἔχειν αὐτούς, εἰ μὴ
 25 πολλοὺς ἐν τῷ παιδί τούτῳ Μαρτίους ἐνορῶσι. Ταύτης
 τῆς φωνῆς ἀνενεχθείσης πρὸς Καίσαρα συχνὸν μὲν τινα
 χρόνον πλανώμενος ἐν Σαβίνοις ἔκλεπτεν ἑαυτὸν· ἔπειτα
 δι' ἀρρωστίαν εἰς οἰκίαν ἑτέραν μετακομιζόμενος κατὰ
 νύκτα περιπίπτει στρατιώταις τοῦ Σύλλα διερευνωμέ-
 30 νοις ἐκεῖνα τὰ χωρία καὶ τοὺς κεκρυμμένους συλλαμβά-
 νουσι. Ὡν τὸν ἡγεμόνα Κορνήλιον πείσας δυοὶ τα-
 λάντοις ἀφείθη, καὶ καταβὰς εὐθύς ἐπὶ θάλατταν

ἔξέπλευσεν εἰς Βιθυνίαν πρὸς Νικομήδην τὸν βασιλέα.
 708 Παρ' ᾧ διατρίψας χρόνον οὐ πολὺν, εἶτα ἀποπλέων
 ἀλλίσκεται περὶ τὴν Φαρμακουῶσαν νῆσον ὑπὸ πειρατῶν
 ἤδη τότε στόλοις μεγάλοις καὶ σκάφεσιν ἀπλέτοις κατε-
 χόντων τὴν θάλατταν. 5

II. Πρῶτον μὲν οὖν αἰτηθεὶς ὑπ' αὐτῶν λύτρα εἰ-
 κοσι τάλαντα κατεγέλασεν ὡς οὐκ εἰδότεων ὃν ἤρη-
 κοῖεν, αὐτὸς δὲ ὠμολόγησε πεντήκοντα δώσειν· ἔπειτα
 τῶν περὶ αὐτὸν ἄλλον εἰς ἄλλην διαπέμψας πόλιν ἐπὶ τὸν
 τῶν χρημάτων πορισμὸν ἐν ἀνθρώποις φονικωτάτοις 10
 Κίλιξι μεθ' ἑνὸς φίλου καὶ δυοῖν ἀκολουθοῖν ἀπολε-
 λειμμένος οὕτω καταφρονητικῶς εἶχεν, ὥστε πέμπων
 ὀσάκις ἀναπαύοιτο προσέταττεν αὐτοῖς σιωπᾶν. Ἡμέ-
 ραις δὲ τεσσαράκοντα δυεῖν δεούσαις, ὥσπερ οὐ φρου-
 ρούμενος, ἀλλὰ δορυφορούμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐπὶ πολλῆς 15
 ἀδείας συνέπαιξε καὶ συνεγυμνάζετο. Καὶ ποιήματα
 γράφων καὶ λόγους τινὰς ἀκροαταῖς ἐκείνοις ἐχρῆτο, καὶ
 τοὺς μὴ θαυμάζοντας ἀντικρὺς ἀπαιδεύτους καὶ βαρ-
 βάρους ἀπεκάλει καὶ σὺν γέλῳ πολλάκις ἠπείλησε
 κρεμᾶν αὐτούς. Οἱ δὲ ἔχαιρον ἀφελείᾳ τινὶ καὶ παιδιᾷ 20
 τὴν παρρησίαν ταύτην νέμοντες. Ὡς δὲ ἦκον ἐκ Μιλή-
 του τὰ λύτρα καὶ δοὺς ἀφείδη, πλοῖα πληρώσας εὐθύς
 ἐκ τοῦ Μιλησίων λιμένος ἐπὶ τοὺς ληστὰς ἀνήγετο· καὶ
 καταλαβὼν ἔτι πρὸς τῇ νήσῳ ναυλοχοῦντας ἐκράτησε
 τῶν πλειστῶν. Καὶ τὰ μὲν χρήματα λείαν ἐποίησατο, 25
 τοὺς δὲ ἄνδρας ἐν Περγάμῳ καταθέμενος εἰς τὸ δεσμω-
 τήριον αὐτὸς ἐπορεύθη πρὸς τὸν διέποντα τὴν Ἀσίαν
 Ἴουγκον, ὡς ἐκείνῳ προσῆκον ὄντι στρατηγῷ κολάσαι
 τοὺς ἐαλωκότας. Ἐκείνου δὲ καὶ τοῖς χρήμασιν ἐποφθαλ-
 μιῶντος (ἦν γὰρ οὐκ ὀλίγα) καὶ περὶ τῶν αἰχμαλώτων 30
 σκέψεσθαι φάσκοντος ἐπὶ σχολῆς, χαίρειν εἶσας αὐτὸν
 ὁ Καῖσαρ εἰς Πέργαμον ᾤχετο, καὶ προαγαγὼν τοὺς λη-

στὰς ἅπαντας ἀνεσταύρωσεν, ὥσπερ αὐτοῖς δοκῶν καί-
 ζειν ἐν τῇ νήσῳ προειρήκει πολλάκις.

III. Ἐκ δὲ τούτου τῆς Σύλλα δυνάμεως ἤδη μαραι-
 νομένης καὶ τῶν οἰκοὶ καλούντων αὐτὸν ἐπλευσεν εἰς
 5 Ῥόδον ἐπὶ σχολὴν πρὸς Ἀπολλώνιον τὸν τοῦ Μόλωνος,
 οὗ καὶ Κικέρων ἠκρόατο, σοφιστεύοντος ἐπιφανῶς καὶ
 τὸν τρόπον ἐπιεικοῦς εἶναι δοκοῦντος. Λέγεται δὲ καὶ
 φῦναι πρὸς λόγους πολιτικούς ὁ Καῖσαρ ἄριστα καὶ δια-
 πονῆσαι φιλοτιμώτατα τὴν φύσιν, ὡς τὰ δευτέρωθεν μὲν
 10 ἀδελφίτως ἔχειν, τὸ δὲ πρωτεῖον, ὅπως τῇ δυνάμει καὶ
 τοῖς ὅπλοις πρῶτος εἶη μᾶλλον [ἀλλ'] ἀσχοληθεῖς, ἀφεί-
 ναι, πρὸς ὅπερ ἡ φύσις ὑψηλεῖτο τῆς ἐν τῷ λέγειν δει-
 νότητος ὑπὸ στρατειῶν καὶ πολιτείας, ἣ κατακτηθήσατο
 τὴν ἡγεμονίαν, οὐκ ἐξικόμενος. Αὐτὸς δ' οὖν ὕστερον
 15 ἐν τῇ πρὸς Κικέρωνα περὶ Κάτωνος ἀντιγραφῇ παραι-
 τεῖται μὴ στρατιωτικοῦ λόγον ἀνδρὸς ἀντεξετάζειν πρὸς
 δεινότητα φήτορος εὐφροῦς καὶ σχολὴν ἐπὶ τοῦτο πολ-
 λὴν ἄγοντος.

IV. Ἐπανελθὼν δ' εἰς Ῥώμην Δολοβέλλαν ἔκρινε
 20 κακώσεως ἐπαρχίας, καὶ πολλὰ τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος
 πόλεων μαρτυρίας αὐτῷ παρέσχον. Ὁ μὲν οὖν Δολο-
 βέλλας ἀπέφυγε τὴν δίκην, ὁ δὲ Καῖσαρ ἀμειβόμενος
 τὴν Ἑλλάδα τῆς προθυμίας συνηγόρευσεν αὐτῇ Πό-
 πλιον Ἀντώνιον διακούμενον δωροδοκίας ἐπὶ Λευκούλλου
 25 τοῦ Μάρκου Μακεδονίας στρατηγοῦ. Καὶ τοσοῦτον
 ἴσχυσεν, ὥστε τὸν Ἀντώνιον ἐπικαλέσασθαι τοὺς δη-
 μάρχους, σκηψάμενον οὐκ ἔχειν τὸ ἴσον ἐν τῇ Ἑλλάδι
 πρὸς Ἕλληνας. Ἐν δὲ Ῥώμῃ πολλὴ μὲν ἐπὶ τῷ λόγῳ
 περὶ τὰς συνηγορίας αὐτοῦ χάρις ἐξέλαμπε, πολλὴ δὲ
 30 τῆς περὶ τὰς δεξιώσεις καὶ ὀμιλίας φιλοφροσύνης εὐ-
 νοια παρὰ τῶν δημοτῶν ἀπήντα, θεραπευτικοῦ παρ'
 ἡλικίαν ὄντος. Ἦν δέ τις καὶ ἀπὸ δειπνῶν καὶ τραπέ- 709

ξης καὶ ὅλως τῆς περὶ τὴν δίαιταν λαμπρότητος ἀύξανο-
 μένη κατὰ μικρὸν αὐτῷ δύναμις εἰς τὴν πολιτείαν. Ἦν
 τὸ πρῶτον οἱ φθονοῦντες οἰόμενοι ταχὺ τῶν ἀναλωμά-
 των ἐπιλιπόντων ἐξίτηλον ἔσεσθαι, περιεώρων ἀνθου-
 σαν ἐν τοῖς πολλοῖς· ὅψε δὲ ἤσθοντο, μεγάλης καὶ δυσ- 5
 ανατρέπτου γενομένης καὶ βαδιζούσης ἄντικρυς ἐπὶ
 τὴν τῶν ὅλων μεταβολήν, ὡς οὐδεμίαν ἀρχὴν πράγμα-
 τος ἡγητέον μικράν, ἦν οὐ ταχὺ ποιεῖ μεγάλην τὸ ἐν-
 δελεχὲς ἐκ τοῦ καταφρονηθῆναι τὸ μὴ κωλυθῆναι
 λαβοῦσαν. Ὁ γοῦν πρῶτος ὑπιδέσθαι δοκῶν αὐτοῦ καὶ 10
 φοβηθῆναι τῆς πολιτείας ὥσπερ θαλάττης τὰ διαγε-
 λῶντα καὶ τὴν ἐν τῷ φιλανθρωπῷ καὶ ἰλαρῷ κερρυμ-
 μένην δεινότητα τοῦ ἦθους καταμαθὼν Κικέρων ἔλεγε
 τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐπιβουλεύμασιν αὐτοῦ καὶ πολιτεύ-
 μασι τυραννικὴν ἐνορᾶν διάνοιαν, „Ἄλλ’ ὅταν“ ἔφη 15
 „τὴν κόμην οὕτω διακειμένην περιπτῶς ἰδῶ κάκεινον
 ἐνὶ δακτύλῳ κνώμενον, οὗ μοι δοκεῖ πάλιν οὗτος ἄν-
 θρωπος εἰς νοῦν ἂν ἐμβαλέσθαι τηλικοῦτον κακόν,
 ἀναίρεσιν τῆς Ῥωμαίων πολιτείας.“ Ταῦτα μὲν οὖν
 ὕστερον. 20

V. Τοῦ δὲ δήμου πρώτην μὲν ἀπόδειξιν τῆς πρὸς
 αὐτὸν εὐνοίας ἔλαβεν ὅτε πρὸς Γάλον Ποπίλιον ἐρίσας
 ὑπὲρ χιλιαρχίας πρότερος ἀνηγορεύθη· δευτέραν δὲ
 καὶ καταφανεστέραν ὅτε, τῆς Μαρίου γυναικὸς Ἰουλίας
 ἀποθανούσης, ἀδελφιδοῦς ᾧν αὐτῆς ἐγκώμιόν τε λαμ- 25
 πρὸν ἐν ἀγορᾷ διῆλθε, καὶ περὶ τὴν ἐκφορὰν ἐτόλμησεν
 εἰκόνας Μαρίου προθέσθαι, τότε πρῶτον ὀφθείσας μετὰ
 τὴν ἐπὶ Σύλλα πολιτείαν, πολεμίων τῶν ἀνδρῶν κρι-
 θέντων. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐνίων καταβοησάντων τοῦ
 Καίσαρος ὁ δῆμος ἀντήχησε λαμπρῶς, δεξάμενος κρότῳ 30
 καὶ θαυμάσας ὥσπερ ἐξ ἄδου διὰ χρόνων πολλῶν ἀνά-
 γοντα τὰς Μαρίου τιμὰς εἰς τὴν πόλιν. Τὸ μὲν οὖν ἐπὶ

γυναιξί πρεσβυτέραις λόγους ἐπιταφίους διεξιέναι πά-
 τριον ἦν Ῥωμαίοις, νέαις δὲ οὐκ ὄν ἐν ἔθει πρώτος
 εἶπε Καῖσαρ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ἀποθανούσης·
 5 καὶ τοῦτο ἤνεγκεν αὐτῷ χάριν τινα καὶ συνεδημαγώ-
 γησε τῷ πάθει τοὺς πολλοὺς ὡς ἡμερον ἄνδρα καὶ περι-
 μεστον ἠθους ἀγαπᾶν. Θάψας δὲ τὴν γυναῖκα ταμίαις
 εἰς Ἰβηρίαν ἐνὶ τῶν στρατηγῶν Βέτερι συνεξῆλθεν,
 ὃν αὐτὸν τε τιμῶν ἀεὶ διετέλεσε καὶ τὸν υἱὸν κάλιν αὐ-
 τὸς ἄρχων ταμίαν ἐποίησε. Γενόμενος δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς
 10 ἐκείνης τρίτην ἠγάγετο γυναῖκα Πομπηίαν, ἔχων ἐκ
 Κορνηλίας θυγατέρα τὴν ὕστερον Πομπηίᾳ Μάγνῳ
 γαμηθεῖσαν. Χρῶμενος δὲ ταῖς δαπάναις ἀφειδῶς, καὶ
 δοκῶν μὲν ἐφήμερον καὶ βραχεῖαν ἀντικαταλλάττεσθαι
 15 μεγάλων ἀναλωμάτων δόξαν, ὠνούμενος δὲ ταῖς ἀλη-
 θεύταις τὰ μέγιστα μικρῶν, λέγεται πρὶν εἰς ἀρχὴν τινα
 καθίστασθαι χιλίων καὶ τριακοσίων γενέσθαι χρεωφει-
 λέτης ταλάντων. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο μὲν ὁδοῦ τῆς Ἀππίας
 ἀποδειχθεὶς ἐπιμελητῆς πάμπολλα χρήματα προσανά-
 λωσε τῶν ἑαυτοῦ, τοῦτο δὲ ἀγορανομῶν ζεύγη μονο-
 20 μάχων τριακόσια καὶ εἴκοσι παρέσχε καὶ ταῖς ἄλλαις
 περὶ θέατρα καὶ πομπὰς καὶ δεῖπνα χορηγίαις καὶ πο-
 λυτελείαις τὰς πρὸ αὐτοῦ κατέκλυσε φιλοτιμίας, οὕτω
 διέθηκε τὸν δῆμον, ὡς καινὰς μὲν ἀρχάς, καινὰς δὲ τι-
 μὰς ζητεῖν ἕκαστον, αἷς αὐτὸν ἀμείψαιτο.

25 VI. Δυσεῖν δὲ οὐσῶν ἐν τῇ πόλει στάσεων, τῆς μὲν
 ἀπὸ Σύλλα μέγα δυναμένης, τῆς δὲ Μαριανῆς, ἣ τότε
 κατεπτήχει καὶ διέσπαστο κομιδῇ ταπεινὰ πράττουσα,
 ταύτην ἀναρροῶσαι καὶ προσαγαγέσθαι βουλόμενος ἐν
 ταῖς ἀγορανομικαῖς φιλοτιμίαις ἀκμὴν ἐχούσαις εἰκόνας
 30 ἐποίησατο Μαρίου κρύφα καὶ Νίκας τροπαιοφόρους, ὧς 710
 φέρων νυκτὸς εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνέστησεν. Ἄμα δὲ
 ἡμέρᾳ τοὺς θεασαμένους μαρμαίροντα πάντα χρυσῷ καὶ

τέχνη κατεσκευασμένα περιττῶς (διεδήλου δὲ γράμμασι τὰ Κιμβρικὰ κατορθώματα) θάμβος ἔσχε τῆς τόλμης τοῦ ἀναθέντος (οὐ γὰρ ἦν ἄδελος), ταχὺ δὲ περιῶν ὁ λόγος ἤθροιζε πάντας ἀνθρώπους πρὸς τὴν ὄψιν. Ἄλλ' οἱ μὲν ἐβόων τυραννίδα πολιτεύεσθαι Καίσαρα, νόμοις καὶ δόγμασι κατορωρυγμένας ἐπανιστάντα τιμᾶς, καὶ τοῦτο πείραν ἐπὶ τὸν δῆμον εἶναι προμαλαττόμενον, εἰ τετιθάσεται ταῖς φιλοτιμίαις ὑπ' αὐτοῦ καὶ δίδωσι παλῆειν τοιαῦτα καὶ καινοτομεῖν, οἱ δὲ Μαριανοὶ παραθαρρύναντες ἀλλήλους πλήθει τε θαυμαστοὶ ὅσοι διε- 10 φάνησαν ἐξαίφνης, καὶ κρότῳ κατεῖχον τὸ Καπιτώλιον· πολλοῖς δὲ καὶ δάκρυα τὴν Μαρίου θεωμένοις ὄψιν ὑφ' ἠδονῆς ἐχώρει, καὶ μέγας ἦν ὁ Καῖσαρ ἐγκωμίους αἰρόμενος, ὡς ἀντὶ πάντων ἄξιος [εἶη ὁ] ἀνὴρ τῆς Μαρίου συγγενείας. Συναχθείσης δὲ περὶ τούτων τῆς βουλῆς 15 Κάτλος Δουτάτιος, ἀνὴρ εὐδοκιμῶν τότε μάλιστα Ῥωμαίων, ἀναστὰς καὶ κατηγορήσας Καίσαρος ἐπεφθέγγετο τὸ μνημονευόμενον· „Οὐκέτι γὰρ ὑπονόμοις“ ἔφη „Καῖσαρ, ἀλλ' ἤδη μηχαναῖς αἰρεῖ τὴν πολιτείαν.“ Ἐπεὶ δὲ ἀπολογησάμενος πρὸς ταῦτα Καῖσαρ ἐπεισε τὴν 20 σύγκλητον, ἔτι μᾶλλον οἱ θαυμάζοντες αὐτὸν ἐπήρθησαν, καὶ παρεκελεύοντο μηδενὶ τοῦ φρονήματος ὑφίεσθαι· πάντων γὰρ ἐκόντι τῷ δήμῳ περιέσεσθαι καὶ πρωτεύσειν.

VII. Ἐν δὲ τούτῳ καὶ Μετέλλου τοῦ ἀρχιερέως τε- 25 λευτήσαντος καὶ τὴν ἱερωσύνην περιμάχητον οὔσαν Ἰσαυρικοῦ καὶ Κάτλου μετιόντων, ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν καὶ μέγιστον ἐν βουλῇ δυναμένων, οὐχ ὑπεῖξεν αὐτοῖς ὁ Καῖσαρ, ἀλλὰ καταβὰς εἰς τὸν δῆμον ἀντιπαρήγγελλεν. Ἀγχωμάλου δὲ τῆς σπουδῆς φαινομένης ὁ 30 Κάτλος, ἀπὸ μελζονος ἀξίας μᾶλλον ὀρθωδῶν τὴν ἀδηλότητα, προσέπεμψε πείθων ἀποστῆναι τὸν Καίσαρα τῆς

φιλοτιμίας ἐπὶ πολλοῖς χρήμασιν. Ὁ δὲ καὶ πλείω προσ-
 δανεισάμενος ἔφη διαγωνιεῖσθαι. Τῆς δ' ἡμέρας ἐν-
 στάσης καὶ τῆς μητρὸς ἐπὶ τὰς θύρας αὐτὸν οὐκ ἄδα-
 κρυτὶ προπεμπούσης, ἀσπασάμενος αὐτὴν „ὦ μητερ“
 5 εἶπε „τήμερον ἢ ἀρχιερεῖα τὸν υἱὸν ἢ φυγάδα ὄψει.“
 Διενεχθεῖσης δὲ τῆς ψήφου καὶ γενομένης ἀμίλλης
 ἐκράτησε, καὶ παρέσχε τῇ βουλῇ καὶ τοῖς ἀρίστοις φόβον
 ὡς ἐπὶ πᾶν θρασύτητος προάξων τὸν δῆμον. Ὅθεν οἱ
 περὶ Πείσωνα καὶ Κάτλον ἠτιῶντο Κικέρωνα φεισάμε-
 10 νον Καίσαρος ἐν τοῖς περὶ Κατιλίαν λαβὴν παρασχόν-
 τος. Ὁ γὰρ δὴ Κατιλίαν οὐ μόνον τὴν πολιτείαν μετα-
 βαλεῖν, ἀλλ' ὅλην ἀνελεῖν τὴν ἡγεμονίαν καὶ πάντα τὰ
 πράγματα συγχέαι διανοηθεὶς αὐτὸς μὲν ἐξέπεσε, περι-
 πταίσας ἐλάττωσιν ἐλέγχους πρὸ τοῦ τὰς ἐσχάτας αὐτοῦ
 15 βουλὰς ἀποκαλυφθῆναι, Λέντλον δὲ καὶ Κέθηνγον ἐν
 τῇ πόλει διαδόχους ἀπέλιπε τῆς συνωμοσίας, οἷς εἰ μὲν
 κρύφα παρεῖχε τι θάρσους καὶ δυνάμεως ὁ Καίσαρ ἄδηλόν
 ἔστιν, ἐν δὲ τῇ βουλῇ κατὰ κράτος ἐξελεγχθέντων καὶ
 Κικέρωνος τοῦ ὑπάτου γνώμας ἐρωτῶντος περὶ κολά-
 20 σεως ἕκαστον, οἱ μὲν ἄλλοι μέχρι Καίσαρος θανατοῦν
 ἐκέλευον, ὁ δὲ Καίσαρ ἀναστὰς λόγον διῆλθε πεφρου-
 τισμένον, ὡς ἀποκτεῖναι μὲν ἀκρίτους ἄνδρας ἀξιώματι
 καὶ γένει λαμπροὺς οὐ δοκεῖ πάτριον οὐδὲ δίκαιον εἶ-
 ναι, μὴ μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης, εἰ δὲ φρουροῖντο
 25 δεθέντες ἐν πόλεσι τῆς Ἰταλίας, ἃς ἂν αὐτὸς ἔληται Κι-
 κέρων, μέχρι οὗ καταπολεμηθῇ Κατιλίαν, ὕστερον ἐν
 εἰρήνῃ καὶ καθ' ἡσυχίαν περὶ ἐκάστου τῇ βουλῇ γνώμην
 παρέξει.

VIII. Οὕτω δὲ τῆς γνώμης φιλανθρώπου φανείσης 71
 30 καὶ τοῦ λόγου δυνατῶς ἐπ' αὐτῇ φηθέντος οὐ μόνον οἱ
 μετὰ τοῦτον ἀνιστάμενοι προσετίθεντο, πολλοὶ δὲ καὶ
 τῶν πρὸ αὐτοῦ τὰς εἰρημένας γνώμας ἀπειπάμενοι πρὸς

την ἐκείνου μετέστησαν, ἕως ἐπὶ Κάτωνα τὸ πρᾶγμα
καὶ Κάτλον περιῆλθε. Τούτων δὲ νεανικῶς ἐναντιω-
θέντων, Κάτωνος δὲ καὶ τὴν ὑπόνοιαν ἅμα τῷ λόγῳ
συνεπερείσαντος αὐτῷ καὶ συγκατεξαναστάντος ἐρω-
μένως, οἱ μὲν ἄνδρες ἀποθανούμενοι παρεδόθησαν, 5
Καίσαρι δὲ τῆς βουλῆς ἐξιόντι πολλοὶ τῶν Κικέρωνα
φρουρούντων τότε νέων γυμνὰ τὰ ξίφη συνδραμόντες
ἐπέσχον. Ἄλλὰ Κουρίων τε λέγεται τῇ τηβέννῳ περι-
βαλὼν ὑπέξαγαγεῖν, αὐτὸς τε ὁ Κικέρων, ὡς οἱ νεανί-
σκοι προσέβλεψαν, ἀνανεῦσαι, φοβηθεὶς τὸν δῆμον ἢ 10
τὸν φόνον ὅλως ἄδικον καὶ παράνομον ἡγούμενος.
Τοῦτο μὲν οὖν οὐκ οἶδα ὅπως ὁ Κικέρων, εἶπερ ἦν
ἀληθὲς, ἐν τῷ περὶ τῆς ὑπατείας οὐκ ἔγραψεν· αἰτίαν
δὲ εἶχεν ὕστερον ὡς ἄριστα τῷ καιρῷ τότε παρασχόντι
κατὰ τοῦ Καίσαρος μὴ χρησάμενος, ἀλλ' ἀποδειλιάσας 15
τὸν δῆμον ὑπερφυῶς περιεχόμενον τοῦ Καίσαρος, ὅς
γε καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὴν βουλήν εἰσελθόντος
αὐτοῦ καὶ περὶ ὧν ἐν ὑποψίαις ἦν ἀπολογουμένου καὶ
περικίπτουτος θορούβοις πονηροῖς, ἐπειδὴ πλείων τοῦ
συνήθους ἐγίνετο τῇ βουλῇ καθεξομένη χρόνος, ἐπ- 20
ῆλθε μετὰ κραυγῆς καὶ περιέστη τὴν σύγκλητον, ἀπαι-
τῶν τὸν ἄνδρα καὶ κελεύων ἀφεῖναι. Διὸ καὶ Κάτων
φοβηθεὶς μάλιστα τὸν ἐκ τῶν ἀπόρων νεωτερισμὸν, οὐ
τοῦ παντὸς ὑπέκκαυμα πλήθους ἦσαν ἐν τῷ Καίσαρι
τὰς ἐλπίδας ἔχοντες, ἔπεισε τὴν σύγκλητον ἀπονεῖμαι 25
σιτηρέσιον αὐτοῖς ἕμμηνον, ἕξ οὗ δαπάνης μὲν ἑπτα-
κόσιαι πεντήκοντα μυριάδες ἐνιαύσιοι προσεγίνοντο
τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασι, τὸν μὲντοι μέγαν ἐν τῷ παρόντι
φόβον ἔσβεσε περιφανῶς τὸ πολίτευμα τοῦτο, καὶ τὸ
πλείστον ἀπέρρηξε τῆς Καίσαρος δυνάμεως καὶ διεσκέ- 31
δασεν ἐν καιρῷ στρατηγεῖν μέλλοντος καὶ φοβερωτέρου
διὰ τὴν ἀρχὴν ὄντος.

ΙΧ. Οὐ μὴν ἀπέβη τι ταραχῶδες ἀπ' αὐτῆς, ἀλλὰ
 καὶ τύχη τις ἄχαρις τῷ Καίσαρι συνηνέχθη περὶ τὸν
 οἶκον. Πόπλιος Κλώδιος ἦν ἀνὴρ γένει μὲν εὐπατριδῆς
 καὶ πλούτῳ καὶ λόγῳ λαμπρός, ὕβρει δὲ καὶ θρασύτητι
 5 τῶν ἐπὶ βδελυρία περιβοήτων οὐδενὸς δεύτερος. Οὐ-
 τος ἦρα Πομπηίας τῆς Καίσαρος γυναικὸς οὐδὲ αὐτῆς
 ἀκούσης. Ἀλλὰ φυλακαὶ τε τῆς γυναικωνίτιδος ἀκρι-
 βεῖς ἦσαν, ἣ τε μήτηρ τοῦ Καίσαρος Ἀύρηλία, γυνὴ σώ-
 φρων, περιέπουσα τὴν νύμφην αἰὲ χαλεπὴν καὶ παρα-
 10 κεινδυνευμένην αὐτοῖς ἐποίει τὴν ἔντευξιν. Ἔστι δὲ
 Ῥωμαίους θεὸς ἦν Ἀγαθὴν ὀνομάζουσιν, ὥσπερ Ἕλλη-
 νες Γυναικείαν. Καὶ Φρύγες μὲν οἰκείουμενοι Μίδα
 μητέρα τοῦ βασιλέως γενέσθαι φασί, Ῥωμαῖοι δὲ νύμ-
 φην Δρυάδα Φαύνῳ συνοικήσασαν, Ἕλληνες δὲ τῶν
 15 Διονύσου μητέρων τὴν ἄρρητον. Ὅθεν ἀμπελίνους τε
 τὰς σκηναὶς κλήμασιν ἐορτάζουσαι κατερέφουσι, καὶ δρῶ-
 κων ἱερὸς παρακαθίδρυνται τῇ θεῷ κατὰ τὸν μῦθον.
 Ἄνδρα δὲ προσελθεῖν οὐ θέμις οὐδ' ἐπὶ τῆς οἰκίας γε-
 νέσθαι τῶν ἱερῶν ὀργιαζομένων· αὐταὶ δὲ καθ' ἑαυτὰς
 20 αἱ γυναῖκες πολλὰ τοῖς Ὀρφικοῖς ὁμολογοῦντα δρᾶν λέ-
 γονται περὶ τὴν ἱερουργίαν. Ὅταν οὖν ὁ τῆς ἐορτῆς
 καθήκη χρόνος, ὑπατεύοντος ἢ στρατηγοῦντος ἀνδρός,
 αὐτὸς μὲν ἐξίσταται καὶ πᾶν τὸ ἄρρεν, ἣ δὲ γυνὴ τὴν
 οἰκίαν παραλαβοῦσα διακοσμεῖ. Καὶ τὰ μέγιστα νύκτωρ
 25 τελεῖται, παιδιᾶς ἀναμειγμένης ταῖς παννυχίδι καὶ
 μουσικῆς ἅμα πολλῆς παρουσίας.

Χ. Ταύτην τότε τὴν ἐορτὴν τῆς Πομπηίας ἐπιτε-
 λούσης, ὁ Κλώδιος οὕτω γενειῶν καὶ διὰ τοῦτο λήσειν
 οἰόμενος ἐσθῆτα καὶ σκευὴν ψαλτρίας ἀναλαβὼν ἐχώρει,⁷¹²
 30 νέα γυναικὶ τὴν ὄψιν ἑοικώς. Καὶ ταῖς θύραις ἐπιτυ-
 χῶν ἀνεφγμέναις εἰσῆχθη μὲν ἀδεῶς ὑπὸ τῆς συνει-
 δυίας θεραπαινίδος, ἐκείνης δὲ προδραμούσης, ὡς τῇ

Πομπητᾶ φράσειε, καὶ γενομένης διατριβῆς, περιμένειν μὲν ὅπου κατελείφθη τῷ Κλωδίῳ μὴ καρτεροῦντι, πλανωμένῳ δ' ἐν οἰκίᾳ μεγάλη καὶ περιφεύγουτι τὰ φῶτα προσπεσοῦσα τῆς Αὐρηλίας ἀκόλουθος ὡς δὴ γυνὴ γυναικα παίζειν προῦκαλεῖτο, καὶ μὴ βουλόμενον εἰς τὸ 5 μέσον εἴλαε, καὶ τίς ἐστὶ καὶ πόθεν ἐπνυθάνετο. Τοῦ δὲ Κλωδίου φήσαντος ἄβραν περιμένειν Πομπητας, αὐτὸ τοῦτο καλουμένην, καὶ τῇ φωνῇ γενομένου καταφανοῦς, ἡ μὲν ἀκόλουθος εὐθύς ἀπεπήδησε κραυγῇ πρὸς τὰ φῶτα καὶ τὸν ὄχλον, ἄνδρα πεφωρακέναι βοῶσα, 10 τῶν δὲ γυναικῶν διαπτοηθεισῶν ἡ Αὐρηλία τὰ μὲν ὄργια τῆς θεοῦ κατέπαυσε καὶ συνεκάλυψε, αὐτῇ δὲ τὰς θύρας ἀποκλείσαι κελεύσασα περιήει τὴν οἰκίαν ὑπὸ λαμπάδων ζητοῦσα τὸν Κλώδιον. Εὐρίσκεται δ' εἰς οἰκημα παιδίσκης, ἣ συνεισηλθε, καταπεφευγῶς 15 καὶ γενόμενος φανερός ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἐξελαίνεται διὰ τῶν θυρῶν. Τὸ δὲ πρᾶγμα καὶ νυκτὸς εὐθύς αἱ γυναῖκες ἀπιούσαι τοῖς αὐτῶν ἔφραζον ἀνδράσι, καὶ μεθ' ἡμέραν ἐχώρει διὰ τῆς πόλεως λόγος, ὡς ἀθέσμοις ἐπικεχειρηκότος τοῦ Κλωδίου καὶ δίκην οὐ τοῖς ὕβρι- 20 σμένοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ πόλει καὶ τοῖς θεοῖς ὀφελοντος. Ἐγράφατο μὲν οὖν τὸν Κλώδιον εἰς τῶν δημάρχων ἀσεβείας, καὶ συνέστησαν ἐπ' αὐτὸν οἱ δυνατάτατοι τῶν ἀπὸ τῆς βουλῆς, ἄλλας τε δεινὰς ἀσελγείας καταμαρτυροῦντες καὶ μοιχείαν ἀδελφῆς, ἣ Λευκούλλῳ 25 συνωκῆκει. Πρὸς δὲ τὰς τούτων σπουδὰς ὁ δῆμος ἀντιτάξας ἑαυτὸν ἤμυνε τῷ Κλωδίῳ, καὶ μέγα πρὸς τοὺς δικαστὰς ὄφελος ἦν ἐκπεπληγμένους καὶ δεδοικότας τὸ πλῆθος. Ὁ δὲ Καῖσαρ ἀπεπέμψατο μὲν εὐθύς τὴν Πομπητῆαν, μάρτυς δὲ πρὸς τὴν δίκην κληθεὶς οὐδὲν ἔφη 30 τῶν λεγομένων κατὰ τοῦ Κλωδίου γινώσκειν. Ὡς δὲ τοῦ λόγου παραδόξου φανέντος ὁ κατήγορος ἠρώτησε

„Πῶς οὖν ἀπεπέμψω τὴν γυναῖκα;“ „Ὅτι“ ἔφη „τὴν ἐμὴν ἤξιον μηδὲ ὑπονοηθῆναι.“ Ταῦτα οἱ μὲν οὕτω φρονοῦντα τὸν Καίσαρα λέγουσιν εἶπεν, οἱ δὲ τῷ δήμῳ χαριζόμενον ὠρημένῳ σώζειν τὸν Κλώδιον. Ἀποφεύ-
 5 γει δ' οὖν τὸ ἐγκλημα τῶν πλείστων δικαστῶν συγκε-
 χυμένοις τοῖς γράμμασι τὰς γνώμας ἀποδόντων, ὅπως μῆτε παρακινδυνεύσωσιν ἐν τοῖς πολλοῖς καταψηφισά-
 μενοι μῆτε ἀπολύσαντες ἀδοξήσωσι παρὰ τοῖς ἀρίστοις.

XI. Ὁ δὲ Καίσαρ εὐθύς ἀπὸ τῆς στρατηγίας τῶν
 10 ἐπαρχιῶν τὴν Ἰβηρίαν λαβὼν, ὡς ἦν δυσδιάθετος αὐτῷ
 τὸ περὶ τοὺς δανειστάς ἐνοχλοῦντας ἐξιόντι καὶ κατα-
 βοῶντας, ἐπὶ Κράσσον κατέφυγε πλουσιώτατον ὄντα
 Ῥωμαίων, δεόμενον δὲ τῆς Καίσαρος ἀκμῆς καὶ θερμό-
 τητος ἐπὶ τὴν πρὸς Πουπήιον ἀντιπολιτείαν. Ἀναδεξα-
 16 μένου δὲ τοῦ Κράσσου τοὺς μάλιστα χαλεποὺς καὶ ἀπα-
 ραιτήτους τῶν δανειστῶν καὶ διεγγυήσαντος ὀκτακοσίων
 καὶ τριάκοντα ταλάντων, οὕτως ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν ἐπ-
 αρχίαν. Λέγεται δὲ, τὰς Ἄλπεις ὑπερβάλλοντος αὐτοῦ
 καὶ πολίχνιον τι βαρβαρικὸν οἰκούμενον ὑπὸ ἀνθρώπων
 20 παντάπασιν ὀλίγων καὶ λυπρὸν παρερχομένου, τοὺς
 ἑταίρους ἅμα γέλῳτι καὶ μετὰ παιδιᾶς „Ἢ που“ φάναι
 „κάνταυθά τινές εἰσιν ὑπὲρ ἀρχῶν φιλοτιμίαι καὶ περὶ
 πρωτείων ἄμιλλαι καὶ φθόνοι τῶν δυνατῶν πρὸς ἀλλή-
 λους;“ τὸν δὲ Καίσαρα σπουδάσαντα πρὸς αὐτοὺς εἶ-
 25 πειν „Ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην παρὰ τούτοις εἶναι μᾶλλον
 πρῶτος ἢ παρὰ Ῥωμαίοις δεύτερος.“ Ὁμοίως δὲ πάλιν
 ἐν Ἰβηρίᾳ σχολῆς οὔσης ἀναγινώσκοντά τι τῶν περὶ
 Ἀλεξάνδρου γεγραμμένων σφόδρα γενέσθαι πρὸς ἑαυτῷ
 πολλὸν χρόνον, εἶτα καὶ δακρῦσαι· τῶν δὲ φίλων θαν- 713
 30 μασάντων τὴν αἰτίαν εἶπειν· „Ὅν δοκεῖ ὑμῖν ἄξιον εἶ-
 ναι λύπης, εἰ τηλικούτος μὲν ὢν Ἀλέξανδρος ἦδη

τοσοῦτων ἐβασίλευεν, ἐμοὶ δὲ λαμπρὸν οὐδὲν οὐπω κέ-
πρακται;“

XII. Τῆς γοῦν Ἰβηρίας ἐπιβάς εὐθύς ἦν ἐνεργός,
ὡσθ' ἡμέραις ὀλίγαις δέκα σπείρας συναγαγεῖν πρὸς
ταῖς πρότερον οὔσαις εἴκοσι, καὶ στρατεύσας ἐπὶ Καλαί- 5
κούς καὶ Λυσιτανούς κρατῆσαι καὶ προελθεῖν ἄχρι τῆς
ἕξω θαλάσσης τὰ μὴ πρότερον ὑπακούοντα Ῥωμαίοις
ἔθνη καταστρεφόμενος. Θέμενος δὲ τὰ τοῦ πολέμου
καλῶς οὐ χεῖρον ἐβράβευε τὰ τῆς εἰρήνης, ὁμόνοιάν τε
ταῖς πόλεσι καθιστὰς καὶ μάλιστα τὰς τῶν χρεωφειλε- 10
τῶν καὶ δανειστῶν ἰάμενος διαφοράς. Ἐταξε γὰρ τῶν
προσιόντων τοῖς ὀφείλουσι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν δύο
μὲν μέρη τὸν δανειστὴν ἀναιρεῖσθαι, τῷ δὲ λοιπῷ χρη-
σθαι τὸν δεσπότην, ἄχρι ἂν οὕτως ἐκλυθῇ τὸ δάνειον.
Ἐπὶ τούτοις εὐδοκιμῶν ἀπηλλάγη τῆς ἐπαρχίας, αὐτὸς 15
τε πλούσιος γεγωνῶς καὶ τοὺς στρατιώτας ὠφεληκῶς
ἀπὸ τῶν στρατειῶν καὶ προσηγορευμένος αὐτοκράτωρ
ὑπ' αὐτῶν.

XIII. Ἐπεὶ δὲ τοὺς μὲν μνωμένους θρίαμβον ἕξω
διατρέβειν ἔδει, τοὺς δὲ μετιόντας ὑπατείαν παρόντας 20
ἐν τῇ πόλει τοῦτο πράττειν, ἐν τῷ αὐτῇ γεγωνῶς ἀντι-
νομία καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ὑπατικὰς ἀφιγμένος ἀρχαιρε-
σίας ἐπεμψε πρὸς τὴν σύγκλητον αἰτούμενος αὐτῷ δο-
θῆναι παραγγέλλειν εἰς ὑπατείαν ἀπόντι διὰ τῶν φίλων.
Κάτωνος δὲ πρῶτον μὲν ἰσχυριζομένου τῷ νόμῳ πρὸς 25
τὴν ἀξίωσιν, εἶτα, ὡς ἑώρα πολλοὺς τεθεραπευμένους
ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἐκκρούσαντος τῷ χρόνῳ τὸ πρῶγμα
καὶ τὴν ἡμέραν ἐν τῷ λέγειν κατατρέψαντος, ἔγνω τὸν
θρίαμβον ἀφελῆς ὁ Καίσαρ ἔχουσθαι τῆς ὑπατείας· καὶ
παρελθῶν εὐθύς ὑποδύεται πολιτεύματι πάντα ἀν- 30
θρώπους ἑξαπατήσαν πλὴν Κάτωνος. Ἦν δὲ τοῦτο
διαλλαγὴ Πομπηίου καὶ Κράσσου τῶν μέγιστον ἐν τῇ

πόλει δυναμένων· οὓς συναγαγὼν ὁ Καίσαρ εἰς φιλίαν ἐκ διαφορᾶς, καὶ τὴν ἀπ' ἀμφοῖν συνενεγκάμενος ἰσχὺν εἰς ἑαυτὸν, ἔργῳ φιλάνθρωπον ἔχοντι προσηγορίαν ἔλαθε μεταστήσας τὴν πολιτείαν. Οὐ γάρ, ὡς οἱ πλεῖστοι νομίζουσιν, ἡ Καίσαρος καὶ Πομπηίου διαφορὰ τοὺς ἐμφυλίους ἀπειργάσατο πολέμους, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ φιλία, συστάντων ἐπὶ καταλύσει τῆς ἀριστοκρατίας τὸ πρῶτον, εἶτα οὕτως καὶ πρὸς ἀλλήλους διαστάντων. Κάτανι δὲ πολλὰκις τὰ μέλλοντα προθεσπίζοντι περιῆν δυσκόλου 10 μὲν ἀνθρώπου τότε καὶ πολυπράγμονος, ὕστερον δὲ φρονίμου μὲν, οὐκ εὐτυχοῦς δὲ συμβούλου λαβεῖν δόξαν.

XIV. Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Καίσαρ ἐν μέσῳ τῆς Κράσσου καὶ Πομπηίου φιλίας δορυφορούμενος ἐπὶ τὴν ὑπατείαν κατήχθη· καὶ λαμπρῶς ἀναγορευθεὶς μετὰ Καλπούριου Βύβλου καὶ καταστάς εἰς τὴν ἀρχὴν εὐθύς εἰσέφερε νόμους οὐχ ὑπάτω προσήκοντας, ἀλλὰ δημάρχῳ τινὶ θρασυτάτῳ, πρὸς ἡδονὴν τῶν πολλῶν κληρουχίας τινὰς χώρας καὶ διανομὰς εἰσηγούμενος. Ἐν δὲ τῇ βουλῇ τῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἀντικρουσάντων πάσαι δέο- 20 μενος προφάσεως ἀνακραγῶν καὶ μαρτυράμενος, ὡς εἰς τὸν δῆμον ἄκων ἐξελαύνοιτο θεραπεύσων ἐκείνου ἐξ ἀνάγκης ὕβρει καὶ χαλεπότητι τῆς βουλῆς, πρὸς αὐτὸν ἐξεπήδησε· καὶ περιστησάμενος ἔνθεν μὲν Κράσσον, ἔνθεν δὲ Πομπήιον, ἠρώτησεν, εἰ τοὺς νόμους ἐπαι- 25 νοεῖν. Ἐπαινεῖν δὲ φασκόντων, παρεκάλει βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς ἐνίστασθαι μετὰ ξιφῶν ἀπειλοῦντας. Ἐκεῖνοι δὲ ὑπισχνοῦντο· Πομπήιος δὲ καὶ προσεπέειπεν, ὡς ἀφίξιτο πρὸς τὰ ξίφη μετὰ τοῦ ξίφους καὶ θυρεὸν κομίζων. Ἐπὶ τούτῳ τοὺς μὲν ἀριστοκρατικούς ἠνίασεν, οὐκ 30 ἀξίαν τῆς περὶ αὐτὸν αἰδοῦς, οὐδὲ τῆς πρὸς τὴν σύγκλητον εὐλαβείας πρέπουσαν, ἀλλὰ μανικὴν καὶ μειρακιώδη φωνὴν ἀκούσαντας, ὁ δὲ δῆμος ἤσθη. Καίσαρ

714 δὲ μειζόνως ἔτι τῆς Πομπηίου δυνάμεως ὑποδραττόμενος, ἦν γὰρ αὐτῷ Ἰουλίᾳ θυγάτηρ ἐγγεγνημένη Σερούλλιῳ Καιπίῳ, ταύτην ἐνεγγύησε Πομπηίῳ, τὴν δὲ Πομπηίου τῷ Σερουίλλῳ δώσειν ἔφησεν, οὐδὲ αὐτὴν ἀνέγγυον οὔσαν, ἀλλὰ Φαύστῳ τῷ Σύλλα παιδί καθω- 5 μολογημένην. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον Καίσαρ ἠγάγετο Καλπουρνιαν θυγατέρα Πείσωνος, τὸν δὲ Πείσωνα κατέστησεν ὕπατου εἰς τὸ μέλλον, ἐνταῦθα δὲ καὶ σφόδρα μαρτυρομένου Κάτωνος καὶ βοῶντος οὐκ ἀνεκτὸν εἶναι, γάμοις διαμαστροπευομένης τῆς ἡγεμονίας καὶ διὰ γυ- 10 ναίων εἰς ἐπαρχίας καὶ στρατεύματα καὶ δυνάμεις ἀλλήλους ἀντισταγόντων. Ὁ μὲν οὖν συνάρχων τοῦ Καίσαρος Βύβλος, ἐπεὶ κωλύων τοὺς νόμους οὐδὲν ἐπέβαινε, ἀλλὰ πολλάκις ἐκινδύνευε μετὰ Κάτωνος ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἀποθανεῖν, ἐγκλεισάμενος οἴκοι τὸν τῆς ἀρχῆς 15 χρόνον διετέλεσε. Πομπηῖος δὲ γήμας εὐθύς ἐπέπλησε τὴν ἀγορὰν ὄπλων καὶ συνεπεκύρου τῷ δήμῳ τοὺς νόμους, Καίσαρι δὲ τὴν ἐντὸς Ἄλπεων καὶ τὴν ἐκτὸς ἄπασαν Κελτικὴν προσθεῖς τὸ Ἰλλυρικὸν μετὰ ταγμάτων τεσσάρων εἰς πενταετίαν. Κάτωνα μὲν οὖν ἐπιχειρή- 20 σαντα τούτοις ἀντιλέγειν ἀπῆγεν εἰς φυλακὴν ὁ Καίσαρ, οἴομενος αὐτὸν ἐπικαλέσασθαι τοὺς δημάρχους· ἐκείνου δὲ ἀφώνου βαδίζοντος ὄρων ὁ Καίσαρ οὐ μόνον τοὺς κρατίστους δυσφοροῦντας, ἀλλὰ καὶ τὸ δημοτικὸν αἶδος τῆς Κάτωνος ἀρετῆς σιωπῇ καὶ μετὰ κατη- 25 φείας ἐπόμενον, αὐτὸς ἐδεήθη κρύφα τῶν δημάρχων ἐνὸς ἀφελέσθαι τὸν Κάτωνα. Τῶν δὲ ἄλλων συγκλητικῶν ὀλίγοι παντάπασιν αὐτῷ συνήεσαν εἰς βουλήν, οἱ δὲ λοιποὶ δυσχεραίνοντες ἐκποδῶν ἦσαν. Εἰπόντος δὲ Κουσιδίου τινὸς τῶν σφόδρα γερόντων, ὡς φοβού- 30 μενοι τὰ ὄπλα καὶ τοὺς στρατιώτας οὐ συνέρχοιντο „Τί οὖν“ ἔφη ὁ Καίσαρ „οὐ καὶ σὺ ταῦτα δεδιῶς οἴκου-

ραίς;“ και ὁ Κονσίδιος εἶπεν· „Ὅτι με ποιεῖ μὴ φοβεῖ-
 σθαι τὸ γῆρας· ὁ γὰρ ἐτι λειπόμενος βίος οὐ πολλῆς
 ὄλλγος ἂν δεῖται προνοίας.“ *Αἰσχιστον δὲ τῶν τότε πο-*
λιτευμάτων ἔδοξεν ἐν τῇ Καίσαρος ὑπατείᾳ δῆμαρχον
5 αἰρεθῆναι Κλωδίον ἐκεῖνον, ὑφ’ οὗ τὰ περὶ τὸν γάμον
καὶ τὰς ἀπορρήτους παρενομήθη παννυχίδας. Ἡρέθη
δὲ ἐπὶ τῇ Κικέρωνος καταλύσει· καὶ Καίσαρ οὐ πρό-
τερον ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν στρατιὰν ἢ καταστασιάσαι Κι-
κέρωνα μετὰ Κλωδίου καὶ συνεκβαλεῖν ἐκ τῆς Ἰταλίας.

10 XV. Τοιαῦτα μὲν οὖν λέγεται γενέσθαι τὰ πρὸ τῶν
 Γαλατικῶν. Ὁ δὲ τῶν πολέμων, οὓς ἐπολέμησε μετὰ
 ταῦτα, καὶ τῶν στρατειῶν, αἷς ἡμερώσατο τὴν Κελτι-
 κὴν, χρόνος, ὥσπερ ἄλλην ἀρχὴν λαβόντος αὐτοῦ καὶ
 καταστάντος εἰς ἑτέραν τινὰ βίον καὶ πραγμάτων και-
 15 νῶν ὁδόν, οὐκ ἔστιν ὅτου τῶν μάλιστα τεθνασμασμένων
 ἐφ’ ἡγεμονίᾳ καὶ μεγίστων γεγονότων ἀπολείποντα πο-
 λεμιστὴν καὶ στρατηλάτην ἀπέδειξεν αὐτόν, ἀλλ’ εἶτε
 Φαβίους καὶ Σκηπίωνας καὶ Μετέλλους καὶ τοὺς κατ’
 αὐτόν ἢ μικρὸν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, Σύλλαν καὶ Μάριον
 20 ἀμφοτέρους τε Λευκούλλους ἢ καὶ Πομπήϊον αὐτόν, οὗ
 κλέος ὑπουράνιον ἦνθει τότε παντοίας περὶ πόλεμον
 ἀρετῆς, παραβάλοι τις, αἱ Καίσαρος ὑπερβάλλουσι πρά-
 ξεις τὸν μὲν χαλεπότητι τόπων, ἐν οἷς ἐπολέμησε, τὸν
 δὲ μεγέθει χώρας, ἣν προσεκτήσατο, τὸν δὲ πλήθει καὶ
 25 βίᾳ πολεμίων, οὓς ἐνίκησε, τὸν δὲ ἀτοπίας καὶ ἀπι-
 στίαις ἡθῶν, ἃ καθωμίλησε, τὸν δὲ ἐπισεικείᾳ καὶ πραό-
 τητι πρὸς τοὺς ἀλίσκομένους, τὸν δὲ δώροις καὶ χάρισι
 πρὸς τοὺς συστρατευομένους, πάντας δὲ τῶν πλείστας
 μεμαχησθαι μάχας καὶ πλείστους ἀνηρηκέναι τῶν ἀν-
 30 τιταχθέντων. Ἐτη γὰρ οὐδὲ δέκα πολεμήσας περὶ Γα-
 λατίαν πόλεις μὲν ὑπὲρ ὀκτακοσίας κατὰ κράτος εἶλεν, 715
 ἔθνη δὲ ἐχειρώσατο τριακόσια, μυριάσι δὲ παραταξάμε-

νος κατὰ μέρος τριακοσίαις ἑκατὸν μὲν ἐν χερσὶ διέφθειρεν, ἄλλας δὲ τοσαύτας ἐξώγησεν.

XVI. Εὐνοία δὲ καὶ προθυμία στρατιωτῶν ἐχρήσατο τοσαύτη περὶ αὐτόν, ὥστε τοὺς ἑτέρων μηδὲν ἐν ταῖς ἄλλαις στρατείαις διαφέροντας ἀμάχους καὶ ἀνυ-⁵ποστάτους φέρεσθαι πρὸς πᾶν δεινὸν ὑπὲρ τῆς Καίσαρος δόξης. Οἶος ἦν τοῦτο μὲν Ἀκίλιος, ὃς ἐν τῇ περὶ Μασσαλίαν ναυμαχίᾳ νεῶς πολεμίας ἐπιβεβηκῶς τὴν μὲν δεξιὰν ἀπενόπη χεῖρα μαχαίρα, τῇ δὲ ἑτέρα τὸν θυρεὸν οὐκ ἀφῆκεν, ἀλλὰ τύπτων εἰς τὰ πρόσωπα τοὺς ¹⁰πολεμίους ἀπέστρεψε πάντας καὶ τοῦ σκάφους ἐπεκράτησε· τοῦτο δὲ Κάσσιος Σκεύας, ὃς ἐν τῇ περὶ Δυρράχιον μάχῃ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκοπεῖς τοξέυματι, τὸν δὲ ὤμον ὑσσωῖ καὶ τὸν μηρὸν ἑτέρῳ διεληλαμένος, τῷ δὲ θυρεῷ βελῶν ἑκατὸν καὶ τριάκοντα πληγὰς ἀναδεδεγ-¹⁵μένος, ἐκάλει τοὺς πολεμίους ὡς παραδώσων ἑαυτόν. Δυεῖν δὲ προσιόντων, τοῦ μὲν ἀπέκοψε τὸν ὤμον τῇ μαχαίρα, τὸν δὲ κατὰ τοῦ προσώπου πατάξας ἀπέστρεψεν, αὐτὸς δὲ διεσώθη τῶν οἰκείων περισχόντων. Ἐν δὲ Βρεττανίᾳ τῶν πολεμίων εἰς τόπον ἐλώδη καὶ μεστὸν ²⁰ὑδάτων ἐμπεσοῦσι τοῖς πρώτοις ταξιαρχοῖς ἐπιθεμένων στρατιώτης, Καίσαρος αὐτοῦ τὴν μάχην ἐφορῶντος, ὥσάμενος εἰς μέσους καὶ πολλὰ καὶ περιόπτα τόλμης ἀποδειξάμενος ἔργα τοὺς μὲν ταξιαρχοὺς ἔσωσε, τῶν βαρβάρων φυγόντων, αὐτὸς δὲ χαλεπῶς ἐπὶ πᾶσι δια-²⁵βαίνων ἔρριψεν ἑαυτὸν εἰς ρεύματα τελματώδη, καὶ μόλις ἄνευ τοῦ θυρεοῦ, τὰ μὲν νηχόμενος, τὰ δὲ βαδίζων, διεπέρασε. Θάυμαζόντων δὲ τῶν περὶ τὸν Καίσαρα καὶ μετὰ χαρᾶς καὶ κραυγῆς ἀπαντῶντων, αὐτὸς εὐ μάλα κατηφῆς καὶ δεδακρυμένος προσέειπε τῷ Καί-³⁰σαρι, συγγνωμην αἰτούμενος ἐπὶ τῷ προσέσθαι τὸν θυρεόν. Ἐν δὲ Λιβύῃ ναῦν ἐλόντες οἱ περὶ Σκηπίωνα

Καίσαρος, ἐν ἣ Γράνιος Πέτρων ἐπέκλει ταμίαις ἀπο-
 δεδειγμένους, τοὺς μὲν ἄλλους ἐποιοῦντο λείαν, τῷ δὲ
 ταμίᾳ διδόναι τὴν σωτηρίαν ἔφασαν. Ὁ δὲ εἰπὼν, ὅτι
 τοῖς Καίσαρος στρατιώταις οὐ λαμβάνειν, ἀλλὰ διδόναι
 5 σωτηρίαν ἔθος ἐστίν, ἑαυτὸν τῷ ξίφει πατάξας ἀνέλε.

XVII. Τὰ δὲ τοιαῦτα λήματα καὶ τὰς φιλοτιμίας
 αὐτὸς ἀνέθρεψε καὶ κατεσκεύασε Καίσαρ, πρῶτον μὲν
 τῷ χαρῆζεσθαι καὶ τιμᾶν ἀφειδῶς ἐνδεικνύμενος, ὅτι
 τὸν πλοῦτον οὐκ εἰς τρυφήν ἰδίαν οὐδὲ τινος ἡδυπα-
 10 θείας ἐκ τῶν πολέμων ἀθροίζει, κοινὰ δὲ ἄθλα τῆς ἀν-
 δραγαθίας παρ' αὐτῷ φυλασσόμενα ἀπόκειται καὶ
 μέτεστιν ἐκείνῳ τοῦ πλουτεῖν ὅσα τοῖς ἀξίοις τῶν στρα-
 τιωτῶν δίδωσιν· ἔπειτα τῷ πάντα μὲν κίνδυνον ἐκὼν
 ὑψίστασθαι, πρὸς μηδένα δὲ τῶν πόνων ἀπαγορεύειν.
 15 Τὸ μὲν οὖν φιλοκίνδυνον οὐκ ἐθαύμαζον αὐτοῦ διὰ τὴν
 φιλοτιμίαν· ἡ δὲ τῶν πόνων ὑπομονὴ παρὰ τὴν τοῦ
 σώματος δύναμιν ἐγκαρτερεῖν δοκοῦντος ἐξέπληττεν,
 ὅτι καὶ τὴν ἔξιν ὧν ἰσχνὸς καὶ τὴν σάρκα λευκὸς καὶ
 ἀπαλὸς καὶ τὴν κεφαλὴν νοσώδης καὶ τοῖς ἐπὶ τοῖς ἐπι-
 20 ληπτικοῖς ἐνοχος, ἐν Κορδύβῃ πρῶτον αὐτῷ τοῦ πά-
 θους, ὡς λέγεται, τούτου προσπεσόντος, οὐ μαλακίας
 ἐποιήσατο τὴν ἀρρωστίαν πρόφασιν, ἀλλὰ θεραπείαν
 τῆς ἀρρωστίας τὴν στρατείαν, ταῖς ἀτρύτοις ὁδοιπορίαις
 καὶ ταῖς εὐτελέσι διαίταις καὶ τῷ θυραυλεῖν ἐνδεδελεχῶς
 25 καὶ ταλαιπωρεῖν ἀπομαχόμενος τῷ πάθει καὶ τὸ σῶμα
 τηρῶν δυσάλωτον. Ἐκοιμᾶτο μὲν γε τοὺς πλείστους
 ὕπνους ἐν ὀρήμασιν ἢ φορείοις, εἰς πρᾶξιν τὴν ἀνά-
 παυσιν κατατιθέμενος, ὥχλειτο δὲ μεθ' ἡμέραν ἐπὶ τὰ
 φρούρια καὶ τὰς πόλεις καὶ τοὺς χάρακας, ἐνὸς αὐτῷ
 30 συγκαθημένου παιδὸς τῶν ὑπογράφειν ἅμα διώκοντος
 εἰθισμένων, ἐνὸς δ' ἐξόπισθεν ἐφεστηκότος στρατιώτου
 ξίφος ἔχοντος. Συντόνως δὲ ἤλαυνεν οὕτως, ὥστε τὴν 716

πρώτην ἔξοδον ἀπὸ Ῥώμης ποιησάμενος ὀγδοαίος ἐπὶ τὸν Ῥοδανὸν ἔλθειν. Τὸ μὲν οὖν ἱκπεύειν ἐκ παιδὸς ἦν αὐτῷ ῥάδιον· εἰθιστο γὰρ εἰς τοῦπίσω τὰς χεῖρας ἀπάγων καὶ τῷ νώτῳ περιπλέκων ἀνὰ κράτος ἐλαύνειν τὸν ἵππον. Ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ στρατείᾳ προσεξήσησεν 5 ἱππαζόμενος τὰς ἐπιστολάς ὑπαγορεύειν καὶ δυσὶν ὁμοῦ γράφουσιν ἔξαρκειν, ὡς δὲ Ὀππιὸς φησι, καὶ πλείοσι. Λέγεται δὲ καὶ τὸ διὰ γραμμάτων τοῖς φίλοις ὁμιλεῖν Καίσαρα πρῶτον μηχανήσασθαι, τὴν κατὰ πρόσωπον ἔντευξιν ὑπὲρ τῶν ἐπειρόντων τοῦ καιροῦ διὰ τε πλη- 10 θος ἀσχολιῶν καὶ τῆς πόλεως τὸ μέγεθος μὴ περιμένοντος. Τῆς δὲ περὶ τὴν δίαιταν εὐκόλλιας κάκεινο ποιοῦνται σημεῖον, ὅτι, τοῦ δειπνίζοντος αὐτὸν ἐν Μεδιολάνῳ ξένου Οὐαλλερίου Λέοντος παραθέντος ἀσπάραγον καὶ μύρον ἀντ' ἐλαίου καταχέαντος, αὐτὸς μὲν ἀφελῶς 15 ἔφαγε, τοῖς δὲ φίλοις δυσχεραίνουσιν ἐπέπληξεν. „Ἡρκει γὰρ“ ἔφη „τὸ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἀπαρέσκουσιν· ὁ δὲ τὴν τοιαύτην ἀγροικίαν ἐξελέγχαν αὐτὸς ἐστὶν ἄγροικος.“ Ἐν ὁδῷ δὲ ποτε συνελασθεὶς ὑπὸ χειμῶνος εἰς ἔκφυλιν ἀνθρώπου πένητος, ὡς οὐδὲν εὖρε πλέον 20 οἰκήματος ἐνὸς γλίσχρος ἕνα δέξασθαι δυναμένου, πρὸς τοὺς φίλους εἰπὼν, ὡς τῶν μὲν ἐντίμων παραχωρητέον εἶη τοῖς κρατίστοις, τῶν δὲ ἀναγκαίων τοῖς ἀσθενεστάτοις, Ὀππιὸν ἐκέλευσεν ἀναπαύσασθαι· αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ὑπὸ τῷ προστεγίῳ τῆς θύρας ἐκάθευδεν. 25

XVIII. Ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν πρῶτος αὐτῷ τῶν Κελτικῶν πολέμων πρὸς Ἑλβητιοὺς συνέστη καὶ Τιγυρίνους, οἱ τὰς αὐτῶν δώδεκα πόλεις καὶ κώμας τετρακοσίας ἐμπρήσαντες ἐχώρουν πρόσω διὰ τῆς ὑπὸ Ῥωμαίους Γαλατίας, ὥσπερ πάλαι Κίμβροι καὶ Τεύτονες, οὔτε τόλμαν 30 ἐκείνων ὑποδεέστεροι δοκοῦντες εἶναι καὶ πλήθος ὁμαλῶς τριάκοντα μὲν αἱ πᾶσαι μυριάδες ὄντες, εἴκοσι δὲ

αὶ μαχόμεναι μιᾶς δέουσαι. Τούτων Τιγυρίνους μὲν οὐκ αὐτός, ἀλλὰ Λαβιηνὸς πεμφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὸν Ἄραρα ποταμὸν συνέτριψεν, Ἑλβητιῶν δὲ αὐτῷ πρὸς τινα πόλιν φίλην ἄγοντι τὴν στρατιάν καθ' ὁδὸν
 5 ἀπροσδοκῆτως ἐπιδημένων φθάσας ἐπὶ χωρίον καρτερόν κατέφυγε. Κάνει συναγαγὼν καὶ παρατάξας τὴν δύναμιν, ὡς ἵππος αὐτῷ προσήχθη „Τούτῳ μὲν“ ἔφη „νικήσας χρήσομαι πρὸς τὴν δίωξιν, νῦν δὲ ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους“ καὶ περὶ ὁρμήσας ἐνέβαλε. Χρόνῳ δὲ καὶ
 10 χαλεπῶς ὠσάμενος τὸ μάχιμον περὶ ταῖς ἀμάξαις καὶ τῷ χάρακι τὸν πλείστον ἔσχε πόνον, οὐκ αὐτῶν μόνων ὑφισταμένων ἐκεῖ καὶ μαχομένων, ἀλλὰ καὶ παῖδες αὐτῶν καὶ γυναῖκες ἀμυνόμενοι μέχρι θανάτου συγκατεκόπησαν, ὥστε τὴν μάχην μόλις εἰς μέσας νύκτας τε-
 15 λευτῆσαι. Καλῶ δὲ τῷ τῆς νίκης ἔργῳ κρείττον ἐπέθηκε τὸ συνοικίσει τοὺς διαφυγόντας ἐκ τῆς μάχης τῶν περιόντων βαρβάρων καὶ καταναγκάσαι τὴν χώραν ἀναλαβεῖν, ἣν ἀπέλιπον, καὶ τὰς πόλεις, ἃς διέφθειραν, ὄντας ὑπὲρ δέκα μυριάδας. Ἐπραξε δὲ τοῦτο δεδιὼς
 20 μὴ τὴν χώραν ἔρημον γενομένην οἱ Γερμανοὶ διαβάντες κατάσχωσι.

XIX. Δεύτερον δὲ πρὸς Γερμανοὺς ἄντικρυς ὑπὲρ Κελτῶν ἐπολέμησε, καίτοι τὸν βασιλέα πρότερον αὐτῶν Ἀριόβιστον ἐν Ῥώμῃ σύμμαχον πεποιημένον· ἀλλ' ἦσαν
 25 ἀφόρητοι τοῖς ὑπηκόοις αὐτοῦ γείτονες, καὶ καιροῦ παραδόντος οὐκ ἂν ἐδόκουν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀτρεμήσειν, ἀλλ' ἐπινεμήσεσθαι καὶ καθέξειν τὴν Γαλατίαν. Ὁρῶν δὲ τοὺς ἡγεμόνας ἀποδειλιῶντας, καὶ μάλιστα ὅσοι τῶν ἐπιφανῶν καὶ νέων αὐτῷ συνεξῆλθον ὡς δὴ τρυφῇ χρη-
 30 σόμενοι καὶ χρηματισμῷ τῇ μετὰ Καίσαρος στρατείᾳ, 717 συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν ἐκέλευσεν ἀπιέναι καὶ μὴ κινδυνεύειν παρὰ γνώμην οὕτως ἀνάνδρως καὶ μαλακῶς

ἔχοντας, αὐτὸς δὲ ἔφη τὸ δέκατον τάγμα μόνον παρα-
 λαβὼν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους πορεύσεσθαι, μήτε κρείττοσι
 μέλλων Κίμβρων μάχεσθαι πολεμίους μήτε αὐτὸς ἂν
 Μαρτίου χείρων στρατηγός. Ἐκ τούτου τὸ μὲν δέκατον
 τάγμα πρεσβευτὰς ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν χάριν ἔχειν ὁμο- 5
 λογοῦντες, τὰ δὲ ἄλλα τοὺς ἑαυτῶν ἐκάκιζον ἡγεμόνας,
 ὄρηις δὲ καὶ προθυμίας γενόμενοι πλήρεις ἅπαντες
 ἠκολούθουν ὁδὸν ἡμερῶν πολλῶν, ἕως ἐν διακοσίοις
 τῶν πολεμίων σταδίοις κατεστρατοπέδευσαν. Ἦν μὲν
 οὖν ὃ τι καὶ πρὸς τὴν ἐφοδὸν αὐτὴν ἐτέθραυστο τῆς 10
 γνώμης τοῦ Ἀριόβιστου. Γερμανοὶς γὰρ ἐπιθήσεσθαι
 Ῥωμαίους, ἂν ἐπερχομένων οὐκ ἂν ἐδόκουν ὑποστῆναι,
 μὴ προσδοκήσας ἐθαύμαζε τὴν Καίσαρος τόλμαν καὶ τὸν
 στρατὸν ἑώρα τεταραγμένον. Ἔτι δὲ μᾶλλον αὐτοὺς
 ἠμβλυε τὰ μαντεύματα τῶν ἱερῶν γυναικῶν, αἷ ποτα- 15
 μῶν δίναις προσβλέπουσαι καὶ ρευμάτων ἐλιγμοῖς καὶ
 ψόφοις τεκμαιρόμεναι προεδέσπιζον, οὐκ ἔωσαι μάχην
 τίθεσθαι πρὶν ἐπιλάμψαι νέαν σελήνην. Ταῦτα τῷ
 Καίσαρι πυνθανομένῳ καὶ τοὺς Γερμανοὺς ἡσυχάζον-
 τας ὁρῶντι καλῶς ἔχειν ἔδοξεν ἀπροθύμοις οὖσιν αὐ- 20
 τοῖς συμβαλεῖν μᾶλλον ἢ τὸν ἐκείνων ἀναμένοντα και-
 ρὸν καθῆσθαι. Καὶ προσβολὰς ποιούμενος τοῖς ἐρύμασι
 καὶ λόφοις, ἐφ' ὧν ἐστρατοπέδευον, ἐξηγρίαινε καὶ πα-
 ρώξυνε καταβάνας πρὸς ὄργην διαγωνίσασθαι. Γενο-
 μένης δὲ λαμπρᾶς τροπῆς αὐτῶν ἐπὶ σταδίου τετρακο- 25
 σίους ἄχρι τοῦ Ῥήνου διώξας κατέπλησε τοῦτο πᾶν νε-
 κρῶν τὸ πεδίον καὶ λαφύρων. Ἀριόβιστος δὲ φθάσας
 μετ' ὀλίγων διεπέρασε τὸν Ῥήνον· ἀριθμὸν δὲ νεκρῶν
 μυριάδας ὀκτὼ γενέσθαι λέγουσι.

XX. Ταῦτα διαπραξάμενος τὴν μὲν δύναμιν ἐν Ση- 30
 κουανοῖς ἀπέλιπε διαχειμάσουσιν, αὐτὸς δὲ τοῖς ἐν
 Ῥώμῃ προσέχειν βουλόμενος εἰς τὴν περὶ Πάδου Γαλα-

τίαν κατέβη, τῆς αὐτῷ δεδομένης ἐπαρχίας οὖσαν· ὁ
 γὰρ καλούμενος Ῥουβίκων ποταμὸς ἀπὸ τῆς ὑπὸ ταῖς
 Ἄλπεσι Κελτικῆς ὀρτίζει τὴν ἄλλην Ἰταλίαν. Ἐνταῦθα
 καθήμενος ἐδημαγωγῶει πολλῶν πρὸς αὐτὸν ἀφικνου-
 5 μένων, διδοὺς ἂν ἕκαστος δεηθείη, καὶ πάντας ἀποπέμ-
 πων τὰ μὲν ἔχοντας ἤδη παρ' αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐλπίζοντας.
 Καὶ παρὰ τὸν ἄλλον δὲ πάντα τῆς στρατείας χρόνον
 ἐλάνθανε τὸν Πομπήϊον ἐν μέρει νῦν μὲν τοὺς πολε-
 μίους τοῖς τῶν πολιτῶν ὅπλοις καταστρεφόμενος, νῦν
 10 δὲ τοῖς ἀπὸ τῶν πολεμίων χρήμασιν αἰρῶν τοὺς πολίτας
 καὶ χειρούμενος. Ἐπεὶ δὲ Βέλγας ἤκουσε δυνατωτά-
 τους Κελτῶν καὶ τὴν τρίτην ἀπάσης τῆς Κελτικῆς νεμο-
 μένους ἀφεστάναι, πολλὰς δὴ τινὰς μυριάδας ἐνόπλων
 ἀνδρῶν ἠθροικότας, ἐπιστρέψας εὐθύς ἐχώρει τάχει
 15 πολλῶ· καὶ πορθοῦσι τοὺς συμμάχους Γαλάτας ἐπιπε-
 σῶν τοῖς πολεμίοις τοὺς μὲν ἀθρουστάτους καὶ πλεί-
 στους αἰσχυρῶς ἀγωνισαμένους τρεψάμενος διέφθειρεν,
 ὥστε καὶ λίμνας καὶ ποταμοὺς βαθεῖς τοῖς Ῥωμαίοις νε-
 κρῶν πλήθει περατοὺς γενέσθαι, τῶν δ' ἀποστάντων
 20 οἱ μὲν παρωκεάνιοι πάντες ἀμαχεὶ προσεχώρησαν· ἐπὶ
 δὲ τοὺς ἀγριωτάτους καὶ μαχιμωτάτους τῶν τῆδε, Νερ-
 βίους, ἐστράτευσεν, οἵπερ εἰς συμμιγελὶς δρυμοὺς κα-
 τρωκῆμενοι, γενεὰς δὲ καὶ κτήσεις ἐν τινὶ βυθῷ τῆς
 ὕλης ἀπωτάτῳ θέμενοι τῶν πολεμίων αὐτοὶ τῷ Καίσαρι
 25 ποιουμένῳ χάρακα καὶ μὴ προσδεχομένῳ τηρικαῦτα τὴν
 μάχην ἑξακισμύριοι τὸ πλῆθος ὄντες αἰφνιδίως προσέ-
 πεσον, καὶ τοὺς μὲν ἵππεῖς ἐτρέψαντο, τῶν δὲ ταγματῶν
 τὸ δωδέκατον καὶ τὸ ἑβδομον περισχόντες ἅπαντας ἀπέ-
 κτειναν τοὺς ταξίαρχους. Εἰ δὲ μὴ Καίσαρ ἀρπάσας τὸν
 30 θυρεὸν καὶ διασχῶν τοὺς πρὸ αὐτοῦ μαχομένους ἐνέ-
 βαλε τοῖς βαρβάροις καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων τὸ δέκατον 718
 κινδυνεύοντος αὐτοῦ κατέδραμε καὶ διέκοψε τὰς τάξεις

τῶν πολεμίων, οὐδεὶς ἂν δοκεῖ περιγενέσθαι· νῦν δὲ τῇ Καίσαρος τόλμῃ τὴν λεγομένην ὑπὲρ δύναμιν μάχην ἀγωνισάμενοι τρέπονται μὲν οὐδ' ὥς τοὺς Νερβίους, κατακόπτουσι δὲ ἀμυνομένους· πεντακόσιοι γὰρ ἀπὸ μυριάδων ἕξ σωθῆναι λέγονται, βουλευταὶ δὲ τρεῖς ἀπὸ 5 τετρακοσίων.

XXI. Ταῦτα ἡ σύγκλητος πνθομένη πεντεκαίδεκα ἡμέρας ἐψηφίσατο θύειν τοῖς θεοῖς καὶ σχολάζειν ἐορτάζοντας, ὅσας ἐπ' οὐδεμιᾷ νίκη πρότερον. Καὶ γὰρ ὁ κίνδυνος ἐφάνη μέγας, ἔθνων ἅμα τοσοῦτων ἀναρρα-10 γέντων, καὶ τὸ νίκημα λαμπρότερον, ὅτι Καῖσαρ ἦν ὁ νικῶν, ἡ πρὸς ἐκεῖνον εὐνοια τῶν πολλῶν ἐποίησε. Καίσαρ δ' αὐτὸς εὐθέμενος τὰ κατὰ τὴν Γαλατίαν πάλιν ἐν τοῖς περὶ Πάδον χωρίοις διεχέλμαξε συσκευαζόμενος τὴν πόλιν. Οὐ γὰρ μόνον οἱ τὰς ἀρχὰς παραγγέλλοντες 15 ἐκείνῳ χρώμενοι χορηγῶ καὶ τοῖς παρ' ἐκεῖνου χρήμασι διαφθείροντες τὸν δῆμον ἀνηγορεύοντο καὶ πᾶν ἔπραττον, ὃ τὴν ἐκεῖνου δύναμιν αὐξῆειν ἐμελλεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν καὶ μεγίστων οἱ πλείστοι συνηλθον πρὸς αὐτὸν εἰς Λοῦκαν, Πομπηϊὸς τε καὶ 20 Κράσσος καὶ Ἄππιος ὁ τῆς Σαρδόνης ἡγεμῶν καὶ Νέπως ὁ τῆς Ἰβηρίας ἀνθύπατος, ὥστε βαβδούχους μὲν ἑκατὸν εἴκοσι γενέσθαι, συγκλητικὸς δὲ πλείονας ἢ διακοσίους. Βουλὴν δὲ θέμενοι διεκρίθησαν ἐπὶ τοῦ- τοις· ἔδει Πομπηϊὸν μὲν καὶ Κράσσον ὑπάτους ἀπο- 25 δειχθῆναι, Καίσαρι δὲ χρήματα καὶ πενταετίαν ἄλλην ἐπιμετρηθῆναι τῆς στρατηγίας, ὃ καὶ παραλογώτατον ἐφαίνετο τοῖς νοῦν ἔχουσιν. Οἱ γὰρ τοσαῦτα χρήματα παρὰ Καίσαρος λαμβάνοντες ὡς οὐκ ἔχοντι διδόναι τὴν βουλὴν ἐπειθον, μᾶλλον δὲ ἠνάγκασον ἐπιστένουσαν 30 οἷς ἐψηφίζοντο, Κάτωνος μὲν οὐ παρόντος, ἐπίτηδες γὰρ αὐτὸν εἰς Κύπρον ἀπεδιοπομπήσαντο, Φαωνίου δέ, ὃς

ἦν ζηλωτῆς Κάτωνος, ὡς οὐδὲν ἐπέβαινε ἀντιλέγων, ἐξαλλομένου διὰ θυρῶν καὶ βοῶντος εἰς τὸ πλῆθος. Ἀλλὰ προσεῖχεν οὐδεὶς, τῶν μὲν Πομπηίων αἰδουμένων καὶ Κράσσου, οἱ δὲ πλείστοι Καίσαρι χαριζόμενοι
5 καὶ πρὸς τὰς ἀπ' ἐκείνου ζῶντες ἐλπίδας ἠσύχαζον.

XXII. Τραπόμενος δὲ αὐθις ὁ Καίσαρ ἐπὶ τὰς ἐν τῇ Κελτικῇ δυνάμει πολὺν καταλαμβάνει πόλεμον ἐν τῇ χώρᾳ, δύο Γερμανικῶν ἔθνων μεγάλων ἐπὶ κατακτήσει γῆς ἄρτι τὸν Ῥῆνον διαβεβηκότων· Οὐσίπας καλοῦσι
10 τοὺς ἑτέρους, τοὺς δὲ Τεντερίτας. Περὶ δὲ τῆς πρὸς τούτους γενομένης μάχης ὁ μὲν Καίσαρ ἐν ταῖς ἐφημερίσιν γέγραπεν, ὡς οἱ βάρβαροι διαπρεσβευόμενοι πρὸς αὐτὸν ἐν σπονδαῖς ἐπιθοῖντο καθ' ὁδόν, καὶ διὰ τοῦτο τρέψαιτο τοὺς αὐτοῦ πεντακισχιλίους ὄντας ἵππεις
15 ὀκτακοσίους τοῖς ἐκείνων μὴ προσδοκῶντας· εἶτα πέμψειαν ἑτέρους πρὸς αὐτὸν αὐθις ἐξαπατῶντας, οὓς κατασχῶν ἐπαγάγοι τοῖς βαρβάροις τὸ στράτευμα, τὴν πρὸς οὕτως ἀπίστους καὶ παρασπόνδους πίστιν εὐήθειαν ἠγούμενος. Τανύσιος δὲ λέγει Κάτονα, τῆς βουλῆς
20 ἐπὶ τῇ νίκῃ ψηφισομένης ἑορτᾶς καὶ θυσίας, ἀποφῆναι σθαι γνώμην, ὡς ἐκδοτέον ἐστὶ τὸν Καίσαρα τοῖς βαρβάροις, ἀφοσιουμένους τὸ παρασπόνδημα ὑπὲρ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἄρᾴν εἰς τὸν αἴτιον τρέποντας. Τῶν δὲ διαβάντων αἱ μὲν κατακοπεῖσαι τεσσαράκοντα μυριάδες
25 ἦσαν, ὀλίγους δὲ τοὺς ἀποπεράσαντας αὐθις ὑπεδέξαντο Σούγαμβροι, Γερμανικὸν ἔθνος. Καὶ ταύτην λαβῶν αἰτίαν ἐπ' αὐτοὺς ὁ Καίσαρ, ἄλλως δὲ δόξης ἐφιέμενος καὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπων στρατῷ διαβῆναι τὸν Ῥῆνον, ἐγεφύρου πλάτος τε πολὺν ὄντα καὶ κατ' ἐκεῖνο τοῦ
30 πόρου μάλιστα πλημμυροῦντα καὶ τραχὺν καὶ φοῶδη καὶ τοῖς καταφερομένοις στελέχεσι καὶ ξύλοις πληγὰς καὶ σπαραγμοὺς ἐνδιδόντα κατὰ τῶν ἐρειδόντων τὴν γέφυ- 719

ραν. Ἀλλὰ ταῦτα προβόλοις ξύλων μεγάλων διὰ τοῦ πόρου καταπεπηγότων ἀναδεχόμενος καὶ χαλινώσας τὸ προσπίπτον ρεῦμα τῷ ζεύγματι, πίστεως πάσης θέαμα κρείττον ἐπεδείξατο τὴν γέφυραν ἡμέραις δέκα συντελεσθεῖσαν.

5

XXIII. Περαιώσας δὲ τὴν δύναμιν, οὐδενὸς ὑπαν-
 τῆσαι τολμήσαντος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡγεμονικωτάτων τοῦ
 Γερμανικοῦ Σουήβων εἰς βαθεῖς καὶ ὑλῶδεις αὐλῶνας
 ἀνασκευασαμένων, πυρπολήσας μὲν τὴν τῶν πολεμίων,
 θαρρύνας δὲ τοὺς ἀεὶ τὰ Ῥωμαίων ἀσπαζομένους ἀνε- 10
 χώρησεν αὐτοῖς εἰς τὴν Γαλατίαν, εἰκοσι δυεῖν δεούσας
 ἡμέρας ἐν τῇ Γερμανικῇ διατετριφῶς. Ἡ δὲ ἐπὶ τοὺς
 Βρεττανοὺς στρατεία τὴν μὲν τόλμαν εἶχεν ὀνομαστήν·
 πρῶτος γὰρ εἰς τὸν ἐσπέριον Ὠκεανὸν ἐπέβη στόλῳ, καὶ
 διὰ τῆς Ἀτλαντικῆς θαλάττης στρατὸν ἐπὶ πόλεμον κο- 15
 μίζων ἐπλευσε· καὶ νῆσον ἀπιστουμένην ὑπὸ μεγέθους
 καὶ πολλὴν ἔριν παμπόλλοις συγγραφεῦσι παρασχού-
 σαν, ὡς ὄνομα καὶ λόγος οὐ γενομένης οὐδὲ οὔσης πέ-
 πλασται, κατασχέειν ἐπιθέμενος προήγαγεν ἔξω τῆς οἰ-
 κουμένης τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. Δις δὲ διαπλεύσας 20
 εἰς τὴν νῆσον ἐκ τῆς ἀντιπέρας Γαλατίας καὶ μάχαις
 πολλαῖς κακώσας τοὺς πολεμίους μᾶλλον ἢ τοὺς ἰδίους
 ὠφελήσας, οὐδὲν γὰρ ὅ τι καὶ λαβεῖν ἦν ἄξιον ἀπ' ἀν-
 θρώπων κακοβίων καὶ πενήτων, οὐχ οἶον ἐβούλετο τῷ
 πολέμῳ τέλος ἐπέθηκεν, ἀλλ' ὀμήρους λαβὼν παρὰ τοῦ 25
 βασιλέως καὶ ταξάμενος φόρους ἀπῆρεν ἐκ τῆς νήσου.
 Καὶ καταλαμβάνει γράμματα μέλλοντα διαπλεῖν πρὸς
 αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐν Ῥώμῃ φίλων, δηλοῦντα τὴν τῆς θυ-
 γατρὸς αὐτοῦ τελευτήν· τελευτᾷ δὲ τίκτουςα παρὰ Πομπη-
 τῆος. Καὶ μέγα μὲν αὐτὸν ἔσχε Πομπητίου, μέγα δὲ 30
 Καίσαρα πένθος, οἱ δὲ φίλοι συνταράχθησαν, ὡς τῆς
 ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ τᾶλλα νοσοῦσαν τὴν πολιτείαν

φυλακτιούσης οίκειότητος λελυμένης· και γὰρ τὸ βρέφος εὐθύς οὐ πολλὰς ἡμέρας μετὰ τὴν μητέρα διαζῆσαν ἐτελεύτησε. Τὴν μὲν οὖν Ἰουλίαν βία τῶν δημάρχων ἀράμενου τὸ πλῆθος εἰς τὸ Ἄρειον ἤνεγκε πεδίου κάκει κη-
5 δευθεῖσα κεῖται.

XXIV. Τοῦ δὲ Καίσαρος μεγάλην ἤδη τὴν δύναμιν οὐσαν εἰς πολλὰ κατ' ἀνάγκην χειμάδια διελόντος, αὐτοῦ δὲ πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ὥσπερ εἰώθει, τραπομένου, πάντα μὲν αὐθις ἀνερρήγνυτο τὰ τῶν Γαλατῶν, και
10 στρατοὶ μεγάλοι περιδόντες ἐξέκοπτον τὰ χειμάδια και προσεμάχοντο τοῖς χαρακώμασι τῶν Ῥωμαίων, οἱ δὲ πλείστοι και κράτιστοι τῶν ἀποστάντων μετὰ Ἀβριόριγος Κότταν μὲν αὐτῷ στρατοπέδῳ και Τιτύριον διέφθειραν, τὸ δὲ ὑπὸ Κικέρωνι τάγμα μυριάσιν ἕξ περι-
15 σχόντες ἐπολιόρκουν και μικρὸν ἀπέλιπον ἤρηκέναι κατὰ κράτος, συντετρωμένων ἀπάντων και παρὰ δύναμιν ὑπὸ προθυμίας ἀμυνομένων. Ὡς δὲ ἠγγέλθη ταῦτα τῷ Καίσαρι μακρὰν ὄντι, ταχέως ἐπιστρέψας και συναγαγὼν ἑπτακισχιλίους τοὺς σύμπαντας ἠπέλεγετο τὸν
20 Κικέρωνα τῆς πολιορκίας ἐξαιρησόμενος. Τοὺς δὲ πολιορκουῦντας οὐκ ἔλαθεν, ἀλλ' ἀπήντων ὡς ἀναρπασόμενοι τῆς ὀλιγότητος καταφρονήσαντες. Κάκεινος ἕξαπατῶν ὑπέφευγεν αἰεὶ, και χωρία λαβῶν ἐπιτηδείως ἔχοντα πρὸς πολλοὺς μαχομένῳ μετ' ὀλίγων φράγγνυται
25 στρατόπεδον, και μάχης ἔσχε τοὺς ἑαυτοῦ πάσης, ἀναγαγεῖν δὲ τὸν χάρακα και τὰς πύλας ἀνοικοδομεῖν ὡς δεδοικότας ἠνάγκαζε, καταφρονηθῆναι στρατηγῶν, μέχρι οὐ σποράδην ὑπὸ θράσους προσβάλλοντας ἐπέξελθῶν ἐτρέψατο και πολλοὺς αὐτῶν διέφθειρε.

30 XXV. Τοῦτο τὰς πολλὰς ἀποστάσεις τῶν ἐνταῦθα Γαλατῶν κατεστόρεσε, και τοῦ χειμῶνος αὐτὸς ἐπιφοιτῶν τε πανταχόσε και προσέχων ὀξέως τοῖς νεωτερι-

720 σμοῖς. Καὶ γὰρ ἦκεν ἐξ Ἰταλίας ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων
 αὐτῷ τρία τάγματα, Πομπηίου μὲν ἐκ τῶν ὑφ' αὐτῷ
 δύο χρήσαντος, ἐν δὲ νεοσύλλεκτον ἐκ τῆς περὶ Πάδου
 Γαλατίας. Πόρρω δὲ τούτων αἱ πάλαι καταβεβλημέναι
 κρύφα καὶ νεμόμεναι διὰ τῶν δυνατωτάτων ἀνδρῶν ἐν 5
 τοῖς μαχιμωτάτοις γένεσιν ἀρχαὶ τοῦ μεγίστου καὶ κιν-
 δυνωδεστάτου τῶν ἐκεῖ πολέμων ἀνεφαίνοντο, ῥωσθεῖ-
 σαι πολλῇ μὲν ἡλικίᾳ καὶ πανταχόθεν ὄπλοις ἀθροί-
 σθεισῆ, μεγάλοις δὲ πλούτοις εἰς ταῦτ' οὐκ ἐνεχθεῖσιν,
 ἰσχυραῖς δὲ πόλεσι, δυσεμβόλοις δὲ χώραις. Τότε δὲ καὶ 10
 χειμῶνος ὄρα πάγοι ποταμῶν καὶ νιφετοῖς ἀποκεκρυμ-
 μένοι δρυμοὶ καὶ πεδία χειμάρροις ἐπιλελιμνασμένα
 καὶ πῆ μὲν ἀτέκμαρτοι βάρη χιόνος ἀτραποί, πῆ δὲ δι'
 ἐλῶν καὶ φευσμάτων παρατρεπομένων ἀσάφεια πολλή
 τῆς πορείας παντάπασιν ἐδόκουν ἀνεπιχείρητα Καίσαρι 15
 τὰ τῶν ἀφισταμένων ποιεῖν. Ἀφειστήκει μὲν οὖν πολ-
 λὰ φύλα, πρόσχημα δὲ ἦσαν Ἀρβέρνοι καὶ Καρνοντί-
 νοι, τὸ δὲ σύμπαν αἰρεθεὶς κράτος εἶχε τοῦ πολέμου
 Οὐεργεντόριξ, οὗ τὸν πατέρα Γαλάται τυραννίδα δο-
 κοῦντα πράττειν ἀπέκτειναν.

20

XXVI. Οὗτος οὖν εἰς πολλὰ διελὼν τὴν δύναμιν
 μέρη καὶ πολλοὺς ἐπιστήσας ἡγεμόνας ᾤκειοῦτο τὴν
 πέριξ ἅπασαν ἄχρι τῶν πρὸς τὸν Ἄραρα κεκλιμένων,
 διανοούμενος ἤδη τῶν ἐν Ῥώμῃ συνισταμένων ἐπὶ
 Καίσαρα σύμπασαν ἐγείρειν τῷ πολέμῳ Γαλατίαν. 25
 Οπερ εἰ μικρὸν ὕστερον ἔπραξε, Καίσαρος εἰς τὸν ἐμ-
 φύλιον ἐμπεσόντος πόλεμον, οὐκ ἂν ἐλαφρότεροι τῶν
 Κιμβρικῶν ἐκείνων φόβοι τὴν Ἰταλίαν κατέσχον. Νυνὶ
 δὲ ὁ πᾶσι μὲν ἄριστα χρῆσθαι [δοκῶν] τοῖς πρὸς πόλε-
 μον, μάλιστα δὲ καιρῷ πεφυκῶς Καίσαρ ἅμα τῷ πυθέ- 30
 σθαι τὴν ἀπόστασιν ἄρας ἐχώρει ταῖς αὐταῖς ὁδοῖς ἄς
 διῆλθε, καὶ βία καὶ τάχει τῆς πορείας διὰ τοσούτου χει-

μῶνος ἐπιδειξάμενος τοῖς βαρβάροις, ὡς ἄμαχος αὐτοῖς
καὶ ἀήττητος ἐπεισι στρατός. Ὅπου γὰρ ἄγγελον ἢ
γραμματοφόρον διαδῦναι τῶν παρ' αὐτοῦ χρόνῳ πολ-
λῷ ἢν ἄπιστον, ἐνταῦθα μετὰ πάσης ἐωρᾶτο τῆς στρα-
5 τίας ἅμα χάρας λυμαινόμενος αὐτῶν καὶ ἐκκόπτων τὰ
χωρία, καταστρεφόμενος πόλεις, ἀναλαμβάνων τοὺς με-
τατιθεμένους, μέχρι καὶ τὸ τῶν Ἐδούων ἔθνος ἐξεπο-
λεμώθη πρὸς αὐτόν, οἱ τὸν ἄλλον χρόνον ἀδελφούς
ἀναγορεύοντες αὐτοὺς Ῥωμαίων καὶ τιμώμενοι διαπρε-
10 πῶς, τότε δὲ τοῖς ἀποστάταις προσγενόμενοι πολλὴν τῇ
Καίσαρος στρατιᾷ περιέστησαν ἀθυμίαν. Διόπερ καὶ
κινήσας ἐκεῖθεν ὑπερέβαλε τὰ Λιγυονικά, βουλούμενος
ἄψασθαι τῆς Σηκουανῶν φίλων ὄντων καὶ προκειμένων
τῆς Ἰταλίας πρὸς τὴν ἄλλην Γαλατίαν. Ἐνταῦθα δὲ
15 αὐτῷ τῶν πολεμίων ἐπιπεσόντων καὶ περισχόντων μυ-
ριασί πολλαῖς, ὁρμήσας διαγωνίσασθαι τοῖς μὲν ὅλοις
καταπολεμῶν ἐκράτησε χρόνῳ πολλῷ καὶ φόνῳ κατα-
βιασάμενος τοὺς βαρβάρους, ἔδοξε δὲ κατ' ἀρχάς τι καὶ
σφαλῆναι, καὶ δεικνύουσιν Ἀρβέροισι ξιφίδιον πρὸς
20 ἱερῷ κρεμάμενον, ὡς δὴ Καίσαρος λάφυρον. Ὁ θεασά-
μενος αὐτὸς ὕστερον ἐμειδίασε, καὶ τῶν φίλων καθελεῖν
κελευόντων οὐκ ἔλασεν ἱερὸν ἠγούμενος.

XXVII. Οὐ μὴν ἀλλὰ τότε τῶν διαφυγόντων οἱ
πλεῖστοι μετὰ τοῦ βασιλέως εἰς πόλιν Ἀλησίαν συνέφυ-
25 γον. Καὶ πολιορκοῦντι ταύτην Καίσαρι δοκοῦσαν ἀνά-
λωτου εἶναι μεγέθει τε τειχῶν καὶ πλήθει τῶν ἀπομα-
χομένων ἐπιπίπτει παντὸς λόγου μελίων κίνδυνος ἔξω-
θεν. Ὁ γὰρ ἦν ἐν Γαλατίᾳ κράτιστος ἀπὸ τῶν ἐθνῶν
ἄθροισθέν, ἐν ὅλοις ἦκον ἐπὶ τὴν Ἀλησίαν τριάκοντα
30 μυριάδες· αἱ δ' ἐν αὐτῇ τῶν μαχομένων οὐκ ἐλάττονες
ἦσαν ἑπτακαίδεκα μυριάδων, ὥστε ἐν μέσῳ πολέμου
τοσοῦτου τὸν Καίσαρα κατειλημμένον καὶ πολιορκούμε-

νον ἀναγκασθῆναι διττὰ τείχη προβαλέσθαι, τὸ μὲν
 721 πρὸς τὴν πόλιν, τὸ δὲ ἀπὸ τῶν ἐπεληλυθόντων, ὡς, εἰ
 συνέλθοιεν αἱ δυνάμεις, κομιδῇ διακεπραγμένων τῶν
 καθ' αὐτόν. Διὰ πολλὰ μὲν οὖν εἰκότως ὁ πρὸς Ἀλη-
 σία κίνδυνος ἔσχε δόξαν, ὡς ἔργα τόλμης καὶ δεινότη- 5
 τος οἶα τῶν ἄλλων ἀγώνων οὐδεὶς παρασχόμενος, μά-
 λιστα δὲ ἂν τις θαυμάσειε τὸ λαθεῖν τοὺς ἐν τῇ πόλει
 Καίσαρα τοσαύταις μυριάσι ταῖς ἔξω συμβαλόντα καὶ
 περιγεγόμενον, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων τοὺς τὸ
 πρὸς τῇ πόλει τεῖχος φυλάττοντας. Οὐ γὰρ πρότερον 10
 ἦσθοντο τὴν νίκην ἢ κλαυθμὸν ἐκ τῆς Ἀλησίας ἀνδρῶν
 καὶ κοπετῶν γυναικῶν ἀκουσθῆναι, θεασαμένων ἄρα
 κατὰ θάτερα μέρη πολλοὺς μὲν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ κε-
 κοσμημένους θυρεοὺς, πολλοὺς δὲ αἵματι πεφυρμένους
 θώρακας, ἔτι δ' ἐκπώματα καὶ σκηνὰς Γαλατικὰς ὑπὸ 15
 τῶν Ῥωμαίων εἰς τὸ στρατόπεδον κομιζόμενας. Οὕτως
 ὀξέως ἢ τοσαύτη δύναμις, ὥσπερ εἰδωλον ἢ ὄνειρον,
 ἠφάνιστο καὶ διεπεφόρητο, τῶν πλείστων ἐν τῇ μάχῃ
 πεσόντων. Οἱ δὲ τὴν Ἀλησίαν ἔχοντες οὐκ ὀλίγα πράγ-
 ματα παρασχόντες ἑαυτοῖς καὶ Καίσαρι τέλος παρέδο- 20
 σαν ἑαυτούς. Ὁ δὲ τοῦ σύμπαντος ἡγεμῶν πολέμου
 Οὐεργεντόριξ ἀναλαβὼν τῶν ὄπλων τὰ κάλλιστα καὶ
 κοσμήσας τὸν ἵππον ἐξιπάσατο διὰ τῶν πυλῶν· καὶ
 κύκλῳ περὶ τὸν Καίσαρα καθεζόμενον ἐλάσας, εἶτα
 ἀφαλόμενος τοῦ ἵππου τὴν μὲν πανοπλίαν ἀπέρριψεν, 25
 αὐτὸς δὲ καθίσας ὑπὸ πόδας τοῦ Καίσαρος ἤσυχίαν
 ἤγεν, ἄχρι οὗ παρεδόθη φρουρησόμενος ἐπὶ τὸν θρό-
 νον αμβων.

XXVIII. Καίσαρι δὲ πάλαι μὲν ἐδέδοκτο καταλύειν
 Πομπήϊον, ὥσπερ ἀμέλει κάκεινῳ τοῦτον· Κράσσου γὰρ 30
 ἐν Πάρθοις ἀπολωλὸς, ὃς ἦν ἐφεδρος ἀμφοῖν, ἀπε-
 λείπετο τῷ μὲν ὑπὲρ τοῦ γενέσθαι μεγίστῳ τὸν ὄντα

καταλύειν, τῷ δέ, ἵνα μὴ πάθῃ τοῦτο, προαναιρεῖν ὃν ἔδεδοίκει. Τοῦτο δὲ Πομπητῶ μὲν ἐξ ὀλίγου φοβεῖσθαι παρέστη τέως ὑπερορῶντι Καίσαρος, ὡς οὐ χαλεπὸν ἔργον ὃν αὐτὸς ἠΰξῃσε καταλυθῆναι πάλιν ὑπ' αὐτοῦ,

5 Καίσαρ δὲ ἀπ' ἀρχῆς ὑπόθεσιν ταύτην πεποιημένος, ἀπὸ τῶν ἀνταγωνιστῶν ὥσπερ ἀθλητῆς ἑαυτὸν ἀποστήσας μακρὰν καὶ τοῖς Κελτικοῖς ἐγγυμνασάμενος πολέμοις ἐπήσκησε μὲν τὴν δύναμιν, ἠΰξῃσε δὲ τὴν δόξαν, ἀπὸ τῶν ἔργων εἰς ἀντίπαλον ἀρθεῖς τοῖς Πομπηίου κατορ-

10 θώμασι, λαμβάνων προφάσεις τὰς μὲν αὐτοῦ Πομπηίου, τὰς δὲ τῶν καιρῶν ἐνδιδόντων καὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ κακοπολιτείας, δι' ἣν οἱ μὲν ἀρχὰς μετιόντες ἐν μέσῳ θήμενοι τραπέζας ἐδέκαζον ἀναισχύντως τὰ πλήθη, κατήγει δὲ ὁ δῆμος ἔμμισθος, οὐ ψήφοις ὑπὲρ τοῦ δεδωκότος,

15 ἀλλὰ τόξοις καὶ ξίφεσι καὶ σφενδόναις ἀμιλλώμενος. Αἷματι δὲ καὶ νεκροῖς πολλάκις αἰσχύναντες τὸ βῆμα διεκρίθησαν, ἀναρχία τὴν πόλιν ὥσπερ ἀκυβέρνητον ὑποφερομένην ἀπολιπόντες, ὥστε τοὺς νοῦν ἔχοντας ἀγαπᾶν, εἰ πρὸς μηδὲν αὐτοῖς χεῖρον, ἀλλὰ μοναρχίαν

20 ἐκ τοιαύτης παραφροσύνης καὶ τοσοῦτου κλύδωνος ἐκπεσεῖται τὰ πράγματα. Πολλοὶ δὲ ἦσαν οἱ καὶ λέγειν ἐν μέσῳ τολμῶντες ἤδη πλὴν ὑπὸ μοναρχίας ἀνήκεστον εἶναι τὴν πολιτείαν, καὶ τὸ φάρμακον τοῦτο χρῆναι τοῦ προατάτου τῶν ἰατρῶν ἀνασχέσθαι προσφέροντος, ὑπο-

25 δηλοῦντες τὸν Πομπηίου. Ἐπεὶ δὲ ἀκαίριος λόγῳ παραιτεῖσθαι καλλωπιζόμενος ἔργῳ παντὸς μᾶλλον ἐπέβαινεν ἐξ ὧν ἀναδειχθήσοιτο δικτάτωρ, συμφρονησάντες οἱ περὶ Κάτωνα κείθουσι τὴν γερουσίαν ὑπατον αὐτὸν ἀποδειξαι μόνον, ὡς μὴ βιάσαιτο δικτάτωρ γενέσθαι

30 νομιμωτέρᾳ μοναρχίᾳ παρηγορηθεῖς. Οἱ δὲ καὶ χρόνον ἐπεψηφίσαντο τῶν ἐπαρχιῶν· δύο δὲ εἶχεν, Ἴβηρίαν καὶ Λιβύην σύμπασαν, ἃς διώκει πρεσβευτὰς ἀπο-

στέλλων καὶ στρατεύματα τρέφων, οἷς ἐλάμβανεν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου χίλια τάλαντα καθ' ἕκαστον ἐναυτόν.

722 XXIX. Ἐκ τούτου Καίσαρ ὑπατεῖαν ἐμνάτο πέμπων καὶ χρόνον ὁμοίως τῶν ἰδίων ἐπαρχιῶν. Τὸ μὲν οὖν 5 πρῶτον Πομπηίου σιωπῶντος οἱ περὶ Μάρκελλον καὶ Λέντλον ἠναντιοῦντο, μισοῦντες ἄλλως Καίσαρα καὶ τοῖς ἀναγκαίοις οὐκ ἀναγκαῖα προστιθέντες εἰς ἀτιμίαν αὐτοῦ καὶ προπηλακισμόν. Νεοκωμίτας γὰρ ἑναγχος ὑπὸ Καίσαρος ἐν Γαλατία κατωκισμένους ἀφηροῦντο τῆς 10 πολιτείας· καὶ Μάρκελλος ὑπατεύων ἕνα τῶν ἐκεῖ βουλευτῶν εἰς Ῥώμην ἀφικόμενον ἤκιστο θάβδοις, ἐπιλέγων, ὡς ταῦτα τοῦ μὴ Ῥωμαίου εἶναι παράσημα προστίθῃσιν αὐτῷ καὶ δεικνύειν ἀπίοντα Καίσαρι κελεύει. Μετὰ δὲ Μάρκελλον, ἤδη Καίσαρος τὸν Γαλατικὸν 15 πλοῦτον ἀρύεσθαι φύσθην ἀφεικότος πᾶσι τοῖς πολιτευομένοις, καὶ Κουρίωνα μὲν δημαρχοῦντα πολλῶν ἐλευθερώσαντος δανείων, Παύλῳ δὲ ὑπατεύοντι χίλια καὶ πεντακόσια τάλαντα δόντος, ἀφ' ὧν καὶ τὴν βασιλικὴν ἐκεῖνος, ὀνομαστὸν ἀνάθημα, τῇ ἀγορᾷ προσεκόσμησεν 20 ἀντὶ τῆς Φουλβίας οἰκοδομηθεῖσαν, οὕτω δὲ φοβηθεὶς τὴν σύστασιν ὁ Πομπηῖος ἀναφανδὸν ἤδη δι' ἑαυτοῦ καὶ τῶν φίλων ἐπραττεν ἀποδειχθῆναι διάδοχον Καίσαρι τῆς ἀρχῆς, καὶ πέμπων ἀπῆτει τοὺς στρατιώτας οὓς ἔχρησεν αὐτῷ πρὸς τοὺς Κελτικούς ἀγῶνας. Ὁ δὲ ἀπο- 25 πέμπει δωρησάμενος ἕκαστον ἄνδρα πενήτηντα καὶ διακοσίαις δραχμαῖς. Οἱ δὲ τούτους Πομπηῖῳ κομίσαντες εἰς μὲν τὸ πλῆθος οὐκ ἐπιεικεῖς οὐδὲ χρηστοὺς κατέσπειραν λόγους ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος, αὐτὸν δὲ Πομπηῖον ἐλπῖσι κεναῖς διέφθειραν, ὡς ποθοῦμενον ὑπὸ 30 τῆς Καίσαρος στρατιᾶς καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα διὰ φθόρον πολιτείας ὑπούλου μόλις ἔχοντα, τῆς δὲ ἐκεῖ δυνάμεως

ετοίμης ὑπαρχουσης αὐτῶ, κἄν μόνον ὑπερβάλωσιν εἰς Ἰταλίαν εὐθύς ἐσομένης πρὸς ἐκείνον· οὕτως γεγενῆσθαι τὸν Καίσαρα πλήθει στρατειῶν λυπηρὸν αὐτοῖς καὶ φόβῳ μοναρχίας ὑποπτον. Ἐπὶ τούτοις Πομπήλιος ἔχων 5 νοῦτο· καὶ παρασκευῆς μὲν ἡμέλει στρατιωτῶν, ὡς μὴ δεδοικῶς, λόγοις δὲ καὶ γνώμαις κατεπολιτεύετο τῶ δοκεῖν Καίσαρα, καταψηφιζόμενος ὧν ἐκεῖνος οὐδὲν ἐφρόντιζεν· ἀλλὰ καὶ λέγεται τινα τῶν ἀφιγμένων παρ' αὐτοῦ ταξιαρχῶν ἐστῶτα πρὸ τοῦ βουλευτηρίου καὶ πυ- 10 θόμενον, ὡς οὐ δίδωσιν ἢ γερουσία Καίσαρι χρόνον τῆς ἀρχῆς· „Ἄλλ' αὐτῆ“ φάναι „δώσει“ κρούσαντα τῇ χειρὶ τὴν λαβὴν τῆς μαχαίρας.

XXX. Οὐ μὴν ἀλλ' ἦ γε παρὰ Καίσαρος ἀξίωσις τὸ πρόσχημα τῆς δικαιολογίας λαμπρὸν εἶχεν. Ἡξίου γὰρ 15 αὐτὸς τε καταθέσθαι τὰ ὄπλα, καὶ Πομπηίου ταῦτο πράξαντος ἀμφοτέρους ἰδιώτας γενομένους εὐρίσκεισθαι τι παρὰ τῶν πολιτῶν ἀγαθόν, ὡς τοὺς αὐτὸν μὲν ἀφαιρουμένους, ἐκείνῳ δὲ ἦν εἶχε βεβαιοῦντας δύναμιν, ἕτερον διαβάλλοντας ἕτερον κατασκευάζειν τύραννον. Ταῦτα 20 προκαλοῦμενος ἐν τῶ δήμῳ Κουρίων ὑπὲρ Καίσαρος ἐκροτεῖτο λαμπρῶς· οἱ δὲ καὶ στεφάνους ἐπ' αὐτὸν ὥσπερ ἀθλητὴν ἀνθοβολοῦντες ἠφίεσαν. Ἀντώνιος δὲ δημαρχῶν Καίσαρος ὑπὲρ τούτων ἐπιστολὴν κομισθεῖσαν εἰς τὸ πλῆθος ἐξήνεγκε καὶ ἀνέγνω βία τῶν ὑπά- 25 των. Ἐν δὲ τῇ βουλῇ Σκηπίων μὲν ὁ Πομπηίου πενθερὸς εἰσηγήσατο γνώμην, ἂν ἐν ἡμέρᾳ φητῆ μὴ κατάδηται τὰ ὄπλα Καίσαρ, ἀποδειχθῆναι πολέμιον αὐτόν. Ἐρωτώμετων δὲ τῶν ὑπάτων, εἰ δοκεῖ Πομπηίου ἀφείναι τοὺς στρατιώτας, καὶ πάλιν, εἰ δοκεῖ Καίσαρα, τῇ 30 μὲν ὀλίγοι παντάπασι, τῇ δὲ πάντες παρ' ὀλίγους προσέθεντο· τῶν δὲ περὶ Ἀντώνιον πάλιν ἀξιούντων ἀμφοτέρους τὴν ἀρχὴν ἀφείναι, πάντες ὁμαλῶς προσεχώ-

ρησαν. Ἀλλὰ ἐκβιαζομένου Σκηπίωνος καὶ Λέντλου τοῦ ὑπάτου βοῶντος ὄπλων δεῖν πρὸς ἄνδρα ληστήν, οὐ ψήφων, τότε μὲν διελύθησαν καὶ μετεβάλλοντο τὰς ἐσθῆτας ἐπὶ πένθει διὰ τὴν στάσιν.

723 XXXI. Ἐπεὶ δὲ παρὰ Καίσαρος ἦκον ἐπιστολαὶ με- 5
 τριάξιν δοκοῦντος (ἠέλιου γὰρ ἄφεις τὰ ἄλλα πάντα τὴν
 ἐντὸς Ἄλπεων καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν μετὰ δυεῖν ταγμάτων
 αὐτῷ δοθῆναι, μέχρι οὗ τὴν δευτέραν ὑπατεῖαν μέτεσι,
 καὶ Κικέρων ὁ φῆτωρ ἄρτι παρὼν ἐκ Κιλικίας καὶ δια-
 λαγὰς πράττων ἐμάλαττε τὸν Πομπήϊον, ὁ δὲ τὰλλα συγ- 10
 χωρῶν τοὺς στρατιώτας ἀφήρει. Καὶ Κικέρων μὲν ἐπειθε
 τοὺς Καίσαρος φίλους συνενδόντας ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις
 ἐπαρχίαις καὶ στρατιώταις μόνοις ἑξακισχιλίοις ποιεί-
 σθαι τὰς διαλύσεις, Πομπήϊου δὲ καμπτομένου καὶ δι-
 δόντος οἱ περὶ Λέντλον οὐκ εἶων ὑπατεύοντες, ἀλλὰ καὶ 15
 τῆς βουλῆς Ἀντώνιον καὶ Κουρίωνα προπηλακίσαντες
 ἐξήλασαν ἀτίμως, τὴν εὐπρεπεστάτην Καίσαρι τῶν προ-
 φάσεων αὐτοὶ μηχανησάμενοι, καὶ δι' ἧς μάλιστα τοὺς
 στρατιώτας παρώξυνεν, ἐπιδεικνύμενος ἄνδρας ἐλλογι-
 μους καὶ ἄρχοντας ἐπὶ μισθίων ζευγῶν πεφευγότας ἐν 20
 ἐσθῆσιν οἰκετικαῖς. Οὕτω γὰρ ἀπὸ Ῥώμης σκευάσαντες
 ἑαυτοὺς διὰ φόβον ὑπέξῆσαν.

XXXII. Ἦσαν μὲν οὖν περὶ αὐτὸν οὐ πλείους ἰπ-
 πέων τριακοσίων καὶ πεντακισχιλίων ὀπλιτῶν· τὸ γὰρ
 ἄλλο στράτευμα πέραν Ἄλπεων ἀπολελειμμένον ἔμελ- 25
 λον ἄξειν οἱ πεμφθέντες. Ὅρῶν δὲ τὴν ἀρχὴν ὧν ἐνί-
 στατο πραγμάτων καὶ τὴν ἐφοδον οὐ πολυχειρίας δεο-
 μένην ἐν τῷ παρόντι μᾶλλον ἢ θάμβει τε τόλμης καὶ
 τάχει καιροῦ καταληπτέαν οὖσαν, ἐκπλήξεν γὰρ ἀπι-
 στούμενος φᾶον ἢ βιάσασθαι μετὰ παρασκευῆς ἐπελθῶν, 30
 τοὺς μὲν ἡγεμόνας καὶ ταξίαρχους ἐκέλευσε μαχαίρας
 ἔχοντας ἄνευ τῶν ἄλλων ὄπλων κατασχεῖν Ἀρίμινον

τῆς Κελτικῆς μεγάλην πόλιν, ὡς ἐνδέχεται μάλιστα φει-
 σαμένους φόνου καὶ ταραχῆς, Ὁρθησίῳ δὲ τὴν δύναμιν
 παρέδωκεν. Αὐτὸς δὲ τὴν μὲν ἡμέραν διῆγεν ἐν φανε-
 ρῷ μονομάχοις ἐφεστῶς γυμναζομένοις καὶ θεώμενος·
 5 μικρὸν δὲ πρὸ ἑσπέρας θεραπεύσας τὸ σῶμα καὶ παρελ-
 θὼν εἰς τὸν ἀνδρῶνα καὶ συγγενόμενος βραχεία τοῖς πα-
 ρακεκλημένοις ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἤδη συσκοτάζοντος ἐξ-
 ανέστη, [καὶ] τοὺς μὲν ἄλλους φιλοφρονηθεὶς καὶ κελεύ-
 σας περιμένειν αὐτὸν ὡς ἐπανελευσόμενον, ὀλίγοις δὲ
 10 τῶν φίλων προείρητο μὴ κατὰ τὸ αὐτὸ πάντας, ἄλλον
 δὲ ἄλλη διώκειν. Αὐτὸς δὲ τῶν μισθίων ζευγῶν ἐπιβάς
 ἐνὸς ἡλαυνεν ἑτέραν τινὰ πρῶτον ὁδόν, εἶτα πρὸς τὸ
 Ἀρίμινον ἐπιστρέψας, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν διορίζοντα τὴν
 ἐντὸς Ἀλπεων Γαλατίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἰταλλίας ποτα-
 15 μὸν (Ρουβίκων καλεῖται), καὶ λογισμὸς αὐτὸν εἰσῆει
 μᾶλλον ἐγγίζοντα τῷ θεινῷ καὶ περιφερόμενον τῷ με-
 γέθει τῶν τολμωμένων, ἔσχετο δρόμον· καὶ τὴν πορείαν
 ἐπιστήσας πολλὰ μὲν αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ διήνεγκε σιγῇ τὴν
 γνώμην ἐπ' ἀμφοτέρα μεταλαμβάνων, καὶ τροπὰς ἔσχεν
 20 αὐτῷ τότε τὸ βούλευμα πλείστας· πολλὰ δὲ καὶ τῶν φί-
 λων τοῖς παροῦσιν, ὧν ἦν καὶ Πολλίων Ἀσίννιος, συν-
 διηπόρησεν, ἀναλογιζόμενος ἡλικῶν κακῶν ἄρξει πᾶσιν
 ἀνθρώποις ἢ διάβασις, ὅσον τε λόγον αὐτῆς τοῖς αὐθις
 ἀπολείψουσι. Τέλος δὲ μετὰ θυμοῦ τινος ὥσπερ ἀφελς
 25 ἑαυτὸν ἐκ τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὸ μέλλον καὶ τοῦτο δὴ τὸ
 κοινὸν τοῖς εἰς τύχας ἐμβαλνουσιν ἀπόρους καὶ τόλμας
 προοίμιον ὑπειπὼν· „Ανερρίφθω κύβος,“ ὥρμησε πρὸς
 τὴν διάβασιν· καὶ δρόμῳ τὸ λοιπὸν ἤδη χρώμενος εἰσέ-
 πεσε πρὸ ἡμέρας εἰς τὸ Ἀρίμινον καὶ κατέσχε. Λέγεται
 30 δὲ τῇ προτέρᾳ νυκτὶ τῆς διαβάσεως ὄναρ ἰδεῖν ἐκθε-
 σμον· ἐδόκει γὰρ αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ μητρὶ μίγνυσθαι τὴν
 ἄρρητον μίξιν.

XXXIII. Ἐπει δὲ κατελήφθη τὸ Ἀρίμινον, ὥσπερ ἀνεφωγμένου τοῦ πολέμου πλατεῖαις πύλαις ἐπὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ συγκεχυμένων ἅμα τοῖς ὄροισι τῆς ἐπαρχίας τῶν νόμων τῆς πόλεως, οὐκ ἄνδρας ἂν τις φῆθη καὶ γυναῖκας, ὥσπερ ἄλλοτε, σὺν ἐκπλήξει 5
 724 διαφοιτᾶν τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ τὰς πόλεις αὐτὰς ἀνιστα-
 μένας φυγῇ διαφέρεσθαι δι' ἀλλήλων, τὴν δὲ Ῥώμην ὥσπερ ὑπὸ φευμάτων πιμπλαμένην φυγαῖς τῶν πέριξ δῆμων καὶ μεταστάσεσιν, οὔτε ἄρχοντι πείσαι φραδίαν οὔσαν οὔτε λόγῳ καθεκτῆν, ἐν πολλῷ κλύδωνι καὶ σά- 10
 λῳ μικρὸν ἀπολιπεῖν αὐτὴν ὑφ' αὐτῆς ἀνατετραφῆναι. Πάδη γὰρ ἀντίπαλα καὶ βλαία κατεῖχε κινήματα πάντα τόπον. Οὔτε γὰρ τὸ χαῖρον ἡσυχίαν ἤγεν, ἀλλὰ τῷ δε-
 δοικότητι καὶ λυπουμένῳ κατὰ πολλὰ συμπίπτον ἐν μεγά- 15
 λῃ πόλει καὶ θρασυνόμενον ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος δι' ἐρί-
 δων ἦν, αὐτόν τε Πομπήϊον ἐκπεπληγμένον ἄλλος ἀλ-
 λαχόθεν ἐτάραττε, τοῖς μὲν, ὡς ἠϋξήσε Καίσαρα καθ' ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἡγεμονίας, εὐθύνας ὑπέχοντα, τῶν δέ, ὅτι παρείκοντα καὶ προτεινόμενον εὐγνώμονας διαλύ-
 σεις ἐφῆκε τοῖς περὶ Λέντλον ὑβρίσαι, κατηγορούντων. 20
 Φαώνιος δὲ αὐτόν ἐκέλευε τῷ ποδὶ κτυπεῖν τὴν γῆν, ἐπεὶ μεγαληγορῶν ποτε πρὸς τὴν σύγκλητον οὐδὲν εἰς πολυπραγμονεῖν οὐδὲ φροντίζειν ἐκείνους τῆς ἐπὶ τὸν πόλεμον παρασκευῆς· αὐτὸς γάρ, ὅταν ἐπίη, κρούσας τὸ ἔδαφος τῷ ποδὶ στρατευμάτων ἐμπλήσειν τὴν Ἰτα- 25
 λίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε πλήθει δυνάμεως ὑπερέ-
 βαλλεν ὁ Πομπήϊος τὴν Καίσαρος· εἶασε δ' οὐδεὶς τὸν ἄνδρα χρήσασθαι τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς, ἀλλὰ ὑπ' ἀγ-
 γελμάτων πολλῶν καὶ ψευδῶν καὶ φόβων, ὡς ἐφεστῶ-
 τος ἦδη τοῦ πολέμου καὶ πάντα κατέχοντος, εἶξας καὶ 30
 συνεκκρουσθεὶς τῇ πάντων φορᾷ ψηφίζεται ταραχὴν ὄραν, καὶ τὴν πόλιν ἐξέλιπε κελεύσας ἔπεσθαι τὴν γε-

ρουσίαν και μηδένα μένειν τῶν πρὸ τῆς τυραννίδος ἡρημένων τὴν πατρίδα και τὴν ἐλευθερίαν.

XXXIV. Οἱ μὲν οὖν ὑπατοὶ μηδὲ ἄ νόμος ἐστὶ πρὸ ἐξόδου θύσαντες ἐφυγον· ἐφυγον δὲ και τῶν βουλευ-
 5 τῶν οἱ πλείστοι, τρόπον τινὰ δι' ἀρπαγῆς ἀπὸ τῶν ἰδίων ὅ τι τύχοιεν ὥσπερ ἀλλοτρίων λαμβάνοντες. Εἰσὶ δὲ οἱ και σφόδρα τὰ Καίσαρος ἡρημένοι πρότερον ἐξέπεσον ὑπὸ θάμβους τότε τῶν λογισμῶν και συμπαραηνέχθησαν οὐδὲν δεόμενοι τῷ ρεύματι τῆς φορᾶς ἐκείνης. Οἰκτρό-
 10 τατον δὲ τὸ θέαμα τῆς πόλεως ἦν, ἐπιφερομένου τοσούτου χειμῶνος, ὥσπερ νεῶς ὑπὸ κυβερνητῶν ἀπαγορευόντων πρὸς τὸ συντυχὸν ἐκπεσεῖν κομιζομένης. Ἀλλὰ καιπερ οὕτω τῆς μεταστάσεως οἰκτρᾶς οὔσης, τὴν μὲν φυγὴν οἱ ἄνθρωποι πατρίδα διὰ Πομπήιον ἡγοῦν-
 15 το, τὴν δὲ Ῥώμην ὡς Καίσαρος στρατόπεδον ἐξέλειπον· ὅπου και Λαβηνός, ἀνὴρ ἐν τοῖς μάλιστα φίλοις Καίσαρος και πρεσβευτῆς γεγωνὸς και συνηγωνισμένος ἐν πᾶσι προθυμότερα τοῖς Κελτικοῖς πολέμοις, τότε ἐκείνον ἀποδράς ἀφίκετο πρὸς Πομπήιον. Ἀλλὰ τούτῳ μὲν
 20 και τὰ χρήματα και τὰς ἀποσκευὰς ἀπέπεμψεν ὁ Καίσαρ· Δομετίῳ δὲ ἡγουμένῳ σπειρῶν τριάκοντα και κατέχοντι Κορφίνιον ἐπελθὼν παρεστρατοπέδευσεν. Ὁ δὲ ἀπογνοὺς τὰ καθ' ἑαυτὸν ἤτησε τὸν ἰατρὸν οἰκέτην ὄντα φάρμακον· και λαβὼν τὸ δοθὲν ἔπιεν ὡς τεθνη-
 25 ξόμενος. Μετ' ὀλίγον δὲ ἀκούσας τὸν Καίσαρα θαυμαστῆ τινι φιλανθρωπίᾳ χρῆσθαι πρὸς τοὺς ἐαλωκότας αὐτὸς αὐτὸν ἀπεθρήνει και τὴν ὀξύτητα τοῦ βουλευμάτος ἤτιᾶτο. Τοῦ δ' ἰατροῦ θαρρύναντος αὐτόν, ὡς ὑπνωτικόν, οὐ θανάσιμον, πεπωκότα, περιχαρῆς ἀνα-
 30 στάς ἀπῆει πρὸς Καίσαρα, και λαβὼν δεξιὰν αὐτοῦ διεξέπεσε πρὸς Πομπήιον. Ταῦτα εἰς τὴν Ῥώμην ἀπαγγελλό-

μενα τοὺς ἀνθρώπους ἠδύους ἐποίησε καὶ τινες φυγόντες ἀνέστρεψαν.

XXXV. Ὁ δὲ Καίσαρ τὴν τε τοῦ Δομετίου στρατιὰν παρέλαβε καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσους ἐν ταῖς πόλεσι Πομπητῶν στρατολογουμένους ἐφθάσε καταλαβάν. Πομπητῶν δὲ γεγονῶς ἤδη καὶ φοβερός ἐπ' αὐτὸν ἤλανε Πομπητῶν. Ὁ δὲ οὐκ ἐδέξατο τὴν ἐφοδον, ἀλλ' εἰς Βρεντέσιον φυγῶν τοὺς μὲν ὑπάτους πρότερον ἐστείλε μετὰ 125 δυνάμεως εἰς Δυρράχιον, αὐτὸς δὲ ὀλίγον ὕστερον ἐπελθόντος Καίσαρος ἐξέπλευσεν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου 16 γραφησομένοις τὰ καθ' ἕκαστον δηλωθήσεται. Καίσαρι δὲ βουλομένῳ μὲν εὐθύς διώκειν ἀπορία νεῶν ἦν· εἰς δὲ τὴν Ῥώμην ἀνέστρεψε, γεγονῶς ἐν ἡμέραις ἐξήκοντα πάσης ἀναιματὶ τῆς Ἰταλίας κύριος. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν πόλιν εὗρε μᾶλλον ἢ προσεδόκα καθεστῶσαν καὶ τῶν 15 ἀπὸ βουλῆς ἐν αὐτῇ συχνοῦς, τούτοις μὲν ἐπιεικῆ καὶ δημοτικὰ διελέχθη, παρακαλῶν αὐτούς καὶ πρὸς Πομπητῶν ἀποστέλλειν ἄνδρας ἐπὶ συμβάσεσι πρεπούσαις· ὑπήκουσε δ' οὐδεὶς, εἴτε φοβούμενοι Πομπητῶν ἐγκαταλειμμένοι, εἴτε μὴ νομίζοντες οὕτω Καίσαρα φοβ- 20 νεῖν, ἀλλ' εὐπρεπεῖα λόγων χρῆσθαι. Τοῦ δὲ δημάρχου Μετέλλου κωλύοντος αὐτὸν ἐκ τῶν ἀποθέτων χρήματα λαμβάνειν καὶ νόμους τινὰς προφέροντος, οὐκ ἔφη τὸν αὐτὸν ὄπλων καὶ νόμων καιρὸν εἶναι· „Σὺ δὲ εἰ τοῖς πραττομένοις δυσκολαίνεις, νῦν μὲν ἐκποδῶν 25 ἄπιθι· παρρησίας γὰρ οὐ δεῖται πόλεμος· ὅταν δὲ κατάρθωμαι τὰ ὄπλα συμβάσεων γενομένων, τότε παριῶν δημαγωγῆσεις.“ „Καὶ ταῦτα“ ἔφη „λέγω τῶν ἐμαυτοῦ δικαίων ὑφιέμενος· ἐμὸς γὰρ εἶ καὶ σὺ καὶ πάντες, ὅσους εἴληφα τῶν πρὸς ἐμὲ στασιασάντων.“ Ταῦτα πρὸς 30 τὸν Μετέλλον εἰπὼν ἐβάδιζε πρὸς τὰς θύρας τοῦ ταμείου. Μὴ φαινομένων δὲ τῶν κλειδῶν χαλκίς μετα-

πεμφόμενος ἐκκόπτειν ἐκέλευεν· αὐτίς δὲ ἐνισταμένου τοῦ Μετέλλου καὶ τινῶν ἐπαινούντων, διατεινόμενος ἠπέλησεν ἀποκτενεῖν αὐτόν, εἰ μὴ παύσαιτο παρενοχλῶν. „Καὶ τοῦτο“ ἔφη „μειράκιον, οὐκ ἄγνοεῖς, ὅτι μοι 5 δυσκολώτερον ἦν εἰπεῖν ἢ πρᾶξαι.“ Οὗτος ὁ λόγος τότε καὶ Μέτελλον ἀπελθεῖν ἐποίησε καταδείσαντα καὶ τὰ ἄλλα ῥαδίως αὐτῷ καὶ ταχέως ὑπηρετεῖσθαι πρὸς τὸν πόλεμον.

XXXVI. Ἐστράτευε δ' εἰς Ἰβηρίαν πρότερον ἐγνω-
10 κῶς τοὺς περὶ Ἀφράνιον καὶ Βάρρωνα Πομπηίου πρεσβευτὰς ἐκβαλεῖν, καὶ τὰς ἐκεῖ δυνάμεις καὶ τὰς ἐπαρχίας ὑφ' αὐτῷ ποιησάμενος οὕτως ἐπὶ Πομπηίῳ ἐλαύνει, μηδένα κατὰ νότον τῶν πολεμίων ὑπολειπόμενος. Κινδυνεύσας δὲ καὶ τῷ σώματι πολλάκις κατ' ἐνέδρας 15 καὶ τῷ στρατῷ μάλιστα διὰ λιμῶν, οὐκ ἀνῆκε πρότερον διώκων καὶ προκαλούμενος καὶ περιταφρεύων τοὺς ἀνδρας ἢ κύριος βία γενέσθαι τῶν στρατοπέδων καὶ τῶν δυνάμεων. Οἱ δὲ ἡγεμόνες ᾤχοντο πρὸς Πομπηίον φεύγοντες.

20 XXXVII. Ἐπανελθόντα δὲ εἰς Ῥώμην Καίσαρα Πείσων μὲν ὁ πενθερὸς παρεκάλει πρὸς Πομπηίον ἀποστέλλειν ἄνδρας ὑπὲρ διαλύσεως, Ἰσανρικὸς δὲ Καίσαρι χαριζόμενος ἀντεῖπεν. Αἰρεθεῖς δὲ δικτάτωρ ὑπὸ τῆς βουλῆς φυγάδας τε κατήγαγε καὶ τῶν ἐπὶ Σύλλα δυστυχη-
25 σάντων τοὺς παῖδας ἐπιτίμους ἐποίησε καὶ σεισαχθείαι τιπὶ τόκων ἐκούφιζε τοὺς χρεωφειλέτας, ἄλλων τε τοιούτων ἤψατο πολιτευμάτων οὐ πολλῶν, ἀλλ' ἐν ἡμέραις ἑνδεκα τὴν μὲν μοναρχίαν ἀπειπάμενος, ὕπατον δὲ ἀναδείξας ἑαυτὸν καὶ Σερουτίλιον Ἰσανρικὸν εἶχετο τῆς
30 στρατείας. Καὶ τὰς μὲν ἄλλας δυνάμεις καθ' ὁδὸν ἐπιγόμενος παρήλθεν, ἵππεῖς δὲ ἔχων λογάδας ἑξακοσίους καὶ πέντε τάγματα, χειμῶνος ἐν τροπαῖς ὄντος, ἵσταμέ

νον Ἰαννουαρίου μηνὸς (οὗτος δ' ἂν εἴη Ποσειδεῶν Ἀθη-
 ναίσις) ἀφῆκεν εἰς τὸ πέλαγος· καὶ διαβαλὼν τὸν Ἴόνιον
 Ὠρικὸν καὶ Ἀπολλωνίαν αἰρεῖ, τὰ δὲ πλοῖα πάλιν ἀπέ-
 πεμψεν εἰς Βρεντέσιον ἐπὶ τοὺς ὑστερήσαντες τῇ πορείᾳ
 στρατιώτας. Οἱ δὲ ἄχρι μὲν καθ' ὁδὸν ἦσαν, ἅτε δὴ καὶ 5
 παρηγμακότες ἤδη τοῖς σώμασι καὶ πρὸς τὰ πλήθη τῶν
 πολέμων ἀπειρηκότες, ἐν αἰτίαις εἶχον τὸν Καίσαρα·
 „Ποῦ δὴ καὶ πρὸς τί πέρας ἡμᾶς οὗτος ὁ ἀνὴρ καταθή-
 σεται περιφέρων καὶ χρώμενος ὥσπερ ἀτρύτοις καὶ ἀψύ-
 726 χοῖς ἡμῖν; καὶ σίδηρος ἐξέκαμε πληγαῖς καὶ θυρεοῦ τίς 10
 ἐστὶ φειδῶ ἐν χρόνῳ τοσοῦτῳ καὶ θώρακος. Οὐδὲ ἀπὸ
 τῶν τραυμάτων ἄρα λογίζεται Καίσαρ, ὅτι θνητῶν μὲν
 ἄρχει, θνητὰ δὲ πεφύκαμεν πάσχειν καὶ ἀλγεῖν; ὧραν
 δὲ χειμῶνος καὶ πνεύματος ἐν θαλάττῃ καιρὸν οὐδὲ θεῶ
 βιάζεσθαι δυνατόν· ἀλλ' οὗτος παραβάλλεται καθάπερ 15
 οὐ διώκων πολεμίους, ἀλλὰ φεύγων.“ Τοιαῦτα λέγου-
 ντες ἐπορεύοντο σχολαίως εἰς τὸ Βρεντέσιον. Ὡς δὲ ἐλ-
 θόντες εὗρον ἀνηγμένον τὸν Καίσαρα, ταχὺ πάλιν αὐ-
 μεταβαλόντες ἐκάκιζον ἑαυτοὺς προδότας ἀποκαλοῦντες
 τοῦ αὐτοκράτορος, ἐκάκιζον δὲ καὶ τοὺς ἡγεμόνας οὐκ 20
 ἐπιταχύναντας τὴν πορείαν. Καθήμενοι δὲ ἐπὶ τῶν
 ἄκρων πρὸς τὸ πέλαγος καὶ τὴν Ἠπειρὸν ἀπεσκόπουν
 τὰς ναῦς, ἐφ' ἧν ἐμελλον περαιουῆσθαι πρὸς ἐκεῖνον.

XXXVIII. Ἐν δὲ Ἀπολλωνίᾳ Καίσαρ οὐκ ἔχων ἀξιό-
 μαχον τὴν μεθ' ἑαυτοῦ δύναμιν, βραδυνούσης δὲ τῆς 25
 ἐκεῖθεν ἀπορούμενος καὶ περιπαθῶν, δεινὸν ἐβούλευσε
 βούλευμα, κρύφα πάντων εἰς πλοῖον ἐμβὰς τὸ μέγεθος
 δωδεκάσκαλμον ἀναχθῆναι πρὸς τὸ Βρεντέσιον, τηλι-
 κούτοις στόλοις περιεχομένου τοῦ πελάγους ὑπὸ τῶν
 πολεμίων. Νυκτὸς οὖν ἐσθῆτι θεράποντος ἐπικρυψά- 30
 μενος ἐνέβη, καὶ καταβαλὼν ἑαυτὸν ὡς τινα τῶν παρη-
 μελημένων ἠσύχαζε. Τοῦ δὲ Ἀώου ποταμοῦ τὴν ναῦν

ὑποφέροντος εἰς τὴν θάλασσαν, τὴν μὲν ἑωθινὴν αὐ-
 ραν, ἣ παρεῖχε τηνικαῦτα περὶ τὰς ἐκβολὰς γαλήνην
 ἀπωθοῦσα πόρρω τὸ κῦμα, πολὺς πνεύσας πελάγιος
 διὰ νυκτὸς ἀπέσβεσε· πρὸς δὲ τὴν πλημμύραν τῆς θα-
 5 λάττης καὶ τὴν ἀντίβασιν τοῦ κλύδωνος ἀγριαίνων ὁ
 ποταμός, καὶ τραχὺς ἅμα καὶ κτύπῳ μεγάλῳ καὶ σκλη-
 ραῖς ἀνακοπτόμενος δίναις, ἄπορος ἦν βιασθῆναι τῷ
 κυβερνήτῃ· καὶ μεταβαλεῖν ἐκέλευσε τοὺς ναύτας ὡς
 ἀποστρέψων τὸν πλοῦν. Αἰσθόμενος δὲ ὁ Καῖσαρ ἀνα-
 10 δείκνυσιν ἑαυτὸν, καὶ τοῦ κυβερνήτου λαβόμενος τῆς
 χειρὸς ἐκπεπληγμένου πρὸς τὴν ὄψιν· „Ἰδί“ ἔφη „γεν-
 ναῖε, τόλμα καὶ δέδιδι μηδέν· Καῖσαρα φέρεις καὶ τὴν
 Καίσαρος τύχην συμπλέουσιν.“ Ἐλάθοντο τοῦ χειμῶ-
 νος οἱ ναῦται καὶ ταῖς κώπαις ἐμφύντες ἐβιάζοντο πάσῃ
 15 προθυμίᾳ τὸν ποταμόν. Ὡς δὲ ἦν ἄπορα, δεξιόμενος
 πολλὴν θάλατταν καὶ κινδυνεύσας ἐν τῷ στόματι συνε-
 χώρησε μάλα ἄκων τῷ κυβερνήτῃ μεταβαλεῖν. Ἀνιόντι
 δὲ αὐτῷ κατὰ πλῆθος ἀπῆντων οἱ στρατιῶται πολλὰ μεμ-
 φόμενοι καὶ δυσπαθοῦντες, εἰ μὴ πέπεισται καὶ σὺν
 20 αὐτοῖς μόνους ἱκανὸς εἶναι νικᾶν, ἀλλ' ἄχθεται καὶ
 παραβάλλεται διὰ τοὺς ἀπόντας ὡς ἀπιστῶν τοῖς πα-
 ροῦσιν.

XXXIX. Ἐκ τούτου κατέπλευσε μὲν Ἀντώνιος ἀπὸ
 Βρεντεσίου τὰς δυνάμεις ἄγων· θαρρήσας δὲ Καῖσαρ
 25 προῦκαλεῖτο Πομπήιον ἰδρυμένον ἐν καλῷ καὶ χορη-
 γούμενον ἔκ τε γῆς καὶ θαλάττης ἀποχωρόντως, αὐτὸς ἐν
 οὐκ ἀφθόνοις διάγων κατ' ἀρχάς, ὕστερον δὲ καὶ σφό-
 δρα πεισθεὶς ἀπορία τῶν ἀναγκαιῶν, ἀλλὰ ῥίξαν τινὰ
 κόπτουτες οἱ στρατιῶται καὶ γάλακτι φυρῶντες προσε-
 30 φέροντο. Καὶ ποτε καὶ διαπλάσαντες ἐξ αὐτῆς ἄρτους
 καὶ ταῖς προφυλακαῖς τῶν πολεμίων ἐπιδραμόντες ἐβαλ-
 λον εἰσὼ καὶ διερρίπτουν, ἐπιλέγοντες ὡς, ἄχρι ἂν ἡ

γη τοιαύτας ἐκφέρῃ ῥίξας, οὐ παύσονται πολιορκοῦντες
 Πομπήϊον. Ὁ μέντοι Πομπήϊος οὔτε τοὺς ἄρτους οὔτε
 τοὺς λόγους εἶα τούτους ἐκφέρεσθαι πρὸς τὸ πλῆθος.
 Ἡθύμουν γὰρ οἱ στρατιῶται τὴν ἀγριότητα καὶ τὴν
 ἀπάθειαν τῶν πολεμίων ὥσπερ θηρίων ὀρρωδοῦντες. 5
 Ἄει δέ τινες περὶ τοῖς ἐρύμασι τοῖς Πομπηίου μάχαι
 σποράδες ἐγίνοντο· καὶ περιῆν πάσαις ὁ Καῖσαρ πλὴν
 μιᾶς, ἐν ἣ τροπῆς μεγάλης γενομένης ἐκινδύνευσεν
 ἀπολέσαι τὸ στρατόπεδον. Πομπηίου γὰρ προσβάλλου-
 τος οὐδεὶς ἔμεινεν, ἀλλὰ καὶ τάφροι κατεπίμπλαυτο 10
 κτεινομένων, καὶ περὶ τοῖς αὐτῶν χαρακώμασι καὶ περι-
 τειχίσμασιν ἔπιπτον ἐλαυνόμενοι προτροπάδην. Καῖσαρ
 δὲ ὑπαντιάζων ἐπειρᾶτο μὲν ἀναστρέφειν τοὺς φεύγου-
 τας, ἐπέραινε δὲ οὐδέν, ἀλλ' ἐπιλαμβανομένου τῶν ση-
 μείων ἀπερρίπτουν οἱ κομίζοντες, ὥστε δύο καὶ τριά- 15
 κοντα λαβεῖν τοὺς πολεμίους, αὐτὸς δὲ παρὰ μικρὸν
 ἦλθεν ἀποθανεῖν. Ἄνδρὶ γὰρ μεγάλῳ καὶ ῥωμαλέῳ
 φεύγοντι παρ' αὐτὸν ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα μένειν ἐκέ-
 λευσε καὶ στρέφεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους· ὁ δὲ με-
 στὸς ὦν ταραχῆς παρὰ τὸ δεινὸν ἐπήρατο τὴν μάχαιραν 20
 ὡς καθιζόμενος, φθάνει δὲ ὁ τοῦ Καίσαρος ὑπασπιστῆς
 ἀποκόψας αὐτοῦ τὸν ὄμω. Οὕτω δὲ ἀπέγνω τὰ καθ'
 αὐτόν, ὥστε, ἐπεὶ Πομπήϊος ὑπ' εὐλαβείας τινὸς ἢ
 τύχης ἔργῳ μεγάλῳ τέλος οὐκ ἐπέδθηκεν, ἀλλὰ καθείρ-
 ξας εἰς τὸν χάρακα τοὺς φεύγοντας ἀνεχώρησεν, εἶπεν 25
 ἄρα πρὸς τοὺς φίλους ἀπιῶν ὁ Καῖσαρ „Σήμερον ἂν ἡ
 νίκη παρὰ τοῖς πολεμίους ἦν, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον.“
 Αὐτὸς δὲ παρελθὼν εἰς τὴν σκηνὴν καὶ κατακλιθεὶς
 νύκτα πασῶν ἐκείνην ἀνιαροτάτην διήγαγεν ἐν ἀπόροις
 λογισμοῖς, ὡς κακῶς ἐστρατηγηκῶς, ὅτι καὶ χώρας ἐπι- 30
 κειμένης βαθείας καὶ πόλεων εὐδαιμόνων τῶν Μακε-
 δονικῶν καὶ Θετταλικῶν, ἔασας ἐκεῖ περισπάσαι τὸν

πόλεμον ἐνταῦθα καθέξοιτο πρὸς θαλάττη, ναυκρα-
 τούντων τῶν πολεμίων πολιορκούμενος τοῖς ἀναγκαι-
 οῖς μᾶλλον ἢ τοῖς ὄπλοις πολιορκῶν. Οὕτω δὴ ῥιπτα-
 σθεῖς καὶ ἀδημονήσας πρὸς τὴν ἀπορίαν καὶ χαλεπό-
 5 τητα τῶν παρόντων ἀνίστη τὸν στρατὸν ἐπὶ Σκηπίωνα
 προάγειν εἰς Μακεδονίαν ἐγνωκώς· ἢ γὰρ ἐπισπάσε-
 σθαι Πομπήλιον, ὅπου μαχεῖται μὴ χορηγούμενος ὁμοίως
 ἀπὸ τῆς θαλάττης, ἢ περιέσεσθαι μεμονωμένου Σκη-
 πίωνος.

- 10 XL. Τοῦτο τὴν Πομπήλιου στρατιὰν ἐπήρε καὶ τοὺς
 περὶ αὐτὸν ἡγεμόνας ὡς ἠττημένους καὶ φεύγοντος ἐχε-
 σθαι Καίσαρος. Αὐτὸς μὲν γὰρ εὐλαβῶς εἶχε Πομπήλιος
 ἀναρρῖψαι μάχην περὶ τηλικούτων, καὶ παρεσκευασμέ-
 νος ἄριστα πᾶσι πρὸς τὸν χρόνον ἤξιου τρίβειν καὶ μα-
 15 ραίνειν τὴν τῶν πολεμίων ἀκμὴν βραχεῖαν οὖσαν. Τὸ
 γὰρ τοι μαχιμώτατον τῆς Καίσαρος δυνάμεως ἐμπει-
 ρίαν μὲν εἶχε καὶ τόλμαν ἀνυπόστατον πρὸς τοὺς ἀγῶ-
 νας, ἐν δὲ ταῖς πλάναις καὶ ταῖς στρατοπεδείαις καὶ τει-
 χομαχοῦντες καὶ νυκτεγεροῦντες ἐξέκανον ὑπὸ γήρωσ,
 20 καὶ βαρεῖς ἦσαν τοῖς σώμασι πρὸς τοὺς πόνους, δι' ἀσθέ-
 νειαν ἐγκαταλείποντες τὴν προθυμίαν. Τότε δὲ καὶ τι
 νόσημα λοιμῶδες ἐλέχθη τὴν ἀτοπίαν τῆς διαίτης ποιη-
 σάμενον ἀρχὴν ἐν τῇ στρατιᾷ περιφέρεισθαι τῇ Καίσα-
 ρος. Καὶ τὸ μέγιστον, οὔτε χρήμασιν ἐρρωμένος οὔτε
 25 τροφῆς εὐπορῶν χρόνου βραχεῖος ἐδόκει περὶ αὐτῷ κα-
 ταλυθῆσεσθαι.

XLI. Διὰ ταῦτα Πομπήλιον μάχεσθαι μὴ βουλόμε-
 νον μόνος ἐπήγει Κάτων φειδοῖ τῶν πολιτῶν· ὅς γε καὶ
 τοὺς πεσόντας ἐν τῇ μάχῃ τῶν πολεμίων εἰς χιλίους τὸ
 30 πλῆθος γενομένους ἰδὼν ἀπῆλθεν ἐγκαλυψάμενος καὶ
 καταδακρύσας. Οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἐκάκιζον τὸν Πομ-
 πήλιον φυγομαχοῦντα, καὶ παρωξύνον Ἀγαμέμνονα καὶ

βασιλέα βασιλέων ἀποκαλοῦντες, ὡς δὴ μὴ βουλόμενον
 ἀποθέσθαι τὴν μοναρχίαν, ἀλλ' ἀγαλλόμενον ἡγεμόνων
 τοσοῦτων ἐξηρητημένων αὐτοῦ καὶ φοιτῶντων ἐπὶ σκη-
 νήν. Φαώνιος δὲ τὴν Κάτωνος παρρησίαν ὑποποιού-
 μενος μανικῶς ἐσχετλίαξεν, εἰ μὴδὲ τῆτες ἔσται τῶν 5
 περὶ Τουσκλάνον ἀπολαῦσαι σύκων διὰ τὴν Πομπηίου
 φιλαρχίαν. Ἀφράνιος δὲ (νεωστὶ γὰρ ἐξ Ἰβηρίας ἀφῆκτο
 κακῶς στρατηγήσας) διαβαλλόμενος ἐπὶ χρήμασι προ-
 728 δοῦναι τὸν στρατὸν ἠρώτα, διὰ τί πρὸς τὸν ἔμπορον οὐ
 μάχονται τὸν ἐωνημένον παρ' αὐτοῦ τὰς ἐπαρχίας. Ἐκ 10
 τούτων ἀπάντων συναλυνόμενος ἄκων εἰς μάχην ὁ Πομ-
 πήιος ἐχώρει τὸν Καίσαρα διώκων. Ὁ δὲ τὴν μὲν ἄλ-
 λην πορείαν χαλεπῶς ἤνυσεν, οὐδενὸς παρέχοντος ἀγο-
 ρᾶν, ἀλλὰ πάντων καταφρονούντων διὰ τὴν ἔναγχος
 ἦτταν· ὡς δὲ εἶλε Γόμφους, Θεσσαλικὴν πόλιν, οὐ μόν- 15
 ον ἔθρεψε τὴν στρατιάν, ἀλλὰ καὶ τοῦ νοσήματος ἀπήλ-
 λαξε παραλόγως. Ἀφθόνῳ γὰρ ἐνέτυχον οἶνω, καὶ πιόν-
 τες ἀνέδην, εἶτα χρώμενοι κώμοις καὶ βακχεύοντες ἀνὰ
 τὴν ὁδὸν ἐκ μέθης διεκρούσαντο καὶ παρήλλαξαν τὸ
 πάθος, εἰς ἕξιν ἐτέραν τοῖς σώμασι μεταπεσόντες. 20

XLII. Ὡς δὲ εἰς τὴν Φαρσαλίαν ἐμβalόντες ἀμφο-
 τεροὶ κατεστρατοπέδευσαν, ὁ μὲν Πομπήιος αὐτίς εἰς
 τὸν ἀρχαῖον ἀνεκρούετο λογισμὸν τὴν γνώμην, ἔτι καὶ
 φασμάτων οὐκ αἰσίων προσγενομένων καὶ καθ' ὕπνον
 ὄψεως. [Ἐδόκει γὰρ ἑαυτὸν ὄραϊν ἐν τῷ θεάτρῳ κρο- 25
 τούμενον ὑπὸ Ῥωμαίων.] Οἱ δὲ περὶ αὐτὸν οὕτω θρα-
 σεῖς ἦσαν καὶ τὸ νίκημα ταῖς ἐλπῖσι προειληφότες, ὥστε
 φιλονεικεῖν ὑπὲρ τῆς Καίσαρος ἀρχιερωσύνης Δομίτιον
 καὶ Σπινθῆρα καὶ Σκηπίωνα διαμιλλωμένους ἀλλήλοις,
 πέμπειν δὲ πολλοὺς εἰς Ῥώμην μισθουμένους καὶ προ- 30
 καταλαμβάνοντας οἰκίας ὑπατεύουσι καὶ στρατηγοῦσιν
 ἐπιτηδείους, ὡς εὐθύς ἄρξοντες μετὰ τὸν πόλεμον. Μά-

λιστα δὲ ἐσφάδαζον οἱ ἱππεὺς ἐπὶ τὴν μάχην ἡσκημένοι περιττῶς ὄπλων λαμπρότησι καὶ τροφαῖς ἵππων καὶ κάλλει σωμάτων, μέγα φρονούντες καὶ διὰ τὸ πλῆθος, ἑπτακισχίλιοι πρὸς χιλίους τοὺς Καίσαρος ὄντες. Ἦν δὲ 5 καὶ τὸ τῶν πεζῶν πλῆθος οὐκ ἀγχώμαλον, ἀλλὰ τετρακισμύριοι καὶ πεντακισχίλιοι παρετάττοντο δισμυρίοις καὶ δισχιλίοις.

XLIII. Ὁ δὲ Καίσαρ τοὺς στρατιώτας συναγαγὼν καὶ προειπὼν, ὡς δύο μὲν αὐτῷ τάγματα Κορνήλιος 10 ἄγων ἐγγύς ἐστιν, ἄλλαι δὲ πεντεκαίδεκα σπεῖραι μετὰ Καληνοῦ κάθηνται περὶ Μέγαρα καὶ Ἀθήνας, ἠρώτησεν, εἴτε βούλονται περιμένειν ἐκείνους, εἴτε αὐτοὶ διακινδυνεύσαι καθ' ἑαυτούς. Οἱ δὲ ἀνεβόησαν θεόμενοι μὴ περιμένειν, ἀλλὰ μᾶλλον, ὅπως τάχιστα συν- 15 ἴασιν εἰς χεῖρας τοῖς πολεμίοις, τεχνάζεσθαι καὶ στρατηγεῖν. Ποιουμένῳ δὲ καθαροῦν αὐτῷ τῆς δυνάμεως καὶ θύσαντι τὸ πρῶτον ἱερεῖον εὐθύς ὁ μάντις ἔφραξε, τριῶν ἡμερῶν μάχῃ κριθῆσεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. Ἐρομένου δὲ τοῦ Καίσαρος, εἰ καὶ περὶ τοῦ τέλους ἐνο- 20 ρᾶ τι τοῖς ἱεροῖς εὐσημον „Αὐτὸς ἂν“ ἔφη „σὺ τοῦτο βέλτιον ὑποκρίναιο σαντῶ. Μεγάλῃν γὰρ οἱ θεοὶ μεταβολὴν καὶ μετάπτωσιν ἐπὶ τὰ ἐναντία τῶν καθεστῶτων δηλοῦσιν, ὥστε, εἰ μὲν εὖ πράττειν ἡγῆ σεαυτὸν ἐπὶ τῷ παρόντι, τὴν χεῖρονα προσδόκα τύχην· εἰ δὲ κακῶς, 25 τὴν ἀμείνονα.“ Τῇ δὲ πρὸ τῆς μάχης νυκτὶ τὰς φυλακὰς ἐφοδεύοντος αὐτοῦ περὶ τὸ μεσονύκτιον ᾤφθη λαμπὰς οὐρανίου πυρός, ἣν ὑπερενεχθεῖσαν τὸ Καίσαρος στρατόπεδον λαμπρὰν καὶ φλογώδη γενομένην ἔδοξεν εἰς τὸ Πομπηῶν καταπεσεῖν. Ἐωθινῆς δὲ φυλακῆς 30 καὶ πανικὸν τάραχον ἦσθοντο γιγνομενον παρὰ τοῖς πολεμίοις. Οὐ μὴν μαχεῖσθαι γε κατ' ἐκείνην προσεδόκα

τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ ὡς ἐπὶ Σκοτούσσης ὁδεύων ἀνεξέ-
γυνεν.

XLIV. Ἐπεὶ δὲ τῶν σκηνῶν ἤδη καταλελυμένων οἱ
σκοποὶ προσίππευσαν αὐτῷ τοὺς πολεμίους ἐπὶ μάχῃ
καταβαίνειν ἀπαγγέλλοντες, περιχαρῆς γενόμενος καὶ 5
προσευξάμενος τοῖς θεοῖς παρέταττε τὴν φάλαγγα, τὴν
τάξιν τριπλὴν ποιῶν. Καὶ τοῖς μὲν μέσοις ἐπέστησε
Καλβίνου Δομίτιον, τῶν δὲ κεράτων τὸ μὲν εἶχεν Ἀν-
τώνιος, αὐτὸς δὲ τὸ δεξιόν, ἐν τῷ δεκάτῳ τάγματι μέλ-
λων μάχεσθαι. Κατὰ τοῦτο δὲ τοὺς τῶν πολεμίων ἱπ-10
πεῖς ἀντιπαρατακτομένους ὄρων καὶ δεδοικῶς τὴν λαμ-
πρότητα καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἀπὸ τῆς ἐσχάτης τάξεως
ἀδήλως ἐκέλευσε περιελθεῖν πρὸς ἑαυτὸν ἐξ σπείρας
729 καὶ κατόπιν ἔστησε τοῦ δεξιοῦ, διδάξας ἅ χρὴ ποιεῖν
ὅταν οἱ τῶν πολεμίων ἱππεῖς προσφέρωνται. Πομπήλιος 15
δὲ τὸ μὲν αὐτὸς εἶχε τῶν κεράτων, τὸ δ' εὐάνθυμον Δο-
μίτιος, τοῦ δὲ μέσου Σκηπίων ἤρχεν ὁ πενθερός. Οἱ δὲ
ἱππεῖς ἅπαντες ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν ἔβρισαν ὡς τὸ δεξιόν
κυκλωσόμενοι τῶν πολεμίων καὶ λαμπρὰν περὶ αὐτὸν
τὸν ἡγεμόνα ποιησόμενοι τροπὴν· οὐδὲν γὰρ ἀνθέξειν 20
βάθος ὀπλιτικῆς φάλαγγος, ἀλλὰ συντρίψεσθαι καὶ κα-
τάρραξέσθαι πάντα τοῖς ἐναντίοις ἐπιβολῆς ἅμα τοσοῦ-
των ἱπέων γενομένης. Ἐπεὶ δὲ σημαίνειν ἔμελλον ἀμ-
φότεροι τὴν ἐφοδὸν, Πομπήλιος μὲν ἐκέλευσε τοὺς ὀπλί-
τας ἐστῶτας ἐν προβολῇ καὶ μένοντας ἀραρότως δέχε- 25
σθαι τὴν ἐπιδρομὴν τῶν πολεμίων, μέχρι ἂν ὑσσοῦ βο-
λῆς ἐντὸς γένωνται. Καῖσαρ δὲ καὶ περὶ τοῦτο διαμαρ-
τεῖν φησὶν αὐτὸν, ἀγνοήσαντα τὴν μετὰ δρόμου καὶ
φορᾶς ἐν ἀρχῇ γινομένην σύρραξιν, ὡς ἐν τε ταῖς πλη-
γαῖς βίαν προστίθησι καὶ συνεκαλεῖ τὸν θυμὸν ἐκ 30
πάντων ἀναρριπιζόμενον. Αὐτὸς δὲ κινεῖ τὴν φάλαγγα
μέλλων καὶ προῶν ἐπ' ἔργον ἤδη πρῶτον ὄρα τῶν

ταξιάρχων ἄνδρα πιστὸν αὐτῷ καὶ πολέμων ἐμπειρον ἐπιθαροῦντο τοὺς ὑφ' αὐτῷ καὶ προκαλούμενον εἰς ἄμιλλαν ἀλκῆς. Τοῦτον ὀνομαστὶ προσαγορεύσας „Τί ἐλπίζομεν“ εἶπεν „ὦ Γάτε Κρασσίνιε, καὶ πῶς τι θάρσους ἔχομεν;“ Ὁ δὲ Κρασσίνιος ἐκτείνας τὴν δεξιὰν καὶ μέγα βοήσας „Νικήσομεν“ ἔφη „λαμπρῶς, ὦ Καίσαρ· ἐμὲ δὲ ἢ ζῶντα τήμερον ἢ τεθνηκότα ἐπαινέσεις.“ Ταῦτα εἰπὼν πρῶτος ἐμβάλλει τοῖς πολεμίοις δρόμῳ, συνεπισπασάμενος τοὺς περὶ ἑαυτὸν ἑκατὸν καὶ εἰκοσι 10 στρατιώτας. Διακόψας δὲ τοὺς πρώτους καὶ πρόσω χωρῶν φόνῳ πολλῷ καὶ βιαζόμενος ἀνακόπτεται ξίφει πληγῆς διὰ τοῦ στόματος, ὥστε καὶ τὴν αἰχμὴν ὑπὲρ τὸ ἰνίον ἀνασχεῖν.

XLV. Οὕτω δὲ τῶν πεζῶν κατὰ τὸ μέσον συρρα- 15 γέντων καὶ μαχομένων, ἀπὸ τοῦ κέρατος οἱ Πομπηίου ἵππεις σοβαρῶς ἐπήλαννον εἰς κύκλωσιν τοῦ δεξιοῦ τὰς Ἰλας ἀναχεόμενοι· καὶ πρὶν ἢ προσβαλεῖν αὐτοὺς ἐκτρέχουσιν αἱ σπεῖραι παρὰ Καίσαρος, οὐχ, ὥσπερ εἰώθεσαν, ἀκοντίσμασι χρώμενοι τοῖς ὑσσοῖς οὐδὲ μηροῦς 20 παίουτες ἐκ χειρὸς ἢ κνήμας τῶν πολεμίων, ἀλλὰ τῶν ὄψεων ἐφιέμενοι καὶ τὰ πρόσωπα συντιτρώσκοντες, ὑπὸ Καίσαρος δεδιδραγμένοι τοῦτο ποιεῖν, ἐλπίζοντος ἄνδρας οὐ πολλὰ πολέμοις οὐδὲ τραύμασιν ὀμίληκότητας, νέους δὲ καὶ κομῶντας ἐπὶ κάλλει καὶ ὄρα μάλιστα τὰς 25 τοιαύτας πληγὰς ὑπόψεσθαι καὶ μὴ μενεῖν, τὸν ἐν τῷ παρόντι κίνδυνον ἅμα καὶ τὴν αὐτίς αἰσχύνην δεδοκότητας. Ὁ δὲ καὶ συνέβαινε· οὐ γὰρ ἠνείχοντο τῶν ὑσσωδῶν ἀναφερομένων, οὐδὲ ἐτόλμων ἐν ὀφθαλμοῖς τὸν σίδηρον ὄρωντες, ἀλλ' ἀπεστρέφοντο καὶ συνεκαλύ- 30 πτοντο φειδόμενοι τῶν προσώπων· καὶ τέλος οὕτως ταράξαντας ἑαυτοὺς ἐτράποντο φεύγειν αἰσχίστα, λυμηνάμενοι τὸ σύμπαν. Εὐθύς γὰρ οἱ μὲν νενικηκότες τού-

τους ἐκυκλοῦντο τοὺς πεζοὺς καὶ κατὰ νότου προσπίπτοντες ἔκοπτον. Πομπήιος δὲ ὡς κατείδεν ἀπὸ θατέρου τοὺς ἰππεῖς φυγῇ σκεδασθέντας, οὐκέτι ἦν ὁ αὐτὸς οὐδ' ἐμέμνητο Πομπήιος ὢν Μάγνος, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ μάλιστα βλαπτομένῳ τὴν γνώμην ἑοικῶς [ἢ διὰ θείας ἤτις τε-5 θαμβημένως] ἄφθογγος ᾤχετο ἀπιῶν ἐπὶ σκηνήν, καὶ καθεζόμενος ἐκαραδόκει τὸ μέλλον, ἄχρι οὗ τροπῆς ἀπάντων γενομένης ἐπέβαινον οἱ πολέμιοι τοῦ χάρακος καὶ διεμάχοντο πρὸς τοὺς φυλάττοντας. Τότε δὲ ὡσπερ ἔννοους γενόμενος καὶ ταύτην μόνην, ὡς φασί, φωνὴν 10 ἀφείς „Οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τὴν παρεμβολήν;“ ἀπεδύσατο μὲν τὴν ἐναγώνιον καὶ στρατηγικὴν ἐσθῆτα, φεύγοντι 730 δὲ πρέπουσαν μεταλαβὼν ὑπέξῃλθεν. Ἄλλ' οὗτος μὲν οἷαις ὕστερον χρησάμενος τύχαις ὅπως τε παραδοὺς ἑαυτὸν τοῖς Αἰγυπτίοις ἀνδράσιν ἀνηρέθη, δηλοῦμεν ἐν 15 τοῖς περὶ ἐκείνου γράμμασιν.

XLVI. Ὁ δὲ Καῖσαρ ὡς ἐν τῷ χάρακι τοῦ Πομπήϊου γενόμενος τοὺς τε κειμένους νεκροὺς ἤδη τῶν πολεμίων εἶδε καὶ τοὺς ἐτι κτεινομένους, εἶπεν ἄρα στενάξας „Τοῦτο ἐβουλήθησαν, εἰς τοῦτό με ἀνάγκης 20 ὑπηγάγοντο, ἵνα Γάιος Καῖσαρ ὁ μεγίστους πολέμους κατορθώσας, εἰ προηκάμην τὰ στρατεύματα, κἂν κατεδικάσθην.“ Ταῦτά φησι Πολλίων Ἀσίνιος τὰ ῥήματα Ῥωμαιστὶ μὲν ἀναφθέγγασθαι τὸν Καῖσαρα παρὰ τὸν τότε καιρὸν, Ἑλληνιστὶ δ' ὑπ' αὐτοῦ γεγράφθαι· τῶν 25 δὲ ἀποθανόντων τοὺς πλείστους οἰκέτας γενέσθαι περὶ τὴν κατάληψιν τοῦ χάρακος ἀναιρεθέντας, στρατιώτας δὲ μὴ πλείους ἑξακισχιλίων πεσεῖν. Τῶν δὲ ζώντων ἀλόντων κατέμιξε τοὺς πλείστους ὁ Καῖσαρ εἰς [τὰ*] τάγματα· πολλοῖς δὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἄδειαν ἔδωκεν, 30 ὢν καὶ Βροῦτος ἦν ὁ κτείνας αὐτὸν ὕστερον, ἐφ' ᾧ λέ-

γεται μὴ φαινομένῳ μὲν ἀγωνιᾶσαι, σωθέντος δὲ καὶ παραγενομένου πρὸς αὐτὸν ἡσθῆναι διαφερόντως.

XLVII. Σημείων δὲ πολλῶν γενομένων τῆς νίκης ἐπιφανέστατον ἱστορεῖται τὸ περὶ Τράλλεις. Ἐν γὰρ 5 ἱερῷ Νίκης ἀνδριάς εἰστήκει Καῖσαρος, καὶ τὸ περὶ αὐτῷ χωρίου αὐτό τε στερεὸν φύσει καὶ λίθῳ σκληρῷ κατεστρωμένον ἦν ἄνωθεν· ἐκ τούτου λέγουσιν ἀνατεῖλαι φοίνικα παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ ἀνδριάντος. Ἐν δὲ Παταβίῳ Γάϊος Κορνήλιος, ἀνὴρ εὐδόκιμος ἐπὶ μαντικῇ, 10 Αἰβίου τοῦ συγγραφέως πολίτης καὶ γνώριμος, ἐτύγγαυεν ἐπ' οἴωνοῖς καθήμενος ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Καὶ πρῶτον μὲν, ὡς Αἰβίος φησι, τὸν καιρὸν ἔγνω τῆς μάχης καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἶπεν ὅτι καὶ δὴ περαίνεται τὸ χρῆμα καὶ συνίασιν εἰς ἔργον οἱ ἄνδρες. Ἀὐτῷ 15 δὲ πρὸς τῇ θεᾷ γενόμενος καὶ τὰ σημεῖα κατιδὼν ἀνήλατο μετ' ἐνθουσιασμοῦ βοᾶν „Νικᾶς, ὦ Καῖσαρ.“ Ἐκπλαγέντων δὲ τῶν παρατυχόντων περιελὼν τὸν στέφανον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐνωμότως ἔφη μὴ πρὶν ἐπιθήσασθαι πάλιν ἢ τῇ τέχνῃ μαρτυρῆσαι τὸ ἔργον. Ταῦτα 20 μὲν οὖν ὁ Αἰβίος οὕτως γενέσθαι καταβεβαιοῦται.

XLVIII. Καῖσαρ δὲ τῷ Θετταλῶν ἔθνει τὴν ἔλευθερίαν ἀναθεὶς νικητήριον ἐδίωκε Πομπήτιον ἀψάμενος δὲ τῆς Ἀσίας Κνιδίους τε Θεοπόμπῳ τῷ συναγαγόντι 25 τοὺς μύθους χαριζόμενος ἡλευθέρωσε, καὶ πᾶσι τοῖς τὴν Ἀσίαν κατοικοῦσι τὸ τρίτον τῶν φόρων ἀνῆκεν. Εἰς δὲ Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ Πομπητῷ τεθνηκότι καταχθεὶς Θεόδοτον μὲν ἀπεστράφη τὴν Πομπητίου κεφαλὴν προσφέροντα, τὴν δὲ σφραγίδα δεξάμενος τοῦ ἀνδρὸς κατεδάκρυσεν· ὅσοι δὲ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ καὶ συνήθων 30 πλανώμενοι κατὰ τὴν χώραν ἐαλώκεσαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, πάντας εὐεργέτησε καὶ προσηγάγετο. Τοῖς δὲ φίλοις εἰς Ῥώμην ἔγραψεν, ὅτι τῆς νίκης ἀπολαύοι τουτο

μέγιστον καὶ ἥδιστον, τὸ σῶζειν τινὰς ἀεὶ τῶν πεπολεμηκότων πολιτῶν αὐτῶ. Τὸν δὲ αὐτόθι πόλεμον οἱ μὲν οὐκ ἀναγκαῖον, ἀλλ' ἔρωτι Κλεοπάτρας ἄδοξον αὐτῶ καὶ κινδυνώδη γενέσθαι λέγουσιν, οἱ δὲ τοὺς βασιλικοὺς αἰτιῶνται, καὶ μάλιστα τὸν εὐνοῦχον Ποθεινόν, ὃς 5 πλείστον δυνάμενος καὶ Πομπήιον μὲν ἀνηρηκῶς ἔναγχος, ἐκβεβληκῶς δὲ Κλεοπάτραν, κρύφα μὲν ἐπεβούλευε τῶ Καίσαρι· καὶ διὰ τοῦτό φασιν αὐτὸν ἀρξάμενον ἔκτοτε διανυκτερεύειν ἐν τοῖς πότοις ἕνεκα φυλακῆς τοῦ σώματος· φανερωῶς δὲ οὐκ ἦν ἀνεκτὸς ἐπίφθονα 10 πολλὰ καὶ πρὸς ὕβριν εἰς τὸν Καίσαρα λέγων καὶ πράττων. Τοὺς μὲν γὰρ στρατιώτας τὸν κάκιστον μετρούμενους καὶ παλαιότατον σῖτον ἐκέλευσεν ἀνέχεσθαι καὶ στέργειν ἐσθίοντας τὰ ἀλλότρια, πρὸς δὲ τὰ δειπνασκεύεσιν ἐχρήτο ξυλλήνοις καὶ κερამεοῖς, ὡς τὰ χρυσᾶ 15

731 καὶ ἀργυρᾶ πάντα Καίσαρος ἔχοντος εἰς τι χρέος. Ὡφειλε γὰρ ὁ τοῦ βασιλεύοντος τότε πατὴρ Καίσαρι χιλίας ἑπτακοσίας πεντήκοντα μυριάδας, ὧν τὰς μὲν ἄλλας ἀνήκε τοῖς παισὶν αὐτοῦ πρότερον ὁ Καίσαρ, τὰς δὲ χιλίας ἠξίου τότε λαβῶν διαθρέψαι τὸ στράτευμα. Τοῦ 20 δὲ Ποθεινοῦ νῦν μὲν αὐτὸν ἀπιέναι καὶ τῶν μεγάλων ἔχεσθαι πραγμάτων κελεύοντος, ὕστερον δὲ κομιεῖσθαι μετὰ χάριτος, εἰπὼν ὡς Αἰγυπτίων ἐλάχιστα δέοιτο συμβούλων, κρύφα τὴν Κλεοπάτραν ἀπὸ τῆς χώρας μετεπέμπετο.

25

XLIX. Κακέληη παραλαβοῦσα τῶν φίλων Ἀπολλόδωρον τὸν Σικελιώτην μόνον εἰς ἀκάτιον μικρὸν ἐμβᾶσα τοῖς μὲν βασιλείοις προσέσχεν ἤδη συσκοτάζοντος· ἀπόρου δὲ τοῦ λαθεῖν ὄντος ἄλλως, ἢ μὲν εἰς στρωματόδεσμον ἐνδῦσα προτείνει μακρὰν ἑαυτήν, ὁ δὲ Ἀπολ- 30 λόδωρος ἱμάντι συνδήσας τὸν στρωματόδεσμον εἰσκομίζει διὰ θυρῶν πρὸς τὸν Καίσαρα. Καὶ τούτῳ τε πρώτῳ

λέγεται τῷ τεχνήματι τῆς Κλεοπάτρας ἀλῶναι, λαμυρᾶς φανεύσης, καὶ τῆς ἄλλης ὀμιλίας καὶ χάριτος ἧττων γενόμενος διαλλάξαι πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὡς συμβασιλεύσουσαν. Ἐπειτα δ' ἐν ταῖς διαλλαγαῖς ἐστιωμένων ἀπάν-
5 των οἰκίτης Καίσαρος κουρεὺς διὰ δειλίαν, ἣ πάντας ἀνθρώπους ὑπερέβαλεν, οὐδὲν ἑὼν ἀνεξέταστον, ἀλλ' ὠτακουστῶν καὶ πολυπραγμονῶν, συνήκεν ἐπιβουλήν Καίσαρι πραττομένην ὑπ' Ἀχιλλᾶ τοῦ στρατηγοῦ καὶ Ποθεινοῦ τοῦ εὐνούχου. Φωράσας δὲ ὁ Καίσαρ φρου-
10 ρὰν μὲν περιέστησε τῷ ἀνδρῶνι, τὸν δὲ Ποθεινὸν ἀνείλεν· ὁ δὲ Ἀχιλλᾶς φυγὰν εἰς τὸ στρατόπεδον περιῖστησιν αὐτῷ βαρὺν καὶ δυσμεταχειρίστον πόλεμον ὀλιγοστῷ τοσαύτην ἀμυνομένῳ πόλιν καὶ δύναμιν. Ἐν ᾧ πρῶτον μὲν ἐκινδύνευσεν ὕδατος ἀποκλεισθεὶς· αἱ γὰρ
15 διώρυχες ἀπρικοδομήθησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων· δευτέρου δὲ περικκοπτόμενος τὸν στόλον ἠναγκάσθη διὰ πυρὸς ἀπώσασθαι τὸν κίνδυνον, ὃ καὶ τὴν μεγάλην βιβλιοθήκην ἐκ τῶν νεωρίων ἐπινεμόμενον διέφθειρε· τρίτου δὲ περὶ τῆ Φάρῳ μάχης συνεστώσης κατεπήδησε μὲν
20 ἀπὸ τοῦ χώματος εἰς ἀκάτιον καὶ παρεβοήθει τοῖς ἀγωνιζομένοις, ἐπιπλέοντων δὲ πολλαχόθεν αὐτῷ τῶν Αἰγυπτίων θίψας ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν ἀπενήξατο μόλις καὶ χαλεπῶς. Ὅτε καὶ λέγεται βιβλίδια κρατῶν πολλὰ μὴ προσέσθαι βαλλόμενος καὶ βαπτιζόμενος, ἀλλ'
25 ἀνέχων ὑπὲρ τῆς θαλάσσης τὰ βιβλίδια τῇ ἐτέρᾳ χειρὶ νήχεσθαι· τὸ δὲ ἀκάτιον εὐθύς ἐβυθίσθη. Τέλος δὲ, τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς πολεμίους ἀποχωρήσαντος, ἐπελθῶν καὶ συνάψας μάχην ἐνίκησε, πολλῶν πεσόντων αὐτοῦ τε τοῦ βασιλέως ἀφανοῦς γενομένου. Καταλιπὼν δὲ
30 τὴν Κλεοπάτραν βασιλεύουσαν Αἰγύπτου καὶ μικρὸν ὕστερον ἐξ αὐτοῦ τεκοῦσαν υἱόν, ὃν Ἀλεξανδρεῖς Καισαρίωνα προσηγόρευον, ὤρμησεν ἐπὶ Συρίας.

Λ. Κάκειθεν ἐπιὼν τὴν Ἀσίαν ἐπυθάνετο Δομί-
 τιον μὲν ὑπὸ Φαρνάκου τοῦ Μιθριδάτου παιδὸς ἡττη-
 μένον ἐκ Πόντου πεφευγέναι σὺν ὀλίγοις, Φαρνάκην δὲ
 τῇ νίκῃ χρώμενον ἀπλήστως καὶ Βιθυνίαν ἔχοντα καὶ
 Καππαδοκίαν Ἀρμενίας ἐφίεσθαι τῆς μικρᾶς καλουμέ- 5
 νης, καὶ πάντας ἀνιστάναι τοὺς ταύτῃ βασιλεῖς καὶ τε-
 τράρχας. Εὐθύς οὖν ἐπὶ τὸν ἄνδρα τρισὶν ἡλάυνε τάρ-
 μασι, καὶ περὶ πόλιν Ζῆλαν μάχην μεγάλην συνάψας
 αὐτὸν μὲν ἐξέβαλε τοῦ Πόντου φεύγοντα, τὴν δὲ στρα-
 τιὰν ἄρδην ἀνεῖλε. Καὶ τῆς μάχης ταύτης τὴν ὄξύ- 10
 τητα καὶ τὸ τάχος ἀναγγέλλων εἰς Ῥώμην πρὸς τινα τῶν
 φίλων Ἀμάντιον ἔγραψε τρεῖς λέξεις· „Ἦλθον, εἶδον,
 ἐνίκησα.“ Ῥωμαστὶ δὲ αἱ λέξεις εἰς ὅμοιον ἀπολή-
 γουσαι σχῆμα δῆματος οὐκ ἀπίθανον τὴν βραχυλογία
 ἔχουσιν. 15

ΛΙ. Ἐκ τούτου διαβαλὼν εἰς Ἰταλίαν ἀνέβαινεν εἰς
 Ῥώμην, τοῦ μὲν ἐνιαυτοῦ καταστρέφοντος εἰς ὃν ἦρητο
 732 δικτάτωρ τὸ δεύτερον, οὐδέποτε τῆς ἀρχῆς ἐκείνης πρό-
 τερον ἐνιαυσίου γενομένης· εἰς δὲ τοῦπιόν ὕπατος ἀπε-
 δείχθη. Καὶ κακῶς ἤκουσεν ὅτι τῶν στρατιωτῶν στα- 20
 σιασάντων καὶ δύο στρατηγικοὺς ἄνδρας ἀνελόντων,
 Κοσκώνιον καὶ Γάλβαν, ἐπετίμησε μὲν αὐτοῖς τοσοῦ-
 τον, ὅσον ἀντὶ στρατιωτῶν πολίτας προσαγορευῆσαι, χι-
 λίας δὲ διένειμεν ἐκάστῳ δραχμᾶς καὶ χώραν τῆς Ἰτα-
 λίας ἀπεκλήρωσε πολλήν. Ἦν δὲ αὐτοῦ διαβολὴ καὶ ἡ 25
 Δολοβέλλα μανία καὶ ἡ Ἀμαντίου φιλαργυρία καὶ με-
 θύων Ἀντώνιος καὶ Κορφίνιος τὴν Πομπηίου σκευα-
 ρούμενος οἰκίαν καὶ μετοικοδομῶν ὡς ἱκανὴν οὐκ οὐ-
 σαν. Ἐπὶ τούτοις γὰρ ἐδυσφόρουν Ῥωμαῖοι. Καῖσαρ δὲ
 διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς πολιτείας οὐκ ἀγνοῶν οὐδὲ βου- 30
 λόμενος ἠναγκάζετο χρῆσθαι τοῖς ὑπουργοῦσι.

ΛΙΙ. Τῶν δὲ περὶ Κάτωνα καὶ Σκηπίωνα μετὰ τὴν

ἐν Φαρσάλῳ μάχην εἰς Λιβύην φυγόντων κάκει, τοῦ
 βασιλέως Ἰόβα βοηθοῦντος αὐτοῖς, ἡθροικόντων δυνά-
 μεις ἀξιολόγους, ἔγνω στρατεύειν ὁ Καῖσαρ ἐπ' αὐτούς·
 καὶ περὶ τροπᾶς χειμερινᾶς διαβὰς εἰς Σικελίαν, καὶ
 5 βουλόμενος εὐθύς ἀποκόψαι τῶν περὶ αὐτὸν ἡγεμόνων
 ἅπασαν ἐλπίδα μελλήσεως καὶ διατριβῆς, ἐπὶ τοῦ κλύ-
 σματος ἔπηξε τὴν ἑαυτοῦ σκηνήν· καὶ γενομένου πνεύ-
 ματος ἐμβᾶς ἀνήχθη μετὰ τρισχιλίων πεζῶν καὶ ἱππέων
 ὀλίγων. Ἀποβιβάσας δὲ τούτους λαθῶν ἀνήχθη πάλιν,
 10 ὑπὲρ τῆς μείζονος ὄρωδῶν δυνάμεως· καὶ κατὰ θάλατ-
 ταν οὖσιν ἤδη προστυχῶν κατήγαγεν ἅπαντας εἰς τὸ
 στρατόπεδον. Πυνθανόμενος δὲ χρησμῶ τινι παλαιῷ
 θαρρεῖν τοὺς πολεμίους, ὡς προσήκον ἀεὶ τῷ Σκηπιῶ-
 νων γένει κρατεῖν ἐν Λιβύῃ, χαλεπὸν εἶπεῖν, εἴτε φλαυ-
 15 ρίζων ἐν παιδιᾷ τινι τὸν Σκηπίωνα στρατηγοῦντα τῶν
 πολεμίων, εἴτε καὶ σπουδῇ τὸν οἰωνὸν οἰκειούμενος, ἦν
 γὰρ καὶ παρ' αὐτῷ τις ἄνθρωπος ἄλλως μὲν εὐκατα-
 φρόνητος καὶ παρημελημένος, οἰκίας δὲ τῆς Ἀφρικα-
 νῶν, Σκηπίων ἐκαλεῖτο Σαλλουτίων, τοῦτον ἐν ταῖς
 20 μάχαις προέταττεν ὥσπερ ἡγεμόνα τῆς στρατιᾶς, ἀναγ-
 καζόμενος πολλάκις ἐξάπτεσθαι τῶν πολεμίων καὶ φιλο-
 μαχεῖν. Ἦν γὰρ οὔτε σίτος τοῖς ἀνδράσιν ἄφθονος οὔτε
 ὑποζυγίοις χιλός, ἀλλὰ βρούοις ἠναγκάζοντο θαλαττίοις,
 ἀποπλυθείσης τῆς ἄλμυρίδος, ὀλίγην ἄγρωστιν ὥσπερ
 25 ἡδυσμα παραμειγνύντες ἐπάγειν τοὺς ἵππους. Οἱ γὰρ
 Νομάδες ἐπιφανιόμενοι πολλοὶ καὶ ταχεῖς ἐκάστοτε κα-
 τεῖχον τὴν χώραν· καὶ ποτε τῶν Καίσαρος ἱππέων σχο-
 λὴν ἀρόντων (ἔτυχε γὰρ αὐτοῖς ἀνὴρ Λίβυς ἐπιδεικνύ-
 μενος ὄρχησιν ἅμα καὶ μοναυλῶν θαύματος ἀξίως, οἱ δὲ
 30 τερόπομενοι καθῆντο τοῖς παισὶ τοὺς ἵππους ἐπιτρέψαν-
 τες) ἐξαίφνης περιελθόντες ἐμβάλλουσιν οἱ πολέμιοι,
 καὶ τοὺς μὲν αὐτοῦ κτείνουσι, τοῖς δὲ εἰς τὸ στρατόπε-

δον προτροπάδην ἐλαννομένοις συνεισέπεσον. Εἰ δὲ μὴ Καῖσαρ αὐτός, ἅμα δὲ Καίσαρι Πολλίων Ἀσίνιος βοήθουντες ἐκ τοῦ χάρακος ἔσχον τὴν φυγὴν, διεπέπρακτ' ἂν ὁ πόλεμος. Ἔστι δ' ὅτε καὶ καθ' ἑτέραν μάχην ἐπλεονέκτησαν οἱ πολέμοι συμπλοκῆς γενομένης, ἐν ἣ Καῖσαρ τὸν ἀετοφόρον φεύγοντα λέγεται κατασχών ἐκ τοῦ ἀνχένος ἀναστρέψαι καὶ εἰπεῖν, „Ἐνταῦθα εἰσὶν οἱ πολέμοι.“

LIII. Τούτοις μέντοι τοῖς προτερήμασιν ἐπήρθη Σκηπίων μάχῃ κριθῆναι· καὶ καταλιπὼν χωρὶς μὲν 10 Ἀφρανίον, χωρὶς δὲ Ἴοβαν δι' ὀλίγου στρατοπεδεύοντας, αὐτὸς ἐτελίχεν ὑπὲρ λίμνης ἔρυμα τῷ στρατοπέδῳ περὶ πόλιν Θάψον, ὡς εἶη πᾶσιν ἐπὶ τὴν μάχην ὄρητήριον καὶ καταφυγὴ. Πονουμένῳ δὲ αὐτῷ περὶ ταῦτα Καῖσαρ ὑλώδεις τόπους καὶ προσβολὰς ἀφράστους ἔχον- 15 τας ἀμηχάνῳ τάχει διελθὼν τοὺς μὲν ἐκυκλοῦτο, τοῖς δὲ προσέβαλλε κατὰ στόμα. Τρεψάμενος δὲ τούτους ἐχρή- 33 το τῷ καιρῷ καὶ τῇ φύμῃ τῆς τύχης, ὑφ' ἧς αὐτοβοεὶ μὲν ἦρει τὸ Ἀφρανίου στρατόπεδον, αὐτοβοεὶ δὲ φεύγοντος Ἴοβα διεπόρθει τὸ τῶν Νομάδων· ἡμέρας δὲ 20 μιᾶς μέρει μικρῷ τριῶν στρατοπέδων ἐγκρατῆς γεγυνώς καὶ πεντακισμυρίους τῶν πολεμίων ἀνηροκῶς οὐδὲ πεντήκοντα τῶν ἰδίων ἀπέβαλεν. Οἱ μὲν ταῦτα περὶ τῆς μάχης ἐκείνης ἀναγγέλλουσιν· οἱ δὲ οὐ φασιν αὐτὸν ἐν τῷ ἔργῳ γενέσθαι, συντάττοντος δὲ τὴν στρα- 25 τιὰν καὶ διακοσμοῦντος ἄψασθαι τὸ σύνηθες νόσημα· τὸν δὲ εὐθύς αἰσθόμενον ἀρχομένου, πρὶν ἐκταράττεσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι παντάπασιν ὑπὸ τοῦ πάθους τὴν αἰσθησιν ἤδη σειομένην, εἰς τινα τῶν πλησίον πύργων κομισθῆναι καὶ διαγαγεῖν ἐν ἡσυχίᾳ. Τῶν δὲ πε- 30 φευγόντων ἐκ τῆς μάχης ὑπατικῶν καὶ στρατηγικῶν ἀν-

δραῶν οἱ μὲν ἑαυτοὺς διέφθειραν ἀλισκόμενοι, συχνούς δὲ Καίσαρ ἔκτεινεν ἀλόντας.

LIV. Κάτωνα δὲ λαβεῖν ζῶντα φιλοτιμούμενος ἔσπευδε πρὸς Ἰτύκην· ἐκείνην γὰρ παραφυλάττων τὴν
 5 πόλιν οὐ μετέσχε τοῦ ἀγῶνος. Πυθόμενος δὲ ὡς ἑαν-
 τὸν ὁ ἀνὴρ διεργάσασαιτο, δῆλος μὲν ἦν δηχθεὶς, ἐφ' ᾧ
 δὲ ἄδηλον. Εἶπε δ' οὖν· „ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ
 θανάτου· καὶ γὰρ σύ μοι τῆς σωτηρίας ἐφθόνησας.“ Ὁ
 μὲν οὖν μετὰ ταῦτα γραφεὶς ὑπ' αὐτοῦ πρὸς Κάτωνα
 10 τεθυνηῶτα λόγος οὐ δοκεῖ πρῶτως ἔχοντας οὐδὲ εὐδια-
 λάκτως σημεῖον εἶναι. Πῶς γὰρ ἂν ἐφείσατο ζῶντος εἰς
 ἀναίσθητον ἐκχέας ὀργὴν τοσαύτην; τῇ δὲ πρὸς Κικέ-
 ρωνα καὶ Βροῦτον αὐτοῦ καὶ μυρίους ἄλλους τῶν πε-
 πολεμηκότων ἐπιεικεία τεκμαίρονται καὶ τὸ πλῆθος ἐκεῖ-
 15 νου οὐκ ἐξ ἀπεχθείας, ἀλλὰ φιλοτιμίᾳ πολιτικῇ συντε-
 τάχθαι διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Ἐγραψε Κικέρων ἐγκώμιον
 Κάτωνος ὄνομα τῷ λόγῳ θέμενος Κάτωνα· καὶ πολλοῖς
 ὁ λόγος ἦν διὰ σπουδῆς, ὡς εἰκός, ὑπὸ τοῦ δεινοτάτου
 τῶν ῥητόρων εἰς τὴν καλλίστην πεποιημένος ὑπόθεσιν.
 20 Τοῦτο ἦν ἱὰ Καίσαρα κατηγορεῖν αὐτοῦ νομίζοντα τὸν
 τοῦ τεθυνηκότος δι' αὐτὸν ἔπαινον. Ἐγραψεν οὖν πολ-
 λὰς τινὰς κατὰ τοῦ Κάτωνος αἰτίας συναγαγών· τὸ δὲ
 βιβλίον Ἀντικάτων ἐπιγέγραπται. Καὶ σπουδαστὰς ἔχει
 τῶν λόγων ἐκάτερος διὰ Καίσαρα καὶ Κάτωνα πολλούς.
 25 LV. Ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λι-
 βύης, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐμεγαληγόρησε πρὸς
 τὸν δῆμον, ὡς τοσαύτην κεχειρωμένος χώραν, ὅση πα-
 ρέξει καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὸ δημόσιον σίτου μὲν
 εἴκοσι μυριάδας Ἀττικῶν μεδίμνων, ἐλαίου δὲ λιτρῶν
 30 μυριάδας τριακοσίας. Ἐπειτα θριάμβους κατήγαγε τὸν
 Αἰγυπτιακόν, τὸν Ποντικόν, τὸν Λιβυκόν, οὐκ ἀπο
 Σκηπίωνος, ἀλλ' ἀπὸ Ἰόβα δῆθεν τοῦ βασιλέως. Τότε

καὶ Ἰόβας υἱὸς αὐτοῦ ἐκείνου κομιδῇ νήπιος ἐν τῷ θριάμβῳ παρήχθη, μακαριωτάτην ἀλοὺς ἄλωσιν, ἐκ βαρβάρου καὶ Νομάδος Ἑλλήνων τοῖς πολυμαθεστάτοις ἐναρίθμιος γενέσθαι συγγραφεῦσι. Μετὰ δὲ τοὺς θριάμβους στρατιώταις τε μεγάλας δωρεὰς ἐδίδου καὶ τὸν δῆμον ἀνελάμβανεν ἐστιάσει καὶ θείαις, ἐστιάσας μὲν ἐν δισμυρίοις καὶ δισχιλίοις τρικλίνοις ὁμοῦ σύμπαντας, θείας δὲ καὶ μονομάχων καὶ ναυμάχων ἀνδρῶν παρασχῶν ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Ἰουλίᾳ πάλαι τεθνεώσῃ. Μετὰ δὲ τὰς θείας γενόμενων τιμῆσεων ἀντὶ τῶν προτέρων θυεῖν καὶ τριάκοντα 10 μυριάδων ἐξητάσθησαν αἱ πᾶσαι πεντεκαίδεκα. Τηλικαύτην ἡ στάσις ἀπειργάσατο συμφορὰν καὶ τοσοῦτον ἀπανάλωσε τοῦ δήμου μέρος, ἔξω λόγου τιθεμένοις τὰ κατασχόντα τὴν ἄλλην Ἰταλίαν ἀτυχήματα καὶ τὰς ἐπαρχίας.

15

LVI. Συντελεσθέντων δὲ τούτων ὕπατος ἀποδειχθεὶς τὸ τέταρτον εἰς Ἰβηρίαν ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Πομπηίου παῖδας, νέους μὲν ὄντας ἔτι, θαυμαστὴν δὲ τῷ πλήθει στρατιὰν συνειλοχότας καὶ τόλμαν ἀποδει- 734 κνυμένους ἀξιόχρεων πρὸς ἡγεμονίαν, ὥστε κίνδυνον 20 τῷ Καίσαρι περιστῆσαι τὸν ἔσχατον. Ἡ δὲ μεγάλη μάχη περὶ πόλιν συνέστη Μοῦνδαν, ἐν ἣ ἡ Καίσαρ ἐκθλιβομένους ὄρων τοὺς ἑαυτοῦ καὶ κακῶς ἀντέχοντας ἐβόα, διὰ τῶν ὄπλων καὶ τῶν τάξεων διαθέων, εἰ μηδὲν αἰδοῦνται λαβόντες αὐτὸν ἐγχειρίσαι τοῖς παιδαρίοις. Μόλις 25 δὲ προθυμία πολλῇ τοὺς πολεμίους ὠσάμενος ἐκείνων μὲν ὑπὲρ τρισμυρίους διέφθειρε, τῶν δὲ αὐτοῦ χιλίους ἀπώλεσε τοὺς ἀρίστους. Ἀπιῶν δὲ μετὰ τὴν μάχην πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν, ὡς πολλάκις μὲν ἀγωνίσαιτο περὶ νίκης, νῦν δὲ πρῶτον περὶ ψυχῆς. Ταύτην τὴν μάχην 30 ἐνίκησε τῇ τῶν Διονυσίων ἑορτῇ, καθ' ἣν λέγεται καὶ Πομπηίος Μάγνος ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐξελθεῖν· διὰ μέσου

δὲ χρόνος ἐνιαυτῶν τεσσάρων διήλθε. Τῶν δὲ Πομπη-
 του παίδων ὁ μὲν νεώτερος διέφυγε, τοῦ δὲ πρεσβυτέ-
 ρου μεθ' ἡμέρας ὀλίγας Δεΐδιος ἀνήνεγκε τὴν κεφαλὴν.
 Τοῦτον ἔσχατον Καῖσαρ ἐπολέμησε τὸν πόλεμον· ὁ δὲ
 5 ἀπ' αὐτοῦ καταχθεις θρίαμβος ὡς οὐδὲν ἄλλο Ῥωμαίους
 ἠύλασεν. Οὐ γὰρ ἄλλοφύλους ἡγεμόνας οὐδὲ βαρβά-
 ρους βασιλεῖς κατηγωνισμένον, ἀνδρὸς δὲ Ῥωμαίων
 κρατίστου τύχαις κεχηρημένου παιδας καὶ γένος ἄρδην
 ἀνηρηκότα ταῖς τῆς πατρίδος ἐπιπομπεύειν συμφοραῖς
 10 οὐ καλῶς εἶχεν, ἀγαλλόμενον ἐπὶ τούτοις, ὧν μία καὶ
 πρὸς θεοὺς καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἀπολογία τὸ μετ'
 ἀνάγκης πεπραχθαι, καὶ ταῦτα πρότερον μῆτε ἄγγελου
 μῆτε γράμματα δημοσίᾳ πέμψαντα περὶ νίκης ἀπὸ τῶν
 ἐμφυλίων πολέμων, ἀλλ' ἀπωσάμενον αἰσχύνῃ τὴν
 15 δόξαν.

LVII. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τύχην τοῦ ἀνδρὸς
 ἐγκεκλικότες καὶ δεδεγμένοι τὸν χαλινὸν, καὶ τῶν ἐμ-
 φυλίων πολέμων καὶ κακῶν ἀναπνοὴν ἡγούμενοι τὴν
 μοναρχίαν, δικτάτορα μὲν αὐτὸν ἀπέδειξαν διὰ βίου·
 20 τοῦτο δ' ἦν ὁμολογουμένη [μὲν] τυραννὶς τῷ ἀνυπευθύ-
 νῳ τῆς μοναρχίας τὸ ἀκατάπαυστον προσλαβούσης· τιμὰς
 δὲ τὰς πρώτας Κικέρωνος εἰς τὴν βουλὴν γράψαντος,
 ὧν ἀμῶς γέ πως ἀνθρώπινον ἦν τὸ μέγεθος, ἕτεροι προσ-
 τιθέντες ὑπερβολὰς καὶ διαμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλους
 25 ἔξιργάσαντο καὶ τοῖς πρῶτοις ἐπαχθῆ τὸν ἄνδρα καὶ
 λυπηρὸν γενέσθαι διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὴν ἀτοπίαν τῶν
 ψηφίζομένων, οἷς οὐδὲν ἦττον οἴονται συναγωνίσασθαι
 τῶν κολακευόντων Καίσαρα τοὺς μισοῦντας, ὅπως ὅτι
 πλείστας κατ' αὐτοῦ προφάσεις ἔχῃσι καὶ μετὰ μεγί-
 30 στων ἐγκλημάτων ἐπιχειρεῖν δοκῶσιν. Ἐπεὶ τὰ γε ἄλλα,
 τῶν ἐμφυλίων αὐτῷ πολέμων πέρας ἔσχηκόντων, ἀνέγκλητον
 παρεῖχε· καὶ τό γε τῆς Ἐπιεικειᾶς ἰερὸν οὐκ ἀπὸ

τρόπου δοκοῦσι χαριστήριον ἐπὶ τῇ προότῃ ψηφίσασθαι. Καὶ γὰρ ἀφῆκε πολλοὺς τῶν πεπολεμηκότων πρὸς αὐτόν, ἐνίοις δὲ καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς, ὡς Βρούτω καὶ Κασσίω, προσέθηκεν· ἐστρατήγουν γὰρ ἀμφοτέροι. Καὶ τὰς Πομπηίου καταβεβλημένας εἰκόνας οὐ περιεῖ- 5 δειν, ἀλλ' ἀνέστησεν, ἐφ' ὧν καὶ Κικέρων εἶπεν, ὅτι Καῖσαρ τοὺς Πομπηίου στήσας ἀνδριάντας τοὺς ἰδίους ἐπηξε. Τῶν δὲ φίλων ἀξιούντων αὐτόν δορυφορεῖσθαι καὶ πολλῶν ἐπὶ τοῦτο παρεχόντων ἑαυτοὺς οὐχ ὑπέμεινεν, εἰπὼν ὡς βέλτιόν ἐστιν ἅπαξ ἀποθανεῖν ἢ ἀεὶ 10 προσδοκᾶν. Τὴν δ' εὐνοίαν ὡς κάλλιστον ἅμα καὶ βεβαιότατον ἑαυτῷ περιβαλλόμενος φυλακτήριον αὐθις ἀνελάμβανε τὸν δῆμον ἐστιάσει καὶ σιτηρεσίοις, τὸ δὲ στρατιωτικὸν ἀποικίαις, ὧν ἐπιφανέσταται Καρχηδῶν καὶ Κόρινθος ἦσαν, αἷς καὶ πρότερον τὴν ἄλωσιν καὶ 15 τότε τὴν ἀνάληψιν ἅμα καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀμφοτέραις γενέσθαι συνέτυχε.

LVIII. Τῶν δὲ δυνατῶν τοῖς μὲν ὑπατείας καὶ στρατηγίας εἰς τοῦπιὸν ἐπηγγέλλετο, τοὺς δ' ἄλλαις τισὶν ἐξουσίαις καὶ τιμαῖς παρεμυθεῖτο, πᾶσι δὲ ἐλπίζειν 20 735 ἐνεδίδου, μνηστευόμενος ἄρχειν ἐκόντων, ὡς καὶ Μαξιμου τοῦ ὑπάτου τελευτήσαντος εἰς τὴν περιοῦσαν ἐτι τῆς ἀρχῆς μίαν ἡμέραν ὑπατον ἀποδεῖξαι Κανίνιον Ρεβίλιον. Πρὸς ὃν, ὡς εἶοικε, πολλῶν δεξιώσασθαι καὶ προπέμψαι βαδιζόντων ὁ Κικέρων· „Σπεύδωμεν“ ἔφη 25 „πρὶν φθάσῃ τῆς ὑπατείας ἐξελθῶν ὁ ἄνθρωπος.“ Ἐπεὶ δὲ τὸ φύσει μεγαλοργὸν αὐτοῦ καὶ φιλότιμον αἰ πολλὰι κατορθώσεις οὐ πρὸς ἀπόλαυσιν ἔτρεπον τῶν πεπονημένων, ἀλλ' ὑπέκκαυμα καὶ θάρσος οὔσαι πρὸς τὰ μέλλοντα μειζόνων ἐνέτικτον ἐπινοίας πραγμάτων καὶ 30 καινῆς ἔρωτα δόξης ὡς ἀποκεχρημένῳ τῇ παρουσίῃ, τὸ μὲν πάθος οὐδὲν ἦν ἕτερον ἢ ζῆλος αὐτοῦ καθάπερ ἄλ-

λου καὶ φιλονεικία τις ὑπὲρ τῶν μελλόντων πρὸς τὰ πεπραγμένα, παρασκευὴ δὲ καὶ γνώμη στρατεύειν μὲν ἐπὶ Πάρθους, καταστρεψαμένῳ δὲ τούτους, καὶ δι' Ἑρκανίας παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ τὸν Κάυκασον 5 ἐκπεριελθόντι τὸν Πόντον, εἰς τὴν Σκυθικὴν ἐμβαλεῖν, καὶ τὰ περίχωρα Γερμανοῖς καὶ Γερμανίαν αὐτὴν ἐπιδραμόντι διὰ Κελτῶν ἐπανελθεῖν εἰς Ἴταλιαν, καὶ συνάψαι τὸν κύκλον τοῦτον τῆς ἡγεμονίας τῷ πανταχόθεν Ὀκεανῷ περιορισθείσης. Διὰ μέσου δὲ τῆς στρατείας 10 τὸν τε Κορίνθιον Ἴσθμὸν ἐπεχειρεῖ διασκάπτειν, Ἀνιγνὸν ἐπὶ τούτῳ προχειρισάμενος καὶ τὸν Τίβεριν εὐθύς ἀπὸ τῆς πόλεως ὑπολαβὼν διώρυχι βαθεῖα καὶ περικλάσας ἐπὶ τὸ Κιρκαιὸν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν πρὸς Ταρρακίνη θάλατταν, ἀσφάλειαν ἅμα καὶ ῥαστώνην τοῖς δι' 15 ἐμπορίας φοιτῶσιν εἰς Ῥώμην μηχανώμενος· πρὸς δὲ τούτοις τὰ μὲν ἔλη τὰ περὶ Πωμεντίνου καὶ Σητίαν ἐκτρέψας πεδῖον ἀποδειξάι πολλαῖς ἐνεργῶν ἀνθρώπων μυριάσι, τῇ δὲ ἔγγιστα τῆς Ῥώμης θαλάσση κλειθρα διὰ χωμάτων ἐπαγαγὼν καὶ τὰ τυφλὰ καὶ δύσορμα τῆς 20 Ὀστιανῆς ἡλόου ἀνακαθηράμενος, λιμένας ἐμποιήσασθαι καὶ ναύλοχα πρὸς τὴν αὐτὴν ἀξιόπιστα ναυτιλίαν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν παρασκευαῖς ἦν.

LIX. Ἡ δὲ τοῦ ἡμερολογίου διάθεσις καὶ διόρθωσις τῆς περὶ τὸν χρόνον ἀνωμαλίας φιλοσοφηθεῖσα χαριέν- 25 τως ὑπ' αὐτοῦ καὶ τέλος λαβοῦσα γλαφυρωτάτην παρέσχε χρεῖαν. Οὐ γὰρ μόνον ἐν τοῖς παλαιοῖς πάνυ χρόνοις τεταραγμέναις ἐχρῶντο Ῥωμαῖοι ταῖς τῶν μηνῶν πρὸς τὸν ἐνιαυτὸν περιόδοις, ὥστε τὰς θυσίας καὶ τὰς ἐορτὰς ὑποφερομένας κατὰ μικρὸν εἰς ἐναντίας ἐκπέ- 30 πτωκέναι τοῖς χρόνοις ὥρας, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τότε οὔσαν ἡλιακὴν οἱ μὲν ἄλλοι παντάπασιν τούτων ἀσυλλογίστως εἶχον, οἱ δὲ ἱερεῖς μόνοι τὸν καιρὸν εἰδότες

ἐξαίφνης καὶ προησθημένου μηδενὸς τὸν ἐμβόλιμον προσέγραφον μῆνα, Μερκηδόνιον ὀνομάζοντες, ὃν Νομαῖς ὁ βασιλεὺς πρῶτος ἐμβαλεῖν λέγεται, μικρὰν καὶ διατείνουσαν οὐ πόρρω βοήθειαν ἐξευρῶν τῆς περὶ τὰς ἀποκαταστάσεις πλημμελείας, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου 5 γέγραπται. Καῖσαρ δὲ τοῖς ἀρίστοις τῶν φιλοσόφων καὶ μαθηματικῶν τὸ πρόβλημα προθεῖς ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἤδη μεθόδων ἐμίξεν ἰδίαν τινὰ καὶ διηκριβωμένην μᾶλλον ἐπανόρθωσιν, ἣ χρώμενοι μέχρι νῦν Ῥωμαῖοι δοκοῦσιν ἤττον ἐτέρων σφάλλεσθαι περὶ τὴν ἀνωμα- 16 λίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦτο τοῖς βασκαίνουσι καὶ βαρυνομένοις τὴν δύναμιν αἰτίας παρείχε. Κικέρων γοῦν ὁ φήτωρ, ὡς ἔοικε, φήσαντός τινος αὐρίου ἐπιτέλλειν Λύραν· „Ναί“ εἶπεν „ἐκ διατάγματος“, ὡς καὶ τοῦτο πρὸς ἀνάγκην τῶν ἀνθρώπων δεχομένων. 15

LX. Τὸ δὲ ἐμφανὲς μάλιστα μῖσος καὶ θανατηφόρον ἐπ' αὐτὸν ὁ τῆς βασιλείας ἔρως ἐξεργάσατο, τοῖς μὲν πολλοῖς αἰτία πρώτη, τοῖς δὲ ὑπούλοις πάσαι προφασίς εὐπρεπεστάτη γενομένη. Καίτοι καὶ λόγον τινὰ κατέσπειραν εἰς τὸν δῆμον οἱ ταύτην Καῖσαρι τὴν τι- 20 736 μὴν προξενοῦντες, ὡς ἐκ γραμμάτων Σιβυλλείων ἀλώσιμα τὰ Πάρθων φαίνοιτο Ῥωμαίοις σὺν βασιλεῖ στρατευομένοις ἐπ' αὐτούς, ἄλλως ἀνέφικτα ὄντα. Καὶ καταβαίνοντος ἐξ Ἀλβης Καῖσαρος εἰς τὴν πόλιν ἐτόλμησαν αὐτὸν ἀσπάσασθαι βασιλέα· τοῦ δὲ δῆμου δια- 25 ταραχθέντος ἀχθεσθεῖς ἐκεῖνος οὐκ ἔφη βασιλεὺς, ἀλλὰ Καῖσαρ καλεῖσθαι· καὶ γενομένης πρὸς τοῦτο πάντων σιωπῆς οὐ πάνυ φαιδρὸς οὐδ' εὐμενῆς παρήλθεν. Ἐν δὲ συγκλήτῳ τιμᾶς τινὰς ὑπερφυεῖς αὐτῷ ψηφισαμένων ἔτυχε μὲν ὑπὲρ τῶν ἐμβόλων καθεζόμενος, προσιόντων 30 δὲ τῶν ὑπάτων καὶ τῶν στρατηγῶν, ἅμα δὲ καὶ τῆς βουλῆς ἀπάσης ἐπομένης, οὐχ ὑπεξαναστίας, ἀλλ' ὡς-

περ' ιδιώταις τισὶ χρηματίζων ἀπεκρίνατο συστολῆς
 μᾶλλον ἢ προσθέσεως τὰς τιμὰς δεῖσθαι. Καὶ τοῦτο οὐ
 μόνον ἠύλασε τὴν βουλὴν, ἀλλὰ καὶ τὸν δῆμον, ὡς ἐν
 τῇ βουλῇ τῆς πόλεως προπηλακιζομένης, καὶ μετὰ δει-
 5 νῆς κατηφείας ἀπῆλθον εὐθύς οἷς ἐξῆν μὴ παραμένειν,
 ὥστε ἀκείνουν ἐννοήσαντα παραχρῆμα μὲν οἴκαδε τρα-
 πέσθαι καὶ βοᾶν πρὸς τοὺς φίλους ἀπαγαγόντα τοῦ
 τραχήλου τὸ ἱμάτιον, ὡς ἔτοιμος εἶη τῷ βουλομένῳ τὴν
 σφαγὴν παρέχειν, ὕστερον δὲ προφασίζεσθαι τὴν νό-
 10 σον· οὐ γὰρ ἐθέλειν τὴν αἰσθησιν ἀτρεμεῖν τῶν οὕτως
 ἐχόντων, ὅταν ἰστάμενοι διαλέγωνται πρὸς ὄχλον, ἀλλὰ
 σειομένην ταχὺ καὶ περιφερομένην ἰλίγγους ἐπισπᾶσθαι
 καὶ καταλαμβάνεσθαι. Τὸ δὲ οὐκ εἶχεν οὕτως, ἀλλὰ
 καὶ πάνυ βουλόμενον αὐτὸν ὑπεξαναστῆναι τῇ βουλῇ
 15 λέγουσιν ὑπὸ τοῦ τῶν φίλων, μᾶλλον δὲ κολάκων,
 Κορνηλίου Βάλβου, κατασχεθῆναι φήσαντος· „Οὐ
 μεμνήση Καῖσαρ ὧν, οὐδὲ ἀξιώσεις ὡς κρείττονα θερα-
 πεύεσθαι σεαυτόν;“

LXI. Ἐπιγίνεται τούτοις τοῖς προσκρούσμασιν ὁ
 20 τῶν δημάρχων προπηλακισμός. Ἦν μὲν γὰρ ἡ τῶν
 Λουπερκαλίων ἑορτὴ, περὶ ἧς πολλοὶ γράφουσιν, ὡς
 ποιμένων τὸ παλαιὸν εἶη, καὶ τι καὶ προσήκει τοῖς
 Ἀρκαδικοῖς Λυκαίοις. Τῶν δ' εὐγενῶν νεανίσκων καὶ
 ἀρχόντων πολλοὶ διαθέουσιν ἀνὰ τὴν πόλιν γυμνοί,
 25 σκύτεσι λασίοις τοὺς ἐμποδῶν ἐπὶ παιδιᾷ καὶ γέλωτι
 παλόντες· πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἐν τέλει γυναικῶν ἐπίτη-
 δες ὑπαντῶσαι παρέχουσιν ὥσπερ ἐν διδασκάλου τῷ
 χεῖρε ταῖς πληγαῖς, πεπεισμένοι πρὸς εὐτοκίαν κνου-
 σαις, ἀρόνοις δὲ πρὸς κήνησιν ἀγαθὸν εἶναι. Ταῦτα
 30 Καῖσαρ ἐθεᾶτο καθήμενος ἐπὶ τῶν ἐμβόλων ἐπὶ δίφρου
 χρυσοῦ θριαμβικῷ κόσμῳ κεκοσμημένος. Ἀντώνιος δὲ
 τῶν θεόντων τὸν ἱερὸν δρόμον εἰς ἦν· καὶ γὰρ ὑπά-

τευεν. Ὡς οὖν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐνέβαλε καὶ τὸ πλῆθος αὐτῷ διέστη, φέρων διάδημα στεφάνῳ δάφνης περιπεπλεγμένον ὥρεξε τῷ Καίσαρι· καὶ γίνεται κρότος οὐ λαμπρὸς, ἀλλ' ὀλίγος ἐκ παρασκευῆς. Ἀπωσαμένον δὲ τοῦ Καίσαρος ἅπας ὁ δῆμος ἀνεκρότησεν· αὐτῆς δὲ 5 προσφέροντος ὀλίγοι, καὶ μὴ δεξαμένου πάλιν ἅπαντες. Οὕτω δὲ τῆς πείρας ἐξελεγχομένης Καίσαρ μὲν ἀνίσταται τὸν στέφανον εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀπενεχθῆναι κελεύσας, ὥφθησαν δὲ ἀνδριάντες αὐτοῦ διαδημασιν ἀναδεδεμένοι βασιλικοῖς. Καὶ τῶν δημάρχων δύο, Φλα- 10 ούτος καὶ Μάρυλλος, ἐπελθόντες ἀπέσπασαν, καὶ τοὺς ἀσπασομένους βασιλέα τὸν Καίσαρα πρώτους ἐξευρόντες ἀπῆγον εἰς τὸ δεσμοτήριον. Ὁ δὲ δῆμος εἶπετο κροτῶν καὶ Βρούτους ἀπεκάλει τοὺς ἄνδρας, ὅτι Βρου- 15 τος ἦν ὁ καταλύσας τὴν τῶν βασιλέων διαδοχὴν καὶ τὸ κράτος εἰς βουλὴν καὶ δῆμον ἐκ μοναρχίας καταστήσας. Ἐπὶ τούτῳ Καίσαρ παροξυνθεὶς τὴν μὲν ἀρχὴν ἀφείλετο τῶν περὶ τὸν Μάρυλλον, ἐν δὲ τῷ κατηγορεῖν αὐτῶν ἅμα καὶ τὸν δῆμον ἐφυβρίζων πολλάκις Βρούτους 20 καὶ Κυμαίους ἀπεκάλει τοὺς ἄνδρας.

LXII. Οὕτω δὴ τρέπονται πρὸς Μάρκον Βρούτον οἱ πολλοί, γένος μὲν ἐκεῖθεν εἶναι δοκοῦντα πρὸς πα- 737 τέρων, καὶ τὸ πρὸς μητρὸς δὲ ἀπὸ Σερουιλίων, οἰκίας ἐτέρας ἐπιφανοῦς, γαμβρὸν δὲ καὶ ἀδελφιδοῦν Κάτωνος. Τοῦτον ἐξ ἐκντοῦ μὲν ὀρμῆσαι πρὸς κατάλυσιν 25 τῆς μοναρχίας ἤμβλυνον αἱ παρὰ Καίσαρος τιμαὶ καὶ χάριτες. Οὐ γὰρ μόνον ἐσώθη περὶ Φάρσαλον ἀπὸ τῆς Πομπηίου φυγῆς, οὐδὲ πολλοὺς τῶν ἐπιτηδείων ἔσωσεν ἔξαιτησάμενος, ἀλλὰ καὶ πίστιν εἶχε μεγάλην παρ' αὐτῷ. Καὶ στρατηγίαν μὲν ἐν τοῖς τότε τὴν ἐπιφανεστάτην 30 ἔλαβεν, ὑπατεύειν δὲ ἐμελλεν εἰς τέταρτον ἔτος, ἐρίσαντος Κασσίου προτιμηθεὶς. Λέγεται γὰρ ὁ Καίσαρ εἰ-

πειν, ὡς δικαιότερα μὲν λέγοι Κάσσιος, αὐτὸς μὲντοι Βροῦτον οὐκ ἂν παρέλθοι. Καί ποτε καὶ διαβαλλόντων τινῶν τὸν ἄνδρα, πραττομένης ἤδη τῆς συνωμοσίας, οὐ προσέσχεν, ἀλλὰ τοῦ σώματος τῇ χειρὶ θιγῶν ἔφη πρὸς 5 τοὺς διαβάλλοντας· „*Ἀναμενεῖ τοῦτο τὸ δέσμα Βροῦτος*,” ὡς ἄξιον μὲν ὄντα τῆς ἀρχῆς δι’ ἀρετὴν, διὰ δὲ τὴν ἀρχὴν οὐκ ἂν ἀχάριστον καὶ πονηρὸν γενόμενον. Οἱ δὲ τῆς μεταβολῆς ἐφιέμενοι καὶ πρὸς μόνον ἐκείνου ἢ πρῶτον ἀποβλέποντες αὐτῷ μὲν οὐκ ἐτόλμων διαλέ- 10 γεσθαι, νύκτωρ δὲ κατεκίμπλασαν γραμμάτων τὸ βῆμα καὶ τὸν δίφρον, ἐφ’ οὗ στρατηγῶν ἐχρημάτιζεν· ὧν ἦν τὰ πολλὰ τοιαῦτα· „*Καθεύδεις, ὦ Βροῦτε*“ καὶ „*Οὐκ εἶ Βροῦτος*.” Ἐφ’ ὧν ὁ Κάσσιος αἰσθόμενος διακινούμενον ἡσυχῇ τὸ φιλότιμον αὐτοῦ, μᾶλλον ἢ πρότερον 15 ἐνέκειτο καὶ παρωξύνεν, αὐτὸς ἰδίᾳ τι καὶ μίσους ἔχων πρὸς τὸν Καίσαρα δι’ αἰτίας ἄς ἐν τοῖς περὶ Βρούτου γεγραμμένοις δεδηλώκαμεν. Εἶχε μὲντοι καὶ δι’ ὑποψίας ὁ Καίσαρ αὐτόν, ὥστε καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἶπειν ποτε· „*Τί φαίνεται βουλόμενος ὑμῖν Κάσσιος*; 20 ἔμοι μὲν γὰρ οὐ λίαν ἀρέσκει λίαν ὄχρὸς ὧν.” Πάλιν δὲ λέγεται περὶ Ἀντωνίου καὶ Δολοβέλλα διαβολῆς πρὸς αὐτόν, ὡς νεωτερίζοιεν, ἐλθούσης „*Οὐ πάνυ*“ φάναι „*τούτους δέδοικα τοὺς παχεῖς καὶ κομήτας, μᾶλλον δὲ τοὺς ὄχρους καὶ λεπτοὺς ἐκείνους*.” Κάσσιον 25 λέγων καὶ Βροῦτον.

LXIII. Ἄλλ’ εἴκειν οὐχ οὕτως ἀπροσδόκητον ὡς ἀφύλακτον εἶναι τὸ πεπρωμένον, ἐπεὶ καὶ σημεῖα θανάμαστα καὶ φάσματα φανῆναι λέγουσι. Σέλα μὲν οὖν οὐράνια καὶ κτύπους νύκτωρ πολλαχοῦ διαφερομένους 30 καὶ καταίροντας εἰς ἀγορὰν ἐρήμους ὄρνιθας οὐκ ἄξιον ἴσως ἐπὶ πάθει τηλικούτῳ μνημονεῦσαι· Στράβων δὲ ὁ φιλόσοφος ἱστορεῖ πολλοὺς μὲν ἀνθρώπους διαπύρους

ἐπιφερομένους φανῆναι, στρατιώτου δὲ ἀνδρὸς οἰκίτην
 ἐκ τῆς χειρὸς ἐκβαλεῖν πολλὴν φλόγα καὶ δοκεῖν καίε-
 σθαι τοῖς ὀρώσιν, ὡς δὲ ἐπαύσατο, μηδὲν ἔχειν κακὸν
 τὸν ἀνθρωπὸν· αὐτῷ δὲ Καίσαρι θύοντι τὴν καρδίαν
 ἀφανῆ γενέσθαι τοῦ Ἰσραὴλου καὶ δεινὸν εἶναι τὸ τέρας· 5
 οὐ γὰρ ἂν φύσει γε συστήναι ζῶον ἀκάρδιον. Ἔστι δὲ
 καὶ ταῦτα πολλῶν ἀκοῦσαι διεξιόντων, ὡς τις αὐτῷ
 μάντις ἡμέρα Μαρτίου μηνός, ἣν Εἰδούς Ῥωμαῖοι κα-
 λοῦσι, προείποι μέγαν φυλάττεσθαι κίνδυνον· ἐλθού-
 σης δὲ τῆς ἡμέρας προτῶν ὁ Καίσαρ εἰς τὴν σύγκλητον 10
 ἀσπασάμενος προσπαλεῖε τῷ μάντι φάμενος· „Αἰ μὲν
 δὴ Μάρτιαι Εἰδοὶ πάρεισιν“ ὁ δὲ ἡσύχῃ πρὸς αὐτὸν
 εἶποι· „Ναὶ πάρεισιν, ἀλλ’ οὐ παρεληλύθασι.“ Πρὸ
 μιᾶς δὲ ἡμέρας Μάρκον Λεπίδου δειπνίζοντος αὐτὸν
 ἔτυχε μὲν ἐπιστολαῖς ὑπογράφων, ὥσπερ εἰώθει, κατα- 15
 κείμενος· ἐμπεσόντος δὲ λόγου, ποῖος ἄρα τῶν θανά-
 των ἄριστος, ἅπαντας φθάσας ἐξεβόησεν „Ὁ ἀπροσδό-
 κητος.“ Μετὰ ταῦτα κοιμώμενος, ὥσπερ εἰώθει, παρὰ
 τῇ γυναικί, πασῶν ἅμα τῶν θυρῶν τοῦ δωματίου καὶ
 τῶν θυρίδων ἀναπεταννυμένων, διαταραχθεὶς ἅμα τῷ 20
 κτύπῳ καὶ τῷ φωτὶ καταλαμπούσης τῆς σελήνης ἤσθετο
 738 τὴν Καλπουρνίαν βαθέως μὲν καθεύδουσαν, ἀσαφεῖς
 δὲ φανὰς καὶ στεναγμοὺς ἀνάρθρους ἀναπέμπουσαν ἐκ
 τῶν ὕπνων· ἐδόκει δὲ ἄρα κλαίειν ἐκεῖνον ἐπὶ ταῖς
 ἀγκάλαις ἔχουσα κατεσφαγμένον. Οἱ δὲ οὐ φασὶ τῇ 25
 γυναικὶ ταύτην γενέσθαι τὴν ὄψιν· ἀλλὰ ἦν γὰρ τι τῇ
 Καίσαρος οἰκίᾳ προσκαίμενον οἶον ἐπὶ κόσμῳ καὶ σε-
 μνότητι τῆς βουλῆς ψηφισαμένης ἀκρωτήριον, ὡς Λί-
 βιος ἱστορεῖ, τοῦτο ὄναρ ἢ Καλπουρνία θεασαμένη κα-
 ταρρηγνύμενον ἔδοξε ποτινῆσθαι καὶ δακρῦειν. Ἡμέρας 30
 δ’ οὖν γενομένης ἐδεῖτο τοῦ Καίσαρος, εἰ μὲν οἶόν τε,
 μὴ προσελθεῖν, ἀλλ’ ἀναβαλέσθαι τὴν σύγκλητον· εἰ δὲ

τῶν ἐκείνης ὀνειρώων ἐλάχιστα φροντίζει, σκέψασθαι διὰ
μαντικῆς ἄλλης καὶ ἱερῶν περὶ τοῦ μέλλοντος. Εἶχε δέ
τις, ὡς ἔοικε, καὶ κείνουν ὑποψία καὶ φόβος. Οὐδένα γὰρ
γυναικισμὸν ἐν δεισιδαιμονίᾳ πρότερον κατεγνώκει τῆς
5 Καλπουρνιας, τότε δὲ ἑώρα περιπαθοῦσαν. Ὡς δὲ καὶ
πολλὰ καταθύσαντες οἱ μάντις ἔφρασαν αὐτῷ δυσιε-
ρεῖν, ἔγνω πέμψας Ἀντώνιον ἀφείναι τὴν σύγκλητον.

XLIV. Ἐν δὲ τούτῳ Δέκιμος Βρούτος ἐπέκλησιν
Ἀλβίνος, πιστευόμενος μὲν ὑπὸ Καίσαρος, ὥστε καὶ
10 δεύτερος ὑπ' αὐτοῦ κληρονόμος γεγράφθαι, τοῖς δὲ
περὶ Βρούτον τὸν ἕτερον καὶ Κάσσιον μετέχων τῆς
συνωμοσίας, φοβηθεὶς μὴ τὴν ἡμέραν ἐκείνην δια-
κρουσαμένου τοῦ Καίσαρος ἔκπυστος ἢ πρᾶξις γένηται,
τοὺς τε μάντις ἐχλεύαζε καὶ καθήπτετο τοῦ Καίσαρος,
15 ὡς αἰτίας καὶ διαβολᾶς ἑαυτῷ κτωμένου πρὸς τὴν σύγ-
κλητον ἐντροφᾶσθαι δοκοῦσαν· ἦκειν μὲν γὰρ αὐτὴν
κελεύσαντος ἐκείνου, καὶ προθύμους εἶναι ψηφίζεσθαι
πάντας, ὅπως τῶν ἐκτὸς Ἰταλίας ἐπαρχιῶν βασιλεὺς
ἀναγορεύοιτο καὶ φορολὴ διάδημα τὴν ἄλλην ἐπιὼν γῆν
20 καὶ θάλασσαν· εἰ δὲ φράσει τις αὐτοῖς καθεξομένοις νῦν
μὲν ἀπαλλάττεσθαι, παρεῖναι δὲ αὐθις, ὅταν ἐντύχη
βελτίοσιν ὀνειροῖς Καλπουρνια, τίνας ἔσεσθαι λόγους
παρὰ τῶν φθορῶντων; ἢ τίνα τῶν φίλων ἀνέξεσθαι
διδασκόντων, ὡς οὐχὶ δουλεία ταῦτα καὶ τυραννίς ἐστιν;
25 ἀλλ' εἰ δοκεῖ πάντως, ἔφη, τὴν ἡμέραν ἀφοσιώσασθαι,
βέλτιον αὐτὸν παρελθόντα καὶ προσαγορεύσαντα τὴν
βουλὴν ὑπερθέσθαι. Ταῦθ' ἅμα λέγων ὁ Βρούτος ἤγε
τῆς χειρὸς λαβόμενος τὸν Καίσαρα. Καὶ μικρὸν μὲν
αὐτῷ προελθόντι τῶν θυρῶν οἰκίτης ἀλλότριος ἐντυχεῖν
30 προθυμούμενος, ὡς ἠτᾶτο τοῦ περὶ ἐκεῖνον ὠθισμοῦ
καὶ πλήθους, βιασάμενος εἰς τὴν οἰκίαν παρέδωκεν ἑαν-
τὸν τῇ Καλπουρνια φυλάττειν κελεύσας, ἄχρι ἂν ἐπα-

νέλθη Καίσαρ, ὡς ἔχων μεγάλα πράγματα κατειπεῖν πρὸς αὐτόν.

LXV. Ἀρτεμίδωρος δὲ Κνίδιος τὸ γένος, Ἑλληνικῶν λόγων σοφιστῆς καὶ διὰ τοῦτο γεγωναὶς ἐνίοις συνήθης τῶν περὶ Βροῦτον, ὥστε καὶ γινῶναι τὰ πλεῖστα τῶν 5 πραττομένων, ἦκε μὲν ἐν βιβλιδίῳ κομίζων ἅπερ ἔμελλε μηνύειν, ὁρῶν δὲ τὸν Καίσαρα τῶν βιβλιδίων ἕκαστου δεχόμενον καὶ παραδιδόντα τοῖς περὶ αὐτὸν ὑπηρέταις, ἐγγὺς σφόδρα προσελθὼν „Τοῦτο“ ἔφη „Καίσαρ, ἀνάγνωθι μόνος καὶ ταχέως· γέγραπται γὰρ ὑπὲρ πραγμά- 10 των μεγάλων καὶ σοὶ διαφερόντων.“ Δεξάμενος οὖν ὁ Καίσαρ ἀναγινῶναι μὲν ὑπὸ πλήθους τῶν ἐντυγχανόντων ἐκωλύθη, καίπερ ὁρμήσας πολλάκις, ἐν δὲ τῇ χειρὶ κατέχων καὶ φυλάττων μόνον ἐκεῖνο παρῆλθεν εἰς τὴν σύγκλητον. Ἐνιοὶ δὲ φασιν ἄλλον ἐπιδουῖναι τὸ βιβλίον 15 τοῦτο, τὸν δ' Ἀρτεμίδωρον οὐδὲ ὄλως προσελθεῖν, ἀλλ' ἐκθλιβῆναι παρὰ πᾶσαν τὴν ὁδόν.

LXVI. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἤδη που φέρει καὶ τὸ αὐτόματον· ὁ δὲ δεξάμενος τὸν φόνον ἐκείνον καὶ τὸν ἀγῶνα χῶρος, εἰς ὃν ἡ σύγκλητος ἠθροίσθη τότε, Πομπηίου 20 μὲν εἰκόνα κειμένην ἔχων, Πομπηίου δὲ ἀνάθημα γεγωναὶς τῶν προσκεκοσμημένων τῷ θεάτρῳ, παντάπασιν ἀπέφαινε δαίμονός τις ὑψηλοῦς καὶ καλοῦντος ἐκεῖ τὴν πρᾶξιν ἔργον γεγωναί. Καὶ γὰρ οὖν καὶ λέγεται Κάσσιος εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πομπηίου πρὸ τῆς 25 ἐγχειρήσεως ἀποβλέπων ἐπικαλεῖσθαι σιωπῇ, καίπερ οὐκ ἀλλότριος ᾧ τῶν Ἐπικούρου λόγων· ἀλλ' ὁ καιρός, ὡς ἔοικεν, ἤδη τοῦ δεινοῦ παρεστῶτος ἐνθουσιασμὸν ἐνεπολεῖ καὶ πάθος ἀντὶ τῶν προτέρων λογισμῶν. Ἀντώνιον μὲν οὖν πιστὸν ὄντα Καίσαρι καὶ Ῥωμαλέον 30 ἔξω παρακατεῖχε Βροῦτος Ἀλβίνος, ἐμβαλὼν ἐπίτηδες ὀμίλιαν μῆκος ἔχουσαν· εἰσιόντος δὲ Καίσαρος ἡ βουλὴ

μὲν ὑπεξανέστη θεραπεύουσα, τῶν δὲ περὶ Βροῦτον
 οἱ μὲν ἐξόπισθεν τὸν δίφρον αὐτοῦ περιέστησαν, οἱ δὲ
 ἀπήντησαν, ὡς δὴ Τιλλίῳ Κίμβρῳ περὶ ἀδελφοῦ φυ-
 γάδος ἐντυγχάνοντι συνδεησόμενοι, καὶ συνεδέοντο μέ-
 5 χοι τοῦ δίφρου παρακολουθοῦντες. Ὡς δὲ καθίσας
 διεκρούετο τὰς δεξιὰς καὶ προσκειμένων βριαίτερον
 ἤγανάκει πρὸς ἕκαστον, ὁ μὲν Τίλλιος τὴν τήβεννον
 αὐτοῦ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις συλλαβὼν ἀπὸ τοῦ τρα-
 χήλου κατήγευ· ὅπερ ἦν σύνθημα τῆς ἐπιχειρήσεως.
 10 Πρῶτος δὲ Κάσκας ξίφει παῖει παρὰ τὸν ἀνχένα πληγὴν
 οὐ θανατηφόρον οὐδὲ βαθεῖαν, ἀλλ', ὡς εἰκός, ἐν ἀρχῇ
 τολμήματος μεγάλου ταραχθεὶς, ὥστε καὶ τὸν Καίσαρα
 μεταστραφέντα τοῦ ἐγχειριδίου λαβέσθαι καὶ κατασχεῖν.
 Ἄμα δὲ πῶς ἐξεφώνησαν ὁ μὲν πληγεὶς Ῥωμαῖστί· „Μια-
 15 ρώτατε Κάσκα, τί ποιεῖς;“ ὁ δὲ πλήξας Ἑλληνιστὶ πρὸς
 τὸν ἀδελφόν· „Ἀδελφέ, βοήθει.“ Τοιαύτης δὲ τῆς ἀρ-
 χῆς γενομένης τοὺς μὲν οὐδὲν συνειδότας ἐκπληξίς εἶχε
 καὶ φοβία πρὸς τὰ δρώμενα, μήτε φεύγειν μήτε ἀμύνειν,
 ἀλλὰ μηδὲ φωνὴν ἐκβάλλειν τολμῶντας. Τῶν δὲ παρε-
 20 σκευασμένων ἐπὶ τὸν φόνον ἑκάστου γυμνὸν ἀποδεί-
 ξαντος τὸ ξίφος, ἐν κύκλῳ περιεχόμενος καὶ πρὸς ὃ τι
 τρέψειε τὴν ὄψιν πληγαῖς ἀπαντῶν καὶ σιδήρῳ φερο-
 μένῳ καὶ κατὰ προσώπου καὶ κατ' ὀφθαλμῶν διελαννό-
 25 μενος ὥσπερ θηρίον ἐνιλείτο ταῖς πάντων χερσίν·
 ἅπαντας γὰρ ἔδει κατάρξασθαι καὶ γεύσασθαι τοῦ φό-
 νου. Διὸ καὶ Βροῦτος αὐτῷ πληγὴν ἐνέβαλε μίαν εἰς
 τὸν βουβῶνα. Λέγεται δὲ ὑπὸ τινῶν, ὡς ἄρα πρὸς τοὺς
 ἄλλους ἀπομαχόμενος καὶ διαφέρων δεῦρο κάκει τὸ
 σῶμα καὶ κεκραγῶς, ὅτε Βροῦτον εἶδεν ἐσπασμένον τὸ
 30 ξίφος, ἐφεικνύσατο κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον καὶ
 παρήκεν ἑαυτὸν, εἴτε ἀπὸ τύχης εἴτε ὑπὸ τῶν κτεινόντων
 ἀπωσθεὶς, πρὸς τὴν βᾶσιν, ἐφ' ἧς ὁ Πομπηίου βέβη-

κεν ἀνδριάς. Καὶ πολὺ καθήμαξεν αὐτὴν ὁ φόνος, ὡς δοκεῖν αὐτὸν ἐφεστάναι τῇ τιμωρίᾳ τοῦ πολεμίου Πομπήλου ὑπὸ πόδας κεκλιμένου καὶ περισπαίροντος ὑπὸ πλήθους τραυμάτων. Ἐλκοσι γὰρ καὶ τρία λαβεῖν λέγεται· καὶ πολλοὶ κατετρώθησαν ὑπ' ἀλλήλων εἰς ἓν ἀπει- 5 ρειδόμενοι σῶμα πληγὰς τοσαύτας.

LXVII. Κατειργασμένοι δὲ τοῦ ἀνδρὸς ἡ μὲν γε- ρουσία, καίπερ εἰς μέσον ἐλθόντος Βρούτου, ὡς τι περὶ τῶν πεπραγμένων ἐροῦντος, οὐκ ἀνασχομένη διὰ θυ- ρῶν ἐξέπιπτε καὶ φεύγουσα κατέπλησε ταραχῆς καὶ δέους 10 ἀπόρου τὸν δῆμον, ὥστε τοὺς μὲν οἰκίας κλείειν, τοὺς δὲ ἀπολείπειν τραπέζας καὶ χρηματιστήρια, δρόμῳ δὲ χωρεῖν τοὺς μὲν ἐπὶ τὸν τόπον ὀψομένους τὸ πάθος, τοὺς δὲ ἐκεῖθεν ἐωρακότας. Ἀντώνιος δὲ καὶ Λέπιδος οἱ μάλιστα φίλοι Καίσαρος ὑπεκδύντες εἰς οἰκίας ἑτέρας 15 κατέφυγον. Οἱ δὲ περὶ Βρούτου, ὥσπερ ἦσαν ἔτι θερ- μοὶ τῷ φόνῳ, γυμνὰ τὰ ξίφη δεικνύντες ἅμα πάντες ἀπὸ τοῦ βουλευτηρίου συστραφέντες ἐχώρουν εἰς τὸ Καπιτώλιον, οὐ φεύγουσιν εἰκότες, ἀλλὰ μάλα φαι- 20 δροὶ καὶ θαρραλεοὶ παρακαλοῦντες ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν τὸ πλῆθος καὶ προσδεχόμενοι τοὺς ἀρίστους τῶν ἐν- 740 τυγχανόντων. Ἐνιοὶ δὲ καὶ συνανέβαινον αὐτοῖς καὶ κατεμίγνυσαν ἑαυτοὺς ὡς μετεσχηκότες τοῦ ἔργου καὶ προσεποιοῦντο τὴν δόξαν, ὧν ἦν καὶ Γάιος Ὀκταούτος καὶ Λέντλος Σπινθήρ. Οὗτοι μὲν οὖν τῆς ἀλαζονείας 25 δίκην ἔδωκαν ὕστερον ὑπὸ Ἀντωνίου καὶ τοῦ νέου Καί- σαρος ἀναιρεθέντες καὶ μηδὲ τῆς δόξης, δι' ἣν ἀπέ- θνησκον, ἀπολαύσαντες ἀπιστίας τῶν ἄλλων. Οὐδὲ γὰρ οἱ κολάζοντες αὐτοὺς τῆς πράξεως, ἀλλὰ τῆς βουλήσεως τὴν δίκην ἔλαβον. Μεθ' ἡμέραν δὲ τῶν περὶ Βρούτου 30 κατελθόντων καὶ ποιησαμένων λόγους, ὁ μὲν δῆμος οὔτε δυσχεραίνων οὔτε ὡς ἐπαινῶν τὰ πεπραγμένα τοῖς

λεγομένοις προσείχεν, ἀλλ' ὑπεδήλου τῇ πολλῇ σιωπῇ
 Καίσαρα μὲν οἰκτεῖρων, αἰδούμενος δὲ Βροῦτον, ἣ δὲ
 σύγκλητος ἀμνηστίας τινὰς καὶ συμβάσεις πράττουσα
 πᾶσι Καίσαρα μὲν ὡς θεὸν τιμᾶν ἐψηφίσατο καὶ κι-
 5 νεῖν μηδὲ τὸ μικρότατον ὧν ἐκείνος ἄρχων ἐβούλευσε,
 τοὺς δὲ περὶ Βροῦτον ἐπαρχίας τε διένειμε καὶ τιμὰς
 ἀπέδωκε πρεπούσας, ὥστε πάντας οἴεσθαι τὰ πράγματα
 κατάστασιν ἔχειν καὶ σύγκρασιν ἀπειληφῆναι τὴν ἀρι-
 στην.

- 10 LXVIII. Ἐπεὶ δὲ τῶν διαθηκῶν τῶν Καίσαρος ἀνοι-
 χθεισῶν εὐρέθη δεδομένη Ῥωμαίων ἐκάστῳ δόσις ἀξιό-
 λογος, καὶ τὸ σῶμα κομιζόμενον δι' ἀγορᾶς ἐθεάσαντο
 ταῖς πληγαῖς διαλελωβημένον, οὐκέτι κόσμον εἶχεν
 οὐδὲ τάξιν αὐτῶν τὸ πλῆθος, ἀλλὰ τῷ μὲν νεκρῷ περι-
 15 σωρεύσαντες ἔξ ἀγορᾶς βάρθρα καὶ κιγκλίδας καὶ τρα-
 πέξας ὑψῆσαν αὐτοῦ καὶ κατέκαυσαν, ἀράμενοι δὲ δα-
 λοὺς διαπύρους ἔθειον ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν ἀνηρηκότων
 ὡς καταφλέξοντες, ἄλλοι δὲ ἐφοίτων πανταχόσε τῆς
 πόλεως συλλαβεῖν καὶ διασπάσασθαι τοὺς ἄνδρας ζη-
 20 τοῦντες. Οἷς ἐκείνων μὲν οὐδεὶς ἀπήνησεν, ἀλλὰ εὖ
 πεφραγμένοι πάντες ἦσαν. Κίνας δὲ τις τῶν Καίσαρος
 ἐταύρων ἔτυχε μὲν, ὡς φασί, τῆς παρωχημένης νυκτὸς
 ὄψιν ἑωρακῶς ἄτοπον· ἐδόκει γὰρ ὑπὸ Καίσαρος ἐπὶ
 25 δειπνον καλεῖσθαι, παραιτούμενος δὲ ἄγεσθαι τῆς χει-
 ρὸς ὑπ' αὐτοῦ μὴ βουλόμενος, ἀλλ' ἀντιτείνων. Ὡς δ'
 ἤκουσεν ἐν ἀγορᾷ τὸ σῶμα καίεσθαι τοῦ Καίσαρος, ἀνα-
 στάς ἐβάδιζεν ἐπὶ τιμῇ, καίπερ ὑφορώμενός τε τὴν ὄψιν
 ἅμα καὶ πυρέττων. Καὶ τις ὀφθέντος αὐτοῦ τῶν πολ-
 30 λῶν ἔφρασεν ἑτέρῳ τοῦνομα πυνθανομένῳ, κάκεινος
 ἄλλῳ, καὶ διὰ πάντων εὐθύς ἦν, ὡς οὗτός ἐστιν ὁ ἀνὴρ
 τῶν ἀνηρηκότων Καίσαρα· καὶ γὰρ ἦν τις ὁμώνυμος
 ἐκείνῳ Κίνας ἐν τοῖς συνομοσαμένοις, ὃν τοῦτον εἶναι